

57.

MONUMENTA LINGVAE NECNON LITTERARUM
UKRAINO-RUSSICARUM (RUTHENICARUM)

a collegio archaeographico Societatis Scientiarum Ševčenkianae edita.

VOL. II.

ПАМ'ЯТКИ
УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

В И Д А Н

АРХЕОГРАФІЧНА КОМІСІЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

ТОМ II.

Апокрифи новозавітні. А. Апокрифічні євангелія.

Ціна 5 корон.

У Львові, 1899.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

З Друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

ПАМ'ЯТКИ

українсько-руської мови і літератури

II.

MONUMENTA LINGUAE NECNON LITTERARUM
UKRAINO-RUSSICARUM (RUTHENICARUM)
a collegio archaeographico Societatis Scientiarum Ševčenkianae edita.
VOL. II.

ПАМ'ЯТКИ
УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

В И Д А Є

АРХЕОГРАФІЧНА КОМІСИЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

ТОМ II.

У ЛЬВОВІ, 1899.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

И. 34328/2

B. 2286/2

CODEX APOCRYPHUS

e manuscriptis ukraino-russicis collectus opera Dr Joannis Franko.
Vol. II, Evangelia apocrypha.

АПОКРІФИ І ЛЕГЕНДИ

З УКРАЇНСЬКИХ РУКОПИСІВ

ЗІБРАВ, УПОРЯДКУВАВ І ПОЯСНИВ

ДР. ІВАН ФРАНКО.

ТОМ II.

Апокріфи новозавітні.

А. АПОКРІФІЧНІ ЄВАНГЕЛІЯ.

У Львові, 1899.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

10р.

Збірка М. С. ВОЗИНКА

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И- 36210

ТОМ II

Апокрифи і легенди

А. АПОКРИФИ І ЛЕГЕНДИ

7 жовтня 1939

Національний архівний фонд України

ПЕРЕДМОВА.

I. Зміст і характер отсего тома. Отсей другий том „Памяток українсько-руської мови і літератури“ містить у собі першу половину збірки новозавітних апокріфів, а власне апокріфи і легенди євангельського круга, тоб то на теми анальоґічні з тими, про які говорять канонічні єванґелія. Земне жите Ісуса, його матери і найблизшого окруженя, отсе зміст сих оповідань. Друга половина обійме оповіданя про апостолів і деяких учеників Ісусових. Задля самого характеру зібраних тут материялів сей том має фізіономію значно відмінну від першого тома нашої збірки. Бо коли там мали ми переважно твори мало доступні для ширших мас народа, читані хіба більше письменними, важкі своєю мовою і темні нераз своїм змістом, тут зустрічаємо переважно річи, котрими цікавили ся і доси цікавлять ся широкі верстви народа, надто річи оповідані дуже інтєресно, нераз поетично і драматично, або ж такі, що сильно вдаряли на фантазію. От тим то головне явище, яке бачимо в материялах сего тома — се богацтво нових, популярних переробок старих апокріфічних історій. І коли в першім томі нам приходило ся черпати в значній мірі з рукопису (Крехівської Палей), що хоч був уживаний в нашім краю, то про те і мовою і письмом виявляє чуже, північне походженє, то тут, у другім томі, ми майже без виємка (крім одинокого невеличкого оповіданя взятого з тойж Крехівської Палей) знаходимо ся на ґрунті українсько-руського письменства. Друга характерна прикмета отсего тома — богацтво угроруського материялу. Можна назвати щасливим випадком те, що дд. В. Гнатюк і проф. О. Колєсса в часі своїх подорожей на Угорську Русь повіднаходили рукописи, з котрих мені довело ся опублікувати поміщені тут оповіданя. Та про те з самого факту, що в короткім часі, майже не шукаючи спеціяльно, вони могли повіднаходити такі богаті збірки, ми можемо догадувати ся

про величезне багатство таких памяток на Угорській Русі і про велику популярність, яку, за недостаткою новішої просвітної і артистичної літератури, має там досі отся література апокріфічних оповідань і легенд. Кінчаючи друк сего тома я чиню се в тій певности, що я тільки раз зачер з багатої криниці, з котрої щасливіші збирачі будуть могли черпати ще довго і видобудуть певно не один цінний і важний причинок.

II. Апокріфічні євангелія. Всі апокріфічні новозавітні оповідання євангельського циклю, які дійшли до нас в більш або менше повній формі, ґрунують ся довкола двох моментів Ісусового життя — його вродження і молодечих літ і його смерті. Особливо про першу з тих епох канонічні євангелія говорять мало, то й не диво, що побожна цікавість християн з давна силкувала ся прояснити темряву. Може бути зрештою, що автори апокріфічних оповідань черпали де в чому і з дійсної традиції, передаваної з уст до уст (див. про се Hoffmann, *Das Leben Jesu nach den Apokryphen* стор. VII, 1 і далі).

До сеї групи належать два апокріфічні євангелія, що судячи по свідощтвам отців церкви, існували вже в третім, а може навіть у другім віці по Хр., то значить, були скомпоновані не о много пізнійше, як найпізнійше з канонічних євангелій. Се є Первоєвангеліє Якова, що дійшло до нас у грецькім тексті і в старім сирийськім перекладі, і євангеліє Томи, твір первісно маніхейський, із котрого нам лишили ся тільки витяги і вривки. На основі тих двох творів, що вже в III віці по Хр. були широко розповсюджені, повстали в III—V віках нові апокріфи, такі як „Історія Йосифа теслі“, захована в коптських перекладах з IV в., як Арабське євангеліє дитства, написане по сирийськи і заховане в арабськім перекладі, що досі має велику повагу у Несторіян, — і в кінці євангеліє Псевдо-Матвія (*Pseudo-Matthaei evangelium sive Liber de ortu beatae Mariae et infantia Salvatoris*) і коротше євангеліє про вроджене Марії Діви (*Evangelium de nativitate Mariae*), обов'язані по латині, перше в V в., друге троха пізнійше і популярні в середніх віках у західній Європі.

Остатні дні Спасителя описані, що правда, в канонічних євангеліях дуже докладно. Але величезна важність, яку власне сему моментови надала пізнійша християнська догматика, зробила його осередком завзятих суперечок. Ми маємо відомости, що Жиди а потім Римляне з різних причин силкували ся подати в підозріне євангельське оповідане про процес і смерть Ісуса, публікували сфальшовані акти Ісусового процесу, реляції Пилата про сей про-

цес і т. и. Для противдїлання сим публікаціям християни — звісно, не офіціяльна церков — і собі хапали ся за се оружие, і так повстали в III або IV віці ті Пилатові акти, що є тепер першою частиною тзв. Нікодимового євангелія. По думці Ліпсіуса ся первісна частина починала ся словами „В 15-тім році царюваня Тиберія в Римі“ і обіймала тільки перших 11 глав нашого тексту, значить, кінчила ся смертю і похороном Ісуса. Автором виставлений був Нікодим, що буцім то написав се оповіданє по жидівськи. Незалежно від сего повстало оповіданє про вхід Ісусів до пекла. Се оповіданє написане було якимсь гностиком, про що свідчить назва гностичного писателя Левкія Каріна, виставлена в його заголовку. В часі імператорів Теодосія II і Валентиніяна III, значить, у другій половині IV в. якийсь Ананія або Еней переробив перше з тих оповідань, додавши новий вступ, далі долучив до Пилатових актів Левкієве оповіданє про Ісусів вхід до пекла, а може й додав ще розд. 12—16 для наданя цілому творови такої тенденції, що остаточно й самі найзавзятійші вороги Ісусові, жидівські архіереї і члени синадріону мусіли переконатися, що Ісус був Богом. Сей Еней подає, що він переклав Нікодимове, по гебрійськи зладжене писанє на грецьку мову. Оба ті вступи, Нікодимів і Ананійн, заховала нам найстарша дохована до нашого часу грецька редакція сего апокріфа. Вона була швидко потім перекладена на латинську мову і в VIII в. одержала на заході назву Нікодимового євангелія. На грецькім ґрунті в другій половині V в. повстала друга редакція сего апокріфа, в котрій не подано нічого нового, але стилістично перероблено Ананієву редакцію і у вступі додано, що на розказ римського топарха (намістника) сю книгу написав Жид Аней, а Нікодим переклав її на латинську мову. Інтересно, що власне ся редакція не була перекладена на латинську мову. Що зрештою на грецькім ґрунті було більше редакцій, ніж оті дві, доказують нам гомілії якогось Евзебія Александрійського, писателя зрештою незвісного, з V або VI в. (йому приписано 20 різнородних гомілій, а з них 4 на страстний тиждень), основані на Нікодимовім євангелію, хоча очевидно на текстї значно відміннім від тих, які дійшли до нас. На Нікодимовім євангелію основане також невеличке оповіданє Йосифа Ариматейського, заховане тільки по грецьки і незвісне на заході. В кінці доповненєм до апокріфічних оповідань сего круга треба вважати повість про успеніє Богородиці, звісну в кількох грецьких переробках. Найстаршою вважаєть ся повість, якої автор називає себе Іваном Богословом, написана не пізнійше V віку, згадана між апокріфами вже в Гелязієвім декреті. Вона послужила основою для

пізнійших переробок: псевдо-Мелітона Сардійського, Івана Солунського (VII в.) і Епіфанія монаха Каллістратового монастиря в Константинополі (з IX в.). (Див. про се Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки, С. Петербургъ 1890, стор. 10, 21, 27; Tischendorf, Evangelia apocrypha, ed. 2, Prolegomena; Lipsius, Die Pilatus-Akten kritisch untersucht. Kiel, 1886; Hauck, Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche, Leipzig, 1897, т. I, стор. 650—659 статя Apokryphen des neuen Testaments і т. V, стор. 603, статя Eriphanus von Alexandrien).

Але й на сьому не зупинила ся фантазія християнських писателів. Навязуючи до найріжкійших традицій: єгипетських, перських, грецьких, римських і жидівських, вона витворила цілий цикл пророцтв про Ісуса, його матір, його вроджене і смерть. Грекоримські Сибіллї, грецькі оракули і філософи, єгипетські містерії, перські боги, жидівські пророки — все те свідчило-б-то на перед про Ісуса. Деякі з тих пророцтв є пізні фабрикати монастирської побожности, та в інших, як ось у Слові Афродитяна, дунає відгомін живих взаємин між християнством і маздеїзмом, або, як у відірваних згадках про Гермеса Трієметіста, між християнством і єгипетськими віруваннями. Посунула ся апокріфічна творчість і в иньший бік, доповняючи оповіданє канонічних євангелій про час від хрещеня до смерти Ісуса такими епізодами, як знівченє Адамовах записів і гадючих голов у Йорданї підчас хрещеня, як суперечка Ісуса з дияволом і поборенє диявола в пустинї, як переписка Ісуса з Авгарем, царем Едеси. Пізнійша побожна легенда не лишила без уваги майже ані одной особи згаданой в євангелиях: дала нам і докладну історію трьох волхвів-царів зі сходу і історію розбійників розпятих з Ісусом, розповіла і про смерть Пилата, Анни, Каяфи, розповіла страшну історію Юди Іскаріотського і побожний кінець чотироденного Лазаря, Йосифа Ариматейського, Марії Магдалини, Самарянки, що розмовляла з Ісусом при криниці, сотника Лонгіна, що пробив ребра Ісусові, кровоточивої жінки Веронїки і т. и. Не поминула подати історію хрестового дерева, нешитої тунїки Ісусової, миски, з котрої Ісус їв тайну вечерю, тернового вінця і гвоздів Ісусових, його крови зібраної під хрестом. (Див. Douhet, Dictionnaire des légendes du christianisme під темами: Abgare, Ahasverus, Annontiation, Croix du Sauveur, Graal, Judas Iscariote, Lazare, Marie Madeleine, Marthe, Notre Dame, Veronique, le voleur sauvé, а також A. Maury, Essai sur les légendes pieuses du Moyen Age, Paris 1843).

III. Індекси новозавітних апокріфів євангельського круга. Не можна сказати, щоб церков з давніх давен не силкувала ся визначити тим творам відповідне місце, а властиво відкинути їх геть від себе. Найдавніші церковні писателі, такі як Клімент Александрийський, Оріген, Епіфаній Кипрський, дуже добре розуміли їх єретицьке походжене і піднімали против них свій голос. Та про те, при загальній малій критичности тих писателів (особливо починаючи від Епіфанія) бувало так, що полеміка не все осягала свою ціль, не доторкала ся всіх апокріфів ані навіть усього тексту даного апокріфа, а бючи на якесь одно місце, що спротивляло ся якійсь прийнятій церквою і любій даному писателеви догмі, спонукувало иньших до очищуваня тексту апокріфа від єретицьких уступів і таким робом запевнювалася йому толеранція в церковній літературі. Правда, багато єретицьких творів, про які згадує прим. Епіфаній у своїй книзі „*Contra septuaginta haereses*“, пропало для нас на завсїгди, але не забуваймо, що так само пропала для нас із невеликими внемками вся християнська правовірна література перших віків, величезні маси писань Орігена, Клімента Александрийського і многих иньших. Можна сказати навіть, що апокріфічних писань, навіть із найдавніших, дійшов до нас більший процент, ніж правовірних, власне дякуючи тому їх очищуваню. (Див. про це А. Harnack, *Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius, erster Theil, I, стор. XXIV—XXVII*).

Коли переглянемо найстарші індекси заборонених книг, публіковані в грецькій церкві, то побачимо, що число творів з євангельського круга там дуже мале. Історик церкви Евзебій Кесарійський (ум. 340) подає в своїй історії між книгами, що „зложені єретиками і підставлені під імена апостолів“, три апокріфічні євангелія: Петра, Томи і Матвія (Reuss, *Geschichte der heiligen Schriften Neuen Testaments. Braunschweig 1877, стор. 352*) і між сумнівними згадує євангеліє пієля Євреїв, та надто додає, що зовсім фальшивих євангельських оповідань в його часі було й більше (A Hilgenfeld, *Novum Testamentum extra canonem receptum. Lipsiae 1884, стор VII—VIII*). У апостольських конституціях, що були зложені не швидше 303 р. і не пізніше половини V в., згадано тільки загально про якісь апокріфічні писаня ἐπὶ δύοισι Χριστοῦ (Pitra, *Juris ecclesiastici graeci monumenta I, 324, Constitutiones apostolicae VI, 16*). Найстарші канони святих писань: Афанасія (ум. 372 р.), Амфілохія (ум. коло 380 р.), Григорія Назіанзена (ум. 390 р.); Кирила Єрусалимського (ум. 386) вичислюють тільки канонічні книги, додаючи хіба загальні остероги в роді тої, що „що по над се, того

не слід знати“ (Εἴ τι δὲ τούτων ἔκτος, οὐκ ἐν γνήσιαις). Ще в IX віці цариградський патріарх Нікіфор (ум. 828 р.) у своїй „Стихометрії“ знає тільки одно апокріфічне євангеліє Томи (Див. V. Jagić, Slovenski tekstovi kanona o knjigama staroga i novoga zavjeta podjedno s indeksom lažnih knjiga, Starine IX, 91—116). Аж геть пізнійше Нікон Черногорець у своїм „Тактиконі“ вичислює ось які апокріфи євангельського круга: Іяковля повість (Первоєвангеліє Якова), євангеліє Варнави, єв. Матвія (мабуть те саме, що инде назване єв. Томи) (V. Jagić, тамже стор. 105—106). Про апокріфічні Пилатові Акти і іностичну повість про схід Ісусів до некла згадують церковні історики і полемісти від дуже давніх часів, а про те сих письм не уміщено в жаднім старім індексі почавши від Атанасієвого, а кіпчачи на Гелязиевім (Fabricius, Codex apocryphus Novi Testamenti I. 222—223). У сїм остатнім, що був першою рішучою пробою зводу канонічної традиції в західній церкві і відділення її від сумнівних і єретицьких примішок, знаходимо ось які твори, що належать до сего круга: Evangelium nomine Thaddaei (в иньших копіях Matthiae) apocryphum. Evangelium Thomae apostoli, quo utuntur Manichaei, apocryphum. Evangelium nomine Bartholomaei apostoli apocryphum. Evangelium nomine Andreae apostoli apocryphum. Evangelia, quae falsavit Lucianus, apocrypha. Evangelia quae falsavit Hesychius, apocrypha. Liber de infantia Salvatoris apocryphus. Liber de nativitate Salvatoris et de s. Maria et de obstetrice Salvatoris apocryphus. Liber, qui appellatur transitus S. Mariae, apocryphus. Epistola Jesu ad Abgarum regem apocrypha. В деяких копіях додано ще Evangelia nomine Jacobi minoris apocrypha, а надто в загальній формулі „Libri omnes, quos fecit Lenticius (у иньших копіях Lentius, Leontius, Lucius, Leicius, Seleucus) discipulus diaboli, apocryphi“ можна би від біди бачити також заборону другої части тзв. Нікодимового євангелія, де одним з авторів, а в иньшій редакції виключним автором являєть ся власне Левкій чи Ліцій (Лициош у старословянськїм перекладї). Порівнявши сей реєстр з великим числом апокріфічних євангелій, про які згадують старі церковні писателі (Фабрицій позбирав звістки про 50 таких творів, та що у ріжних писателїв одному творови дають ся часом ріжні титули, то лишить ся що найменше 40 апокріфічних творів, що називали ся євангеліями), побачимо, що в Гелязиевім індексі нема багато таких творів, що були більше або менше звісні (прим. євангеліє Єгиптян), а за те є такі твори, котрі мабуть ніколи не були звісні в західній церкві.

IV. Вплив новозавітних апокріфів єв. круга на літературу і штуку західної Європи. Не вважаючи

на ті церковні заборони ані на голошений нераз церквою принцип, що „*omne, quod dicitur, in libris canonicis quaeritur, et plus legisse peccatum est*“, апокріфічні євангелія не були забуті. Навпаки, в цілм християнськїм свїті від найдавнїйших часів ті твори були дуже розширені і популярні. Їх переписувано, перекладано на рїзні мови, перероблювано на поеми і драми. В самїй християнськїй церкві вони дали багато мотивів до церковного культу; ними кормила ся залюбки церковно-релїгїйна штука на сходї і на заходї. „Яку славу мали ті твори від перших віків християнськїй церкві, — мовить Тішендорф — така не тїлько перейшла до найблизших за ними часів, але тревала майже через цілі середнї віки. Через се їх часто переписувано по грецьки і по латинї і перекладано на рїзні східні і західні мови. А причина сеї слави і популярности була та, що зміст їх оповідань про Марїю і вїньших Ісусових родичів, далї про вроджене і дитячі лїта Ісусові і про його остатнї пригоди так сильно зацікавлював людей, що рїзними способами вшановували їх, передавали устними оповіданнями, відчитували в часї свят, переробляли на вірші, давали їм вираз у творах штуки, і не тїлько приватно вірили їм і вважали їх правдивими, але навіть, хоч і на перекїр канонїчним євангелїям, вони мали вплив на само навчане і на обряди церкві“ (Constantinus Tischendorf, *Evangelia apocrypha, editio altera*. Lipsiae 1876, стор. VII).

Весь скарб старих переказів, побожних видумок, єретицьких фальсифікатів, написаних нераз з полемїчними, то знов з пропагандовими, або й чисто літературними цїлями, був для середньовікової Європи довгий час майже одиноким жерелом поезїї, особливо тоді, коли народи навернені на християнство відвернули ся від своєї рідної, поганьскої поезїї і мусїли для своєї юнацької вдачі шукати постичної поживи на християнськїм ґрунтї. От і не диво, що власне апокріфічні євангелія і легенди належать (обїк канонїчних євангелїй) до перших тем, на яких пробували своїх сил найстарші поети Франції, Німеччини, Англії. Поема про „Пассію“ належить до найстарших памяток французького віршованя (писана коло 975 р.). З XII—XIII в. маємо віршовані переробки „євангелія про дїтство Ісусово“, легенди про Юду і про Пилата і кілька обширних поем про жите Марії починаючи від її дїда і кінчачи успенїєм. Найстарша з тих поем, написана Германом із Валянсіен у XII в., має титул „*Romans de Sapience*“ і основуєть ся по думцї Райнша крім канонїчних євангелїй на апокріфі De Nativitate Mariae. Також до XII віку належить обширна поема Нормандця Васа, автора героїчних поем „*Brut*“ і „*Le Roman de Rou*“. Интересно, що Вас у опо-

віданю про родичів і зачаття Марії держить ся майже дословно Первоеквангелія Якова, котре він мав у латинським перекладі, віднайденім аж у нашім віці в Венеції і незвісним пізнійшим середньовіковим поетам. З XIII в. походять поеми Гільома Клерика з Нормандії „Радоці Марії“, „Життя Марії Магдалини“. Поема про радощі Марії починаєть ся оповіданєм про цїсаря Октавіяна, про будову Янусового храма і про віщуванє Сибілі Тибуртини. Поетови з XIII в. Готіє де Куансі присуджують поеми „La nativite Nostre Dame“ і „La nativite Nostre Seigneur et ses enfances“, а також віршу про зуб, який випав Ісусови, коли ще був дитиною. Сей поет майже невільничо перекладає апокріфічне євангеліє Псевдо-Матвія. З XIII в. походять ще кілька безіменних або в уривках захованих поем на теми апокріфічних євангелій. (Див. про се Dr. Robert Reinsch, Die Pseudo-Evangeliien von Jesu und Marias Kindheit in der romanischen und germanischen Literatur. Halle 1879, стор. 14—90; Gaston Paris, Littérature française au Moyen Age, Paris 1888, 201—205 і ноти 139—141).

Не менше, коли не більше популярним у середньовіковій Франції було євангеліє Нікодима. Про увязненє Йосефа Ариматейського на основі „Пилатових актів посланих кесарю Тиберієви“ згадує Григорій Турський, найстарший історик Франції, що писав ще в VI віці (ум. 594 р.). В поемі про муки Ісусові, написаній у X віці на границі між північною Францією і Провансом, знаходимо легенду про нещиту туніку Ісусову і про Ісусів схід до пекла. (Див. Diez, Zwei altromanische Gedichte, Bonn 1852, стор. 1—34). В XIII віці Роберт до Борон написав роман про сьв. Іраля, се б то миску, з котрої Ісус їв тайну вечерю і котру переховував у себе Йосиф Ариматейський. Із Нікодимового євангелія взято там епізод про увязненє Йосефа Жидами і про його чудесне виратуванє. Роман Роберта де Борона, написаний віршами, був швидко перероблений на прозу (див. L. Gledat, L'épopée courtoise у виданю L. Petit de Julleville, Histoire de la langue et de la littérature française des origines à 1900, t. I, 326), а з неї при кінці XIII в. знов якийсь незвісний поет зладив поему „Roman de St. Graal“, де між иньшим оповідаєть ся про Ісусів прихід до пекла і визволенє Адама і Еви на основі Нікодимового євангелія (див. R. P. Wülker, Das Evangelium Nicodemi in der Abendländischen Literatur. Paderborn 1872, стор. 24—25)¹⁾. Той сам Роберт де Борон у вступі до своєї поеми

¹⁾ У Вількера зрештою є тут дві помилки. Він говорить, буцім то де Боронів „св. Іраль“ був „ein Prosaroman“ і буцім то при кінці XII в. з того прозового

„Мерлін“ змалював нараду чортів у пеклі, також запозичаючи мотиви з другої частини Нікодимового євангелія. В початку XIII в. якийсь Кретьєн зладив віршовану переробку сего апокріфа, деджачись латинського тексту, не всюди добре розуміючи і декуди вкочуючи його (поема має 2194 рядки). Коло половини XIII в. зладив Нормандець Андре де Кутанс другий, далеко кращий віршований переклад сего апокріфа. Третій переклад зладжений у Англії, де довгий час панувала французька мова, в XIV віці. Всі три оті переклади були видані з цінними поясненнями французьким „Товариством для старих текстів“ (Gaston Paris et Alphonse Bos, *Trois versions rimées de l'évangile de Nicodeme*. Paris 1885). Нема сумніву, що вже при кінці XII в. не тільки вчені могли читати се євангеліє по латині, але були й прозові переклади для невчених. Таких перекладів заховало ся досить значне число в рукописах (вони вичислені у Вількера *op. cit.* 27—28). Від кінця XV в. починають ся передруки прозового перекладу; перший звісний походить із 1497 р. Але ще перед тим надрукована була обширна компіляція пз. „*Vie de nostre benoist Sauveur Ihesus Christ*“, перекладена з латинської на французьку мову на жаданє Жана князя Беррійського (Jehean duc de Berry) в р. 1380 і друкована у-перве в Ліоні 1476 р. Оповіданє починаєть ся від сотвореня Адама і Еви і доходить до смерти і воскресеня Ієуса і до Успенія Богородиці, подає надто історію Івана Хрестителя, Юди „і багато иньших гарних історій“. Сюди вперто велику силу апокріфічних оповідань узятих із євангелій Псевдо-Матвія, Томи і Нікодима. Ся книга була багато разів друкована в XV і XVI в. Остатнє повне виданє було не пізнійше 1550 р. (Див. Charles Nisard, *Histoire des livres populaires ou de la littérature du colportage*. Paris 1864, t. II, 262).

Так само бувало і з иньшими апокріфічними оповіданнями євангельського циклю; з латинського тексту йшли з разу віршовані переробки, а потім прозові переклади, що з часом робили ся популярними книжками. З XIII в. походить поема про збуренє Єрусалима, але зладжена не на основі історії, а на основі апокріфа

романа якийсь незвісний зробив поему. Що до дати, то ясна річ, що переробка не могла бути старша від оригінала Роберт де Борон жив у початку XIII в. і його три поеми, що складають разом цикль „святото Іраля“, то б то „Йосиф Ариматейський“, „Мерлін“ і „Персеваля“, мусіли бути написані коло половини того віку. З „Мерліна“ і „Персеваля“ до нас дійшли тільки прозові переробки, але „Йосиф Ариматейський“ заховав ся в оригінальній віршованій формі. Див. Gaston Paris, *La littérature française au Moyen Age*, стор. 99 і Cle dat, *op. cit.* 326—327.

звісного пз. *Vindicta Salvatoris*, що перекладено на „*La Vengeance Nostre Seigneur*“ (G. Paris et A. Vos, op. cit. XXII; *Revue critique* 1882, I, 346; *Romania* XVI, 56); з того ж часу походять поеми про Юду Іскаріотського, про хрестове дерево, про „бабу божу“ Анастасію (в наших текстах Соломію), про сотника Лонгіна, про сьв. Івана Хрестителя (G. Paris, op. cit. 203 і бібліографічні вказівки на стор. 267 першого видання).

На псевдо-Матвієвім євангелію основуєть ся латинська „*Legenda sanctae Annae*“, видана 1501 р. З неї зроблено тодіж французький переклад, що довгий час був дуже популярний і часто передруковуваний. До основи апокріфічного євангелія тут подавано нові фантастичні деталі. Мати Анни зовєть ся Емерантіяна, батько Емерантіяни Архос, а муж Столяно. Анна по смерті Йоакима виходить замуж за Клеопу і має з ним дочку, котрій також дає імя Марія; по смерті Клеопи на розказ ангела виходить у третє замуж за Соломія і має з ним також дочку, котру знов називає Марією; таким робом три Марії — Богородиця, Клеопова і Соломієва були рідні сестри по матері. (Див. Nisard, op. cit. II, 254—261).

Не менше важним матеріалом, як для епоса і для популярної літератури, були апокріфічні євангелія також для середньовікової драми. І тут Франція вела перед, дала взірці, показала стежку, по якій ішов дальший розвій у веій Європі. Одна з найстарших захованих містерій із XII в. мала темою воскресєнє Ісусове; на жаль із неї заховав ся тільки вривок з прольоом, та власне з сего прольога можна пізнати, що в містерії був виставлений вхід Ісуса до пекла і визволенє праведників, значить, основою її була також друга часть Нікодимового євангелія. (Wülker, op. cit. 60—61 і L. Petit de Julleville, *Les Mystères*, Paris 1880, I, 91—94). З XIII в. не заховали ся французькі релігійні драми на новозавітні апокріфічні теми. Та вже в XIV в. маємо не тільки сьвідоцтва про вистави таких драм, але й деякі заховані текети. І так 1351 р. грали в Байє драму про вродженє Ісусове і другу про Успеніє Богородиці, 1376 у Камбре драму про воскресєнє, 1390 такуж драму в Парижі, 1398—1402 що року виставлювано тамже драми страстей і воскресєнє Ісусового (L. Petit de Julleville, op. cit. II, 3—7). До нас дійшов із XIV в. тільки один текст „міраклє“ про вродженє Ісуса. Його основою є апокріфічне оповіданє про Соломію „бабу божу“, що не хотіла вірити в дівоцтво Марії по вродженю дитини, поки не переконає ся дотиком, та коли переконала ся, у неї відпали обі руки, що тільки потім наслідком горячої скрухи прирєсли назад. Французькі вчені стоять на тому, що основою сеї драми було

Первовангеліє Якова; др. Райнш звернув увагу на те, що вона більше відповідає тій версії легенди, яка є в євангелію Псевдо-Матвія (Petit de Julleville II, 236—237; Reinsch, op. cit. 94—95).

В XV віці, дякуючи розвоєви спеціальних корпорацій, тзв. Les confrères de le Passion, наступив властивий розцвіт містерій і розвій вистав до нечуваного доси ступня і розміру. Повстають величезні драми-циклі, де в ряді сцен виставляють ся цілу єввангелію від сотворення світа аж до воскресення Ісусового; такі вистави тривають цілий день, далі два й три дні. Так само оброблювано і виставлювано також життя єввангелію. Драми про страсти і воскресення виставлювано 1413, 1427, 1445, 1455 р. в Амьєні, 1430 в Ранні, 1434 і 1439 в Драгінянні, страсти і пімсту Ісусову 1437 в Метці, страсти 1445, 1452 і 1474 в Руані, пімсту Ісусову 1446 в Амьєні, страсти 1447, 1485, 1487 в Ліоні, коло 1450 в Орлеані, 1455 в Аббевіллі, тамже 1458 і 1463 пімсту Ісусову, страсти 1462 в Оксеррі, воскресення 1471 в Анжері, страсти і воскресення 1471 в Лянї (Lens), страсти 1473 в Парижі, 1477 в Клермон-Ферранді, 1483 в Труа, 1484 в Діе, в Ліль, в Ремсі, 1485 в Турі, 1486 в Анжері, в Шальоні над Марною, в Пуатьє, 1490 в Компьені, в Парижі, в Ремсі, в Труа, 1491 в Перонні, 1492 в Ля Рошеллі, в Вітре, в Руані, 1497 в Труа, 1498 в Парижі, 1500 в Амьєні, Аржантані, Дуллянні, 1502 в Руані, 1505 в Драгінянні, 1506 в Шартрі, Труа і т. д. Остатня вистава страстей, про яку знайдено звістку, відбула ся 1580 р. в Модані. Менше популярні були драми на иньші єввангеліюські теми. Драма про вознесення була 1416 р. виставлена в Лілі, про трьох царів 1433 в Драгінянні, про різдво Ісусове 1451 і 1474 в Руані, про стрітене 1452 в Аббевіллі, про сошествіє єввангелію. Духа 1453 в Діжоні, про Івана Хрестителя 1462 в Сомюрі, про трьох царів 1485 в Кайлю, про Лазаря, Маргу і Марію 1491 в Шартрі, про різдво 1494 в Лявалі, про Івана Хрестителя 1500 у Шомоні, 1508 у Манді, про Марію Магдаліну 1500 у Ліоні, про усненіє Богородиці 1501 в Бетюнні, 1520 в Амбуазі, про Лазаря 1516 в Отюнні, про Анніно зачатіє 1518 в Ліоні, 1556 в Ле Мані, про різдво Ісусове 1523 в Байє, про тайну вечерю 1524 в Лявалі, про наверненє Марії Магдаліни 1530 в Монтелімарі, 1534 в Оріолі, 1600 у Грассі, про Юду 1530 в Руані, про хрещенє Ісусове 1551 в Драгінянні, про смерть Хрестителя 1569 в Оріолі, про різдво 1601 в Марселі (Petit de Julleville, op. cit. II, 8—172). Що до змісту тих містерій, то вже з самих тем видно декуди, що вони мусіли основувати ся на апокріфах. Заховані до

наших часів тексти, особливо величезних пасійних драм-циклів Арнольда Гребана і Жана Мішеля справджують сю думку в повні: автори черпали повними пригорщами не тільки з канонічних, але залюбки з апокріфічних євангелій, головнoж з єв. Нікодима. (Див. *Petit de Julleville*, op. cit. II, 379—460; *Wülker*, op. cit. 82—95; *Reinsch*, op. cit. 93—96).

І в Англії разом з першими проблесками національного письменства бачимо сліди впливу апокріфічних євангелій. Англосаксонський поет з VIII в. Кіневульф зладив свою поему „Crist“ на основі латинських гомілій і апокріфів, а друга приписувана йому поема, захована тільки в уривку, має темою Ісусів вхід до пекла, значить, оснований на Нікодимовім євангелію, хоча оброблює сю основу дуже свобідно. З X віку походить друга англосаксонська поема про Ісусів прихід до пекла; давнійше вона вважала ся частиною поеми „Христос і Сатана“, але тепер признано її окремою цілістю. До тої-ж поеми причислювано давнійше також поемку „Христова спокуса“, що має зміст де в чому подібний до нашого апокріфа про сперечку Ісуса з дияволом. (Див. *R. Wülker*, *Geschichte der englischen Litteratur*, Leipzig 1896, стор. 41, 60—61). Надто були прозові переклади Нікодимового євангелія — один на західно-, а два на північно-саксонський діалект, що заховали ся доси в рукописах (*Wülker*, *Das Evangelium Nicodemi*, 13, 18).

Коли-ж по наїзді Норманів звільна виробила ся нова англійська література, знаходимо знов від XIII в. постичні переробки апокріфічних євангелій. Значний уривок (1854 рядків) із поеми про дїтство Ісусове являють ся переробкою не так самого євангелія Өоми, як радше Какетенової латинської книжки „*Infancia Salvatoris*“, написаної на основі того апокріфа з численними додатками, взятими з незвісних нам жерел. Поема муєїла дуже подобати ся, бо в XIV в. знаходимо ще кілька коротших поем на сю саму тему. (Вони опубліковані в збірках *Carl Horstmann*, *Altenglische Legenden*, Paderborn 1875 і *Heilbronn* 1878, пор. *Reinsch*, op. cit. 125—131). В першій четвертині XIV в. була написана величезна поема (25.000 віршів) пз. *Cursor Mundi*, в котрій обік канонічних біблійних книг жерелами були також апокріфічні євангелія, особливо євангеліє про вродженє і молодість Марії, що є головною героїнею поеми, далі євангеліє Нікодима і оповіданє про успеніє Марії. Крім самих текетів апокріфів автор користував ся також французькою поемою *Vasa*. З початку XIV в. походять дві віршовані переробки і один прозовий переклад Нікодимового євангелія. Про його популярність свідчить той факт, що поет *Уїлдіям Ленді*

покористував ся ним у своїй поемі „*Vision of William concerning Piers Plowman*“. Джон Вікліф переклав Нікодимове євангеліє на англійську мову. Мотивами з него користував ся також автор поеми „*Чортівський парламент*“ (*Develis parlament or parlamentum of feendis*). Із XV в. годить ся згадати поему Джона Лідтета про жите Марії (*The Life of our Lady*), що була написана на бажанє короля Генріха V і належить до найдавніших англійських друків; вона основана в головній часті на апокріфічних євангеліях псевдо-Матвія і *De ortu et infantia BVirginis*. У XVI в. починають ся друковані переклади і переробки апокріфічних євангелій, особливо Нікодимового (1507, 1509, Пилатові акти 1520, остатнє виданє в популярній переробці 1767). З XIII в. походить також найстарша англійська драма „*The harrowing of Hell*“ (Збуренє пекла), основана на Нікодимовім євангелію. В XIV і XV в. повстали ті англійські драми, що дійшли до нас у трьох рукописних збірках, репертуарах трьох братств для даваня театральних вистав (із четвертої такої збірки лишились тільки титули драм). Найстарша з тих збірок, *Towneley plays* (гри Таунлі) має 32 драми, між ними одну *Extractio animarum ex inferno*, основану на Нікодимовім євангелію. В драмі *Crucifixio* є також натяки на Пилатові акти. Друга збірка *Coventry plays* має 42 драми, між ними Зачатіє Анни, Марія в храмі, Обрученє Марії, Благовіщенє і зачатє Марії, Поворот Йосифа; всі вони основані на євангелію *De nativitate Mariae*. Дальші пєси: Відвідини Єлисавети, подорож Йосифа і Марії і Різдво Ісусове основані на єв. Псевдо-Матвія, а Ісусів схід до пекла на єв. Нікодима. Третя збірка *Chester plays* має 24 пєс, у котрих також видно багато слідів апокріфічних євангелій. І так драма „*Благовіщенє і різдво*“ зачинає ся сценою між кесарем Октавіаном і Сибіллею, має далі сцену недовіретва і покараня баби Соломії і кінчить ся заваленєм ідолів і Янусового храма в Римі; Містерія про Ісусів схід до пекла є парафразою Нікодимового євангелія. (Див. Reinsch, *op. cit.* 124—138; Wülker, *Das Evangelium Nicodemi* 12—23, 66—68).

В німецькій літературі знаходимо ледво натяки на апокріфічні євангелія в найстарших поемах „*Heliand*“ і „*Krist*“, зложених у VIII—IX віках. Перший виразний слід уживаня апокріфічних євангелій бачимо в поемі гандерегаймської монахині Грозвіти з X в., що оповідає в 903 леонієських гексаметрах зачатіє, вродженє і молодість Марії на основі Псевдо-Матвієвого євангелія і иньших середньовікових писань. Правда, сей твір, так як і всі твори сеї виокоталановитої монахині, написаний по латині, але сею мовою складано в Німеччині ще й пізнійше поеми подібного змісту. Аж

у XII в. появляють ся німецькі поеми про життя Ісуса і Марії, основані головню або переважно на апокріфах. Поема „Leben Jesu“ держить ся канонічних євангелій, але додає чудо в Римі, поломане ідолів у Єгипті і т. и. В поемі „Anegeuge“ оповідаєть ся про виведене Ісусом праведників із пекла, а в поемі „Driu Liet von der Maget“ (Три пісні про Панну) оповідає „піп Вернер“ обширно (коло 5000 віршів) про вроджене і молодість Богородиці на основі Псевдо-Матвія. За його приміром пішов при кінці XII в. якийсь „майстер Генріх“, що написав „Von unser vrouwen ein liet“ з додатком легенди про Анну, її потрійне замуже і її трьох дочок Марій; ся пісня пропала, тільки зміст її і назву автора заховав троха пізнійший поет Конрад фон Фуссесбрун. Сей Конрад в початку XIII в. написав поему про Ісусові дитячі літа, основану на єв. Өоми. З початку XIII в. походить також поема Конрада фон Гаймесфурт „Die Urstende“, оповідане про Ісусові муки починаючи від цвітної неділі, а кінчачи поновною смертю Левкія і Харіна. Автор держить ся Нікодимового євангелія, але вміє поданий там материял обробити так майстерно, що малое дуже живу і вірну картину старого німецького суду з його церемоніями і процедурою. Друга переробка Нікодимового євангелія з додатком повісти про покаране Жидів, про Вероніку і Пилата, була написана коло 1250 р. Так само коло половини XIII в. написано в Гессії третю поему „Die Erlösung“, котрої автор в части черпав із Нікодимового євангелія. З того часу походить вірша „Van unser vrouwen bodescaph (Botschaft) unde van der bort (Geburt) sente Marien der juncvrouwen“, основана на єв. De nativitate, а в кінцевім оповіданю про успеніє на Мелітоні Сардійськім. Деякі апокріфічні оповіданя вилетено також у обширну поему про життя Ісуса, зладжену в другій половині XIII в. Але найдалі в тім напрямі пішов автор величезної поеми „Das Passional“, зложеної при кінці XIII або в початку XIV в., найобширнійшої поеми в німецькій літературі (має коло 100.000 стихів). Є се збірник легенд, розділений на три книги; в першій книзі оповідано євангельську історію з усіми тими легендарними прикрасами, які нагромадила апокріфічна і пізнійша середньовікова література. З XIII в. походить також „Житє Марії“, дуже популярна поема „брата Пилипа“ (Bruder Philipps Marienleben), основана на апокріфічних євангеліях про вроджене, житє і смерть Богородиці, дальше житє Марії описане в п.ч. XIV в. Швайцарцем Вальтером фон Райнау, иньше житє Марії якогось Вернера, що мабуть є не що, як переклад латинської, в Німеччині в XI або XII в. зложеної поеми Vita beatae Mariae virginis et Salvatoris rhytmica“. В XIV в.

зложено в Баварії, також головно на апокріфічних основах, поему „Der maget Kröne“, а ще і в XV в. знайшов Вількер слід поетичної переробки Нікодимового євангелія, переробки, що мала основою не латинський текст апокріфа, а німецьку поетичну переробку, правдоподібно поему Конрада фон Гаймесфурт; ця нова переробка була однак швидко переведена на прозу і в такій формі, тільки з деякими слідами віршів, дійшла до нас. Та від кінця XV в. починають ся друковані видання апокріфічних євангелій, розуміють ся, прозою і в популярних переробках. Найвчасніше, бо ще 1474 р. видано книжечку „Von der Kindheit und dem Leiden unseres Herrn Jesu Christi, auch von dem Leben Mariä seiner Mutter mit sammt der Legende von den heiligen drei Königen“; її передруковано в різних німецьких містах у XV в. що найменше 5 разів. За часів Лютера вона мусіла бути дуже популярна, бо великий реформатор остро нападав на неї в одній із своїх „Tischreden“. При кінці XV в. надруковано також „Evangelium Nicodemi aus dem Latein in das deutsch gebracht“, що було часто передруковане пізнійше. Ще в нашій віці апокріфічні євангелія не втратили своєї принади для простого люду і передруковують ся в популярних книжечках. Так само і в релігійній драмі німецькій видно значний вплив апокріфічних євангелій. Написана в XIV в. драма „Kindheit Jesu“ тільки декуди натякає на апокріфічні повісті; виразніші сліди апокріфів, головно єв. Псевдо-Матвія, видно в „Ludus de creatione mundi“ з XV в. Малі різдвянські драми з трьома царями і Іродом заховали ся між народом ще до недавна. Але далеко більший був вплив Нікодимового євангелія. Ним користували ся вже автори латинських „Ludus paschales“, що відправляли ся по церквах у великодну п'ятницю і суботу; на ньому основана найстарша містерія написана по німецьки в початку XIII в. і захована в уривках у одній рукописі монастиря Мурі в Швайцарії. В иньшій пасийній драмі з XIV в. автор користувався Пилатовими актами; в великодній драмі, виданій Гофманом фон Фаллерслебен, використано Descensus. Чотири пасийні і пасхальні драми з XIV—XV в. опублікував Моне і всі вони основані по части на єв. Нікодима, так само як і драми публіковані пізнійше Гауптом, Мільхзаком і иньш. Нарешті користується ся Нікодимовим євангелієм також та, в XVII в. написана драма, яку ще й доси виставляють селяне в Обераммергау. (Див. Reinsch, op. cit. 105—121; Wülker, Das Evangelium Nicodemi 34—57 і 68—71; Mone, Die altdutschen Schauspiele, Quedlinburg 1841; йогож Schauspiele des Mittelalters, Karlsruhe 1846, 2 томи; K. Weinhold, Weihnachtsspiele und Lieder aus Süddeutschland

und Schlesien, Wien 1853 i 1875; Schröer, Deutsche Weihnachtsspiele aus Ungarn; Milchsack, Heidelberger Passionsspiel, Tübingen 1880; його-ж Oster- und Passionsspiele; Aug. Hartmann, Das Oberammergauer Passionsspiel in seiner ältesten Gestalt, Leipzig 1880; Grein, Alsfelder Passionsspiel, Cassel 1874).

На сьому ми й уриваємо сей бібліографічний огляд, додаючи загально, що й літератури Прованса, Італії, Іспанії, Швеції, Данії, навіть кельтське письменство не минули впливу апокріфічних євангелій і звязаних з ними легенд. Важно те, що той вплив усюди був рівнобіжний зі зростом людогого, національного характеру літератури і служив немов природним мостом, що провадив зацікавлене від строго церковних тем і інтересів до ширших, євітських, лицарських, міщанських і національно-історичних. І коли такий шановний учений, як Р. Гофман говорить, що „по усталеню канона апокріфічні євангелія раз на все були наклеювані і стратили майже всякий інтерес; їх вартість від тепер могла бути тільки антикварська, так як усякої памятки старого часу“ — то се може бути правдиве в приложеню до фахових теологів (тай то, як побачимо далі, не зовсім); народні маси і їх інтелігентні євіточі довгі віки кормили ними свойого духа, заплонювали свою фантазію, знаходили в них красу, принаду, поезію християнства, той християнський епос і ту мітологію, що помагали їм забути або перетворити решти закиненого поганства. Можемо сказати єміло, що в середніх віках, а особливо в XIII—XV, апокріфічні євангелія займали фантазію, порушували чуте широких мас європейської людности далеко більше ніж канонічні. Се не парадокс, коли подумавмо, що канонічні євангелія задля латинської мови були недоступні простому народови і великій масі невченого лицарства та міщанства. Звісна річ, що духовенство, особливо папи і єпископи, не позволяли перекладати канонічних євангелій на живі людів мови; Г. Парі вказує на факт, що кілька міщан з Метцу при кінці XII в. замовили собі переклад євангелій і ще деяких біблійних книг, та папа Іннокентій III окремих брєве з 1199 р. осудив сей почин як противний церкві і наказав спалити доконаний переклад (G. Paris, La littérature française au Moyen Age, ст. 202). На апокріфічні євангелія ніколи не було такої заборони, вони ширили ся без перешкоди, хоч церкв і не признавала їх, а Гелязійв декрет лежав собі присипаний порохом забутя. Навпаки, ми побачимо далі, що не тільки у простих людей, але навіть у духовних, істориків і писателів церковних дуже часто не існувала границя між канонічним текстом і апокріфом; посередницею була тут середньовікова

містика. Те саме можна сказати й про середньовікову штуку. Хоча в основі своєї строго церковна і нав'язана духом щирої побожності, вона ніколи не вагалася брати теми із апокріфічних писань на рівні з канонічними. Досить буде згадати про малюнки Сибілі а також грецьких мудрців, що буцім то пророкували про Христа, малюнки, котрі доходять аж до Мікеля Анджеля з одного, до Новгород і до Московських „подлинників“ (тоб то підручників іконографічних) з другого боку. Зачатие Анни, введенє Марії в храм, успенне Марії — щоб згадати тільки найпопулярніші мотиви церковного малярства — основані на апокріфічних евангеліях. На Нікодимовім евангелію основується дуже популярний мотив: Ісус із хоругвою в руці, із хрестом у другій розбиває браму пекольну. (Див. особливо Didron, *Iconographie chrétienne*; Rio, *De l'art chrétien*, Paris 1855; Бу слаевъ, *Историческіе очерки русской народной словесности и искусства*, II, 281—330; Alwin Schulz, *Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria und ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters*, Leipzig 1878; Покровскій, *Евангеліе въ памятникахъ иконографіи*. СПетербургъ 1892).

V. Виданя і наукові обробленя апокріфів евангельського круга. Ми зазначили в передмові до першого тому нашої збірки важнійші виданя апокріфічних текстів і тут нам прийдець ся тільки доповнити сказане там звітками спеціально про тексти обняті отсим томом.

Першу збірку новозавітних апокріфів зладив Неандер і видав її у-перве в Базиліі 1564, потім ще раз 1567 р. п. з. *Aposcrpha, hoc est narrationes de Christo, Maria, Joseph, cognatione et familia Christi, extra Biblia, apud veteres tamen Graecorum scriptores, Patres, historicos et philologos reperta (inserto etiam Protevangelio Jacobi graece in Oriente nuper reperto, nec dum edito hactenus), ex oraculorum et Sibyllarum vocibus, gentium etiam testimoniis, denique multorum veterum auctorum libris descripta, exposita et edita graeco-latine a Mich. Neandro Saraviense*. Частину Неандрової збірки з додатком деяких нових уривків видав 1594 р. Глязер у Гамбурзі. Відси передруковано ті апокріфи в ріжних великих збірках житий і компіляціях церковної історії 16—17 віку. В 1677 р. видав Генрі Сайк (Henri Sike) арабський текст і латинський переклад арабського евангелія про дїтство Ісусове, доси незвісного на заході. В р. 1703 вийшли перші два томи прекрасної і славної в своїм часі збірки новозавітних апокріфів Фабриція; 1719 р. видано третій том, а разом передруковано два перші; отсе виданє я мав під

рукою, влаштовуючи сей том своєї збірки¹⁾. Про вартість сего видання ми говорили в передмові до першого тому своєї збірки. Про неї свідчить уже те одно, що воно ціле століть лишило ся „standard work“ на тім полі, і дсея ще не стратило своєї ваги. Що вийшло після Фабриція — видання Джонса в Англії 1722 і 1798, Шмідта в Гадемарі 1804, переклад аббе Біже на французьку мову 1769, не посунуло наперед ані збогаченя, ані зрозуміня апокріфічних текстів. Виємком є томик, опублікований датським єпископом А. Бірхом у Копенгазі пз. *Auctarium codicis Apocryphi N. T. Fabriciani*; тут подано кілька нових текстів, але самому виданю пізнійші вчені роблять великі докори; „sane enim pessima est Berchii editio“ — мовить про него Тішендорф. На першім томику Бірх і зупинив ся. Тільки 1832 р. вийшов перший і, на жаль, одинокий том нової збірки новозавітних апокріфів Йогана Тільо (*J. Chr. Thilo, Codex Apocryphus Novi Testamenti*), що мала обіймати три томи, та була перервана через смерть її виорядчика. Праця Тільо може служити характеристикою великого поступу фільольогічної науки і видавничої вмілости від часу Фабриція. Тільо не публікує першого ліпшого тексту з першого ліпшого рукопису або старого друку, який йому попадеть ся в руки, але зводить до купи варіанти всіх доступних йому рукописів, друкує в повні окремі редакції одного і того самого тексту; таким робом він поклав першу основу для історії кожного тексту; надто він додавав багато пояснень до поодиноких місць, виясняючи не тільки імена власні і географічні, але також спеціальне значіне поодиноких слів, користуючи ся при тім величезною начитаністю в старій церковній літературі і незвичайною критичною бистроумністю. Не даром учений Газе, розбираючи його книгу в „*Journal des Savants*“ (за червець 1833 р.) назвав її одною з найважнійших фільольогічних продукцій від початку XIX в.

По смерті Тільо взяв на себе розпочату ним працю над критичною публікацією текстів новозавітних апокріфів Константин Тішендорф. Віддавши ся праці над критичним виданем сьв. Письма Тішендорф відбув у 1840—44 роках подорож до Сирії, на гору Синай, був у Римі, Венеції, Парижі і ріжних місцях середньої

¹⁾ Ось його повний титул: *Codex Apocryphus Novi Testamenti, collatus, castigatus, testimoniisque, censuris et animadversionibus illustratus a Johanne Alberto Fabricio. Editio secunda, emendatior et tertio etiam tomo separatim venali aucta. Hamburgi sumptu viduae Benjam. Schilleri et Joh. Christoph. Kisneri, a. 1719.* Два перші томи передруковані в однім, що має 970 стор. малої 8-ки, а третій том сам має з початку 7 нумерованих карток, 1036 стор. тексту і 18 нумерованих карток покажчика предметів для обох томів.

Європи, що мають збірки старих рукописів, і зібрав величезний критичний апарат також для видання апокріфічних книг старого і нового заповіта. Про важність сего материялу для осягнення позитивних здобутків у таких темних доси питаннях, як час написання, перший вигляд і пізнійші редакції апокріфічних писань, дала добрий образ Тішендорфова диссертация „*De evangeliorum apocryphorum origine et usu*“, видана в Газі 1851 р. Ся диссертация одержала золоту медаль від „*Societas Hagana pro defendenda religione christiana*“ і не стратила доси своєї вартости. В р. 1853 Тішендорф видав перший том своєї збірки апокріфічних текстів „*Evangelia apocrypha*“. Сей том, значно менший від збірки Тільо головно тим, що Тішендорф не вдасть ся в коментованє і пояснюванє текстів, але перед усім дбає про їх коректність, про повноту вариянтів і визисканє всіх звісних рукописів, особливож найдавійших, з котрих деякі йому вдало ся у-перве віднайти. В 1876 р. вже по смерти Тішендорфа вийшло друге приготоване ще ним виданє сеї многоважної книги. Знаходимо тут окрім обширного вступу (стор. VII—LXXXIV) ось які тексти: Первовангеліє Якова по грецьки, Євангеліє Псевдо-Матвія по латині, Історія Йосифа столяря з арабського по латині, Євангеліє Томи по грецьки редакція А, Євангеліє Томи по грецьки ред. Б, опублікована у-перве Тішендорфом, Євангеліє Томи по латині, також у-перве опубліковане, Євангеліє дїтства з арабського по латині, Пилатові акти по грецьки ред. А., те-ж по грецьки ред. Б (тут у перве), те-ж по латині, Ісусів зхід до некла по латині ред. А. з листом Пилата до Клявдия, те-ж по латині ред. Б. (тут у перве), Лист Пилатів до Тиберия по латині, Поданє Пилатово до Тиберия по грецьки дві редакції, Покаранє Пилата по грецьки, Смерть Пилата по латині (тут уперве), Оповіданє Йосифа Ариматейського по грецьки і Пімєта Спасителя по латині (тут уперве). Надто один текст, що належить до сего круга, а власне Іваново оповіданє про Успєніє Богородиці, видав Тішендорф по грецьки в своїй другій збірці *Apocalypses apocryphae*, Lipsiae 1866. По сих капіталъх працях для пізнійших збирачів лишило ся вже не багато що віднаходити. Деякі сирийські тексти опублікував Райт (*Wright, Contributions to the apocryphal literature of the New Testament*, 1865); деякі нові грецькі тексти, не узгляднені Тішендорфом, опублікував Васильєв (*V. Vassiliev, Anecdota graeco-byzantina*, Mosquae 1893); знаходимо тут у-перве видані: Сперечку Ісуса з дїаволом, Оповіданє про те, що стало ся в Персії, обширну статью, що містить у собі звісне у нас Слово Афродитіяна про чудо в переськім краю і про подорож трьох волхвів до Вифлєєма, а надто

оповідане про те, як Христа зробили попом і апокріфічне оповідане про усікновення голови св. Івана. Фрагменти апокріфічного євангелія Гебрейців зібрав і обробив критично Гільгенфельд (*Novum Testamentum extra canonem receptum*); інші фрагменти зібрав і опрацював Реш (*Ausserkanonische Paralleltexzte zu den Evangelien*, 1893). Між ученими працями про апокріфічні євангелія визначають ся особливо праці Гофмана (*Das Leben Jesu nach den Apokryphen*, Leipzig 1858), Гольцмана (*Einleitung in das neue Testament*, 3 Aufl. 1892), Цана (*Geschichte des neutestamentlichen Kanons*, т. II), Ліпсіуса (*Die Pilatusakten* 1871, друге вид. 1886, *Die Edessenische Abgarsage*) і цитовані вище літературно-історичні огляди Райнша та Вількера.

VI. Апокріфічні євангелія у Словян; словянські індекси. Вже в передмові до першого тома отсеї збірки апокріфів зазначено, що з апокріфічними творами Словяне знайомили ся майже від тоді, від коли прийняли християнство — одні в Візантії, інші з заходу. Те саме треба сказати і спеціально про апокріфічні євангелія. Ми бачимо приміром у руській початковій літописі, що філософ, котрий викладає св. Володимирові основи християнської віри, користується апокріфічними переказами на рівні з канонічними. Поява секти Богомилів у Болгарії, майже рівночасно з заведенням там християнства, була сильним мотивом до перекладання апокріфічних писань з грецького на старословянський язык. Правда, богомилських ересей у тих апокріфах не знайдено, але вже те, що їх пізнійше (в XII в.) називано „болгарськими баснями“, показує, що таке вчасне присвоюванє тих творів ледво що наверненим на християнство Болгарам було в якимось звязку з тим великим ферментом, який внесло богомилство в народне житє. З дослідів над самими текстами апокріфічних євангелій виходить, що вони були перекладані на старословянську мову дуже вчасно, старанно і по кілька разів, — значить, були люде охочі до такої праці. І так Первоєвангеліє Якова по якимим дослідам А. Н. Попова і М. Сперанського перекладено на старословянську мову уперше може ще в XI віці, та перекладувано й пізнійше. Не много пізнійше і правдоподібно також у Болгарії перекладено євангеліє ґоми з грецького оригінала повнійшого від тих, які дійшли до нас; сей один слов. переклад при частім переписуваню розколов ся на кілька редакцій, що розширили ся по Сербії, Україні і Великій Русі. До XI, найпізнійше до XII в. належить також переклад тзв. ширшої редакції Никсдимового євангелія, доконаний на південнословянським ґрунті, але не з грецького, тільки, як думають др. По-

лівка і М. Сперанскій, із латинського язика, в околиці, де панувало глаголицьке письменство. Сей переклад у XII в. через Болгарію дістав ся на Русь. Пізнійше, в XIV в. зроблений був із грецької мови переклад тзв. короткої редакції сего апокріфа, то б то тзв. Пилатових актів. (Див. про се М. Сперанскій, Славянскія апокрифическія евангелія, Москва 1895, стор. 17—19, 23, 26, 46—48, 52, 56, 62, 64 і д; А. Н. Поповъ, Библиографическіе матеріали, N. XX, стор. 1—2; Dr. J. Polivka, Evangelium Nikodemovo v literaturach slovanských u Časopis Musea Kral. Českeho 1891—2).

Західно-словянські народи знайомили ся з апокріфами загалом, а також із новозавітними, поперед усього на латинській мові, що була мовою церкви, уряду, школи. І тут, як і в західній Європі, перші пробіски національної літератури показують сильний вплив апокріфічних евангелій. Правда, не були се дословні переклади, але переробки і то звичайно поетичні (у Чехів), або тільки натяки в казанях (у Поляків). Дословно перекладано, і то пізнійше, в XIV—XV в. тільки евангеліє Нікодима з доданими до него статтями, що відповідають латинським *Mors Pilati* та *Vindicta Salvatoris*, або такі дрібніші статі, як *Лист Лентуля*, *статю про 12 Сибіль*, *легенду про Юду*, *про хрестове дерево*, *про Вероніку*, *про вічного Жида Агасвера* і т. н. Деякі з тих прозових текетів зробили ся популярними серед простого люду, прим. *Nikodemusova knížka* у Лужичан, вид. в Будишині 1843 р. Назву Нікодима в титулі має також польська популярна книжка „*Ewangelia Nikodema, czyli krótka wiadomość o bolesnej męce i śmierci, o cudownem zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu Odkupiciela i Pana naszego Jezusa Chrystusa, tudzież inne ciekawe i nabożne czytania*“. Ся книжка була десь у початку нашого віку перекладена з німецького, довго ходила в рукописах між пруськими Мазурами і тільки 1852 р. у перве була видана в Янсбурзі, потім пішли виданя з 1855 і пізнійші. Але се не є текет Нікодимового евангелія, а радше скорочене якоїсь давнійшої Пасії, зладженої між иньшим також на основі сего апокріфа. (Див. М. Сперанскій, *op. cit.* 82—85; Polivka, *op. cit.* і йогож *Drobne příspěvky literárně-historické, v Praze 1891*).

Деяким, хоч не надто певним і не повним свідощтвом про істнованє і вплив апокріфів у словянських письменствах можуть бути також індекси заборонених книг. Ми вже піднесли ту обставину, що ті індекси не відповідають звичайно фактичному станові даного письменства, тоб то забороняють нераз твори, котрих у данім письменстві ніколи не було, а не згадують про твори без сумніву апокріфічні і дуже розширені. Так було і в старім словян-

ським (православним) письменстві, до котрого відносять ся звісні нам старословянські індекси. Вони появляють ся дуже давно. Найстарший, захований у Сьвятославовім Сборнику з 1073, а принесений на Русь із Сборника болгарського царя Бориса (956—987), має титул „Богословца Ѡ словескѣ“ і є властиво дословним перекладом грецької статі якогось Ізидора „Ѡ ѡ. квигкѣ и ѡлко же свѣне тѣхѣ“ (див. Памятки I, XXV). Тут показано тільки три апокріфічні євангелія, а власне: „дї. Іаковла повѣсткѣ, кд. єуаггеліне Ѡ Барнакы, кѣ. єуаггеліне Ѡ Матѣа“. Треба завважити, що євангеліє Матвія тут по всякій правдоподібности не значить псевдо-Матвієво євангеліє, бо сей апокріф, як відомо, повстав на заході, був написаний по латині і Грекам був незвісний, але тут воно значить євангеліє про Ієусово дїтство, звісне під назвою Өоми; і справді в деяких рукописах воно має в титулі не імя Өоми, а імя Матвія (див. Fabricius, Codex Arosyphus Novi Testamenti I, 148—149¹⁾).

В Тактиконі Нікона Черногорця, перекладенім із грецького в XIV в. (найстарший слов. рукопис маємо з 1397 р.), реєстр апокріфів уложений на основі того самого Ізидора, апокріфічні євангелія тільки три, ті самі, що й у Сьвятославовім Збірнику. А далі додано: **Сиа новаго сѣ ветхѣмѣ оучитаєт сѣ Ѡ Сидора, вѣ дрѣгѣхѣ же шѣрѣтаєт сѣ прѣднписанна Іаковла повѣсткѣ іако Іакова єсть нѣккоєго єврина, а не апла**“. Зовсім не те ми бачимо в пізнійших словянських індексах. І так у 59 (recte 60) правилі Лаодикійського собора, поміщенім у Погодиньскім Номоканоні з XIV в. к. 186—189 ми знаходимо: „Єуаггеліне Ѡ Барнакы. Єуаггеліне Ѡ Өомы, єретици списали. Дѣтство Хѣо, что Гѣ штрочатѣмѣ прѣдмалѣ, єретики писалѣ. Прѣкниє днаволе сѣ Хрѣтомѣ. О дрѣкѣ крестникѣмѣ изкѣщениє сѣма Трѣца. и Ѡ Гдѣк нашемѣ Ісѣ Хѣ, како вѣ попѣ ставленѣ, тоже Ієрємїа что си изолга““. Як бачимо, анї Яковової повісти, анї Матвієвого євангелія тут не згадано, а натомієсь маємо відгук боротьби з богомильством з його попом Єрємією, котрому виразно і безпідставно приписано оповіданє про те, як Христа настановлено попом, оповіданє грецьке, старше від Єрємії і поміщенє вже в Суїдовім Лексиконі. Та маємо тут кілька загадок. Євангеліє Өоми є, як звісно, оповіданєм про Ієусові дитячі літа, але тут воно поставленє окремо, а в пізнійших слов. копіях сего тексту додано декуди обік него ще „О Рахманѣхѣ Зосимово хоженіє“, може через асоціацію ідей, що й Өома був у Індії, та ледви для зазначеня якоїєсь спільности

¹⁾ Інколи воно приписувало ся також Якову або Петрови, див. тамже 149, 153.

змісту. Оповіданє про Ісусові дитячі літа покладено окремо, з додатком, що там говорить ся „что Гѣ штрочатемъ продавалъ“; пізнійші слов. переробки сего тексту додають іще „и архистратига Микхила крести и что рыбы по сѣхѣ ходили“. Сих епізодів у звісних нам євангеліях дїтства Ісусового нема. Тут знаходимо першу згадку про дуалїстичний апокріф „Прѣкнїе диаволе съ Хрѣтомъ“, також переведений з грецького. Дуже інтересна є дальша точка. Апокріфічні оповіданя про хрестове дерево звісні були в Греції з давна, хоча в індексах їх не знаходимо. Богомільська єресь, що відкидала шанованє хреста, звернула увагу на сї твори, хоча в них проведено думку зовсїм иньшу, роблено хрестове дерево живою ниткою, що звязувала Ісуса безпосередно з Адамом, Авраамом і Мойсеєм. Може бути, що Богомили користували ся такими творами, як псевдо-Григорієве „Слово про хрестове дерево“, щоб показати абсурдність культу хреста, — досить, що грецькі індекси X в. а за ними й словянські згадують уже про них. Але що значить доданє до сего титулу „извѣщенїе стѣна Трїѣла“? Легенди про хрестове дерево нічого не говорять про сьвяту Трійцю ані не мають сих слів ніде в титулі. Пізнійші копії пропускають сей додаток; у статї „Отъ апостольскихъ заповѣдей“, надрукованій Калайдовичем¹⁾, читаємо тільки „О древѣ крестномъ лгано“; так само не подає сего додатка і Пипін, зводячи варіанти індекса з рїзних російських рукописів; нема його і в наших індексах (Памятки I, 5). Чи не буде се титул окремого апокріфа, а власне Нїкодимового євангелія, котрий справді в рукописах має напис „Дѣканїе стѣна Трїѣла“ (див. у нас стор. 252 і 273)? Згадка про сей апокріф і з сим титулом, властивим так званій ширшій редакції, була би новим доказом на те, що в XIV віці він був уже звісний на Руси, де зладжено копію Погодинського Номоканона.

В иньших словянських, а спеціяльно руських індексах подовано ще деякі твори. І так у однім Соловецькїм рукописї додано „Явгарево посланїе, на шен носатъ неразвѣрнїи“; в однім петербурьскїм рукописї: „Списанїе Яфродитїана Персина на Рождество Христово, что Ира во чревѣ зачала“; в кількох названо статю „что Христось пѣгомъ оралъ“; у однім показано якусь невідому близше статю „О мѣченицахъ и о благовѣщенїи“; в Кириловій

¹⁾ Коист. Калайдовичъ, Іоаннъ Екзархъ Болгарскїй, изслѣдованїе объясняющее исторїю словенскаго языка и литературы IX-ыхъ столѣтїй. Москва 1824, Прил. стор. 208—212.

книзі друкованій у Москві 1644 р. подано надто „Что Провкъ царь дрѣгомъ Христа назвалъ“¹⁾. Опубліковані мною індекси не додають нічого нового, хоча дають деякі інтересні причинки до зрозуміння тексту. І так важна є увага в індексі в рукописі о. Теодора з Дубівця: „Ежт же йна многа ѿ лжи словєсни сложенна словєса, их же разсматраючи чєсти“. Значить, читанє тих брехливих писань не заборонене так, як колись бажав собі Евзевій, „щоб не тільки до очей, але й до слуху вашого не доходило“, але звертаєть ся увагу, що їх треба читати обережно, з критикою. Індекс у рукописі Яремецького Білахевича ставить апокріф про дїтство Ісусове окремо навіть від оповідань про те, як Христа дитиною продавали і як риби по сухому ходили. Що до того продаваня Христа, про яке в жаднім звїснім досї апокріфі нема ніякого слїду, то чи не можливий буде здогад, що тут маємо тільки недоладний переклад грецького слова *παιδοσταν* — віддавали, себ то до школи? Бож справді, апокр. євангелія говорять часто про те, як Ісуса не раз, але що найменше три рази віддавали на науку до рїжних учителїв.

VII. Вплив апокріфічних євангелій на словянські літератури і штуку. Коли б ми мали на увазі тільки вказані досї переклади і вказівки вживаня апокріфічних євангелій у Словян, то, що правда, мусїли б їм признати деякий вплив на духовий ровїй тих народїв, але не мали би ще повного і докладного образу того впливу. Ми мусимо слїдити глїбше, брати на увагу ту літературу, ті прояви духового і артистичного житя, де проявляв ся протягом столїть той вплив, а тоді побачимо, який він був глїбокий і широкий, зрозумїємо вею важнїсть дослїдїв на тїм полї. Ми побачимо, що так само як у західній Европі, були і у словянських народїв апокріфи, а головнo апокріфічні євангелія тим мостом, що провадив розвїй національного письменства з під виключного панованя церковщини і бїльш або менше мертвої церковної мови до свобіднїйшого руху, до свїтських тем і интересїв. Ми побачимо далї, що сей процес у рїжних словянських народїв вїдбував ся в рїжних часах в мїру їх культурного розвою: у Чехїв у XIV—XV, у Полькїв у XV—XVII, у Українцїв і Великорусїв у XVII—XVIII в.

І коли про західню Европу можна з деяким правом сказати, що від часу реформації скінчила ся доба популярности сих творїв, а почала ся доба їх наукового дослїду, то у нас доба їх

¹⁾ Н. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы. СПбургъ 1863, I, стор. IV—VII.

популярности тягла ся далеко довше: на Україні до кінця XVIII в., в Галичині до 30-их років нашого віку, а на Угорській Русі вона не скінчила ся й доси. В наших рукописах ми маємо інтересні вказівки про вживане апокріфічних творів сего круга і їх переробок. Найцікавійша і найстарша є приписка в титулі Нікодимового євангелія, поміщеного в Ковельській рукописі з XVI в., що містить також Палею (Від. надв. бібл. 9): „**чтѣмъ к сѣботу великѣю**“ — цінна вказівка на те, що вже в XVI в. у нас відчитувано сей твір для пригадки муки і смерті Ісусової. Чи відчитувано його в церквах, замісь тзв. Пасії, чи приватно по домах, — не можемо сказати. Та за те угороруські писаня кінця XVII і початку XVIII в. (рукопис Ст. Теслевцьового, Данилівське учительне євангеліє, Унґварський рукопис) не лишають ніякого сумніву про те, що угро-руські проповідники користували ся апокріфічними євангеліями (правда, не всіми звісними у нас) для своїх церковних проповідей, не то на рівні з канонічними, але навіть раднійше, бо тут знаходили більш інтересні, епічні теми, що мали силу зацікавити їх слухачів. Дуже важні з сего погляду слова знаходимо в однім „казаню“ поміщенім у Унґварській рукописі: „**Тѣтъ каждый май сѣла сѣсѣати, а хто смѣтъ писати, а ти совѣк переписи**“ (стор. 5) — вказівка на те, що ті казаня не тільки були виголошувані в церквах, але також переписувані і то не тільки сьвященниками (унґварська збірка, Ст. Теслевцьового і Т. Поповича Тухлянського і мовою і змістом належать до одного типу), але також їх парафіянами.

А. Пасія. До популяризації деяких апокріфічних легенд, а особливо Нікодимового євангелія і звязаних із ним творів причиняли ся дуже заведені в нашій церкві ще мабуть у XVI віці і уняті в ритуальну форму Петром Могилою так звані Пасії. Читанє Пасій по неділях великого посту і на страстнім тижні здавна закорінило ся в латинській церкві, а в XV—XVI віках розширило ся і в Польщі. Воно полягало на тім, що відчитувано уступи про терпіння і смерть Спасителя із канонічних євангелій на латинській мові, а потім вияснювано, викладано, розширювано і украшувано те оповіданє народньою мовою. Бесідники били не ефект, тож для збогаченя змісту своїх пасійних промов стягали до них увесь можливий матеріял із отців церкви, із легендаріїв, запрягали й власну фантазію. Так повстали в середніх віках цілі романи про Ісусове житє, обширні компіляції найрізнійшого матеріялу, в котрих знайдемо і містичні екстази, відчуванє кожного удару, кожної рани, яку терпів Ісус перед смертю, і схолястичні мудрованя на тему;

чи довго пробувала Марія з дитиною в вифлеємській вертепі? де пробував Ісус у Єрусалимі в ту пору, коли його 12-літнього згубила мати і не могла відшукати три дні? Знайдемо докладні описи і дати, прим. такі, що сьв. сім'я вернула з Єгипту на сьвято *Trium regum*; що скінчивши 40-денний піст у пустині Ісус покликав двох ангелів, велів їм полетіти до Назарету і принести йому обід, і ангели справді принесли йому кілька риб усмажених його матір'ю. Знайдемо розмову Марії з Юдою, в котрій вона поручає свого сина його опіці. Нема що й мовити, що описи мук і знущаня Жидів над Ісусом переходять тут усякі границі правдоподібности і характеризують те замилуване в муках і проливаню крови, яке в середніх віках панувало в західній Європі. В XII і XIII віках уже зложився сей тип пасивної історії, були написані головні жерела, з яких черпали пізнійші писателі і проповідники; се були дуже популярні тоді і довго ще потім ревелаяції сьв. Анзельма люкканського († 1086), сьв. Бернарда († 1153), сьв. Гертруди († 1311), сьв. Бригіди шведської († 1373), сьв. Бонавентури († 1274) і иньших. Апокріфічної традиції в тих ревелаяціях не дуже багато, — головною основою, по котрій вони виводять свої узорі, є канонічні євангелія. Та все таки в сих працях границя між канонічним оповіданем і апокріфом не існує¹⁾. В компіляції сьв. Бонавентури приведено і лист Лентуля до Августа про вигляд Ісуса, і дословний текет Пилатового вироку, яким засуджено Ісуса на смерть, узятий із Нікодимового євангелія, котре тут же й цитується. В XVI в. на їх основі було написане обширне *Speculum passionis*, що своєю чергою служило як підручник для пасивних проповідників. Ті пасивні проповіді робили великий ефект і стягали маси людей до костелів. Не диво, що католицька церков користувалася ними дуже пильно, між иньшим і в боротьбі з реформацією, притягаючи до себе народні маси. Головні борці з реформацією, Єзуїти, роблять ся також головними пропагаторами пасивних проповідей. Так було в ріжних краях, прим. у Німеччині, де в XVII в. Єзуїт Мерерле (Абрагам а Санта Кляра) написав здоровенну книгу про самого Юду (*Judas der Ertzschelm*), а в XVIII в. другий Єзуїт Кохем видав велику компіляцію з середньовікових ревелаяцій і апокріфів, приладжену для проповідницьких цілей, пз. *Grosses Leben Jesu*. І Польща пішла тут слідом за західною церквою. Маємо сліди, що вже

¹⁾ Пор. Ed. Reuss, *Die Geschichte der Heiligen Schriften Neuen Testaments*, стор. 371—2.

в XV віці списувано на народній мові життя Ісуса Христа, основані на середньовікових містичах і апокріфах¹). Друкований твір в тім роді, переклад чи радше переробка книги св. Бонавентури про життя Ісуса, доконана Бальтазаром Опецьом, появляється 1522 р. як одна з найперших книжок друкованих польською мовою і появляється пізнійше багато разів у що раз нових виданнях; у мене під руками є екземпляр з ушкодженою титуловою карткою; з котрої, як також і з передмови видно, що се є повторене видання з 1538 р. і що се видане було мабуть третє з ряду²)... „І в наших часах — говорить автор передмови, — охота до читання сеї книги є така велика, що в короткім часі отсе вже третій раз виходить з друкарської праси“³). Само видане мабуть із XVII в. Та хоча книжка Опеця здобула собі таку тривку і широку популярність, то се не знеохотило пізнійших Єзуїтів до дальшої продукції на тім полі. В 1575 р. вийшла книга Якова Вуйка „Figury i modlitwy o umęczeniu Pana naszego Jezusa Krista“ без місця друку. В третій часті його книги „Postyla katoliczna“ є також „Passia, to iest historia męki i śmierci Pana Jezusa Chrystusa“, розділена на девять частей. Того самого Вуйка вийшла 1597 р. „Żywot i nauka Pana naszego Jezusa Christa“, розложена на 150 розділів. Другий перекладач Біблії, що звав себе Леополита, видав 1592 р. „Żywot Pana Jezusa“; є се компіляція з ріжних середньовікових церковних писателів, „а osobliwie z ksiąg Ludwika Cyranaty“. В 1582 вийшла в Познані ще одна безіменна „Passia, to jest historia męki Pana naszego Jezusa Chrystusa“. Інша польська історія Ісусового життя, написана Глічнером, вийшла 1579 р. під латинським титулом „Chronicon vitae, doctrinae et operum Jesu Christi“. По латині написав Криштоф Варшевіцький для Баторія „De factis et dictis Jesu Christi commentarius“, виданий у Кракові 1583 і в друге в його книжці „De cognitione sui ipsius“. Віршами написав пасию М. Щеховіц „Jezusa Chrystusa, Messyasza a Boga prawdziwego, okrutne mordowanie“ (Краків 1609); коротенько вір-

¹) Archiv für sl. Philol. XI, 620 і д. В капітульній бібліотеці у Перемишлі знаходить ся рукописне „Rozmyślanie o żywocie Pana Jezusa“, що по думці о. Петрушевича (автора каталога рукописів сеї бібліотеки) походить із XV в., а по думці проф. Брікнера з початку XVI в.

²) Вішневський (Historia literatury polskiej, VIII, 165) потверджує, що видане 1538 р. було третє; коли вийшло друге — незвісно; дальші були 1687, 1688, 1692, 1701, 1731. Мабуть між третім і четвертим є люка.

³) Інтересно, що остатній владитель сеї книги, Михайло Войцеховський, столяр із Любачова, зазнавив на марінеї, що в самім 1893 р. він прочитав її 14 разів „від першої букви до остатньої“.

шами і прозою Яков Островський (Jezusa Chrystusa Boga prawdziwego żywot krótko powiedziany). Самою паснею займаєть ся книжечка Авраама Рожнятовского „Zwierciadło smutne wyrażające wizerunek okrutney śmierci Pana i Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa“, видана в Кракові 1618 р. Та обширнійша від усіх сих була книга Вухаліуша, „Żywot Pana Jezusa“, видана у Кракові у перве 1542; Вішневський знає тільки його „Rozmyślania na żywot Pana naszego Jezusa Chrystusa“, вид. в Кракові 1592, але подає сю дату як сумнівну.

Із отсеї, хоч певно далеко не повної бібліографії видно вже, що було б дивно, як би при великім впливі заходу на південно-руську, особливо уніятську, а далі й православну церков також звичай пасійних відправ, казань і відповідних писань не був прийняв ся у нас. Перші сліди сего звичаю в нашій друкованій літературі маємо в писанях Йоаннікія Волковича, Львовянина, котрий видав у Львові 1630 р. книжочку віршів на страсти і на воскресенне Христово, а зараз слідуячого року „Размышланє о мѣцѣ Хрѣта сїнителѣ нашего, притомъ веселѣя радость о тріумфальномъ его воскресеніи“, друковану також у Львові. Першої з тих книжечок я не бачив. Екземпляр її, який бачив і описав Каратаєв (Описание славянорусскихъ книгъ, 418), не має титулової картки, але починаєть ся передмовою, котрою автор присвячує свій твір „Его милости Панѣ П. Маркѣ Евангелѣ Швагрѣ и Добродѣели своемѣ ласкавомѣ“. На третій сторінці є титул „Смѣтныи тренки в' смѣтныи днѣ стрѣтей Хѣ Спасителѣ нашего“ а на 23 „Вѣрше на радостныи днѣ Воскрѣніа Хрѣта сїнителѣ нашего“. Вже з сего, а також із аналогії з слідуячим твором Волковича видно, що здогадний титул, який, ідучи за катальогом Демидова, дає сій книжечці Каратаєв „Вѣрше съ трагедіи Григоріа Богослова ко свѣткыи великыи Платокъ и на дѣнь Воскресеніа Христова“, не має ніякої підстави і що маємо тут перед собою оригінальний твір львівського Русина, а не переклад або переробку голосноі трагедіи Χριστός πάσχωων. Той сам Йоаннікій Волкович видав у Львові другу книжечку віршів на страсти і воскресенє. Каратаєв, здаєть ся, не бачив її, бо в своїм „Описаніи“ (стор. 428) не подає її опису, а тільки передруковує недокладно переданий титул із катальога Демидова і троха докладнійший із „Опыта“ Сопікова (в нотці). Бібліотека Ставропігійського Інститута у Львові має два екземпляри сеї книжечки, от тим то я подаю тут її докладний бібліографічний опис. Є се брошура в 4⁰, карток нумерованих 32, текст у подвійних лінійних обвідках, на горі жива пагінація, в низу на розі кустоди, киноварі нема. Від 3-ої картки починаєть ся в низу на середині друкарська

сигнатура і йде так: к. 3 Я, к. 4 ЯБ, к. 5 ЯГ, к. 6 вас. к. 7 Б, к. 8 ББ, к. 9 БГ, к. 10 вас. к. 11 В і т. д. аж до к. 31 с, к. 32 сБ.

Титул. Розмышляне | ѿ мѣцк Хѣ Єписцела нѣго. | При
тымъ | веселаа радость з' тримѣалного | єгѡ Воскрѣніа: | Вкр-
шами написаны през' многогрѣшного | Йвска Ісаникіа Волковича,
| Пропокд. слова Бжгого: | Йкѡ Авовк | При Цркви Братской
Зспеніа Прѣтыа Дѣы | Мріа, през' ѡтрочат' ѡправованыи: | Там-
же | За вѣвненіемъ єго мѣти преподо | вѣкѣшого ѡца Куръ | Пе-
тра Могилы | Боеводича земля Молдавскихъ: Белн | кого Архї-
мандрита Кіевопечарскогѡ | до Дрскѡ поданыи | Рокѡ ѡ Ржтва
Хѣа ка҃ла.

Verſo: Касіанъ: Бѣшнихъ сподобаетса пріатію, й же
йскшнихъ вѣдетъ совышла са на немъ вѣгодѣканіа вѣсєгда
кѡ срдцѡ ймѣти. Примдрость, глав. сї.

Не вѣгодарно бупованіе, йкѡ зимный йній растаетъ, й йз-
ліет' са йкѡ вода неключима.

К. 3 г. і в. Покожномъ й вѣговкрномъ мѣжѡ | Панѡ Гаврїе-
лю Марковичѡ Лангншѡ, славномъ Кѡпцѡ й Мѣцанинѡ Авовскомѡ,
Добродѣки своємѡ ласкавомѡ. В тій посєвятї читаємо між инь-
шим: „Ижъ тєды тыи Вкршѡ ѡ мене грѣко й неѡмѣтне напи-
саныи, за бусилою прозєкою многихъ зєзволиєм до дрскѡ подати,
ѡныи на знак' вѣачности за добродѣкїства принатыи под йменемъ
Вмѡ на свѣт' подаю“ і т. д.

К. 4. Ємѣтныа трены в' ємѣтный днѣ стрѣтей Хѣ Єписцела
нашегѡ. Виступають: Дѡша побожнаа а. (Гѣвргїєвич). Вѣстникъ а.
Дѡша побожнаа в. (Лангнш'). Дѡша побожнаа г. (Бѡнекскій).
Милость вѣїа. Вѣстникъ в, г, д, є, з, й, ѡ, ї.

К. 23 в. риєунок: Ієусє на хрєстї і пїдшиє прозєю, цитат із Ав-
густина.

К. 34. Вкршѡ на радостный днѣ воскреснїа Хрѣта єписцела
нашегѡ. Виступають: Янгєль, Отрокъ а., Милосердіє вѣїє, Ми-
лость Божїа, Розвѣмъ, Памать, Вола, Звѣтазєтво, Тримѣфъ,
крѣтѡ, копїє, Трєсть, Гвєздїє, Розныи ѡтрочата.

Вірші Волковича, треба признати, дуже слабї, мова незугарна,
повна польонїзмів, вислов млявий. Автор держить ся канонїчних
євангелїєй. Але книжочка (а правдоподїбно так само й попередня)
важна з иньшого погляду, як перша звїєсна нам проба русь-
кої драматичної вистави на пасийну тему в загалї
ї специяльно у Львовї. Про те, що тї „вірші“ написанї в драматичнїй
формї, були справдї виставленї на сценї і що ролї відгравали дїти

львівських міщан, членів Ставропіїї, свідчить сам титул а також ремарки покладені при особах: *Дѣша побожнаѧ ѧ. (Георгієвич)*, *Дѣша побожнаѧ ѣ (Ланґиш')*, *Дѣша побожнаѧ ѣ. (Буневскій)*. Про руську сімю Ланґишів ми знаємо як про видних проводирів Ставропіїї; певно до таких honoratioreſ зачисляли ся й Георгієвич та Буневскій, коли автор тільки при тих особах уважав потрібним зазначити, хто грав ту ролю; иньші ролі грали певно менше видні „отрочата“, се б то ученики Ставропіїїської школи. Маючи на увазі, що зі Львова, хоч із польських кругів, вийшли найстарші укр.-руські інтермедії (Гаватовича, 1619) і отсей другий факт, що тут же, правдоподібно в Ставропіїїській школі, в 1630—1631 роках відбували ся перші звісні нам пасийні вистави на руській мові, ми одержуємо интересну вказівку, де саме розвинула ся у-перве найстарша руська драма.

В 1689 році видана була у-перве в Супраслі книжка „*Страсти Господа нашего Исуса Христа*“. Ся книжка, видно, дуже подобала ся, бо була пізнійше видавана ще нераз, особливо при кінці XVIII в.; Ундольскій нотує виданя з р. 1788, 1789, 1794 і двоє з 1795. Чи між першим виданєм 1689 р. і виданєм 1788 не було ще яких иньших? Російські вчені Порфірєв (ор. cit. 28) і Булгаков згадують про виданя сеї книги доконані також у Почаєві і Львові. Але ані у Ундольского, ані в „Дополненію“ Головацкого ніяких почаївських ані львівських видань сеї книги не показано і її, скільки знаю, нема в жадній із доступних мені галицьких бібліотек, от тим то я й не можу сказати про неї нічого близше. Не знаю також, чи та сама книга була в XVII і XVIII в. часто переписувана; Порфірєв говорить, що „у всіх рукописних бібліотеках у Росії знаходять ся багато її копій з великою силою кольорових малюнків“. *Θ. І. Булгаков* присвятив сему творови спеціальну працю (див. *Памятники древней письменности 1878—79 г.*), котрої на жаль я також не мав у руках. Тут він порівняв текст „*Страстей*“ з текстом Нікодимового євангелія, виказуючи, де автор „*Страстей*“ черпав із апокріфа. До якого висновка дійшов *д. Булгаков* у питаню про походженє „*Страстей*“, я не знаю; проф. *Сперанскій* згадуючи про його працю (ор. cit. 76, нота) заявляє від себе, що не хоче вдавати ся в розбір питаня про походженє „*Страстей*“, але висновки *Булгакова* видають ся йому не зовсім удатними. У мене в руках є рукопис „*Страстей*“, закуплений мною у липського антикварія *Гірземана*. Є се копія зладжена мабуть у XVII в., не повна, деякі картки значно пошкоджені, письмен гарне. Титул заховав ся неповний: „*Сѣѧ книга глѣма[а] Страсти Гдѧ нашего Іі[с Хтѧ] хо-*

тацѣмъ ѣхъ читат[. . .] страданіе всегда раз[. . .]. Далі йде без окремого титулу передмова — на тій самій сторінці: „**Ѧце кто ѣго стра[даніа размы]шляетъ, то [. . . грѣ]ховъ своихъ . . .**“. Перша глава починаєть ся словами: **Нѣкъ всѣхъ прѣккъ [. . .] вѣа сѣвѣсть са, ѣстиннѣ нѣкъ ѣсть всѣхъ писаніи исполненна совершиша са твѣнь глѣбина Ѡ начала вѣка извеѣстиша са**“. Веіх глав є 105, а рисунків 106. При кінці рукопису додана „**Мѣтва со вѣгодареніемъ трѣдолюбца ко Гдѣ въ Трѣцѣ ѣдиноѣ за то великое вѣгодѣаніе ѣго**“ а за нею йде Слово Івана Злотоуста „**Ѡ ѣже оѣзрите животъ вашъ висаць прѣд' ѣчима вѣшма, ѣ на ѣретники. Во стѣый великій патокъ на часокохъ**“; се „слово“ в рукописі не має кінця. Воно попереджене рисунком, що зображує єв. Івана Злотоуста (так що веіх малюнків у рукописі 107), але в текеті „слова“ рисунків нема. Судячи по рисунках і текеті думаю, що копія була зроблена в північній Руси (на се вказують також проби пера декуди по маргінесах, писані російською скорописю), але з південно-руського оригінала. Не вдаючи ся тут у розбір питання про походжене сеї книги зазначу тільки те, що писана вона твердо церковною мовою, але з виразними слідами південно-руської фонетики і терміновольоїї. Що до змісту, то в початкових 67 главах оповідане держить ся канонічних євангелій, хоча є додатки подібні до тих, які маємо в угро-руських Пасиях (розмова Іеуса з Марією перед в'їздом у Ёрусалим і т. и.). В гл. 68 ветавлено ридане Богородиці під хрестом, в гл. 69 уздоровлене сотника Логина і далі плач Богородиці; у гл. 70—72 оповідаєть ся про зняте з хреста тіла Іеусового, плач Марії і Йосифа над тілом і похорон Іеусів — усе те майже дословно взяте із Епіфанієвого слова в велику суботу (пор. стор. 4 2—415 отеего тома). Глава 78, є свободний переповід гл. XIII Нікодимового євангелія, а гл. 79—86 передають досить близько глави XXI—XXVI тогож євангелія. Далі йде надруковане нами (стор. 349—358) оповідане про прихід сестер Лазаревих до Риму і про покаране Жидів. Уже з огляду на те, що ані Слово Епіфанія не було звісне в західній Европі, ані в звісних нам західно-європейських Пасиях не передаєть ся так близько уступів Descensus'a, а також з огляду на те, що оповідане про покаране Пилата і Жидів у наших „Страстях“ зовсім не подібне до тої версії, яка була популярна в західній Европі і Польщі, ми можемо твердити, що наші „Страсти“ бодай у другій части, від 68 глави починаючи, були написані незалежно від західніх, особливо польських взірців.

Крім „Страстей“ були в південній і західній Русі ще різні рукописні твори, де оповідалося про муку, смерть і воскресення Ісуса. До таких творів належить білоруське „**О сѣмученіи пана нашего Ісуса Христа**“, заховане в двох рукописах Синодальної бібліотеки у Москві (див. Горскій і Невоструевъ, Описаніе рукописей Синодальной бібліотеки II, 636—637) і правдоподібно перекладене з польського. Оповідане в головному основане на Нікодимовім євангелію, але стилістично далеке від него (див. Archiv für slavische Philologie XI, 600). Те саме треба сказати про південно-руський твір „Пасья або Гисторія о муцѣ Господа нашего Ісуса Христа“, як також про оповідане „О снятію съ креста тѣла Господа нашего Ісуса Христа презъ Никодима и презъ Іосифа“, що знаходять ся в однім рукописі Духовної академії в Петербурзі. Проф. Полівка вважає ті твори перекладами з польського (Časopis Musea kral. českého 1891, стор. 451). Не перекладами, але свобідними переробками треба вважати угороруські Пасії, надруковані у нас, хоча і північно-угороруська (стор. 222—235) і керестурська мають деталі, яких не знаходимо в звісних нам польських пасиях, а північна спеціально дечим наближається до „Страстей“ і до статі „Плач Пресв. Богородици“.

Для бібліографічної повноти додамо, що і у Сербів, особливо у Сербів-католиків у Боснії і Приморю були популярні твори подібні до наших Пасій. Таким твором була книга Фра Матія Дивковича, Босняка (ум 1631) пз. „Плач блажене дивиче Маріе“, видана у перше у Венеції 1616, а потім ще 1698 і 1723. Ми не знаємо докладно її змісту; із опису Каратаєва видно тільки, що се була досить велика книга (402 стор. 12⁰), писана на перемену прозою і віршами. Три видання виразно говорять про її популярність серед католиків (Див. Каратаєвъ, ор. cit. 331—332; Ст. Новакович, Историја српске књижевности, Београд 1871, стор. 166). Так само зазначаю тут, що в бібліотеці грк. капітули є рукописне „Житіє Ісуса Христа“, зложено мовою близькою до народньої руської, копія зладжена в XIX в. Я сего рукопису не мав у руках.

До страстних статей близько підходить також оповідане про Юду Іскаріотського, що було друковане в Кїві коло 1700 р. пз. „Сказаніє Іеронима о Іудѣ предатели“. Чи його текст ідентичний з тим, який надруковано у нас (стор. 343—346), чи може ширший, не знаю, бо докладної звістки про сей друк я не стрічав ніде; ані проф. Полівка (Drobne přispěvky 102), ані проф. Ієтрін (Archiv für slavische Philologie XX, 605—619) на сьому друку спеціально не зупиняють ся.

Б. Збірки легенд і хронографі. Годить ся тут згадати ще про одно жерело, з якого доходили до нас, зі сходу і з заходу, або цілі новозавітні апокріфи, або їх уривки. Се були так дуже популярні в давнину збірки житий святих, що переписували ся і видавали ся або з окрема, або в цілих книгах, упорядкованих звичайно по дням місяців цілого року. Такі книги житий так і звали ся місячними книгами, по грецьки *Μηνεῖα βιβλία*, звідки й пішла наша назва Миней або Миній. Були два роди збірок під сею назвою: збірка церковних відправ для кожного святаго в календарнім порядку цілого року, так звана Минея общая або праздничная, і збірка житий, що служили до набожного читаня монахам по келїях або вірним дома — Минея Четръя. Зрештою ті дві збірки мали з собою дуже тісний звязок; біографічний материял Четї Миней був основою пісень, канонів і величань відповідним святим у общій Миней. Отже в тих Минеях знаходить ся дуже багато апокріфічного материялу, не тільки такого, як життя апостолів і апостольських учеників, про котрі нічого не говорять канонічні книги, але також таких, що оповідають про Іеуса, його матір і рідню таке, чого нема в євангелїях. Лишаючи вже на боці таку монструальну компіляцію, як Великі Четї Миней митрополїта Макарія, де зібрано властиво весь скарб церковної літератури, що тільки дістав ся в руки сего ненаситного збирача, і де про якесь відмежованє правовірного від апокріфічного не було ані мови, — візьмімо хоча би Четї Миней Дмитрія Туптала, то між життями иньших святих знайдемо в них ось які апокріфічні легенди і оповіданя з нашого циклю. В томї за січень житие Симеона Богоприємця, про котрого говорить ся, що жив 360 літ і був одним із 70 перекладачів Письма св. за часів Птоломея; жерела статі — Пролог і Нікіфор Калліст кн. I, гл. 12. В томї за лютий знаходимо житие Захарїї, батька Іванового, де сказано, що він по різдві Іеусовім поставив Марїю в храмі між дівчатами, з покликком на Григорія Нісєского, Кирила Александрійського і Андрїя Критського. В томї за март у слові на Благовіщенє оповідаєть ся, що ще перед тим Благовіщенєм, про яке говорить євангелїє, сам Бог у храмі сповістив Марїю, що вродить його Сина (поклик на Георгїя Кедрина); далі оповідаєть ся, як Марїя не хотїла йти за муж, як єреї радили ся перед кивотом, що з нею зробити, як Захарїя забрав палиці від 12 безженних мужів і поклав їх га ніч у святая святих, а рано Йосифова палиця зазеленїла і голубиця злетїла з гори і сїла на нїй (поклик на Єронїма і Кедрина). Там же говорить ся, що Марїя пробуваючи в храмі не їла нічого, тільки була кормлена ангелом. Того самого місяця під д. 26 у Си-

наксарі на собор архангела Гавриїла згадано про те, що Гавриїл заповів Йоакимови і Анні зачаття Богородиці і кормив її в храмі, а під д. 20 згадано коротко про Фотину Самарянку з покликом на Пролог. У книжці за червень під д. 24 у Синаксарі на рождество Івана Хрестителя оповідаєть ся, як Ірод почувши про вроджене Мессії хотів забити Івана, як Єлисавета втекла з ним у гори, як їй розступила ся гора і сховала її перед вояками, як у тій горі зробила ся печера, вибухло жерело і виросло фігове дерево повне плодів, котре прихилило ся кожний раз, коли Єлисавета хотіла їсти, а потім піднімало ся у гору. Оповідано далі, як Іродові слуги вбили Захарію в храмі і як його кров закамєніла на тім місці, і в кінці як Єлисавета по 40 днях умерла в печері, а Івана до повних літ кормив ангел і ховав у пустині. В книжці за липень під д. 22 у житню Марії Магдалини оповідаєть ся про її подорож до Риму і оскаржене Пилата і архієреїв, „и пріяша тїи по дѣломъ своимъ“ (з покликом на Нїкіфора кн. 1, гл. 10 і Пролог). З Риму Марія Магдалина пішла до Ефесу, проповідувала разом з Іваном Богословом, умерла там і була похована при вході тої печери, в котрій пізнійше сім отроків проспали 300 літ. У книжці за серпень під д. 16 знаходимо „Повѣствованіе о нерукотворенномъ образѣ Господа нашего Ісуса Христа и о пренесеніи его изъ Єдеса въ Царьградъ“, де вміщено дословно текст переписки Ісусової з Авгарем, текет де в чому відмінний від того, який надруковано у Тіхонравова і у нас, і оповіданє про Ісусів образ на убрусї, також з деякими відмінами проти рукописних версій. Маляр посланий з Авгарем до Ісуса називаєть ся Ананія; Ісус запечатугє свій лист до Авгаря печаткою з написом „Божіє видѣніє, божественное чудо“; Өаддей не йде з Ананією до Едеси; нема епізодів про Єраполоє ані про хромого; Авгар одержавши Ісусів образ не вздоровів від прокази зараз, у него лишив ся ще один струп на чолї; Өаддей по Ісусовій смерті приходить до Едеси, хрестить Авгаря і тоді зходить із него остатній струп; Авгар ставить образ Ісусів на брамі міста і кладе під ним напис: „Христе Боже, веякъ уповай на тя не постыдит ся“. Під д. 15 поміщено обширну компіляцію про Успєние Богородиці, де є всі мотиви із оповідань псевдо-Івана Богослова, але цитовано тільки Івана Солунського, Мелїтона Сардійського, Епїфанія, Ювенала Єрусалимського, Нїкіфора (кн. II, гл. 21, 22 і 23), далі Ігнатія Богоносця листи до Івана Богослова, Діонїзія Ареопатїта і в кінці Аеонську легенду про подорож Марії на Кипр, щоби відвідати Лазаря, що там був єпископом і про те, як корабель був

чудом занесений на Афон¹⁾. Під д. 29 у Синаксарі на усіченє голови Івана Хрестителя оповідаєть ся, що його голова вже відтята і в мисці принесена перед Ірода промовляла, далі те, що „плясавиця“ Іродіяна переходячи через ріку Сікоріс заломала ся в леді і лід відтяв їй голову, а врешті про те, що Ірода і Іродіяду проглинула земля, з покликком на Нікіфора кн. 1, гл. 20. В книжці за вересень знаходимо під д. 9 житиє Йоакима і Анни, оповідане на основі Первоєвангелия, але з такими деталями, котрі вказують, що автор мав під руками праці основані на західніх апокріфах, на євангелію псевдо-Матвія і De nativitate et ortu V. Virginis. І так згадуєть ся тут про архієрея Ісахара, що відкинув жертву Йоакимову, а потім про якогось Жида з племени Рувима, що докоряв Йоакимови безплідністю; говорить ся, що Йоаким постив у пустині 40 день, що Анна по відході мужа також пішла в пустиню, але зараз потім оповідаєть ся сцена з Юдитою і з дафиновим деревом; Йоаким вертаючи стрічає Анну в Єрусалимі „у златыхъ вратъ“; по трьох роках родичі ведуть Марію у храм „со свѣщами“; Анна повдовівши переселяєть ся до Єрусалима; на початку статі подано генеальогію Йоакима і Анни основану на Епіфанію, а при кінці в ноті ще раз розібрано її з покликком на Пролог і Трефолог. У книжці за жовтень під д. 23 в житію Якова брата божого згадуєть ся, з покликком на Пролог і Трефолог, про те, що Йосиф умираючи розділив своїм дітям свою землю і хотів також уділити Ісусови частину, але діти не хотіли на се пристати, тільки Яков прийняв Ісуса на свою часть. Під д. 16 оповідаєть ся про жите сотника Лонгина (пор. у нас стор. 366) з покликком на Метафраста і інших істориків. Під д. 17 згадуєть ся про четвероденного Лазаря, що був єпископом Китейським на острові Кипрі. В грудневій книжці під д. 25 у слові на різдво Ісусове згадуєть ся з покликком на Маргарит про книжника Аннина, що застав Марію в тяжи і про пробу „водою обличенія“ (Первоєвангелиє гл. XV і XVI), далі оповідаєть ся про бабу вифлєємську, її недовірество і покаране, з покликком на Зенона єпископа. Подано тут далі з невідомих жерел звістку, що в печері, де вродив ся Ісус, вибухло жерело води, що в Римі тої самої ночі вибухло жерело олію і поплило в Тибер, завалив ся храм ідолєський прозваний „вічним“, поломали ся ідоли, на небі показали ся три сонця, в Іспанії явив ся свѣтлий облак, а в Юдеї

¹⁾ Здаєть ся, що те саме оповідане було 1661 р. видане окремою брошурою в Кліві пз. „О оуспінію Богородици повѣствованіє“ 4^о, 30 карток. Я сего друку не мав у руках.

зазеленїв Енїадський виноград, хоч була зима. Під тим самим днем поміщено „Сказаніє о поклоненіи волхвовъ“, де згадано про звязок волхвів з Валаамовим пророцтвом і додано, що про Ісусову звізду пророкувала також індійська Сибіля Ерїтрея. Під д. 26 поміщено Слово про втеку Богородиці, де оповідаєть ся про пригону сьв. сімї з розбійниками на основі Галятовеского „Неба нового“. Коли сьв. сімя прийшла до міста Гермополя, перед брамою було дерево „персеа“, а в ньому сидїв біс; коли сьв. сімя наблизилася, біс утік, а дерево поклонило ся Ісусови і в місті попадали веї ідоли; так само в селі Сирен упало 365 ідолів і розбили ся; згадуєть ся про пророцтво Бремїї дане єгипетським жерцям (на основі Епїфанїя), про побут сьв. сімї в Натареї, де фітове дерево роздерло ся на дві половинї і утворило шатро над сьв. сімєю, а близь його кореня вибухло жерело. Як бачимо, багато апокріфічних легенд знайшло тут поміщене, прикритих авторітетом старих отців церкви, візантійських хроністів та гимнографів.

На основі Миней повстали ще в Візантії і перейшли на Русь та тут збогачували ся все новим і новим змістом тзв Синаксари або короткі спомини про сьвятих також на кожний день цілого року, переплітані так само короткими моральними науками, упізнаннями, притчами та повістями взятими із ширших житий сьвятих, або з иньших жерел. На Руси звала ся та книга Прологом від першого слова, яким починаєть ся грецький текст. Зміст Прологів був ще більше різнородний і неоднаковий, ніж зміст Миней. Тут уже від переписчика і його пильности залежало, як і на скілько скоротити статю про якого сьвятого, чи помістити її в цілости або викинути в цілости і заступити тільки ляконічною згадкою імени сьвятого. Майже кожний давнійший рукопис Пролога подає щось нового, має якусь немаловажну відміну супроти иньших. При тій самовільности в твореню ріжних рецензий і редакцій сеї збірки (коли можна тут ужити сего терміну) не диво, що сюди повходило багато апокріфічного материялу. Хоча рукописні засоби, якими я міг хієнувати ся при зладженю отсего тома, були дуже вбогі і спеціально Прологів я мав під рукою тільки чотири, тай то неповні, то все таки читачі знайдуть тут з десяток проложних статейок, із котрих деякі подають досить сьвіжі причинки до історії християнської легенди, прим. оповіданє про стрічу Ісуса-дитини при втеці в Єгипет з пізнійшим апостолом Нафанаїлом у його саду або про сварку Йосифових синів із за Ісуса. (Див. про сю збірку: Памятники древне-русской церковно-учительной литературы. Выпускъ второй: Славяно-русскій Прологъ, часть I, С.Петербургъ 1896 і Вы-

пускъ четвертый, Пролога ч. II, СПб. 1898, видане А. Н. Пономарева).

Чим для східної церкви Миней та Санаксари, тим для західної були Легендарій і збірки житий святих. І в них також з давна знаходило захист багато апокріфічних оповідань. Згадаю тільки найголовнішу в середніх віках збірку Якова de Voragine „Legenda Aurea“, в котрій знаходимо вміщене майже ціле євангеліє „De nativitate Mariae“, дещо з псевдо-Матвієвого євангелія (днв. Legenda Aurea ed. Grässe 1846, стор. 585—595 а також 40, 62, 87), а также дещо з Нікодимового євангелія (імена розбійників розпятих з Ісусом у гл. 53, оповідане про увязнене і виратуване Йосифа Ариматейського у гл. 54 і в кінці ціле оповідане Левкія і Каріна про вхід Ісусів до пекла і виведенє праведників). Надто знаходимо тут оповідане про вздоровлене Авгаря і його переписку з Ісусом (у житю апостола Симона-Юди), оповідане про Юду Іскаріотського, котре сам автор називає витягом із якоїсь старої апокріфічної книги, про Марію Магдалину, її прибуте до Марсильї, її жите в пустині і смерть, про Марту її сестру та дракона Тараска, оповідане про успеніє Марії на основі псевдо-Івана Богослова і т. и.

Здавалось би, що реформація, котра перша почала в середньовіковій традиційній літературі відділювати зерно від половини, змусить противників бути обережнішими в доборі матеріалів для таких популярних видань, як Життя святих. Се не зовсім справдилось. Правда, під напором критичного духа гуманізму і реформації поветали такі збірки, як Сурія De probatis sanctorum actis і як кольосальне, розпочате 1627 року і доси ще не скінчене видане „Acta Sanctorum“, де вказано неавтентичність великої маси легенд, а до поміщених текетів додаєть ся богатий критичний апарат. Але в виданях призначених для ширшої публіки борці католицької церкви не могли зректи ся тої поезії, яку додає до церковного змісту апокріфічна епопея. І ось ми бачимо прим. у славній збірці іспанського Єзуїта Рібаденейри „Flos sanctorum“¹⁾, що швидко облетіла всю Европу, на самім початку житя Ісуса Христа, а в ньому оповідаєть ся про пророцтво Аполлона дельфійського про вроджене Ісуса і приводить ся дословний текст сего пророцтва,

¹⁾ Petrus Ribadeneira, Flos Sanctorum, seu vitae et res gestae sanctorum exploratis scriptoribus selectae, in formati concionum. Ся книга написана первісно по іспанськи і видана у-перше 1624 р., була потім передруковувана багато разів у оригіналі, а надто перекладена на мови латинську, французьку, англійську, італійську, німецьку і нідерландську.

оповідає про візю кесаря Августа за приводом Сибілли Тибуртини, згадано про інших Сибіль, що пророкували про Ісуса, про чудеса, які сталися при втеці Ісусовій до Єгипту (нахилене дерево, поломані ідолів відповідно до пророцтва Єремії), про силу йорданської води — очищати проказу, подано текет переписки Ісуса з Авгарем, згадано про 5000 ран завданих Ісусови при бичованню, про Вероніку, що подала Ісусови хустку, про те, що на Голгофі похований був Адам. Далі йде житє Марії матери Ісусової, основане в початку на апокріфічній євангелію *De Nativitate*, а в кінцевих уступах на апокріфічній слові про успеніє Богородиці. Знаходимо тут житє Йоакима, батька Марії, основане на тій самій апокр. євангелію, і такеж житє Анни. В житю сьв. Івана Хрестителя згадується про втеку його матери з дитиною перед Іродом і про житє обох у камяній яскині (пор. Слово о убієнім прор. Захарій). В житю сьв. Марії Магдалини говорить ся, що вона зібрала кров Ісусову і оповідає ся, про її з тов. примусову подорож до Марсилії. На основі апокріфа оповідає ся про успеніє Богородиці, а на основі євангелія *De Nativitate* оповідає про введенє Марії в церкву, її побут у ній і заручини з Йосифом. Інтересно слідити, як учений Єзуїт неначе отягає ся користувати ся тими оповіданнями; при кількох нагодах вертаючи ся до одної теми з початку заявляє, що буде держати ся самих канонічних євангелій, потім цитує якогось отця церкви, що передає коротенько зміст легенди, а в інших місцях, вже без цитатів подає її всю. А з таких авторитетних книг оті оповідання переходили в тзв. промитуарії, тобто збірки прикладів для проповідей, у такі компіляції, як „*Dialogus miraculorum*“ Цезарія з Гайстербаху, цитований у однім із надрукованих нами угорських текстів, у проповіді, катехетичні науки і т. п.

Ще одну категорію книг годить ся згадати, що причинила ся багато до популяризації новозавітніх апокріфів. Історики християнської церкви від Евзебія і Епіфанія до таких, як Бароній, вміщували в своїх книгах багато апокріфічних оповідань; із них брали залюбки ті оповідання візантійські компілятори-хронографісти, такі як Нікіфор Калліст, Кедрин, Георгій Амартол, Іван Малала, Созомен і т. п. Не менше радо украшували ними свої історичні книги й старі західноєвропейські історики, такі як Григорій Турський, Беда, а з ними й такі енциклопедисти, як Вінкентій із Бове. В його *Speculum historiale* знаходимо значну часть євангелія псевдо-Матвія (кн. VII, гл. 72, 87, 89, 94, 95, 103) і дещо з єв. *De Nativitate Mariae* (кн. VIII, гл. 72), значну часть Нікодимового євангелія (кн.

VI, гл. 44, 57—62) і багато інших легенд із євангельського круга. В хроніці Мартина Поляка (Martini Poloni Chronica summorum pontificum imperatorumque) знаходимо між іншим обширне оповідане про сотника Лонгіна (див. Douhet, Dictionnaire des légendes du christianisme, Paris 1855, стор. 1277). А що всі ті книги в пізнійшій середньовічній вважалися „богодухновенними“ і тішилися великою повагою, то й не диво, що поміщені в них оповідання приймалися як авторитетні і раз знайшовши їх у такій книзі пізнійший писатель не дошукувався вже далі їх жерела, а користувався ними на рівні з канонічною традицією.

В. Поетичні переробки. Апокріфи, а особливо апокріфічні євангелія мали великий вплив не тільки на вірування, обряд і церковне письменство та на розвій національних язиків, але також, як ми бачили в західній Європі, на розвій літературної, поетичної творчости, головню епіки і драми. Те саме було і у Словян, хоча, розуміється, не всюди в однаковій мірі. У православних Словян панував візантійства і інші нещасливі обставини припізнали розвій оригінальної літературної творчости; натомість у Словян католиків, особливо у Чехів а по троха і у Поляків разом з розвитком національної літератури ми можемо слідити також вплив апокріфічних легенд. Старочеська література XIV—XV в. йшла тут слідом за німецькою, хоча черпала звичайно не з німецьких жерел, а перероблювала по своєму латинські або французькі взірці. До найстарших пам'яток чеської поетичної літератури належать поеми і легенди зібрані в тзв. Градецькім рукописі¹⁾, а між ними знаходимо чотири, що ближше або далше доторкають ся нашої теми. Є се поеми: „Umučení Paně“, „Pláč svatě Mařie“, „Pláč Marie Magdalény“ і „Radosti svatě Mařie“. Поема „Umučení Paně“ основана на канонічнім євангелію Матвієвім, держить ся досить близько оригіналу і не має ніяких апокріфічних деталів; у 654 нерівних римованих віршах автор оповідає події від тайної вечері аж до зложення Ісусового тіла в гробі. Поемка „Pláč svatě Mařie“ є переробка з латинської статі і має по троха форму діалого, так що проф. Патера не без підстави зачисляє її до пасхальних драм (A. Patera, op. cit. XI). Текст не подібний до тих плачів, які є у нас, апокріфічних деталів нема. Обширніша від попередніх є поема про плач Марії Магдалини (має 1008 рядків), зладжена на основі гомілії Оригена, яку

¹⁾ Hradecký rukopis, vydal Adolf Patera. V Praze 1881; є се 8-ий том видання „Památky staré literatury české“.

автор мав перед собою в латинськiм перекладi (латинськi вiрцi обох плачiв надрукував проф. Патера в додатку до свого видання, стор. 438—452). Поема „Radosti svatě Mařie“ (555 рядкiв) основана також на якiйсь латинськiй статi, яких було багато в середнiх вiках пз. „Gaudia V. Virginis Mariae“ i якi часто були перероблюванi також на пiснi та гимни (пор. Мопе, Lateinische Hymnen des Mittelalters, 1854, II, 160—170). Радостi вичисленi в сторочеськiй поемi такi: 1) Благовiщенє — тут знаходимо звiстку, що архангел

Když přijde v Nazaret,
dievka jmieše čtrnacte let —

що хоча була заручена за Йосифа, але обоє потай одно вiд одного шлюбували Богу дiвочу чистоту; що Марiя в тiй хвилi читала пророцтво Исaiї — деталi, незвiснi канонiчним євангелистам. 2) Стрiча Марiї з Єлисаветою. Интересно тут, що автор передавши пiсню Марiї „Величит душа моя Господа“, додає:

To věz každý bez omyla,
ktož jej bude tu piesň pěti,
všech zlých přihod ne bude jmieti,
všeho dobrého nabude,
jenž mu na věky probude.

3) Рiздво Ісусове, 4) приїзд трьох царiв, 5) очищенє в храмі i стрiча з Симеоном i Анною, — тут iнтересний додаток, що Анна пророчиця була вдова, мала 84 роки i тiльки 7 лiт жила з мужем. 6) Стрiча Марiї з 12-лiтнiм Ісусом у храмі; 7) воскресенє Ісусове, котрий їй показав ся першiй; 8) вознесенє Ісусове; 9) зiсланє сьв. Духа. Крiм тих деталiв, якi тут зазначено, оповiданє держить ся змiсту, але не дословного тексту канонiчних писань. Порiвнанє чеськiй поемi з керестурськoю статейкою про сiм радостей Марiї (у нас стор. 369) показує, що угоруськiй текст вплив iз нiньшого жерела. Зрештою i у Чехiв мусiли бути иньшi статi чи поеми на сю тему, бо в поемi „Zdravas Maria“, захованiй у тiм самiм рукописi (Patera op. cit. 356—369) читаємо:

Matko, pro tvych sedm radosti,
rač býti v mém srdci hostí —

i далi вичислено ось яких сiм радостей Марiї: 1) Благовiщенє, 2 i 3 брак, 4) стрiча з Єлисаветою, 5) рiздво Ісусове, 6) воскресенє i 7) вознесенє Ісусове. В опiсi тих моментiв iз житя Богородицi важне те, що при благовiщеню говорiть їй ангел:

Buoh chce s tobú přebyvati
a ty budeš jeho máti.

Tot' věinf svatým duchem,
Žet' v tě vstúpí pravým uchem (стор. 356).

Відгомін сего вірування, що Дух св. ухом увійшов у Марію, знаходимо і в керестурській поемі (стор. 94, ряд. 746); воно взяте з писань грецьких отців церкви (див. стор. 123). Друга пам'ятка старочеського письменства, се тзв. Святатовитський рукопис, зладжений у другій половині XIV в.¹⁾ Маємо тут другу версію поеми „Sedmerá radost' panny Marie“, де знов сказано, що її зачатє буде доконанє „Skrzye tweho vcha slyssenye“ (стор. 61). Далі знаходить ся тут поема „Anselmus, to je Rozmluva panny Marie a sv. Anselma o umučení Páně“, зладжена на основі латинської ревеляції пз. „Dialogus beatae Mariae et Anselmi de passione Domini“, якої автором дехто вважає Анзельма Кентерберийського (ум. 1109 р.); проф. Патера сумніває ся про те; правдоподібно се буде твір (або ексцерпт твору) Анзельма Люкканського. Зрештою чеський автор поводить ся зі своїм оригіналом досить свобідно і збогачує його додатками взятими з иньших жерел або з власної фантазії. І так він мовить про Юду:

Judas byl lakomec —
Nyeterzy tomu chtgely, by byl nyemec, —
Tyech penyez yakz byl zazryel, tak gych zadal,
Gynak gych nemoha myety, sweho boha za nye prodal²⁾. (стор. 160)

В рядках 479—498 вставлено оповіданє про вічного Жида, котрого тут названо рицарем Яном; се оповіданє значно ріжнить ся від того, що було і доси є популярне в Німеччині, а відти перейшло й до нас (оповіданя з уст галицько-руського люду вийдуть у VIII том Етногр. Збірника). В кінці маємо тут поему про успєнє Марії (Nanebewzetí panny Marie, стор. 109—143, віршів 543), основу на апокріфічних оповіданях псевдо-Івана Богослова і псевдо-Мелітона Сардійського.

І в иньших рукописах та рукописних уривках з XIV—XV в. заховало ся багато слідів чеських поєм на апокріфічні теми. І так

¹⁾ Svatovitský rukopis, k vydání upravil Adolf Patera v Praze 1886 (Památky staré literatury české č. IX).

²⁾ Проф. Патера в передмові згадує про ті рядки (380—385), де оповідаєть ся, що стало ся з грішми, які дані були Юді і які сей потім кинув назад Жидам, і догадуєть ся, що той додаток чеського поєта „взятий із якоїсь иньшої легенди про Юду“ (стор. XXXIII). Не треба шукати тої легенди, бо чеські вірші — майже дословний переклад євангельського оповіданя (Матв. XXV, 6—7).

ми маємо відривки із двох поетичних опрацювань псевдо-Матвієвого євангелія, відривок із поетичної переробки єв. ґоми і цілу поему зложену на основі єв. псевдо-Матвія і *De Nativitate V. Mariae* (опубліковані Патерою в *Časop. Musea kral. Českeho* 1879, 1885, 1889). Особливо інтересний фрагмент (дві картки пергамену, знайдені в лубках оправи двох ріжних книжок), що містить кінець віршованого опрацювання єв. псевдо-Матвія і майже половину єв. ґоми. Се очевидно часть великого і розкішно писаного рукопису, що містив у собі переробку цілого псевдо-Матвія і ґоми, правдоподібно роботу одного автора. Порівняне з латинським текстом апокріфів показує, що чеський поет користувався власне латинськими текстами, а не готовими вже німецькими чи якими иньшими переробками, і що прекрасно вмів погодити вимоги поетичної техніки з вірною передачею оригінала (див. Сперанській, *op. cit.* 85—86). Відривок другої поетичної переробки псевдо-Матвієвого євангелія (всього 87 рядків із поеми, котра, судячи по пропорції сего відривка до оригінала, мусіла мати 3—4 тисячі віршів) знайшов і видав з коментарієм проф. Ю. Файфалік (*Julius Feifalik, Studien zur Geschichte der altböhmisches Literatur, II. Über das Bruchstück eines altböhmisches Marienlebens. Sitzungsberichte der. k. Akademie der Wissenschaften. Wien, 1860, t. XXXII, стор. 300*). Його автор поводить ся далеко свобіднійше з лат. оригіналом; Файфалік зближував його з німецькою поемою „попа Вернера“ схиляючись до думки, що Чех переробляв того баварського поета, але докази його більше дотепні, ніж основні і проти них виступив Патера (*Časop. česk. Musea* 1879, стор. 122—125).

Одинока в повні захована старочеська поема, де оповідаєть ся про вроджене Марії, різдво і молодість Ісуса, знаходить ся в бібліотеці університетській у Празі в рукописі зладженім також у XIV в. і має титул „Книгу о божім narození a о божі mladosti“; Ербен видав її в своїм „Виборі“ (*Erben, Wybor z literatury české, Praha 1845, I, 387—420*) пз. *Ježíšovo mladi*. Жерелами сеї поеми, хоча не безпосередніми, були єв. псевдо-Матвія і *De Nativitate*. Докладнійший розбір тої частини, що оповідає про Йоакима і Анну і вроджене Марії, я подам у статі про керестурську поему.

Інтересно, що віршованих переробок Нікодимового євангелія в старочеській літературі доси не знайдено. Поемка „*Umučení Paně*“ в Градецькім рукописі, як ми бачили, не має нічого апокріфічного. Так само поемка з XIV в., опублікована Ербеном (*Wybor, I, 351—354*) пз. *Život Ježíše Krista* (переробка твору єв. Бонавентури „*Meditationes vitae Christi*“) має хиба натяки на апокріфічні єван-

гелія. Оpubлікована Патерою пізнійша (але також іще з XIV в.) поема „O božím umučení“ (Časopis Musea král. Českého 1886, стор. 582—603) має більше лірично-паренетичний, ніж епічний характер; значну часть у ній займає плач Богородиці під хрестом, плач не позбавлений правдивої щирости і поезії, але без жадних апокріфічних деталей¹⁾. За те в кількох віршованих переробках заховали ся легенди про Пилата і Юду зрадника (див. Dobrowsky, Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur, 103; Časopis Česk. Musea 1829, III, 58—69; Wybor I, 169; Listy filologicke, V, додаток; Časopis českého Musea 1888; Polivka, Drobne příspěvky, 100—115).

Рівночасно з тим розвоєм епічних поем у старій чеській літературі бачимо також розвій духовної, спеціяльно пасийної драми. З початку XIV в. походить уривок латинсько-чеської драми „Mastičkář“, що являєть ся мішаниною поважної містерії (три Марії, що йдуть купувати масть, щоб помазати тіло Ісусове) з гумористичною інтермедією („майстер“ Северин, властитель складу мастей, його жінка і слуги). В тих гумористичних фігурах чеський автор змалював сучасних лікарів-шарлятанів і їх прибічників. Найкращою з тих драм є написана в pp. 1360—80 латинчеська гра „O Kristovu z mrtvých vstání a jeho oslavení“, основана в першій части на Нікодимовім евангелію; автор крім традиційних чортів виводить і спеціяльних чеських Врбату, Годяту і Косату і загалом збудував свою драму незалежно від чужих взірців; вона визначаєть ся при тім здержаним гумором і дуже гарним віршованем. Із пасийних драм чеських лишили ся тільки два вривки, один із XIV, другий із XV в. До них можна додати згадані вже плачі Богородиці (їх заховало ся три, всі з XIV в.) і Марії Магдалини. Гуситські війни заглушили в Чехії дальший розвій духовної драми; апокріфічний епос уже перед тим був завмер. Тільки слабі відгомони апокріфічних легенд перейшли до чеської духовної пісні, що повставши ще в XIII в. під впливом латинських церковних гимнів

¹⁾ Завважу тут при нагоді, що вже в XIV в. на чеську мову була перекладена дуже популярна в зах. Європі книга Speculum humanae salvationis. В тій книзі оповідає на сам перед про упадок ангелів, потім про гріх Адама, про вроджене, жите і смерть Ісуса, а нарешті про фігури, якими в старім заповіті заповідало ся жите Ісусове. В тій схолястичній компіляції знаходять ся відгукки деяких легенд, що потім перейшли і в нашу Пасні. І так у 27 розд. згадано, що коли Ісуса розпято, чорт сидів на лівім розі хреста (пор. у нас. стор. 324, 327): в розд. 28 описуєть ся чотири відділи пекла і показуєть ся, що Ісус вступив тільки до одного з них (Див. A. Patera, Musejní zbytky staročeského „Zrcadla člověčího spasení“ ze XIV století, в Časop. Musea král. Českého 1887, стор. 464—481).

і секвенцій, пізнійше служила могутнім оружем як у руках Гуситів і Моравських братів з одного, так і в руках католицької реакції з другого боку (див. Jaroslav Vlček, Dějiny české literatury, t. I. V Praze 1893—1897, стор. 1—64; Josef Jireček, Hymnologia bohémica, Dějiny církevního básnictví českého až do XVIII století, v Praze 1878).

В польській літературі ми бачимо образ де в чому відмінний. Епічних польських поем на апокріфічні теми не стрічаємо. Література на польській мові розвила ся пізно (в XV в.) і то головно під впливом реформації, що нанесла смертельний удар середньовіковій фантастиці, в тім числі й наївному замилюваню в апокріфічних оповіданях. От тим то в Польщі деяку аналогію до чеських поем на апокріфічні теми ми знаходимо — на латинській мові. Маємо в польських рукописних збірках віршовані латинські і навіть грецькі переробки апокріфічних євангелій, особливо Нікодимового, доконані Поляками (див. Wisłocki, Katalog rękopisów biblioteki uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków 1877—1881 стор. 704, N. 3206, де знаходить ся Evangelium Nicodemi a Stanislaw Marennio carmine Graeco scriptum 16 Junii 1565; пор. М. Сперанскій, оп. cit. 94). Починаючи від XV в. в Польщі так само як і в Німеччині перестають читати і перероблювати апокріфічні євангелія, але за те тим пильнійше читають, перекладають та перероблюють готові вже західно-європейські переробки та компіляції. От тим то і в найстаршій польській гимнології майже не заховали ся сліди безпосередньої знайомости Поляків з апокріфічними євангеліями. І так у пісні „Bogarodzica“, що вважаєть ся найстаршою пам'яткою польського письменства, знаходимо строфу:

Iż przez trud Bóg swój lud
 Odiął djablej strożej,
 Przydał nam zdrowia wiecznego,
 Starostę skował pkielnego — ¹⁾

в котрій можна бачити натяк на другу часть Нікодимового євангелія. З XV в. з тзв. Лисогірського рукопису походить пісня „Żale Matki Boskiej pod krzyżem“, а в ній є дещо аналогічне до наших плачів Богородиці, але нема апокріфічних деталів. Із того самого

¹⁾ Дальші цитати беру з книги Mikołaj Bobowski, Pieśni polskie katolickie od najdawniejszych czasów do końca XVI wieku (Wydawnictwo Akademii umiejętności w Krakowie). Kraków 1893. Тексти подаю в транскрипції на сучасну польську правопись.

віку походять: пісня про сїм радостей Марії (поч. Poszdroyenyę tho yesth rugve), уривок пісні про вступлене Марії до неба, далї поемка про Ісусові муки, основана на канонїчних євангелїях, крім додатка ввятого з якоїсь пасивної історії (є і в наших „Страстях“):

Kiedy przez most bieżeli, sami po nim biegli,
A Jezusa milego w rzekę Cedron wlekli
Maczając i narzając bez żadnej lutości (стор. 84).

З XVI в. походить пісня про жите Ісуса, кілька разів друкована починаючи від 1532 р.; в нїй читаємо між иньшим, як Ісус

Po śmierci boską mocą na przedpiekle stąpił,
Piekielne wrota zborzył, czarta wnet zwyciężył (стор. 166),

а також натяк на легенду про Лонгіна:

Bok potym święty włócznią okrutnie otworzon,
Wypłynęła krew z wodą; tą rycerz jest ochrzcon
Gdy ią dotknął oczu swych, wzrok mu jest przywrócon. (ibid.)

В пісні на воскресенє, поміщеній у рукописній збірці бібліот. Чарторийських у Кракові, зладженій 1521 р., знаходимо опис входу Ісусового до пекла, але досить далекий від тексту Нікодимового єв.; Ісус вивівши праведників із пекла дає їм свій хрест і говорить:

„Otoż macie znamię mojej męki,
Weźmiecież je z mojej mocnej ręki,
Krzyża świętego,
Donieście je do raju ziemskiego.
Enochowi z Eliaszem dajcie“ i т. д. (стор. 244).

Далї оповідаєть ся, як Ісус передом післав Гавриїла, аби сповістив Марію про його воскресенє, а потім сам явив ся їй перший (стор. 245). В иньшій рукописі з половини XVI в., що знаходить ся в Курницькій бібліотеці, є пісня про Ісусово рїздво, а в нїй ось які рядки:

Tego dnia cuda się stali,
I że trzy słońca nastali,
Dziecię boskie ukazali.

Sybilla prorokowała,
I że pannę w niebie widziała,
Dzieciątko w ręku trzymała.

Cesarzewi ukazała,
Wszechmocność mu powiedziała,
Którego panna trzymała.

Cesarz niebieski dziw widział,
Panu Bogu cześć, chwałę dał,
Ołtarz mu ku czci zbudował.

Ten cesarz był Octawian,
Nie był mu na świecie równy pan,
W tenczas wszystkim panował sam.

Toć było boskie zrządzenie:
W Rzymie w Boże narodzenie
Ciekl olej nad przyrodzenie...

Winnice tyż są kwitnęli,
Owoc z siebie słodki dali,
To dzieciątko ukazali.

Engadi winnice byli,
Które wtenczas zakwitnęli,
Jezusa nam przywitali. (Стор. 275—276).

В тім самім рукописі находить ся віршована „Koronka panny Mariey“, а в ній оповідане про 7 радостей Богородиці (стор. 303—306); далі „Pieśń o krzyżu świętym“, а в ній плач Марії під хрестом; далі „Nabożna pieśń o Panie Jezusie“, де оповідає ся про Ісусові муки знов з додатком;

Pchnęli go w rzekę Cedrową,
Umaczali go i z głową (стор. 318).

В однім співаннику виданім коло 1560 р. пз „Pieśni postne starożytne człowiekowi Chrześciańskiemu należące“ знаходимо пісню „O koronce Panny Maryi“, а в ній оповідане про сім болістей і пять радостей Марії (390—392). Тамже в пісні пз „Pieśń czwarta o siedmi słowach Pana Chrysta“ читаємо між иньшим:

Potym rzekł czartu onemu,
Który przyleciał na krzyż k niemu:

„A ty czarcie czego stoisz
Abo się moiey mocy nie boisz?“

„Jać się Panie twey mocy boię,
Ale patrzę na mękę twoię,
Już polecę do braciey swey

A powiem im o mocy twey“ (378—379) --

уступ, як бачимо, майже дословно схожий з тим, який читаємо в угро-руській Пасні в рукописі Ст. Теслевцьового (стор. 324 отсего тома).

В пізнійших польських піснях, що або були перероблювані із старших, або компоновані в XVII—XVIII в., ще менше бачимо безпосередньої знайомости зі старшими апокріфами, хоча трапляють ся натяки на легендові теми апокріфічного походження. Приведемо тут кілька прикладів із збірки Т. Кльоновського¹⁾ як причинки до історії християнської легенди. Про трьох волхвів говорить одна пісня :

Murzynowie, Arabowie,
Z Tarsu to są królowie
Nauczeni, oświeceni przez proroka Balaama,
Co potwierdza gwiazda sama (стор. 67).

В иньшій місці вони називають ся „Królowie z Saby, z Tarsu“. В одній різдвяній пісні згадуєть ся про запис (cyrograf) даний Адамом дияволу :

Kiedy cyrograf wyplaci Gabela,
Adam się wróci z dziećmi do wesela (стор. 167).

В одній страстній пісні ідентифікуєть ся хрестове дерево з деревом райським :

Krzyżu przedwieczny, drzewo poświęcone,
Drzewo żywota wśród raju stojące.

Часто згадуєть ся про Лонгина, що пробив бік Ісусів (стор. 254, 295) ; в однім місці оповідаєть ся про Вероніку :

Tylko Weronika święta
Litością i żalem zdjęta
Do Jezusa się zbliżyła,
Chustką mu twarz ocierała.
Na tej chustce wyraziła
Twarz się, jaka wtenczas była :
Poraniona, zakrwawiona
I okrutnie zeszecona. (Стор. 323)

В піснях на честь Марії оповідаєть ся про її зачатие на основі псевдо-Матвія з пізнішими додатками :

Przez lat dwadzieścia Anna w jednej stronie,
Joachim w drugiej w łzach obfitych tonie ;
Od wschodu słońca płaczą do zachodu,
Że im żadnego Pan Bóg nie dał płodu.

¹⁾ Teofil Klonowski, Zbiór pieśni z melodyjami w Kościele rzymsko-katolickim od najdawniejszych czasów używanych. Poznań 1864.

Tak areykaplan niech Isachar stary

Z rąk twoich, Anno, nie bierze ofiary i t. d. (стор. 1233).

Пісня про Успеніє Марії основана також на зв'исних нам апокріфах (стор. 1133—1139).

Те саме, що про епічно-ліричну пісню, треба сказати й про польську релігійну драму: і вона розвила ся пізно і коли й доторкала ся апокріфічних тем, то оброблювала їх на основі готових уже чужомовних драматичних взірців або пізних переробок, а не на основі самих апокріфів. Зрештою найстарші памятки тої драми не дійшли до нас. І так затратив ся тзв. Домініканський діяльот, виставлений у Кракові 1533 р., зложений на взір циклічних драм Гребана та Мішеля; вистава тягла ся три дни; штука мала 108 відслон і показувала, здасть ся, насамперед сотворене і перший гріх людей, потім уроджене і ціле житє Ісусове, кінчачи його воскресенем. Чи і кілько тут було підмішано апокріфічного елементу, не знаємо¹⁾. Крашевский опублікував (Athenaeum 1841 p.) релігійну драму „Joachim u Anna, Comedia o niepłodności Anny ś. z Joachimem mężem iey, ktorych w dziewiędziesiąt lat uraczył P. Bóg potomstwem Błogosławioną Panną Maryą między czorkami Syońskimi nigdy nieporównaną“. Хоча основа драми взята з псевдо-Матвія, але слідів оригінала лишило ся мало. Архієрей, що не приймає жертви Йоакимової, називає ся Izaphar — знак, що основа драми пішла з псевдо-Матвія, — зрештою автор поводить ся з легендою свобідно, радо розмальовує побутові сцени (розмову Анни зі слугами, розмову Йоакима з пастухами), пропускаючи легендові сцени такі як монольоґ Анни під дафиною або Йоакима на пустинї. Збірка Хелмінських шкільних драм, про котру подав відомість Хоментовский (Wł. Chomętowski, Dzieje teatru polskiego od najdawniejszych czasów do 1750 roku. Warszawa 1870), має на початку „Dyalog o męce pańskieje“; кінцеві сцени сего діяльота показують вхід Ісусів до пекла. І тут можемо переконатися, що автор черпав не безпосередно з Нікодимового евангелія, а з якихсь пізних переробок. Замість Ада і Сатани тут розмовляють Цербер і Люципер. Цербер остерігає Люципера:

Gościa mamy Lucyperze,
Jezusa Nazareńskiego,
Z chorągwią jakąś czerwoną
Krzyżem napieczętowaną —

¹⁾ Пару віршів із сего діяльота, не знати відки взятих, подає Вішневский (Historia literatury polskiej VII, 240).

очевидно натяк не на первісний апокріф, але на ту іконографічну традицію, яка під його впливом виробила ся в середніх віках. Люципер відповідає :

Jużci źle, bracie Cerberze,
 Pewność nam wszystko pobierze.
 Tu kapłani, prorokowie,
 Więć znamienici panowie,
 Biada, jeśli postradamy.
 Cerber. Niezbędni dziadowie oni,
 Chociaż tu są we złej toni,
 Śmieie sobie rozkazuja,
 Musi być, Jezusa czuja.
 A najbardziej pan Adamek,
 U nas najprzedniejszy panek.
 Trzeba by go poczęstować,
 Z pół garnca mu smoły podać.

Adam. Wypijesz jej sam poczwaro! (Стор. 87).

Ся драма, перероблена троха, звісна була пізнійше під назвою *Dyalog Czeŝtochowski*, мабуть тому, що виставлювано її на відпуєтах у Ченєтохові. З початку XVII в. приводить Вішневський виривки з опери про муку Ієусову (*Wiszniewski*, op. cit. VII, 286—287); судячи з них, апокріфічних примішок тут не було ніяких. Так само мало слідів апокріфічної легенди має інтермедія про смерть Юди. Чорт продає Юді шнур і радить йому повісити ся, а коли сей висить, він затыгає зашморґ і співає :

A witajże Judaszu, nasz stary katana!
 Jak ci to przyszło na to, po coś zgubił Pana?
 A jużes zdechl, Judaszu, czyli jeszcze żyjesz?
 Jeśliś omdlał, tej smoły trochę się napijesz.

Чорти шукають смоли; входить селянин, що продає смолу, чорти купують її у него, але за платою велять іти в пекло (*Wiszniewski*, op. cit. VII, 247—248). Мабуть відгомоном таких інтермедій була польська великодна пісня, захована в однім рукописі з XVIII в. (в моім посіданю), де Юда показаний жонатим і до того шинкарем; наводжу її тут усю :

Łukasz Kleofasza	Kleofasz mu mowi:
Ciągnął do Judasza:	„A jak się Pan dowie?
„Chodźwa z sobą na piwo,	Bo nas odwóch połaje,
Napijwa się co żywo!“	Gdy święcone da jaje.“
Chaleluja!	Chaleluja.

„Za coż ma nas lajać?
Lepiej pić, niż bajać.
Wszak nas lajał bających,
Toć pochwali pijących“.
Chaleluja.

„Judaszu, daj piwa!“
Sama ledwie żywa,
Mówi: „Niema Judasza,
Czart go wziął do Annasza“.
Chaleluja.

Skoro to wyrzekli,
Aż czarci, psy wściekli,
Nie wiem, skąd się wyrwali,
Judasiska porwali.
Chaleluja!

Idą do Annasza,
Aż widzą Judasza
Wiszącego jak byka,
Pies z niego kiszki smyka.
Chaleluja.

„Ze psamiś przestawał,
Gdyś Pana wydawał, —
Zjedz że czarta y z niewa,
Nie chcemy pić twego piwa!“
Chaleluja.

„Niech cię czart dobija,
Który z tobą pija!
Lepiej ci on dogodzi,
Bo on czart, a ty złodziej.
Chaleluja!

„Byś nie wyrzał z piekła,
Psia sobako wściekla!
Zaprzedałeś nam Pana,
Psia ci mać zaj.....!“
Chaleluja!

Варто пригадати, що жонатим представляєть ся Юда і в апо-
кріфічних легендах, а в одній легенді жінка Юдова не хоче вірити
в воскресене Ісусове, хиба би запіяв той когут, що лежав перед
нею печений — і когут справді запіяв (Thilo, Codex apocryphus
Novi testamenti, стор. CXXIX, пор. Polivka, Drobne přispěvku,
110—115).

Дуже інтересний образ розвою виявляє з сего погляду руська
література. Одержавши християнство з Візантії при посередництві
Болгарії вона тим самим підпала на довгі віки й візантійському
духовому впливови. Низький рівень освіти, мале число її огнищ,
темнота широких мас і некористні зовнішні обставини, все те спи-
няло розвій оригінальної літературної творчости, хоча не могло зов-
сім здусити її. Інтензивне політичне житє, що кипіло в кругах
боярства-дружинників та в таких містах, як Київ, Галич, Чернігів,
Новгород, Полоцк, мусіло знайти собі вираз і в літературі. Правда,
нещасні обставини пізнійших часів знищили багато памяток тої
старої літератури, особливо таких, що займали ся на скрізь світ-
ськими темами. Уратоване przypadково „Слово о полку Іговевѣ“

певно не було одинцевим явищем у старій Русі; крім свідoctва сего самого пам'ятника про співака Бояна і свідoctва літописі про співака Митусу ми маємо ще один, також припадком уратований пам'ятник того рода — уривок „Слова о погибелі землі русекія“. Мені здасть ся, що до тих двох пам'яток поетичної творчості дружинної епохи ми можемо зачислити ще один, а власне надруковану у нас на стор. 315—316 „Покръсти сѣхъ аплъ ѡ Лазаревѣ къскрѣнѣ“. Маємо тут твір незвичайної поетичної стійности, що енергією вислово, плястикою образів і цілим складом виявляє близьке свояцтво зі „Словомъ о полку Игоревѣ“, що завважив уже й Порфіревъ (ор. сіт. 48—49), твір без сумніву оригінальний руський, і хоч оснований на апокріфічній темі — пробуваня праведників у Аді і виводу їх відси Ісусом, — усе таки високо оригінальний у своїй композиції. Лишаючи собі детальний його розбір до иньшої нагоди завважу тут лише те, що істноване його виявляє нам інтересну аналогію старої Русі з західною Европою: як там, так і тут у початках розвою національної літературної творчості обік чисто національних тем (Ролянд у Франції, Нібелюнги в Німеччині) бачимо поетичні переробки апокріфічних тем. Татарське лихоліть, слабосильність інтелігентної веретви і загальний політичний упадок Русі в XIV—XV в. зробили те, що розвій не тільки не пішов далі, але й давніші первочини пропали з виємком невеличких уривків.

Зрештою й староруські проповідники і иньші церковники користували ся нераз апокріфами, особливо ж апокріфічними евангеліями в своїх творах. Між творами Кирила Туровского знаходимо „Слово о плачі Богородици“, мабуть наслідване з візантійських взірців. Данило Паломник у своїм описі Палестини дуже часто наводить епізоди з апокріфічних евангелій — чи то з наслуху, чи може як ремінісценції лектури. А коли в XV в. з митрополітами Кипріаном та Григорієм Цамблаком до нас доходить нова болгарська школа з її риторикою і „плетенієм словес“ і релігійно-поетична творчість проявляєть ся в складаню акафистів і канонів ріжним св'ятим, то й тут на рівні з канонічними елементами виплітають ся мотиви взяті з апокріфів. І так у акафисті Непорочному зачатію Марії, що був зложений на Україні вже за часів Унії (див. Историческое обозрѣніе богослужебныхъ книгъ греко-россійской церкви, Кіевъ 1836, стор. 185) про неї говорить ся: „Радуй ся невещественный угле, иже сожже Адамово рукописаніе“. В акафисті на Благовіщенє Марія запитує ангела: „Изъ боку чисту сыну како есть родити ся мощно, рци ми?“ В акафисті Ісусу сладчайшому говорить ся: „Идолы бо, Спасе нашъ, не терпяще твоея крѣпости,

падоша“ — очевидно натяк на епізод із оповідання про чуда показані дитиною-Ісусом у Єгипті. В акафістї „о усопших“ використано ревелаяцію Пафнутія про число ран Ісусових, з інтересними зрештою відмінами супроти тексту надрукованого у нас: „Благоточныя капли крове твоея единонадесятькратъ сто тысящей двѣстѣ двадесять и пять при вольной ти смерти истощиль еси“. „Ослѣпленный родъ еврейскій безчестно двадесять и осмькратъ удари тя по ланитѣ“. „Дивныя и неисповѣдимыя въ казни отъ смрада, зноя и мраза претерпѣль еси, егда ты неукротимая ярость Іудей всади въ темницу на ночное поприще: недоумѣвають бо явити писанія, яко многи понеслъ еси смрады, бѣды и ночныя мечтанія“. Сей уступ викаує залежність отсего акафіста від якоїсь західної Пасії, з якої пішли й польські страстні піснї, в яких часто згадуєть ся, що по переслуханю у Анни Ісуса всаджено до темницї, про що нема згадки ані в канонїчних, ані в апокріфічних евангелиях. Пор.

Więc prowadzon (Annasz) do łożnice,
A nasz pan pchnion do piwnice;
Jaki tam był nocleg jego,
Nie śmie kościół zjawić tego (Bobowski, 319).

Далї читаємо в тїм самїм акафістї: „Вездѣ и по всемъ тѣлѣ твоємъ святомъ избїенный, не имѣяй цѣлости, раны понеслъ еси, егда ты къ столпу каменному единому привязаша, другому меншому приковаша вонны, розгами, бичми, цѣпами желѣзными шесть тысящей шесть сотъ шестьдесятъ и шесть бїенія прїялъ еси, плоти отъ костей отрывающей ся, всю землю кровію омочиль еси“. Далї згадуєть ся про те, що одна тернова шпичка ранила Ісуса в язык, що тернову корону вісім разів накладали на Ісуса і знов знимали, що Ісус пять разів падав під хрестом. Далї читаємо: „Пѣніе плачевное идущу ти на гору лобную въ вратахъ Іерусалимскихъ приношаше ти Веронїка, видящи лице твое кровію затекшее, отре обрусомъ, на немже изобрази ся окровавленная тварь твоя святая“. Оповідаєть ся, що коли Ісуса розпинали голого, його мати обвязала його платком; що піднимаючи його з хрестом кати пять раз пускали його до долу і тільки за шестим разом підняли (див. **Собранїе К. акадистовъ, Львовъ 1864**). Південно-руські писателї і проповідники XVI—XVIII в. часто користують ся апокріфічними евангелиями, і то деякі в західно-європейських переробках, а деякі в старих перекладах із грецького. До першої групи треба зачислити таких, як Транквіліон Ставровецький, Галятовський, Радивилевський, Туптало (автор Житий свѣятых), до другої тих безіменних, що пе-

перобляли старі апокріфи на проповіді, втягали уступи з них до учительних євангелій, далі авторів деяких релігійних драм і деяких пісень „Богогласника“.

Ми вже згадали про найдавніші руські пасхальні містериї, виставлювані у Львові в Ставропігійській школі 1630—1631 р. і написані Йоаннікієм Волковичем. Апокріфічних елементів у них, особливо в другій із них, нема. Так само нема їх у тій „Містериї страстей Господніх“, що віднайдена мною в одному рукописі в с. Смерекові Жовківського пов. і опублікована в „Кіевской Старинѣ“ (1891, т. XXXIII, стор. 131—154); рукопис походить із половини XVII в. Що найбільше можна вказати на деякі місця, ближші до польських Пасій, ніж до канонічних євангелій, прим. опис Ісусових мук, якими хвалить ся „Окрученство“:

А то бовѣмъ и teraz тожем учинило,
 Колим твого Ісуса гвоздми пригвоздило.
 И копѣя, и гвозди, и трость и корона
 Острем аже през кости его проражона.
 И кровь тая з Него то, котрая потокомъ
 Жилами протѣкала и пробитымъ бокомъ.
 Тѣло Его от костей аже отпадало,
 Не мало ся и костей в ним покгрухотало (стор. 149).

Близька залежність деяких уступів тексту сеї містериї від польських духовних пісень XV—XVI в. (пор. рядки 130—151 і Bobowski, op. cit. 48, куплет 6) а також велика сила польонізмів і польський прольот нашої містериї показують, що її автор коли сам не був Поляком, то в усякім разі писав в дусі традиції польської шкільної драми і держав ся польських вірців.

Те саме треба сказати про те „Дѣйствіє на страсти Христовы списанное“, що заховало ся в рукоп. Київо-Софійського Собора N. 362 і було по думці проф. Петрова написане не пізнійше 1686 р. Сцен муки Ісусової тут не показано, а вся акція обмежаєть ся на розмовах ріжних аллегоричних фігур, в тім числі деяких узятих із клясичної мітології (зміст див. Петровъ, Очерки изъ исторіи украинской литературы XVIII в. Київъ, 1880, стор. 29—30, докладнійше П. О. Морозовъ, Очерки изъ исторіи русской драмы XVII—XVIII стол. С. Петербургъ 1888, ст. 112—115). По думці Морозова се був „без сумніву (?) переклад єзуїтської шкільної драми, котрої ліричні части були написані польською, а иньші латинською мовою“. Безсумнівним було би се тверджене тільки тоді, як би

знайшов ся польський оригінал сеї драми, та сего д. Морозов не міг доконати.

Зовсім не те ми бачимо в иньшій пасхальній драмі, тоб то в віднайденій мною драмі „О буреню пекла“ (вона надрукована в „Кіевской Старинѣ“ 1896 р., т. LIII, стор. 380—412 і т. LIV, стор. 1—29). В своїй статі про сю драму я показав її близьку і безпосередню залежність від Нікодимового євангелія і її значну оригінальність супроти аналогічних польських „дняльогів“ і для того не буду тут довше зупиняти ся при ній.

І в „Рождественській драмі“, котрої автором признавано сьв. Димитрія Ростовського, бачимо більше латино-польського шаблону, ніж самостійного користаня з жерел — канонічних і апокріфічних євангелій. Для нас у тій драмі интересна ява пята, де „любопытство звѣздохетское“, побачивши невидану доси звізду на небі, викликає з гробу Валаама і розпитує його про неї. Валаам відповідає на запит :

Не вѣси, яко еще во Аравн сущій
Прорекохъ о сеі звѣздѣ сице глаголющій :
„Егда вѣсхъ послѣднѣйшо вѣковъ время прійдетъ,
Тогда отъ Іакова нова звѣзда възійдетъ“

Любопытство. Что же есть въ ней за сила? Нѣтъ въ ней звѣз-
[дна чина,

Ниже когда явит ся звѣзда такъ едина --
Ближае вѣсхъ отъ земли, найвишь облакъ ходитъ
И не къ западу себе, но къ югу приводитъ¹⁾.

Нема апокріфічних деталів і в популярнім колісь укр.-руськім вертепі, та за те тим більше їх у віршах, що в XVII—XVIII в. повстали по части на основі старших драм (пор. віршу „Егда Юда Жидам Христа продав“ і драму „О буреню пекла“, див. М. Драгоманов, Изъ історіи віршів на Украинѣ, Ватра, Стрий 1886, стор. 122—129 і мою статю „Южнорусская пасхальная драма“, Кіевская Старина 1886, т. LIII, стор. 380—412), а по части незалежно від них. Особливо воскресні вірші сеї основані на Нікодимовім євангелію, хоча автори їх поводять ся зі своїм оригіналом дуже свобідно, беручи з него тільки основний мотив Ісусового приходу до пекла і розмальовуючи його живими колірами українського гумору²⁾. Тут оповідаєть ся,

¹⁾ Николай Тихонравовъ, Русскія драматическія произведенія 1672 - 1725 годовъ. С. Петербургъ 1874, т. I, стор. 360—361.

²⁾ М. Драгоманов, Матеріали для історії віршів українських (Житє і Слово 1894, т. I, стор. 436—451).

Як Христос був на роботі,
 Попалив зовсім чоботи,
 Покуль пекло погасив
 І Адама воскресив (стор. 437).

Визволений із пекельного огню Адам —

Він сльозами весь залив ся,
 Христу в ноги поклонив ся,
 Гірко, гірко заривав
 І на Єву поглядав.
 Взяв Христос його за руку і т. д. (стор. 437—38).

Як бачимо, єї вірші дуже близькі до тексту Нікодимового євангелія, пор. стор. 301—302 сего тома. В другій воскресній вірші оповідано легенду про Юду, незвісну нам з ніяких інших жерел:

В Юди сей знак :	Злюю мару
І міх заляк	Пік у жару,
З грішми за плечима ;	Так не загорів ся :
За його гріх	Міцно пошит,
Той клятий міх	Чортом підбит,
Всегда пред очима.	Що й не загорів ся.

Землю копав,	З огню, з печі
Щоб міх пропав,	Впяць на плечі
Та окаменіла, —	Береть ся на Юду,
Посох там цвѣт	І з тим мішком
І трави нїт,	Ходить пішком
Більш не зеленіла.	У пеклі повсюду.

В воді рибу	Бог повелів,
Міх із глибу	Щоб міх не тлів
Разпужав і раки ;	До страшного суду. (стор. 447).

Вирнув злий дух
 Із води сух
 До Юди і паки.

Варто завважити, що в рукописній книзі „Страсти Господа нашого Ісусе Христа“ на двох або трьох рисунках (один в тім місці ушкоджений) Юду змальовано, як несе перед собою мішок з грішми. Легко може бути, що отсе оповіданє є тільки поетичним розширенєм іконографічного мотива.

Чим на Україні були вірші, тим у західніх частинах Руси, в Галичині і в Білій Русі були „орації“ або „рації“, виголошувані на різдвяні та великодні свята „отроками“ (школярями) по хатах. Таких орацій у нас доси звісно мало; вони визначають ся мовою не такою чистою як вірші, і складом не гумористичним, а більше дидактичним. Апокріфічних елементів у них мало, але знаходять ся розмахи власної фантазії авторів, як ось приміром у отсій строфі різдвяної орації, що знаходить ся в рукописі Іллі Яремецького-Білашевича :

Квѣтокъ росквѣтлїй, Христосѣ Богѣ в жлобѣ проквѣтаеѣ,
 А нас земних радостю всѣхъ витаеѣ.
 Того Герод окрутнїй шукаеѣ забити
 І дѣтокъ нас невинных не хоцет живити.
 Але ми на Герода ізнайдемо штуку,
 Такъ же ему зададут в пеклѣ великую муку.
 Зберѣмо ся і поїдем на него з шаблями,
 А другіе будем бити твердими кіями.
 Нехай болше не будет дѣтей забивати, —
 Годѣ ему на свѣтѣ уже пановати.
 Тое ми вам вѣмѣ голосим,
 А о коляду уклонне просим.

Наведемо ще з того самого рукопису з великодної орації уступ, де описано Ісусів вхід до пекла :

І Адам бовѣмѣ вѣ пеклѣ тоє днес спѣваеѣ,
 Іди сам Христос отъ Ада его визволяєѣ.
 Котрїй в темних пекелних муках зоставалѣ,
 Котрїй з болем великим Збавителя взивалѣ.
 Отож его Синѣ божїй с пекла вибавляєѣ,
 І пекелніє врата мужне истираеѣ.
 Усѣхъ святихъ от вѣка и во гробѣ спящих
 Воводить до палацовѣ Сїонских свѣтящих,
 Наполняеѣ веселя тих, що били в смутку,
 Которіє в ляментѣ и жалосном скутку.
 В тотъ день Синѣ божїй з моцаретвомѣ виходить,
 Адама і всѣхъ бивших со ним производить.
 Которих смокѣ пекелнїй в антиподахѣ трималѣ,
 Тих Синѣ божїй предвѣчнїй сам до неба послалѣ,
 Аби вси тамѣ веселя гоїне заживали,
 З ангелами сполечне Бога вихваляли.

Ту саму двоїстість бачимо і в тих духовних піснях, що були складані в XVII і XVIII в. і в 1790 р. були зведені почаївськими Василями в одну цілість і видані пз. „Богогласникъ“. Обік пісень, що були простими перекладами з польських, зглядно латинських гимнів, ми знаходимо тут твори зложені незалежно від польсько-латинських взірців, під більш або менше безпосереднім впливом греко-візантійських та церковно-словянських апокріфічних текстів. Приведемо тут декілька прикладів апокріфічного елементу в тих піснях¹⁾. І так у одній рождественській пісні говорить ся про Ісуса :

Отъ боку Дѣвицы,	Прошедшее Слово
Нескервной агницы	Возвести готово
Погибшу натуру (N. 1)	

Під ч. 4. поміщено пісню-дияльот, „въ нейже — як говорить ся в титулі — Рахиль плачетъ о отрочатахъ отъ Ирода избіенныхъ, пѣвецъ ю утѣшаеть“. В пісні N. 6. сказано, що дітей убитих Иродом було чотирнацять тисяч ; в N. 17 читаємо :

Гди сына породила Панна,
Падаеть в' Ёфесъ Діанна —

деталь незвісний з иньших легенд, але утворений по аналогії оповідань про поломане ідолів у Єгипті і в Римі. В тій самій пісні згадуеть ся зрештою, що „в' Єгипті балвани крушат ся“. В пісні на Богоявлення (N. 25) згадуеть ся, що Ісус „грѣхи омываеть и главы стираеть зміевыя“. В иньшій пісні (N. 27) говорить ся, що підчас Ісусового хрещеня

Всять Иорданъ ся возвращаше,
Море въ бездны своя бѣжаше.

Те саме повторяеть ся в N. 28, де також сказано :

Днесь грѣхъ Адамовъ омывае ся,
Глава зміева сокрушае ся.

В польській пісні зложеній якимсь Василянином (N. 46) читаємо про Ісусові рани : „Sześć set sześć tysięcy sześćdziesiąt i więcej ran okrutnych z Brygidą liczę“. В піснях на воскресеніє ми стрічаємо натяки на Ісусів вхід до пекла, найвиразнійший в пісні Івана Гещицкого (N. 49) :

¹⁾ Див. Богогласникъ, пісни благоговѣйныя праздникомъ Господскимъ, Богородичнымъ и нарочитыхъ Святыхъ чрезъ весь годъ приключаящимся содержащихъ.... Почаев 1790.

Гмахи пекелнія, верей вѣчныя крушат ся,
 Врата мѣдная, узя желѣзная ломят ся;
 Се бо с крестомъ грядеть Царь славы,
 Отцы вознесѣтъ въ радость главы;
 Ты Аде плачи и горко ридай,
 Же Христосъ воскресъ, повѣдай.

Обширнѣше говорить ся про се в піснї Н. 51, але з тексту видно, що автор не мав перед очима старого апокріфа, а користувався тільки самим мотивом входу Ісусового до пекла, обробляючи його по своєму. В піснї на вознесеніє (Н. 60) бачимо повторенє тої самої сцени, як при входї до пекла, що часть ангелів не пізнає Ісуса і не хоче його пустити :

Взыде Богъ къ Елеонской горѣ,
 Срѣтають ангелскіи хоры:
 „Кто сей?“ недоумѣють,
 Другъ ко другу вопіють:
 „Возмите врата князи ваша,
 Грядеть бо се утѣха наша“ і т. д.

Пор. угороруське слово на вознесеніє на стор. 333. В Клебановецькій піснї на воздвиженє ч. хреста (Н. 71) читаємо :

Логгінъ темный приведеный Спасу прободє ребра
 Истече кровь дражайшая паче злата и сребра;
 Паде капля єдина на тварь темна Логгіна,
 Очи отворила, благодать явила єму спасительную.

Піснї на рїздро Марїї не виявляють у їх авторів знайомости з Первовангелиєм ані навіть з тими його деталями, які перейшли в Минею Димитрія; за те автор уніят з натиском підносить (Н. 79), що Марія „Безъ грѣха зачата, во рождествѣ свята“, що її мати „Се неплодна, благородна раждаєть дщерь избранну, без порока зачату“ (Н. 82). В піснї на введенє Марїї (Н. 88) згадано, що її прийняв архієрей Захарія, що її в храмі кормив ангел; те саме читаємо і в піснї Н. 92 :

Спѣшитъ во храмъ двѣа Марія,
 Прїемлетъ ю Захарія,
 Трилѣтвующу отъ Анны,
 Питаєму хлѣбомъ манны
 Отъ руку ангель.

Так само з пісень на непорочне зачатє Богородиці не видно, щоб їх автори безпосередно знали Первовангеліє; тільки глухі натяки нагадують се жерело. В пісні N. 94 говорить ся, що Анні

Ангель благовѣсти сицевыя вѣсти;
„Породишь миру радость зъ Емпиру“,

що Анна плакала перед тим „воздѣвши руцѣ къ небу“, що Йоакимови

Гавріилъ вѣщаеть, же вамъ Богъ общаеть
Плодъ святой дати, дщеръ воспріяти.

В пісні N. 95 говорить ся, що через зачатє Марії „Анна неплодна поношеній свободна пребываетъ“, а

Іоакимъ бо святой дѣйствіємъ благодати
З веселою новиною
З смутной пустынь изыде нынѣ.

Слабі відгомони апокріфів бачимо і в піснях на успеніє Марії. І так у пісні N. 105 (Тростянецькій) читаємо:

Народъ злый не ужаснул ся
Єврейскъ, одра прикоснул ся,
Но вскорѣ посрамленный
Бысть Аеоній рукъ лишенный,
Падъ ницъ слѣпо...

В пісні N. 106 згідно з апокріфом говорить ся:

Апостолы суть облаками
Принесени и со слезами
В Геесиманіи предетали
И Царицы тамъ ридали —

та незгідно з ними говорить ся, що Ісус тільки в небі зустрів душу своєї матери. Ближша до апокріфа пісня N. 107, де читаємо, що Ісус наперед заповів Марії час її смерти через архангела, що Марія молила ся на Оливній горі, що апостолів принесли облаки до Геесиманії і що

На воздусѣ царь с небесными вои
Пріять матере душу в руцѣ свои.

Ще більше апокріфічних деталів має пісня N. 109. Оповівши, як апостоли зібрали ся о одній годині коло ложа Марії, пісня мовить далі:

Петръ у одра стаєть, и горко ридаєть,
 Глаголя с слезами: „Буди Матко с нами!“
 Царица вѣщаєть, ему обѣщаєть:
 „Что хочешъ у Сына упрошу едина“.

Поминувши опис самої смерти Марії пісня веде річ далі:

Бвреннъ оный, лютый Аѳоній
 Дерзну хулити, лєсть сотворити,
 Тѣмже бѣжаше, одръ постизаше
 Низвреци тѣло, но казненъ зѣло:
 Ангелъ предстояше, руцѣ отсѣкаше.
 Аѳоній волаєть, Дѣву прославляєть...

Ѳома ревнивий въ Индіи бывий
 Тамъ забавил ся, здѣ не ставил ся.
 По семъ приспѣвши и гробъ узрѣвши
 Зѣло ридаєть, плачь прилагаєть.
 Но плачь преложи ся, въ радость обрати ся,
 Гробъ бо отверзають и не обрѣтають:
 Царева палата до неба єсть взята,
 Онъ поясъ пріймаєть, уже не ридаєть.

Интересні дві пісні про Йоакима і Анну. Вони цілком основані на апокріфах, та характеристичні деталі показують, що їх автори не мали перед собою Первоєвангелія, але черпали з західно-європейських переробок, може по просту з Димитрієвої Мінеї. І так у пісні N. 143 Йоаким з Анною

Убо в новомѣсячїи говяди приведоша,
 Свѣщи даша до ківота, ницѣ на землю падоша,
 Но отъ церкви изгнаша, офѣрѣ не прїяша,
 Свѣщи отвергають и ихъ укаряють,
 Зане бяху неплодни.

В пустинї Йоакимови являєть ся ангел і сповіщає його:

„Надъ надежду Анна благодатствованна
 Дщерь вѣхъ предизбранну, міру пожаданну
 Зачала въ той годинѣ —

зовсім у дуї доми про непорочне зачатє. Анні ангел не являєть ся; Йоаким стрічає її дома і сам сповіщає її про те, що чув від ангела, сам обіцюєть ся віддати дочку до храма. В другій пісні (N. 144) написаній Дмитром Левковским, сказано, що Йоаким

був з покоління Юди, а Анна з покоління Леві — рефлекс тих проб, які роблено, щоб погодити традицію про походження Ісуса з царського роду і про його єрейство. І тут обоє старі приносять жертву, та архіерей проганяє їх зі сльозами. Анні в саду заповідає ангел зачати дочки і велить назвати її Марія. І Йоаким зачуває ту вість

Отиде в церковь отложивъ тугу,
Тамо обрѣте свою супругу —

відгомін західно-європейських апокріфів, по яким Йоаким з Анною зустріли ся в Єрусалимі „у золотихъ вратъ“. Кінчить ся пісня хронологічною вказівкою, що

Іоакимъ святъ бѣше осмдесять,
Анна праведна бѣше седмдесять
Лѣтъ всѣхъ житія, и духъ предаша,
Во веселія Господу предташа.

Інтересно, що ту саму двоїстість впливів, як у Русинів-Українців, бачимо також у Румунів. І тут апокріфічні твори виявляють ся в перекладах на зорі зародження національної літератури, а при тім обік творів перекладених із церковно-словянської мови, таких як лист Пилата до Тиберія, знаходимо апокріфи латинського походження, такі як лист Лентуля до римського сенату про зверхню подобу Ісуса. На жаль, я не маю під руками новіших публікацій румунських учених, щоб міг дати троха докладніший огляд засобу апокріфів євангельського круга у Румунів і їх впливу на румунську літературу. (Див. Dr. M. Gaster, *Literatura populara Romana*. Bucuresti 1883, стор. 349—356).

Г. Малярство. Не менше важний вплив, як на слов. літературу, мали апокріфічні євангелія також на слов. штуку, спеціально на малярство. Правда, слов. церковне малярство йшло за візантійськими взірцями; мотиви, їх трактованє, техніка, все те було вироблено в Візантії, усталено в „подлинниках“, що мали майже канонічне значінє; відступленє від них уважало ся нераз, особливо в північній Русі, признаком єресі¹⁾. Отжеж по дослідам російських учених „циклъ малюнків основаних на Первоєвангелію, перенятій Русинами з Візантії, істнував на Русі правдоподібно від самого заведеня християнства“ (В. Н. Щепкинъ, *Памятникъ золотого шитья начала XV в. Древности И. М. А. О. т. XV*, стор. 20). Відси

¹⁾ Див. О. Буслевъ, *Историческіе очерки русской народной словесности*. С. Петербургъ, 1861, т. II, стор. 281—283, 288 і далі.

пішов звичай малювати при різдві Ісусовім бабу Соломію, далі малюнки Благовіщення коло криниці; рідше трапляють ся й иньші сцени, як ось проба Йосифа і Марії „водою обличенія“ (Щепкинъ, ор. cit. 14), а від XV і XVI в., певно з разу під впливом Новгорода, а далі під впливом південно-руським, зглядно польським, попадають ся сцени і надписи взяті з псевдо-Матвія, як ось прим. на іконі в с. Кожині Тверської губ., де намальовано Йоакима в храмі і підписано: „Принесе Іоакимъ дары Господу Богу въ церкви. Иссахаръ же, архіерей сый тогда, не хотя пріяти даровъ“. Звісно, що в Первовангелію нема згадки про Иссахара, а тільки про Рувима (Жизневскій, Описаніе Тверскаго Музея, Москва 1888, стор. 130). На основі Нікодимового євангелія мальовано у нас Ісуса з хоругвою яко побідителя Ада, а в одній рукописній Псалтирі з XIII або XIV в. знаходимо Ісуса розп'ятого, а під хрестом дві фігури з підписами „Каринъ і Лицеошъ“ (Покровскій, Євангеліе въ памятникахъ иконописи стор. XLVI, 335 і 370). На основі легенди про хрестове дерево малюеть ся Адамова голова в низу під хрестом, на котрім розп'ятий Ісус, а на основі легенди про Вероніку та про Авгаря — поліче Ісусове, звісний „Ликъ Господень на убрусь“. В кінці статія про пророцтва грецьких мудрців сама повсталала первісно з підписів уміщуваних під іконами, де були зображувані ті персонажі клясичного свѣта, в котрих пізнійші християне раді були бачити віщунів Ісусового життя і Божества (про се читав реферат проф. Корольков на XI археологічнім з'їзді у Києві с. р.). Про Сибіль, що буцім то пророкували про Ісуса і Марію і за се були часто мальовані на церковних іконах на Заході, а також у Новгороді, ми вже згадували више. На наших церковних малюнках ми бачимо часто вознесене Ісуса, де видно на землі витиснені сліди стіп Ісусових (пор. текст угоруської проповіді на сю тему стор. 33²). Між рисунками поміщеними в почаївськім Богогласнику 1790 р. знаходимо різдво Богородиці, її введенє в церков „со свѣщами“, її серце пробите сімома мечами як символічне зображене сімох болістей, її успеніє: Марія на ліжку, довкола неї апостоли, Петро в головах з кадильніцею, в середині Ісус; на иньших іконах на сю тему намальовано, як Ісус бере в руки душу Марії в виді маленької дитини, з правого боку Жид Аѡній без рук, обік него ангел з мечем і руки відтяти прикипіли до ліжка. (Див. М. Сперанскій, ор. cit. 31—34, 81; Покровскій, ор. cit.; Буелаевъ, Для исторіи русской живописи XVI в. і Литература русскихъ иконописныхъ подлинниковъ у другім томі його Историческихъ очерковъ; Е. В. Барсовъ, О воздѣйствіи

апокрифовъ на обрядъ и живопись у Журналъ Минист. нар. про-
свѣщ. т. ССXLII; Кирпичниковъ, Сказанія о житіи Дѣвы
Маріи и ихъ вираженіе въ средневѣковомъ искусствѣ, тамже, 1883,
іюль; Maryan Sokolowski, O malarstwie ruskiem у виданю
„Wystawa archeologiczna polsko-ruska we Lwowie“ 1885; Sygma
(W. Łoziński), Malarstwo cerkiewne na Rusi, Kwartalnik histo-
gusczny, I, Lwów, 1887, стор. 149—209). Треба додати, що історія
руського, а спеціально українсько-руського малярства, так важного
для зрозуміння не тільки розвою штуки, але і взагалі розвою релі-
гійних поглядів і вірувань на Русі, досі розсліджена дуже мало
і являє з себе вдячне поле для праці.

VIII. Наукові досліди над апокріфами у Словян.
„Давно вже між творами, що появили ся в південно-словянськiм
письменстві із Візантії, показують ся ті народно-апокріфічні пере-
кази (преданія), що загалом грали дуже важну ролю у середніх
віках і у нас дождали ся досить оригінального розвою. Їх популяр-
ність не обмежала ся на самі тільки писані пам'ятки і не залежала
виключно від них; основані первісно на чужих традиціях ті опо-
відання розходили ся не стільки письменно, як радше шляхом усної
переповіді, і тому не дивно, що в тій формі, як ми знаємо їх із піз-
нійших копій, вони виявляють деяке свояцтво з формами і навіть
змістом чисто-народного епоса“. Так писав у 1857 р. молодий тоді
російський учений А. Н. Пипін у своїй майстерній праці „Очеркъ
литературной истории старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ“
(Ученыя Записки русскаго отдѣленія Академіи, кн. IV, стор. 6—7).
Ся книга була епохальною в своїм часі для російської науки і по-
давала немов програму обширних студій у новім, порівняно-літе-
ратурнім напрямі, що мусів виперти з поля давніші школи націо-
нально-мітольоічну і безнаціонально-естетичну; вона була також ви-
хідною точкою в дослідах над апокріфами. Висше наведені слова дуже
характерні і показують автора на розстайній дорозі від старого до
нового шляху. Він завважує дуже вірно походженє тих творів, шлях,
яким вони йшли до нас, їх свояцтво з творами руської (головно
великоруської) національної епіки, хоча й зупиняєть ся перед про-
бою — визначити степєнь того свояцтва. Той епос у него ще „чисто-
народній“, отже й свояцтво його з апокріфами якесь загадкове. Тут
була загадка і над її розвязкою повинна була почати ся дальша праця.

Від того часу минуло звиш 40 літ, заповнених невтомимою
і багатою на гарні здобутки працею цілого ряду словянських уче-
них над збиранєм, критичною провіркою і коментованєм апокріфів,
і здобутки тої праці не тільки дали досить несподівану відповідь

на зазначену Пишіном загадку, але кинули багато світла на інші, далеко ширші поля людських вірувань і людської творчости. Ми не тільки зрозуміли, що російський нар. епос, навіть у таких, здавалось би, наскрізь національних виплодах, як Соловей Будимирович і Соловей розбійник, являєть ся перетвореним відгуком апокріфічних ідей і образів; студії над тими творами розломали — можна сказати — ті мури національної виключности, серед яких будцім то жила і розвивала ся давня Русь, показали нам її духові зносини не тільки з Візантією і південним Словянством, але також із європейським заходом (кількома шляхами: з півдня через Дубровник і Дальмацію, з півночі через Новгород і в кінці через Чехію і Польщу) і з азіатським сходом (через Візантію, Персію, Монголів, Татар, Кіргізів, Бурятів і особливо через Жидів). Наука здобула масу нових і перед тим або незвісних або хіба здогадних фактів для історії руської і загалом словянської цивілізації, тай навпаки, літератури сусідніх не-словянських народів (Румунів, Греків) здобули з тих студій не одно цінне для себе.

Російські вчені вели перед у тих студиях. Крім Пишіна в 50-их роках нераз звертав увагу на важність апокріфів проф. Буславв, хоча його погляд на них далекий був від тої тверезости і ясности, який бачимо у Пишіна. З кінцем 50-их років два вчені, Пишін і Тіхонравов, приготували перші систематичні збірки апокріфічних текстів. Пишінова збірка вийшла 1861 р. пз. „Ложныя и отреченныя книги русской старины“ як III том „Памятниковъ старинной русской литературы“ виданих Костомаровим коштом гр. Кушева-Безбородка. Уже в першій томі тої збірки надруковано апокріфічну „Легенду о Марѣ и Маріи“, а Костомаров у окремій монографії „Легенда о кровосмѣсителѣ“ ще вчаснійше займав ся легендою про Юду, хоча стояв ще тут зовсім на давнім націоналістичнім погляді. В Пишіновій збірці із новозавітних апокріфів євангельського круга були надруковані: 1) Сказаніє Афродитіана з рукопису Публ. бібліот. XIII в. (стор. 73—75); 2) Слово на рожество Господа нашего Іеус Христа, зложено з двох частей, а власне з риторичної промови з полемікою против Жидовина (стор. 76—78 шпальта а) і з частини Первоеквангелія, гл. XVII до кінця (стор. 78 шп. а в низу до стор. 80); 3—5) три текети повісті про хрестове дерево, один з імям Григорія Богослова, другий Северіяна Авасильского, а третій — полемічне, антибогомильське „Написаніє Аванасія мниха къ Панкови о древѣ разумнѣмь добру и злу“ (стор. 81—95); 6) оповіданє про сперечку Іеуса з дїаволом пз. Слово и І. Христѣ о Господѣ нашѣмъ (стор. 86—89); 7) Нікодимове євангеліє тзв. короткої

редакції пз. „Написаніе Господа нашего Іс. Христа, иже воспомина- нувъ сврѣйскимъ языкомъ и философскимъ“ (стор. 91—102) — текст узятий із рукопису XVII в. з Румянцівського музею, з многими люками; до него долучено 8) лист Пилатів до Тиберія і повість про покаранє Пилата та Жидів (стор. 102—104) і 9) повість про прихід Марії, Лазаревої сестри, до Риму, покаранє Пилата і Жидів (стор. 104—105); 10) иньшу редакцію листа Пилатового до Тиберія і повісти про покаранє Пилата (стор. 106—108).

В 1863 р. вийшла двотомова збірка Н. Тихонравова „Памятники отреченной русской литературы“; в її першій томі надруковано дві редакції повісти про хрестове дерево, а в другій ось які тексти з нашого циклю: 1) Сказаніе Афродитіана (стор. 1—4), видане з того самого рукопису, що й у Пипіна; 2) Посланіе Авгаря къ Іисусу Христу (стор. 11—17); 3) О іерействѣ Іисуса Христа, два тексти, з XV і XVIII в. (стор. 164—172); 4) Прѣние Господне съ діаволомъ, два тексти, з XVII і XVIII в. (стор. 282—288). Як звісно, збірка Тихонравова лишила ся не скінченою; він розпочав був ще тодіж друк третього тома, але не скінчив його; надрукована ним частина була по його смерті видана петерб. Академією в прилозі до LVIII тома „Сборника второго отд. Имп. Академіи. Тут нема текстів з нашого циклю, та ми знаємо, що Тихонра- вов приготував був для сего тома Нікодимове євангеліє тзв. обширної редакції, взявши за основу найстаршу звісну копію сего твору з рукопису Новгород-Софійського собора з XIV або початку XV в. (див. Сперанскій, *op. cit.* V і 53). Звісно також, що видана ним збірка апокріфічних текстів мала бути прилогою до обширної праці про ті твори. Тихонраов багато працював над ними, вертав ся до них нераз і в своїх університетських викладах і в спеціальних на- рисах, але повної, заокругленої праці не написав. Лишило ся з неї тільки декілька, що правда, дуже цінних розділів, що були видані по його смерті проф. Сперанским (Сочиненія Н. С. Тихонравова, т. I, Москва 1898, стор. 127—225). Але про новозавітні апокріфи в тих уривках нема мови.

Із пізнійших праць Пипіна на тім полі заслугують на особливу увагу його праця про слов. індексе (А. Н. Пыпинъ, Для объясне- нія статьи о ложныхъ книгахъ, друковано в Лѣтописи занятой Ар- хеографической комиссіи 1861, вып. 1, стор. 1—45), розділ про апокріфи та богомидьство в „Исторіи славянскихъ литературъ“, ко- трої перше видане вийшло 1865 р. і в кінці цінний розділ про апокріфи в недавній його книзі „Исторія русской литературы“. Перша з тих праць була важна головню як збірка матеріалів для історії

руського індекса, вибраних із різних рукописів і старих друків, друга як перша проба ввести сю безіменну літературу в загальний курс історії слов. літератури в короткім, систематичнім викладі.

Поза межами Росії перше місце на полі збирання і розслідування апокріфічної літератури заняли Сербо-Хорвати, особливо від пори, коли основане Югословянської Академії в Загребі витворило там огнище наукової праці і помогло розвинути ся таким євѣточам словянської науки, як Данічич, Ягіч, Рачкі, Кукулевич-Сакцінскій. В 1867 р. вийшла в Загребі дуже цінна книжка „Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga, napisao V. Jagić“ — перший (після шематичних та бібліографічних праць Шафарика) справді науковий і критичний огляд хорватосербського і болгарського письменства старої доби (на жаль, продовження доси не було!). Автор іде стежкою проложеною Пипіном і дає нам пробу суцільного, на рукописних жерелах основаного огляду болгарського богомільства, його впливу на жите і письменство, питання про словянські індекси, про попа Єремію, а також огляду тих апокріфічних творів, які приписують ся йому в індексах. Проф. Ягіч ділить ті писаня на дві категорії: легенди, перекладені з грецького, хоч і з деякими відмінками та додатками, в тім числі оповіданя про хрестове дерево, про те як Ісус плугом орав, як його настановляли попом, як Пров Христа назвав братом, — і ложні молитви або заклинаня. „Розуміть ся — пише автор — що ті другі для нас далеко важнійші, бо тут заховав ся деякий, хоч і невеликий слід народнього віруваня, що в давніх часах було заразом також змістом народньої поезії. Бачимо в тім новий доказ, як хитро вміло богомільство покористувати ся народніми елементами, щоби тим легше притягати народ до своєї науки. Та із сього боку воно також увійшло по троха в віруваня народні і зробило ся його другим надбанєм, його народнім добром“. (V. Jagić, op. cit. 84—85). Треба справді подивляти биєтристь погляду і певність, з якою проф. Ягіч радше відгадав, ніж індуктивно оцінив дійсний стан справи, — бож не забуваймо, що не тільки дослїди над тими творами в Сербії і Болгарії „були не то що не скінчені, але навіть не розпочаті“, як каже сам автор, але навіть публікація текстів не посунулась далі по за збірки Пипіна і Тихонравова, а про твори попа Єремії можна було говорити тільки на здогад. Не минув рік від виходу сеї книжки Ягіча, і Загребська Академія розпочала видавництво, що між иньшим мало служити для такої публікації, якої потребу висловлював її автор. Се були „Starine“, котрих перший том, накладом Академії, вийшов 1868 р. і котрі від того часу а властиво від 1872 р. опублікували

велику силу апокріфічних творів і через те кинули багато світла також на первісну історію болгарської і сербо-хорватської літератури. Та ще перед тим, у тім же 1868 р. в своїй хрестоматії (*Prilozi k historiji književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga*), виданій також як IX том серії „*Arkiv za povjestnicu jugoslovansku*“ проф. Ятіч надрукував збірку апокріфічних текстів сербської редакції, взятих із одного глагольського рукопису з р. 1468 і з одного кирильського з 1520. Між тими текстами знаходимо власне ті легенди, що їх приписувано попови Бремїї: про хрестове дерево, про те, як Пров назвав Ієуса братом, як Ієус орав плугом і як Ієуса настановлено попом.

Загалом 1872 рік можна вважати другим важним моментом після 1857 р. в дослідях над апокріфами у Словянщині. В тім році появили ся в Росії дві важні праці, що на довго мали бути вихідними точками для дальших дослідів, а з котрих одну можна вважати немов науковим маніфестом нової історико-літературної школи. Ті праці, то була дисертація А. Н. Веселовского „Славянскія сказанія о Соломонѣ и Китовраѣ и западныя легенды о Морольфѣ и Мерлинѣ“, що має також загальніший титул „Изъ исторіи литературнаго общенія Востока и Запада“, — і дисертація І. Порфірева „Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ“, видана в Казані. Перша з тих праць далеко важніша від другої, безмірно більше талановита, написана з величезною ерудицією, із молодечим запалом, та при тім з великим критичним талантом. Її автор обіймаючи широкі горизонти європейської науки бере ся до дослїду словянських апокріфів з таким багатим порівняним матеріалом, який і для Піліна і для Ятіча в часі, коли вони писали свої перші праці, був хіба *riim desiderium*. Далекий від усякої шабляновости автор роздвляє в своїй праці цикл Соломонівських легенд у звязку з найрізнішими иньшими, доторкаєть ся питання про Богомилів і богомилські апокріфи, розбирає легенду про хрестове дерево (стор. 170—176) і деякі „вопросоодвіти“.

Значно відмінне вражінє робить книжка Порфірева. Її автор не блискучий, але совісний, терпливий і скромний робітник. Він не протоптує нових стежок, не вказує нових перспектив у науці, формально боїть ся всяких ширших висновків і смілих здогадів, але за те дає масу матеріялу і вміє згрупувати його хоч і не все прозоро, то все таки досить систематично. Книжка дає значно більше, ніж заповідає титул. Детальному оглядови старозавітних апокріфів присвячена тільки друга її половина (стор. 16²—294); перша і більша вияснює загальні питання: що таке апокріфи, відки брали

ся вони в старій жидівській і християнській літературі, їх вплив на жидівську, грецьку і візантійську літературу, їх значінє для первочинів слов'янського письменства, і кінчить оглядом питань про індекси і про богомилство. Розумієть ся, що тут усюди автор не обмежаєть ся старозавітними апокріфами, але говорить і про новозавітні, приводить прим. звісне свідощтво Курбського про Нікодимове євангеліє¹⁾, говорить про сліди новозавітних апокріфів у візантійських хроністів, про хрестове дерево і т. и. Ся книга важна була особливо тим, що у-перве подала Росіянам у докладних переповідках зміст цілої маси апокріфічних легенд зібраних на Заході, головно на основі Міневого „Dictionnaire des Apocryphes“, а також показала величезну європейську літературу предмету і через се зробила ся правдивим *vademecum* для кожного, хто хотів займатися сею галузею історико-літературних дослідів.

Того самого 1872 р. появилася в Росії ще одна праця, темою подібна до дисертації Порфірєва. Се була стаття архимандрита Михайла „Библейская письменность каноническая, неканоническая и апокрифическая“, надрукована в „Чтеніяхъ въ обществѣ любителей духовнаго просвѣщенія“. Не знаю, чи рідкість та мала популярність сего видання, чи може конфесійний та мало науковий характер самої праці був причиною, що вона якось загубила ся і була забута в дальшій ході науки. В кінці годить ся згадати, що в тім самім році в IV томі *Starine* опублікував Данічич два новозавітні апокріфи — Нікодимове євангеліє тзв. короткої редакції (стор. 130—149) і повість Йосифа Ариматейського (стор. 149—154).

Від тепер ідуть майже рік за роком нові публікації текетів і нові наукові праці над ними. В 1873 р. проф. Ягіч розпочинає в „*Starine*“ публікацію своїх важних „*Opisi i izvodi iz nekoliko južnoslovinskih rukopisa*“ і подає на перший раз збірку апокріфічних статей приписуваних у індексах болгарському попови Бремїї, в тім числі оповідання про те, як Ісус плугом орав, як знайшов Адамову голову, як його клали попом, про Прова і про Авгаря (стор. 88—95) з берлінського рукопису XIV в.

1) „А повесть оу прочтохъ глаголему Никодимову. Довольно, мню, четьремъ (евангеліямъ), не надобе пятое.. воистинну ложь есть сіе писаніе и неправда и отъ нѣкого неяскусна и неправа написано. А се жеплетеніе и прежде азъ видахъ польскимъ языкомъ написано“ (ор. cit. 133). М. Сперанскій (ор. cit. 76) догадуєть ся, що ті слова ще не значать, буцім то Курбський читав по польськи справдішній переклад Нікодимового євангелія, бо нїякого иньшого сліду істнованія такого перекладу ми не маємо; швидше можна допустити, що він читав якусь Пасию, де в титулі було імя Нікодима.

Б 1875 р. у виданню сербського наукового товариства у Білграді „Гласник“ появило ся перше і досі одиноке видане повного тексту Нікодимового євангелія тзв. ширшої редакції, доконане Л. Стояновичем із двох сербських рукописів віденьської надв. бібліотеки. На жаль, се видане дуже некритичне і досить недбале, без ніякого наукового апарату.

Від 1877 р. починають ся у „Starin“-ах публікації сербського вченого Стояна Новаковича, котрий ще в своїй історії сербської літератури (1 вид. 1867, 2 вид. 1871) ледво натяком згадував про „еретицькі“ пам'ятники, але зовсім поминув апокріфічну літературу незалежну від богомільської ересі. В VIII книжці „Starin“ він подав важний сербословянський текст Өоминоґо євангелія пз. Mladenstvo Isusa Hrista (стор. 48—55). В IX книжці в числі иньших виписок із сербо-словенського рукопису часів деспота Лазаревича він опублікував „Повѣсть Никифора Калиста о вечерахъ Христовихъ“ (стор. 13—14) — статю більше герменевтичного, ніж повістество-апокріфічного змісту, і компілятивну статю (стор. 14—20), де оповідаєть ся грецькі пророцтва про Ісусове різдво (відмінний текст від тих, які надруковані у нас) і перські пророцтва про те ж (виривки із слова Афродитіяна), до чого додано коротеньке оповідане про різню дітей, а далі, ні в пять ні в девять, приточено оповідане з книги Судий про Левіта, його жінку і вимордуване із за неї племені Веняминового (Судий XIX—XX). В тій самій книжці в продовженю своїх „Opisi i izvodi“ проф. Ягіч дав цінну працю „Slovenski tekstovi kanona o knjigama staroga i novoga zavjeta podjedno z indeksom lažnih knjiga“ (стор. 91—115), де для поясненя двох сербських індексів він зібрав і критично переробив усе, що було до того часу опубліковано про словянські індекси в звязку з грецькими і західно-європейськими. В X кн. „Starin“ 1878 р. Ст. Новакович видав у-перве текст Первоеквангелія (із Шішатовацького рукоп. XV в., стор. 61—71) і повний текст Слова Афродитіяна з Шішатовацького ркп. XVII в. (стор. 72—80). Від тепер публікація нових апокріфічних текстів євангельського циклю в „Starin“-ах на якийсь час уриваєть ся.

Друга половинна 70-их років і 80-ті роки в російській історико-літературній науці характеризують ся працями. А. Н. Веселовського, що обхопили широкий круг історико-літературних тем і внесли в їх оброблене порівняний метод, тверезу критику і величезне багатство матеріялу. Найважніші з тих праць, се „Опыты по исторіи развитія христіанской легенды“ друковані в „Журналь министерства нар. просвѣщенія“ 1875 і 1876 р., „Южнорусскія быliny“

друковані в „Сборникъ второго отд. И. Акад. наукъ“ 1882—1884, „Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ“, друковані зразу в „Запискахъ“ Академії 1879—1883 р. (N. I—X), а потім у „Сборникъ“ 1889 р. (N. XI—XVII) і два томи монографії „Изъ исторіи романа и повѣсти“ (друк в „Сборникъ“ 1891—92 р.). З вимком першої з тих праць Веселовский ніде не виходить у своїх студиях спеціально від апокріфів; вихідна точка його або якісь уступи, мотиви, деталі російських духовних стихів, або оброблені в них легенди, або знов він ставить собі ширші теми, прим. у історії романа, де він пробував роз'яснити (в першій томі) темну пору переходу від пізнього греко-римського романа доби унадку клясичної літератури до новішої епопеї і повісти, користуючи ся для цього християнськими легендами і апокріфами. Але всюди в своїх працях проф. Веселовский раз у раз доторкаєть ся найрізномодніших апокріфічних тем і мотивів і студіює їх у звязку з усною традицією та віруваннями різних народів з одного і в звязку з писаною літературою з другого боку. Незвичайна начитаність дозволяє йому втягти до тих студій кольосальний матеріял, та з другого боку буває так, що за багатством сврого матеріяла гине прозорість плану, а обережність у висновках нераз доходить до того, що автор немов губить ся в своїм багатстві і ми не знаємо, по що він громадить його так багато. Та все таки праці Веселовского є і довго будуть певичерпаною копальною плідних вказівок і інформацій, вірних спостережень і цінних наукових здобутків для кожного, хто працює на тім полі. Він зорав дуже обширний лан, на котрім знайде заняте багато рук для детальної обробки порушених ним питань. Окрім сих головних праць він надрукував велику силу так само цінних рецензій на різні праці з обсягу фольклору і історії літератури в „Журналь мин. нар. просвѣщенія“ (згадаємо хоч би лише рецензії на Кіріпичнікова „Варлаама і Йоасафа“, на Коскенову збірку казок, на книгу Роде про грецький роман і т. и.) і статей у „Вѣстникъ Европы“ та Ягічевім „Archiv für slavische Philologie“.

Праці Веселовского мали великий вплив на ціле покоління молодших російських учених, можна сказати: витворили школу. Сей вплив його видно на працях проф. Дашкевича з обсягу романістики („Легенда о св. Граль“), Жданова, Халанского, Сумцова, Мочульського, а за границями Росії на працях проф. Полівки. Правда, обік традиції виробленої Веселовским держить ся в Росії друга традиція, котру можна би назвати московською. Її репрезентантом був Тихонравов і в троха иньшим зміслі Буслаєв. Прихильники сеї

школи з одного боку напірають на конечність детального фільольогічного і історико-літературного досліду над кожним поодиноким пам'ятником перед тим, заким тягти його в водоворот широких порівняних комбінацій та узагальнень, а з другого боку радо шукають локального, автохтонного ґрунту для витворів рідного письменства і устної творчости, хоча, розуміється, не загорожують себе муром і від порівняного їх трактованя. Треба сказати, що в Москві справді зроблено дуже багато для студий спеціально над апокріфами. Тіхонравову і його ученикам Попову та Сперанському належить ся честь критичної публікації та солідного наукового оброблення багатьох дуже важних текстів. Окрім згаданої вже публікації Тіхонравова згадаємо тут публікації Попова друковані в „Чтеніяхъ Общества исторіи и древностей“ і видані окремо в трьох випусках (з них два по смерті Попова редактовані М. Сперанским) пз. „Библиографическіе матеріали“ (N. I, вид. 1879, N. II—VII, вид. 1880). Ще перед тим, у описі рукописів бібліотеки Хлудова виданім 1872 р. Попов опублікував декілька важних апокріфічних текстів, в тім числі євангеліє ґоми. В „Библиогр. матеріалахъ“ опубліковано між иньшим: „Слово Іоанна Богослова на Успеніє пресв. Богородици“ в двох редакціях: югословянській (з рукоп. XIII або XIV в.) і руській (з рукоп. XIV в.) і „Слово Іоанна архієпископа Солунскаго на Успеніє пресв. Богородици“ (з рукоп. XIV в.). Виданя Попова визначають ся не тільки старанно прочитаним і провіреним текстом, але надто багатим критичним апаратом (сконстатованем жерел, зводом варіантів) і цінними фільольогічними та історико-літературними введеньми до кожного тексту, ільоссаріями і т. и. Йому маємо завдячити не тільки публікацію багатьох найстарших звисних старослов текстів даних лєгєнд, але надто установлене чаєу, коли многі з них були перекладені на слов. мову, цінні вказівки що до ориґіналів, із яких доконано перекладів, що до філіїяції текстів і копій і т. и. Пізнійші робітники, що займали ся опублікованими ним текстами, звичайно мали дуже мало що додати до його праці.

З половини 80-тих років знаходимо нові публікації апокріфів євангельського круга в „Starin“ах. І так 1888 р. Ст. Новакович публікує в кн. XVI переписку Ієуса з Авгарем (стор. 60—61), „Чудо о святомъ убруєѣ Господнемъ и керамиди“ (61—63), Імена Ієуса і Богородиці (63—68) і Препреніє Ієуса съ діяволомъ (86—89). В XVIII книзі (1886 р.) той сам учений опублікував „Слово Григорія чудотворца о успеніи Богородици“ (стор. 176—179), ідентичне

з апокріфом звісним під назвою Слова Івана Богослова на Успение Богородиці.

Я лишив на боці видані в тих часах у Росії підручники історії російської літератури Галахова (перше від 1863, третє 1894) і Порфірєва (третє вид. першого тома вийшло в Казані 1879), бо хоча там присвячено децю місця апокріфам (у Порфірєва I, 224—280), то головну часть сего місця займає переповід змісту деяких із них (головно старозавітних; ново-завітних, а спеціяльно євангелій навіть не згадано всїх, може з цензурних причин), але для дослїду над тими творами там нема нічого, а навіть про їх значінє і здобутки дотеперішніх дослїдів сказано дуже мало. Те саме треба сказати також про видану 1886 в Липську історію російської літератури на німецькій мові (A. Reinhold, *Geschichte der russischen Litteratur*, Leipzig, 1886), де про апокріфи і працю над ними ледво згадано (див. стор. 116--122).

Натомісь годить ся тут спеціяльно згадати про книжку румунського вченого М. Гастера про „грекословянську літературу“ вже хоч би задля того, що се була перша проба популяризації здобутків праці словянських учених над виясненєм початків словянської літератури. Д. Гастера запрошено 1886 р. читати курс лекцій у Оксфордї про словянську літературу (коштом тзв. Ільчестерського фонду). Він обмежив свою тему на те, щоб, як сам подає в передмові, „показати важність старословянської літератури для літературної історії сучасної Європи і таким робом звернути увагу на обширний матеріал, не визисканий доси, що містить ся в літературах і фольклорі словянських народів“. Оттак із університетських лекцій повстала книжка видана 1887 р. в Лондоні пз. *Greeko-Slavonic. Pechester lectures on greeko-slavonic literature and its relations to the folklore of Europe during the Middle Ages... by M. Gaster*. Розуміть ся, що апокріфічній літературі тут було присвячено досить місця. З огляду на своїх англійських слухачів д. Гастер муєв раз у раз покликати ся на аналогічні появи в старій англійській і французькій літературі; от тим то його праця, держана в легкім, популярнім тоні і не навантажена деталями, дає про те ясний образ трактованого предмету і може вважати ся добрим уводом до студий над сею літературою. Про новозавітні апокріфи євангельського круга там сказано не багато (стор. 47—52), піднесено головно важність Нікодимового євангелія і його звязок із середньовіковою пасивною драмою.

Рівночасно з книжкою Гастера вийшла в „Кіевскої Старинї“ 1887 р. і окремо 1888 р. цінна праця проф. Сумцова „Очерки исто-

рії южноруських апокрифических сказаній и повѣстей¹⁾. Новозавітним апокріфам євангельського циклю тут присвячено досить багато місця; проф. Сумцов покористував ся головно галицькоруськими текстами, опублікованими О. Калитовским із рукопису бібл. Осесоліньских. Та коли О. Калитовский, публікуючи ті текети (Матеріали до рускої літератури апокрифичної, Львовъ 1884), добачав у них не тільки „чисто народні начала“, але деякі з них уважав „плодом фантазії руського простолюдина“ (стор. 6) і в загалі про само походженє апокріфів висловив погляди дияметрально противні до тих, які піддержують наукові дослїди¹⁾, — то проф. Сумцов користуючи ся богатою науковою літературою російською і західно-європейською, перший впровадив ті наші текети на поле серйозного наукового обробленя.

Для бібліографічної повноти згадаю тут іще деякі російські праці про новозавітні апокріфи євангельського круга, опубліковані в 70-их і 80-их роках. Недоступна мені була праця Альбова про апокріфічні євангелія, поміщена в журналі „Христіанское чтеніє“ за 1871 рік. У „Журналь министерства нар. просвѣщенія“ за 1883 р. була поміщена праця проф. Кірпічнікова „Сказанія о житіи Дѣвы Маріи и ихъ выраженіе въ средневѣковомъ искусствѣ“. Головною основою сеї праці була монографія Альвіна Шульца „Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria und ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters“, але російський учений значно розширив обсяг дослїдів і доповнив Шульцову схему фактами із словянської іконографії і апокріфічної літератури. Далеко менше значінє має видана рівночасно книжечка Владміра Сахарова „Апокрифическія и легендарныя сказанія о пресвятой Дѣвѣ Маріи, особенно распространенныя въ древней Руси“. Автор не вдаєть ся в критичні студії, але передає вірно і систематично цілий цикл оповідань про Марію, звісних на Руси.

При кінці 80-тих років вийшла в Росії ще одна важна праця, що доторкаєть ся обсягу наших апокріфів. Се була книжка Матвія Соколова „Матеріали и замѣтки по старинной славянской литературѣ, выпускъ первый“, вид. у Москві 1888 р. Із старого сербського рукопису з XIV в., тзв. збірки попа Драголя, що знаходить ся тепер у посїданю білградського проф. Сречковича, він опублікував

¹⁾ У передмові проф. Калитовського читаємо між иньшим: „Апокріфи не мали з разу того злого значіня, яке прийняли були пізніьше; противно, церков поважала їх як цікаві і поучаючі оповіданя і прокляла їх що-но тоді, коли ними почали користуватись єретики і на їх підставі творити собі нові догмати віри“ (стор. 5).

цілий ряд рідких і цінних апокріфічних текстів, в тім числі повну збірку тих апокріфів, які в старших індексах приписано Єремії попови болгарському, отже компіляцію про хрестове дерево, оповідане про те, як Христос орав плугом, як його настановили попом, як Пров назвав його братом. До тих текстів проф. Соколов додав обширну розвідку, що свідчить про велику начитаність і опановане багатого матеріялу а разом про незвичайний критичний талант. Автор ще раз роздивляє питане про пана Єремію і його літературну діяльність, виказує повну неорігінальність приписуваних йому творів і брак богомильської закраски в них, — що більше, вказує декуди навіть антибогомильську тенденцію. Порівнюючи оповідане про хрестове дерево з Палеєю проф. Соколов доходить до того, що текст сего апокріфа був зладжений під впливом Палеї. З попереднього виходить, що пів Єремія не міг бути ідентичним з попом Богомиллом, тим, що „при Петрі царі болгарським прийняв манїхейську єресь і розсіяв її в болгарській землі“ (Синодик Бориса з 1210 р.). Ті висновки, з виємком залежности слова про хрестове дерево від Палеї, котрої походжене доси не є ясне, треба вважати фактами вкріпленими зовсім на певно аргументацією проф. Соколова, хоча вони були висловлювані вже й давніше, проф. Ягічем по троха ще 1867, докладніше в університетських лекціях у Петербурзі 1882, і проф. Веселовским. У своїй рецензії на працю Соколова проф. Ягіч підняв питане, чи не писав часом Єремія первісно по грецьки, бо всі здогади про його приналежність до болгарського письменства опирають ся тільки на тім, що про него говорять словянські індекси, але й тут нема жадного сліду якогось виразного свідощтва на те, що Єремія писав по болгарськи. (В. Ягічъ, Отчетъ о тридцать третьемъ присужденіи наградъ гр. Уварова 1892 г. стор. 23).

Рік 1890 зазначив ся в російській науці виходом книжки Порфірева „Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки“. Книжка видана була по смерті Порфірева в ЛІІ томі Сборника відділу рус. яз. и слов. Акад. в Петербурзі і від разу зробила ся обік давніших збірок Пипіна і Тіхонравова необхідним підручником для кожного, хто займає ся студіями над новозавітними апокріфами. Хоча що до рукописного матеріялу Порфірев обмежив себе тільки на рукописи бувшої Соловецкої бібліотеки, перевезеної до Казані, то про те він дав у тім томі першу систематичну і багату збірку новозавітних апокріфів, особливож із занедбаного в давніших збірках євангельського круга. Книжка ділить ся на три часті: передмова обіймає

135 сторін, текети євангельського круга дальших 175, а текети есхатологічного і дидактичного змісту 160 сторін. Як бачимо, оповідань про апостолів нема зовсім. Із апокріфів євангельського круга тут поміщено Первоєвангеліє, Сказаніє Афродитіана, Слово на рожество Христово о пришествіи волхвовъ, євангеліє Нікодима (тзв. короткої редакції), лист Пилата до Тиберія, Оповіданє про прихід Марти і Марії до Риму, Слово Евзебія про прихід Ісусів до Ада, Слово на вел. суботу Епіфанія, Слово о воскресеніи Лазаря, Оповіданє про Юду зрадника, оповіданє про те, як Ісуса настановлено попом, перениска Ісуса з Авгарем і збірку легенд про нерукотворений образ Ісусів, Слово Івана Богослова на Успеніє Марії, легенду про Вероніку і статую Ісусову в Панеаді, Слово на успеніє Богородиці Івана Солунського і Житє Марії описанє монахом Епіфанієм. У передмові подано насамперед короткі загальні уваги про новозавітні апокріфи, їх текети і виданя, а також про копії їх перекладів, які знаходять ся в ріжних рукописних збірках у Росії, а потім ідуть спеціальні уваги про кожний поодинокий текст. Хоча Порфірєв мав під рукою текети не все в добрих, а нераз у дуже плохих копіях і редагуючи свою збірку до друку зробив далеко не все, що було потрібне для доброго виданя, то все таки його збірка довго ще не стратить своєї ваги, головно задля богатих бібліографічних вказівок на паралельні копії в иньших бібліотеках, які Порфірєв повибирав із друкованих каталогів тих бібліотек, а надто задля цінної передмови написаної чоловіком добре обізнаним зі станом ученої праці над апокріфами в Західній Европі.

В 90-тих роках виступає цілий ряд молодих робітників на поле історико-літературних студій над апокріфами; інтерес до тих студій будить ся в краях, де вони доси дрімали. В польській науці ініціатива виходить від проф. Брікнера, котрого довели до апокріфів студії над найстаршими пам'ятками польської мови, ріжними казаннями, поученнями, приповістями, піснями і релігійними драмами, яких немало повіднаходив проф. Брікнер. Иньший польський учений Радліньський розпочав обширну працю над апокріфами (згадану в передмові до першого тому сеї збірки), та на жаль він розволік її дуже широко і застряг у Сибіллінських пророцтвах. Між Чехами обік згаданих висше публікацій Патери першим ученим, що займає ся апокріфами, є проф. Ю. Полівка. Він опублікував ряд сербохорватських текстів у „Starin“-ах : кн. XXI, 1889 р. Оповіданє про хрестове дерево (стор. 216—218); кн. XXII, 1890 р. Слово Афродитіана (стор. 195—200) і Суперечку Ісуса з дияволом (стор. 200—203), а у кн. XXIV з 1891 р. три текети оповіданя про прихід

Марти і Марії до Риму і покаранє Жидів, з доданєм варіантів із иньших друкованих давнїше текстів (стор. 113—135). Знаходимо тут текст найблизший із уєїх звєних доси до того, який надрукований нами із книги „Страсти Господа нашего“ на стор. 349—357. В рр. 1891—92 вийшла його головна праця про Нікодимове євангеліє в „Časop. Musea Kral. Českeho“, а 1894 його „Drobne přispěvku“, де з великою ерудицією і визисканєм головно чеських та польських матеріалів у звязку з руськими і західно-європейськими оброблено легенди про Юду, про Веронїку і т. и. Легенду про Юду-кровосумїшника в звязку з иньшими легендами сего круга обробив 1891 р. М. Драгоманов у своїй праці „Славянскитѣ прѣправки на Едиповата исторія“ (Сборникъ за нар. умотвор. т. V—VI).

В р. 1895 вийшла праця М. Сперанского „Славянскія апокрифическія євангелія (Общій обзоръ)“, праця, котрою гідно завершуєть ся дотеперїшній хїд дослїдів над новозавїтними апокріфами євангелієського круга в Росїї. Хоча проф. Сперанскій у прилозі до своєї праці і подає декілька нових текстів, то про те цїль його праці не є публікація текстів, а огляд того, що зроблено доси для їх вивченя. Праця складаєть ся з трьох роздїлів. У першїм автор дає погляд на те, що таке є апокріф, які були відносини між апокріфом і канонїчними текстами і оглядає тексти апокріфічних євангелій, головно на основі видань Тїльо і Тїшендорфа, користуючи ся надто працями Морї, Ліпсіуса, Кольофа і иньш Другий роздїл, властива рієсе de resistance книги, се огляд апокріфічних євангелій у старословянських перекладах. Автор бере тільки три апокріфічні євангелія: Первоєвангеліє, єв. Θоми і єв. Нікодима, студіює всї звєні доси тексти кожного з них, особливож найстарші, детально роздївляєть ся їх язикові властивости, рїжниці текстів між собою і супроти грецьких та латинських ориґіналів і висловлює на тій основі свої висновки що до часу перекладу на старослов. мову, місця, де і ориґінала, з якого перекладено даний текст, в кінці що до змін, яким підпав він на словянськїм ґрунтї протягом віків. Як і слїд ждати від ученика Тїхонравова, проф Сперанскій у своїх висновках дуже обережний, не вдаєть ся в сьмілі гіпотези, але за те ми певні, що всюди у него маємо під ногами солідний ґрунт і що його висновки — правдивї здобутки наукового дослїду. Третій роздїл дає огляд апокріфічних євангелій у західнїх Словян, що йде паралельно, а декуди доповнює праці Полівки. В додатках надруковано два тексти єв. Θоми, один текст короткої редакції єв. Нікодима, два тексти Послання Пилатова і один текст Первоєвангелія. Надто в доповнєнях подано ще укр.-руську переробку Первоєвангелія (передруковану у нас), розбїр

Слова о убієнні пророка Захаріи і розібрано ще три тексти єв. Өоми (один Софійський і два наші)

Обік Сперанского працює в Росії над апокріфічними темами ще цілий ряд молодих учених. Назву тут тільки В. І. Мочульського, котрого праця „Слѣды народной Библии въ славянской и древнерусской письменности“ доторкає декуди апокріфічних євангелій. Темою сеї праці є тзв. Вопросыодвити. І так в „Бесѣды трехъ Святителей“ ми стрічаємо між иньшим питаня: 43. Яке було імя баби, що була при рїзвѣ Ісусовім? Відп. Саломія. 44. Відки взяло ся миро, що ним помазала Марія ноги Ісусові? Відп. Коли родив ся Ісус, баба скупала його, зілляла ту воду в посудину і законала в вертепі; по 33 лїтах відкрило ся те місце, ведений запахом пастух знайшов посудину, а від него одержала її Марія Магдалина (стор. 85). Д. Мочульський не знає тої версії сеї легенди, яка є в польській вірші і в нашім текстї (ст, 416—417) і являєть ся важним причинком до виясненя жерел „Бесѣды“. В питаню 45 установлено дату воскресеня Ісусового, в пит. 46 означено вартість Іюдових срібняків (стор. 86). В сербськїм катехїзмі в рукописї Сречковича в пит. 2. подано назви волхвів; пит. 3: Яке чудо перше зробив Ісус? Відп. Суху руку бабі Соломії утвердив. Пит. 4: Кілько лїт пробув Ісус у Єгипті? Відп. 12 місяцїв. Пит. 5: В чїім домі пробував Ісус у Єгипті? Відп. В домі Өелоновім. Грецькі тексти мають Ἀφελῶνος, Відси очевидно пішов той Алфей, про якого згадуєть ся в „Слові о убієнні Захаріи“ (у нас стор. 146). В пит. 20 сказано, що Юда повісив ся на тамаріску; пит. 21. слуга, перед котрою Петро відрік ся Ісуса, звала ся Балила; 22. той що пробув Ісуса, звав ся Логин (стор. 94); 23. розбійники розпятї з Ісусом звали ся Сила і Гласта; 25. ангели, що відвалили камінь з гробу Ісусового, звали ся Азаїл і Калул (стор. 95); 34. ремесники, що зробили хрест Ісусів, звали ся Амбріанос і Алтас (у грецьких текстах Αμβρανος καὶ Τάλας, стор. 97) і т. д.

З иньших учених, що в своїх працях доторкають ся апокріфічних тем, треба назвати Кірпічнїкова і Покровского, що дали цїнні праці про стару руську іконографію, Істріна, що тільки принагідно порушує теми з апокріфічних євангелій (легенда про Юду), але дав цїнні монографії про Александрію, про Откровение Мееодия, про жерела Палєї і т. и.; С. Соловєва, що дав монографію про Юду, Щеголева (праця про повість Афродитіяна) і иньш. Як бачимо, робітників не мало — знак, що теми притягають їх до себе. І не диво: адже на ті теми натикаєть ся кожний, хто береть ся студіювати чи то історію літератури, чи історію штуки, чи історію

релігійних поглядів та вірувань, чи загалом розвій нар. духового життя. Пізнане того, що внесли апокріфи в наше народне жите, є конче потрібне для пізнання самої сути народности.

На сьому ми й закінчуємо свою передмову. Деякі детальні розвідки, обіцяні в примітках до поодиноких текстів (стор. 98 і 274 нота 1), а також опис рукописів, із яких узято більшину текстів сего тома, лишаємо до иньшої нагоди.

I. Пророцтва про Ісуса.

А. Крехівська Палея, стор. 1133—1134.

[Оповіданє про Гермеса Трімегіста] ... њ Халдѣемъ њ Персѣмъ даж[є] њ до Навилона, також[є] њ Асією њ Европїєю њ Скифією рекше Козары, на вса воєваєвъ примучї а. Прї томъ быс[ть] Єрміє трєславнын.

Ѡ Єрємін. По смїрти ж[є] Дыевѣ сїа Кронова црѣтова въ Італїи сїѣ єго Єрємін лє[т] лє. вѣ ж[є] мѣжъ хитрѣ њ оумоу оученѣ, њже њзѣвѣрѣте руду златюю прывѣке і ковати злато. І разумѣ яко завидат єму братїа єго, иж[є] Ѡ многихъ сѣт женѣ, њже и мѣ Пикѣ ѡцѣ єго, њ хотят њ оубити. вѣ во њхѣ волѣ ѡ., многихъ во женѣ примѣси са Пикѣ ѡцѣ єго. а Єрємки вѣ єму Ѡ прывѣл жены. Єрємки же разумѣвѣ нанѣ творащѣ са братїю, ѡиде взем злата много њ њде въ Єгипет къ колѣнѣ Хамову. І прїаѣа њ сѣ чѣїю. І живаше тѣ в велицѣ чѣї, ризѣ ж[є] нѣса златѣ, вѣхѣвоваше, повѣдаше њмѣ хотащєе быти. вѣ ж[є] њ хитрѣ вєсѣдам, муж дивенѣ њ мѣрѣ і трєвеликѣ нарицаем Єгиптаны, иж[є] сказа г. великы силы сѣра. сказает во в различныхъ своихъ словєсѣхъ єже къ Асканпїю ѡ вѣтѣвѣ сице.

Єрємін ѡ сѣтѣи Трїци. „ѡце не бы стрѣвнїє къ мнѣ было тако всѣхъ Гѣ ѡкрыти ти слово сє, ни вамъ бы любо было тако, да ѡ немѣже прашаетє. не достойно во сквернымъ тайны повѣдати, нѣ [зам. ни] оушима слышати точїю. вѣ свѣт разумнын преж[є] свѣта разумнаг[о]. І вѣ прѣно оумѣ, разум свѣтєлѣ, а њного ничто ж[є] не вѣ. сєго єдинѣство прїсно в собѣ сын, своимъ оумомъ њ свѣтѣтомъ вса ѡдрѣжай. развѣ сєго ни агглі ни

вѣси, ни іна вѣщь никакаж[ѣ]. всѣху во Гѣ и Ѡцѣ Бѣ, вса ѡ немъ и ѣго сѣт. Слово во ѣго прошедъ всѣху свершитель вѣ и родітель и зижитель в роженѣи вѣщи. пад на роженѣи водѣ вѣржю воду створи“. І се рекъ помолн сѣ глѣ: „Заклинѣю тѣ ѡво, Бѣ великаго[о] мѣроу дѣло, мѣтвѣ будн. Заклинаю тѣ Ѡцѣ[ѣ] глѣ: сѣ иж[ѣ] проглѣ первое, ѣгда миръ створи всѣхъ и ѡтверди волею“. глѣ: „сѣ Ѡцѣ проглѣ къ ѡночадому слово [sic! зам. слову] своѣму“. си на Ѡуліана црѣ Ѡ прѣстаго Кирила пѣщалема на ѡказаніе ѣстоуе, іако і тревелнкынъ вашъ Іѣремїи не вѣднн будѣщаго Трїю ѣдиносѣчнѣ и ѡсповѣда.

Про Гермеса Трїсметїста, що є витворомъ зїллянѣ староєгїпетського бога Техутї і грецького Гермеса, гл. диссертацию Пічмана (Richard Pietschmann, Hermes Trismegistos nach ägyptischen, griechischen und orientalischen Überlieferungen dargestellt, Leipzig 1875). Назва Trismegistos дала христїянськимъ писателямъ, особливо Кирилови Александрійському, привїд до твердження, що Гермес вірив у сѣв. Трїю (Cyrillus Alex. Contra Julianum V, стор. 176 В, у творахъ вид. у Парижі 1638 р., гл. Pietschmann op. cit. 36). Сѣв. Кирило покликаєть ся на приписуваний Гермесови діалогъ про Асклепія (вінъ виданий Партеємъ, гл. Pietschmann 34 нота). Оповіданє анальоґїчне до нашого знаходить ся у Суїдаса, далї в літописї Малала, котрий додає, що Гермес жив у Єгїптї за панованя Состра. Те саме є і у візантїйського історика Кедрена і в Chronicon Paschale.

Б. Замоїський рукопис, стор. 779—780.

Прѣрченїе Ѡ Хѣ вѣ коумирници ѣлинскаго вѣла Аполона.

Бывшю гладоу вѣ ѣлинскѣи землї¹⁾ великоу сѣкловъ, и не бывши помощи ни Ѡ ѣдиноґо же ѡмѣ²⁾ вѣла, храмъ сѣтворивше³⁾ вѣ⁴⁾ градѣ Афинѣ вѣклнѣ и красенѣ. вѣпрашалше⁴⁾, шедше⁵⁾ в коумирницу вѣ⁶⁾ Финѣ, Ѡ⁶⁾ Аполона⁷⁾, коѣмоу вѣоу нарѣци храмъ. вѣпрашахоу во Ѡ сѣмѣ⁸⁾ дѣемѣмѣ, и ѡвѣщаваше ѡмѣ ѡс коумира вѣсѣ. нїѣ же⁹⁾ вѣпрашалшнмѣ ѡмѣ¹⁰⁾ и глїошнмѣ: „прорци намѣ, прѣрче¹¹⁾ крѣпкнн, Ѡ фивьскн[н]¹¹⁾ Аполонѣ, чнн коудеть сїи храмъ и чесоמוу ѣсть выти?“ Аполонѣ же не поѣщалемоу¹²⁾ молчати, роженомоу¹³⁾ Ѡ своюдоу Ѡ неизгѣмнн¹⁴⁾ силы, ѡвѣща ѡмѣ глѣ сице: „ѣлико ѣсть на добрѣ нравѣ и на красѣ наречено, тво-

рите азъ во проповѣдаю¹⁵⁾ триедино вышнаго црѣа Бгѣа¹⁶⁾, ѣже¹⁷⁾ слово бес тлѣннѣ¹⁸⁾ въ чѣткѣ дѣци носимоу [sic!] ¹⁹⁾ коудеть, ёго же слово аки рожаникъ ѿгненъ посреди въздоуха²⁰⁾ прошедъ, всь миръ оумоливъ²¹⁾, ѿцю принесетъ²²⁾ даръ²³⁾. томоу коудеть храмъ²⁴⁾. йма же дѣци два²⁵⁾ сѣдмьдесятъ²⁶⁾ шесть“. сѣ²⁷⁾ же йма протолокоудетъ сѣ Мрїа. сѣ же прореченіе въквѣано ёсть йфинѣими къ мормораны подвоѣ къ незавываемоу памат[ъ] на славоу стѣкѣ Трци и на поухвалоу*) Бци Мрїи, ёнаже млтвѣами дай же намъ Гї причастити сѣ црѣтвѣѣ твоёго въ вѣкы. аминь.

Варианты: 1) во бѣланѣхъ 2) ни ѿ коегоже 3) сотворише 4—4) вас 5) й вшедше 6—6) вас. натомиць: вопросити 7) дод. кумира своего 8) его й ѿ всем 9) Ткм же 10) вас. 11—11) вас 12) пошлемъ 13) но женомъ 14) неизглаголаннѣ 15) покѣдаю вам 16) единого Бгѣа вышнѣго црѣа 17) егоже 18) бес тлѣн а 19) носим 20) вас. 21) оуловитъ й 22) принесетъ 23) домъ 24) дод. мой 25) дважди 26) дод. дважди 27) Починаючи видеи йде відмінне закінчене: ѿни же сотвориша кумиръ й нарекоша его: невѣдомъ Бгѣ. Того пророчество йнкъ выписанно во йндинѣхъ на подвоѣ церковникѣмъ (подѣ).

В дотеперішнѣх збірках апокріфічних творів сего оповідання нема. Варианти выписано із рукопису о. Яремецького Білахевича, стор. 398—399, де ся статейка має титул: Пророчество ѿ Хрѣстк и ѿ прѣтой Бци в кѣмирницѣ еллинскаго кѣмира йполона. Статейка поміщена разом з кількома иньшими під спільним заголовком: Починаетъ сѣ книга Кирилъ Йерусалимскїй.

В. Замоїський рукопис, стор. 769—779.

Сказаніе йфродитїѣна ѿ бывшемъ чюдеси въ персецѣ землі. Гї влѣки ѿче**).

Ѿ Персѣ оувидѣнъ¹⁾ въ Хѣ йсперѣва. не оутаѣеть²⁾ во сѣ ничтоже соуцихъ в нихъ книгѣи, ѿ сѣмъ любезнѣ³⁾ троужаюцимъ сѣ ймъ, якоже⁴⁾ ёсть въ златахъ дѣскахъ⁵⁾ влѣно⁶⁾ й лежить въ стѣлахъ⁷⁾ црѣкхъ. сѣ⁸⁾ глѣю оубо нѣчтож[е]⁹⁾ ёже¹⁰⁾ слышахъ ѿ¹⁰⁾ соуцихъ в нихъ жерцѣхъ. коумирница¹¹⁾ ёсть¹²⁾ зовомыѣ¹³⁾ йркѣ¹³⁾, си же¹⁴⁾ ёсть ѿвоноу страну цесарьскы¹⁵⁾, юже¹⁶⁾ Коурѣ црѣ свѣдетели всего влѣгочїѣа вѣ сѣтворилъ¹⁶⁾ й поставилъ¹⁷⁾ в ней¹⁸⁾ когы своѣ¹⁹⁾, ѿбразы²⁰⁾ златы й сребрены, оутворевъ²¹⁾ [sic!] ѣ каменїемъ многоценнымъ. но да не сповѣдаѣ оутвари

*) В ркп. хибно пахвалоу.

***) На маргінесї кїноваром: глак[а] й.

продол'жую словоу²²⁾. в ты д'ни написан'ныѣ д'ьскы сказаеѣ²³⁾: вл'къшю²⁴⁾ ц'рю в'ь коумирницю тоу раздрешеніе сномъ приѣти, реч[ѣ] жрецъ Проупи: ²⁵⁾ „порадую са с тобою в'ьдко, яко²⁶⁾ Ыра зачала ёсть во оутровк'“. ц'рь же ѡскавив са [sic! зам. ѡсклавив са] реч[ѣ] ёмоу: „оумерша²⁷⁾ ли в'ь оутровк' имать?“ ѡн же рече ёмоу: ²⁸⁾ „Г'и²⁹⁾, и³⁰⁾ оумершіѣ ѡжила ёсть и³¹⁾— жизнь ражаеѣ³¹⁾“. ц'рь же реч[ѣ]: „что се ёсть, скажи ми“. ржець [sic!] реч[ѣ]: „истинною, в'ьдко, годъ присп'клъ ёсть сд'к. всю во ношь превыша ѡбразк'³²⁾ ликъ точаше³³⁾ и моужескъ ѡбразъ и женеск'³⁴⁾, г'люще сами к сов'к: „ходите, да са радуюемъ съ Ирою!³⁵⁾ и³⁶⁾— рекоша ми: „пр'рче³⁶⁾, иди, радуй са съ Ирою, яко в'ьзлюблена въ³⁷⁾ азъ же ѡрекохъ³⁸⁾: „кто имать в'ьзлюбити несоущію? ѡнн же г'лахоу: „ѡжила ёсть, и потомъ не наречет са Ира, но Оураніѣ. великое во с'нце в'ьзлюбило ю ест'“. женьстїи же³⁹⁾ ѡбрази³⁹⁾ ко моужескымъ г'лаахоу акы⁴⁰⁾ похвалающе д'жаніе, яко источникъ ест'⁴¹⁾ в'ьзлюбленъ. „н'кс[тъ]⁴²⁾ бо Ыра за древод'к'лю ѡв'ѣщала са“. и⁴³⁾— г'лахоу моужь сици, яко⁴³⁾ источникъ⁴⁴⁾ в'ь правдоу нареченъ въ⁴⁵⁾ прїемлемъ, но има ёи Мрїѣ ёсть, іаже во лезеснехъ акы в'ь мор'к' многа добра полнъ⁴⁶⁾ коравль носить. іаже ли источникъ та ёсть, да са сице разоум'к'ваеѣт': источникъ во воды источникъ д'ха пр'но истачаетъ, единою рыбою имоущи⁴⁷⁾ в'ьіею оудею ёмлемоу, имже весь миръ акы в'ь мори живоущи⁴⁸⁾ своею плотїю кормить. добре реч[ѣ], яко древод'к'лю имать тайноу⁴⁹⁾. не ѡ моужа ёго же⁵⁰⁾ ражаеѣт' древод'к'лю⁵¹⁾. той⁵²⁾ во ражани са древод'к'ла, старейшины древод'к'ла⁵³⁾, ѡтрокъ тригоуви⁵⁴⁾ съставленъ н'вїи кровь сд'кла премоудры[ми] хитростями на трое⁵⁴⁾ вселенныѣ, стропъ словесемъ⁵⁵⁾ съставивъ“. премоудриша же⁵⁶⁾ ѡбрази праще са ѡ Ир'к и⁵⁷⁾ ѡ источнице, единогол'вн'к' же рекоша: „скончавлющю⁵⁸⁾ са д'ни вси⁵⁹⁾— вса оув'к'мъ“. и⁵⁹⁾ реч[ѣ] жрецъ: „и⁵⁹⁾н'к' оуво в'ьдко превоуди проч[ї]ё д'нъ⁶⁰⁾, боудеть во конечный разоумъ д'к'лнїю⁶¹⁾. іавншеё ко са⁶²⁾ н'к' престо тако“. прекывшю же ц'рю тоу и видаци⁶³⁾ ѡбразы коумирныѣ боудоущіе⁶⁴⁾ и начаша⁶⁵⁾ гоусты в гоусты и п'кснивица⁶⁶⁾ п'ѣти. ёлико же ваше в'ьноутрь четкороножныхъ и птицъ сребренъ и златъ, коёждо съвершаше свой глас. ц'рю же грозноу выв'шю и всемоу наполнившоу са⁶⁷⁾ страхъ и хоташю⁶⁸⁾ ѡйти, не терпаше ко самозрачнаго матежа, реч[ѣ]⁶⁹⁾ ёмоу жрецъ: „пропов'ѣждь⁷⁰⁾, ц'рю, присп'кло во ест' конечное іавленіе, ёже во Б'гъ вс'кхъ изволилъ ёсть іавити намъ“. семоу же тако съв'ѣс'кованоу ѡкры са стропъ и вниде звезда съв'ктла и ста над коумиромъ источника. и гласъ въ тако слышати⁷¹⁾:

„Источниче, ГИ, великое солнце поустило ма есть к⁷²) товк⁷²) повкдати ти⁷³) коупно и слоужити⁷⁴). бескверное писаніе, слоужю⁷⁵) товк, мти старкйшаго⁷⁶) вскх чиновъ, кывающи некѣста⁷⁷) триймен'ному⁷⁸) и⁷⁹) единому⁸⁰) вжтво соужи⁸¹), прозывает же са невъписанный⁸²) младенецъ⁸³), зачало спній⁸⁴) и⁸⁵) конецъ же⁸⁶) пагоубк“.

Семоу во⁸⁷) глас[оу] възданоу вси коумири падоша ниць⁸⁸), единомъ источникоу стоащю, на⁸⁹) немже ѡврктѣ почтенъ⁹⁰) цркъи вконецъ имы[и] на⁹¹) севк⁹¹) ѡ камыка нареченаго анкфраксъ и ѡ смарагда, и⁹²— к' каменема сима прилепеноу мвздѣ⁹²). верхоу же источника стоаше звкзда. повелк же цркъ събрати⁹³) вса премдрый раздркшающя знаменїа, еанко же ихъ баше под цртвомъ его. Звателем' же троубами подцавающимъ⁹⁴) придоша в коумирницю вси. и тако оузркша звкздоху над источникомъ⁹⁵), вконецъ звкздный с⁹⁶) каменїемъ⁹⁷) и коумиры на тлаухъ⁹⁸) лкжаща⁹⁹), рекоша црю: „корене¹⁰⁰) кжъскый цркъскый¹⁰¹) вксклонил са есть, ивсаго и земнаго цра ѡбразъ приносѣ. источникъ ко каринъ¹⁰²) Кифлеѡмъскы земля есть д'ци¹⁰³), вконецъ же ѡбразъ цркъскый¹⁰⁴), звкзда¹⁰⁵— же невѣ¹⁰⁶) есть проповкданіе, на земли чюдоу творимоу¹⁰⁶). ивъ людий во¹⁰⁷) вкстало есть цртво, еже жидовскою памать ѡвержеть. а еже падоша вси на тлаух¹⁰⁸), скончанїе чти ихъ приспкло есть.¹⁰⁹— пришедый [sic!] ко постарейши чти достойнъ сы[и] како ѡставитъ новоу соуща к ни и ѡвергъ?¹⁰⁹) инк оубо, ѡ црю, поусти¹¹⁰) къ їерлмъ и¹¹¹) ѡбращеш¹¹²) сїа вседержителѣ ткломъ¹¹³), держима телесныма роукама женьскама“.

Превк звкзда та над источникомъ наричемымъ невнй, дондеже поидоша волсви¹¹⁴), и тогда с ткми поиде¹¹⁵). вечероу¹¹⁶) же скло поздк їави са имъ¹¹⁷) въ той же коумирници Диѡнисъ¹¹⁸), с хороуговкю глѣ коумиромъ¹¹⁹): „источникъ¹²⁰) оубже¹²¹) не единъ по семъ ѡ [зам. ѡ] васъ, но над вами есть, иже понавлаеть члчкоу¹²²) вкщъ, вжїа слоуженїа¹²³) соуща. жрецъ¹²⁴) Проупе, что скдиши здк! дкданїе вкписанїе¹²⁵) доспкло есть на ны, и¹²⁶) есть намъ ѡ сановита лица ѡбличеномъ быти, еже лжущи мечтахомъ и еже¹²⁷) владохомъ¹²⁸). к семоу¹²⁹) не даемъ пррчества, ѡтата [sic! зам. ѡтата] есть ѡ на чть, без славы и вес цести [sic!] выхомъ. единъ точиоу взалъ есть свою¹³⁰) чть“. рече же: „не глн¹³¹), оубже¹³²) во¹³³) к семоу¹³⁴) не спросать Првси дани земныя¹³⁵) ни въздохныя оуставикъ, иво¹³⁶) то пришелъ есть даныа дани поустившему¹³⁷) и¹³⁸) приносать¹³⁹). первый¹⁴⁰) ѡбразъ потворай¹⁴¹), новкй поновлаї

приспѣлъ ѣсть дѣломъ. ꙗко съ землей веселитъ сѧ¹⁴²), земля¹⁴³— же хвалитъ сѧ¹⁴³) нѣоуіоу славою¹⁴⁴) пріемлющи. его же¹⁴⁵) горѣ, въ долѣ¹⁴⁶); его же благоумны[и] чинѣ не видѣ¹⁴⁷), злобумный видить¹⁴⁸). ѡнѣмъ во пламы къспрецабѣтъ, а симъ роса прійдетъ карноу. блгослоученнши источникъ роди сѧ къ Вифлеѡмѣ. ка¹⁴⁹— ѣсть источника блгдѣть? любѣзнѣ нѣномоу быти ѡ блгдѣть въ блгдѣти мѣсто пріати¹⁴⁹). жидовьска земля процвѣте, ѡже¹⁵⁰) разоумеваютъ¹⁵⁰) страннѣнымъ ѡноплемѣнникомъ сѣсѣ прійде, троужающимъ сѧ покоѡ ѡзоблоуѣтъ. подевнѣ жены¹⁵¹) ликъ точать¹⁵²) глѡще: гнѣ¹⁵³) источникѣ, питіе¹⁵⁴) приноситъ. вышла мѣти свѣтила¹⁵⁵) нѣнаго, ѡблакъ ѡ зне¹⁵⁶) ѡбращаѡи¹⁵⁶) всѣ мирѣ, поминѡи своѡ любезна¹⁵⁷) гже рабы“. црѣ же ни мало поноудивѣ¹⁵⁸) поустѣ¹⁵⁹) соущѡ волхвы под црѣтвомъ его с дары, звѣзды ѡставаше ѡ¹⁶⁰). ꙗко сѧ възвратиша, повѣдѡша ёмоу ѡ¹⁶¹— томъ всѡ слоучивша¹⁶¹) сѧ ѡмъ, ѡ тоѡ же¹⁶¹) вписа¹⁶²) на златоу дѣскоу сице:

„Пришедшимъ намъ¹⁶³) въ Іерлѣмъ подвиже¹⁶⁴) знаменіе прішествіѡ нашего глѡщимъ Іерлѣмѣланомъ: „что се ѣсть, ꙗко премдрѣмъ перьскомъ прійти съ ѡбленіемъ звезднымъ?“ въпрашаюу же насѣ¹⁶⁵) старейшины жидовьскы ѡ боудущемъ, егож[е]¹⁶⁶) дѣла ѣсте прішли? ѡ ѡвѣщахомъ, ꙗко¹⁶⁷) егож[е]¹⁶⁷) вы¹⁶⁸) наричете Месію, родилъ сѧ ѣсть¹⁶⁹). ѡни же сворокаюу¹⁷⁰), но не дерзѡна¹⁷¹) противити сѧ. ти же рекѡша намъ: „такѡ¹⁷²) нѣнаго соудѡ, повѣдите ны, что ѣсте¹⁷³) разоумели?“ мы же ѡвѣщахомъ ѡмъ глѡще: ¹⁷⁴) „вы невѣрованіемъ волите ѡ не ѡмѡте¹⁷⁵) вѣры ни с клатвою ни без клатвы, но вослѣдоуѣте¹⁷⁶) безсовѣтномуу¹⁷⁷) своѡмоу¹⁷⁸) разоумоу¹⁷⁹). Хсѣ во ѣсть¹⁸⁰) сѣкъ вышнаго, родилъ сѧ ѣсть расѣсыпѡ законъ вашъ ѡ зборѣ. ѡ того дѣла волхвованіемъ крѣпкимъ¹⁸¹) стрѣлаѣми не крѣпѣце послушаѣте ѡмени его¹⁸²), ѣже вънезапѡу прійде на вы“. ѡни же сами в сѣвѣ свѣщавше сѧ молиша ны, да воземше¹⁸³) дары¹⁸⁴) потаймъ¹⁸⁵); тако¹⁸⁶— во твораюу странѡмъ, да не боудѣтъ зазора в нѡх¹⁸⁷). мы же ѡвѣщахомъ ѡмъ¹⁸⁸): „мы дары¹⁸⁹) на чѣтъ ёмоу принесли ѣсмы, ꙗкоже проповѣдати вышнѣ¹⁹⁰) чудо к нашѣ странѣ ѡ величество, вѣгда же¹⁹¹) ражаше с[ѧ]. ѡ глѡше¹⁹²) възклѡше¹⁹³) дары ѡбленѡе намъ нѣнымъ Бгѡмъ¹⁹⁴) потайти ѡ престоупити своѡго црѡ заповѣди! ѡли нѣсте почли¹⁹⁵), колико ѡскоушеніе пріймше асоурійско?“¹⁹⁶) ѡни же ѡубѡѡвше сѧ сѣклѡ¹⁹⁷— много помоливше¹⁹⁷) поустѣша ны. црѣю же жидовскоу привѣдшо ны к себѣ и глѡвшю к намъ ѡ въпрошавшо насѣ¹⁹⁸) ѡвѣщахомъ ёмоу¹⁹⁹) ѡнѣмъ же ѡ възмоути сѧ велми сѣклѡ²⁰⁰).

ѿ ѿидохоумъ ѿ него не послоушавше ёго ни²⁰¹) аky радника. приидохом же амо ж[ε] поуцени ѿ видѣхомъ рожьшоую ѿ роженнаго, звѣздоу²⁰²) оуказиоуци вѣдчьскы млдденецъ²⁰³). рекохомъ же ко мѣтри ёго²⁰⁴): „како са прозываети преславнаа мѣтри?“ ѿна же ѿрече: „Мѣтрамъ“. мы же рекохомъ²⁰⁵): „ѿкоудоу еси²⁰⁶) чадо?“ ѿна же реч[ε]: „ѿ сеа²⁰⁷) вифлиѿмьскы[а] земля²⁰⁸)“. мы же пакы к ней²⁰⁹): „не²¹⁰) ѿме ли оубо²¹¹— николи же²¹¹) моужа?“ ѿна же рече²¹²): „точію ѿвѣщана вьхъ прежде брачнымъ бывше-ѿмъ²¹³) знаменіемъ. размышляюци²¹⁴— же мы ѿ сихъ²¹⁴) соуботѣ ѿскѣтши ѿ сѣнцю вшедшоу²¹⁵) прииде ангѣлъ²¹⁶) вѣговѣствоуа ми предивно²¹⁷) рожденіе нѣкобѣ. изглавши²¹⁸) възпихъ: „никакоже да²¹⁹) коудеть се мнѣ, гѣ, моужа бо не ѿмамъ“. ѿ ѿвѣща ми, пакъ ѿволеніемъ вѣжїи[мъ] се²²⁰) рожденіе ѿмѣти“²²¹). мы же рѣкохомъ: „мѣтри мѣтрамъ, вси вози перьсцїи вѣжиша тѣ. хвала твоа велика, превъзнесла бо са ёси паче всихъ славныхъ²²²)“. ѿтроча же сѣдѣше на земли второе лѣто ѿмыи²²³), пакъ же самъ глѣше, малъ приклад ѿмыи ѿбразъ родившиа²²⁴). сама же вѣше кѣсока тѣломъ, смагѣт влѣскъ ѿмоуци, кроугълымъ²²⁵) лицемъ ѿ влѣскы ѿмоуци оубасты. ѿма ж[ε]²²⁶) ѿвличіе мы²²⁷) къ страноу свою занесохомъ ѿ вѣ положено нашими роуками. ёже²²⁸) вѣ проречено²²⁹) писано сице во Диѿпетовѣ²³⁰) коумирници: сѣнце²³¹), вѣоу, великомѣ црю прѣска держака вѣписѣ. ѿ вѣахомъ²³²) ѿтроча ѿ каждо насъ подержа ѿ на роукоу ѿ поклонивше са²³³) дахомъ ёмоу злато ѿ ѿмоурноу ѿ ливанъ, рекоуци ёмоу: „тебѣ творимъ любезнѣ чѣк²³⁴) нѣнѣи [sic!] їсе! ѿнако²³⁵) не выша оустроена была неоустроенаа, аще бы ты не пришель; ѿнако не смѣшахоу са²³⁶) вышна съ нижними²³⁷), аще бы ты не слѣзѣ²³⁸). не толма во са спѣкеть слоужба, аще кто рава поуститъ, ёлма же аще кто самъ приидеть²³⁹). лѣпо се²⁴⁰) ёсть твоёи премѣри²⁴¹) хитрости соупостаты тако²⁴²) прѣхитрити“. ѿтроча же смѣаше са ѿ плѣскаше хваленіемъ противоу словесемъ нашимъ²⁴³). ѿ поклонивше са²⁴⁴) мѣтри ёго ѿ та же ны почествовавшихъ²⁴⁵) ѿ мы²⁴⁶) ю славивше²⁴⁷) приидохомъ на мѣсто ѿдѣже²⁴⁸) вѣхомъ ѿвѣтали. бывшо оубо вечероу приде к намъ страшнѣ ѿ оубаженѣ ангѣлъ²⁴⁹) глѣ намъ: „скоро ѿидите, да не подоиметь²⁵⁰) сего²⁵¹) сѣвѣта²⁵²) на са“. мы же съ оубаженію рекохомъ²⁵³): „кто ёсть твораи сѣвѣтъ на великий соль вѣжїи²⁵⁴)?“ ѿна же реч[ε]: „Иршд. ѿ²⁵⁵) вѣставше авѣ ѿдете с миромъ сѣслами“. мы же оускоривше ѿ²⁵⁶— всѣдше на силнѣи конѣ²⁵⁷) ѿидохомъ ѿтоудоу съ вѣкмъ потца[нї]емъ ѿ сповѣдахомъ все ёже видѣхомъ вѣ їерѣмъ“.

Ге оубо толико ѿ Хѣ сповѣдахомъ вамъ. вѣмъ же¹⁵⁸) оубо
 Хѣ сїса намъ вышлѣ, и¹⁵⁹— всѣмъ вѣроующимъ во нѣ¹⁵⁹). то-
 моу¹⁶⁰— слава и держава въ вѣки вѣкомъ¹⁴⁷).

Варианты: 1) Тиховр. Пип. оубѣдѣнѣ, Порфф. оубѣданѣ 2) Тіх. Пип. Порфф. оутѣнѣ 3) Тіх. Пип. ѿ вселюбенїѣ, Порфф. ѿ вселѣ любенїѣ 4) Тіх. Пип. Порфф. дод. во 5) Порфф. васѣт, Тіх. Пип. коучѣзѣхѣ 6) Тіх. Пип. Порфф. вѣванѣно 7) Тіх. Пип. Новак. полатахѣ, Порфф. анстѣхѣ Льв. сѣмѣхѣ црѣвахѣ 8) Порфф. вас. 9) Тіх. Пип. Порфф. вас. 10—10) Тіх. Пип. вас. Порфф. ѿ 11) Тіх. Пип. Порфф. в кумирници 12) Тіх. Пип. Порфф. оубо 13) Тіх. Пип. намѣнѣнѣ, Порфф. намѣрнѣмаѣ, Новак. мѣрнѣмѣ. Порфф. без потреби поправив у своім тексті на каменнаѣ 14) Тіх. Пип. еже, Порфф. вас. 15) Тіх. Пип. дод. дворянѣ, Льв. вратѣ Порфф. црѣскаго двора 16) Тіх. Пип. снѣ же коумирницю сказають сѣ всѣмоу кѣ чѣмѣ створѣна, Порфф. створѣнѣ црѣ Льв. вѣсѣбѣгѣстїѣ ѡвѣк створѣнѣ 17) Тіх. Пип. дод. вѣк 18) Тіх. Пип. дод. црѣ 19) Тіх. Пип. вас. Порфф. вѣмъ многы 20) Порфф. вас. 21) Тіх. Пип. Порфф. и оутворѣнѣ 22) Тіх. Порфф. слово 23) Тіх. Пип. сказаю, Порфф. сказають 24) Тіх. Пип. дод. во 25) Тіх. Пип. Порфф. Прѣпѣ Льв. Прѣпѣкѣ 26) Тіх. Пип. вас. Порфф. вѣн 27) Тіх. Пип. оумершнѣ, Порфф. оумершлѣ 28) Тіх. Пип. вас. 29) Тіх. Пип. ни, Порфф. вас 30) Тіх. Пип. Порфф. вас. 31—31) Тіх. Пип. Порфф. вас. 32) Тіх. Пип. Порфф. шкрази 33) Тіх. Пип. анкѣстѣ оубѣнѣ, Порфф. анкѣстѣ оубѣнѣ 34) Порфф. моужѣсти и жнѣстнѣ 35) Тіх. Пип. Порфф. дод. ѡко тѣзѣно- блнѣно вѣсѣтѣ 36—36) Тіх. Пип. вас. 37) Новак. дод. Прѣпѣннѣ 38) Тіх. Пип. рекохѣ 39) Тіх. Пип. Порфф. вас. 40) Тіх. Пип. Порфф. ѡко 41) Порфф. вас. Льв. истѣннѣ жѣстѣ 42) Тіх. естѣ, Порфф. и глѣхоу моужнѣ: ѡнкѣ 43—43) Порфф. вас. Тіх. Пип. и глѣхѣ мужнѣ Льв. моужѣстѣнѣ шкрази 44) Тіх. Пип. Порфф. дод. естѣ 45) Тіх. Пип. Порфф. вас. 46) Тіх. Пип. Порфф. вас. 47) Порфф. имѣстѣ 48) Порфф. ѡко и море живѣоуше 49) Тіх. Пип. Порфф. таннѣ, Льв. тайнѣ 50) Тіх. Пип. Порфф. вас. 51) Тіх. Пип. древодѣлѣ 52) Тіх. Пип. і тѣ 53) Тіх. Пип. дрѣводѣлѣскы, Порфф. дрѣводѣлѣскы, Льв. ѡ страшнѣм дрѣводѣлѣскѣм 54) Тіх. Пип. Порфф. створѣннѣ всѣм 55) Порфф. словеснѣ 56) Тіх. Пип. Порфф. прѣкѣшнѣ же оубо, Льв. прѣмоудрѣннѣ сѣлѣ 57) Тіх. Порфф. ти, Льв. тнѣ 58) Тіх. Порфф. дод. же 59—59) Тіх. Пип. вас. Порфф. сн всѣ оубѣнѣ, и, Льв. сн всѣ 60) Порфф. днѣ сн 61) Порфф. дѣннѣ 62) Тіх. Порфф. вѣздвнѣгѣше сѣ оубо, Новак. дѣннѣно ко ѡвннѣмоу сѣ 63) Тіх. Пип. видѣннѣ, Порфф. видѣннѣ, вас. волацнѣ 64) Тіх. Пип. Порфф. вас. 65) Тіх. дод. гудѣннѣ, Порфф. гудѣннѣ 66) Тіх. а пѣсннѣннѣ, Пор. пѣсннѣннѣ, Льв. пѣсннѣ пѣннѣ 67) Тіх. дод. емѣ 68) Тіх. хотѣше 69) Тіх. дод. же 70) Тіх. Порфф. пожднѣ, Льв. прѣоубѣдѣннѣ 71) Тіх. Порфф. такоуѣннѣ слѣшнѣннѣ 72) Тіх. Порфф. вас. 73) Тіх. тѣбѣ, Порфф. текѣ 74) Порфф. дод. тнѣ 75) Порфф. слоужнѣтѣ 76) Тіх. Порфф. старѣннѣннѣ, Новак. старѣннѣннѣ 77) Тіх. Порфф. невѣстѣтѣ 78) Тіх. Порфф. трнѣннѣннѣмоу 79) Тіх. Порфф. вас. 80) Тіх. єдномоу, Порфф. вас. 81) Тіх. Порфф. вѣстѣмоу сѣннѣ 82) Тіх. Порфф. невннѣсѣннѣннѣ 83) Тіх. Порфф. дод. началѣ і концѣ 84) Тіх. Порфф. снѣсѣ, Новак. снѣснѣннѣ 85) Тіх. а, Порфф. вас. 86) Тіх. Порфф. вас. 87) Тіх. оубо 88) Тіх. Пип. нннѣ 89) Тіх. Порфф. вѣ 90) Льв. поточѣннѣ 92—92) Тіх. Порфф. вас. Льв. дод. и самѣрнѣ и ... звѣздѣ 93) Тіх. Порфф. сезвѣтнѣ 94) Льв. поднѣоубѣннѣннѣ 95) Тіх. Порфф. дод. и 96) Тіх. Порфф. вас. 97) Порфф. дод. оубѣрѣннѣннѣ 98) Тіх. на дѣскахѣ 99) Порфф. лежѣше. Тіх. Порфф. дод. и 100) Тіх. Порфф. корѣннѣ 101) Тіх. Льв. вѣжскнѣ и црѣскнѣ, Порфф. црѣскнѣ и Бѣѣ небѣснѣго 102) Тіх. карннѣннѣ, Порфф. карннѣннѣ, Новак. корѣннѣ Льв. ѡдрннѣннѣ 103) Льв. дод. сѣннѣ вѣрѣзѣ 104) Тіх. Порфф. вѣрѣзѣ црѣскаго 105—105) Тіх. Порфф. вас. 106) Тіх. Порфф. чюдѣтворннѣннѣ 107) Тіх. Порфф. ѿ Иудѣннѣ 108) Тіх. на дѣскахѣ 109—109) Тіх. Порфф. вас. 110) Тіх. Порфф. послѣннѣ 111) Тіх. вас. 112) Тіх. дод. ко 113) Льв. дод. ѡблѣжннѣннѣ 114) Тіх. Порфф. дод. ѿ Перѣсѣ 115) Порфф. дод. звѣздѣ 116) Тіх. Порфф. вечерѣ 117) Тіх. Порфф. єдномоу 118) Тіх. днѣннѣсѣ 119) Порфф. дод. и 120) Тіх. Порфф. истѣннѣннѣ

прославивше ²⁴⁸) Порф. на немже ²⁴⁹) Тіх. Порф. дѣноша ²⁵⁰) Тіх. пододимѣ, Порф. подимѣте ²⁵¹) Тіх. Порф. вас. ²⁵²) Порф. дод. зла ²⁵³) Тіх. Порф. Фрекохомъ ²⁵⁴) Тіх. Порф. на великыхъ снахъ и воеводы кѣл ²⁵⁵) Тіх. нѣ, Порф. нѣ ^{156—158}) Тіх. вас. Порф. и всѣде на корзи коня ¹⁵⁷) Тіх. Порф. вѣлмы ^{158—159}) Тіх. Порф. вас. ^{159—159}) Порф. вас. Порфіревъ має на кінці ще досить обширну риторичну приціпку (стор. 154—155), та ми не вважаємо потрібним її тут вписувати.

Апокріф звівний під назвою „Слово Афродитяна“ був уже друкований Пипіном (А. И. Пыпинъ, Памятники старинной русской литературы, вып. III, стор. 73—75), Тихонравовим (Н. Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы, т. II, стор. 1—4), оба рази з одного рукопису XIII в. (Имп. Публ. Библиот. Ф. I. 39), далі Новаковичем (Starine, na svet izdaje Jugoslovanska Akademiya znanosti i umetnosti u Zagrebu, кн. X, стор. 74—80) і Порфірєвим (И. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библиотеки, С. Петербургъ 1890, стор. 149—155). Отсеми виданнями (Новаковичем лиш о стілько, о скілько його визискав Порфіревъ) ми користувалися зводячи варіянти до нашого тексту. Крім того ми вписали деякі важнійші варіянти з другого рукописеного тексту, що був у наших руках, а власне з Львівського рукопису, списаного в р. 1603, що зберігається в бібліотеці Оссолінських (Инв. ч. 38, пор. Katalog rękopisów biblioteki Zakładu Nar. im Ossolińskich, т. I, стор. 25—40), де се оповідане має титул „Слово на рождество Хѣо. Сказаніе Яфридина ѡ кышемъ чюдеси къ прѣстѣкѣи зѣмли. кѣдко стѣи кѣлви. Оповідане Афродитяна без сумніву перекладене з грецького; про се свідчить такий грецизм, як ужите два рази слово „каринъ“ з грецького *καρῖνον* — голова. Та грецький оригінал сего оповідання доси незвівний, а без него словянські тексти, перекладені кимсь мало тямущим у грецькій мові, являють ся темні і були переписчиками значно перероблювані, корочені або розширювані, чого доказом є величезне число варіантів зведених під нашим текстом. Само оповідане зложене було по части на основі канонічного євангелія св. Маеєя (оповідане про прихід волхвів, гл. II, 1—2), по части на основі пізнійшого апокріфічного Євангелія дитства Спасителя (Evangelium infantiae Salvatoris). У старих Отців церкви згадується про Афродизія, єгипетського вовводу, котрому при приході Ісуса до Єгипту один ідол виявив, що Ісус є правдивий Бог; отсега Афродизія зробив автор нашого апокріфа Персом Афродитяном, хоча в самім апокріфі про него нема згадки, а навіть виходить так, що списав ціле оповідане жрець Пруп. В старій Русі се оповідане

було таке популярне, що вчений Максим Грек уважав потрібним посвятити єго розборови окрему статью. Та воно було популярне і в Греції, про що свідчить єрусалимський монах Епіфаній, автор компільованого із старших апокріфів Життя Матери Божої, вказуючи між своїми жерелами обік Первоєвангелія сьв. Якова також Афродитиянове оповіданє. Сим оповіданєм користував ся також автор апокріфа звісного під назвою „Лѣствица“ (гл. нашу збірку, т. I, 108—120), що на Руси був звісний тільки як складова частина Палеї, а по грецьки доси не віднайдений (Гл. про се И. Я. Порфирьевъ, *op. cit.* 13—17).

Г. Львівський рукопис к. 447 в. — 450 в.

[*Волхви і Ирод*]. Ймоуци такоєє влѣсви прѣчество*) по прїятїю оуѣчаюу с[а] всѣ прѣскїа влѣсви ѿ смотрахуу, когда оуѣзратъ такоєє звѣздоу. ѡбїе же ѡбви сѣ им такоєє звѣзда на вѣстоцк сїююще паче снїца, ѿ не видаше [sic! зам. ѿдаше] ѡкоже ѿныа звѣзды ѡ вѣстока на западѣ, но на полоудне ѿдаше, ѿ разумѣша, ѡко рожество великого црѣ ѡвлѣтъ. ѡбїе же сїи три влѣхви Геснар, Балтасарь, Мелухиин помолвише с[а] Коу ѿ вземѣше ѡ злата ѿ лїкана ѿ смирно, ѿ поїдоша сѣ звѣздою наставницею их**). с нею ѿдахуу никако ж[е] ѡстоупахѣ ѡд. ѡгда ж[е] ѡни ѡ поути своєєє почивахуу, ѿ тако с ними стоаше, а ѡгда ж[е] ѡни ѿдахуу, ѿ тако с ними ѿдаше. вси же ѡбвичныа звѣзды на запад ѿдоут, сїе же чрез ѣстество на полоуденїе ѿдаше. ѡбвичнїа ж[е] звѣзды ѡ снїца ѡмрачаюу с[а] ѿ невидими вѣвают, сїа же снїцныа лоуча ѡмрачаа. ѿ шедши ѿ ста идеже Ирод црѣтвоуетъ, влѣсви ж[е] вѣ град шедше ѿ вѣпрошахуу глїюще: „где ѣсть родившїй сѣ црѣ і оудескї? видѣхомъ вѣ звѣздоу ѡго на вѣстоцк ѿ прїїдохомъ поклонити с[а] ѡмоу“. ѡни ж[е] оудивиша с[а] ѿ глїаюу им: „вѣк[т]ъ вде ѡгоже вы ѿщете. Ирод вѣ црѣтвоует вѣ странк сїи, ѿ сїа ѡдиноєє ѿмат давно родивша с[а]“. ѡни ж[е] ркоша: „мы не ѡ Иродовк сїк вѣпрошаемъ вѣ, но ѡ рожшим сѣ неѣнкѣмъ цри, ѡ немже прѣри глїаа: вѣзвїде звѣзда ѡ ѡкоєє ѿ вѣстанет чѣкѣ ѡ ѡнѣа ѿ сѣкроушнтъ начатки Моѡмовы [sic!] ѿ плѣкнтъ всюдоу“. ѿ шедше слоугы повѣдаше Иродоу црѣо глїюще: „се влѣсви прїїдоша ѡ Персиды ѿ вѣпрошаютъ ѡ рождѣ-

*) Више було згадано про звієєє пророцтво Валаамоєє.

***) Пропускаемо 8 рядкїв риторичних рефлексїй авторових.

шеми сѧ нѣнымъ црѣмъ. Иродъ же оубоже сѧ и повелѣкъ при-
звати ѡ.

Слоуги же пришедши и рѣша имъ: „црѣвь вы зоветь“. ѡни
ж[е] скоро прѣйдоша къ црѣю. и въпросѣ ѡ црѣвь глѡ имъ: „где
ѣсть ѣго же вы глѣте рождышаго сѧ црѣмъ въ странахъ нашихъ, ѣго
ж[е] црѣтвому глѣте нѣкътъ конца? да ѡще извѣстѡ вѣстѣе, повѣ-
дайте намъ, где ѣсть родивый сѧ?“ ѡни рекоша: „мы оубо, црѣю,
сѣюе ѣсмо пукети и всѧ предѣлы земля тоѡ добре свѣдѣмы. ты
же по что въпросаѣши ны? ѣгда свѣдѣтели ѣсмы страны твоѣѡ?“
црѣвь же възѡривъ сѧ реч[е] имъ: „да по что не извѣстѡ вѣстѣе?
възмоугили ѣсте страну нашу и нас“. ѡни ж[е] рекоша: „црѣю,
мы оубо не свѣлазнихомъ сѧ и доселѣкъ зраще на преходы звѣзд-
ныхъ и всѧ знаменѣе извѣстѡ вѣдѣмы и въ кой странѣкъ прилоучше
с[ѧ], ѡкож[е] ѡци наши предѣла намъ оученѣе. извѣстѡ бо видѣ-
хомъ звѣздоу на вѣстоце превеликоу въ звѣздахъ въсѣѡвшоу
и ѡмрачающе [в]сѧ звѣзды, ѣже ѣсть знаменѣе нѣнаго црѣмъ. се ѣсть
наставница намъ, съ нею ж[е] градемъ, дондеж[е] наставитъ ны
на предложенное наше шестѣе, и тоуда поклонимъ сѧ нѣно-
мѡ црѣю“.

Слышавъ же Иродъ се ѡ вѣхъвовъ смоуги с[ѧ] и всѧ ѣрѣлимъ
съ нимъ. и нача лестію и кроткими словеси глѣти къ нимъ: „ѡще
по истиннѣкъ градеге поклонити с[ѧ] рождышему с[ѧ] црѣю на
земли, ѣгда же ѡбращете и, възвративше с[ѧ] поведайте ми, да
и азъ шедъ поклоню с[ѧ] ѣмоу“. се же глѣть лестію, ѡ не истинною.
вѣкъви ж[е] пойдѡша съ црѣвими слоугами, ѡко ж[е] повелѣкъ имъ
црѣвь. и шедши предъ врата граднаѡ и пойдѡша по пѣти, и ѡвѣе
погибе водаша звѣзда. посланники ж[е] слѡгши възвратиша с[ѧ]
къ црѣю глѡюще: „мы оубо сице разумѣемъ вещь сѣю вывадоую,
ѡко сѣи моужи вѣшкетва своѣго промышленѣемъ оуставиша тако
знаменѣе причудно. ѣгда бо начахомъ шестѣе повелѣна твоѣго
поут[ь] творити, тоу ѡвѣе ищезе звѣзда водаша моужи ты.
и нѣкъ да размыслитъ ѡ нихъ дрѣжава твоѡ, црѣю“. црѣвь же
въспалѣвъ сѧ и повелѣвъ ихъ въ темницу въврещи и стражѡ тем-
ничномѡ повелѣкъ твердо стрещи ихъ. приставиша ж[е] моужъ ѣднѣ
оумѣюще ѡзыкъ прѣскѣй, да слышитъ, что сами совѣкъ глѡютъ и то
да възвѣститъ црѣю. ѡнемъ же сѣдѡшимъ въ темници скорбаху
глѡюще: „ѣгда свѣлазнихомъ сѧ ѡ знаменѣи сѣмъ?“ и пакѣ глѡ-
хоу: „ни оубо, но Иродова ради злѡг[о] вѣкшенѣѡ и посланнихъ
ѣго съкри сѧ таковое знаменѣе. мы же и доселѣкъ на звѣздоу
зраще не свѣлазнихомъ сѧ, ѡко ж[е] ѡци наши добре оумѣюще
и намъ предаше. нѣкъ же послемъ къ Иродоу, да ѡще поуститъ

ны едины, и ѿврътше поклоним сѧ Боу и цюю всѧху, и паки възвѣстимъ Иродоу“.

Шедше слоуга тѣи повѣда всѧ иж[е] рекоша вѣсви, и ѡвѣ же цю рад вусть, чла възвѣщенїа ѿ рождѣшим сѧ цюю. „да что восхощете сподобнети сѧ [мб. зам. сподобити сѧ] ѿ нашего цртва?“ ѡни ж[е] глѧху едины: „мы оубо, цюю, знаменїа сметримъ: дондеже оуставит сѧ звѣзда. тоу ѡвѣ видимъ рождѣшаго с[а] цра и поклоним сѧ емѡ и възвратим сѧ к тобѣ“. цю же реч[е] имъ: „колико имате шествїе поутн вашего, ѡнелк же їави сѧ камъ знаменїе се?“ ѡни ж[е] рекоша: „се оуже второе лкто ѣсть.“ цю ж[е] оубѣдав и ѡпоустїа с миромъ. и їако изшедше из града и в том часк їави с[а] звѣзда показѣюци поут[ь] къ творцоу своѣмоу и Бгоу всѧху, дондеж[е] пришедши и ста врѣху иде ж[е] вк ѡтроча. вѣсви ж[е] шедше въ храмниѡ и видѣша Бцю Мрїю и ѡтроча еѡ їса и падше поклониша с[а] емоу. и ѡвръзѣше сѣкровица своѡ и даша емоу злато и ливанъ и смирноу, їако цюю всѧху. злато вѡ ѣсть їако црви дост[о]итъ, чѣчество проїавлїюцие в немъ коупно ж[е] и вождество, по истиннѣк вѡ свѣрѣшень Бж и члѣк їави с[а]. ливанъ же иж[о] Ббу, имже во вона добровонїа, фимнианъ ѣсть, тѣм же кадиломъ чѣть въздаетъ сѧ стѣм їго. їзмирно же масло ѣсть, имъ ж[е] помазуют мртвѡа Иудѣа, да тѣм провъзвѣстиша триднѣвное въскрнїе Гїа нашего їс Хїа. сею ж[е] мастїю жены шедше на гроб хотахоу помазати тѣло їево, да оуж[е] свѣрѣшено въѡобразиша намъ халдейсти[и] ѡтрочи и ѡ земля далнаа пришедше. и исплѣни с[а] глѧ Дѣда їквца глѧюще: „Ѣфиѡнїа и Ѣарсна, Иравитстїи ѡстрови же [и] Ѣава мкрскоюю всю землю ѡдрѣжаше, дары носѣще и припадоша ти Ёїсе рождѣшему с[а] ѡ двѡ Мрїа на спенїе наше“. вѣсви ж[е] вкѣть прїимше ѡ ѡгла не възвратити с[а] къ Иродоу, но їнимъ поутемъ ѡидоша къ страню свою.

Е се очевидно пізнїйша переробка легенди, зроблена на основї Слова Афродитїяна. Чи вона доконана була по грецьки, чи може на словянськїм ґрунтї, сего не можемо сказати.

Д. Рукопис о. Теодора Поповича Тухлянського
стор. 24—25, 42—51.

(Казана ѡ їавшен сї звѣздк і ѡ чсдк вившем в Персидк в кожници Персидскои ѡ полноци). Пророк Балаам зоставил книги свои пророческіе тромъ оученикомъ

своим црѣвичом перским, которіе сѧ оу҃ немѧ оу҃чили звѣздо-четства, вѣгов нѣсных, которихъ помираючи оу҃поминал, лви читаючи тоти кнѣги пиновали того слова, которое пишетъ такъ: „Воснаеть звѣзда ѡт Іакова“, — іакови с полночѣнои страни на полѣденъ, понеже Іако[во]въ домъ был на полночи, і мовить: „воснаеть звѣзда прекраснаѧ і предивнаѧ ѡт Іакова і повстанет члѣкъ с поколѣна жидовского в сторенахъ полѣденнихъ і тои оупасеть люди своихъ, і томѧ поклонать сѧ вси црѣи земстии і вси изици поравотаютъ емѧ. тои вѣдетъ Бг҃ъ надъ воги и црѣь надъ црѣк, которого црѣствѧ нг҃дѧ не вѣдетъ конца. а х҃то сѧ емѧ оу҃передъ поклонить, гдѧ сѧ тотъ црѣь свѣтѧи народит, тотъ вѣдетъ великѧ славу мѣти и ласку невимовнѧ іакъ тѣтъ на земли, такъ по смерти на нектъ“. тые то слова были написани оу҃тихъ Балаамовыхъ кнѣгахъ. тоти кнѣги держачи оу҃ себе три црѣк перские, которимъ имена сѣтъ: першомѧ има било Кашперъ, дрѣгомѧ Елиамъ, третемѧ Еликѣръ, которіе по смерти ѡцевъ своихъ приавши столицю королевскѧ пановали цапливе. а завше читаючи ѡ той звѣздѣ пиновали, оу҃ которимъ би то часъ и іакого годѧ мала би сѧ звѣзда іавити и іакимъ спосовомъ и ѡвнчаемъ и іакою славою. ажъ пришло до лѣта того, которого сѧ Х҃с҃ Г҃и Божїи народилъ*).

А коли сѧ Хр҃с҃ Г҃и Бож[ии] народил, тогда сѧ звѣзда ѡвнчмъ тремъ королямъ перскимъ оуказала, ѡ которои читали частокротъ, во сна вѣт звѣзда ѡ Іакова и возстанет члѣкъ ѡ Ііла и вѣдетъ вѣчнини црѣь. Слѣши пиано, іакимъ спосовомъ тимъ королемъ показа сѧ тѧ звѣзда преславнаѧ, а то такимъ спосовомъ. единою ноци, гдѧ ѡнѣе три црѣк читаючи кнѣги — а било южъ в ноцѣ глѣбоко — и читаючи издрѣмали сѧ и не ѡгашаючи свѣчкъ присѣли мало, и выдѣли во сна, іако би стоѧ[т] оу҃сѣк три оу҃вожници свои передъ своею когинею Оу҃рнею. и здало сѧ имъ, іакови пришла звѣзда барзо великаѧ і чѣднаѧ и пресвѣтлаѧ велѣми и оу҃йшла

*) Тут у рукописі о. Поповича вставлено уступи про Різдво Христово, про звїзду, що стояла на голові Богородиці і про стрічу Пилата з Богородицею; сї уступи будуть у нас поміщені далше, кождей у відповіднім місці, а теер пропускаючи стор. 26—42 рукопису (стор. 10—17 вид. Калитовського) подаємо в одноцільнім звязку оповіданє про перських царів. Се продовженє повісти має в рукописі окремиї титул: „Частъ третья тѣжезъ казанѧ ѡ тѣ звѣздѣ, которѧ привела трѣхъ коволи из перскѧ далекѧ краинѧ на поклоненіє Х҃тѧ новорожденномѧ црѣю и ѡ вогинѣ перскѧ Оу҃рнѧ, и тѣтъ каждѧ имѣлѧ оу҃хо слѣшати да слѣшнть. Бг҃и наимѣшиє мои слѣдѣчи предѣлѣютъ намъ дѣстъ вѣсѣда оутѣшнаѧ ѡ трѣхъ крѣлѣхъ перскѧ, и вертаемъ сѧ до перскѧ повѣсти до Персидѧ. Зде начинаемъ повѣстѣ.“

оу божицю нх ѿкном полднѣним и ѿсвѣтила всю божицю яко сонце и походила довго по божици и по всѣхъ вогинахъ и приш'ла до старшии нхъ вогинѣ Оуріи и скла на головѣ, а потом из головы скла на [правом] плечи, а потом с пракого плеча скла на лѣвом плечи, а з лѣвого плеча стѣпила зновѣ на головѣ и посидѣвши на головѣ оустѣпила Оуріи во оуста, а покл[ви]вши сѣ в неи зновѣ виходитѣ, и вишла из божицѣк полднѣним ѿкном оу велицен слави [sic!]. и тѣ оу тои божици вшитки волкани оупали на землю и покрѣшили сѣ на порохъ, токмо едина сама Оуріа зостала. и таки[н] сон ѿныѣ три крѣли видѣли и тои же ноци тое ж видѣние и попѣ нхъ видѣл. о том сѣ ѿни провѣдали и почла еден повѣдати сон дрѣгим, [а дрѣгин] рече: „востен'нѣ, братѣ, и аж' тое вѣдѣв!" ѿ третин рече: „велик' мои Бѣгъ, и аж' тое видѣ и всѣ трѣе видѣлисмо сѣ оу божици“. И тое им' глаголюще прииде попѣ нхъ и тоеж видѣние стал повѣдати, и нападѣ на нхъ страхъ и трепет. Я потом рече попѣ: „господари мои, подме до божици, что сѣ чинит, ци не сѣт' явне тое ѿше ведѣние?“ И оузавши свѣщы вишли на двор, аж ѿно оувидѣли звѣздѣ варзо прекраснѣю и предсвѣтлѣю надъ иннхъ звѣздѣ, стонтѣ ѿ востока на полднѣе, променем надъ божицю нхъ шперла, ясност' ѿсвѣтила божицю, а ѿни вѣдѣвши такѣю звѣздѣ прѣславили Бѣга. а коли ѿворили божицю, ажно оусѣк волкани лежат на земли, покрѣшили сѣ на порохъ, тнако сама едина вогина Оуріа*) стѣитѣ. ѿнѣ то видѣвши здѣмѣли сѣ и ркали: „О кратиѣ, востеннѣ таѣ то ѣтѣ звѣзда, ѿ которон читаем! ѿтож тепер пришол' час, кжто сѣ народилѣ црѣв велики, црѣв новорожденни. Идѣме ж спѣшно, искаиме его и поклонѣм сѣ емѣ, ѣвсми завѣгли ѿ него ласки“. и прорекли оустѣи своими: „Оуріа зачла сѣи и породила и ж'детѣ насѣ до себе на поклонѣнѣ“.

(Ѿход ѿннхъ трѣхъ кроулеи ѿ Персиды до Іероусалимоу). Оузавши тѣди подарѣнки ѿнне три побожние крѣлі, един' оузла подарѣнки злото ѣравитско, дрѣгин оузла мѣро**) варзо дорогоцѣнное и з дорогими ѿлѣйками, третын оузла [sic!] змирнѣ пахнѣчѣю, которою сѣ и тепер кролеве и црѣве кѣрат' и митрополитове и пѣрхи кадат. тоти подарѣнки дорогие оузали лишивши свое кролѣкѣство, скарби, жени и дѣти

*) На маргінесѣ додано увагу: Оуріа перскімъ азикомъ зовѣтъ сѣ Мрїа.

**) На марг. написано: мастми помазаніе крѣвско, велики дар'. Змірна сѣтъ дорогое кадило сѣтигаско.

и савги, [и] помоливши сѧ нѣсномѧ Бѣсѧ пошли оуѣ дорогѧ да-
лекю, а ишли и сами не знали гдѣ и кѣди. Я скоро сѧ ѡны рѣ-
шили, заразъ тотѧ звѣзда передъ ними ишла днѣ и внощѣ, пѣтъ
ѡмѣ показючи: гдѣ ѡны станутѣ почивати, то и здѣзда севѣ
стоит, а коли ѡнѣ сѧ рѣшатѣ, то ѡ звѣзда сѧ рѣшит. а тотѣ
кравѣ не брали из совою жадного савги, во такъ сѧ оуѣ покораѣ
оуѣдали, сами севѣ един дровомѧ оуѣ дорожѣ савжили. Я коли юж
пришли до Іерусалимѧ, оуѣвоишовши оуѣ мѣсто почали мѣщан пи-
тати: „гдѣ еѣтъ црѣ новорожденни? тѣтѣ сѧ гдѣс оуѣ кашон
сторонѣ народил, космо видѣли звѣздѧ его на востоцѣ“. слы-
шавши то мѣщанѣ дивовали сѧ и рекли им: „ми того яко живо
не знаем, ѡ що нас питаветѣ. нѣтѣ оуѣ нас нишого крола крем
Ірода“. а ѡны рекли: „не ѡ Іродѣ ли вас питаем, але ѡ ново-
рожденном црѣ“. Я донесло сѧ то слово до Ірода и казал ихъ Ірод
просити до себе на гостинѧ. а гдѣ ихъ гостил, станет питати ре-
кѣчи: „ѡ мон милии гостевѣ, велможные кроливе, прошѧ васѣ,
повѣчте [sic!] ми, гдѣ есте с так далекихъ краев сами триѣ пѣстили
сѧ без жадного во[и]ска и савги?“ рекли емѣ короливе: „велмож-
нии кролю Іродѣ, ми їдемо поклонити сѧ новорожденномѧ црѣ-
ви, которого то вѣдѣлисмо звѣздѧ на востоцѣ, котораѧ то нас
ведет, и тѣ гдѣс мает бити тѣй црѣ оуѣ вашихъ сторонахъ“. то
сlishавши Ірод здѣмѣла сѧ и повѣдѣлъ лицем и з рѣк своихъ золо-
тий кѣрокѣ внистил. и тѣтѣ не даючи сѧ им оуѣ знак яко лѣквани
лис рече: „ѡ вѣда мнѣ, иж то ѡ ѡ том не зналъ, авим и ѧ з вами
пошедши поклонил сѧ емѣ! але то емѣ тепер не готов, претож
прошѧ вас, братїѣ, їдѣтѣ и докѣдайте сѧ певне ѡ том вѣро-
чати, ѡ вернѣвши сѧ оуѣ зад повѣчте ми ѡ нем, да и ѧ шѣд
поклоню сѧ емѣ“. а тѣтѣ хитванникѣ мисланѣ, якѣ ви забити Хѣта,
ѡнѣ во ѡкавникѣ довилмаѣ, иж то Хѣ ис престои неѣкѣсти на-
родити сѧ мѣла, ави то его с царскои стелици не зогнал.
ѡ мисланѣ: „вѣда мнѣ, иж то волѣши црѣ ѡ мене сѧ наро-
дил! але ї ѧ его — мовит — дознавши сѧ забю“. а так ѡпѣ-
стил гостен.

Я гдѣ ѡные три кролѣ виехали из мѣста Іерусалимѧ, тѣтѣ
сѧ скрила передъ ними звѣзда за тоѣ, иж со Іродомъ бесѣдовали.
тѣтѣ стали барзо смѣтти ѡные три кролѣ и почали горко пла-
кати рекѣчи: „горе нам, братїѣ, согрѣшили есмо нѣсномѧ Бѣсѧ,
оуѣтратили есмо даръ его стѣи оуѣ тои чѣжон сторонѣ! шож
тепер почнем? вернѣли бе-сме сѧ назад — сромота нам велика
вѣдет, ганба и порѣгана“. а потомъ зновѣ явила сѧ им звѣзда
и пошла передъ нѣми, а ѡны прославили Гдѣ Бѣа и пошли

зновѣ по той звѣздѣ и пришли до Вифлѣема. а коли звѣзда пришла, станѣла над вертепом и променѣ свои роспѣстила і ѿперла са своєю ясностію оу вертеп, где Гдѣ родил са, видачи то ѿны три кролѣ, иж то звѣзда не идет нѣгде ѿтолдалей, ѿни позѣдавши не кони своих постѣпили мало, почѣли пѣсни аггаскіе вѣдчнѣе, и ближе и ближе, ажно оуѣрѣли вертеп и вошли к него, и тѣ оувидѣли вѣдѣт вѣію спасителнсю, оувидѣли прѣствю Бѣс и мѣдѣца на рѣкахъ, и видѣли тѣ ясностъ невимовнсю, Іѡсифа старѣшка, и падши поклонили са Хрѣс предвѣчнома црю и подали тоти дорожне подарѣнѣки, наклонивши свои королевские гѣрки [sic! зам. карки]. и тѣт рече їмъ Прѣстаа Бѣа: „ѡ витайте ж, витайте, милне гостѣе, нашлахѣтнѣкнше кролеве! миле вам дажѣю, иж есте мене навидѣли при моем порожденію. а за тие вѣдчнне дорожне подарѣки, с которими нахлѣанте [свои] королевские карки, вѣдет[ѣ] мѣти ѡ моего сѣна вѣчнне, несмертелнѣе корони, где сѣтъ его превнескіе королевскіе трони“. Ї блѣвнѣл их Хрѣс, и тѣт са ѡсватнѣл. и превнѣл тѣт ѿны триѣ цри два дни и двѣ ноци блѣгодарѣще нѣснаго Бѣа, оу той пѣцѣркѣ або в шопѣкѣ або в неѣкѣ. а потом третей ноци во снѣк ѣвил са аггѣл Гїѣ и рече: „не йдѣте тим пѣтем, котрым есте їшли, і до Ірода не идѣте, хоцет во ѿнѣ ѡрѣча погѣбити“. Ї показа им аггѣл Гїѣ нини пѣтъ правни оу ихъ сторонѣс, котрым за помочѣс Бож[ою] оу рѣхом часѣк пришли*). тѣди ѿнѣе кролеве поклонивши са Хрѣс пошли зъ великою радостію проповѣдаючи всюди рождество Хрѣо, собѣк несмертелного вѣнца достали, а с проклатого Ірода са насмѣкали, идѣчим многим проповѣдали Хрѣо рождество, за которих повѣстю оуѣвѣрило во Хрѣа народов множество. и королевали оу великом ѣастію и в покою и оу старости великон доконали живота своего. и принали собѣк коронѣс оу королевствѣк нѣснаом, которого то црѣства нѣснаго рач и нас домѣстити Хрѣе Бѣе, Снѣс дѣвнѣл, и теке там вѣчнѣе хвалити во Тронци єдиноа Бѣа ѡца и Снѣа и стѣго Дѣа, всегда и нѣк и прѣсно и во вѣки вѣкком. amen.

Отсе оповіданѣ, друкованѣ вже в виданію дра Ом. Калитовського „Матеріалы до руской литературы апокрифичной. Львѣвъ 1884,“ стор. 9—11 і 17—21, є популярною переробкою „Слова Афро-

*) На марг. додано: Повѣдають їнѣ істориковѣ, иж ѿнѣе цри ишли два роки, а до домѣс пришли за два мѣа.

дитяна“, хоча тут домішано дещо і з інших жерел, а дещо ма-
буть треба покласти на карб поетичної творчості самого Т. Попо-
вича. Західно-європейський, латинський вплив видно в тім, що
з євангельських волхвів, що в „Слові Афродитяна“ являють ся
по просту слугами і висланцями перського царя, тут зроблено
трьох царів — ідея розвита широко в популярній, та на скрізь
фантастичній повісті Івана Гільдесгаймського (Johannes Hil-
desheimensis, Historia de translatione trium regum), що вмер
1375 р. Їго книжечка була ще в XV віці друкована по латині і
то кілька разів, і по німецьки (перший друк вийшов 1480 р.)
і в наших часах передрукована Зімроком (K. Simrock, Die deut-
schen Volksbücher, Bd. IV, стор. 421—474).

Е. Рукопис о. Яремецького Білашевича, стор. 392.

(**О** црѣхъ Перскыхъ како прійдоша со дари).
Колски персидетій прійдоша поклонити сѣ Хтѣ на рождество:
Ѧвмелихъ принесе злато ѡко црю, Ѧелисрѣъ принесе ливанъ ѡко
Бгѡу, ѡ Єлиавъ принесе змириѣ ѡко мертвѣцѣ. И поклониша сѣ
ѣмѣ [и] рѣша: „тебѣ твоѣя принесохом, вѣнихъ силъ Ісѣ, никто
же во ѡнъ ѡсправилъ [ви] ѡсправленнаѣ, ѡще не ви ти пришелъ
и смѣсилъ долгиѣ со вишними. Актѡ [sic! зам. лѣпо] твоѣя
всепремѣдрѡстной хитрѡсти сопрѡтивника сице повѣдити и низ-
ложити“. И индѣ же пишеть: пришедше колски глѡхъ: „се ѣсть
персть вѣжій“.

Отся статейка зложена очевидно на підставі Слова Афродитяна, хоча автор мав під рукою ще якесь инше жерело, з якого взяв остатній цитат, а також назви волхвів відмінні від тих, які подає звичайна церковна традиція (Каспар, Мельхіор і Валтасар).

Ж. Рукопис віденьської надв. бібліотеки ч. 88, XVII в.
стор. 44—48.

(Сказаніє ѡ дванадесятихъ Сивиллахъ, сирѣчь
прѡрочицахъ, ѡже прѡрочествовахъ ѡ прѣчтѣй Дѣкѣ
Мрті и ѡ воплощеніи Сѣа Бжїа). Сѣи прѡрочество-
вахъ в різныя времена до Хртѣ рѣтва. ѡще сѣтъ и невѣрни,
но чистаго рѡди житиѣ ѡхъ ѡкрывахъ са ѡмъ; земныхъ рѡди
глѡша прѣди вѣдѣцѣмъ.

д. Сивілла йменемъ Персіка, йже ѿ перскихъ страны высть, ходила в' златѣхъ ризахъ, зрака была младообразнаго, красотою была склад добра. а было пррочество еѧ до Хѣа рѣтва за лѣсѧ. лѣтъ. Сице рекла: „Сокршѣны вѣдетъ Сатана, ѧко йсполни са слово недовѣдомо, й родит' са ѿ прѣчтыа Дѣы Мрїи й вѣдетъ на земли пррокъ велики' й насъ к' Бѣс ѿцѣ примиритъ, й к намъ на жревати ѿсли прїидетъ, й з темности ѿцевъ йзведетъ, й члѣки заблждшиа ѡбратитъ, й себѣ самого за всѣхъ дастъ, й вкрюцимъ к негѣ грѣхѣ ѡдастъ“.

е. Сивілла йменемъ Любіка, йже вѣ ѿ страны африкїйскїа ѿ града Люкска, была взора среднаго, ходила в зеленомъ вкнцѣ, а была радостна й смѣла са всегда. Сице рекла: „Прїидетъ гнѣ свѣтлости й разгонитъ всѣ темности, за всѣхъ грѣхѣ на вселѣннѣ вѣдет дань новы' даръ, Бѣгъ превѣчны' воплотит' са й ѿ Дѣы чїстыа родит' са, ѿ сосѣз еѧ воспитанъ вѣдетъ, нѣкмымъ дустѣ ѡверзетъ й слѣпымъ прозрѣние подасть, храмъ Бжїи разорѣный исправитъ; егда егѣ воздвигнетъ, ктоѣ сѣ же не подвижетъ [са], но во вѣки стаетъ“.

ѣ. Сивілла йменемъ Делдіка, была младообразнаго лица, ходила во ѡдѣканїи черномъ, ймкла главѣ ѡбѣзана своиа власкѣ, а в рѣкахъ носила всегда воловий рогъ. Сице рекла: „[Вѣ] Прѣтѣю Дѣс Бѣгъ вселит' са й в рабїи ѡбраз Гдѣ ѡблечет' са, того оуразмѣютъ людіе по пророчествѣ древнихъ пррокъ Гдѣ своего, того й азъ рекс. ѿ члѣче, познай Гдѣ своего! Се прїидѣ Гдѣ пррѣкъ ради твоегѣ йзбавленїа, йже вѣсь миръ оученїемъ своїмъ просвѣтитъ й всѣхъ вкрныхъ срдца возвеселитъ, й вкрѣай к негѣ живѣтъ вѣчныи наследствѣтъ“.

д. Сивілла йменемъ Хивїка (или Химѣра), родомъ [изъ] страны волошиа, ходила роспѣстикъ власкѣ свой, в синемъ ѡдѣканїи. Сице рекла: „Вѣдетъ дѣца во младѣхъ лѣтѣхъ, чѣстна й велика й вкрномѣ похваленїю достойна, ѿ всѣхъ жѣнскихъ родѣвъ блженство прїимет, на свойхъ рѣкахъ великаго Црѧ понесетъ, емѣже Дхѣомъ стымъ приведены вѣдѣтъ три црїи й поклонат' са емѣ с' дары совершенною вкрюю й воздадѣтъ емѣ слава, хвалѣ й чѣтъ, й всѣ тварь томѣ возрадѣет' са“.

е. Сивілла йменемъ Сивїа, ходила в' цвѣтнѣмъ ѡдѣканїи, а мечъ гѣлой под неги свой метала. Та Сивїлла была до воплощенїа Бжїаго Слѣва за лѣтъ. Сице рекла: „Снїдетъ на землю Бѣгъ великии, родит' са в' члѣвчѣхъ ѿ Дѣы чѣтыа, всѣкое живѣтно томѣ слава воздадѣтъ, йкса й земля того прославятъ. блженно время людемъ тѣмъ воздастъ, йже егѣ оученїа

слѣшати ѿмѣтъ ѿ видѣвшіи чудеса его Бѣга того ѿповѣ-
даютъ“.

Ѣ. Сивілла ѿменемъ Димоділа, была старообразна ли-
цемъ, ходила в' простомъ ѿдѣланіи, сице рекла: „Благоволи Бѣгъ
изврати себѣ мѣръ ѿ дѣцъ ѿ блговѣстити ей архайглом сво-
имъ, ѿже доблестію ѿ блголѣпиемъ всѣхъ превзиде жѣнь, ѿ вси
людіе в род ѿ родъ оублажатъ еѣ, праведницы во вѣки пожи-
вѣтъ, ѿже всеѣ тваріи Творца того ѿповѣдаютъ, егд же того
величествѣ все тварь повиндетъ са. той в' плоть ѿвлечетъ са
ѿ с' члѣвки поживѣтъ“. та была Сивілла до воплощеніа Слова
Бжїа за фкѣ. лѣта при Тарквиніи римском црѣ, емшеже принесла
деватеры кнги; ѿ томъ писано в' црѣвѣ Тарквиниовѣ сице:
„При семъ Тарквиніи прінде к немѣ нѣклаа женѣ деватеры кнги
пррочествіа носѣщи ѿ цкни за всеѣ оу негд просѣ. ѿньже не
дасть ей; ѿна же ѿгнѣмъ три ѿ нухъ сожже ѿ паки ѿставшимъ
ѣ шестеры кнги тѣ же цкнѣ просѣ. ѿнь же мнѣвъ ю несмыслѣнѣ
ѿ посмѣав са. ѿна же дрѣгна три кнги ѿ нухъ сожже ѿ паки
третіццю тѣже цкнѣ просѣ. оудивиже са црѣ ѿ повелѣ ей дати
злато, ѿна же с' прилежаніемъ блустіи кнги рѣкши, книги же еѣ
выша спсѣніе градѣ“.

Ѥ. Сивілла ѿменемъ Елиспонта, была в троѣнской странѣ,
возраста среднаго, ходила в простом ѿдѣланіи, была до вопло-
щеніа Бжїа Слова за фл. лѣтъ. Сице рекла: „Призрѣвъ Гдѣ
Бѣгъ с высоты своеѣ на кроткіа люди ѿ благоволиа ѣстѣ по-
слати на вселендю всю избавителя мирѣ. тѣи же са ѿ Евреѣныни
родитъ ѿ всекмъ члѣкомъ грѣху ѿлстѣтъ“.

Ѧ. Сивілла ѿменемъ Орагна, та была ѿ града Трой, до
Хрѣва рѣтва за лѣ лѣтъ, лицемъ была старообразна а нравомъ
гнѣваива, а ходила просто, власкы свои роспѣстѣ. Сице рекла:
„Гдѣ Бѣгъ силныа на земліи низложитъ ѿ гѣрдыа оуничжитъ,
ѿко благоволеніе вжїе, крѣпость оумножит, родъ свой на земліи
возвѣститъ ѿ видимо всекмъ Кышнаго ѣвнѣ, слыхъ вознена-
видит ѿ блгнхъ возлюбѣтъ, к' дѣцѣ блговѣстити архайгла
послетъ, ѿко без оумнѣніа всегд мира радости пріндетъ,
ѿ неѣ же плоти прїимъ вжѣтво смиритъ ѿ ѿ тѣеже плоти вкр-
нымъ людѣмъ на жертвѣ в'дасть“.

ѧ. Сивілла ѿменемъ Еуропіи была до Хрѣтва рѣтва за
лѣ. лѣта, лицемъ красна, ѿ ходила в' златомъ ѿдѣланіи. Си-
це рекла: „Тако вкрѣю ѿ вкрѣвати велию, еже во плоти Бѣга ѿпо-
вѣдѣю. пріндетъ с ѿбси на землію Бѣгъ, Слово предвѣчное живо,
ѿ Дѣвы чтыа воплотитъ са ѿ на земліи с' члѣвки поживѣтъ ѿ црѣтво

его во оубогахъ вмѣнитъ са, и праведни тогда оублажаеми вѣдѣтъ“.

Г. Сивілла именемъ Тыбѣртина, родомъ странки волоскіа, ходила в' красномъ ѡдѣканіи, а на главѣ своей носила козловѣ кожь, а была до Хрѣтва рѣтва за дѣ. лѣт. Сице рекла: „Гдѣ Бгъ долготерпѣливый и праведный далъ ми естъ во оустѣ истинное слово, еже ми извѣщати вѣновѣстнѣю ѡтровокицѣ, ѡже в' Библиоме Бжѣе Слово породитъ. Сего ради честна и досто-влажнаа са мати наречетъ, ѡ сосецъ во своихъ питати иматъ, и дѣство еѡ прѣо превѣдетъ“.

(Сказаніе ѡ той же Сивіллѣ). При Августе Кесарѣ римстемъ вьстъ по всей землѣ смиреніе и сего ради Римляне хотахѣ егѡ вѣомъ нареши. призвавъ же Кесарѣ Тыбѣртиню повѣда ей вѣщи, ѡна же ѡвѣтѣ времени прошаше, и по трехъ днѣхъ паки прѣиде к немѣ и гла емс: „Зри выспрѣ!“ Ѣныже воззрѣвъ на нѡво и видѣ на дѣре чюдне цркъвѣ и в ней дѣицѣ на рѣкахъ своихъ держащѣ мадѣнца. видѣвъ же Кесарѣ оуб-жасѣ са и паде ниць. Тыбѣртина же воздвиже и рече емс: „Сего людѣ нарежѣтъ Бѣомъ, ѡко той естъ койстиннѣ, егѡже ради вьстъ смиреніе на землѣ. Дѣицѣ ж[е], ѡже ты видиши, снѣ его породитъ и на рѣкѣ тако понесетъ“. Кесарѣ же призва Рѣми и заповѣда имъ творити вѣщи. потом же Римляне вопросиша Тыбѣртинѣ, долго ли Иисусовѣ костелѣ стоять? ѡна же имъ рече: „Егда чѣла Дѣа мадѣнца породит, тогда Иисусовѣ костелъ па-дѣтъ“. ѡни же не развѣмѣша глѡуще: „Чѣой дѣицѣ не лѣзѣ родити, а Иисусовѣ костелѣ не падывати“. и тогѡ ради написаша на немъ сице: „Син костелъ вѣчнаго покоя“. Я егда Гдѣ ишѣ Иисъ Хрѣтосъ ѡ прѣчѣтыа Дѣвы родѣа са, тогда Иисусовѣ костелъ весь закалиа са.

д. Сивілла именемъ Агрида, вѡзраста была среднаго, хо-дила во ѡдѣканіи красномъ и прижавъ держала к' грѣдемъ рѣцѣкъ своей. сице рекла: „Такъ са Бгъ полюбило, что Слово са егѡ во-плотило. и егда совершенъ Бгъ и члѣвкѣ родитъ са, сегѡ ради тако вѣговолилъ, да ѡ грѣхъ всѣхъ свѣводитъ“.

в. Сивілла именемъ Бретры (или Бродилѣа). пришѣтъ ѡ ней, что житиемъ развѣмна была и честна, а ходила в' черно-мъ ѡдѣканіи, а в рѣкахъ носила всегда гѡло[и] мечъ и ѡблоко крѣгѡдѣ акн свѣздами оубрашено, мечемъ са подпирала и ѡблоко всегда под ноги свѣк метала, а была в лѣта Гедеѡна сѣдѣи иже во Ісраили, а пророчество еѡ было ѡ сѣдномъ дни втораго и стра-шнаго Гдѣа пришѣствѣа. Сице рекла: „Гдѣ Бгъ Бсѣдержителъ

Ѡ ѡсе на зѣмлю сѣднѣ снїдетъ ѡ всѣмъ свою бѣтвеннїю силѣ и самѣс покажетъ. тогда всакъ возрастъ бл҃гнѣ ѡ злыа своима ѡчнѣма оўзратъ, тѣславїе же ѡ гордост[ь] всѣ погїбнетъ. ѡ паки зѣмля габкоко сѣ разетѣнитъ ѡ адъ ѡс пробасти выстѣпит. тогда трѣка вострѣбитъ ѡ всакое члѣвчское родство ѡз мертвыхъ востанет ѡ кождо свое крѣма понесетъ. Страхъ великѣ ѡ оўжасъ неїсповѣдїмъ на всѣхъ члѣвчкхъ вѣдетъ, сѣнце ѡ лѣна ѡ звѣзды свою свѣтлостъ сокровютъ, горы ѡ холми ѡ доли вѣси равны вѣдѣтъ, рѣкѣ ѡгненнаѣ Ѡ востека до зѣпада потечѣтъ, не чїстїтелнаѣ но мѣчїтелнаѣ. тогда ѡ скрѣжетъ зѣбѣмъ вѣдетъ ...ѡтъ*), ѡ по своїмъ дѣлѣмъ кождо воспрїмѣтъ, закрытыѣ срдца тайно всѣ покажѣт сѣ ѡвно. тогда вѣдетъ бл҃гнѣмъ благо вѣчно, такожде злыѣмъ зло вѣчно“.

Отсей текст — очевидно перероблений з польського на українсько-руську книжню мову XVII в., та переписаний Великорусом, що в акцентах і деяких формах („голої“, „падывати“) надав йому великоруську закраску, яку зрештою має й весь рукопис, з відки вписано отсю статью**).

Сїбілля — витвір грецького людогого віруваня, первїсно уособлене божої постанови (в еолїйськїм дїялектї Σίβη βολλή зам. Δίβη βολλή), пїзнїйше, в творах Гераклїта, Еврїпїда, Арістофанеса, Платона являєть ся нїмфою, що пророкує будущнну. С часом на грецькому і римському ґрунтї Сїбїль чим раз бїльше, так що вже М. Теренцій Варро (коли вїрити Ляктанцїевї Divinae Institutiones I, 6) знав їх десять, а то: перьску, лїбїйську, дельфїйську, кїммерїйську в Італїї, ерїтрейську, самїйську, кумейську, гелеспонтеьську, фрїгїйську і тїбуртиньську. Павзанїй у своїм описї Грецїї знає їх лиш чотири. У Греків і Римлян було чимало книг з сїбіллїнськїми пророцтвами і деякі виривки з них дїйшли й до нашого часу (в цитатах у Плутарха, Павзанїя, Флѣтона Традєського). Вчасно почало ся й фальшованє тих сїбіллїнськїх пророцтв у Греків і Римлян; се фальшованє вїдбувало ся в великїм розмїрї аж тодї, коли центром грецької освѣти зрѣбїла ся Александрїя. Тут особливо Жїди в двох остатнїх віках перед Хр., а потїм хрїстїяне виплодили велику купу псевдосїбіллїнськїх пророцтв, зложених так само як і старї Сїбіллїни грецьким гексаметром, але в дуєї жи-дївського і хрїстїянського монотеїзму і єго релїгїйних та громад-

*) Тут одна буква на початку слова зовсїм витерта.

**) За зладженє копїї складаю тут щїру подїку дру Миронови Кордубї.

ських ідеалів і з метою пропаганди тих думок між Греками і Римлянами. Сих псевдосибіллівських віршів дійшла до нас велика сила, поділена на 12 книг. Перших 8 книг видав у перше ще Ксест Бетулей у Базелі 1545 р. (*Xystus Betulejus, Oracula Sibyllina*, грецький текст, а в слідуєчій році видав тамже Кастелліо латинський переклад). Ті два текети були видавані часто в XVI, XVII і XVIII віках. Тільки в нашім віці віднайшов учений кардинал Анджели Май книгу 14-ту, а потім ще 11, 12 і 13, так що тепер маємо властиво 12 книг тих пророцтв (кн. 9 і 10 не віднайдено). Повне видане зладив у перше К. Александр у Парижі 1841—56 у двох томах; найновійше видане Ржаха вийшло в 1891 р. Із обширної літератури про ті пророцтва згадаємо тільки Райссову статтю „Sibyllen“ в Герцоговій теологічній енциклопедії, Цанові „Apokalyptische Studien“ в „Zeitschrift für kirchliche Wissenschaft und kirchliches Leben“ 1886 і Гутшмїдову недокінчену працю в *Kleine Schriften*. Коротко зібрано здобутки дотеперішніх дослідів у Цеклера (*Otto Zöckler, Die Apokryphen des alten Testaments, München 1891, стор. 477—484*). В середніх віках отя стара традиція розросла ся і помішала ся з иньшими мітологічними образами; число Сибіль дійшло до 12, до них почали як тринацяту причисляти ще й царицю Савську звісну з оповідань про Соломона; в Франції і Німеччині покомпоновано цілі поеми, де описувано одяг, привички і цитовано пророкованя поодиноких Сибіль, а з тих поем в XV і XVI віках попереоблювано книжечки для люду, що по части не втратили своєї популярности й доси. Німецька людова книжка „Zwölf Sibyllen Weissagungen“ повстала з поеми „Von Sibylla Weissagung und Salomonis Weiszheit“, що походить мабуть із XIV віку, а також з иньших жерел, і була надрукована у перше 1531 р. (Див. *K. Simrock, Die deutschen Volksbücher, Bd. XIII, 442—506*, а також *Mussa fia, Sulla leggenda del legno della Croce in Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der k. Akad. der Wissensch. 1869, t. 43*). Французька поема „Dit des Sibilles“ була зложена в XII або XIII віці. На яквяхсь иньших жерелах була основана популярна поемка „Dit des douze Sibilles“, що знаходить ся в рукописї при кінці обширного „Mistère du Viel Testament“ з половини XV в. і була кілька разів друкована в початку XVI в. в додатку до поемки „Le Giroufflier aux Dames, ensemble le Dit des Douze Sibilles“ (передруковано в збірці *A. de Montaignon et James de Rothschild, Recueil de poésies françaises des XV-e et XVI-e siècles, t. XIII, 240—280*). Тамже див. звістки про иньші обробленя сеї теми в XVI в. Про словянські переробки сих

творів доси зібрано мало звіток. Статя А. К. Веселовского „Опыты по исторіи развитія христіанской легенды II, 1. Сивилла — Самовила — reine Pedauque — Берта“ (Журн. мин. нар. просв. Февраль 1876) відносить ся до тої легенди про „Сивидлу“, що надрукована у нас між старозавітними апокріфами (Памятки I, стор. 277—279). Польська популярна статя про сибілліньскі пророцтва була друкована ще в XVI в. в Кронці Бельского (M. Bielski, Kronika, to iest Historya świata na sześć wieków a cztery monarchie rozdzielona. — Kraków 1564). Я подаю тут сей самий текст із рукопису бібліотеки Осолінських XVII віку ч. 113, стор. 263—270; до прозового опису кожної Сибіллі додано в ньому віршову переробку її пророцтва.

О Sybillach.

Sibilla rzeczona iest słowem greckim prorokini, bo to nie iest własne imię niewieście, ieno od tajemnice Bożey rzeczone, tak Sybilla albo Theobulia, a wszystko to iedno, wykłada się „rada albo woła Boża“. A to ie k temu sprawowało, iż miały chęć serdeczną ku Bogu, a czystość miłowały, chociaż poganki były. Starzy ludzie ie zwali Mulieres entheos po grecku, to iest niewiasty, ktorych serce Boga przyjęło. A było takich niewiast pierwey wiele u pogan, ktore też dawały odpowiedzi, niektóre czartowską sprawą, iako było u Delfu niewiasta na wierzchu iamy siedziała ludziom odpowiedź dając. Niektóre też za czasów proroków y mężów SS. były nauczone poznać Boga prawego, z kąd im P. Bóg dawał ducha prorockiego, iż pisma święte po sobie zostawowały o przyściu Chrystusa Pana, o NP. Maryey, o sądnym dniu y inych. Drudzy się tak domyślaią, że to ony umiały i proroków żydowskich czytaiąc. A chociażby y tak było, przecię by to było z Ducha S. a nie z czarta, abowiem Marcus Varro, wielkiego uczenia człowiek pogański, który był na świecie dobrze pierwey, niż P. Chrystus przyszedł, ten ich wylicza 10 (z Laktancyusza) y pisze tak, iż Rzymianie posłali do Grekow, do żydowskich, greckich y łacińskich miast męże zacne y uczone Gabiniusa, Valeryusa y Octalicyusa, iż by gdziekolwiek znajdą Sybilline xięgi, wszystkie przepisali a do Rzymu przynieśli. Tak że uczynili. Potym Cesarz ustawił, aby do tych xiąg nikt nie chodzil tylko ci mężowie, ktorych na to było wybrano 15, a pochowano ie było do iednego mieysca świętego za ieden skarb do złotey almerzey. Kazał był potym Cesarz Octavian popalić wszystkie xięgi wieszczków okrom Sybillinych. Vergilius wielki poeta cesarski uprosił to był sobie ledwo u Cesarza, iż do tych xiąg mógł chodzić Sybillinych; tamże znalazł u Sybille Kumeey y wiersze, napisał to w Elogiey swoiey; „Jam nova progenies caelo demittitur alto“, iedno

iż on nie rozumiał, na co to było proroctwo, przypisał to Pollionowi z pochlepstwa, gdy mu się syn Solinus urodził, co nie mogło być, bo było nikiemne y rychło umarło, — ale to proroctwo ściągało się na Chrystusa Pana przyście. Pisali też już o nich ludzie uczeni przed Bożym Narodzeniem ieszcze, iako Ennius poeta, Heraclides, Valerius Maximus przeciw Katylinie y inych wiele. Tu możesz obaczyć, iż tych rzeczy poganin nie mógł wymyślić ani żyd, iedno to była wola Boża, gdyż oni nie wiedzieli ani rozumieli, co się miało dziać. Aż kiedy Rzymianie stali się krześcianie, tedy obaczeli wszyscy prawdę w swoich xięgach pełnić się, toc ie między lud iawnie puścili. Po Bożym narodzeniu już ich żaden nie mógł wymyśleć, gdyż przedtym o nich zmiany bywały.

O lidźbie a wywodzie Sybil. Marcus Varrus pisał w swych xięgach do Juliusa Cesarza 10 Sybil bydz od Boga nazwanych, które są: Persica, Libica, Delphica, Hunea [sic!], Eritrea, Samia, Europea, Hellespontika, Phrigia, Tiburtina, o których będzie z osobna napisano. Nalazly się 2 k nim z historyków, które się z drugimi zgadzaia, to iest Hymeria y Aggrippa. Wszakże z nich nayszlachetnieysza, która iawnie przyście Chrystusowe y mękę obiawila y o sądnym dniu wiele po grecku pisała wierszem.

I. Persica Sybilla. Persica rzeczona, że była w Persyey, która była w trzecim wieku świata, według Mirandule przed Bożym narodzeniem lata 1248. O niey pisał Nikanor poeta grecki, który W. Alexandra dzieie pisał. Chodziła w złotym odzieniu świętno, wdzięczney y piękney urody, wieku młodego, chędogość y cnotę zachowuiąc. Między inemi proroctwy tak mówi: Ecce Bestia conculcaberis — oto czarcie będziesz podeptan, bo słowo niewidome będzie dotknięto. Na drugim mieyscu: Virgine matre natus, to iest:

Przejdzie na świat wielki Prorok
 Z wysokich krain przez obłok.
 Z Panney się czystey narodzi,
 A nas z Bogiem Oycem zgodzi.
 Na ołtarzu k miastu przejdzie,
 Z ciemności, Oycze, wywiedzie;
 Upadek ludzki naprawi,
 Bo się za wszystkich zastawi.
 Święty to czas przydzie na nie,
 Ktore na swiecie zastanie:
 Pierwy im grzech nie zaszkodzi,
 Szkołę wierzącym nagrodi.

2. Sibilla Libica. Przewidywana Libica, iż była z Libii z Afryki, tegoż czasu kiedy y Persica, którą mianuie poeta Euripides. Była wieku średniego, chodziła w wieńcu zielonego kwiecia, w płaszczu białym poczciwym, zawsze wesola z daru Boskiego, iż miał posłać takiego, który z czartowskiej mocy lud wyjąć miał. Między inemi proctwy tak pisze: *Ecce dies, venit quo Aeternus tempore princeps, to iest:*

Oto przydzie dzień swiatłości,
Rozpędzi wszystkie ciemności,
Ktorego czasu wieczny Pan
Dla wśzech ludzi będzie posłan.
Na widok swiatu objawi,
Sam się za wszystkich zastawi,
Nisko się swiatu ukorzy,
Nieme im usta otworzy.
Będzie chowan według ciała,
A Panna go będzie miała,
Swymi piersiami karmiła, —
Tajemnose Boska sprawiła.
Ktorego koscioł zaciemiony
Będzie przezen naprawiony,
A będzie trwał aż na wieki,
To mu uznał człowiek wszelki.

3. Sibilla Delphica. Do tego rzeczona, bo się w kościele Salomonowym u Delfu urodziła (wszakże nie ta, która ludziom dawała przeszczarta odpowiedzi). Była w trzecim wieku świata, ieszcze przed trojańską walką, którą bitwę trojańską pierwy dostatecznie objawiła, nisz się stała, y królestwo trojańskie bydź skażone. O tey też Kryzypus pisał w swoich xięgach, gdzie pisze o Boskich rzeczach. Będąc młoda chodziła w czarnym stroiu, myśląc, obwiązawszy włosy około głowy, róg w rękę trzymając. Piszą tak drudzy, iż gdy był Atticus do niey posłał, żeby była iego małżanką, posłał iey też kubek złoty w dary, wzgardziła iego małżenstwem. Między inemi pismy też to pisała grecką rzeczą: *Ex servo nascetur Deus, ipsum tunc cognosce Dominum, to iest:*

O człowiecze, poznay Pana swego!
Przydzie Prorok — dzień zbawienia twego.
Ten wszystkie swiat nauką oswieci —

Miey go kazdy na dobrej pamięci.
 Boską sprawą z Panny się narodzi,
 Swoim wiernym swe serca ochłodzi.

4. Sibilla Chimica albo Kimeria, o której Gunius poeta łaciński pisał, była rodem z włoskiej ziemi, według niektórych w piątym wieku świata, chodziła w barwie niebieskiej, to jest modrej, włosy rozpuściwszy. Tak mówi: In teneris annis, facie presignis, honore — to jest:

Będzie Panna w młodym lecie
 Godna wielbienia na świecie.
 Z nas wszech godność będzie miała,
 Króla w rękę piastowała.
 Ktoremu przyniosą dary
 Trzej królowie pełni wiary,
 Chwałę y cześć iemu dając,
 Przez Ducha S. znając,
 Gdzie każde stworzenie jego
 Będzie się weselić z tego.

5. Sibilla Samia, od wyspu Samu tak rzeczona. Ta najdawniej była na świecie, według niektórych w starym wieku świata, to jest przed Bożym narodzeniem około dwu tysięcy lat, za czasu Trysmeg[ist]a filozofa uczonego pogańskiego. Ta chodziła cudnie ubrana w substelnym odzieniu y w zawiciu, miecz goły pod nogami mając na znak, iż się miał na świecie rozmóc. O tey to pisał Eratostenes historyk, iż o niey znalazł w Samickich księgach wiele, co się ziągało na W. Alexandra y na inne monarchie. Między innymi prorocctwy też to pisała: Haec veniet dies et nascetur ex pauperula, to jest:

Oto przyedzie bogaty Pan
 Narodzi się z ubogiej dziewczki nam.
 Zwierzęta mu chwałę będą dawac,
 Niebo, ziemia z Anioły wyznawac.
 Według pism żydowskich Prorokow
 Ukaże się w swym cielem z obłokow.
 Fortunni to ludzie w ten czas będą,
 Ktorzy na jego kazaniu siędą,
 A cielesnym okiem oglądają,
 Dziwną sprawę Boską w nim uznają.

6. Sibilla Kumea. Kumea Sibilla albo Demophile, nieznaiona, była w czwartym wieku świata, według niektórych przed Bożym narodzeniem 620 lat. Była stara, w prostym odzieniu chodziła, grubey twarzy a srogiey. Ta była przyszła przed króla Tarquiniusza 5-go, przyniesła 9 ksiąg na parganinie [sic!] pisanych prosząc go, aby je kupił. Spytał iey król, co by za nie chciała? Trzysta wielkich złotych. Król się rośmiał. Ona uczyniwszy ogień przed iego oczyma spaleła ich 3, rzekła zasię ku królowi: Królu, kup te drugie, radzę. Spytał: Za co? — 300 wielkich złotych. Król się rośmiał, iuż mniemał, by szalała. Ona drugie troie spaliła. Rzekła: Królu, kup te troie xięgi, będziec potym tego žal. Spytał iey: Co za nie? Rzekła przecię: Trzysta złotych. Król widząc iey stałość a roztropność, gdy ostatnie chciała spalić, dał iey 300 złotych a xięgi wziął. Potym gdy w nich czytano o Boskich rzeczach, żałował król, iż wszystkich nie kupił, y schowano ie do mieysca świętego. W tych to xięgach Wergilius poeta znalazł, iż Bóg miał na świat posłać swoy rodzaj y napisał w Egliocach swych: Jam nova progenies etc. Między inemi prorocctwy tak pisze: Jam mea certa manent et vera novissima verba etc., to iest:

Już me słowa ostateczne
Prawdziwe są, będą wieczne,
Ktore Krola znamienuią,
Na swiat Go przysc obiecuią,
Który w pokoju będzie żył,
Wszystkiemu swiatu będzie mił,
Przeymie na się ludzkie ciało —
Tak się Bogu podobało.
Pannę za matkę wybierze,
Bo ią pozna w prawey wierze.
Przeydzie nas z oney godnoscia.
Cnota, pokora, cudnoscia.
Przeto zwabi Pana swego
W żywot z nieba wysokiego.

7. Sibilla Helespontica, na troiańskiej dziedzinie urodzona w mieście Gergicium, była za czasu króla Cyrusa perskiego y proroka Mahiasa, Agea y za Okawiasa, przed Bożym narodzeniem lat 530. Była niewiasta stara, gruba, w prostym odzieniu kmieczym chodziła, iakoby od świata wzgardzona. O tey pisał Heraclides Ponticus. Między inemi prorocctwy to pisze: De excelsis caelorum habitaculo prospexit Deus humiles etc.

Weyzrał P. Bog z wysokosci
 Na ciche ludzie w niskosci,
 A tak wieku ostatniego
 Posle na swiat sprawcę swego.
 Ten się z żydowki narodzi,
 Łaską występki nadgrodzi.

Na drugim miejscu:

Gdym też nieco rozmyślała,
 Pannę-m wielkiej czci widziała,
 Ktora godna daru swego
 Z przeyrzenia Pana wiecznego.
 Tak uważy swą sługę Pan,
 Iż iey żywot nawiedzi sam,
 A ten rodzaj znamienity
 W Boskiej sprawie tak zakryty,
 Iż się to za dziw okaże
 Pannę bydz w takiej powadze.

8. Sibilla Frigia, z Frygiey, gdzie była Troia, była przed Bożym narodzeniem lata 1248, stara, sroga, żalosna, z nagiemi ramiony, rozpuściwszy włosy, twarz zchyliwszy palcem ukazuje, dając się powoli, tak mówi: *Flagellabit Deus potentes terrae etc.* to iest:

Pan Bog na ziemi mocarze
 Dla ich chardosci pokarze;
 Rada Boska mocą sprawi,
 Rod swoy na ziemi obiawi.

Na drugim miejscu:

Widziałam wszech naywyszniego
 Na swiat bardzo gniewliwego:
 Miał ludzie zlosliwe strawic,
 Zas się z nimi chce poprawic.

Znowu na drugim miejscu:

Posle do Panny Aniela,
 Aby go z wiarą przyięła.
 Tak się Bogu podobało:
 Gdy On wezmie z Panny ciało,
 Ma ie za swe ofiarowac,
 Upadłe ludzie ratowac.

9. Sibilla Europea. Ta się w Europie narodziła przed Bożym nar. roku 133, była wzrostu cudnego, płeć rumianney, wdzięczney twarzy, w zawiciu subtelnym w złotogłowie chodziła. Pisze tak: *Virginis aeternum veniet de corpore Verbum*, to iest:

Przydzie na świat Słowo wieczne,
 Wiernym swoim pożyteczne.
 Z nieba od Boga posłany
 Przez żywot enotliwey Panny.
 Przeydzie gory, wielkie wały,
 Pobędzie tu czas niemaly,
 Będzie w ubostwie krolował,
 By się swoich uratował.
 Tak wierzę y wiedziec dawam,
 Boga w ciełe bydz wyznawam.

10. Sybilla Tyburtina, naypoślednieysza, ta była z Włoch rodem, jedno przed Bożym nar. w Rzymie była lat XIX za Octawiana Cesarza. O tey to Solinus pisze: gdy Rzymianie za Boga chcieli chwalić Cesarza Octawiana, iż za niego pokoy był po wszystkim świecie y drugi kościół iemu pokoyu ku chwale chcieli zbudować, wezwał do siebie Sybille Tyburtyny, powiedział iey tę rzecz, którą sobie wzięła do trzeciego dnia na odpowiedź, a w onych trzech dniach pościela, modły czyniela, prosiła P. Boga aby dał uznanie prawdziwe Cesarzowi. A gdy przyszedł 3 dzień, wiodła Cesarza na osobne miejsce, kazała mu wezreć w niebo, gdzie tam uyrzał Pannę piastując dzieciątko. Rzekła mu: *haec ara est Filii Dei*. Cesarz padł, zdumiał się, a gdy wstał, zapowiedział wszystkim Rzymianam, aby tey rzeczy dali pokoy, co umyśleli. Pytali potym Rzymianie Tyburtyny, długo li kościół pokoia, który był Janusowi boszkowi zbudowali, będzie stał? Odpowiedziała: poki Panna nie porodzi. Oni potym rozumieli, iż na wieki napisali na kościele: Kościół wiecznego pokoia, ale potym upadł, gdy się Chrystus narodził. Na tym miejscu dziś w Rzymie, na którym miejscu Oktawian widział Pannę Maryą z dzieciątkiem stoi kościół, który zowią Marya [*sic. zam. ara*] *caeli*. Tę Sybillę piszą chodzić w czerwonym odzieniu a skórę kozłową nosić na plecach, skrywszy włosy; czyniela to na przyście Jana według niektórych domysłu. Między inemi prorocctwy też to pisała:

*Verax ipse Deus dedit mihi haec numina fandi
 Carmine quod potui sanctam monstrare puellam.
 Pan Bog prawdy dał mi tę wymowę,
 Żem przez swoją obiawiła głowę*

Pannę, która w Bethleem porodzi,
 Paniństwu iey nigdy nie zaszkodzi.
 O święta to, dostojna, szczęsna mac,
 Ktora Mu swoy pokarm będzie dawac!

11. Sybilla Agrippa. Była wieku średniego, chodziła w czerwonym odzieniu rękę trzymając na piersiach, iakoby się zdumiała. *Invisibile verbum palpabit*, to iest:

Tak się Bogu podobało,
 By się Słowo ciałem stało,
 Jako człowiek urodziło,
 A z grzeszniki spolem było.

12. Sybilla Eritrea albo Erofile, nayszlachetniejsza ze wszytkich, była za czasu Gedeona, kiedy wybawił lud żydowski z mocy Amalekitów. Tę to Apodollorus [sic!] Eritreus powiadał bydź swoją mieszczkę z miasta Eritrea. Pisała też wiele o Troiey, iż miała bydź zkażona, y o inych monarchiach. Chodziła w miejskim odzieniu y velum na głowie nosiła. Była wieku średniego, smutney twarzy, w rękę miecz goły miała, a pod nogami iabłko okrągłe z gwiazdami na kształt nieba. Tak mówi: *In ultima aetate humiliabitur proles divina et puellari officio educabitur etc.* O tey to Sw. Augustyn pisze w xięgach *De civitate Dei cap. 18*, iż o sądnym dniu dostatecznie pisała po grecku te wiersze, ktore się z preroeki zgadzają: *Iudicii signum tellus sudore madescet caeloque adveniet etc.* to iest:

Znamię sądneho dnia będzie:
 Ziemia się zapoci wszędzie,
 Bowiem przydzie Pan stworzenia
 Na swiat z nieba dla sądenia,
 Sądzie uczynkow każdego,
 Obiawi moc panstwa swego.
 Uyrzą-c Go wszysecy swym okiem,
 Zli, dobrzy, każdy swym tokiem
 Z wielkimi zastępy świętych
 K tey sprawie od Boga wziętych.
 W maiestacie swym usędzie,
 Różne dusze sądzie będzie.
 Puszczą bałwochwalstwa wszytki,
 Srebro, złoto, ine zbytki,

Aby wszech umarłych ciało
 W iasności z grobu [po]wstało.
 Serca skryte tajemnością
 Otworzy ie Bog iasnością,
 Bo kto czynił potajemnie,
 Okaże się na nim iawnie.
 Tam będzie żębow zgrzytanie,
 Na matkę swą narzekanie!
 Bieg niebieski będzie staci*),
 Iasnosc swoją słońce straci.
 Zniży gory, wzniesie dołu,
 Wyrowna to wszystko społu.
 Zbęda puchy okrutnicy,
 Ktorzy złupili lud wszyscy.
 Zgore ziemia, wyschnie woda,
 Stanie żeglarzom pogoda.
 Spadnie ogień z siarką z nieba,
 Wyczyni czego nie trzeba.
 Trąba wzbudzi plemię wszelkie,
 Będa w ludziach strachy wielkie.
 Głębokosc ziemie otworzy,
 Piekło przez przepasc wymoży.
 Staną na sąd przelożeni,
 Wszyscy od Boga stworzeni:
 Tak młody iako y stary
 Wezmie zapłatę swey miary.

В Польщі звісні були мабуть і иньші тексти статї про Сибіль. Просто з латинських середньовічних теологів черпади свої компіляції про Сибіль і їх пророцтва Єзуїти Смаржевський (X. Smarzewski, Nowy Adam) і Хмельовський (X. Chmielowski, Nowe Ateny, Lwów 1745), котрий у своїй книжці присвятив Сибіллям окрему статю из „Nowy fronsymer z starożytnych Sybill panien, albo scyencya o Sybillach (стор. 43—50), де подає загалом иньші тексти пророцтв, ніж у Бельського. Наш руський текст очевидно залежний від тексту Бельського, навіть пророцтва Сибіль декуди показують сліди віршованого оригіналу, та про те се не є дословний переклад того оригіналу, який маємо в Kronice.

*) В рукоп. staczy.

3. Рукопис о. Яремецького Білашевича, стор. 395—398.

(Ѣ елинскихъ мудръцевъ, иже ѿ часты пророчествоваху ѿ превишнемъ Бжествѣ и ѿ рождествѣ Хвѣѣ ѿ пречистїа Бцїи). Подвигше во сїа человекскїа вещи їзъвѣржети, таже воздушнаїа и вишлаїа, тѣмъ же и Бгѣ проваляше сїмъ ѿ части коснѣти сїа їстиннѣ.

Балаамъ волхвъ прорече ѿ Хтѣк: „Возсіяетъ звѣзда ѿ Іакова и востанетъ члвкъ ѿ Іїзїаїа и їзици нань оуповають. поспа іако левъ ї іако скименъ, и кто возставитъ и“. Левъ ко егда родит сїа, скуменъ, мертвъ лежитъ три дни, и паки востаетъ и царствуетъ надъ всѣми звѣрми. Тако и Хѣ во гробѣ лежатъ три дни и воста и воцри сїа надъ всѣми їзвїки. И паки левъ спитъ єдинимъ ѿкомъ, а другимъ зрит. Тако и Хѣ оуєнѣ плотїю по человекѣствѣ, а бжествомъ всїа зрит.

Фикидыдъ рече: „Єдино три и три єдино безплотно ѿбразно єсть Троица“.

Єрмїй Тревеликїй рече: „Заклинаю тїа ико, великаго Бга дѣло, заклинаю тїа гласомъ ѿчимъ, иже провѣща прежде, егда весь миръ оутвердити. Заклинаю тїа во єдинороднаго єго Слова и Дха“. Той же: „Бгѣ развѣкти єсть недокно, сказати же невозможнѣ. Єсть во трисоставенъ и неказаненъ свѣствомъ, не їмѣщъ во человекѣхъ оуподобленїа“. Сей Єрмїй ѿ древнихъ црїей по раздѣленїи їзвїкѣ во скорѣ вїсть, прежде Івраама великаго. Сей повелѣ во своемъ црѣтвїи мѣжѣ єдинѣ женѣ держати, и доводѣтели єго ради спадоша ємѣ желѣзнаїа клѣща с невесе, ими же коваша ѿрѣдїа на противники.

Аристотель рече: „Недсипно єстество вжїаго свѣства и не їмѣщи начала, ѿ него же все крѣпкое свѣствит сїа слово“. Той же: „Изъ во грѣшенъ вѣти не єво ѿмѣнѣ сїа; Хтѣ же во адѣ сходящѣ ни єдинъ прежде мене вѣрова. Неизглаголанно зачатїе в три лица совокупити сїа имать“.

Ієтвїкъ рече: „Почтемъ Мрїю іако доврѣ сокрившю талантъ таинство, ѿ неїа во хоцетъ родити сїа Хртѣсѣ“.

Филандосъ рече: „Прежде Бгѣ, таже Слово и Дхъ с ним“.

Платонъ рече: „Бгѣ понеже влгъ єсть и влгословенїю оуво вїновенъ, слимъ же никако же“. Той же Платонъ рече: „Іполонъ нѣсть Бгѣ, но єсть Бгѣ на невесехъ, їмѣже снїити на землю и воплотити сїа ѿ двї чистїа, в него и азъ вѣрѣю. И по четїрехъ стѣхъ лѣтѣ по бжественнѣмъ єго рождествѣ мою кость вѣсіяетъ слнцѣ“.

Сивила црца рече: „Ѡ тревлаженное древо, на немже распят сѧ Хртосъ, црць ѿ Гдѧ!“

Сивилѧ в Римѣ рече: „В рѣцѣ невѣрныхъ послѣди прїидеть, да вѣдѣтъ же Гдѣу задѣшенїе рѣкама сквернима, ѿ брѣнїе воспрїимѣ молчїтъ“.

Сивилла Ериктерїѧ рече: „Ѡгда зуамѧ вѣдетъ, земля возмолкнет ѿ Ѡ нѣсѣ црць прїидеть во вѣки црѣствующїй не ѿмѣнїѧ конца“. Таже рече: „Ѡ безневѣстнїѧ ї всечїстїѧ двѣ Бгѣ ѡвїт сѧ низѣ во адѣ сѣцимъ сѣдѧщим ѿ ѿзбавїт ихъ“.

Солонъ рече: „Непостижима ѿ бгѣначалнѧ зарѧ снїде с висоти ѿ просвѣти сѣдѧщїѧ во тмѣ ѿ сѣни смѣртнїѧ“.

Скрипидїй рече: „Азъ чаю непрїкосновенномъ родити сѧ Ѡ двѣ ѿ воскресити мѣртвїѧ ї паки сѣдити“.

Слоръ рече: „Первїе Бгѣ, потомъ Слово и Дхъ с нимъ, єдиновозрастнѧ всѧ“.

Лисимахъ рече: „Древнїй новїй, а новїй древнїй ѡчѣ плодъ“.

Аполонъ рече: „И не хотѧща мѧ їже здѣ да мѧ Ѡгонятъ Ѡ чѣднїѧшаго Бгѧ ѿ днхнїѧ. Сѧлма земли мѧ нѣдїтъ, нѣнїѧ свѣтъ ѿ пострадавїи Бгѣ, ѧ не вѣжество пострада само“.

Минандръ рече: „Неїзслѣдованно ї неизреченно ї неразрѣшенно Бгѣество, в три лица раздѣлаемо, Ѡ человекѣкѣ внемлемо, прославляемо ї поклоняемо“.

Дїѡгенъ рече: „Начало роднїмъ гсвитель влгочестивѣкї девици всели сѧ во стровѣ; начало роднѣ Ѡцѣ Снѣ Слово вжїе“.

Хелонъ рече: „Нераздѣланого їстества вжѣственнаго рожденїѧ не нѣщїи начала“.

Плѣтархъ рече: „їисъ мужъ мѣдръ, ѧще мѣжа того нарицати подобаетъ превнїшнѧго вина прекланїе“. Тойже: „Свщїй препростїй свществомъ Ѡ всѧ чїстїѧ двѣци, бгѣѡвразнїѧ невѣсти, ѡвщїе воскресенїе всѣмъ дарѣнїѧ“.

Афродїтїанъ рече: „Хтѣ Бгѣс родити сѧ на земли Ѡ двѣци чїстїѧ Мрїѧ“.

Смиръ рече: „Свѣтїло земнїмъ косїаетъ во їзницѣхъ Хсѣ, ѿ ходити начнетъ странно, совокупити хотѧ нѣснаѧ со земнїмї“.

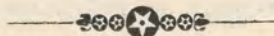
Дїѡнїсѣ рече Прокопїю жерцѣ: „Ѡнат сѧ Ѡ насъ чѣсть, ѿво Ѡ невѣтїѧ в вїтїе привѣше Слово вжїе прїиде, новотворїѧ всѧчїскаѧ“.

Нѣкїй фѣлїѡзофъ, ѿмѧ же его не написано, їже ѡвѣртоша грѡвъ его мраморнѣ во дни влгочестиваго Костантїна ѿ мѣри его їрїни во Адриѣн, ѿ во грѡвѣ мѣртвѣцѣ, ѿ писанїе словеса

істська сице: „Хѣту хѣтищѣ родити сіа ѿ вѣрѣю в него. во дни же Константина ѿ Ирнии, ѿ сѣнце, паки ззриши ма“.

Сего тексту я доси не стрічав друкованого. Тексти з рукописів петербурзької публ. бібліотеки зібрав і опрацював Павло Щоголів в додатку до своєї праці „Сказаніє Афродитіана Персянина сравнительно съ греческою повѣстью о событіяхъ въ Персидѣ“. Ся праця поки що не друкована, зміст її подано в книжці „Годичный актъ Имп. С. Петербургскаго университета 8-го Февраля 1898 года“ стор. 22—24. Д. Щоголів знайшов сю статью в текстах двох редакцій. Автор нашого тексту черпав по части з візантійських жерел, а власне з Палеї, з оповідань про Гермеса Трісметіста та з Слова Афродетіяна, а по части з статі про дванацять Сибіль. І ся статья, бодай в основі своїй, прийшла до нас із заходу. Здаєть ся, що аналогічна статья була в старім польськім письменстві, хоча я тепер не можу віднайти її. Та я пригадую собі на певно, що читав друковану польську статью пз. „O mędrach rożańskich, którzy prorokowali o Chrystusie i N. Pannie“, здаєть ся, в додатку до книжечки „Wiadomość historyczna o domku N. Panny Maryi Loretańskim“, виданої 1840 р. в Варшаві. На жаль, сеї книжечки нема в жадній львівській бібліотеці, то я й не можу сказати, чи польський текст схожий з нашим, чи ні.

Зведені тут апокріфічні пророцтва про Христа відносять ся до двох кругів: греко єгипетського і перського. Пророцтва з третього круга, старозавітно-жидівського, були вже подані нами в першій томі нашої збірки (Заповіти 12-тиох патріархів, пророкуванє Сивидли, Єремїї і т. и.). Крім них мають ся в Палеях статті: пророцтва Давидові про Ісуса, Богородицю і т. и. і також пророцтва Соломонові, та се є зовн виривків із писань тих знаменитих старозавітніх царів з властивою палеюною їх інтерпретацією, — значить, вони не підходять під програму нашого виданя.

II. Ісусові родичі.

А. Львівський рукопис XVI в. к. 265—280.

(Слово на рѣтво прѣтыя влѣдѣца нашеа Бѣа ѿ прѣно дѣы Мрѣта. влѣви ѡчѣ. глав. 5)

[I]. В лѣто написанѣа¹⁾ ѡбоюнадесате кѣлѣнѣ Илѣвоу вѣ Іѡакимѣ вѣгать сѣкло, ѿ принесѣ²⁾ дары своа Гѣи³⁾ глѣа⁴⁾ вѣ сѣвѣк: „да вѣдетъ ѣже ѡ ѿмени твоѣм⁵⁾ вѣскѣм людем, а ѣже за ѡпоуценіѣ мнѣ⁶⁾ Гѣи Бѣоу моѣмоу, вѣ⁷⁾ ѡчищеніѣ мнѣ“. приближи во с[а] днѣ Гнѣ⁸⁾ великый ѿ принесоша сѣвоѣ Илѣви дары своа. ѿ ста прѣд ними⁹⁾ Роувим глѣа:¹⁰⁾ „не достойтъ тебѣ прѣвѣке даров своихъ принѣсти¹²⁾, занѣ сѣмене нѣси сѣтворилѣ вѣ Илѣ“. ѿ ѡскорби сѣа¹³⁾ Іѡаким сѣкло ѿ иде вѣ ѡвѣнадесате кѣлѣнѣ Илѣвѣ глѣа вѣ сѣвѣк: „да вѣждоу, аще¹⁴⁾ ѣдинѣ не сѣтвориѣхъ вѣ Илѣ сѣмене“. ѿ ѿскавѣ же¹⁵⁾ ѿ ѡвѣрѣте вѣсѣа праведникы, іако сѣмѣа вѣ Илѣ вѣскрѣснѣша. ѿ поманоу патриарѣха Авраама, іако вѣ послѣднѣа днѣ ѣго да ѣмоу Гѣ¹⁶⁾ Бѣ сѣа Ісаака. ѿ печалѣн кѣ Іѡакимѣ сѣкло ѿ не іави сѣа женѣ своѣй Аннѣ, нѣ шѣд вѣ поуѣтѣна ѿ постави си клѣтище¹⁷⁾ ѿ постѣ сѣа м. днѣ ѿ м. ноцѣй¹⁸⁾ глѣа: „не снѣдоу нѣ на вѣрашѣно ни на питѣ¹⁹⁾, дондеже постѣтитѣ мене Гѣ Бѣ²⁰⁾, ѿ воудѣт ми мѣтва²⁰⁾ вѣрашно ѿ питѣ²¹⁾“.

[II]. Жѣна ж[ѣ] ѣго Анна²²⁾ двоѣд сѣтованиѣд сѣтовашѣ ѿ двоѣд плаканнѣу плакашѣ с[а]²³⁾: „сѣтоуѣю вдовства моѣго²⁴⁾ ѿ плача сѣа [sic! зам. плачѣ сѣа] вѣсчадіа моѣго“. *) приближи же²⁸⁾ с[а] днѣ

*) В тѣм же Львівскѣм рукописѣ, в „Словѣ на вѣведеніѣ вѣ цѣрковѣ прѣтыа Бѣы ѿ лѣт соуѣци“ (к. 363 в. — 365 в.), де досѣть свѣбѣдно переповѣдано отсе саме „Первовангеліѣ“ (перших VII роздѣлѣв), читаѣмо до отсеого мѣсѣа доданѣ ось якѣ уваги:

Како поношеніѣ прѣнамѣ печалѣно не ѡпадоства, не ѡстоуѣнѣста вѣтры ни вѣзыскаста вѣрачевѣ, не призваста вѣлѣхов, ни ѡвѣрѣзаніѣ ни чарѣдѣй вѣзыскаста, ни вѣлѣбѣ сѣмѣшеніѣ ѿспѣста.

Гнь великій, реч[ε]ть же ей Йѹдит²⁶⁾ ѡтроковица еѡ: „доколѣ ѡскрѣблѣши дѣѣ свою? се приближи сѡ днь Гнь великій, ѡ не подѡбае ти сѣтовати, нѣ прійми главогѡг²⁷⁾ сѣ, ѣже дас[тъ] ми²⁸⁾ господыни дѣлоу²⁹⁾, ѡко не подѡбаѣт ми ѡвѣзати с[ѡ]³⁰⁾ ѡмь, зане рака ѣсмь, ѡ³¹⁾ ѡбраз ѡмѡтъ црѣскый“.³²⁾ ѡ реч[ε] ей³³⁾ ѡнна: „ѡстоупи ѡ мене, азъ бо³⁴⁾ сего не сѣтворю, ѡ³⁵⁾ Гѣ Бѣ³⁶⁾ мой³⁷⁾ смѣрит³⁷⁾ мѡ сѣло. ѣгда к'то³⁸⁾ вѣдѡ ти лѣстник³⁹⁾ ѡ прійдет ѡ причастит мене грѣсѣк своим“.⁴⁰⁾ ѡ реч[ε] ей⁴¹⁾ Оѹдит⁴²⁾ рабь⁴³⁾ еѡ: „доколѣ смѣрѣши⁴⁴⁾ дѣѣ свою? почто не послуша⁴⁵⁾ гласа моѣго? ч'то⁴⁶⁾ коле клѡтвы сѡ⁴⁷⁾, зане затвори⁴⁸⁾ Бѣ лѣжесна твоѡ не дати⁴⁹⁾ тебе плода вѣ ѡили!“ ѡ печал'на бѣ ѡнна сѣло, ѡ сѣвлече ризы своѡ сѣтованныѡ⁵⁰⁾ ѡ кѣ⁵¹⁾ годинѣ ѡ-ѡ ѡде⁵²⁾ вѣ сад свой*) прохѡдити сѡ⁵³⁾. ѡ видѣ дафинь ѡ сѣде под нею⁵⁴⁾ ѡ мѡи сѡ⁵⁵⁾ кѣ Бѣоу гѣлѡши: „Бѣе ѡцѣ нашихъ, бѣв[и] мѡ ѡ ѡслыши мѡвоу мою, ѡкоже бѣви ложесна Сар'рина ѡ да[ст] ей сѡа ѡсаѡка!“

[III]. ѡ вѣздрѣкши на ѡво видѣ гнѣздо п'тиче на дафинѣ⁵⁶⁾ ѡ сѣтвори рыданіе⁵⁷⁾ в' сѡѣ гѣлюще: „Лютѣ мнѣ, комѣ ѡупѡдобнѣ сѡ⁵⁸⁾ азъ ѡ⁵⁹⁾ к'то мѡ рѡди ѡли кѡа ложесна ѡз'несоша мѡ! ѡко азъ клѡта⁶⁰⁾ рѡдиѣ сѡ прѣд сѣмьми ѡнѡвьми⁶¹⁾, ѡ понесиша ми ѡ пороугаша ми сѡ, ѡз'гнаша мѡ ѡз' црѣве Гѡ моѣго. Лютѣ⁶²⁾ мнѣ, комѡу ѡупѡдобнѣ сѡ азъ? ѡнѣ⁶³⁾ птицамѣ нѣным, ѡко ѡ птица нѣныѡ плодѡиты сѣт⁶⁴⁾ прѣд тебею, Гѡ! ѡ⁶⁵⁾ лютѣ мнѣ, комѡу ѡупѡдобнѣ сѡ азъ? ѡи свѣремь земным, ѡко ѡ звѣрѣе зем'стѡн⁶⁶⁾ плодѡит[ы] соут⁶⁷⁾ прѣд тебею, Гѡ. ѡ не ѡподобнѣ сѡ ѡнѣ⁶⁸⁾ кодам, ѡк[о] воды сѡа плодѡити соут⁶⁹⁾ прѣдъ тебею, Гѡ**), кол'ны бѡ⁷⁰⁾ ѡутишѡище сѡ ѡ глѡумѡще сѡ⁷¹⁾ тѡ бѣвѡтъ, Гѡ⁷²⁾. оувѣ мнѣ, комѡу ѡупѡдобнѣ сѡ азъ? не ѡупѡдобнѣ сѡ азъ ѡнѣ⁷³⁾ земли сѡи, ѡко⁷⁴⁾ землѡ приносит плоды своѡ⁷⁵⁾ на всѡко вѣкмѡ ѡ тѡ бѣвѡтъ⁷⁶⁾, Гѡ!“

[IV]. ѡ се аггѣ Гнь ста прѣд нею гѣлѡ: „ѡнна, ѡнна, ѡуслѡша Гѣ⁷⁷⁾ мѡтѡу твою, зачѡти ѡмѡши ѡ родити, ѡ вѣз'бѣвѡит' сѡ⁷⁸⁾ сѣмѡ⁷⁹⁾ тебе по всеѡ вселен'нѣнѡ“. ѡ реч[ε] ѡнна: „живь Гѣ Бѣ мой⁸⁰⁾! ѡко ѡще приживѡу моуж[ε]скѣ пол ѡли женьскѣ пол⁸¹⁾, принесѡу в дар' Гѣ⁸¹⁾ Боу, ѡ коуди⁸²⁾ слѡужѡ кѣ всѡ днѡ

*) В „Словѣ на Бѡвѣднѣ“ се мѣсце читаемо осьѡ як:

ѡ ѡскрѣѣ ѡнна, ѡ ѡбѡч[ε] послуша гласа ракънѡ своѡа ѡ сѡвлече ризы своѡа жѣлѣвннѡ... ѡ ѡзмы главоу ѡ ѡбѡчѣ сѡ в ризы своѡа посажденнѡа ѡ ѡшедши кѣ в ѡноград...

***) Отѡе речѣнѣ дописанѣ на маргѡнесѣ курсѡвом.

живота своєго“. й се прїидоша два вѣстника⁸³⁾: „се Йѡаким⁸⁴⁾ моуж твой градет съ стады своїми“. агль ко Гнь скнійдет⁸⁵⁾ къ нему⁸⁶⁾ глѣ⁸⁷⁾: „Йѡакимѣ⁸⁸⁾, оуслыша Гк Бѣ млтроу твою, й сниди ѡсждоу, се ко жена твоя А́нна въ оутровк прїимет й родит, й възвлѣит сѣ⁸⁹⁾ сѣма твоє по всей земли⁹⁰⁾. й сниде Йѡаким й призва пастыра своа й глѣ: „приведи ми ѡ.⁹¹⁾ агнецъ неклосных⁹²⁾, и воуджт ѡ.⁹³⁾ агнецъ Гж Бгоу⁹⁴⁾ моѣмоу. й приведита ми сѣмо вѣ. телца неклосна й непорочна, й вждета ѡба надѣсѣт телца йерѡм й старцем. й⁹⁵⁾ сто козелъ, й воудет сто козелъ в сѣм людемъ“. Й се Йѡаким йдыше съ стады своїми, й ста А́нна при вратѣхъ й видк Йѡакима градоуша, й текши ѡвхвати сѣ ѡ выи єго⁹⁶⁾ глюци: „йнк видк, іако⁹⁷⁾ Бгъ мои блви мѣ зѣло. се ко сѣрѣла вдова⁹⁸⁾ — не вдовица, безчад'на⁹⁹⁾ — въ оутрокк прїимоу“. й почн Йѡаким прѣвыи днь в домоу своємъ й разумк А́нноу женоу свою*).

[V]. Й въ оутрїи днь принесе Йѡаким дары своа глѣи в собѣ: „аще Гк Бѣ ѡцѣстил ма єсть, петель іерѡвк¹⁰⁰⁾ іавит мнѣ“. й принесе дары рекоша петалоу іерѡвж¹⁰¹⁾, дондеже внїдет къ ѡлтарь Гнь, й не видк на собѣ грѣха. й реч[є] Йѡаким: „йнк видк, іако Гк Бѣ ѡцѣсти¹⁰²⁾ ма й ѡстави ми всѣ грѣхи моа“. й зыиде йс' цркви Гня ѡправданкы¹⁰³⁾ в домоу своєм. йсплннша сѣ днїе А́нк родити, й роди А́нна. й реч[є] вавк: „что редих?“ ѡна же рече: „женескъ цолъ“. и реч[є]**) А́нна: „възвеличи сѣ дша моа днь!“ й взѣ єже¹⁰⁴⁾. йсплннвшим сѣ днїем й йзмы сѣ А́нна й дастъ сосецъ ѡтровокыцы й нарече ймаєи Мрїамъ.

[VI]. Врѣплаше¹⁰⁵⁾ же сѣ ѡтровокыца. Ёгда ж[є] выс[є]тъ ей ѡ. мѣць й постави ю лїти на земли йскоусити, станет ли. й седмїжды стоупашн прїиде на лоно єѣ. й възхити¹⁰⁶⁾ ю лїти єѣ глюци: „живь Гк Бгъ мои! й не ймаши ходити по земли той, дондеже приведоу¹⁰⁷⁾ тѣ въ црковь Гню.“ й сѣтвори А́нна сѣщенїе на ложи своєм, й с'кръноу¹⁰⁸⁾ й нечѣтотоу й¹⁰⁹⁾ не дадаше

* До сего мѣсяца в „Словѣ на Коведїиѣ“ додано ось яке упїмненє:

Темоу поревноуѣтѣ, ѡ моужїе, како не понеси женѣ своей бесчадїа роди, не изгна ни ѡстоуни єѣ, іако ж[є] йнк мнози коуїци творят не боіаще сѣ Бѣ. такожде жены сѣ да подражают, како не притече к воухом, како не призва чародѣйныхъ вавъ, да ж помажоут злою тою мастїю пада радн. До остатнїхъ слів дописано в Замоєськїм рукописї на марг. ось яку увагу: Зрѣ, читателе, шатанїе сѣмѣдриннєс плкнїннхъ оумом Латнїк! — очевидно подмѣчна стрїлка на латнську догму про непорочне Аннїно зачатїе.

** Сї слова, пропуценї в Львївськїм, доповнюемо з Замоєського рукопису. Вони є і у Порфїрева.

минувати мѣ¹¹⁰⁾. и призва дщери ѳвренскыя, а'щахъжт ѿ¹¹¹⁾. ѳгда¹¹²⁾ высть пер'вое л'кто ѡтроковици и с'твори пирь великъ ѿ¹¹³⁾ ѿакым и призва иереа и книж[ни]ки и старца и всѧ люди ѿ¹¹⁴⁾ илєвы. и приведе ѡтроковицю ѿ¹¹⁵⁾ ѿакым съ [зам. къ] иереум и бл'гнуша ю гл'юще: „Бже ѡцъ ишнхъ, бл'ви ѡтроковицю с'ю и дщи ж[е] еи и мѧ именито в'чно къ¹¹⁶⁾ всѧ роди земныя“. и р'ша вси людїе: „да боуди! аминь!“ И приведоша и¹¹⁷⁾ гл'юще: „Бже съ высоты призи на ѡтроковицю с'ю и бл'ви [в ркп. хибно: бл'гнуша] ю послѧднымъ бл'гвенїемъ, иже изм'кненїа не имат“. и в'схити ю м'ти ѳа въ сїенїа¹¹⁸⁾ ложа и даст с'сати ѡтроковици*). и с'твори ѿ¹¹⁹⁾ ѿна п'кс[нь]¹²⁰⁾ Гоу Бѣж гл'ючи: „въспою п'кс[нь] Гѣи Бѣоу моемоу, ѧко посѧти мене Гѣ и ѡиать ѡ мене помышленїе¹²¹⁾ врагъ моихъ и дастъ мѣ Гѣ Бѣ¹²²⁾ правды своеа. и кто възвѣститъ с'номъ Роувимовымъ, ѧко ѿ¹²³⁾ ѿна родит¹²⁴⁾!“ и оугодждши¹²⁵⁾ ю на ложи сїенїа изыде и послужаше всемъ. кн'якши же с[а] вечери с'книдоуѡт¹²⁶⁾ веселаше с[а] и прославиша Бѣ ѿ¹²⁷⁾ илєва.

[VII]. ѡтроковици ж[е] прилагаюу с[а] м'ци, и выст[ь] двѣма л'ктома¹²⁸⁾. и реч[и] ѿ¹²⁹⁾ ѿакым ѿ¹³⁰⁾ ѿна: „ведевк¹³¹⁾ ѡтроковицю къ ц'рков¹³²⁾ и дадевк ѡв'цпанїе, ѳже ѡв'цшаховк. ѳгда како послеть ны¹³³⁾ Гѣ и не принатк¹³⁴⁾ боудеть дар наю“. [и рече ѿ¹³⁵⁾ ѿна]: „пождике ѳще¹³⁶⁾ л'кта третїаго, дабы не исекала ѡца и м'тре, и тогда вед'кк ю въ ц'рковъ Гѣ Бѣ“. бывшим же¹³⁷⁾ трем л'ктом реч[е] ѿ¹³⁸⁾ ѿакым: „привед'кте¹³⁹⁾ дщерк ѳвренскыя нескр'ны и да възмоуѡт¹⁴⁰⁾ с'ѳша гораща, да не възвратит сѧ ѡтроковица възпат, и пакнат с'рдцемъ¹⁴¹⁾ ѳа ѡ ц'рки Гѣ Бѣ“. и с'твориша тако, и възыде¹⁴²⁾ въ ц'рковъ Гѣи и прїат ю иереи и лєвызав¹⁴³⁾ ю и бл'ви и рече: „да възвеличитъ Гѣ Бѣ и мѧ твое въ всѧ роди и къ послѧднѧ дщи! и да¹⁴⁴⁾ ѧвит Гѣ Бѣ и зваченїе свое на тов'к с'ном ѿ¹⁴⁵⁾ илєвым!“ и посади ю на третїемъ степенїи ѡлтаря¹⁴⁶⁾. и възложи Гѣ Бѣ бл'гдаты на нѧ, и потрепа ногама своимъ. и възлюби ю вес домъ ѿ¹⁴⁷⁾ илєва.

*) В „Гловк на Коведенїе“ читаемо тут ось що:

И в'схити ю м'ти ѳа ѿ¹⁴⁸⁾ ѿна въ ѡсїенїе легал'ница ѳа и даст д'ктицюу с'сецъ. гдѣ ѳго инк соут жены, иже своихъ иврегочше чадъ доити и даромъ к'иимъ мншоше, но рабынѧ макомъ питаѡща ѧ. но ѡ безстоудѧ того величанїа и неистовство и немѡрдїа, к ним же речемъ: безоумныа в женахъ, своихъ д'ктицъ равныа макомъ възпита. и кїи звѣр сице свой породъ въззнаивадк и ѡверзе ѡ себе, ѧко ж[е] вы, пов'кжте нам? коѧ м'ти въ с'шхъ женахъ? но ѡсеа'к постидите сѧ ѡблнчав[и] ѡ всѣхъ жнщъ с'шхъ, ѧко сице творѡщи ѡблнч[е] сѧ не имоше ѳ'тробы мѡрдїѧ къ своимъ чадомъ.

[VIII]. Ї сѣнїидета¹³⁶) родителѧ ѧа поюща. [и] вѣваща Бѧ, ꙗко не възврати сѧ къ ним ѡтроковица*). вѣ же Мрїа въ цркви Гнї¹³⁷) ꙗко голоубъ питаема¹³⁸) и прїимаше пицоу ѡз ржкы аггловы. кыши ж[ѧ] ен двкма надесатома лктома съвѣтъ сотвориша архїереен глїоуще: „се Мрїа вѣ дванадесате лктома¹³⁹) въ цркви Гнї, что ѡво сътворим ей, да не ѡскръннт стлнща Гѧ Бѧ нїего?“ и рѣша їереи¹⁴⁰) Захарїи: „ты стоиши при ѡлтари Гнї¹⁴¹), вкниди¹⁴²) въ стлнще и помлн сѧ ѡ нем, и ѧже аще ѧвнть тї Гѧ Бгѧ, сѧ¹⁴³) сътвори“. вкниди [sic!] їереи ѡблече сѧ¹⁴⁴) въ рнзж въ двана[де]сатъзвон'ноу въ стѧа стѣх, помлн сѧ ѡ ней глѧ¹⁴⁵). И се агглѧ Гнѧ¹⁴⁶) ста прѣд¹⁴⁷) нимѧ¹⁴⁷) глѧ ѧмоу: „Захарїе, ѡзыди¹⁴⁸) и съверн соущаа в'довица¹⁴⁹) въ людѣх, и да принесут расны жезлы. ѧмоу же аще покажетъ¹⁵⁰) Гѧ¹⁵¹) знаменїе, сѧмоу вждеть жена“. ѡзыдеша ж[ѧ] проповѣдннцы по всей странѧ¹⁵²) іоудейсткїи и възтржнїи тржва Гнѧ, и се притекоша вѣси.

[IX]. Їѡсифъ же поврѣгъ теслоу ѡзыде въ стрѣтенїе ѡмѧ¹⁵³). и събракше сѧ прїидоша къ нїреѡвнїи ѡмоуше жезлїе. възем же їереи жезлы и¹⁵³) ѡ когождо нѣх вкниде въ стлнще и помлн сѧ. ѡско[нча]в же млатвоу прѣать¹⁵⁴) жезлы і ѡшед¹⁵⁵) дастъ им. и не ѧвн сѧ къ нѣх знаменїе. послѣднїи жезла¹⁵⁶) прѣат Їѡсифѧ, и се голоубъ ѡзыде ѡ жезла и полетѧ на главоу Їѡсифовѧ. и глѧ їереи Їѡсифовнїи¹⁵⁷): „тевѧ¹⁵⁸) жреѡн спаде дѣж Гнѧ прѣати въ съблюденїе севѧ“. и противоу рече Їѡсифѧ глѧ: „снѣ ѡмамѧ и стар їсмѧ, се ж[ѧ] ѧсть двца. ѧгда смѣхж боудет¹⁵⁹) снѡмъ ѡйдекм?“ и реч[ѧ] їереи¹⁶⁰): „ѡубѡи сѧ Гѧ¹⁶¹) Бѧ и помани, что сътвори¹⁶²) Дафамоу и Авироноу, како просаде с[ѧ] землѧ и пожрѣт ѧ за прорнцанїе¹⁶³) ѧ¹⁶⁴) [зам. ю]. и ннѧ¹⁶⁵) ѡубѡи сѧ Їѡсифѧ, да не такоже вждеть въ домоу твоѧ!“ ѡубѡиѧв же сѧ Їѡсифѧ поят ю въ соблюденїе севѧ. и рече ей: „Мрїе, се прѣах

*) В „Словѣ на Боведенїе“ маемо сей уступ в дещо відмїннїи верей:

Бывшоу ж[ѧ] дктицѧ и. лѣта реч[ѧ] мти Янна къ моужѧ своѧмоу: „да съврѣннѡ ѡубѡ ѡвѣт сж[ѧ] ѡвѣраж къ Гнї Бгѡу моѧмоу, ведѣвѧ ѡтроковицу в дом Гнѧ“ и реч[ѧ] Їѡаннмѧ: „пождивѧ ѡтроковицу до трїѡ лѣтѧ, ѧгда како дѣтицѧ възрѣт родителю“. кыши ж[ѧ] ѧї трїѡ лѣтѧ ведоста родителѧ къ црковѧ съ словоѡ', и ѡтроковицы ѣсты проважаѡще дѣтицѧ въ црковѧ Гнїю, и не възыска родителю ни възнн по мтн. и прѣат ю їереи и локзак ю посади на вышнем степенн внѡстрнчкїи завѣкѧ стѧа стѣх. и не възыска мтрѧ своѧ Мрїѧ, но и потрепа ногама своѧма. и ѡужасаху сѧ и чожаху с[ѧ] в'си людїе, какѡ Захарїе кыведе ѡтроковицоу въ стѧа стѣх, идѧ ж[ѧ] вѣ ковчѣгѧ завѣта и в нем роуѣка злата ѡмоушнѧ манноу, и жезлѧ ѡронов прозакшїи [и] бѣгнссанныѧ скрѣжали.

тѣ ѿ цркви Гѣ Бѣга, ѿ ннѣ¹⁶⁶) ѡставляю тѣ въ домоу твоём¹⁶⁷), ѿдоу зданїа здати ѿ прїдоу к тебѣ. Гѣ¹⁶⁸) сѣхрани тѣ“.

[X]. ѿ выс[ть] же сѣкѣтъ іерей¹⁶⁹) глїоцк: „да сѣтворим катапетазма цркви Гнїа“. рече іерей слоугам¹⁷⁰): „призовѣте мн дѣи нескрѣны¹⁷¹) ѿ колѣна Іїлїева¹⁷²)“. ѿ ѿдоша слоугы ѿзыскавшє ѡбрѣтоша зѣ.¹⁷³) ѿ неманоу іерей Мрїю, іако вѣ ѿ сѣмене Дѣда ѿ чєта¹⁷⁴) [ѿ ѿдоша слоугы и привєдоша ю] въ црков Гнїа. ѿ реч[є] іерей: „кѣшнѣ¹⁷⁵) мн сѣ здє, кто ѿмать прѣсти злато нескрѣно ѿ всѣ ѿсоурика¹⁷⁶) ѿ ѡлкнѣта, ѿстинноу¹⁷⁷) прѣфѣра ѿ кѣкнѣ“. [ѿ паде Мрїи воуск и перфѣра и кокнѣ] ѿ кѣземши Мрїа ѿде къ дом своє. Кѣ врама [sic!] же ѡно Захарїа ѡумолча ѿ выс[ть] къ него мѣсто Еумєѡн¹⁷⁸), дондє же Захарїа проглѣ. Мрїа же кѣземши кокнѣ прѣдѣше¹⁷⁹).

[XI]. ѿ кѣземши ковєль¹⁸⁰) ѿзыде почрѣкнѣсти воды, ѿ сє глас Гнѣ¹⁸¹) къ нєи: „радѣи с[ѣ] ѡбравдованнаѣ, Гѣ с товою, бѣвєна ты къ жєнах“. ѿ ѡбрѣти сѣ¹⁸²) ѡдєсноую ѿ ѡшоуюю, ѿ ѡкоудоу¹⁸³) глас сѣ¹⁸⁴), ѿ тренѣтна кыкѣши¹⁸⁵) вѣнїдє въ домь скон, ѿ поставѣши водєнос кѣземши перфѣроу сѣдѣ на прѣлѣ ѿ прѣдѣше¹⁸⁶). ѿ сє аггѣл Гнѣ ста прѣд нєю глѣ: „нє кон сѣ, Мрїє, ѡбрѣте вѣ¹⁸⁷) влѣдѣ прѣд влѣдєю вѣсѣхѣ¹⁸⁸). зачнєши вѣ ѿ роднѣи сѣа єго¹⁸⁹)“. Мрїа же слышавши помышлѣше вѣ совѣ глѣщє: „како¹⁹⁰) коудєт, ѿжє¹⁹¹) моужа нє знаю? ащє ѡубѣ¹⁹²) зачѣноу ѿ Дѣа сѣа¹⁹³), и [ан]¹⁹⁴) рєждѣ іако ѿ всѣка жєна рѣждѣтѣ?“ ѿ вѣіє ѡвѣща къ нєи аггѣл Гнѣ глѣ: „нє тако, Мрїє, сѣла во Гнѣ¹⁹⁵) ѡскнѣт тѣ, тѣм жє¹⁹⁶) ѿ рѣждѣмєє сѣѣ наречєт сѣ, сѣнѣ кышѣнаго, ѿ наречєши ѿмѣ ємоу Іс. тѣи вѣ сѣсєтѣ люди своѣ ѿ грѣх ѿхѣ“. ѿ реч[є] Мрїа: сє рабѣ Гнѣ, коудѣ мнѣ прѣд нимѣ по глѣѣ твоємоу“.

[XII]. ѿ сѣтвори¹⁹⁷) перфѣроу ѿ кокнѣ ѿ донєсє ієрѣѡвн¹⁹⁸), ѿ кѣвн ю¹⁹⁹) ѿ рече єи: „Мрїє, кѣзвєлїчнѣлѣ вс[ть] Гѣ Бѣ²⁰⁰) ѿмѣ тѣє ѿ коудєши бѣвєна къ²⁰¹) вѣккѣ²⁰¹) къ всѣхѣ рѣдѣхѣ земскыхѣ ѿ до рѣдѣ²⁰²)“. радєс[ть] жє прїємши Мрїа ѿде²⁰³) къ Єлїсѣвѣфѣ ѡужнѣк своєи. ѿ толкноу вѣ дѣрнѣ, Єлїсѣвѣфѣ²⁰⁴) жє слышавши тѣчє ѿ ѡврѣзѣ²⁰⁵) єи ѿ вѣвн ю ѿ реч[є] єи: „ѡкждоу сє мнѣ, да прїдєтѣ мѣи Гѣ моєго къ мнѣ? соущє вѣ въ мнѣ вѣзыгра сѣ къ чрѣкѣ мѣєм радєщамн вѣкѣ тѣ²⁰⁶)“. Мрїа жє завѣ танноу, іажє²⁰⁷) глѣ єи Гаврїла арѣхаггѣл ѿ кѣзрѣвшн на ѿво реч[є]: „Гнѣ, кто єсѣм ѣз, іако всѣ жєны земскыѣ вѣлѣють²⁰⁸) мѣ?“ ѿ сѣтвори гѣ. мѣцк ѡу Єлїсѣвѣфѣ. днѣ жє іако днѣ²⁰⁹) ѡу-трока єи растѣшє. ѿ ѡѡвоѣвшн сѣ Мрїа²¹⁰) ѿде къ дом скон

и скры сѧ ѿ снѡвъ Іїлѣвъ. вѣ же сї. лѣт, ѣгда выша тана наа си²¹¹).

[XIII]. И выс[тъ] же ій сї. мѣцъ, и се²¹²) прїиде Іѡсифъ ѿ зиданїи своихъ [и] ѡврѣте²¹³) Мрїа неправднѣ соуща. и ви сѧ по лицу своѣмоу²¹⁴) и паде²¹⁵, на земля на врѣтици и плакаше с[а] гор'ко глѧ²¹⁶): „книмъ лицомъ вѣзрю къ²¹⁷) Бѡгу моѣмоу. како же по-длан²¹⁸) ѡ дѣци сей? како²¹⁹) дѣвою пояхъ ю ѿ црѣккѣ Гѧ²²⁰) Бѧ моѣго и не сѣхранихъ²²¹)! кто оуловль²²²) мѧ? кто злое се сѣтвори въ домоу моемъ и ѡскврѣни сѧ²²³)? ѣгда на м'нѣ ѡбновит сѧ сказанїе Іадамово, іако ж[ѣ] то вѣ въ часъ словословенїа²²⁴) своего и ѡврѣте змѧ женоу ѣдиноу [sic!] и прѣкасти²²⁵)? тако и мнѣ прикаючи сѧ“. и вѣста Іѡсифъ ѿ врѣтица и призва Мрїю и рече къ²²⁶) ней²²⁶): „набди маа Бѣн²²⁷), что се сѣтворила єси и смѣрила єси дшѣжъ мою? завь ль²²⁸) Гѧ Бѧ своѣго? и вѣспитаннаа въ стѧа стѣхъ и прїем'шоу²²⁹) ницоу ѿ рѣжкы аггловы что се створила єси?“ ѡна же плакаше с[а] гор'ко глѡци: „іако чѣта єсмь азъ и моужа не знаю“. и реч[ѣ] Іѡсифъ: „да ѡкоудоу сѣн²³⁰) єсть, єже²³¹) єсть²³¹) въ оуѣрокѣ твоен?“ ѡна ж[ѣ] рече: „живь Гѣ Бѣ мон, іако не вѣде, ѡкоудоу сѣн²³²) ес[тъ], єже²³³) ес[тъ]²³³) въ мнѣ“.

[XIV]. И оувоіа с[а] Іѡсифъ зѣло и оу'молча ѿ неа²³⁴) помышлаа, что сѣтворити ен. и реч[ѣ] въ²³⁵, сѣвѣ²³⁵): „аше сѣкрыю грѣхъ²³⁶) еѧ, ѡбращоу сѧ свара²³⁷) съ закономъ Гїим. аше лн іавла²³⁸) снѡмъ Іїлѣвымъ, воіо сѧ, ѣгда како аггльско вѣдет²³⁹) соущее въ ней, и ѡбращоу сѧ кровъ неповн'ноу прѣдла²⁴⁰) на сѣдъ сѣмрти²⁴¹). но что²⁴²) створѧ [sic!] ен? да ѡпоущѧ ѧ²⁴³) ѡтай ѿ себе“. и постыж[ѣ] [днѣ] и ноць, и се аггль Гнѣ іави сѧ ємоу въ снѣ глѧ: „не оу'вои сѧ въ²⁴⁴) ѡтроковици сей! сѣще²⁴⁵) въ ней ѿ Дѧ стѧ єсть. Родитъ вѡ²⁴⁶) снѣ и наречеш²⁴⁷) и мѧ ємоу Іс. тѣ вѡ сїсетъ люди ѿ грѣхъ ихъ“. и вѣста Іѡсифъ ѿ сна²⁴⁸) и прослави Бѧ Іїлѣва²⁴⁹) давшаго ємоу вѣгдти тайноу²⁵⁰).

[XV]. Прїиде ж[ѣ] Іанень²⁵¹) книжникъ и рече къ Іѡсифови: „почто не іавиши с[а] пришедъ сѣн'моу²⁵²) нашемоу?“ и рече Іѡсифъ: „трѣденъ вѣхъ с поутѣ²⁵³) и почихъ прѣквыи днѣ“. и ѡбращъ сѧ Іанень²⁵⁴) видѣ Мрїю чрегатоу²⁵⁵) іидѣ²⁵⁶) съ тощанїемъ къ²⁵⁷) иѣрѡвнѣ и²⁵⁸- реч[ѣ] ємоу²⁵⁸): „Іѡсифъ. ѡ немѣ же ты свѣдѣтелствоуѣши, вѣзаконїе сѣтвори а ес[тъ] зѣло“. [и рече іѣрей]: „како[вѣ] грѣхъ?²⁵⁹) ѡнѣже рече: „дѣвѣ²⁶⁰) иже вѣ пола²⁶¹) ѿ црѣккѣ Гнѧ, ѡскврѣнила ес[тъ]²⁶²) [и оу'краде вѣрѣ іѧ и не іави снѣмъ

Иїлєвымь“. йерей реч[ε]: „Иўсифъ ли се есть сѣтворилъ?“*). и рече Янень:²⁶³) „посли слоугы²⁶⁴) и ѡбращени дѣоу чрѣкатоу²⁶⁵)“. и идоша слоугы и ѡбрѣтоша також[ε]²⁶⁶). икоже реч[ε] Янень²⁶⁷). и ведоша²⁶⁸) ю съ Иўсифом на сѣдище. и реч[ε] іерей къ Мрїи: „закы ли²⁶⁹) Гѣ своего? къспытаннаѡ къ сѣмъ сѣмъх и прїимавши²⁷⁰) пїцж иъ ржкы аггловы и слышакше нѣк[ни]²⁷¹) иухъ что сѣтворила єси?“ ѡна ж[ε] плака са горко глѡци²⁷²): „яко чѣта єсмь и моужа не злю“. и рече іерей къ Иўсифоу: „что се сѣтворилъ єси?“ и рече Иўсифъ: „живь Гѣ Бѣхъ мей. яко чѣтъ єсмь ѡ немъ“. и рече іерей: „не лжи²⁷³), нж свѣдѣтелствоуи²⁷⁴), глї истинноу. оукрал єси бракъ и не явил сѣом Иїлєвымь [и]и²⁷⁵) поклонилъ єси²⁷⁶) главы своеѡ подъ крѣпоуѡ [sic!] рѡукж Гѣѡ, яко да влѣно воудеть сѣмъ твоѣ²⁷⁷)“. и оумолча Иўсифъ.

[XVI]. И реч[ε] іерей: къзврати дѣу, юже пош²⁷⁸) из црѣки Гѣѡ! и прослезилъ с[а] Иўсифъ. и рече йерей: „напою вы***) воды ѡблеченїѡ. и да явить Гѣ грѣхъ²⁷⁹) ваю прѣдъ ѡчима кашима²⁸⁰)“. и къзем іерей напои Иўсифа и посла и къ грѣницю. и прїиде цѣла. напои же Мрїю и²⁸¹— поустї ю въ грѣницю²⁸¹) и прїиде цѣла. и дивиша²⁸²) сѡ къси людїе, яко грѣхъ не явилъ сѡ иѡ²⁸³). и реч[ε] іерей: „аше не явить²⁸⁴) Гѣ Бѣхъ грѣха на ваю, ни азъ ѡсоудяю ваю“. и ѡпоустї ѡ. и пошатъ²⁸⁵) Иўсифъ Мрїю и иде къ домъ свой радоуѡ сѡ и слава Бѣ Иїлєва.

[XVII]. Повелѣниє же выс[ѣ]тъ ѡ кесарѡ Агвоуста написати сѡ єлико же соутъ²⁸⁶) къ Вифлѡѡмѣ Оудей²⁸⁷). и реч[ε] Иўсифъ: „се азъ напишю²⁸⁸) сѣмъ мѡѡ, се же ѡтроковници²⁸⁹) чѣтъ сѣтвор[ю]. како напишоу ѡ? женоу ли свѣтъ? стыдоу всю сѡ²⁹⁰). дшрѣ ли? вѣдѣть вѡ сѣмъ Иїлєвы, яко нѣс[ѣ]тъ²⁹¹) дѣци. сѣи²⁹²) дѣи Гѣѡ да сѣтворить, яко ж[ε] хоцеть“. и ѡсѣдѡвѣ ѡсла и късади ю и ведаше²⁹³), и сѣи єго Сумени къ слѣдъ єго идаше. и прїидоша ѣ. поприца и ѡбращѣ сѡ Иўсифъ видѣ ю²⁹⁴) драхлѡу. и реч[ε] Иўсифъ²⁹⁵) въ свѣтъ: „ѣда како сѣще къ немъ троужает ю?“ и [обращѣ сѡ Иўсифъ видѣ ю смѣюще сѡ]***). И²⁹⁶— ѡбрати сѡ Иўсифъ²⁹⁶) и реч[ε] ей: „Мрїе, что се ес[ѣ]тъ, яко лице твоє виждоу ѡли²⁹⁷) драхлѡ, ѡво ли смѣюще сѡ?“ и рече ємоу Мрїа: „двои люди виждоу прѣдъ ѡчима мѡѡма: єдинны плачѣща с[а], а дрогоиѡ смѣюще с[а] и²⁹⁸— веселѣща сѡ²⁹⁸)“. быша же²⁹⁹) на полъ³⁰⁰) поутн³⁰¹) и рече Мрїѡ къ Иўсифоу: „късади

*) Пропущено в Львівськїм рукоп., доповнюемо з Замоївського.

**) В рукоп. хибно: напои ю.

***) Пропущено въ Льв., доповнюемо з Замоївського рукоп.

ма съ ѡсладе, іако выѣше³⁰²⁾ въ мнѣ ноудит ма изыти³⁰³⁾ а.
и рече [Иѡсифъ]: „где та имамъ вѣвести и скрѣтити та³⁰⁴⁾. іако
мѣсто се поусто ес[тъ]?”⁴⁾

[XVIII]. И ѡбрѣте теѹ вертепъ и веде³⁰⁵⁾ ю тамо Иѡсифъ,
и пристави теѹ снѣ своа. и іаде іскати клѣвѣ Евреанина ѡ Би-
флеѡма. Из же Иѡсифъ іадыи не іада³⁰⁶⁾, и кѣзрѣкѣ на іако
и видѣху крижѣ нѣныи стоащѣ. и³⁰⁷⁾ кѣзрѣкѣ на іако видѣху е³⁰⁷⁾
моутно и птица нѣныа молчаща. и кѣзрѣху на землю и видѣху
крыницю³⁰⁸⁾ стоащѣ и³⁰⁹⁾ дѣлателя лежащѣ³¹⁰⁾ и вѣша³¹¹⁾ рѣжкы
ихъ въ крыницѣ³¹²⁾, и жоуѡще не жаху и кѣзимлюще не пр[ин]о-
шаху е³¹³⁾ оустомъ своимъ, нѣ вѣсѣмъ лица³¹⁴⁾ горѣ зраще.
и видѣху ѡвца ж[е]немѣ³¹⁵⁾ стоаща³¹⁶⁾, и кѣза³¹⁷⁾ пастырь
жезѣ³¹⁸⁾ оударити е хота³¹⁹⁾ и рѣжа еѣго ста³²⁰⁾ горѣ. и ви-
дѣху³²¹⁾ потоць и видѣху оуста козлящѣ прѣла[жа]ще и не пѡю-
ще, и вѣса неприкасанѣмъ³²²⁾ и³— теченѣмъ своимъ³²³⁾ женѣ-
хоу е[а]³²⁴⁾.

[XIX]. И видѣху женоу ѡ герницѣ ісходащюу и реч[е] ми:
„іаде³²⁵⁾, камо³²⁶⁾ іадеши? и рѣху ей³²⁷⁾: „бавы Евреанина
ищѣ³²⁸⁾ а. и ѡвѣща³²⁹⁾ рече: „ѡ ѡрѣма ли еси?“ и рѣху ко
ней³³⁰⁾: „ей“. и реч[е] ми: „кто е раждающѣа къ вѣртепѣ?“
и рѣху ей³³¹⁾: „ѡброученаа ми жена. и нѣс[тъ] ми жена, зне за-
чатіе имат ѡ Дѣа еѣта“. и реч[е] бава: „аще оубо³³²⁾ къ истин-
ноу³³³⁾ еѣсть?“ и рече Иѡсифъ: „гради и выждѣ!“ іаде с нимъ
бава, и се ѡблѣкѣ скѣтел ста надъ вѣртепомъ и скѣтъ велій³³⁴⁾
вѣсѣа къ вѣртепѣ, іако ѡчила не трѣкѣти. и реч[е] бава: „кѣзвѣ-
личитъ сѣа дѣла моа днѣ, іако³³⁵⁾ іаки сѣа ісценіе вѣсемоу ми-
роу!“³³⁵⁾ и іаки ѡблѣкѣ кѣзымаше сѣа ѡ вѣртопа [sic!] и вѣсѣа
скѣтъ велій. и іаки е[а] младенецъ и прѣат сесенѣ ѡ мѣтре³³⁶⁾
мѣра. и кѣзѣни бава глѡщи: „великѣ ми днѣ днѣ³³⁷⁾. іако видѣху
чудо съ³³⁸⁾ ново!“ и іаде ізъ вѣртепа славащи Бѣ. и срѣте
ю Галоміи³³⁹⁾. [и рече бава³⁴⁰⁾]: „Галоми³⁴¹⁾, Галоми! ново чоудо
іамам ти повѣдати³⁴²⁾. дѣла родитѣ, еѣго ж[е] не кѣмѣстит
тѣло³⁴³⁾ а. и реч[е] Галоми: „жикѣ Гѣ Бѣ мон! аще не разумѣю
ѡ словѣхъ вѣщей³⁴⁴⁾, не іамам вѣкры іати³⁴⁵⁾, іако дѣла роди“.

[XX]. И кѣнѣде бава къ мѣри глѡщи: „ѡкры сѣа, не мала
бѣ тоуга належит мнѣ тебе ради³⁴⁶⁾ а. и видѣ ю³⁴⁷⁾ Галоми
и вѣскликноу³⁴⁸⁾ глѡщи: „лютѣ безаконію моѣмоу и некрѣю мо-
ѣмоу, іако іскоусихъ Бѣ жива, и се рѣжа моа ѡпаде*³⁴⁹⁾
ѡ мене!“ и поклонши³⁵⁰⁾ колѣнкѣ свои³⁵¹⁾ мѣри сѣ Гоу³⁵²⁾ глѡщи:

*) В рукописѣ хибно: не ѡпаде.

„Бѣ шѣи мои³⁵³), помани мѧ³⁵⁴), іако сѣ[ма] есмь Авраамле і Іаково [і] Іаковле. не ѡбличи мене прѣд сѣи ми Іілевы, нж кѣзрати мѧ кѣ ницим. іаже вѣси, вѣдо, імже³⁵⁵) імнем твоим ісцѣленіѧ³⁵⁶) творах³⁵⁶) и мздоу мою чаю ѡ тебе прѣати“. и абѣе пристоупи кѣ ней аггак гѣл: „Саломи, Саломи, оуслыша Гѣ мленіе твоє³⁵⁷). принеси роукѣ твоєю кѣ ѡтрочати и ісцѣлаеши и боудет ти спсєніе“. радос[ть] же прѣемши Саломи и поклони сѧ ємоу гѣици сице³⁵⁸): „Ты црѣ роди сѧ Іілеву!“ и поноши³⁵⁹) и цѣлѣ³⁶⁰) и зыйде из врѣтепа ѡправдана. и се глас гѣл³⁶¹) кѣ ней: ³⁶²) „не кѣзрѣсти, іаже видѣ³⁶³) днѣ, дондеже кѣнидет ѡтрочѧ³⁶⁴) кѣ Іерлѣимѣ“.

[XXI]. И се Іѡсифѣ оуготови сѧ и зыйти³⁶⁵) ѡ Іоудеѧ, и прѣидоут³⁶⁶) вѣски ѡ вѣстока гѣици: „где єсть рожден³⁶⁷) сѧ³⁶⁷) црѣ іоуденскѣ? видѣхом бѣ єго звѣздоу на вѣстоцѣ вѣсѣакшоу и прѣидоухом поклонити сѧ ємоу“. Слышавше се Ірод سموуте сѧ³⁶⁸) и посла слоугы кѣ архіерѣѡмѣ, и³⁶⁹— вѣпросиша ѧ кѣ притворѣ³⁶⁹) гѣл: „что³⁷⁰) писано єсть ѡ Хѣт, где раждѣет сѧ?³⁷¹) ѡни ж[є] повѣлаша ємоу³⁷²): „кѣ Вифлѣѡмѣ Іоудей³⁷³). тако бѣ писано єсть³⁷⁴). и ѡпоустѣ ѧ, и призва вѣхувы вѣпросѣ³⁷⁵) ѧ гѣл: „что видѣте знаменіе³⁷⁶) рождѣшаго сѧ црѣ?“ и рѣша вѣски: „видѣхом звѣздаж великоу вѣсѣакшоу кѣ звѣздах и ѡмрачающа ѧ іако³⁷⁷— не скѣтити сѧ ии³⁷⁷). и мы разумѣхом. іако црѣ роди сѧ Іілеву и прѣидоухом поклонити сѧ ємоу“. и рече імѣ Ірод: „и дѣте, и шѣте³⁷⁸), и аще ѡбращете, повѣдите и мѣтѣ, да и азѣ пришед поклоню сѧ ємоу“. и и зыйдоут³⁷⁹) вѣски, и се звѣзда, юж[є] видѣша на вѣстоцѣ, вѣжаше³⁸⁰) ѧ, дондеже привелоу [sic! зам. привеле] ѧ³⁸¹) вѣ врѣтепѣ³⁸²) и ста над главою ѡтрочате. и видѣвше ѡтрочѧ вѣлѣсви сѣ Мрѣю мѣтрѣж єго и заша³⁸³) из врѣтищѣ³⁸⁴) своіхѣ злато и ливанѣ и змирнѣж и даша ємоу. и вѣте прѣемши ѡ аггѣл не ити кѣ Іерлѣимѣ³⁸⁵), нж ииѣмѣ поутѣм и доша кѣ землю³⁸⁶) свою.

[XXII]. Тогда оувидѣ Іродѣ, іако пороуганѣ высть ѡ вѣлхѣ разнѣкѣк сѧ и посла оубициѧ гѣл імѣ: „и зыйте кѣ сѧ младенца³⁸⁷) ѡ двою лѣт и³⁸⁸) ниже³⁸⁸)“. Слышавши ж[є] Мрѣѧ, іако младенца оубиваюте, и оубоіавши сѧ вѣзѧт ѡтрочѧ и покниши є положѣ³⁸⁹) кѣ іселех вѣлоуѣх. Єлисаветѣ же слышавши, іако Іѡѧна и шѣте, вѣземши ж[є] вѣжа³⁹⁰) кѣ горѣ и гладаше мѣста, дабы скрѣла и³⁹¹). и не бѣ мѣста тайна. тѣгдаж[є] вѣзд[х]ноуѣши Єлисаветѣ гѣл: „горо Гѣтѣ, прѣими мѣтрѣ сѣ ѡтрочатеѣ!³⁹²) не можаше бѣ ктомоу Єлисаветѣ вѣзѣти³⁹³). и абѣе прѣсѣде сѧ³⁹⁴)

гора и приат ж. и вк³⁹⁵) гора³⁹⁶) сїдючи³⁹⁷) и ма свѣтъ³⁹⁸), аїгль вѣ Гнѣ вк³⁹⁹) съ нима храниа ѓ.

[XXIII]. Иред же ица⁴⁰⁰) Іѡанна посла слоугы своа⁴⁰¹) къ ѡлтарь Гнѣ къ Захарїи глѣ: „где єси скрываеть снѣ⁴⁰²) твой?“⁴⁰³) ѡн же ѡвѣщав реч[е] им⁴⁰⁴): „озь слоуга вжїи єсмь и пркѣкдѣ⁴⁰⁵) къ цркви Гни; како аз вкдѣ, где ес[тъ] снѣ мой?“ и шедше слоугы и кзвкѣстиша⁴⁰⁶) Иредови сице. посла же Иред къ Захарїи третицею⁴⁰⁷) глѣ: „гдѣ єсть снѣ твой? не вкєи ли. іако кров твоа* кь роукж мою ес[тъ]?“ И рече Захарїа: „лчнкѣ єсмь⁴⁰⁹) кож[ї]и. прлѣи⁴¹⁰) кров мою. и дхъ мой прїиметь влѣдка, іако кров неповинноуа прлѣте вы прѣд двер[ь]ми црковными Гними“. и противь скѣтоу оубїенъ высть Захарїа, и не вкдѣ хоу снѣ Іилѣви, іако оубїенъ ес[тъ]⁴¹¹).

[XXIV]. И⁴¹²) къ час ловзанїа⁴¹³) прїишоша⁴¹⁴), и не ѡвкрѣте⁴¹⁵) нх по ѡбычаю блвенїе Захарїино. и ждаша⁴¹⁶) ждоуще цклоканїа єго⁴¹⁷). медалцоу ємоу⁴¹⁸) оубоїаша сѣ вкєи. дрѣзноуѣ же єдинк⁴¹⁹) вкнїнде къ сїлицие и видѣ при ѡлтари Гни кров скѣдше сѣ. и глас глѣ⁴²⁰): „іако⁴²¹) Захарїа оубїенъ высть, и не потребит сѣ⁴²²) кров єго, дондеже прїидет местник⁴²³)“. и слышавь словеса сїи и оубоїа сѣ и шед⁴²⁴) кзвкѣсти іерѣшм, єже слыша и видѣ⁴²⁵). и дрѣзноуѣше вкєи вкнїндоша, и видѣкше вывше на стопени [sic!] црковнѣмъ и вкскрѣчах⁴²⁶) и растрѣзаша ризы своа ѡ горы до низж. и не ѡвкрѣтоша телесе єго, кров же єго ѡвкрѣтоша іако каменъ соуща⁴²⁷). и оубоїавше сѣ изыидоша и кзвкѣстиша вкскѣмъ, іако Захарїа оубїенъ высть. и слышаша кѣлѣна Іилѣва и плакаше сѣ єго⁴²⁸) три дни и три ноци. по трех же днѣх свѣкѣть скѣкориша⁴²⁹) іерей, кого поставѣмъ [sic!]⁴³⁰) къ Захарїа мѣсто⁴³¹)? и паде жрѣвей на Сїмѡна, темоу вѣ⁴³²) вк⁴³²) кзвкѣщено Дхѡмъ сѣмъ не видѣти сѣмрти, дондеже видит Хѣ къ пакти.

[XXV]. Яз же Іаковъ написав⁴³³) казанїе⁴³⁴) се, матежю сжшж⁴³⁵), єгда оумираш⁴³⁶) Иредъ, скрѣх сѣ къ поустѣк мѣстѣ⁴³⁷), дондеж[е] прѣстанеть мѣкка къ Ірлїмѣ. слава дакшо-моу ми прѣмдростѣ⁴³⁸) писати тайныа сїа. Бѣоу нашемоу⁴³⁹) слава в вѣкы. аминь.

Варианты: 1) Порф. в лѣтописани 2) Порф. Зам. принесѣ 3) Порф. Зам. дод. соугоуки 4) Зам. и глѣ, Порф. глѣ (?) 5) Зам. моема, Порф. ѡ имѣни моема и 6) Порф. Зам. мое 7) Порф. вас. 8) Порф. вас. 9) Зам. предѣ нима 10) Порф. Зам. дод Іаакимѣ 11) Зам. Порф. преже 12) Порф. Зам. приносити 13) Зам. вкскрѣк, Порф.

*) В рукоп. хибно: твоєж.

прискорѣнѣи вьстѣ 14) Порф. Зам. дод. азъ 15) Порф. Зам. Изыскавъ же 16) Зам. вас.
 17) Порф. Зам. коуѣроу 18) Порф. дод. и помышлалше къ сокѣ 19) Зам. пиво 20) Зам. дод.
 моѣ 21) Зам. шно 22) Порф. вас. 23) Порф. Зам. дѣтка сѣтоканнема сѣтокаше са
 и дѣтка плачѣма плакаше са 24) Порф. Зам. дод. рече 25) Порф. ко 26) Зам. Юдиѣнѣ,
 Порф. вас. 27) Зам. Порф. давотажѣ, в грецькѣм то *χερλοδοβουιοу*, повязка на го-
 лову 28) Зам. ймн же дастъ 29) Порф. вас. Зам. дѣла; Порф. дод. и рече 30) Порф.
 оуластн са 31) Зам. дод. се 32) Зам. цѣккы 33) Порф. Зам. вас. 34) Зам. вас. 35) Порф.
 Зам. йко 36) Порф. Зам. вас. 37) Порф. Зам. смири 38) Зам. Порф. ѣда како
 39) Зам. лестаѣх 40) Порф. Зам. твоѣмъ 41) Порф. вас. 42) Зам. Юдиѣнѣ, Порф. вас.
 43) Порф. Зам. рака 44) Порф. Зам. смираешн 45) Зам. послѣоушавши 46) Порф. да не
 47) Порф. Зам. пооклаиоу тѣ 48) Зам. дод. Гѣ 49) Порф. не да 50) Порф. сѣтоканнѣмъ
 и шкелче са ко ризи скоѣ врачннѣм; Зам. и сѣкаче ризи скоѣ врачнѣмъ 51) Зам. къ 52)
 Порф. Зам. сѣниде 53) Порф. похѣдитн 54) Зам. и сѣде подѣ афиною, Порф. подѣ дафи-
 нѣю, — грецький текет дословно згидний з Льв. 55) Порф. Зам. помоли са 56) Зам.
 над афинѣи 57) Зам. дод. влиѣ 58) Порф. оуподокою са 59) Зам. ни 60) Порф. Зам.
 клатка 61) Порф. Зам. прѣл сынн Изаки 62) Зам. оуки 63) Зам. Порф. не оуподокух са
 азъ 64) Порф. вас. 65) Порф. Зам. вас. 66) Порф. Зам. зимнн 67) Порф. вас. 68) Порф.
 азъ ни 69) Порф. вас. 70) Зам. оуѣо 71) Зам. дод. и рыкы ихъ 72) Слѣв: волны... аж до
 Гѣ нема в грецькѣм оригиналѣ 73) Порф. Зам. вас. 74) Порф. Зам. дод. и 75) Зам. плод
 скоѣ 76) Зам. текѣ вѣснѣкъ Гѣ 77) Порф. Зам. Бѣ 78) Порф. вѣзгѣтъ са, Зам. вѣзгѣнтъ
 79) Зам. имѣ 80) Порф. Зам. вас. 81) Порф. Зам. вас. 81) Порф. Зам. Гѣн 82) Порф.
 Зам. кждѣтъ 83) Зам. сѣвѣтн-ка, Порф. і Зам. дод. глѣоше ѣи 84) Порф. Зам. йкнмѣ
 85) Порф. Зам. синде 86) Зам. вас. 87) Зам. и глѣ емѣоу 88) Зам. дод. Іоакимѣ 89) Порф.
 вѣзгѣтъ са Зам. вѣзгѣтъ 90) Зам. весѣнний. Слѣв: и родитѣ... аж до зимнн нема
 в грецькѣм оригиналѣ. 91) Порф. і 92) Зам. никласнѣ, Порф. никласнѣ 93) Порф. і 94)
 Порф. вас. 95) Зам. привеждѣтн ми 96) Зам. Порф. оуапи са выи ѣго 97) Зам. Порф. дод.
 Іѣ 98) Зам. Порф. дод. ктѣмоу 99) Зам. и ксѣдана, Порф. и ксѣдана 100) Зам. петалъ
ѣревиѣтъ, Порф. петалъ иревиѣкъ, Мак. ЧМ. петалъ иревиѣкъ, по грецьки то *πεταλον του ѣ-*
ρεвиѣс 101) Зам. и принесе дары скоѣ и зраѣ къ петалоу ерѣвоу, Порф. принесе.. зраше
 102) Зам. оуцѣстнѣх 103) Зам. дод. и къ, Порф. дод. и къ Іакимѣ 104) Зам. Порф. и
 вѣзлаже 105) Зам. Дѣй же ѣре хнѣ крѣчалаше са, Порф. дѣй же ѣ хнѣ 106) Порф. вѣз
 107) Порф. вѣдоу 108) Порф. скверноу 109) Порф. вас. 110) Порф. мимо нѣо 111) Порф. вѣ-
 говѣдоуѣтъ ю, Мак. ЧМ. глауѣ лахѣу ю, грец. *διεπλάτων υѣτην* 112) Порф. дод. же 113)
 Порф. вас. 114) Порф. ю къ архѣрѣвѣмѣ и вѣснѣша ю 115) Порф. есѣнѣа 116) Порф. дод.
 къ 117) Порф. поношенѣи 118) Порф. дод. плодѣ 119) Порф. дѣнтѣ остроковиѣс 120) Порф.
 положши 121) Порф. изидѣша 122) Порф. двою лѣгѣкѣ 123) Порф. вѣдѣте 124) Порф. дод.
 Гѣю 125) Порф. посѣтѣ гнѣкъ на ны 126) Порф. неприятнѣх 127) Порф. до 128) Порф.
 выши же ѣи 129) Порф. призвѣтѣ 130) Порф. дод. рѣсны 131) Порф. сѣдце 132) Порф.
 внидоша 133) Порф. цѣлокаяѣ 134) Порф. вгда 135) Порф. ватарнѣкѣмъ 136) Порф. син-
 доста 137) Порф. вас. 138) Порф. литѣма 139) Порф. вѣ. лѣтъ 140) Порф. дод. къ 141)
 Порф. прѣдстоиши ватарю Гѣю 142) Порф. да вшѣдѣ 143) Порф. теже ѣи 144) Порф.
 шѣлакѣ са 145) Порф. вас. 146) Порф. вас. 147) Порф. вас. 148) Порф. шѣдѣ 149) Порф.
 вдовѣца 150) Порф. емѣу же ѣантѣ 151) Порф. дод. Бѣ 152) Порф. земан 153) Порф. прѣ-
 стнѣж 154) Порф. вас. 154) Порф. вѣзѣтъ 155) Порф. шѣдѣ 156) Порф. же жезѣлѣ 157) Порф.
 Носиѣ 158) Порф. на тѣкѣ 159) Порф. вгда како смѣхѣ вѣдоу 160) Порф. дод. Носидѣ 161) Порф.
 вас. 162) Порф. дод. Корѣю 163) Порф. плѣкѣлокѣи 164) Порф. вас. 165) Порф. и ты 166)
 Порф. вас. 167) Порф. сѣоѣмѣ 168) Порф. дод. да 169) Порф. ѣревиѣхъ 170) Порф. вас.
 171) Порф. вѣсквернѣ 172) Порф. дѣлача 173) Порф. дод. нѣхъ 174) Порф. и несквернѣс Бѣж
 175) Порф. извѣстнѣте 176) Порф. воуѣ і соуѣика, по грець. *και την βѣссон και το ση-*

ριζόν¹⁷⁷) Порф. истокоюю¹⁷⁸) В грец. Σαμουήλ¹⁷⁹) Порф. скаше¹⁸⁰) Порф. читае: вземъ шакобелъ, по грец. κάλλιπυ — відро.¹⁸¹) Порф. вас.¹⁸²) Порф. wэрк са¹⁸³) Порф. дод. есть¹⁸⁴) Порф. вас.¹⁸⁵) Порф. и оубомаше са¹⁸⁶) Порф. скаше¹⁸⁷) Порф. нбо оврѣла еси¹⁸⁸) Порф. предъ Бгѣмъ¹⁸⁹) Порф. вас.¹⁹⁰) Порф. дод. ми се¹⁹¹) Порф. ндѣже¹⁹²) Порф. дод. азъ¹⁹³) Порф. Ѡ Бгѣ жнка¹⁹⁴) Порф. и¹⁹⁵) Порф. Кышнаго¹⁹⁶) Порф. да тѣмъ¹⁹⁷) Порф. сѣтѣоричши¹⁹⁸) Порф. къ іерену¹⁹⁹) Порф. дод. іерен²⁰⁰) Порф. дод. мѣтѣж²⁰¹) Порф. вас.²⁰²) Порф. вѣка²⁰³) Порф. и принде²⁰⁴) Порф. Слнсквѣда²⁰⁵) П. Ѡтвѣри²⁰⁶) Порф. и кѣкви ю²⁰⁷) Порф. юже²⁰⁸) Порф. злнмъ кѣжати²⁰⁹) П. Ѡ дне²¹⁰) Порф. вас.²¹¹) Порф. таннъ сѣа²¹²) Порф. егда²¹³) Порф. видѣ²¹⁴) Порф. и прискоренъ кыстѣ зѣкло и испадъ лицемъ²¹⁵) Порф. повѣрже сѣа²¹⁶) Порф. дод. къ сокѣ²¹⁷) Порф. дод. Гѣу²¹⁸) Порф. помолю сѣа²¹⁹) Порф. шко²²⁰) Порф. вас.²²¹) Порф. дод. ея²²²) Порф. оулови²²³) Порф. ю²²⁴) Порф. слакселѣиѣ²²⁵) Порф. к²²⁶) Порф. вас.²²⁷) Порф. Бгѣмъ, по грец. μεμελημένη τῷ θεῷ²²⁸) Порф. завыла еси²²⁹) Порф. принимшы²³⁰) Порф. се²³¹) Порф. вас.²³²) Порф. вас.²³³) Порф. вас.²³⁴) Порф. къ нй²³⁵) Порф. вас.²³⁶) Порф. грѣхи²³⁷) Порф. скарн сѣа²³⁸) Порф. и лю²³⁹) Порф. есть²⁴⁰) Порф. предавъ²⁴¹) Порф. на осѣжденіе смѣртное²⁴²) Порф. дод. оубо²⁴³) Порф. ли²⁴⁴) Порф. Іосифъ²⁴⁵) Порф. дод. ко²⁴⁶) Порф. же²⁴⁷) Порф. наричет сѣа²⁴⁸) Порф. дод. своѣго²⁴⁹) Порф. вас.²⁵⁰) Порф. такъу кѣдтъ²⁵¹) Порф. Янна²⁵²) Порф. сѣборѣ²⁵³) Порф. Ѡ поутн²⁵⁴) Порф. Янна²⁵⁵) Порф. нпрвздноу сѣуиж²⁵⁶) Порф. шедъ²⁵⁷) П. и рече^{258—259}) Порф. вас.²⁵⁹) Порф. къ то грѣхъ сѣтворилъ есть? ²⁶⁰) Порф. дѣцю²⁶¹) Порф. юже помятъ²⁶²) Порф. ю²⁶³) Порф. Янна²⁶⁴) Порф. дод. твоѣ²⁶⁵) Порф. нпрвздноу сѣуирѣ²⁶⁶) Порф. вас.²⁶⁷) Порф. Янна²⁶⁸) Порф. привѣдша²⁶⁹) Порф. завыла²⁷⁰) Порф. принимашн²⁷¹) Порф. вѣкнѣа²⁷²) Порф. дод. живн Гѣ Бгѣ мѣй²⁷³) Порф. не ажесвидѣтелиствѣн²⁷⁴) Порф. вас.²⁷⁵) Порф. дод. нѣси²⁷⁶) Порф. вас.²⁷⁷) Порф. дакъ кыло сѣмъа твоѣ кѣснѣо²⁷⁸) Порф. помятъ²⁷⁹) Порф. грѣхи²⁸) Порф. нашнма^{281—281}) Порф. вас.²⁸²) Порф. чюдиша сѣа²⁸³) Порф. на него²⁸⁴) Порф. не яви²⁸⁵) Порф. Пѣмже²⁸⁶) Порф. сѣшѣа къ ннхъ кѣа²⁸⁷) Порф. Юдѣкѣстемъ²⁸⁸) Порф. мапншж²⁸⁹) Порф. дод. не кѣдѣ²⁹⁰) Порф. не стѣждѣсѣ сѣа²⁹¹) Порф. дод. ли²⁹²) Порф. се²⁹³) Порф. дод. ю²⁹⁴) Порф. Мрѣю²⁹⁵) Порф. вас.²⁹⁶) Порф. вас.²⁹⁷) Порф. шгогда²⁹⁸) Порф. вас.²⁹⁹) Порф. Ѡгда же кыша³⁰⁰) Порф. посрѣди³⁰¹) Порф. дод. ндоуца³⁰²) Порф. сѣшсе³⁰³) Порф. д.д. Н сѣсѣди ю сѣ шемѣте³⁰⁴) Порф. кѣдѣ тѣ ведж скрѣтъ³⁰⁵) Порф. вѣведе³⁰⁶) Порф. вѣдѣхъ³⁰⁷) Порф. вас.³⁰⁸) Порф. оица³⁰⁹) Порф. дод. видѣхъ³¹⁰) Порф. къ лежнца³¹¹) Порф. кѣтѣхѣ³¹²) Порф. еп ннцн, грець. σάφην — мѣска³¹³) Порф. къ³¹⁴) Порф. дод. вѣша³¹⁵) Порф. же нѣмы³¹⁶) Порф. сѣгоуахъ³¹⁷) Порф. вѣзведе³¹⁸) Порф. дод. сѣон³¹⁹) Порф. и оударнтъ ѣа³²) Порф. дрѣжашѣ сѣа³²¹) Порф. вѣзрѣвъ къ³²²) Порф. прнксноненіемъ^{323—323}) Порф. вас.³²⁴) По грец. καὶ πάντα ἔπι θῆξεν τῷ δρόμῳ αὐτῶν διελεύετο³²⁵) Порф. вас.³²⁶) Порф. кде³²⁷) Порф. вас.³²⁸) Порф. искахъ³²⁹) Порф. вас.³³⁰) Порф. вас.³³¹) Порф. вас.³³²) Порф. вас.³³³) Порф. дод. ли се³³⁴) Порф. вас.³³⁵) Порф. вас.³³⁶) Порф. дод. своѣн³³⁷) Порф. Гдѣе (?)³³⁸) Порф. вас.³³⁹) Порф. Саломѣа³⁴⁰) Порф. вас.³⁴¹) Порф. вас.³⁴²) Порф. да ти повѣдѣ чѣдо ново³⁴³) Порф. нѣо³⁴⁴) П. вѣнн сѣа³⁴⁵) Порф. и не нмоу вѣрн³⁴⁶) Порф. не мала ми тѣжа на тебѣ, Макар. ЧМ. належитъ мнѣ ш тебѣ³⁴⁷) Порф. видѣши³⁴⁸) Порф. вѣспн³⁴⁹) Порф. Ѡпадлетъ³⁵⁰) Порф. пр клоши³⁵¹) Порф. вас.³⁵²) Порф. мѣшсе сѣа к Бгѣу³⁵³) Порф. нашнхъ³⁵⁴) Порф. вас.³⁵⁵) Порф. иже цѣлѣхѣу сѣа³⁵⁶) Порф. вас.³⁵⁷) Порф. мѣтѣж твою³⁵⁸) Порф. вас.³⁵⁹) Порф. поноснши же³⁶⁰) Порф. и абѣ исцѣлкѣ³⁶¹) Порф. вас.³⁶²) Порф. дод. Саломнн, Саломнн³⁶³) Порф. дод. славѣнаа³⁶⁴) Порф. дѣтнше³⁶⁵) Порф. нzyme оугѣтова сѣа³⁶⁶) Порф. прндоша³⁶⁷) Порф. вас.³⁶⁸) Порф. смѣте сѣа³⁶⁹) Порф. вас.³⁷⁰) Порф. дод. кы³⁷¹) Порф. кѣдѣ есть раждаиѣ сѣа? ³⁷²) Порф. ои же рѣша: ³⁷³) Юдѣстѣмъ³⁷⁴) Порф. вас.³⁷⁵)

Порф. въпрашаше ³⁷⁷) Порф. вас. ³⁷⁸) Порф. вас. ³⁷⁹) Порф. изірите извѣстно
 въ штрочатѣ ³⁸⁰) Порф. изидоша ³⁸¹) Порф. ведаше ³⁸²) Порф. пришедши ³⁸³) Порф. надъ
 вѣтномъ ³⁸⁴) Порф. изнесоша ³⁸⁵) Порф. ѿ сѣкровиць ³⁸⁶) Порф. Іудео ³⁸⁷) Порф.
 ѿидоша въ страну ³⁸⁸) Порф. дод. соуцаа къ Бидломѣ ³⁸⁹) Порф. вас. ³⁹⁰) Порф.
 скры ³⁹¹) Порф. кѣжани ³⁹²) Порф. гдѣ скрѣти ³⁹³) Порф. чюдомъ ³⁹⁵) Порф. възврат-
 тити сѣ ³⁹⁶) Порф. раскѣ сѣ ³⁹⁷) Порф. вас. ³⁹⁸) Порф. снѣше ³⁹⁹) Порф. дод. въ горѣ
⁴⁰⁰) Порф. вас. ⁴⁰¹) Порф. искаше ⁴⁰²) Порф. вас. ⁴⁰³) Порф. сѣ ⁴⁰⁴) Порф. вас. ⁴⁰⁵)
 Порф. ѿвѣща ⁴⁰⁶) Порф. сѣдѣи ⁴⁰⁷) Порф. повѣдаше се ⁴⁰⁸) Порф. третіе ⁴⁰⁹) Порф.
 дод. рци ⁴¹) Порф. коудж ⁴¹¹) Порф. аще проакеш ⁴¹²) Порф. сѣена сѣща ⁴¹³) Порф.
 но ⁴¹⁴) Порф. цѣлованіа ⁴¹⁵) Порф. іери иджа ⁴¹⁶) Порф. не сретѣ ⁴¹⁷) Порф. стоахоу
 іери ⁴¹⁸) Порф. еже къ мѣтѣ испресити оу Къшиного ⁴¹⁹) Порф. же сѣ Захаріи ⁴²⁰) Порф.
 дод. ѿ нухъ ⁴²¹) Порф. глѣюць ⁴²²) Порф. вас. ⁴²³) Порф. въстрѣкт сѣ ⁴²⁴) Порф. дод.
 его ⁴²⁵) Порф. вас. ⁴²⁶) Порф. еже видѣ и еже слыша ⁴²⁷) Порф. сташи и къзопиша ⁴²⁸)
 Порф. сѣкдиж сѣ ⁴²⁹) Порф. вас. ⁴³⁰) Порф. сѣкѣраша ⁴³¹) Порф. поставятъ ⁴³²)
 Порф. на мѣстѣ Захаріинѣ ⁴³³) Порф. вас. ⁴³⁴) Порф. напекши ⁴³⁵) Порф. сказаніе ⁴³⁶)
 Порф. мѣлѣкъ бѣвши ⁴³⁷) Порф. оумре ⁴³⁸) Порф. вас. ⁴³⁹) Порф. мѣрск ⁴⁴⁰) Порф.
 ако томуъ подекаеть.

Отсе оповіданє в знаменитий апокріф звѣний в літературі під назвою „Первоєвангеліє Якова“ (Protevangelium Jacobi). У вступній студії подано докладнійше єго літературну історію. В українсько-руських рукописах воно стрічаєть ся часто в тзв. Сборниках і Прольогах; крім Львівського рукопису з 1603 р. (Оссол. 38) і Замойського рукопису з XVI в. (бібл. львівського університету I. F. 15) воно маєть ся в Прольозі XVII в. в бібліотеці переміського крилошанського собора N. LI, В. 5, в одній рукописній збірці в бібліотеці Крехівського монастиря і т. і. Церковно-словянський текст сего апокріфа надрукований петербурскою Археографічною Комісією в першій томі Макарієвських Четіх Миней під днем 8 вересня. Вривок (починаючи з XVII глави) надрукував ще перед тим Пипін у своїй збірці апокріфів (Памятники старинной русской литературы, вып. III, стор. 76—80) із дефектного рукопису XV в. У третє надрукував повний текст апокріфа Порфірев у своїй збірці „Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лѣцахъ и событіяхъ“, С. Петербургъ 1890, стор. 136—148. Інъший переклад, значно відмінний від звѣсного нам грецького тексту, надрукував Новакович (Starine, кн. X). Грецький текст находить ся у Фабриція, т. II, 66—126, у Тільо I, 159—273 і у Тішendorфа, Evangelia apokrypha, стор. 1—49. Основою отсего виданя ми покладали Львівський рукопис з 1603 р., декуди тільки поповнюючи пропуски, які поробив у тексті перепищик, із Замойського рукопису. Варянти виписано головно з Порфірева і Замойського рукопису; тільки декуди подавано варіянти Макарієвських Четіх Миней і грецького тексту. Приди-

вляючи ся тим варіянтам, що виписані ще далеко не всі (ми лишили на боці надто дрібні відміни а також звичайно не зазначували відмінного порядку слів або й цілих речень), ми можемо на певно сказати, що текст Львівського рукопису є зразок иньшого перекладу з грецької мови, ніж той, який маємо в тексті Порфірева і дуже близько з ним схожому (на жаль, у середній дефектному) тексті Замоїського рукопису. Ми не мали змоги порівняти наш текст з текстом Новаковича; таке порівняне було би тим більше пожадане, що численні сербізми в писовні нашого тексту (ь зам. ь при кінці більшої частини слів) свідчать про його сербське походження. В Замоїській рукописі сей азокріф має титул „Іакова аїла слово на рождество Бѣа“, в перемиській Прольозі „Слово на рождество прістыа Бѣа“. Друкуючи отсей текст ми приймаємо поділ на глави заведений у Тішендорфа

Б. Рукописе Йосифа Григора з 1662 р. к. 65—67.

[I]. Во двонадесат колѣноу сїнвх Іїлевыхъ была мѣкго чѣкѣ ѥменемъ Іѡакимъ, когат велми ѥ прѣдикъ, і женоу ѥмѣлаъ такожде ѥменемъ Анна. ѥ были бѣоѣ старі, а дѣтїи не мѣли, ѡ томъ были велми печални. ѥ прїшел велмїей днѣ Гнѣ, ѥ прїнеса ѡ сїи сїи Ізїаки дѣры Боу, цѣо хѣо мѣлаъ ѡ бѣоцѣвѣ ѥ ѡ животныхъ, ѥ ѡ житѣ оупаханїиы скѣѣ. Такоже прїнесе Іѡакимъ дѣръ свої Бѣоу во цѣркѣ, и сталъ предъ ѥмъ жїдѣвїнѣ ѥменемъ Роуѣимъ ѥ рече ѥмъ: „не годит сѣ тѣѣ дѣра своѣго прїнести в цѣркѣ, аковѣмъ не сотворна ѥсї плода оу плѣмени жидѣокомъ“. И сталъ Іѡакимъ печаленѣ велми ѥ пошел*) с дванадесета плѣменѣ Іїлевыхъ ѥ рекъ: „аза ли ѥ єдїнѣ толко не маю плода въ Іїли?“ И поманѣла патрїарха Авраама, иж также во старѣсти дѣла ѥмѣу Бѣѣ сїа Ісаака, и засмѣтїла сѣ велми и ѥ пошѣлаъ в домъ свої къ женѣ своѣй Аннѣ, но пошѣлаъ въ поустыїню ѥ оучїнїлаъ совѣкъ коучѣкъ, акѣ оу тої кѣщїцѣ мѣшкал м. днїи ѥ м. нѣщїи, нї пїек нї кѣкъ, ѥ мѣскалѣ рекѣщї: „не хочѣ нѣ кѣсти нї пїти, докѣлѣ навїдїт ма Гѣ Бѣ; нѣхай ми кѣдетъ кмѣсто іадѣнїа мѣтѣа моѣ“.

[II]. ѥ женѣ его Анна двѣ жалѣсти жалѣвала ѥ двѣ плѣча плакала сѣ: прѣвѣкїи плач, иж ѡ моужї своѣмъ не вѣдала, кѣдѣи пошѣлаъ ѥ гдѣ сѣ подѣлаъ; дрѣгоѣ, иж безчадна, же не дѣла имъ Гдѣ Бѣѣ плодѣ. ѥ рече: „да жалѣю ѡ вѣоствѣ къ своѣмъ и плачѣ

*) В рукоп хибно: и не пошел.

са безчадства моего“. Потом также пришла дѣнь Гѣнь великій, и рекла къ ней слоуживница ей Іоудидѣ: „гдѣ же, доко ѣтъ такъ томиши дѣшъ свою въ печали великой? Се приближи са дѣнь Гѣнь великій, не годит са тобѣ такъ тоужити по шкычаю старого закона“. И вземши рантихъ и да ей завити са, она же не хотѣла прѣнати егѡ на свою главѣ и рекла: „ты егѡ положи на главѣ своей и почти праздникъ вмѣсто мене“. И рекла ей Іоудидѣ слоуживница: „гдѣ же моя, не мнѣ годно завити са оу него, аковѣкъ ты образъ цркви и мѣши“. И рекла ей Аїна: „встоупи ѿ мене, не оучію сегѡ, аковѣкъ Гѣ Бѣ покори мѣ во всемъ родѣ жидовскомъ и чада ми не далѣ, и мѡужа моего не вѣдаю, гдѣ пошла“. И также оу самый полоудень пошла во виноградскѡй и стѣвши подъ дрекомъ дафиною начала плакати са и мѣлти са Бѣоу и рекла: „Гдѣи Бѣе ѡцѣ нашихъ, вѣли ма и оуслыши мѣтвѣ мѡю, яко же вѣлиахъ ей Сѣррѣ Авраамовѣ жонѣ и далѣ еси во старости ей плодъ и родила сѣа Ісаака“.

[III]. И посмотрела на нѣко и оузрѣла на дрѣвѣ гнѣздо птичье и начала сѣлѣнѡ плакати са рѣкѡчи: „горе мнѣ, что ма родилѣ и ѡ которой оутрѡвы вышла есмь, иж есмь едина въ клѣткѣ межѣ племенемъ своимъ? порѣгѣча и выгна есмь ис цркви Гѣ моего. Бѣда мнѣ, комѣ са могѣ рѡкнати? Птицамъ ли? но и тѣи гнѣзда маютъ и дѣтки маютъ, оу почтивости соутъ предъ тобою, Гѣ. ѡ вѣдѣ мнѣ ѡкаанной, комѣ есмь подобна? водамъ ли? но и тѣи плодовици соутъ предъ тобою, Гдѣи, и ѡни къ часъ весны великѣе рѣки испѣраютъ. Горе мнѣ, комѣ са могѣ рѡкнати? И земля, по которой ходимо, и таа плодъ даетъ во время скѡе и хвалитъ Бѣ во всѣхъ“.

[IV] Такъ стѣла Аїна плачаше мѣлчи са Боу. в той часъ стѣла аѣгѣкъ предъ ню и рекъ ей: „Аїно, Аїно, мѣтвѣ твою высѣхѣла Бѣ. зачнши в животѣ своемъ и родили, и вѣдетъ славно и хвалѣно дитѣ твоѣ по всемоу свѣтѣ“. И рекла Аїна: „живѣ Гѣ Бѣ мой, толко рождѣ мѣжескѣй полѣ или жѣнескѣй, не хочѣ и мѣти его совѣ, але дамъ егѡ в дарѣ Гдѣс Бѣ своему[с]. и вѣдетъ до живота егѡ къ цркви сѣвѣжѣи Іерѡшѣм“. И когда встоупила ѡ ней аѣгѣкъ, тогда пришѣли к ней два вѣстѣники повѣдаючи ей, иж Іѡакимъ идетъ к ней в домъ свой съ стады скѡнми. Смоу же вѣдѣчи въ пѣстыни аѣгѣкъ прѣшоу къ Іѡакимѣс и рече: „Іѡакимѣ, высѣхѣла Бѣ къ мѣтвѣ твоѣ: пойди ѡселѣкъ в домъ свой, жена во твоѣ Аїна почала къ животѣ своему и родити имѣеть сѣснѣе всемоу мѣрѣ“. И пошелъ Іѡакимъ радуѣ са къ женѣ своей и рекъ паствѣхѡмъ своимъ: „прѣженѣте мѣи вѣ. выкѡвѣкъ сѣтѣхъ, а стѡ козѡвѣ

снѣмъ Іїлѣвимъ, ижъ Анна породила во старости дитѣ? Слышите, племѣ вѣ. Іїлѣвѣхъ!“ И воспѣвши пѣснь и положила сѣное дитѣ свое в лѣгланницѣ. И тако сѣніци всѣ пошли радующе сѣ и славаще Бѣга Іїлѣка. И тако росла стѣла дѣвица оу мѣри своей, и аггѣлъ Гнѣ звѣжды была предъ стѣлымъ дитѣтемъ.

[VII]. И гдѣ была лѣтѣмъ двѣю, и рекъ Іоѣкимъ къ Аннѣ женѣ своей: „отдаймо Бѣгѣу яко сѣ есмо свѣщали и не замешкаваймо свѣрка своего: если замешкаемъ, не оугѣденъ всѣдетъ дѣръ нѣшъ Бѣгѣу“. И рекла Анна: „пождѣмо до третѣго годѣ, тогда воведѣмъ ю въ цѣрковъ Гдѣню, жѣвы не тоужила по шци и по мѣри“. И тако Іоѣкимъ и Анна воздали хвалѣ Бѣгѣу творящемъ дивнаѣ чудеса. Ико томѣ подобаетъ всяка слава, честь и поклоненіе, Шѣсѣ і Шѣгѣу и стѣмоу Дѣхѣу, нѣнкъ и нѣро и во вѣки, аминъ.

Отсю українсько-руську переробку перших сімох глав Первоєвангелія, виняту з рукопису Йосифа Григора владженого в селі Хорунжівці 1662 р. і перехованого тепер в бібліотеці Новоросійського університету в Одесі, опублікував проф. М. Сперанскій у своїй праці „Славянскія апокрифическія євангелія, общій обзоръ“, Москва 1895, стор. 120—122, відки ми й передруковуємо її. Проф. Сперанскій бачить в ній один із ступнів переходу від староцерковного тексту до народнього оповіданя. По моїй думці важнійший тут факт католицької пропаганди, який бачимо в переробці IV-го розділу в дуєй латиньскої доїми про непорочне Аннино зачатіє — порівняй IV розділ попереднього тексту і полемічну увагу Замойського рукопису, приведену у нас в ноті на стор. 38.

В. Рукопис Петра Кизикевича з XVIII в., стор. 103—123.

(Повчєніє на рѣждєство прѣстѣи Бѣи). Славный и веселый дѣнь пришлоу народови людскому, а звалца хрестіанскому, который презъ прѣркы шновѣданный ш прѣстѣи дѣвици Мѣри, котраѣ имѣла нам породити Хрѣта Мѣсѣю, Бѣга машкаючого. Но лѣто, къ неже прикѣлж[и]ло сѣ швыкаеніе таемницъ къ Бѣгѣу единого скрытѣи [sic!] изкавленіѣ людского закладѣетъ сѣ фѣндаментъ.

[1]. Былъ чѣкъ въ Іїанъ именемъ Іоѣкимъ, снѣ Панхировъ с поколєна Дѣвѣевого, жєнѣ имѣла Анна, дочкѣ Матѣановѣ ш Бидѣшѣма з тогожъ поколєна Ідѣчѣю, и были швое справедливый предъ Бѣгомъ и ходили в приказаніхъ его. И была Іоѣ-

кимъ барзо богат и приносилъ шпфитѣ з малѣности своен ѡферы Бѣс не толко за шнщивнѣ грѣхуовъ и шчнщене дши своен, але шсобавне и ко всемъ оубоогымъ и оутрапленнымъ людскости з мѣр-дня. Мешкали з собою Іѡакимъ и Анна лѣт ѣ. не маючи потомства и дла того ш всехъ въ Іїли в'згорждены были и даровъ ш нихъ шщивнѣици прѣимовати не хотѣли прето, ижъ не в'звѣдали потомства во Іїли. и зафрасовалъ са ш томъ барзо Іѡакимъ и пошолъ межн вѣ. поколинн іїльскыхъ мовачи: „нехай шбачш, если едно а не шчинилъ плодш къ Іїли?“ а гды такоое вывѣдана оучинилъ, шбачилъ, иже все справедливы[и] въ Израилѣ насѣна в'звѣдали. и в'сдшчи в' Іерлѣмѣ в' день праздника шновленѣа, гды са мѣла къ цѣркви и фрасовал са, иже не имал потомства, споманшл на патрїарха Авраама, же в глѣбокѣи старости его дла емш Бѣс сѣа Исаака. и натхумѣеть оуслышалъ голосъ з нека мовачи до него: „в'сдши имати потомство!“ И ш того часш не врына са Іѡакимъ до домш своего, але ишолъ въ горш и трвал тамъ къ постѣк и мѣтвѣк дѣни м. мовачи совѣк: „не пондш штла на пожикана покормш и напою! мѣтва до Бѣа неган [sic!] мене послаеть!“

[II]. Я жена его Анна двожымъ фрасвнѣкомъ зната в'сдшчи шплаковала вдовнство свое и вез'потомностъ свою, повѣдаючи себе быти ш всехъ в'згорженю и ш цѣрквѣ Гѣа Бѣа своего шдаленю. И гды пришолъ днь єдиногѣ ета великого и рочнстѣго, рече до ней свѣжебница єи именемъ Юдѣ: „поковыжъ, гже моа, в'сдшшь фрасовати дшш свю? што ковѣмъ сего днѣа великое оурочнстѣе єто, в которое не фрасвнѣк але радости и веселѣа заживати годитъ са“. Смѣткомъ еднакъ в'сдшчи Анна збѣта ишла до садш своего къ д. часъ днѣа, хотачи нѣкое фрасвнѣк и волю своего срѣчного оулежити [sic!], и сѣла подъ единымъ древомъ дафиномъ названымъ, и вставши почала мѣнти са Гѣс Бѣс мовачи: „Бжѣ шцекъ нашихъ, выслуха[и] мѣтвѣс мою и благоєви мене, іако вѣвилъ єи Саррш и дла єси єи сѣа Исаака!“

[III]. И то гды мовила и позрѣла в небо и шбачила на дрекѣ гнѣздо пташе. и ш того єще варжей розжалла са [и] почала мовити: „вѣдажъ м'нѣ, и комшж' ест-емъ а подокна! и кто мене оуродилъ, ижъ ем са проклатою стала межн єньми іїльскыми! в'зарджаютъ ковѣмъ мнєю и насмѣвають са с мене и шдалаютъ ма ш цѣрквѣ Гѣа моего. и вѣдажъ м'нѣ, комшж' ест[ть] емъ а подокна! авѣмъ и птаствш нѣномш не стала ем са подобною,

Гдыж ѿ ты[и] плодны сѣтъ*) пред тобою, Пани! Бѣда мнѣ, жем' сѣ свѣратом земным не сподобила ѿ выдлатомъ на полѣ машаючим оуподобити не могла! ѿ свѣрата вовѣмъ ѿ выдлата не бесплодны пред Гмь Бгмь, навет ѿ слмы воды, хсць бездшны ѿ нечкественкѣй сѣтъ*), але еднакъ жредло с посередѣ горь вышцають ѿ рыкы их хвалат тебе, Пани, наконецъ ѿ самзи той землѣ не ес[тъ] ем под[о]бною, авовѣм ѿ ѿна насѣна з' сѣке выдлате ѿ в часе своей ѿвоць выдлате. ты ѿ ѿна слова под[о]бны ѿ скршным срдцемъ млачи сѣ до Гдѣ Бга своего молвал.

[IV]. Ѵто аггль кжѣи станбал пред нею ѿ рече: „ѿно, ѿно, выслахал Бгъ млтв твою, зачнеш ѿ породнш ѿ прославенъ всдет ѿвоць жѣвота твоего по всем свѣтк“. ѿ рекал ѿнна: „живъ Гдъ Бгъ, ѿжъ ели порождъ мжеское аво нечкесткен пастидитѣ, принес ѿ ѿдамъ его к' подаронокъ Гдс Бгс, авы сѣжнло емс по всѣ днѣ жѣвота своего“. На тыхъ мѣсть пришла до нѣ таѣ новина, ѿжъ ѿваким мжжъ еѣ до домс ѿдет, авовѣм аггль кжѣи показал' сѣ емс мовачи: „ѿвакнме, ѿвакнме, выслахал Бгъ млтв твою! вынди ѿтсѣс ѿ понди до домс твоего, ѿто вовѣмъ жена твоя ѿнна зачнетъ ѿ породнть ѿ повѣдано всдет' насѣна твое по всемъ свѣтк“. ѿнна тыхъ зъ веселѣемъ ѿчекаваючи прѣста мжжа своего, ѿ ѿблчншн его ѿдшцаго к доу своей ѿ мнѣ поздравншн рекал к' немс ты ѿ слова з радостѣю ѿ с плачем': „Теперь познала емъ, ѿжъ Гдъ Бгъ гоине ма оублчншн рачнл. ѿто вовѣмъ котрѣѣ сѣ перѣкн роздмкла вытѣ вдовою, теперь вжш сѣе вытѣ малженкоѣ! котрѣѣ перѣкн была неплодною, теперь зачнш къ чреку моему!“ ѿ так' сѣ стало. мѣца дѣк. въ ѣ. днѣ зачала к' жѣвотк своему.

[V]. ѿ принесъ дары ѿваким' ѿ стад своихъ на ѿфѣрс цѣле-падншю: ѿ барановъ непокаланыхъ ѿ вѣ. телцохъ оупнтаныхъ ѿ ѣ. козаскъ на чѣстокана дрѣвнхъ людѣй. ѿ рекал ѿваким: „Теперь ѿблчнл емъ, ѿжъ Гдъ Бгъ ѿчѣстнл' грѣхн мои“. ѿ вышол ѿз цркви оублагословен. ѿ был' в домс своемъ ѿчекаваючи вынѣта на тот свѣткъ зачатого к неплоднкѣ оутровѣ, дховное неплодство ѿ срдцѣ нашихъ выкореняючого плодс. Выпальнли сѣ днѣ ѿннѣ до порожденѣ ѿ ѿ родила прѣблвенншю дѣнцѣ ѿ вѣков' ѿ ѿ всѣхъ родовъ, еднш Гѣи выбранншю, ѿ назвала еѣ ѿ именемъ Мрѣамъ. ѿ рекал ѿнна: „оублесннѣ ес[тъ] дѣша моя ѿ того часѣ!“

[VI ѿ дальшн]. ѿ поредншн ѿко сѣ с мжжѣм своимъ ѿвакимомъ стѣшнл[а]! ѿко ѿбѣтншню свою Бгс оучннншню выпальнл-

*) В рукоп. хвбно: сѣдъ.

ючи въ г. лѣта по нарождию [sic!] прѣтсѣю и прѣтсѣю Кѣомъ избраннѣю ѡтроковицю з великымъ веселѣемъ и ѡздобнымъ церемонїамъ до церкви къ Іерлѣмъ за даръ многоцѣнный и ѡфѣрѣ прѣквернѣю Бѣс творцѣ своимъ ѡдали! Ико прѣаль еѣ з радостїю и блгодарачї Бѣа и блвачи великїи архїерен Захарїа, до стѣа стѣхъ депровадилъ, гдѣ толко разъ к' рокъ едикъ архїерен не бизъ ѡфѣры кровно[и] к'ходити было позволено! А іакъ тамъ не през мало лѣтъ безъ всякого тошнѣна и засмѣченна мешкаючї ѡ рѣкъ аггласкыхъ прїимовала, котрый еѣ іакъ предъ вѣки назначеной пана своего матцѣ [со] страхомъ сѣзжан! Ико том[с] ѣтномъ старѣс Іѡсифъ послюблена была не на малѣженствѣ, але на захована непокаланной и вышше зггакней паненствѣ еѣ и чистотѣ! Иккъ радостѣ блгокѣщенїа ѡ Бѣа презъ архїаггла Гаврїила изъ іакѣю вѣрею и мѣдростїю и покерею и любовїю прѣавши погдѣвѣчного и непостижимаго и соприсносѣчнаго безначалномъ ѡцѣ Сѣа и Слова и ѡ стѣа Дѣа зачавшї породїла! Иккъ вѣрне а любовне презъ вшїтокъ часъ на томъ свѣтѣ мешкана Егѣ Сѣмъ сѣзжала! іакъ оуставичне Егѣ была наследовницю и всѣхъ, котори для збавлѣна нашего подїмовала вѣды, працъ, невчасовъ, оутѣканїа, прѣсѣдкована и самой мѣки и смѣрти Егѣ правдицю оучастницю! Ико напредъ надъ инихъ прѣславное и тридневное измѣрѣныхъ вѣснѣе Егѣ ѡг[л]адала! Иккъмъ спосѣвомъ презъ много лѣтъ по хвалѣномъ Егѣ на іакѣа вѣзнесенїи на горкїици Сїѡномъ названно[и] в домъ Іѡанна Бѣослова мешкала, которий еѣ іакъ чистый] дѣквѣтвенникъ и възлюбленны[и] оученикъ прѣтѣи Дѣици, наймилшїей матцѣ ѡ Сѣа и ѡ Бѣа еѣ на тестаментѣ былъ поданы! А потомъ презъ тогожъ архїаггла Гаврїила тѣю вѣетъ и новїнѣ ѡ Бѣа оуслышала, ижъ с того земного мешкана прѣселити сѣа имала, прѣтсѣю и прѣтсѣю Дѣс свою к' рѣки Сѣс и Кѣс своимъ ѡдали. з іаккъмъ набоженствомъ ѡ всего избраннаго не четырехъ свѣтѣ крайнѣ на ѡблѣцѣ нѣномъ до Іерлѣмъ вѣоначалнымъ мановнѣемъ згромаженого апостолского лїкѣ ѡ Сїѡна до Гѣфиманїи прѣтѣе и вѣопрїатное еѣ тѣло прѣвадили! іакъ презъ три днї на ѡномъ мѣксѣ солодкаа аггласкаа мѣзика слышана была! іакъ засъ з радостїю и веселѣемъ невымовнымъ и ѡ всего двѣрѣ нѣного и самого Цѣа и Творца прїимована была! И іакъ до нерѣкотвореныхъ стѣа стѣхъ ѡ Сѣа и Бѣа своего впрѣвадж[ѣ]на к' славѣ и велѣможности невымовной не толко дїїю, але и тѣломъ несползъ з дїїю до свѣлѣна праведнымъ з осева[и]вого дарѣ и прикїаїю Егѣ всѣс [sic!] мѣтвѣю и причиною своєю вїшко штокоавѣкъ ес[ть] намъ на пожитокъ и збавлѣнїа намъ

потребного еднает! Ласкою ѿ добротливостію єдинороднаго Сїна своего Гїа наш[его] Іс Хїа съ Оцєм ѿ стым Дхом нига[и] вдет чes[ть] ѿ хвал[а] ѿ поклонь ннѣ рно. аминь.

Є се популярна переробка Первoевангелія, а властиво перших V розділів, є коротким зазначенем змісту дальших. Характер і зміст рукопису, де знаходить ся вона, показує, що се оповіданє справді було зладжене для виголошеня в церкві замість проповіді. Мова народня з слїдами підгірського диялекту (рукописе походить із нинїшнього самбірського повіту), густо підсипана польонїзмами, а по троха ѿ церковщиною. Конець оповіданя про Успеніє Богородиці оснований також на апокрїфі, на тзв. Слові сьв. Івана Богослова про Успеніє Богородиці, що знаходить ся при кінці отсего тому.

Г. Перемиський рукописе з XVIII віку, стор. 498—505.

(Казїнка на Рждєво Прєстой и Славной Блдчца ншїа Бїца ѿ рно Дѣвы Мрїи, мца сен[такра] днїа ѿ). [I]. Правєдний Іакїмъ і Анна сїаа сѣтъ с поколѣна Дѣдоваго*). И снѣе Іїлвы жертвѣ свою Бгѣ ѿфквокали тамо въ цркви сїаа сѣтѣх. тамъ же сѣий Іѡакїмъ и Анна въ Іерусалимѣ жили, ко тамъ свой дом мѣли, ѿ безчадны были, а вѣрзо богаты [sic!] зѣло. Гды до цркви жертвѣ єднаго чѣса принеслѣ Іакїмъ, снѣе же Іїлвы не прѣаша жертвѣ ѿ него, но рѣша ємѣ: „[їди] ѿз цркви пречѣ, ко тѣвѣ не достонт дѣры Гдѣвы приносити, ко ты ѿ[с] своихъ женовъ не оставилѣ склени въ Іїлѣ“. ѿскорѣ же Іѡакїмъ ѿ пойдє на пшцѣ и речет ко сѣтѣ: „їко єдинъ єстемъ грѣшенѣ ѿ колѣна Іїлскаго! всѣ Іїлтанє чадѣ мѣютъ, а я со своєю женою безчадный“. и помандѣ Іѡраїма, їко далѣ ємѣ Бгѣ на старость снѣ Ісаїа. И сотворна сѣтѣ на пшци колѣвѣ ѿ мѣла сѣ Бгѣ со слезами мѣ. днїи не їстѣ ни питѣ.

[II]. Жена же єго Анна мѣла сѣ Бгѣ ко домѣ своемъ, а не знаше, гдє єй мѣжѣ. ѿ прѣближи сѣ велїи днї Гнѣ, ѿ взѣвши сѣ сїаа Анна иде въ црквѣ сїаа сѣтѣх. ѿ вниде въ црквѣ, снѣе же Іїлвы ѿзѣнаша єй ѿз цркве конѣ. Анна же сїаа иде ко дом

*) Далї пропускаємо двї сторони цитатів з письма сьв., що не належать до річи.

свой ѿ плака са со слезами, ѿко безчадна, ѿ ѡблече са во ризѣ ѿ вииде под садъ свой во ѡ. час, ѿ припаде на колѣна свой под древомъ фадруномъ млаще са Бгъ и глюще: [III]. „Оубы мнѣ, ГИ, комѣ оуподоблю са, ѿко азъ неплодна естем, ѿ поносиша ма снове Илвы и изнаша ма из цркви Гда Бга моего! Изъ же не оуподоблю са ни птицам, ни рыбам, ни водам, ни земли. Но вса тварь плодна на всако время ѿ приносить предъ та Гди. Но тебе, Блдо, славлю, всестый, Гди милвый, млю та, даж ми всечаство по мти твоей“.

[IV]. И послаа Бгъ изъ нѣа стго архангла Гавриила, ѿ ста предъ нею гла ей: „Ино, Ино, оуслыша Бгъ матв твою ѿ значеши въ чревк твоёмъ Дхомъ стымъ, ѿ родившее скма твою возлететь по всей земли“. и рече стамъ Ина къ арханглу: „живъ Гдъ Бгъ мой! аще рождъ плодъ любъ мжескій любъ женскій, и всдѣ ѡфкровать Бгъ славити на вкки“. ѿ во той часъ зачала Бцъ во чревк своемъ Дхомъ стымъ. и ѡиде ѡ ней архангъ, ѿ в той же години прииде на пшщ ко стомъ Ивакмъ ѿ рече: „Ивакме, Ивакме, оуслыша Бгъ матв твою: се жена твоя зачала во чревк, иди до домъ своего!“ ѿ возрадова са Ивакмъ ѿ вкрова Бгъ, ѿко зачала жена его во чревк своемъ Дхомъ стым, иде на пшщ до домъ своего со радостію велією. ѿ выиде на поле на пшщ ѿ видк ѡвца своя ѿ пастырей своихъ пасщій стадо ѡвчье. ѿ призва ко себк два пастухи ѿ рече имъ: „Приведте ми до домъ два і. агнецъ ѿ два і. телецъ твччныхъ, и да всдет трапеза вскмъ людемъ во домъ моемъ.“ ѿ се Ивакмъ иде со стады своими до домъ, ѿ стала Ина стамъ предъ враты, видк Ивакма градща и рече емъ: „ѿко Гдъ благослови нас!“ Поча Ивакмъ во домъ своемъ ѿ разсмк, ѿко благослови ихъ Гдъ.

[V]. И возатъ дары ѿ принесе во црковъ вжію ѿ рече: „вкдаю Гди, ѿко ѡчисти грѣхи мои“. и вкпроси сщениковъ ѿ оучителей церковныхъ [ѿ] иныхъ людей на трапезѣ, ѿ выиде изъ цркве ѡправданъ во домъ свой со вскми людами на трапезѣ и возвесе са зкло. Гды исполниша са ѡ. мцй, ѿ породе Ина Бцъ, иде Ивакмъ до цркви стамъ стыхъ ѿ призва сщениковъ ѿ вкрестиша ѿ даша ѿма ей Мрїа. ѿ рече Ина стамъ: „инкъ възрадова са дша моя ѡ Гдк!“

[VI]. Мрїа же ѡтроковица крѣплаше са Дхомъ стымъ. ѿ въ ѡтрочати ѿ. мцй, ѿ постави ю Ина мти на земли ѿ подни са, ѡтроча же стѣпи на земли ѿ. степенъ прииде на лоно мтре своего. ѿ восхити ю мти ѿ глущи: „живъ Гдъ Бгъ мой, ѿко не

ймавши ходи[ти] по зем'ли, ден'деже воведѣ та во цр'ковъ вжїю“.

[VII]. Ёгда йсполни сѣ ѡтроковици г. лкта, й призва Іѡ-
аким' сцїеников й всѣ люди йлвы й воведѣ со радостїю во цр'
ковъ стѣл стѣх, їако цр'ь Дѣдъ свѣт'читъ оу ѡсалм'к мѣ.:
„Приведѣтъ сѣ црю дѣмъ во слѣд' ѣа, ближ'наѣ ѣа. Приведѣтъ
сѣ тек'к, приведѣт' сѣ во веселии й радости, вкведѣт' сѣ во
цр'ковъ цр'евъ“. Й рече Іѡаким' со йнною: „да вѣдет' вѣ цр'кви
славити Бг'с на вкки“.

[Из розд. VI]. Й сотвори йнна пѣснь Бг'с глїюще: „Йако по-
скѣти ма Бг'ъ ѡати поношенїе ѡ [снѡвъ] йлвѣхъ, дастъ ми
плодъ правды моеѣ“. Й разыйдоша сѣ вси людїе славаще Бга й
ржство прѣтой Бци Мрїи на вкки. йминъ*).

Є се свѡбїдна переробка перших VII роздїлїв Первовангелїя
на мову зближену до народноѡї з вїдтїнком надеянського дїялекту
ї з деякими вїдскоками вїд тексту основного апокрїфа. Переробка
була зладжена також для виголошеня на проповїди. Рукопис, вїдки
винято отесе оповїдане, находить ся в бїблїотецї гр. кат. епископ-
ської капїтули в Перемишлї під знаком LI. С. 8. Копїю тексту був
ласкав зладити др. Гр. Величко, котрому тут за се складаю
подяку.

Д. Дрогобицький рукопис XVIII в. стор. 9—14.

(Житїє Гдѣ Бга йшего Іс Хї ї Мтрє єго. глава ѣ.
лгглі просїт Створителѣ ѡ милосердїи за род
члвчскїй). Гди третїя тисїчъ лкт й колше мкзерний народ
людскїй сказаний билъ на топлени дла гр'хху першаго члвка,
так же жаденъ члкъ не моглъ до цр'ствїа йснаго внийти,
лгглі стїи жалбїючи оупадкѣ створени такъ шлахецкаго, спбсто-
шенїа цр'ства йснаго а до того часто и с пилностїю мїли,
а в тои часъ наболше, коли сѣ вїполнїалъ [вырокъ] волк' бжон, при-
ближали сѣ пилнѣ и набожнѣ, падаючи на своѣ ѡблича пред маи-
статомъ вжїим такъ мовили:

*) На кїнци дрібнїйшимъ пишьюмъ додано: Єїе можеш повкдати и на Воведенїе
прѣстой Бци, токмо дѣмъ выверзи с писма сѣаго й на рацїї оума своєго казанѣ людѣмъ
повкждѣ, ѣ на кон'кляузни людѣи до скрѣхи прївлїци.

„Ѡ Створителю всего створена ѡкъ ѡшаго такъ людскаго! Подобало сѧ твои ежон добротливости члвкѧ на подобие свое сотворити, аби з нами ебѣтъ твои хвали оучастником. а ѡто кѣкъ идѣтъ до пекалѧ а не до нека! През так много лѣтъ жадного смо не видѣли сѧго, а неприѡтелѣкъ ѡшкъ моцѣ оузыѡли над нами, и не ѡшкъ оунадокѣ, але пекало з ними наполнѡѣтъ. Милѡй Пѧне, не змиѡшеш сѧ над ними? чему и родити сѧ допѣскаеш? чему даешъ оу рѣски ворогам дѣшевним над члвком? але ведлѡгѣ в[еликон] справедливости чинишъ ѡкъ црѣ ѡ панѣ. ѡто ѡбжѣ, милѡй Пѧне, час милосердѡя приходит. Рачѣ сѧ ѡзмиловати и запемнѣкти гнѣвѣкъ, рачѣ ѡпустити з мѣски мѣзернаго члвкѧ! Спо-мни, Пѧне, же твое ест створена ѡ на подобенство свое оучинил ес его! Ѡкори рѣкѣ милосердѡя твоего! запемни гнѣвѣкъ своему! измилуѣ сѧ над ними, бо оу тоѣкъ надѣѡя своѡ [sic!] покладают. Рачѣ гнѣвѣкъ своего запемнѣкти!“

Ѣ вислухал Гдѣкъ Бгѣкъ милосердне тоѣ [sic!] жалоснѡю прозѣву аггласкѡю ѡ рекѣ Гдѣкъ Бгѣкъ: „жал ми барзо, жем сотворил члвкѧ, бо мушѣ сам за него терпѣкти ѡ горко оуѣмрти*) на страстѣкъ волнѡю“.

При том розмишлати можемо житие Прѣстои Дѣи Бѣи Мари, которѡя гди в трохѣ лѣтѣхѣ до тринацѡти лѣтъ родичѣк ѡѡ Ѣѡким и Ѣн[н]ѡ ѡѣѣкровали Бгѣу и ѡдали до сѧѡа сѧих. Там приѡмѡючи ѡи сѣшеникѣкъ мовил до неѡ: „чѣшѣкъ, цорко, и видиш и приклони оуѣхо твое... и неѣу родѣкъ свои и дом ѡѡа твоего жеѡи тѧ не ѡѡдмовили ѡ сѧѡго мѣксѡа сего!“ а Прѣѡа Дѣѡа Бѣѡа зрозѡмѣкла тоѣ: оуѣклякнѣвши змислила сѣѣкъ Бгѡа за ѡѡа и за маткѣу, мишлати горѡчим срдѣцем и наѡожним словом, цо ѡи чинити мѣкла, жеѡи сѧ Бгѣѣ всемогѣцѡму оуподѡвала ѡ его ласкѣу наѡшла. Потом вставши до мѡлѡви приказѡни сѧ ежѡго оузыѡла и дрѡе сѡѣкъ к наѡвишѡму выполнѡю**) вѣрѡла: ѡ-ѣ. бѣдѣшѣкъ любити Гдѡа Бгѡа твоего оуѣсѣм срдѣцем твоим и всею дѣшею твоею ѡ вѡжнѡго своего ѡко сам сѣѣ. тоѣ дрѡе приказѡни захѡѡячи такѣкъ прѣдѡко оуѣсѣм цѡтѡм наѡикла, же ѣсѣкъ рѡѡе-ниѣкъ дѣѡи и тоѡаришки свои, котрѣки Бгѣу з нею сѡѣжили, своѣм сѣѡим житием прѣхѡдила и з сѣего срдѣца ѡ з сѣѡи дѣшѣкъ и сили своѡи любила. дрѡга, аби рѡдинѣ свою ведлѣгѣкъ рѡзказѡни вѣѡаго ѡкъ сама сѣѣ любила. ѡ-ѣ аби того в неѡѡѡсти мѡла***), цо сѧ

*) В рукоп. хибно: и горком оуѣ сѡрти.

**) В рукоп. хибно: выполнила.

***) В рукоп. хибно: малѡ.

Бг҃у не вподобало, а того любила и чинила, що Бг҃с мило вѣло. Дѣ-є ави покорною и терпливою и оуѣкм цнотливою показала [сж] и его стѣн мѣти си оуподобила. Ё. просила, ави далѣ еи Бг҃ъ тот часѣ вѣдати, котрого си народит дѣца таа, котраа мает Снѣ Бж҃аго породити, просачи, ави ѡчи еи видѣли, оуѣха еи чули голос дитетѣ [sic!], азник — ави ним колишучи емѣ спѣвала, рѣки — ави еи пѣствовала, и прочии. Шестое Бг҃а просила, ави старшим могла оуѣслужити якѣ наилутише; З-є ави црковѣ и народѣ свои рачи [sic!] ѡкѣпити могла з рѣкѣ неприятельскихѣ и снѣ своего послати на теи свѣт. И так си Бг҃у своєю покорною чистою оуподобала, же Снѣ своего даровалѣ еи и породила его, але не [в] прожнованю, бо з ранку ажѣ до третей години над днѣ мѣла си Бг҃у, а ѡ г. години ажѣ до д. ровила, ѡ д. зновѣ на мѣткѣ си бавила, поки си аг҃галѣ с покармом не показал. бо еи аг҃галѣ живил оуѣ стѣа стнх, и дивно вѣло всѣм, же такѣ покорною [вѣла] и цнотю, постом, мѣтвами, непрожнованием всѣ ровесницѣ свои переходила.

Гди еи г. лѣт вѣло, тогда старший жидове мовили еи, ави си ѡдала за мѣжа, котрий би си еи оуподобалѣ. Прѣтаа дѣвица с того си зафрасовала, же тварѣ еи иснаа потѣмнѣла. по том зотхнѣвши до Бг҃а, тим старшим мовачи: „свою чистотѣ Бг҃у ховаючи чѣвка ѡпрочѣ Бг҃а не хощѣ знати и присягу сво[ю] ломати. Бг҃ъ мой ѡблюбленецѣ, мужѣ и сторожѣ дѣства моего. в сего земли завжди рожѣ цвѣтут и невиповѣдимою волностю [sic! зам. конностю] пахнугѣ! там ест роскошѣ и веселѣ аг҃гаское. нема там лѣта горячого и зими студеной. там не плачут, бо веселѣи завжди, крику анѣ боазни, голоду анѣ хороби анѣ конни, сварѣ анѣ фрасунку, бо там вѣчнаа памят и радост, там ест Бг҃ъ створител, тому аг҃гли и архаг҃гли, сѣнце и мѣсяцѣ и звѣзди и оуѣ створенѣа кланѣет си. и ѡ тому колю его чинити послубила“.

Оуѣчувши старшие диковали си мовѣ еи такои мѣдрои и мовили: „ѡ дѣвице, що ти чинишь! хочешѣ оуѣчинити початокѣ ишим дочкам, котри[и] ѡ вѣка не бѣвѣ, ави за мужѣ не ити? а оуѣ кнѣгах Моисѣвнихѣ пише: жена неплоднаа ест негодна оуѣ Бг҃а“. Мрѣна тому ѡповѣла: „тільки „жена из мужем мешкаючи*“ написано ест, а дѣвицам нѣ“. не знали потом, що из нею чинити. пошли до ради радѣчи си: гди еи позволимо дѣвицею бити, то неѡдна згордит станом малженским, [а] сили еи трѣдно

*) В рукоп. хибно: мешкающим.

чинити“. оўдали ся на мѣтвѣ и пост на три дни, іакъ старимъ такъ малимъ приказали ѿ просиан Бсѣдѣржителя ѿ порады. і-о дня оўчѣли голос оўскі сѣ цѣрквѣ, аби сѣк молодіе и старіе с поколѣніа Дѣидока, або Юуди, яго дѣда, до цѣрки идучи с палцатом. чѣи би палцат заквѣтнѣла, то неханъ вѣдетъ ен за шпѣкѣна. тое ся стало, же Йвсифови ѿдали во і-і. лѣто. а тот Йвсифъ мешкалъ во Вифлѣшмѣ, сѣнъ Иакова, сѣнхъ ѿвнчаеѣкъ навикъ з молодости своен, оўскѣмъ покорнии ѿ жичнѣѣ оўскѣмъ добре, не завидѣла на чѣжеѣ, своєю ся працею живил, билъ тѣслею мѣдрим, ласкавимъ словомъ и[с] старимъ и з молодимъ. не в жертахъ говорил, во и слова непотрѣнаго нѣгди не мовил. алмѣжнѣ хоч би ѿстатнии сребраникѣ, и тои оўбогомъ дал. потомъ и мѣтвѣами ся Бѣѣ оўподобѣла, для того Бѣи шпѣкѣномъ ся стал.

И Йвсифъ гди Прѣтѣю Бѣѣ Дѣѣ до дома своего привѣла, почалъ ся мѣти такъ мовѣчи: „ѿ Створитѣлю, всемогѣщи[и] Бѣѣ, поможи мнѣ снѣ дѣицѣ твоѣѣ ѿфѣкрованѣю а мнѣ во шпѣкѣѣ ѿданѣю [sic!] чисто ѿ послѣжити!“ в тои мѣтвѣѣ аѣгла ся емѣѣ показала и мовил: „Йвсифе, славо Гдѣнии, на твоѣѣ и дѣици воля [вѣжа] виполнѣетъ ся. не вонъ сѣ! Бѣѣ всемо[гш]ци ѿ початкѣ свѣта оўлюбилъ*) рожанъ чѣвкни, ѿпустити его оўмислил“. и послала аѣгла до [дѣ]вици, аби Слово его вѣ оўтробѣ**) своєю приняла и мѣтрѣю***) Бѣѣ вѣла. тогда Йвсифа дома не вѣло, робивъ доми оў иншомъ мѣстѣѣ, гди дѣѣца сама оў хатцѣѣ шила заслони до цѣрквѣѣ и читала книгѣѣ Исѣиѣ пророка. и наишла слова: „ѿто дѣѣица****) почнетъ и породитъ снѣ ѿ нарекутъ іма емѣѣ Еманѣѣла, іакѣ с нами Бѣѣ“. и почала ѿ томъ мислити мовѣчи: „ѿ вѣгословенѣа дѣѣице! ци вѣдѣѣ я годна того видѣти тебе, с покорое послѣжити тебе!“ мѣчи ся а в неко часто поглядѣючи ся пошла по водѣѣ и оўчѣла голосъ з ѿба: „Радѣѣи ся невѣкѣсто невѣкѣстнаѣ!“ а ѿна оўлякнѣвши ся оўпустила водоносъ и пошла прѣдко до дому своего и стала на мѣтвѣѣ. тамъ показалъ ся аѣгла рѣпѣкѣѣпу много оўтѣхѣи принѣши ѿ Бѣѣ, же Еѣѣа Бѣѣомъ зачетъ и породитъ. и дѣѣѣ Бѣѣѣѣ ѿскнѣла ѿ ѿѣѣ, зачала дѣѣца снѣ во дѣхнове-ни[и]. ѿна не вѣрѣла дѣѣица аѣглоѣѣ, же зачала снѣ и аѣгла рѣкѣѣ до ѿѣѣ: „не вѣрѣши? идижѣ до твоѣѣи тѣтѣѣѣ Елисаѣѣѣѣѣ, старои жени, котраѣѣ прѣдѣчѣла, оўже то третинъ мѣѣѣѣ, іакъ зачала во

*) В рукоп. хибно: оўлюбила.

**) В рукоп. хибно: во оўтробѣѣ.

***) В рукоп. хибно: мѣтвѣю.

****) В рукоп. хибно: дѣѣѣѣ.

чрвѣк сна^а. потомъ зникъ аггль, а дѣца рѣдко пошла до Елисаиди.

И оуѣконшовши до дому Захариннаго и с тѣткою сѧ своєю цюловала и дѣти в животѣ нхъ играли тѣшачи сѧ с приходу мѣтрии своихъ. и рекаа дѣца: „Матусю, пришла том до тебе видѣти тебе. правду, цюм ѿ аггла чѣла, же ѿ мѣи шкъ есъ зачала?“ и ѿна сама признала, же естъ правда. и мешкала Мрѣна оу тѣтѣск три мѣк и сѧжила еи при порожденю и купала сѣаго Иѿана и тѣшила*) его. потомъ оузрѣвши, цю правду аггль мовил, зафрасокавши сѧ до дому Фходит. ко оуѣ дому своемъ нѣчого не мали, чимъ би сѧ поживити, а в Захарий всего, всего то в него було. оуѣ дому своемъ мѣскала заробити своимъ рѣкама совѣк покарму. потомъ Иѿсиф до дому пришол докончивши будинокъ. оувидѣвши вѣзмѣрнѣ [sic! зам. вѣремѣннѣ] Мрѣню хотѣла ю покинути. и ѧвила сѧ емѣ аггль мовячи до него: „Иѿсифѣ, слишѣ, не бои сѧ, ко то ѿ Дѣа сѣаго зачала сѧ і породит сна и нарекут ѧма ему Іс Хс^а“.

Іди часъ пришол рождѣству, розказано ѿразѣ, аби оуѣвѣ людѣ**).... тежѣ Иѿсифѣ пошовѣ з Бѣю. и пришовши до мѣста не могли сѧ оуѣпросити нѣгдѣ на господѣ и пошла до кошарнѣ ѿ мѣста далеко. а Бѣа оуѣже хорою було ко порожденю. тѣю кошаркѣ пѣстѣ найшли, ко вѣ[в]чарѣк тѣю збѣдовавши, а потомъ изгрѣзвивши тѣю оуѣ нивѣ пошли ѧз вѣвцями, тилко зоставили вола и ѿсла. а Иѿсифѣ поправивши дахъ шопи над ѧслами, вола и ѿсла привязавѣ, в томъ стѣрбованный заснѣвѣ, а Прѣчистаѧ пан[и]а оувидѣла Хѧ лежащаго на земли и плачѣщаго. Сама не знает, шкъ сѧ породивѣ, ко волѣсти жадной не чѣла. аггли почали [в] нѣк спѣквати; вѣвчарѣк оуѣчѣвши вѣгли до вертепа. тамъ були вѣвчарами на той часъ Петрѣ, Павелѣ, Іаковѣ, котриѣ зоставили апостолами, и познали Бѣа в пеленахъ и принесли дари ѿ ѿвѣцѣ. оуѣ той часъ поживили сѧ Бѣа [и] Иѿсифѣ ѿ вѣвчаровѣ. а на оуѣтро пошол спитовати волѣвѣ, гдѣ му вола оуѣзѣто за спасѣ, и пошол до вертепа, пришовѣ, и були тамъ перскій црѣкъ ворожебитѣвѣ, котриѣ ѧшли поклонити сѧ. и ѿни рекли оуѣбогомѣ дитяткѣ, котрое млет на всемъ сѣк цѣтовати. а Иродѣ с того засмѣтил сѧ и мекит: „Идѣтежъ ви, дознайте правди, а вернувѣши сѧ оуѣповѣсте мнѣ, ко и ѧ понду с поклономъ“. а црѣкѣ дѣа по рождѣствѣ Хѣк поклонили сѧ Гѣи, а вернувѣши сѧ на-

*) В рукоп. хибно: пѣшла.

**) Тут у рукоп. щось пропущено.

задъ не туди [а] нивуди, провадила ихъ звѣзда [и] не вѣли оу
 Йрода. видячи теди Йрод црѣ, же порѣганъ вистъ, питавъ во-
 роженцовъ, іакъ давно зорницѣ оувиѣкли ѿ гдѣ сѧ Хсѣ наро-
 дилъ; не могли сѧ допитати, дави Хсѣ найшол. розказав дѣти
 маленьке во двоух и во троух лѣтѣх стинати. оуѣ тон час аггль
 во снѣ показал сѧ Іѡсифови и рекъ: „Іѡсифе, оуѣтѣкаѣ ѿз Мрѣ-
 ею ѿ з дитѣтем!“ а Іѡсифъ застраши сѧ, нагле з Хрѣтом оуѣ-
 тѣкалъ, извѣднѣ Мрѣю ѿ оуѣтѣкавъ ноцѣ темною. а гдѣжъ
 оуѣже стѣкла, киконацѣт милъ оуѣвѣгли, наишли чѣвка, котрѣй
 сѣмь ниву. ѿ рекъ Іѡсифъ: „чѣвче, ѿди по серпъ и жни свою
 нивѣ“. волею вѣжю стало сѧ, пристигла нива, а чѣвкъ оуѣзвѣши
 серпъ из дому ѿ поншолъ до ниви ѿ начне жати. а оуѣ той час
 жолнѣре Йродовѣ оуѣганили за Хрѣтом, жеви его загубили, и пи-
 тали чѣвка: „давно тот чѣвкъ из дитѣтем и жоню ѡслоом
 оуѣтѣкалъ?“ а чѣвкъ радъ бѣвъ нивѣ той, ѡповѣла: „тогда,
 коли іа ниву тѣю сѣмь, то ѡнъ оуѣ мене тогда ночовалъ“.
 ѿ рекли жолнѣри: „не того ми шукаемо“, и вернѣли сѧ назад.
 а гдѣ би бѣло не так сѧ стало, то би бѣли оуѣгонили Хсѣ и за-
 били, во жолнѣре на конѣх добрихъ вили, а оуѣ ѡсифа ѡселъ
 хѣдий вѣвъ, а сами зомлѣвши не могли ѿти по пѣстинѣх ѿ на
 скалахъ и горах. дивно то бѣло, чѣму не оуѣзвали тѣи дари, цю
 ѡ црѣй перскихъ мали. не дивно то, во оуѣтѣкали и запомнѣли
 злато, миро ѿ кадило, во Іѡсифови милнѣшиѣ бѣвъ Хрѣс, нѣжъ-
 ли злато ѿ для того не [з] златом, але з Хрѣстом оуѣтѣкал.

ѿ гдѣжъ до мѣста приишли в землю Єгипетскую, наишли
 совѣ дуже оубогѣе хатки, чдѣ мешкали з. лѣт, барзо оубогие.
 а потом аггль вѣжѣй оуѣ снѣ іави сѧ Іѡсифѣ глагола: „востани,
 Іѡсифъ, пойми ѡроча ѿ мѣтрѣ его [и] їди из Єгипту во землю
 Израилевѣ, измогша [sic! зам. изомроша] во їдѣщѣи [зам. їдѣ-
 щѣи] дѣша ѡрочатѣ“. ѡнъ же воставъ ѿ поатъ ѡроча ѿ мѣтрѣ
 его їде в землю Израилеву. восѧ [зам. вѣсѧ] же ѡ нихъ совер-
 шивѣ Єнѣ Бжѣй, исполни писаниѣ ѿ крѣстѣ ї страсти Хсѣи
 и смѣртѣ пострада, на нѣвеса вошедъ сѣде ѡдеснѣю ѡца [и] С.
 Дѣа, и паки поїдет сѣдѣти. ѿ да сподобѣт же нас вѣчний Бжѣ
 во вѣки вѣкомъ. ѿминъ.

В отьбому оповѣданю тѣлько де-де видно мотиви взѣти з Пер-
 вовангелѣя. Початокъ виглядае немов прозова переробка з якоїсь
 рѣздвянської драми, а при кінці вѣтавлена популярна легенда про
 ниву засѣяну і вижату одного дня, яку ми стрѣчали вже в угро-
 руськѣм оповѣданю про пророка Ілію (Апокрѣй старозавѣтні

301—302) і яку стрічаємо в інших новозавітних апокріфах, впр. в „Хожденіи апостоловъ“ (Тихонравовъ, Памятники отреченной русской литературы II, 6—8). На основі оповідання близького до нашого тексту зложена також польська і (перекладена з неї) укр.-руська колядка (див. Я. Головацкій, Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси, II, 9, N. 13; Чубинскій, Труды I, 152—153); словянські паралелі до сего чуда див. А. А. Потєбня, Объясненія малорусских и сродных народных пѣсень. II. Колядки и щедровки. Варшава 1887, стор. 112—113.

Е. Рукопис Стефана Теслевцоваго, стор. 4—15.

(Мѣа сѣн'теврѣм ѿ днѣ и [а] рожество прѣстой Бѣи, ѿкъ сѣ ѿна народила). Гѣа Бѣа прѣшѣ ѿ помѣчѣ ѿ прѣстой Бѣѣ ѿ поратѣнокѣ, а кашнѣ мѣстей ѿ пианое выслаханѣ, православныи хрѣстіанѣ.

Наимнѣше православныи хрѣстіанѣ! Днѣс нам' празникѣ радостный ѿ веселое стѣо днѣа ѿнѣшнего; днѣс оуѣсе створена весело игратѣ ѿ вѣдчныи пѣсни Хѣ Бѣ спѣваетѣ. Днѣс оуѣ Акімовом домѣ стала сѣ великам радост[ь] ѿ вѣковѣ неслаханнаѣ. Тылко сѣ пиано прислѣхайте! и вы сѣ пиано прислѣхайте, безплодныи жѣны, котораѣ дѣтей не маѣтъ ѿ мѣнит хѣдачи промеже ѿнѣшыи жѣны, говорѣчи ѿ жалѣючи сѣ, иж дѣтей не маѣтъ, ѿко вы то ѿна ѿ том ѿко жѣко не знаѣтъ. Яѣе за такѣи свѣтныи земныи справы вѣдетѣ Гѣѣ Бѣѣ на сѣдѣ вѣжомѣ такомѣ каждомѣ ѿдавати, ѿкъ совѣ хѣто цѣо заслѣжит.

Оуѣ Галилейской стѣорѣнѣ былѣ един чѣлѣкъ славный, покожный, на ѿма ѿѣакимѣ, зѣ цѣркего поколѣнѣа, з домѣ [Дѣѣа]*), на ѿма ѿѣкимѣ з жѣною на ѿма ѿнною**). Тыѣ были родѣ славного ѿ были ѿкое побожного мешканаѣ, которыи завѣше давали ѿѣѣрѣс Гѣѣс Бѣѣс зо вѣсего маѣткѣс свѣбего, каждого рокѣс надѣлали нищнѣ, оуѣвогнѣ, сѣротѣ, калѣкѣ, чѣжосторонныхѣ, переходжѣхѣ прѣймали оуѣ дом свой, ѿ жыли меже собою оуѣ великой любѣви лѣтѣ ѣ., а потом оуѣвойшли оуѣ сѣкмѣ десѣт лѣтѣ, до старѣсти своей. почали ѿѣкимѣ попы говорѣвити и коевѣды цѣркѣвныи ѿ всѣхѣ собѣорѣ жѣдовѣскѣи тыми словы мѣвѣчи: „слѣхай

*) Се слово щезло під чорнильною плямою.

**) В рукописі через помилку: ѿнноѣ.

Іѡакіме, юж ты-сь оў старости глѣбокой нѣз' своєю жоною Ін'ноюю, а потемкѣ межн совою не маєте. Я Бгѣ приказалъ пречъ таковыхъ Ѡ цркви Ѡлчати ѣ жадного приносѣ Ѡ таковыхъ не приймати ѣ с такіми анк' кети анк' пити". И так Ѡлчили Іѡакима і Ін'на Ѡ цркве ѣ Ѡ зкорѣ. Видачи то Іѡаким і Ін'на такѣю своєю великѣю ган'еѣ, а ещѣ еѣдѣчи предный члѣкк' оў людеѣ ѣ славный, а теперъ zostав оў неславк', плакали того бар'зо ѡвое. Ѣкышол Іѡакимъ всады помеже народомъ жыдов'ским, ци [ѡнѣ] ино един такій, ѣ н'кгде кн'де не з'найшол, ѣ пришов'ши до домѣ речет жонк': „Мож наймилша жоно, знаѣ ѡ томъ добре, иж то а тебе лишаю, ѣ пойдѣ а ко пѣстыню, где мене ѣ люде не еѣдѣтъ знати, ѣ там еѣдѣ са покѣтовати до смѣрти моеѣ, н'кжли маю с тобою тѣт оў ган'еѣ жыти. Я ты еѣдѣ дома, полецаю та Бгѣ нѣсномеѣ в оп'еѣкѣ“.

Слышав'ши то Ін'на речет со плачем: „Оўкы мн'к' еѣдной! цож а теперъ маю почати, иж то на старост нѣз' моймъ люкым гадѣем рогтати са маю ѣ ѣ великомъ жаюю zostати! Горе мн'к' ѡкланной! цож а маю почати!“ И так з великим плачем ѣ жалостію пожегнав'ши са со Інноюю, пошол оў пѣстыню ѣ так зайшол далеко, где люде не заходѣт, стал жыти со зв'кр'ми молачи са Гѣ Бѣ іакъ оў днѣ так и к' ноци со слезами; вѣксто погодов'кѣ его было емѣ тажкое в'здыханѣ, а м'ксто напитокѣ слезы. И там перебивалъ Іѡким два роки оў той пѣщи на покѣтк'. а жона его Інна терез тоты два роки рѣвно плакала своого оўдор'ства, иж то zostала н'к' к' Бгѣ, анк' ко людеѣ, з великой поваги zostала оў великой неславк' ѣ ѣ зневазк' ѣ в' порѣганію Ѡ вс'кх людеѣ.

И во един днѣ на стѣ оўрочистое сид'кла Ін'на оў домѣ своемъ оў великом клопотк' ѣ в' жѣрк', иж то н'кх'то не могъ еѣ оўт'кшинти; а через тые три роки анк' мыла са, анк' шат свѣтлѣхъ на секе не врала, ѣ была оў великом смѣт'кѣ плачѣчи са гор'ко, споминаючи своого наймилшого мѣжа, где са ѡвертаетъ. И там пристѣпнѣвши ко Ін'нѣ една дѣв'ка савжница на йма Юдыда, поклонив'ши са ей станет говорить рѣкѣчи: „Ѡ пани мѣж наймилша, юж те два роки, іак ты днѣ своєю фрѣсѣшъ ѣ плачѣш, а не маѣш сов'к с того жадной помочи, але ещѣ сов'к гор'ше здорова зрѣлаѣш ѣ нам оўшитким жал зав'даѣш. Я теперъ еѣ стѣ великое, ѣ ты, пани моѣ, возми на секе днѣк шаты ѣ ѣтоли са хочъ мало Ѡ тоѣ жѣры, ѣ помоли са нѣсномеѣ Бгѣ, оўт'кши нас мало, чѣлад своєю, а чѣй ти даѣ, пани моѣ,

даколи*) Бгѣ по твоей жърѣ великой ѿ радосѣ. Тое рекши дѣвѣка поклонѣ сѧ оуѣ ноги. Слышавши то Янѣна мало сѧ оутѣшила ѿ великой жалости пришла до малоѣ радости. Послѣхала дѣвѣки, сѣзала на себѣ шатѣ ѿ стѣшила сѧ мало. Я коли было по шѣдѣ, оутѣставши Янѣна пошла оуѣ своей садѣ, лѣбы то сѧ могла мало оутѣлоти ѿ плачѣ. Ъ ставши под единым деревом дафѣномѣ ѿ там почала мѣтѣвы говорыти до Гѣ Бѣ. Я потомѣ посмотрѣт горѣ деревом, ѿ свидѣла на том деревѣ гнѣздо потѣчое, ѿ так почнет Янѣна силно плакати рекѣчи тыми словы: „Ѡ Бжѣ, Сотворителю, комѣ ѧ ѡкааннаѧ на том свѣтѣ ест подовнаѧ, бѣднаѧ, мѣзернаѧ, нещаснаѧ ѿ неплоднаѧ ѿ ѡ людѣи згорженнаѧ ѿ проклатѧ? Не естем подовнаѧ ѿ потѣтом анѣ зѣкратѣм, во зѣкры ѿ потѣта на сѣм свѣтѣ плод мают ѿ хвалат тѧ, Гдѣ. Скоты безсловесныѧ мают плод ѿ хвалат тебе, Гѣ; рыбы безгласныѣ оуѣ водѣ, ѿ ты мают плод ѿ хвалат тѧ, Гѣ; навет всакоѣ дѣханѣ чистое ѿ нечистое маѣтѣ плод ѿ хвалит тебе, Сотворителѧ своего. Я ѧ, проклатѧ ѿ негоднаѧ естем, Гѣ, ѿ единомѣ ѡ тых!“ Ъ почнет барѣзо горко плакати ѿ перѣси своей бити ѿ сама себѣ проклинати. Ъ вѣ той днѣ, оуѣ который сѧ барѣзо лѣментовала, ѿ там Бгѣ выслѣхавѣ Янѣнины слѣзные мѣтѣвы, такѣже Ъвакимовы шѣрости, шѣ сѧ Гдѣ Бѣ моливѣ ѿ ѡфѣрѣ свою завѣжды шѣрым сердѣмѣ давала. Ъ такѣ зарѣв послалѣ Бѣ аггѣла своего, ѿ пришовѣши аггѣлѣ до садѣ стал перед Янѣною ѿ ѡсѣктѣе еѣ радостно ѿ красно ѿ рече ко Янѣнѣ тихим словомѣ: „Радѣи сѧ, Янѣно, Гѣ с токою! престанѣ ѡ плачѣ ѿ жалости, выслѣхал Бгѣ молитѣвы ѿ слѣзы твоѧ ѿ посты ваша, а то зачнеш днѣ во шѣробѣ твоеѣ ѿ породѣш дѣвѣкѣ ѿ наречѣт сѧ ѿма ей Мрѣѧ, ѿ вѣдет тоѣ дѣта оуѣ похвалѣ самоѣм Бгѣ ѿ радост оуѣсемѣ свѣтѣ видимомѣ ѿ невидимомѣ. ѿ даст вам Бгѣ за вашѣ зневагѣ великѣю славу ѿ повагѣ“. Тое рекши архангѣлѣ Гаврѣилѣ слѣга бѣжѣи ѡишол ѡ Янѣны. Ъ вѣ той часѣ наполнила сѧ Янѣна радости барѣзо великоѣ, ѿ в том часѣ зачала во шѣробѣ своей. Ъ была веселаѧ, але ещѣ жаловала по Ъвакимѣ мѣжѣ своемуѣ, не знаючи, гдѣ ѡнѣ ест.

Я того ж днѣ пошол аггѣлѣ бѣжѣи во пѣрѣ до Ъвакима ѿ знаѣшол его смѣтнаго на молитѣвѣ ѿ сталѣ перед ним ѿ рече: „Радѣи сѧ, Ъвакима! Быслѣхалѣ Бгѣ мѣтѣвы твоѣ, Янѣна во зачнет ко шѣробѣ своей через Дѣ сѣга, оуѣродит во ти дѣвѣицу

*) Форми: даволи, дащо, дахто, дагде — характернѣ для гѣрського, бойкѣвського ѿ лѣмкѣвського говору.

и наречеши ѿ ма еи Мрїа, и вѣдет ти чѣсть и слава великая и по-
вага. И ты иди до дома своего. Слышавши то Іѡакимъ на-
полнилъ сѧ радости великой и бѣгодарилъ Гдѣ Бѣ [мовачи]: „Если
бы то сѧ такъ стало, ѿ кымъ то то дитѧ ѡбѣщала Бгѣ ѿснома
оу подарѣнокъ“. И воставши пошелъ сѧ цѣцкѣ до дома радѣючи
сѧ. Я коли пришолъ, тамъ его стрѣтила Анна з радостію великою
на воротехъ, и цѣловали сѧ любезно бѣдарами Бгѣ. И повѣдала
ема Анна, какъ до ней приходила аггль вѣйи, тоежъ Аннѣ Іѡ-
акимъ повѣдалъ, ѿкое сѧ имъ дитѧ народитъ и акое ема ѿ ма вѣ-
детъ. И такъ ждали часъ и ласки ѡ ѿснома Бгѣ. Я по девѣтѣхъ
мѣсѣхъ породила Анна дитинѣ оу старости своей, дѣвицю барзо
краснѣю. Я коли сѧ тое дитѧ народило, ставши на ногахъ своихъ
постѣпало три стѣпнѣ и вѣзавши само цѣцкѣ мѣтеринѣ почало
заравъ само сѧти и весело почало на вѣсѣхъ смотрити.

Прислѣхай же сѧ теперь каждый, що сѧ стало! Коли сѧ тое
дитѧ народило, была в садѣ Іѡакимовомъ одна ѿблонъ сѣхала,
ѡ килко роковъ не розвивала сѧ. Я коли сѧ имъ тое дитѧ наро-
дило, тои сѧ ночи Іѡакимови сонъ приснивъ, акое бы сѧ оу его
садѣ тога ѿблонъ розвила и зацвила красно и силно. И шни оу-
ставши ѡ томъ совѣтѣ бесѣдѣютъ и чѣдѣютъ сѧ, що бы то могло
быти, и в томъ часѣкъ пришолъ слѣга ѿ садѣ и почнетъ ѿ ма повѣ-
дати, Іѡакимови и Аннѣ, мовачи тыми словами: „Гдѣ пане, що сѧ
стало оу нашомъ садѣ преславное чѣдо, ижъ то сѧ тога сѣхала
ѿблонъ розвила барзо красно и зацвила силно, и барзо красныя
потѣта на ней спѣвають весело и стѣшно, ижъ то такихъ голосовъ
и зма члѣвчій не постигнетъ“. Тоѣ слышавши Іѡакимъ почѣдовалъ
сѧ велми и вставши пошолъ скоро до садѣ, и вѣдѣвши такое
преславное чѣдо забылъ сѧ и впавши на землю прославилъ Гдѣ Бѣ.
И воззавъ Іѡакимъ оу домъ свой сѣйниковъ, сѣсѣдовъ своихъ
и приятелей, оубогихъ, нищихъ, сиротъ, оудовицъ, калѣкъ, чѣжосто-
ронныхъ вѣднѣхъ, и вчинилъ вѣнкетъ достатный, ижъ то Бгѣ далъ
такій даръ Іѡакимови и Аннѣ оу старости ихъ, и нарекли еи ѿ ма
Мрїа. И речетъ Іѡакимъ передъ дѣховными: „Жывѣ мой Бгѣ
и жива естъ дѣша моя, ижъ то я по трѣхъ роцѣхъ то то мое дѣ-
тѣтко ѡбѣщала дати Гдѣ Бгѣ ѿснома на ѡбѣрѣ, акы то слѣжыло
Бгѣ оу чистости своей до смѣрти“. Тоѣжъ слово рекла и Анна.

И такъ Мрїа росла Бжѣимъ дѣхомъ и силою. Я тога ѿблонъ,
коли часъ пришолъ ѿблѣкамъ быти, и такъ оуродила три ѿблѣка [sic!]
барзо прекрасныхъ. Тоѣ прожвило и прожѣразило презъ тыѣ три
ѿблѣка стѣсю Тройцѣ, а иншиѣ оушитки ѡпали прожѣлаючи, ижъ
то Іѡакимови и Аннинны всѣ грѣхи ихъ ѡ нихъ ѡпали, а ѡни сами

стой Тройци родичами са вѣчными найшли и стѣми вѣйми
 zostали. И тотѣ ѿблонь и до днѣсь стойтъ зеленаѣ и нѣгды юж
 воше ѿблонь не зродит; и ѿ того часѣ толко сама стойтъ оу ве-
 ликой славѣ, як ѿваким и Анна и прѣстѣлѣ Панна раз свой плод
 пѣстивши, сами оу великой славѣ и zostали. И тотѣ ѿблонѣ
 едино са zostало Мрѣи, а тотѣ двѣ ѿваким ѿдавѣ до цркви
 вѣй на ѿфкрѣ на ѿщенїе, а попы их ѿстивши роздали вѣр-
 ным людемѣ вмѣсто доры, але тылко тым, которые были сто-
 бливыми и чѣстыми и непорочными, непокаланными. И ѿ того
 то часѣ оустановлено ѿ садов перше до цркви ѿвоцѣ приносить,
 тож самым кѣсти. И тоѣ то третее ѿблонѣ Прѣстѣлѣ дала Ели-
 саведѣ оу подарѣнок, своей приѣтецѣ, якобы тѣтѣцѣ, которое
 то держала Елисавета оу поцтивости и показѣ поты, аж поки
 ѿвана Прѣдтечѣ стого также оу старости и з Захарїемѣ породила,
 свѣтланика свѣтѣ и денницѣ слнцѣ. И коли Елисавета на рѣках
 носила стого ѿвана Прѣдтечѣ, в той час ѿрод за Хѣ тративѣ
 оу Выфлѣмском повѣтѣ дѣтей малых, хотачи Хѣ оубити,
 меже которыми хотѣла Хѣ оубити. И той час Елисавета оутѣ-
 кала со ѿваномѣ оу горы, и там за нею един жолнѣрѣ гонивѣ
 с копѣю, Елисаветѣ самѣю и дитѣтко пробити. Видѣвши то
 Елисавета помолила са со слезами Гѣ Бѣ рѣкчи: „Горо, горо,
 растѣпи са и прїими ма со ѿтрочатком!“ И зараз са гора ра-
 стѣпила, и там са Елисавета стѣпила оу той горѣ, а жолнѣрѣ
 са назад вернѣла; и там Елисавета со ѿваномѣ оу той горѣ си-
 дѣла, поки са война оутолѣла. И тогда при совѣ занѣсла тоѣ
 ѿблонѣко и положила его там оу тѣю ѿскиню оу единѣ скалѣ-
 винѣ оу каменнѣю. И в той час промыслом вѣйимѣ ис того
 ѿблонѣка ис той скалѣвины выросло двѣ галѣзѣ предивные и пре-
 пышные барѣзо*).

Теперѣ са каждый пиано еще прислѣхай, вѣдѣи знати, що
 са стало. И там една галѣза выросла и зродила плод барѣзо
 предивный: вѣклые вѣрнѣки як свѣтѣ, на подобѣнство горохового
 стрѣча, а солодок як цѣкерѣ або мовачи сахарѣ, и барѣзо сытно,
 и то са называетъ изыком тѣрецким акрыды, а по грѣцкїй
 вронѣцы, а по словенскїй прѣжїе, а по рѣскїй вронѣки, а по вѣгор-
 скїй берекинѣ, и тоѣ то вѣйи[м] промыслом оуроженые. И з дрѣ-
 гої галѣзки ишѣл мѣдѣ нашлат [sic!] ѿлывы зеленої, и то са
 называетъ мѣ[д] дивый, тотѣ ест дикїй, самородный и дивный,

*) На марг. приписано: Цезарей книга, роздѣл дї.

Бѣгом оуроженьный*), але не ѿ пчелъ, як инше розвѣкиют быти медъ дикихъ пчелъ. И зновѣ тежъ бжїимъ промысломъ оу дрѣгом оу҃гль тоей печары истекла ѿс камена вода солодкава барво. И в' той печары [sic!] жыль сѣый Іѡанъ Предтеча л. лѣтъ, и тоты берекинѣ 'дав', и тотъ медъ Бѣгомъ оурожонный оужывал, и тѣю водѣ пивалъ, але и тое под мѣрѣ.

И придало сѣ едного часѣ, по смѣрти Іѡановой, коли цесарѣ Яв҃густъ изъ слѣгами своїми 'кз' дивѣ по той пѣщи за ѿленями, и ѣдарыла на нѣхъ великава тѣча, и той Яв҃густъ цесар' оувоишолъ оу тотѣ печарѣ изъ слѣгами своїми передъ тою тѣчою страшною и великою, и ѣвид'кѣши тое древо самъ цесарѣ, на которомъ были берекинѣ якъ стрѣча гороховое и бѣлое яко снѣгъ, а коли нѣхъ почалъ ѣсти, ано такого смакѣ нѣгды нѣколи не заживал. И дивовал сѣ кар'во таковоѣ плодѣ, и насытил сѣ доволно того ѿвоцѣ, и пилъ тотѣ водѣ, которымъ то смакомъ три дни и три ночи были [сыты]. И вынѣсѣ нѣхъ цесарѣ Яв҃густъ того плодѣ до своего панѣства и расплодилъ той ѿвоцѣ.

И такъ то сѣ, братїе, сподобилъ Іѡакимъ і Ян'на ласки бжїей, нѣжъ то черезъ ласкѣ бжїю породила Ян'на пречистѣю Дѣѣ Мрїю, с' которой то сѣ народила Хс' Снѣ бжїей. И народила сѣ на сѣй темный свѣтъ ден'ница бар'во ѣснава, и засвѣтила в' темной ночи, которава то намъ всѣмъ додала своей помочи. И тотѣ ден'ница оуродила снѣце, которое то снѣце нѣколи не ѣгасаетъ на вѣки вѣч'ные. Пресвѣтлава ден'ница — пресѣла Бѣца, а снѣце праведное — Хс' родил сѣ з' неѣ. Бѣсѣ же нѣшемъ слава во вѣки вѣкомъ. Яминь.

І се оповідане основане на Первобвангелїї Якова, хоча основа старохристияньского апокрїфа майже зовсїмъ затемнена додатками самого угроруського автора або лѣгендами вилетеними в оповідане і взятими з иншихъ жерел. Цитована нашимъ авторомъ „книга Цезарей“, се певно якийсь твїр звїсного кельньского монаха і писателя Цезаря Гайстербахьского, що вмер коло 1240 р. і лишив по собї чимало писань, з котрихъ найпопулярнїйші були: Fasciculus moralitatis, вид. 1615 р. — руковід для складаня проповїдей в середньовїчно-схолястичнїмъ дусї, і Dialogus miraculorum, вельми розширена в рукописахъ а видана тїлько 1851 р. в двохъ томахъ збїрка середньовїковихъ лѣгенд і чудеснихъ оповїдань, дуже важна для історїї культури і лїтературнихъ зносин мїжъ заходомъ і сходомъ. (Див. Al. Kaufmann, Cäsarius von Heisterbach, 1862, а такожъ Cruël,

*) На марг. приписапо: Книга Рай мисланний.

Geschichte der deutschen Predigt im Mittelalter, 1879). Що се за книга „Рай мысленный“, яку цитує наш автор — не вмію сказати. В староруськім письменстві звісна була „Книга Рай“, зложена з проповідей св. Івана Золотоустого і иньших отців церкви (опис і зміст рукопису сеї книги з XVI в. див. Архим. Леонидъ, Описаніе рукописей гр. А. С. Уварова, т. I, стор. 488—491), та чи сю книгу мав на думці наш автор, я не вмію сказати. Судячи після змісту книги Рай, поданого архим. Леонїдом, книга „Рай мысленный“ в якийсь иньший твір.

Рукопис Ст. Теслевцьового, стор. 92—97.

(Мѣла ноєврѣа, кѣ. днѣ, на воведенїе Престѣой Бѣи. Мѣки Бжѣи прошѣ ѿ помоч, а вашнх Мѣтей ѿ пѣлноє выслахана).

Наймилшїе православнїе хрѣтіане, посласхайте ваша мѣсть с писма стѣого ѿ семѣ стѣк, ѿ воведенїю прест. Бѣи. Єст то, братїе, стѣ сїе самої Мѣки Бжѣи, црѣк нѣсної ѿ земної, нашої великої застѣпницѣ Тylko сѣ каждый прислахай, ѿ зрозмѣкеш, чомѣ то сѣ зовет тоє стѣ воведенїе, а зрозмѣкѣши знати вѣднї ѿ томѣ презацном стѣк.

Прѣрка стѣий црѣ Дѣдѣ через Дхѣа стѣого так напнсає вѣ ѣламѣ мѣ. мовачи: „Приведѣт сѣ црѣви дѣы, приведѣт сѣ з весѣлам и з радостїю, оуведѣт сѣ оу црѣковѣ црѣв“. Тоє слово прѣрка стѣого ѿншомѣ нѣкомѣ не належыт, тлько самої мѣры Бжѣой, прест. Бѣи. Бо з давннх вѣкков пророки стѣий розмаїто прѣрковали, не тлько нїѣк, але ѿ поганскїе прѣрки ѿ прѣрциѣк, яко то Сокретаєѣ ѿ Євѣклѣла ѿ иншїе з нею прѣрковали і ѿповѣдали тоє людем, иж то сѣ мала народити прѣчѣстѣа Дѣа, котораѣ то маєт оуородити Хѣа Єнѣа Бжѣого, пастыра великаго вѣсемѣ свѣтѣ, через которѣю то паннѣс маєт вѣти с пѣклѣа вызволен народ людскїй. Шо сѣ теж так ѿ стало досытѣ справою бозкою, иж то сѣ народила Івакимовн ѿз неплодної Яннѣ дѣвѣка прекраснаѣ, из старої вѣрѣзо, свхѣой ѣвлони, из старого а заматѣрѣлого ѿ залишеного садѣ, который то плодѣ нѣгды не роднѣ. Я коли юж оуроднѣ раз, тогды сѣ зараз оувес свѣтѣтѣ звеселнѣ, не цѣовы сѣй свѣтѣтѣ виднмый, земннй, але ѿ невиднмый, то єст небесннй. Преславное ѿ преднвное чѣдо вжїе сѣ стало, иж то веселѣ ѿ радост великаѣ оу домѣ старого Івакнма сѣ показала, иж то из домѣ єго денннца пресвѣтлаѣа восылаѣа ѿ всемѣ темномѣ свѣтѣ

ясно засвѣтила: прѣстала панна, з дав'ныхъ вѣковъ пожаданна и прѣрами вѣйиами проповѣданна.

Коли Ян'на породила оу старости своей дѣвчат'ко, шѣцали тотъ плодъ свой Іѡакимъ і Ян'на, выдр'жав'ши при собѣ три роки, шдати на шѣтрѣс Гдѣс Бгѣс, авы то зав'ше емѣ слѣжыла оу чистости своей Пана Бгѣс ѣсномѣ, що са такъ ѣ стало. Коли са сполнило той дѣвчинкѣ три роки, рекъ Іѡакимъ Ян'нкѣ жонкѣ своей: „Слѣхай, Ян'но, жоно моѣ, гдѣ естъ шѣтница ѣша, которѣю-смо шѣцали Гдѣс Бгѣс? И то са южъ той часѣ выпол'нивъ, южъ намѣ часть тѣю шѣт'ницю шдати ѣсномѣ Бгѣс, авы то насъ Бгѣ еще гор'ше не каравъ“. Рекла емѣ Ян'на: „Ш пане мой наймил'шій, добра естъ твоѣ рада, чини тоѣ, що ты самъ хочешъ, бо то с'мо шѣцали ѣше дитатко дати оу подарѣнокъ Бгѣс. Дай-можъ, бо южъ томѣ часѣ пришло, нехай южъ не бѣдетъ оу нашомъ домѣ“.

И такъ Іѡакимъ і Ян'на оучинили весѣла оу домѣ своемѣ такимъ шѣчаемъ: оушит'ко справили яко бы на выданѣ дѣцѣ своей. И зобракъ Іѡакимъ дѣховныхъ, своихъ приателѣй и свѣдѣй и шбогихъ чѣжесторонныхъ, сироты, оудовицѣй и калѣки, и далъ оушиткимъ ѣсти и пити достатокъ, и подарѣнкѣи каждомѣ давалъ. И зобрак'ши Іѡакимъ сорокъ дѣвокѣ выбранныхъ, чѣстныхъ и шрав'ши Мрїю дѣвкѣс свою красно власне якъ женихѣс и такъ со свѣцями и сѣ пѣснями вѣйиами сѣпч'тивостю великою провадили еѣ з радостію до цркви до сѣла сѣтыхъ, и тамъ чѣли голосъ: на воздѣсѣ спѣвали агглы невидимо. Тамъ естъ домъ вѣйи ал'бо житіе вѣіе и прѣстала Мѣка вѣжа естъ скнина, то естъ домъ вѣйи, бо в ней жыдло вѣіе, Слово вѣжѣе во штровѣ Мрїиномѣ, власне якъ оу акомъ вѣдынкѣ и акѣ оу домѣ. Называетъ са прѣстала Бѣца и каланникомъ королевскимъ, бо гдыжъ во штровѣ Мрїиномѣ [sic!] жыла црѣ славы Хс. Называетъ са прѣст[ала] Бѣца и ѣномѣ, поневажъ Хсъ Бгѣ вѣйи, вѣіе Слово, Бгѣ естъ прав'дивый ш Бгѣ прав'дивого, зоставивши ѣса оувойшло въ штровѣ дѣчѣс и воплотикъ са ш Дѣа сѣта изъ Мрїа Дѣвы и сталъ са чѣвкомѣ*).

И припровадив'ши Іѡакимъ і Ян'на дитатко свое наймил'шое, прѣст. Мрїю, оувели еѣ оутѣш'но во црковѣ Гдѣню, и тамъ еѣ оузавѣ Захарїа сѣенникѣ и вѣвналъ еѣ. И тамъ са дивовали агглы вѣйи, якъ ш томъ пише гим'ниста сѣтый оу днешней пѣсни: „Агглы воведеніе прѣчтыа зраце оудививша са, како дѣла вѣходитъ во сѣла сѣтыхъ“. Чѣдовали са агглы вѣйи, ижъ то дѣв-

*) На марг. приписано: Бимвол', исповѣданіе вѣтры сѣыхъ соборѣвъ.

чат'ко оуходит во црковъ жыти, а того агглы бжій не знали, иж то хочет быти того дкв'чатко стое Мткою бжїєю, Фкспителкою ншєю и кролевою нсною и земною. О премдрости бжїа и таемнице закрыта! *)

И так Захарїа блвнши Мрїю дѣцс посадив еѣ оуднѣ [sic! зам. однѣ] оу цркви стла стых, где тыл[ко] сам оу роцѣ раз слажыв Захарїа за в'сѣхъ людїи. И там Мрїю посадив на третемъ стопнѣ близ шатара стого, и там ѡставивши Іваким и Ин'на свое наймишое дитатко и цѣловавши его любезно, поклонивши сѣ Бгѣ нсному, поїшли оу домъ свой з великою радостїю блгодарацие нсного Бга Саваша пана в'сѣхъ. И там сидачи Марїа оу цркви сама една оучѣла голос через ангела бжого такъ мовачого ко ней: „Слѣхай, пан'но, наклони оухо твое и забѣди люди твоѣ и дом ѡца твоего, в котором ес' родила сѣ. Не смѣти сѣ тѣт' сидачи, але сѣ весели! Не кой сѣ нѣчого, Бгъ с тобою ест', во ты бѣдѣш велика оу Бга. Поманѣ — рече Бгъ — има твое во всяком родѣ и родѣ“. Почв'вши тое Мрїа напоунила сѣ великою радостїю, и скрѣпило сѣ срѣце еѣ.

Слѣхайте ж далѣ, якої сѣ ласки сподобило тото дкв'чат'ко ѡ Бга стого. Коли Мрїа там сидѣла оу цркви дванадцѣт роков, яко бы лѣтѣ, слѣхай же, чим' ѡна там была жива! Там ей не посылаѣ ѡцѣ анѣ мти анѣ йсти анѣ пити, так же и родина л'ко еѣ приателѣ, анѣ жадный есѣдѣ, але каждого днѣ агглы бжїи приносил ей маннѣ нсною солодкю. То такїи был погодовок черезъ дванадцѣть лѣтѣ. Толко Захарїа сцїенникъ был патрон тоеї цркви и подавал сам томѣ дкв'чаткѣ ѡсцїенной воды длѣ вѣлготности срѣца прироженного. Я вина не пила и разѣ. И там прѣкывала днѣ и ноцѣ на молитвахъ стых, мѣла сѣ и ѣ... [рїг картки віддертив] ѡца и за мтерѣ и за приателей свойхъ и н...ныхъ и за свес мирѣ. И поты тамъ сидѣла, аж поки тамъ на Мрїю пришла блгодат Дха стого ѡ нсного Бга. Я потом ишошол на Мрїю Дхъ стый и зачала оу животѣ своемъ Гда ншего Іса Ха Гна бжого и стала сѣ Мткою бжїєю и Фкспителкою ншєю и застѣпницею великою и црцею нсною и земною.

Ото ж то ест, наймишїи православные хрїтїане, инѣшние сто, воведенїе во црковъ Престї. Бци Мтки бжїей. Знайте ж в том и стѣкте оу почтливости, если хочете ласкѣ мти ѡ еѣ

*) На марг. приписано: Великая таемница бжїа естѣ.

сѣой Млсти, во то ест нша великаа по Бозк застѣпница. Коли
 вы Мтка Хѣа не просила за нас Хѣ Сна своего, то бысмо дав'но
 погинѣли. Але то еше за ей стѣми млтвати свѣтъ сей видимый
 стонт. Оумѣймо ж ей стѣю Млть оуважати ѿ стѣ ей стѣи
 стѣити ѿ празновати! Помолѣмъ са Престѣ. Бѣи Мтры Хѣой
 сего стѣ ей великости оуведенїа стѣого, тай ѿна оуведет нас до
 црѣства нѣснаго, гдѣ ѿна теперъ сама живетъ ѿ црѣствуетъ со
 Хѣмъ Снѣомъ своѣмъ ѿ со аглы стѣми. Дай то Хѣ црѣ ѿ нам
 грѣшнымъ такого пожаданного дарѣ, абысмо оуск достѣпили
 нѣснаго раю жыти! Бже всемогушїй, Троице стѣа, просимѣ та
 грѣшныи, прїими нас до црѣства нѣснаго во вѣки. Аминь.

Отся проповѣдь зложена на основї VII і початку VIII розд.
 Яковового Первевангелїа з деякими додатками мабутъ із фантазїї
 самого автора.

Ж. Керестурекский рукописе XVIII в.

(Сказанїе ѿ зачатїи и рождѣствїи црѣстѣмъ Бѣи
 и присно Дѣвы Марїи).

Богоѡцы Іѡакимъ и Ана
 ѿ корене Давидова града
 въ Назаретк градѣ пребивахѣ,
 безпорочно животъ провождахѣ.
 изовилно блага сѣ имали,
 стѣостию себѣ оукрашали.
 на всакъ празникъ ѿ своего имениа,
 самома Бгѣ изъ почтаниа,
 по два части навикли взымати,
 10 по законѣ црквѣ даровати:
 частъ единѣ на жертвѣ принести,
 дрѣгю же ницимъ роздѣлити.

Многи лѣта тако преживиша
 и безчадни въ сѣпрѣжестви быша.
 ѿ ве[з]чадїи своѣмъ ситѣющимъ
 и на долго время скорбляющимъ,
 потщак са Іѡакимъ стар[и]и
 во Иерѣсалимъ дати Бгѣ дарыи

- 20 въ цркви стѣи на празникъ велики,
коли праздве [sic!] Евреанинъ всакї.
архїерей именовъ Исахаръ
не восприавъ принесена на даръ,
к томѣ еще оукори стѣго
ѡ неплодствїи шнъ приносящаго.
„недостойно бо — рече — прїимати
ѡ рскъ твоихъ дари прїимати,
бо ты не машъ ѡ срца порода,
а претъ Бгѡмъ тое не погода.
ты еси лишенъ бжїѡмъ благословен[ї]а
30 ради нккихъ потайныхъ грѣховъ“.

- Ї еще сѡ нккїѡ Евреанинъ наиде,
ѡ племене Рѡвимова прииде,
їже дары своѡ при[н]ошаше,
Бгѡмъ жертвѣ людми ѡдаваше,
стѣтеле и тон оукораше,
предъ народомъ явно глаголаше:
„што ти гладашъ шора оулапити,
съ твою жертвѣ мене претпредити?
кетъ сѡ твои не прїймаю дары,
40 оужъ оу вторъ їдѣ твої ствари.
и не ѡставилъ еси ты сїмена,
їсраилю нїякого спомена“.

- їѡакимъ коли слиша сын речи,
ѡ жалости сердце мѣ заплаче.
оунчиженъ, посрамленъ претъ всеми,
не можаше празновати с нима.
вскорби сѡ ѡ наполни еда,
рїданїю и плачѣ сѡ преда.
празникъ мѣ сѡ на жалостъ претвори,
50 и жалостъ великѣ ѡвори.
пакъ изыде изъ стѣго храма,
не иде дворѣ, где е стѣѡ Анна,
але ѡнъ иде ко своимъ ѡвчаромъ
оу пѣстиню, своего стада пастїромъ.
три днѣ хода ѡ їерусалимѣ
пешо иде, докъ не приде къ нима.

Коли его слагги оувѣдѣвши,
 вси на ноги горе восташе,
 дочекаше своего господара,
 60 лле сѧ воѧ, да ихъ што не каре,
 во его вѣдатъ гнѣвна, невесеѧ.
 акаѧ нѹжда его принесла
 башъ на празникъ великѧ пасхи,
 коли празнѣе вшикокъ*) родъ евренски?

И снесли мѧ тѧ погача:
 не хоше ести, но хоше да плаче
 ѿ безчадномъ своемъ оукоренїи
 ѿ безчадномъ въ цркви шеличени.
 оустреми сѧ далей, патри....,
 70 за молитвѧ мисто соби глѧда
 оу пѣстини, гди никого нема,
 да его слыша, ни птица допива.
 состаривша колѣна прекланѧ,
 старѧ главѧ наслони на травѧ
 ѿ младѧ подобн сѧ мравѧ [sic!],
 из ѿчию горки слози лѣе,
 не двигне сѧ с землѣ [и] вопие:

„Бжѣ благи, вседержителю,
 творче нѧа**) и всихъ створителю!
 80 на что мы е изобило благо,
 вещественно богатство предраго,
 кетъ ѿтъ срѣца ѧ порода не имамъ,
 оу бгѧствѧ мѧсимъ да заснивамъ.
 ктомѧ еще терпимъ оукоризнѧ
 ѿ Свѣра ѿ хѧлѧ поноснѧ.
 архирей жертвѧ ми не приими,
 с недѣлѣ ма ѿбличи претъ всима,
 да есмъ лишень бжѣего благослови
 ради нѣкыхъ потаемныхъ гриховъ.
 90 за то не имамъ ѧ ѿ срѣца чада,
 нима стой [sic!] жертвѧ дати.
 Кѣди но ты выси [зам. вѣси], да есмъ непорочень,

*) В копїи Ф. Шовѣора: вшидокъ.

**) В рукоп. через помилку: ѿ бгѧ.

- оу законѣ Моско[во]мъ точенъ !
 ѿ тераз не хоуѣ оукѣсити хлѣба,
 поуѣ та ако треба,
 со слезами вѣдѣ са пѣтати,
 оу каменю тѣ шентати.
 не хоуѣ а ѿтади ѿнти,
 изъ пѣстинѣ ѿталѣ ѿнти,
 100 докѣ не вѣдѣ ѿ Бѣга оуслшанъ,
 ѿ Гѣда вишнаго помилованъ,
 да са ѿцемъ а назвати могѣ
 и подѣ старостѣ жертвѣ дати Бѣс.
 Бжѣ благи, помилѣи ма сама,
 акѣ што еси правѣца Авраама:
 оу старости далѣ си емѣ сѣа,
 и чресѣ него славенъ бы предѣ всима“.

Тако стѣ Бѣс са молаше,
 шестѣ недѣлкѣ пици не вкѣшашѣ.

- 110 Такожде ѿ стѣа Анна
 оу дворѣ ѿстала е сама.
 коли оучѣла за своего гѣнна,
 да ѿ него не приаша дари,
 архирей же его оукори,
 оу великѣ жалостѣ са ѿбори.
 ѿда своемѣ дворѣ не приходи,
 оу пѣстиню ѿтамалѣ приходи,
 да избигне ѿ стида и срамоти
 безѣ нѣкотораго чиненого грѣха.
 120 свѣтлѣ ризѣ изъ секе свлачи,
 оу чернѣ са стѣа ѿблачи,
 затвори са сама оу дворови,
 ситованю са приготоуви.
 неоутѣшно зачала плакати
 и пиние тако нарицати:

- „Оу бракѣ есмѣ патѣ десатолѣтна,
 не имамѣ ни щери ны сѣа!
 нынѣ есмѣ стратила ѿ моего старца.
 жалосной мнѣ! да ташко оударца!
 130 или есѣ мене далѣ ѿ Бѣа?“

на моемъ срѣцѣ превелика жалостъ.
 ꙗкѣ, мой мыли свпрѣже,
 по законѣ и по Бгѣ дрѣже!
 гдѣ са подѣлѣ и гди еси пошолѣ?
 за до*) своей старици не придешѣ,
 да за едно оу свитѣ пѣтѣмо
 ѿ за едно жалостѣ ридѣмо!
 оужѣ ма самѣ оу дворѣ ѡстави,
 оу жалостномѣ станѣ ма постави.
 140 нѣсмѣ мати, нѣсмѣ ни вдовѣца,
 но безѣ мѣжа една сиротница.
 есть ли дагди такова несретнѣца,
 да ми бѣде нѣкны дрѣга....?
 азѣ едина на томѣ свѣтѣ
 дочекала сѣдениѣ про[к]латѣ!
 архирей жертвѣ примити не хоце,
 ѡ мене са вшитокѣ народѣ ѡметие [sic!].
 подѣ Иевре[и] ма старецѣ напѣстилъ,
 да са мѣчимѣ, самѣ ма вставиѣ“.

150 Оу дворѣ плакала е тако,
 со своего миста двигне са полегко,
 пакѣ оу бацѣ зеленѣ ѡиде
 ѿ подѣ древомѣ дафѣновѣмѣ сѣде,
 горко плаче, ѡ срѣца стенаше.
 двигне ѡчи кѣ небѣ мало повише,
 а кедѣ види гнѣздо на дафѣни
 и въ немѣ птенци малени,
 то са еѿ на жалостѣ надало,
 векшѣ жалостѣ прооузроковало.
 160 пакѣ на ново почала плакати,
 смѣтнимѣ гласомѣ кѣ небѣ вопѣати:

„ѿ птици свои птенци ѿмаю,
 оу своимѣ гнѣздѣ веселѣт са с нима!
 ѡ землѣ есмѣ земли неподовна:
 ѿ ѡна е оу сименѣ плодна.
 азѣ есмѣ една, котраѣ неплодна,
 Бгѣ, цркви, мѣжѣ не ѣгодна.

*) В рукоп. хибно: зато.

- Ядонай, Саваѡде Бжѣ,
 то безъ тебе ничто бити може!
 170 призри съ ѿба, призри на ма,
 да ми срѣце зо вснмъ не ѡзене,
 да понесемъ ѿ азъ женско време.
 дамъ ти его на родъ, на все време“.

- Тако Анна оу бащци плакаше
 ѿ претъ Богомъ са твердо завицаше.
 Яггелъ Гаврилъ предъ ню са появи
 оу блистаню ѿ великой слави.
 „Анно, Анно, всди оутишена!
 молитва е твоя возвишена.
 180 Слезы твоя въздухъ проидоша
 и на небо претъ Бга въздоша.
 родити ты всдешъ небеснѣ царицѣ,
 присно Дѣвѣ и Бдцѣ.
 призоветъ са именемъ Марїа,
 приметъ ю пророкъ Захарїа
 во храмъ вожи на воспитанїе,
 всемъ мирѣ дати спасенїе“.

- Оуслишавши стѣла старица
 дивнїи речи ѡ ангелска лица,
 190 поклони са Бгѣ, приговори:
 „Живъ Бгъ Гдъ, котри ма сотвори!
 ако всдемъ а чадо родити,
 Гдѣс его на вѣкѣ поклонити,
 да слыжи Гда и Бга
 въ вся лѣта за живота своа“.

- Радостню ѿ[с]полнена Анна
 витро*) тече въ Йерусалимъ сама,
 да молитви воздасть Гдѣви,
 благодари ѡ семъ посѣщенїи.
 200 Тои же аггелъ ѿ того же часа
 Іѡакимѣ во пѣстинѣ [а]ви са.
 „Іѡакиме, ты праведны старче,
 привосходни богос[го]диче!

*) Може: вистро?

МОЛИТВА Е ТВОА ОУСЛИШАНА
 И БЛАГОДАТЬ БЖІА ТИ ДАНА:
 СЕ БО ЗАЧНЕТЪ ТВОА ЖЕНА ІНА,
 ШТЪ КОТОРИЙ ЗМИЯ ВЪСТЪ ПОПРАНА,
 ПРОЗОВЕТ СЯ МАТИ ПРЕБЛАГАА,
 ВСЕМЪ МИРЪ ВЕЛИКАА.

- 210 ТЪ ТЕБЕ МОЕ ЗНАМЕНІЕ
 И ІСТИНО БЛАГОВѢЩЕНІЕ:
 ИДИ ОУ ГРАДЪ ІЕРУСАЛИМЪ СТЫ,
 КЪ СОБОР[Н]ЕЙ ЦРКВИ ВЪДЕШЪ СТАТИ,
 НАЙДЕШЪ ІННЪ ВАШЪ НА ЗЛАТИ ВРАТА,
 КОТРИА ХОЩЕ ТЕБЕ ТО ИСТО СКАЗАТИ“.

- ЧУДАШЕ СЯ ВЪКЪДНІЮ СТАРЕЦЪ
 ІШАКИМЪ ДИВНЫЙ БОГОМОЛЕЦЪ.
 ПАКЪ ШНЪ ИДЕ ХРАМЪ ВЕЛИКОМЪ
 КЪ ІЕРУСАЛИМЪ СТОМЪ.
 220 НАЙДЕ ІННЪ ПРИ ВЕЛИКИ ВРАТА,
 НАПРАВЕНИ Ш САМАГО ЗЛАТА,
 ГДИ СЯ КЛАНА И МОЛИ СЯ БГЪ,
 БЛАГОДАРЫ ЗА МИЛОСТЬ ПРЕМНОГЪ.
 РАДОСТНІЮ СОВѢЩИ НОВИНЪ
 Ш ІГЛА ЕМЪ ВОЗВИЩЕНЪ.
 Она емъ такожде повида
 Ш зачатїи своемъ проповѣда,
 яко видѣ божїа ангела,
 штъ великаго оуслиша Гаврила,
 230 котри предста и принесе висти:
 хоще матеръ бжїю произвести.

- Прославиша Бга единого
 таковою милость сотворшаго,
 поклонше ся оу храмъ стомъ
 вратиша ся съ радостїю домъ.
 зачатъ Інна стѣмъ старица
 въ девати день декемвра мнсаца.
 породила небеснъ царицъ,
 спасенїе и ходатанцъ.
 240 [и] принесе Ішакимъ дари;
 не би котомъ оукора ни сгари [sic!].
 Благословенъ вѣстъ архиреемъ

кожѣмъ благоволеніемъ.
 ѿ сотвори велико веселѣ
 въ своймъ дворѣ на честьъ и поштенѣ.

Сказаніе ѿ введеніе во храмъ прѣстыа Бого-
 родицы и присно дѣви Маріи.

Коли е прошло три лѣтнихъ дни,
 поманѣвши Іоакимъ ѿ Анна,
 што съ ѿни Богъ ѿвѣщали,
 оу молитвѣхъ своейъ завищали:
 250 хошѣ ѿни Бгъ поклонити,
 когда бѣдѣ чадѣ породити.
 что рекоша*), дѣломъ исполниша,
 вси сродници въ Назаретѣ созваша,
 оу томъ градѣ, гдѣ сами живиша.
 ѿ плѣмена призваша царскаго
 и ѿ рода архіерейскаго, —
 и сами съ того плѣмѣ бѣли,
 за то съ ѿхъ ѿни призывали.
 260 ктомѣ ещѣ и другѣмъ лица
 собрали множество и дѣвици.
 многи свици на то приправили,
 дѣвицами ѿни раздѣлиша
 прѣчтѣю дѣвѣ ѿблѣкоша,
 родители свѣтло оукрашиша
 барзо красно богатимъ ѿдѣломъ,
 сѣвимъ златомъ и дробнимъ вѣнцомъ.
 подобаше тако ѿдѣлати,
 вѣкшѣ славу и красотѣ дати:
 не земномѣ црѣю приводитъ сѣ,
 270 но самомѣ Бгѣмъ отдаетъ сѣ.
 великъ ѿвѣтъ и оучрежденіе
 сотвориша на оугощеніе:
 прѣтелѣхъ свойѣмъ почастниша,
 что ѿмъ треба на пѣтъ приправиша.
 изводитъ сѣ изъ ѿтѣческаго
 благолѣпно до домѣ стѣго,
 вси дѣвици с'вокѣплени

*) Вар. вписаний в той самъ текстъ: ѿвѣщана.

попрїимаша свѣци запалени,
 пакъ поидоша оу гратъ Іерусалимъ,
 280 идѣже естъ Гдѣ ѿ свихъ славимъ.
 три днѣ хода пѣтовати има
 до святаго Іерусалима.

Достигше же вѣлаго града
 нареди са еше лѣпше парда:
 все два и два оу ретъ поставиша,
 стѣи цркви чиновно поидоша.
 дѣвници сѣ свѣтло предъ ходили,
 запалѣни свички сѣ носили.
 290 за нѣма сѣ богородители,
 междѣ сокомъ водѣтъ стѣители
 кротко, чесно трилѣтствующю
 за рѣки благословено..
 великое множество сродниковъ
 ѿ граждана много Назаретовъ:
 оу рѣкахъ вси [свѣ]щи держажѣ,
 Пречистю Дѣвѣ ѿкрѣжжѣ.
 посретъ града оумилно пнахѣ
 во тимпанѣхъ Давидови ѿлалми,
 да оуслышатъ вси предѣли дални,
 300 како входитъ во стѣла стѣхъ
 честнѣйшаа аггеловъ безплотныхъ.

Всѣхъ гратъ стѣи стече са на сѣе
 видѣти славу и воведеніе
 трилѣтнихъ Марїи дѣвници
 прѣстѣла ѿтроковици,
 таковою славу шлалчаемсю,
 свитонсно почитаемсю.
 не точию бо земни граждани,
 но исты ангелскїи чини
 310 провождахѣ пренепорочнсю
 въ храмъ слави богонзбрансю.
 невидимый ликъ оумовъ безплотныхъ
 приближив са ликѣ дѣвницъ чистныхъ.
 родители водѣще дѣвницѣ
 ко церковнимъ дверемъ владичицѣ,
 изидоша предъ нею свѣщенници

- вси славящій церковній чредниці.
 с[в]ятїи пророкъ Захарїа с нима,
 архїерей начални надъ всима, —
 320 изыдоша вси на срїтєнїе
 ко прѣстон на воведєнїе.

- Блхъ тамо патънадесатъ степени
 при црковномъ входѣ сотворенїи,
 на всакомъ сѧ еденъ ѡломъ пов
 ѡ сїенстра, коли на нїмъ стон,
 ѡ Левїтонъ, коли горн виходи
 ѡ на славжєс до цркви оуходи.
 поставиша оубо родитєли
 Пречїстѣю на первомъ стєпени;
 330 сама сокомъ на прочїахъ взидє,
 скоро тєчє, по стєпєнамъ прїдє.
 востєкши жє на стєпєнъ грнѣйши,
 дївиша сѧ зрїтєли множайши,
 найпачє стїтєлѣ великїи
 Захарїа сѧ*) црквнїми лїкїи,
 яко вѣдѣ ѡтроквїцѣ,
 ѡ трѣхъ лѣтѣ свщїю дѣвїцѣ,
 ни ѡ кого ѡна возводїма,
 ни рѣками ѡ кого прїдєржїма,
 340 по стєпєнамъ самѣ востєкшїю
 и на горнїи стєпєнѣ изъшетшїю.

- Прїавѣ стїи рѣками своїма
 благослови дѣвїцѣ претѣ всѣма,
 ещє еднѣ сотвори вѣцѣ странѣ
 Захарїа всѣмъ оудивїтєлнѣ:
 пречїстѣю вовєдє дѣвїцѣ
 во стѣа стѣхъ голѣвїцѣ.
 во внѣтрєностѣ храма Гднѧго
 по второй жє завїси бывшаго,
 350 гдѣ не само ни полѣ женскомѣ,
 но ни чїнѣ свщїенїцескомѣ
 дозволєно не бѣло входїтї,
 нїжє комѣ молїтвн творїтї.

*) В рукоп. через помилку: сѧтїи.

архїерей даде мѣсто тамо
 кромѣ всѣхъ одной Дѣви само.
 праведни же родители стари
 по край Дѣви принесоша дарн,
 Бг҃с жертвѣ и всеоуженїа.
 восприавше благословъ за тна
 360 ѿ пророка скѣтла Захарїа
 и ѿ прочїй славящїи їерей,
 пакъ съ своимъ домъ возвратиша,
 Создателю всѣхъ благодариша.
 сотвориша сродникомъ велїе
 веселїе ѿ оучрежденїе.

Житїе Престѣла Бїи во велицїи цркви Іерусалимстк до совершеннаго возраста.

Потребное еще едно знати,
 что тѣ нынѣ хоцѣ сказовати,
 акаа [то] была црква сїа
 ѿ премудра црѣ Соломона
 370 оу бжїемъ гради оустроена,
 со храминами дивно оукрашена.

Гора бжїа Мора съ звала,
 башк на вокѣ Сївна лежила,
 гди Явраамъ возношавалъ жертвѣ.
 самомъ Бг҃с исполнительъ заклатвѣ.
 сїа гора верхомъ тѣсна баше,
 ровна пола мало имѣаше,
 цркви мѣста дати не можаше.
 ревностїю Соломонъ копаше,
 380 каменїе ташко разметаше
 и пространство на гори твораше.
 на тимъ мѣстѣ црква ѿснована,
 ѿ премудра царѣ создана,
 чудесно е бѣла направена
 ѿ различна мрамора камена;
 всѣ е была златомъ покривена
 и со гвозди злати покована,
 да не може на покровъ стїи
 никака скверна птица стати.

- 390 коли сонце встало,
окомъ зрѣти на сѧ не е дало.
котра мѣста не баше позлащена,
Ѡ превѣла ѣ драга каменѧ :
из далака [sic!] была е вѣдѣна
ако гора снѣгомъ покривена.
двери двоѣ црква сѧ мала,
с котрима вшитокъ народъ приѣмала.
перви двери со южнѣа страни
мѣжескомѣ полѣ быша данѣ ;
- 400 Ѡ севернои страни быша направени
и женскомѣ полѣ быша дозволени.
а посреди Ѡ била камена
црква стѧ была пригреждѣна.
мѣжескиѧ двери не смѣ прѣйти жены,
а женскѣа двери не смѣ прѣйти полѣ мѣжескаго.
великиѧ врата были всѧ Ѡ злата,
оу висотѣ петнайстѣ лакти,
оу широкѣ [sic!] доволно прѣстрани,
хитростѣю всѣма содѣлани.
- 410 и зависа чѣдно изтканаѧ
Ѡ порфири дивно оустроена,
червленици, синѣта и висона*),
всѧ сѧ скитли Ѡ драга каменѧ.
червленица Ѡ генѣ изжвѣлаше,
висонѣ землю изобразоваше,
а синѣта воздѣхѣ знаменаше,
порфира же морѣ издаваше.
ничѣ сѧ тамо не видѣло,
что человека не би оудивило.
- 420 котомѣ бѣхѣ по всѣи тои зависѣ
подобѣе ако на ѣбси :
кромѣ звѣзди и дрѣги планети
хѣдожесткомѣ оученаго свѣта
хѣрѣвими на ней изаткани,
паче оума изобразовани.
Ѡписати**) красотѣ подробно
человикѣ естѣ то не оудобно.

*) В рукоп. хибно : висота.

**) В рукоп. хибно : описати.

В томъ црковъ Іерусалимскла
 Соломономъ царемъ созданаа
 430 много своа ими шбителии,
 гдѣ живѣхъ церкви слбжителии.
 шкрестъ церкви тридесатъ храмини
 церковномъ стѣнѣ прилплени,
 раз[с]тоаще една ш дрвгнѣ
 престрасивѣ [sic!] и весма крашна.
 на тихъ живѣхъ храмини дрвгнѣ,
 на дрвгнѣхъ же храмини третѣа.
 три расъ [sic!] взати по тридесатъ соби,
 деветъ десатъ чини вса дова [sic!].
 440 висота же тѣхъ возвишаше са,
 со црковномъ стѣнѣ сравниаше са.
 аки столпѣ при стини стоахъ,
 црквѣ с пола весма оутверждахъ.
 в храминахъ тѣхъ живѣхъ цркви жителн
 и различни церкви слбжителии.

Шсовнѣ же дѣвници живахъ,
 иже Бгъ на слбжѣхъ давахъ
 до времена и возраста своего,
 мѣситъ затимъ за мжжа акого
 450 оудати са, коли би прѣде врема,
 свпрбжества да понесе врема.
 Шсовнѣ же живахъ вдовици
 и стѣа жены прерочици
 завищани безмжно пожити,
 до кончини чистотѣ хранити.
 Шсовнѣ же мжжіе живахъ,
 Назорен себе нарицахъ,
 безсвпрбжннй животъ прокождахъ
 въ подовіе едномъ монахъ.
 460 вси шни Гдъ слбжили,
 ш церковнаго добра препитали.
 прочѣа же храмини во шградѣ
 дани выша Іуденскомъ народѣ,
 всѣмъ пришелцемъ въ оупоконеніе
 приходящимъ на поклоненіе.

Но дѣвическѣ шбительѣ въведе са,
 ако ш томъ више предрече са,

- присно Дѣла триа́тсѣюща [sic!],
 голѣница богоизбрала.
- 470 [и] придана была дѣвцами
 оу возрастѣ болшима лѣтами,
 оу читаню и писаню оученимъ,
 въ рѣкодѣлїй благовоспитанимъ,
 иж би она оу самой младости
 пров[о]дила животъ оу сѣости.
 и сама ѣ скоро навчила,
 совершенно кнѣгѣ избчила,
 еврейское сѣо пѣсанїе,
 по-край того и рѣкодѣлїе:
 480 шити, ткати, иглицю вѣсти,
 памѣть, чадванъ, само злато прѣсти.
 сѣои цѣркви что трѣкковаше [sic!],
 сама сокомъ рѣками дѣлаше
 ко слѣженїю всащеническомъ [sic!],
 нарочито архіерейскомъ;
 снѣ своемъ, Гдѣ Исѣсѣ
 хитонъ нешивенъ по нанѣкпшемъ вѣкѣсѣ,
 блистающе все шдѣканїе,
 бисеръ, злато, драго каменїе
 490 прѣстаа Дѣа воздѣлаше,
 своимъ дѣломъ всякаго оудивлаше.

Часто тамо прихѣдили
 благодатны еи родитѣли.
 наипаче Анна прихѣждаше,
 присно Дѣс видѣти желаше,
 родитѣлски ю совитоваше,
 Пречистѣю мѣдро повчаше.

- 500 Како прочимъ пища даваше са
 и цѣрковнїи народъ питаше са,
 такова са Прѣстои даваше, —
 ясти ѡна тѣю не хоташе,
 сиротинамъ, нищимъ раздаваше.
 Гдѣ са прилѣжно молаше,
 на всякїи день до цѣркви хѣждаше,
 оу давнрѣ молитви твораше,

Хлѣбомъ себѣ ѿснѣнымъ питаше,
 ѿ ангела такови принимаше.

Такое житіе имѣла,
 дѣвство свое въ цркви проводила.
 510 ѿ свѣтана па до часа девятаго
 столла прѣстаѣ Мѣи
 на молитви во стѣла стѣхъ
 на избраномъ мѣстѣ ѿ всѣхъ прочіихъ;
 ѿ девятъ же до три часы
 доразъ наче молитви творити,
 ѿ молитви не хоше престати,
 докъ са ангелъ вѣій не подви
 и донесе ей свѣсти оу своей слави:
 пакъ ѡнъ даетъ пречистой Дѣвици,
 520 непорочной Бѣи.

Тако Дѣва въ церкви пребѣвала,
 дванадесатъ лѣта житіе проведла.
 за тѣмъ дванадесатъ дѣвическі лѣта
 ѿакимъ послѣднѣа бысть черта:
 преложи са ко вѣчной сладости,
 ѡсмъ десатъ своихъ лѣтъ старости.
 стѣ Анна вдовицою ѡста,
 и вона пожила доста:
 седемъ десатъ лѣта,
 530 своей дщери видѣла е сина.

Сказаніе ѿ ѡбръченіи прѣстыѣ Бѣы ѿсифомъ
 праведникомъ.

Совитъ трима сѣнедримъ велики
 со членови, свои совитники.
 оу совитѣ совопрошахъ са,
 ѿ Маріи совитовахъ са,
 что да сотворѣ со Пречистою
 Дѣѣ [sic!], со тщирою ѿакимовою,
 родители котрѣю сѣ придали,
 оу Гдѣмъ храмѣ воспитали.
 »доросла е до свои лѣта,
 540 треба ѿ нынѣ жениха да има,

- по законѣ брачити ся може
и имити нескверное ложе.
али тѣ что са ѿ неи чѣе:
бракъ презире, дѣвствѣ почитѣе!
то са еще ни са догодило,
ни са дагди во свѣтѣ видило,
да шьтане [sic!] безбрачна дѣва
ѿ плема и рода царева.
та единая перва ѿбѣща са,
550 дѣвство Бгѣ дати завниша са;
сама себе Бгѣви ѿвержи,
царица са Бгѣшнѣмъ препорѣчи.
возлюбила оу дѣвствѣ ѿстати,
паче неже сѣпрѣжестѣ дати.
что да творимъ со Пречистою
Дѣвѣ, со дщерию Іѡакимовою?
прописана лѣта исполнила,
сѣпрѣжеско житие достигла;
560 что ей треба, все е научила,
совершенѣ кнѣгѣ*) извчила,
евренское сто писаніи,
ктомѣ еще ѿ рѣкодѣлане.
не можетъ ктомѣ при церкви ѿстати.
непорочнѣ комѣ хоцемо дати?
родителя давно оужъ преставилъ,
дѣк сироти тѣ вставилъ
Бгѣ: Яннѣ ѿсемъдѣсатъ лѣтнѣ
и Марію дѣвѣ благолѣпнѣ“.
- Архирей ѿверзъ оуста своа
570 сказовати видѣнѣа томъ,
како вѣдѣ бжѣа ангела,
нарочито великаго Гаврила,
которѣи во храмъ прихожаше,
небеснѣю пищѣ приношаше,
присно дѣвѣк**) тѣю подаваше,
часто с нею собесѣдоваше.
зѣло чѣдно животъ провождаше,

*) В рукоп. хибно: кнѣгѣ.

**) В рукоп. хибно: дѣвѣ.

580 непрестано Бг҃с са молаше,
 „не можемо дѣвѣ силомъ дати,
 закономъ бракъ сочетати,
 но треба намъ на молитвѣ стати
 ѿ Гд҃а ѡ томъ вопрошати,
 да намъ яви, да можемо знати,
 акъ бѣдемо с нею оуправлати“.

Ко кивотъ во цркви пристѣпѣша,
 прилѣжно са Бг҃с помолиша,
 ѡ Гд҃а ѡвѣтъ*) полѣчиша
 [и] ѡ него наѣчени быша:
 590 да са найдѣ мъжѣе избранне,
 ѡ царскаго плема достонни,
 непорочни, китри [sic!] сѣ безъ жени,
 оу которихъ и дѣша влажена;
 избранїи потомъ содѣлати,
 чрезъ жребїе изъ нихъ избирати.
 всаки своей [sic!] жезлъ да постави
 во ѡлтари, въ церкви да ѡстави.
 Чи са види жезлъ да процвите,
 томъ Дѣс сватѣ треба дати,
 дѣвство еи да може хранити
 и чистоти свѣдѣтелемъ быти“.

600 Архиерей посла на вса страни,
 да мѣ пошлѣ люди избрани
 ѡ всакого колѣна еднаго
 непорочна мъжа праведнаго.
 коли мъжи вси собрани были,
 ко великомъ сѣдѣ прилѣжили, —
 междѣ ними баше Іѡсифъ ст҃ий,
 ѡ колѣна царскаго избрати:
 непороченъ и праведенъ баше,
 ѡсмъ десѣтъ лѣта достигаше.

610 високѣю заповѣтъ прѣаша,
 всаки себе жезлъ**) начиниша
 и имена своя напѣсаша,
 аковаго рода и племена

*) В рукоп. хибно: ѡ вѣкѣ.

**) В рукоп. хибно: жезлъ.

баше всякій, на своемъ жезлѣ напѣсали,
 дванадесатъ жезли чѣсломъ еѣ придали.
 архіерей вса жезли предложи, и тѣмъ
 во ѡлтари на ноцѣ ихъ положи*).
 „Гдѣи, ави намъ достонна,
 которомъ мѣжъ дѣва**) естъ пристонна!“

- 620 День ѡсвѣти и слонце ѡзыде,
 архіерей во храмъ Бжїи вниде:
 Іўсифовъ е жезлъ процвѣталъ,
 служителя тайнствъ избралъ.
 архіерей вса жезлы изнесе,
 изъ ѡлтара претъ соворъ принесе,
 ѡнъ вѣсаки жезла своего,
 позна колю Бгѣа единого.
 Захарїа коли е оувѣдалъ,
 же е жезлъ тайнъ ѡбавилъ,
 630 кончавши [sic!] синедринъ заклвчи,
 Іўсифа со дѣвою ѡбрвчи,
 праведномъ старцѣ врвчи,
 сохранити дѣкство препорвчи.
 Коли вїла дѣва ѡбрвчена,
 стїтелю старцѣ ковирена,
 640 дѣомъ стїмъ ѡскнена вїла,
 во оутробї сына зачала,
 ненскѣсомѣжна оубо свца,
 во зачатїи своемъ не знающїа.
 640 приатъ Іўсифъ ѡрвккъ їеревыхъ,
 воспитанъ во стѣл стїхъ,
 во Назаретъ домъ своемъ ѡнѣде,
 со Пречистою ѡбитати вниде.

Сказанїе благовѣщенїа Престыа Бцѣы.

Богъ превичнїи советъ ѡкриваетъ,
 архангела своего призываетъ:
 „слиши тайнъ, чїноначалниче,

*) В рукоп. хибно: положиты.

**) В рукоп. дїва.

- слабжителю, вѣрный посланниче!
 коли ѣ диавольъ Сѹс преведоль,
 согрѣшити ю наведоль,
 650 своего мѣжа на то склонила,
 во не[на]висть мою ѡбратила;
 шенюхъ есмъ зъ раа исключилъ,
 оу совѣтѣ моемъ заключилъ:
 воздвигнѣти благодатно время,
 прославити паки женско сима,
 с нимъ со[т]рети геенскаго змѣа,
 котрѣи народъ человическѣи изѣа,
 враждебнѣю сокрѣшити главѣ,
 шеновити Адамовѣ славѣ.
 660 перво мо [sic!] то благовѣстие
 сказалъ Сѹи древае извѣстѣе.
 нынѣкъ приде во кончина лѣта
 ѡбавити тайнѣ моего совѣта.
 иди во градъ ко дѣквици ѡбрѣченон,
 праведномѣ старцѣ ковѣренон,
 и возвѣсти радоснаго гласа
 благодатнон, безъ всякаго оужаса,
 же ѡна хоше вмѣстилище быти,
 во стровѣ Сѣа моего прѣмити,
 670 безъ болѣзни того породити,
 клѣчи дѣвства своего не вредити,
 всю вражѣю силѣ сокрѣшити,
 человекомѣ спасение дати.
 назива са ѣменемъ Марѣа,
 вѣдетъ Сѣа имати Бжѣина".
 Поклони са ангелъ Всевишнемѣ,
 повини са гласѣ владичномѣ.
 во шести мѣсѣцѣ Гаврилъ благовѣстникъ
 слетѣ ѡ крѣговѣ небесныхъ
 680 во Назаретъ, во градъ галиленски,
 гдѣ живаше народъ азычески.
 ко пречистой Дѣкви шеноченной.
 Іѡсифѣ стомѣ ковиреной.
 во недѣлю еденастого часѣ
 предста ангелъ Престѣон на двери
 оу блистаню ѣ великой славы

- и вшедъ оубо к ней по должности ави,
 былъ [sic!] цвѣтъ во рѣцѣхъ донесе,
 690 знакъ радоснй ѿ неба принесе.
 нача дѣвѣ дивно цѣловати,
 архангелскимъ гласомъ поздравлати:
 „Радѣи сѧ, ѡбрадована,
 междѣ женами благословена!
 возвишена славою многою,
 яко бышни гдѣхъ есть с тобою.“
 Архангела ѡна оувѣдѣла,
 странѣ речи ѿ него слышавши,
 совѣстною и лицемъ смѣти сѧ,
 700 Пречистаѧ весьма ѡскорби сѧ.
 всѧ глаголи на срѣце слагаше,
 прелесныѧ быти поминаше;
 „какое то цѣлованіе,
 да ма ведеть во искѣшеніе!
 мислитъ ма с тимъ привести
 завищанѣ въ чистотѣхъ живити.“
 тѣмъ же ѡна лицемъ возмѣщенимъ
 710 позри его ѡ ѡкомъ гнѣвливымъ
 и бесиди конецъ ѡждаше,
 глаголати к' немѣ начинаше:
 „Иди, иди ѡ пред[в]ерей моухъ!
 лѣкавѣ сѧ речи оустенъ твоухъ,
 ты ма мыслишь преварити дѣвѣ,
 яко змѣя праматеръ сѣвѣ.
 Исна свѣтлостъ, зракъ твоего лица
 покидити не могъ моего срѣца,
 720 илѣ есѣ человекъ или котри стѣи?
 дѣтѧ кротки, не чѣе мои стари,
 и възвиститъ чеснимъ теремъ,
 и котомѣ кѣпно жити не имнемъ,
 па за тимъ плачь и ситованіе
 слѣдовати горко риданіе“.

Тако дѣва ангелѣ ѡзрече:

„иди со бѣгомъ ѡ мене, человекѣ!“

Ангелъ рече: „не конь са, Маріе, гдши и
 превестити Бгъ ма послалъ сіе*). Илия
 оушк тинства шпредкленіе **650** **650**
 начинатъ пріимати**) явленіе. **650** **650**
 азъ есмъ пришель, да ти благовестимъ,
 Іисово рождество возвестимъ.
730 Шбрила еси благодатъ Ш Бга,
 что во свктк не би такова. **650** **650**
 ты едешъ дква Едина зачати,
 Ш Ядама древнкйша родити. **650** **650**
 нарчеши и ма емъ Іисусъ,
 Ейъ Пышнаго, и той сходитъ съ небесъ,
 едетъ великъ законоподатель,
680 **680**
 человекска рода искпитель. **680** **680**
 всели са во чрево материе,
 да исправитъ грхупаденіе **680** **680**
740 праматери Еви и Ядама, **740** **740**
 котрихъ держи пренеподнаа тма. **740** **740**
 ко твоемъ пращс Давидъ **740** **740**
 древле рече: „престоль твой созиждс“. **740** **740**
 на текъ са пророчество звыло,
 провщано нынъ са сполнило. **740** **740**
 оуже слухомъ вшьель во чрево твое,
770 **770**
 чдно творитъ зачатіе свое. **770** **770**
 разумки ми нынъ сказаніе **770** **770**
 тебк, Дкво, недоумкніе***). **770** **770**
750 повинни са и вырши [sic!] словесемъ! **750** **750**
 архистратихъ, Бжій слуга есмъ“. **750** **750**
 Швщала Дква ко ангелъ,
 бжественнымъ архислужителн: **750** **750**
 „како можетъ что таково быти,
 безмджнаа Шроча родити,
 кедъ а хранимъ дквство непорочно **750** **750**
 и за мужа не знамъ всеконечно? **750** **750**
 Іисифъ есмъ шврвчена **750** **750**
 и до нынъ не совоксплена. **750** **750**

*) В рукоп. хибно: превести тж Бгъ ма не послалъ.

**) В рукоп. хибно: пріимаетъ.

***) В рукоп. недоумов.

- 760 естъ ли дакто во свѣтѣ видѣлъ что Х^и
 нискѣсомѣжно зачатіе? 008
 можетъ*) быти что противъ естества,
 нарощено ѿ самаго Бѣга?
 свѣтоносенъ ты са нынѣ видишь,
 ж[е]ниха ми с небесе приводишь
 и чѣдовно предо мною стоишь,
 не ѡбичай ричи ми говоришь.
 какое то женско естество,
 котре може пріати божество?
- 770 како можетъ Бѣгъ со мною быти?
 безначални начало имити?
- Паки Дѣва ко [а]ггѣлѣ глаголетъ:**
- Ѡ пресвитли, велики Гавриле,
 бжѣственаго чина архангеле,
 та повичъ ми, молимъ тѣ, 018
 раснѣше,
 разбѣмити да могу краснѣше.
 различни сѣ бивали чѣдеса
 послана на землю [сѣ] нѣса;
 сѣе чѣдо еше нѣ е било,
 да са чѣдо безъ ѡца родило.
- 780 давно слышамъ славы твои речы,
 за некрѣс и совистъ ма мѣчи,
 что не могу легко вѣкровати,
 величество стѣна**) пріати. 028
 оумомъ, дѣшомъ оужасно са боримъ,
 да са како во томъ не переводимъ,
 яко Ѣва и прамати моа
 преведена лишила са раж,
 мѣдраго змиі нажкѣ прилла,
 бжѣственѣ нищѣ оутратила.
- 790 пакъ за то са толико препираемъ,
 претъ тобою бесидѣ простираемъ,
 бо са воимъ лобзаніа твоего,
 послешъ ма далеко ѿ Бѣга".
- Ангелъ бжій къ Дѣви ѡвѣщава,
 архангелскимъ гласомъ провѣщава: 038

*) В рукоп. хибно: можемъ.

**) В рукоп. хибно: стѣна.

- „Хошъ тебѣ менѣше казати,
 приклонъ оубо мене послушати.
 Духъ всѣстый придетъ съ небесъ*) на та
 ѿ Бишнаго сила ѡсннить та.
 800 раждаемо стѣо**) наречетъ са
 и Сѣнъ Бжій тойже призоветъ са,
 сѣй ѿ твоя сродница
 Єлисавета ѿ теткы сестрица,
 ѿ ѡна є неплоднаа была,
 оу старости сына зачала.
 шесть мѣсаци нынѣ са спол[н]ило,
 пакъ со временомъ са находитъ.
 мѡситъ бити, что Бгѣ изрече,
 его речи вса са исполнаю.
- 810 Что са коншъ, да са не преведшъ,
 и за примиръ праматеръ приносшъ?
 возми примиръ праѡца Ядама,
 сотвориаъ его Бгѣ оу раю сама,
 чрезвичайно ѡтвори мѡ нѣдро,
 безъ колизны возме емѡ ребро
 и ѡ того созда емѡ женѡ,
 человекѡ на помощь блаженѡ,
 благолѣпнѡ, стидомъ оукрашенѡ,
 свпрѡжеской любекы ѿ споменѡ.
- 820 изъ нихъ двохъ вшитокъ ротъ человекій, -
 кто можетъ томѡ да противорѣчи?
 тако вѡдетъ Хрѣтѡво рождество:
 проидеть двери, не повредитъ дѣкство.
 не чѡдишъ са ты сама единая,
 но ѿ на небѡ чѡдо нама всима,
 како Гдѣ сходитъ изъ небеса,
 да покажетъ велика чѡдеса“.

Прѣстаѡ Богородица:

- „Ємѡщаваетъ ма танинъ величество,
 но понеже изволи божество
 830 вселити са во мнѣ паче оума,

*) В рукоп. хивно: съ небеса.

**) В рукоп. раждаема стѣа.

азъ есмь срѣцемъ ѿ дѣюю готова
 послужити Гдѣ моему.
 по глаголю вѣди мнѣ твоему!“

Сѣа Дѣва изрече словеса
 и видѣ ангелъ на небеса.
 ѿста Дѣва размишляваючи,
 ѿ ангелъ разсѣждаючи.
 двоумне, да са ли не прелести,
 сама сокомъ оу соби говорит.

Перваа бесида Бѣи оуедин[ен]а:

840 „Мили Бже, дивно вѣдиніе
 и преславно тайни явленіе.
 что во свѣтѣ николи не было,
 ниже нигди въ кнѣги са видѣло,
 да са слово когда коплотило,
 созданіе Творца созидало.
 маемъ ли комъ то ѿкрити,
 нечвѣнъ тайнъ сообщити*)?

а са стидимъ ѿ томъ говорити.
 кто ми вѣде сѣ вѣровати?

850 посвидочити чѣдо не могѣ,
 кот[р]ѣ единомъ познато естѣ Бгѣ.
 Іовсифѣ шкѣ вѣдемъ казати?
 свѣдѣтельства не имамъ доказата.
 хошетъ ли то еше и истина быти,
 или хошетъ случай мимонти?
 лемъ са вѣдемъ ѿ томе скорвенти,
 что не могѣ старца оувирити.
 вѣдетъ**) лѣпше, да са то премол[ч]нимъ,
 покла са лѣпше еше не шведочимъ“.

Вторая бесида Прѣстна Бѣи оуединена:

860 „Комъ бы емъ могла чѣдо сошѣцити
 и развмно посовитовати
 ѿ толкикомъ преславному видѣніи,

* В рукоп. хибно: сообщити

**) В рукоп. хибно: вѣдемъ.

божественнхъ тайнъ Фкровеніи ?
нѣкомѣ дръгомѣ, но моеї сродницѣ
Єлисавети, ѡ тети сестрици.

870 до великой пришла є старости“.

[Кіиця бракує].

Жерелами сего, з многих поглядів загадкового твору були по части Первоєвангеліє Якова, а по части инші апокріфічні євангелія, як ось „Pseudo-Matthaei evangelium de ortu beatae Mariae et infantia Salvatoris“ (розд. I—IX) і „Evangelium de nativitate Mariae“ (також розд. I—IX). Тексти цих апокріфів див. С. Tischendorf, Evangelia apocrypha, Lipsiae 1853, стор. 54—112. Докладніше про сю віршовану переробку див. в передмові до сего тому.

I. Угроруське учительне євангеліє, рукопис XVII в. стор. 323—327.*)

(Мѣца септеврїа на ржѣство рѣства Бѣа поученїє ко православнымъ христїаномъ. Гїє вѣви Ѣѣє).
Послаухайте, православный хрїне, слова стго ѡ рождѣствѣ прїстої Бѣи Мѣре Гїє нїего Іс Хї, застѣпницѣ нашєї.

Бѣ ѡубо Іѡаким ѡ неколѣкнѣ Дѣда ѡ Авраамова, южѣ пристары были, котерым по р. лѣт было, ѡ не ѡмали плода. ѡ были карзо богаты ѡ приношovali жрѣтвы Бѣ мовачи: „негаї моѣ жрѣтва, що ѡдет из ѡмана моєго, всѣмѣ людем моим на ѡпшренїє грѣхов моих и кѣ Бѣ привлижи са“. Бѣ же прїїде великїй днѣ Гїє, ѡ принесли сїнове жидовскїї дары свої Гїє до црѣкви, ѡ нарѣкали на Ѣѣима, ѡ даров принесєных до црѣкви не прїїмили ѡ него за то, ѡже плода не ѡмали. За што великого жалю ѡ фраснѣс трѣпѣли, мовачи Іѡаким: „Вижѣ а, шом грѣшенѣ паче всѣх вѣ Іїїи, ѡже не сѣтвориш плода“. ѡ помыслила совѣ за Авраама, що ѡу послѣдни днї єго далѣ ємоу Бѣ сїа Ісаїака. Іѡаким смѡутачи са ѡ не явил Анїѣ женѣ своєї, ѡ поїде вѣ поустыню плакати са ѡ постити, ѡ постив са м. днїѡ ѡ рече: „не єсдѣ ни їсти ни пити, доки не ѡуслышит Бѣ мѣтвѣ мою; єсдѣт ми мѣтва мѣсто брашна“.

*) Два попередні тексти через недогляд зле пономеровані: на стор. 71 має бути Ж, а на стор. 74 м. б. З.

Жена же его Анна оу двоє плачем великим плакала са в домоу своем, мовачи: „плачѣ са в доѣства своѣго, и безчадства“. Приближи во са днь Гнь, и рече ей Іоудифъ, ѡтроковица: „доколе ѡскръбѣлаши дѣш свою? не годит ти са оуже тѣлко плакати и жѣрити са. али возьми главогагъ свой и покрый голову свою“. рече ей Анна: „не годитъ ми са покрывати им, понеже раба есмъ неплодна, а сѣ покрывало имаєт црковный ѡбраз“. Рече дѣца Іоудифъ: „чом не слоухаши вѣсѣды мои? чомс тѣлко каниеш са? затвори Бѣ ложесна твоа“.

И смѣтачи са Анна взяла на са ѡдежъ простѣю и пошла до сада. и была юж девѣтаа година на днь, и похуодила по саду, и саде по[д] древом дафиною мола са Бѣоу мовачи: „Гди, великой вѣды трѣплю и безчадство! народила ем са неплоднаа раба. и никомс не подобна: ни птицам нѣснымъ, ни рыбама, ни водам ни земли. вса твар плод сътворѣет и тѣбѣ принесит Бѣ своему. ѡ вѣдко Гди Бѣе мой, творче всякого духанѣа, тѣбѣ са молю, всестый црю и милрдный Бѣе, оубажи на мнѣ мѣть свою, возми ѡ мене поносъ*) снѣв Іилевых, навиди ми, рабѣ свою, ласкою своею стѣю!“

Иши ѡна то говорит, и се аггль Гнь стааъ пред нею и мовит ей: „Анно, мир тѣбѣ боуди! оуслышала Бѣ молитвоу твою. Зачнешъ женскій полъ и породиш, и сѣма твоє прославит са и велико вѣдетъ по всей земли“. Рече Анна: „живѣ Гдѣ Бѣ мой, если зачноу и порождѣ, и пак[и] принесѣ дар тотъ Гѣ Бѣоу моему, и вѣдет Бѣоу слоужити по вса дни живота своѣго“. и ѡ того часѣ зачала Анна в животѣ своем прѣтѣю Мтрѣ Бѣю, прѣстѣю Дѣоу. а потом архаггль Гаврийлъ послан ѡ Бѣ во пуустыню ко Івакимови и рече емду: „Івакиме, оуслышала Бѣ мѣтѣ твою, зачала жена твоа Анна въ чревѣ своемъ, иди южъ до домѣ своѣго“. а коли Іваким пришолъ в дом свой, и рече емс Анна: „Івакиме, вѣвила ма Бѣ радостію великою!“ Тогда развѣмѣ женѣ свою, іако зачала въ чревѣ своем, и призва два паствухи и рече имъ: „привѣдѣте ми вѣ. іагнат и вѣ. телицѣ чистых, сътворю дар Гѣ Бѣ. инѣ развѣмѣю, іако Гѣ ѡчисти ма ѡ грѣхов моихъ“. и изыйде ис цркве ѡправданъ.

А коли са наполнило дѣ. мѣцій, и породи Анна прѣтоую Дѣцѣ, и рече бабѣ: „что родихъ?“ рече баба: „женскій полъ“. и рече Анна: „днѣсъ возрадовала са дѣша моа ѡ Гдѣ!“

*) В мадирьскім також panasz — нариканє.

Дѣца росла ѿ крѣпила сѧ. ѿ призвалъ Іѡакимъ поны жи-
довскій, ѿ нарекли дѣцѧ Мрїа. а коли ей было ̄. мѣцїи, поставї
ю мѣти на землю ѿ оубидѣ, где ѡна стоѧ, ѿ постѣни ̄. стѣпи-
нїи ѿ прїиде на рѣки мѣтки своєї. ѿ оубхвѣтїю мѣти ѿ рече: „живѣ
Гѣ Бѣ мой, іако не вѣдѣш ходити по земли, поки не ѡдам тѧ
въ црков Гнїю Бѣ словужити“.

А кол юж было дѣвци ̄. лѣта, рече Іѡакимъ Аннѣ: „во-
ведѣмо сесю дѣцю въ црков, іако есмо сѧ ѡбѣцѣли даровати
Бѣ, што бы прїѣтень былъ дар нашъ Боѣ, ѿ тамъ вѣдетъ воспи-
тана ѡ рѣки аггльскої“.

Чом Гѣ Бѣ барзо гнѣваетъ сѧ на такихъ, котрымъ ѡбѣцѣютъ
дати дар его стѣи мѣти ѿ пакъ не полѣнат. Такыхъ Гѣ Бѣ в[ы]-
нищѣтъ ѿ выкоренюетъ изъ ихъ племенемъ.

Тогда призвавѣши ѿншнихъ дѣвцѣ жидовскихъ, чистыхъ, не-
скверныхъ, ѿ повели дѣвцю во црковъ съ свѣщѣми ѿ кадиломъ,
въ Іерусалимъ. Такъже сѣнникъ Захарїа любовно ѿ стѣовиле прї-
жалъ ѿ цѣловалъ ю ѿ блѣви мовачи: „Возвеличилъ Бѣ ѿма твоѣ
во всякомъ родѣ ѿ родѣ, іако на потомныи часы народитъ сѧ Гѣ,
ѿзбавленїе снѣом Іїлевымъ“. ѿ поставилъ ей на стѣпени ѡлтарѧ
црковнаго ѿ возложилъ на ню короунѣ, вѣнцѣ бл҃годати, ѿ ѡ-
скѣнилъ ей Дхъ стѣи, ѿ тамъ возлюбилъ ей вес дѡмъ Іїлевъ.
Тогда Іѡакимъ ѿ Анна ѿ всѣхъ людїе поклонивши с[ѧ] ѿ давѣши
честъ ѿ хвалѣ Гѣ Бѣ, ѿ ѡишли до домѣ своег[о].

То есте слышали, хр҃не милый, ѿ рождествѣ Пречистой,
знаки ѿ чѣда ѡ аггла вѣжего, котрый повѣдалъ Іѡакимови ѿ Аннѣ
радостъ ѿ рождество Пречѣтой, ѿ іакъ ей почесно ѡдавали до цр-
кве стѣла стѣихъ, Гѣ Бѣ славжити, то ест[ь съ] свѣщѣми ѿ кади-
ломъ. Такъже ѿ мы, хр҃тіане милый, постараймо сѧ ѿ принесѣмъ
стѣи Прѣтой такѣужъ почестъ, то естъ покорѣ, оубинѣки добрый,
свѣчѣ ѿ кадило, мѣтнїю оубогимъ, любов до Хѣ ѿ до каждого
хр҃тіанина, цѣовы есмо той же ласки достали оубъ его стѣи мѣти
Снѣа ей, Гѣ нш҃его Іѣ Хѣ, ѿ штобы есмо мшкали во всѣмъ
стѣими оубъ црѣвѣк нѣномъ за мѣтвами Прѣтой застѣпницѣ нашїи.
Бѣ нашѣмѣ слава въ вѣки. амин.

Е се скорочений переповїдъ першихъ сѣмохъ главъ Первоевангелїя
Якововаго зъ деякыми додатками (прим. про те, що Іѡакимови
ѿ Аннї було по 100 лѣт при вродженю Марїї), взятими незвїсно
зъ якихъ жерелъ.

И. Угроруське учительне евангелие, рукоп. XVII в.

стор. 349—352.

(Мѣла тогож, кѣ. Оувѣденіе прѣтыа Бца. бѣви Ѡче). Быст ѡтроковица Мрїи вѣ лѣта, реч[е] ѡна ѡкимови: „оувѣдѣмо ѡтроковицю сїю оу црковѣ Гнїю, іако есмо ѡбѣцали сѣ ей Бѣ дати“. и рече ѡваким: „повѣдѣмо!“ и паки рекоша къ себѣ: „пождѣмо еше третїе лѣло дѣци, цювы не жадала Ѡца и мѣре“. и быст ей г. лѣта, и реч[е] ѡваким: „призовѣмо дѣи поповскїи несквернїи, и возмѣт по свѣщи, и ѡдаймо дѣцѣ въ црковѣ, и не възвратит сѣ ѡтроковица назад Ѡ цркви Гѣ нашого“. и оувѣдѣша ю въ црковѣ Гнїю, и прїемь ею сїѣеник Захарїа и поцѣлока ю и бѣви ю и реч[е] ей: „возвеличит Гѣ има твое въ всемѣ родѣ въ послѣднѣа днї, іако въ тѣбѣ іави Гѣ извавленїе свое сїомѣ Іїлевѣм“. и поставї ю на третем степенї влтарѣ, и возложиша на ню Гѣ Бѣ вѣдѣть свою и посажѣ ногѣ еѣ, възлюбникѣ еѣ вес домѣ Іїлевѣ. и зыйдоста же родителѣ еѣ во дому своѣм веселаше с[ѣ] и поюще вѣдѣкоу и Гѣ. и не возврати сѣ дѣца Мрїа къ Ѡцѣ и мѣри своей, іако голѣвица питаема къ цркви Гнїи, прїимаше Ѡ рѣки аггѣлскїи пицѣ.

И быст ей вѣ. лѣт въ цркви, и оучинили радѣ сїѣеники гѣлаше: „что сѣтворим Мрїю дѣвицу: да изведем ис цркви Гнїа ци-ли ни?“ рекоша сїѣеници Захарїи: „Ты Ѡче помолї сѣ ѡ ней къ Гѣс, что іавит ѡ ней Гѣ“. и вѣнїиде Захарїа и вѣ. іерей съ ним, ѡблекѣ с[ѣ] въ ризы сїѣеныа [и] помолї сѣ ѡ ней. и быст глас къ Захарїи: „призови свѣла вдовицѣ, иже сѣт во людѣх, да принесѣт рожны желѣзныа сѣм: комѣ же покажетъ Бѣ знаменїа, томоу воудет дѣца“. и пойдѣша проповѣдници по всей странѣ іудейской, вострѣби трѣба Гнїа, и вси оудовицѣ прїидѣша.

Іѡсифѣ же повѣрѣже тѣсло свое, во была іалчѣ*), прїиде къ іерешви. и даша емоу жезлы всѣ, вѣнїиде въ сїню Захарїа, помолї сѣ и скончав мѣтѣв и възем жезлы и зыйде с нимѣ, и [не] іави сѣ знаменїе на нїх. послѣд[и] же дастѣ жезлѣ Іѡсифови и рече: „на тоѣкѣ паде жреїїи, пойми дѣцѣ Ѡ цркви на съблюденїе еѣ“. и рече Іѡсифѣ против іерешѣ: „азѣ ісмѣ стар, а сѣа дѣца маада, а снїи імаю молодыи, вѣдет смѣхѣ снїом Іїлевїм“. рекоша емоу іереш: „Іѡсифе, оукой сѣ Бѣ сїе гѣлати! помысли, цю оучинилѣ Бѣ Даданѣ и ѡвиронѣ: расѣаде сѣ земаа и ѡба

*) З мадырського іас — тесьля.

погибоша за непослушанство. Ази прїйми дѣцѣ, да вѣдетъ ко дому твоѣму“. и оубо са Іѡсифъ и поажъ дѣцѣ, рече Іѡсифъ Мрїи: „сей поахъ та ѡ цркви Гна, ино*) ѡставляю та ко дому своѣму. и ја иде на работу и пакы прїйде, нехай Гк съхранитъ та!“

И рекоша сїеници, абы зрѣла Прѣта запонѣ въ црков Гнїю, или: „призовѣте и дѣвѣ ѡ колѣна Дѣдва чистыхъ и нескверныхъ“. И ѡверктоша з. дѣвѣ. и воспоманѣ іерей Мрїю, іако нескверна Бѣ, идеша слѣги, приведоша къ црков Гнїю. и рече коний іерей: „котраа хоцетъ ѡ вѣс злато прасты нескверно, истинноую ферфирѣ?“ и оубо Мрїа и иде ко дому свой хвалажи и славажи Бѣ ѡ всѣхъ къ вѣки. Бѣ нашмоу слава къ вѣки.

Е се скороченїй переповїдъ глав VII—X Первовангелїя Якова з деякими вїдмїнами супроти оригїналу, а в VII главї такожде в чому суперечно з тим, що говорїть ся в тїм самїм рукописї в проповїди на Рождество Богородицї. Переповїдъ декуди поплутанїй, мабуть роблений з памяти.

К. Рукописъ о. Яремецького Білахевича стор. 389—390.

(Родословїе Престїїа Бїи ѡ котораг[о] колѣна).
 Ѣ колѣна Нафанова сїа Дѣдова. Матданъ іерей сїѣ Левїинъ ѡ Бидлеема роди Левїю, Левїа же роди Мелухїѣ и Пандира. Пандиръ роди Іѡакима ѡца Бїи. Оубо Мелухїи перваа жена оубре вѣзчадна ѡ колѣна Соломонїа сїа Дѣдова. Маданъ сїѣ Елизаровъ роди Іакова и змре. И поїтъ женѣ Матдановѣ Мелухїѣ братъ Пандировъ і роди Іаїю. И вистъ Іаїѣ братъ Іаковѣ по матери, по ѡци же разнѣ. Іаїѣ же оубре вѣзчаднѣ, и поїтъ женѣ его Іаковѣ і роди Іѡсифа ѡвѣрчнннѣ і Влѣѡнѣ. Сего ради нарече вѣгланст Матрїѣ его сїа Іаковла, а Лѣка Ілѣка. Вистъ же Іѡакимъ і Іаїѣ братїѣ двоюроднїѣ, а Бїи Іѡсифѣ ѡвѣрчнннѣ втораѣ братсчада. По мтрїи же родъ Бїи: Матданъ іерей ѡ Вифлеема роди дщери три ѡ жени Марїи: Саломїю, Софїю, Аннѣ. Саломїю же посагнѣ замжъ и роди пакы Саломїю бабѣ Гднїю; Софїѣ же роди Елисаветѣ, мтрѣ Іѡана прѣдтечи; Аннѣ же посагнѣ за Іѡакима, и житъ с нимъ лѣтъ и. и не вистъ з нихъ чада. И помолїста сїѣ Бгѣ, и по влѣвѣщенїю архангеловѣ родїста Бгѣ Мрїю. И по семѣ іако Бїи Саломїѣ бабѣ и Елисаветѣ и сѣтѣ Бїи дщериѣмъ

*) В рукоп. хибно: и не.

родних трієх сестрениць, Хс̄ же [и] І́ванк̄ прѣтеча двоюродних сестр̄ д̄кти.

Отся, а також слѣдуюча статя взята з якогось Хронографа, що черпав із церковної історії Никифора Калліста, див. Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 7.

Л. Рукописе о. Яремецького Білахевича стор. 388—389.

(Сказаніє ѿ І́сифък̄ ѿвръчникъ прѣтѣа Бѣи).
 І́во ѿ тем многія книги стѣіа црковнѣа свѣдителейють, іако І́сифък̄ ѿвръчникъ Бг̄о[ро]дичин ѿмк̄ оу себе врата ѿменем Клеѿп̄с. Клеѿпа же везчаденъ оумре, ѿ взялъ оу сщеника Яггкѣа дщерь за себе ѿменем Галомію. ѿ змре Клеѿпа везчаденъ, по смрти же єго поіатъ женѣ єго І́сифък̄ вратъ єго по древнемъ законѣ, ѿ роди ѿ неіа четири сѣи: І́акова, І́нѣсїю, Гумейна, Нюдѣ, ѿ три дщери: Марѣс, Бсдиръ, Галомію. Сїю же Галомію І́сифък̄ дщерь свою вдаде бракъ мѣжъ Заведю, ѿна же роди двоѣх сѣовъ: І́акова і І́ванна Бг̄ослова. Потом же змре І́сифова жена Галомкѣа, І́сифък̄ же тогда вивъ лѣтъ ѡ. ѿ не поіатъ іна женѣ, но прѣживаше во вдовствѣ. вистъ же єгда прѣтѣа Маріаіа вѣ. лѣтъ прѣживаше еще в домѣ вжїи і начаша іерей тогда ѿ прѣтѣи Мрїи совѣтъ творити, іако оу же лѣти в возрастъ прїйде, ібо в службѣ єіа ѿ в даръ Бг̄с даннїю чѣс ѿ вез грѣха совлюи. ѿ ѿвръкте сїа їзволенїем вжїимъ таковомъ дѣкаш вити: І́сифък̄ дриводѣлъ, того же колѣна Дѣдова, їз него же ѿ прѣтѣа дѣа Мрїа, єа же І́сифък̄ по совѣтѣ іерейскомъ взїатъ на совлюденїе і попеченїе свое. В той часъ, єгда же роди сїа Хс̄ ѿ прѣтѣи дѣи Мрїи, тогда І́аковъ сїа І́сифовъ доволно со І́сифом ѿцем послѣжи рождѣствѣ Хс̄к̄, іако внаша дѣкти оу І́сифа до прѣтѣа Бѣи.

Пор. Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 3.

М. Рукописе Степана Теслевцьового стор. 353—362.

(Казана на рождѣство стѣого І́вана Крѣстителя, Прѣтечи, мѣца Іюна дѣа кд̄-го. Стѣий І́ване, прїйди ми на помочъ, а вашнх̄ Мл̄стей прошъ ѿ пилное vysлѣхана). Палскѣишаа зорнїца коли сходит, то люде говорат: свѣтъ юж кор'зо вѣдет. ѿ по свитаню заранок са чинит, а потом снѣце сходит ѿ в'сю вселен'нїю свѣта

сею видимою и всю подслѣнчию ѡсвѣщает. И тогда са все створена радует. Денницею са, кратіе, называет стый Іванъ Предотеча, кото[ро]го то ест стѣ оѹрочистое, его стѣ рождество, коли са тота денница існаа рѣшила іза горъ високих, то ест коли са стый Іванъ народивъ з наложныхъ людей варзо старых, ѡ Захаріи сна Барухиинна и зъ Елисаветы. Оѹ той часъ іавно и значно на оѹвес свѣт засвѣтила тота існаа денница. Іак пишет: денница снцѣ предтеча; потом ставъ свѣтъ, крещеніе стѣ, а потом сходит снцѣ; то ест, перше са оѹродивъ стый Іванъ Предтеча, денница пресвѣтлаа, а за тым са оѹродив Хсѣ Еийъ вжій, снцѣ прѣдное, которое то ѡсвѣтило оѹвес свѣт. Бгѣ естъ самъ свѣтъ, іак его стѣа Млѣсть сам Хсѣ мовит тыми словы: „Иі естемъ свѣтъ миру; хто ходит оѹ днѣ, тотъ са не пошпотит, во свѣтъ видит; а хто ходит в ночи, тотъ са пошпотит, во свѣта не видит“.

Коли са Хсѣ народивъ, прѣдное снцѣ, тогда са все сотворена злодовало и веселнаа и грало. Яле то не каждое створена радо свѣтѣ и днѣи. Слѣхай же пилно каждый на том моемъ казаніи! Не ради свѣтови ізавъ люде, іак то злодѣе, разбойници, блѣдники, хищники, чужолозци; таковые то не ради свѣтѣ, авы то ихъ не захвативъ свѣт на ихъ злыхъ дѣлахъ, авы то ихъ нѣхто не знавъ, де ідѣтъ и цѣ чинат, и таковые то ради ночи, авы то все ночь была, таковые то во тмѣ ходат. Не ради свѣтѣ геретыки, невѣрникове, поганы, колвофалци, ідолопоклонники; тоты то ѡставивши свѣтъ правдывого Бга оѹлюбили совѣ тмѣ, кланяют са інѣшимъ Бгомъ, а не Сотворителю, чинат совѣ ідолы, дают ѡфѣры чертомъ, дѣволомъ а не Бгѣ. Таковые то люде не ради свѣтѣ, то ест правдывомѣ Бгѣ, и такіе то оѹ тмѣ ходатъ. Не ради свѣтѣ и Жыды ани снцѣ. Бо коли Іванъ стый на сей свѣтъ пришовъ а Жыдовъ начавъ крещенію, покаянію и з ними анк пивав анк ѣдавъ, ѡни говорили, иж еѣса оѹ совѣ мает, и не хотѣли Івана слѣхати и навки его стѣи и крещеніа ѡ него пріймати. Зновѣ коли Хсѣ пришовъ, ѡни говорили: „[Сей] члѣкъ ест іадца и винопійца, дрѣгъ мытаремъ и грѣшникомъ“, и не хотѣли зловѣрный Жыдове кѣрвити и слѣхати навки Хсѣ Еиа вжѣго, іак ихъ его стѣа Млѣсть начавъ: „Иі естемъ свѣтъ, во миръ пришодем, хто едетъ во мнѣ ходити, той во тмѣ не превдет“.*) Жыдове зловѣрный і ѡкаанный зневаживши свѣтъ снцѣа Хсѣ прѣднаго клаубили совѣ ночь

*) На марг. дописано: Іванъ зачалъ.

и темнота мрачнѣю, оу которой то и теперь живѣтъ и волочат са ѣко выгнанцѣ; и слѣпы сѣт, во Жыдове нѣгды снѣца не видат; а то который са з меже Жыдовѣ ѡкрестит, то зараз снѣце оувидит, во крещеніе — просвѣщеніе дѣи грѣшной и темной. Сѣт и теперь Жыдове, оу тѣмѣ ходат а не во свѣтѣ. Ненавидат свѣта и тоты люде, которые са кохают оу грѣхах солодких и живѣтъ на сем свѣтѣ без покаяніа, не хотат са ѡвернѣти до Гѣ Бѣ. Ненавидат свѣта Гѣа и паницѣ насытые, которые пот' через оусю ноцѣ и говорат: „Пійме до свѣта, до днѣ, а в' днѣ вѣдемo спати!“ И запивши са гдѣ зайде оу акѣю тѣснинѣ як свина оу акѣю мер'вѣ і акѣ медвѣдѣ оу гав'рѣ, лежыт, спит через оувес днѣ, не тамитѣ, коли емѣ днѣ минет. Коли са змер'кает, а паница са тогда здает, иж то свитаетѣ. И такіе то во тѣмѣ ходат и живѣтъ и ненавидат свѣта ласки бжѣи. Ненавидит свѣта и сока, во ѡна оу днѣ оу дѣпле са сховает, а в' ноци смѣле совѣк лѣтаетѣ и поговор'кѣ совѣк гладает. Не рад свѣтѣ и лѣнажѣ, той то пѣгачѣ, во хочай ѡн ест статком великій, а в' днѣ и малые потата его оубивают. Не рад свѣтѣ и сычѣ, не рад днѣви и свѣтови лилик алко пер'гачѣ*), во ѡн в' ноци рад грати и лѣтати, а в' днѣ ано са по за скалѣвы оу порошно са тѣлает. Не рад[ы] свѣтѣ и днѣви дрѣк'м'лют и ноч'ный воронѣ и лелетѣ, во то к'се ноч'ный потата, лѣп'ше любат совѣк ночь, анѣж'ли днѣ. Не рады свѣтѣ полухѣ и кир'тица и кжове и зѣм'скіе цината — ест оу полах такіе свѣрк'и на ш'тал'тѣ цинате малого, а тоты свѣрк'и слѣпы сѣтъ а такой злой к'ди, если бы кого оукусило, то са нѣколи не загойтѣ, але лютою смѣртію погинет, — и для того то емѣ Бѣѣ ѡчѣй не дав, а члѣва дѣомѣ завѣтрыт.

Ще ест оу кнѣд'йских сторонах оу пѣшах един свѣрк' чѣд'ный и див'ный, которомѣ то има Еродій алко, ѣкѣ тамош'ный люде нѣ зовѣтъ его, воцанѣ, которого то споминат црѣ Давыдѣ [ва марі. дод. ѡгалом рѣ]: „Еродіево жылицѣ“. Але не в' сых то пѣшах воцаны са плодат и знайдѣютѣ, во тот воцан страшен ест', ноги емѣ як шарканіовы, а ног'ты емѣ ѡстры, же то ажѣ оу кам'кнѣ оустравают, а сам док'гій а товстый и крѣглый як бочка и грѣбый вар'во ест воцанѣ, а по двое дѣтій плодит. И той воцанѣ свѣта не любитѣ и снѣце емѣ ш'кодитѣ. И такой ѡбычай той Еродій мает: оу днѣ а ѡн лежыт'

*) На марі. дописано: Лилик, пергач, кожан.

оу́ своемъ жилищи, то ест оу́ вер'тепѣ, через оу́вес днѣ лежатъ и спитъ; а коли са измер'кнет, то той Еродій выйшов'ши з логовиска ходит по пѣстыни и пасет. Я зрок его такой, иж то на м. саж'ный перед собою видит, и ѿ его зрокѣ звѣрата помирают. Я коли почнет свитати, зараз оут'кчет до своего жилища, абы то его снѣце не зах'ватило. Но скоро его снѣце зах'ватит, то зараз здох'нетъ. Я тамошний люде Инъдыане такю з ними мают мѣрсть: коли сучет того воцана оу́ловити, то намачает вареною смолою з лоем' кимача и где бы знал его переход, кѣды воцанъ ходит, тамъ намечет того кимача смоланыхъ много, и той воцанъ коли найдетъ тое кимача, то настранѣт емѣ на его пазнок'тѣ ѿстрые, а ѿн са тогда лютит и далє пазнок'тами запинает, а потомъ збѣома станет грызти и настранет емѣ смолы в збѣы его и ѿколо паченъ налипнет и так малою ночи вѣдетъ працювати през цалю ночь, а потомъ его свѣтъ ѿбѣймѣт и не можетъ пойти. Я коли снѣце зыйдет и того то воцана пригрѣтъ, то зараз сѣмрет. И пришов'ши тамошний члѣкъ готового ѿбѣдрет, а тоты кож'к кар'зо ест моц'ные, и чинат из нихъ до бит'вы каф'таны, пан'церы; во тоей кож'к не можетъ и мити саблѣ и пробити ей не можъ копѣю; анк' стрѣл'ва, анк' м'кч' тоей кож'к Еродіевы не иметъ. Ѿтож маеш ѿ Ерод'к и жилище его во ѿнъдыиской сторонкѣ оу́ непроходныхъ пѣщухъ и страш'ныхъ велми.

Такъ же, братіє, и приходъ с'го Івана Предотечи не любѣ былъ злымъ людемъ и невѣрнымъ поганомъ. Коли са тотѣ зор'ница иснаѣ на сей свѣтъ видимый показала, то ест коли са с'тый Іванъ народивъ, тогда в неѣ снѣце са играло. И теперъ каждого рока на его с'то снѣце коли сходит, то са красно граетъ.

Оу́ старости главокой Елисавета с'того Івана породила и свѣтильника на свѣтъ поставила; а за Іваномъ Хѣ снѣце праведное засвѣтило и загрѣло. Такимъ са спосовомъ с'тый Іванъ народивъ, якъ пишетъ с'тый еѿглантъ Мар'ко в зачалкѣ первомъ тыми словы мовачи:

Былъ — мовитъ — за Иродоваго панована с'цен'никъ на имаѣ Захар'я, снѣ Карах'ийлевъ, который маѣ женѣ на имаѣ Елисаветѣ. И были ѿбѣе старыє в лѣтѣхъ своихъ и не мали меже собою плодѣ якого, нащадка. Трафило са томѣ с'цен'никови Захар'ий быти оу́ цркви и антор'гю с'тѣю слѣжыти; и говорывъ молитвы за людіи оу́ ѿлтары. И коли хотѣлъ Захар'я покадити ѿлтар, и звидѣлъ кадачи, ано стоять аѿггъ Гднѣ оу́ престола по правой сторонкѣ. Видѣвши то Захар'я засмѣтна са и збола са

вел'ми. И рекъ до Захарїи аггль: „Не бой са, Захарїе, оуслышана ест оу Бга мѣтва твоа, ѡ жона твоа Елисавета начнет во чревк' своем, ѡ народитъ ти са снъ ѡ наречеши ѡма емѡ Іванъ, ѡ многіе возрадуют са ѡ рождествк' его, вѡдѡст са радовати“. Рекъ Захарыа ко аггль: „Чомѡ то маетъ быти, ѡ ко ест старыи, а жона моа заматер'квѡши в лѣтѣхъ свойхъ неплодна ест, ѡ а томѡ не ѡмѡ вѣры“. Рекъ до Захарїи аггль: „ѡ естемъ Гаврыилъ слѡга бжїи, который ма послал до тебе ѡповѣсти тоѡ тоѡк'. ѡ если ты томѡ не хочеш вѣрвати, вѡдѡ же ѡ сего днѡ нѣкмъ ѡ глахъ поты, поки са ѡроча народитъ“. И так са стало. Зараз тамъ Захарыа ѡнѣмѣвъ ї шглохъ ѡ выишол из ѡл'тара, помахав на людїи рѡкою; зараз люде ѡпознали, же то Захарїа виднїе видѣвъ.

И пошовъ ѡсѡ церкве до домѡ ѡ был нѣкмъ ѡ глахъ поты, поки са тота дѣтина народїла. Ѣ братїе наймилише! Великаа то ест ласка вѣла, сотворителя нѣснаго! За непослѡшенство наше ѡ за ѡшк' злыѡ справы ѡ за ѡшоѡ неѣкр'ство ѡк нас Бгъ сѣтый не понѣмѡит ѡ не поглашит на вѣки! ї акъ нас Бгъ каменемъ не поставит ѡкъ Лотоѡ жонѡ! Захарїа ѡ Лотоѡ жона не простѡпили были Бгѡ велми. Лотоѡ жона каменемъ солонымъ стала, цю не ѡтер'пѣла, ѡк ей Тройца сѣтаа росказала, ѡвѡрнѣла са назад видѣти ѡчизнѡ свою, коли са западаѡвъ Бодомъ ѡ Гоморъ за ѡхъ безаконїе; ѡ тогды Бгъ Лотоѡви росказавъ ѡ в' дѣвѡкахъ его, с которыми оутѣкали оу горѡ Сигоръ, авы са назад не ѡвзирали, хочай бы са цю чинило оу мѣстк' Бодомъ ѡ Гоморъ. И коли выишол Лотъ на горѡ за варыш, оу той часъ почало мѣсто гинѣти, стало шѡмѣти, грымѣти, трѣшати, страшнѡ ѡгнемъ горѣти, стал са великїи грымот, крѡк, плачь, горе ѡ вѣда. И в той часъ жона Лотоѡва не ѡтер'пѣла, ѡвѡрнѣла са назад посмотрити, тамъ зараз того ж часѡ стала каменемъ солонымъ, который то ѡ до днѡсѡ стойтъ. Захарїю зас аггль бжїи ѡнѣмѡивъ ї ѡглашнѣвъ, цю лише мовла: не ѡмѡ а томѡ вѣры, авы то мало оу ѡшой старости тоѡ намъ стати ѡ дѣтина са намъ мала народити. Цюжъ мы, братїе, за себе гадаѡмо, цю мы завѡше грѣшнѡ ѡ росказѡ бжѡго слѡхати не хочѡмо? Лежѡмо ѡк тоты товѡстыи боцаны оу гаврахъ свойхъ, вѡлаѡмо са, ѡк свинѣ оу кааѡ, оу нечистыхъ справахъ ѡшихъ. ѡк ѡ насъ такъ Бгъ не затратитъ ѡк Бодомъ ѡ Гоморъ? ѡк ѡ насъ Панъ Бгъ не поставитъ каменемъ ѡк Лотоѡѡ жонѡ? ѡк насъ южъ земля розѡствнїѡши са живыхъ до ада неѣкѡного не пожретъ за ѡшк' грѣхѡи безчисленѡ-

ный и за ншое незаконіе? О чом' сѧ, братіе, не каємо злыхъ дѣл' ншыхъ, що с'мо много простѣнили Бг҃с?

И коли выстоало время, породила Елисавета Фроча оу старости своей. И стала сѧ радост оу Захарійномъ домѣ и во в'сей варъмеді Іерусалимской, и зоврала сѧ до Захарійи шитки приятел'к и знаемый и дх'ов'ный, и хотѣли ѿма наречи Щев'ское: Захаріа. Мѣти же его рек'ла: „Нехай ѿма его Іван' вѣдет“. Чудовали сѧ в'шит'ки люде, иж то оу ихъ родѣ н'кх' то сѧ не называет ѿменемъ тымъ Іванѣ. Потомъ написали Захарійи, якъ бы хотѣлъ ѿма дитати, а Захаріа написал на дощетц'к: „Нехай вѣдет ѿма емѣ Іван“. И в' той часѣ Захаріа зновѣ почавъ говорить и чѣсти и став'ши рек: „Бл҃вен Бг҃ъ Іѿлевъ, ѿко посѣкти и сотвори намъ мѣть свою во домѣ Дѣда раба своего слѣбги, во ннхъ же посѣкти насъ востокъ совыше!“ Зновѣ рекъ до Фтрочате: „И ты Фроча пророкъ Бж҃и'наго наречиси сѧ, предъидеши во предлицемъ его оуготовати пѣсти Гн҃а“. И в'шитки сѧ тамъ чудовали и говорили: „Что оуко Фроча сѣе вѣдет!“ И такъ сѧ годовало и росло до авленіа своего ко Жыдомъ. И коли выросло тоѣ Фрочат'ко, ставъ проповѣдати людемъ крещеніе и покааніе, и говорывъ до людей и до Жыдовъ: „Покайте сѧ, приближы во сѧ цр҃ство нѣсноѣ! Южъ во и секира при корени дереваномъ готова лежытъ. Исакоѣ дерево, которое добраго плода не пѣщлетъ, тоѣ дерево бываѣтъ порѣвано и ѿг'немъ спалено“.

И ѿдежа была ѣтого Івана косматаѧ изъ скоры вер'блужой, носивъ сѣк на согѣ гор'к' сер'стю. И помятъ былъ на немъ ѿмил'ный, а напою н'к'гда не пивавъ кремъ воды, и то м'крою. Постникъ былъ великій, початокъ пророкомъ, початокъ былъ и пѣстынникомъ. Сподовна сѧ ѿ Хѣ бл҃годати: крѣтивъ Хѣ во Іѿрдани, зоставъ приятелемъ вѣжійемъ. Не народила во сѧ межѣ невѣстами волшій на свѣт'к' надъ Івана Крѣтителѧ. Яле тыжъ и в' цр҃ствѣ нѣсномъ не естъ большаго надъ Івана ѣтого: стоитъ завѣше близко при Хѣ оу маестатѣ Бж҃ого. Котораго то естъ днѣсь стѣ нарочито, рождество его чѣстное, которое то стѣ, братіе, повиннисмо ѣтити и в' поч'тливости его мѣкти, мѣти сѧ емѣ, просити его ѿ причинѣ, абы сѧ за насъ грѣшныхъ причинивъ до Гѣ Бѣ, абы то и насъ грѣшныхъ Бг҃ъ принавъ до цр҃ства своего нѣснаго со стѣми жыти и тамо его хвалити. Ѿ стѣи Іване Крѣстителю Хѣ, аг҃гле зем'ный а чл҃вече нѣсный, стань намъ до Бг҃а Сотворытелѧ причиною, абы то за твойми мѣтвами стѣми зосталисмо Фчичами во цр҃ствѣ нѣсномъ в'чѣне жыти, на в'чки в'чѣный! Пминь.

Отсе оповідане, основане на канонічних євангеліях, цікаве головню уступом про зьвірів, що не люблять сьвітла, опертим по части на Фізіолозі, а по части на місцевих народніх віруванях (про зінське щеня). Не менше цікавий є уступ про мітвичного зьвіря Єродія, взятий нашим автором не знати відки. В псалмі 103 говорить ся про бузька, що гвіздить ся на кипарисах. В коментарі до сего псалма, поміщенім у Толковій Псалтирі, списавій в р. 1760 о. Іваном Прилопським на мові близькій до народньої, Єродий вьяснено: рарог, а далі — вороблук. В усякім разі в псалмі се — птах, коли тимчасом у оповідаю Ст. Теслевцьового се зьвір подібний до алігатора.

Н. Комарнянський Пролог, стор. 229—233.

(Рождьство сѣго Іванна Прѣтчѣ). Въ дѣни Йрода цѣркѣ іоудейска вѣ въ Іеріланмѣ жрецъ Захаріа, мжж прѣркѣ ѿ племени Леввина, ѿ жена ѣмоу вѣк неплоды. ѿ сьлужащюу ѣмоу вѣ цѣркви іави сѣ ѣмоу аγγѣль [и] вѣговѣсти ѣмоу сѣа родити ѿ неплоды [sic!]. ѣмоу ж[е] не вѣкроуѣщѣ старости ради высть глаоуѣ ѿ пакы проѣла рождшоу с[ѣ] Іванноу ѿ Єлисавети. сѣ во Іваннѣ вѣлшій вѣскѣх прѣркѣ. ѿ ещѣ выс[ть] вѣ атровѣк мѣтрни, позна Гѣ вѣ ложеснах дѣвѣа носим[а] ѿ мѣтрними оустнами вѣзыграв сѣ прорече. ѿ пакы рождшоу с[ѣ] ѿ ѿцоу азык раздрѣши сѣ. ѿ вѣжав Йрода вѣ горѣ аγγѣлм питан выс[ть]. ѿ лѣтъ вѣ поустына Іурданскѣа [sic!] вѣннде. ѿмѣше ж[е] ѿтолѣ власнѣ ризоу ѿ поась ремѣнь, ѿм же по[а]саш[е] сѣ. крѣмѣше тѣло зелѣем соуровою невареном, не ѿмаше во сѣсѣда ани лѣткы. сѣмоу посла Бѣ прѣжгы на работѣ ѿ показа ѣмоу дивнѣ мед, рекши свѣпѣтнѣи. никомоу ж[е] ни видаши помысѣ сквернѣа сѣа жоужелица крѣмившѣа сладостію прѣрка, ѿ вѣскѣх во дивнѣ ес[ть] Бѣ творѣи таковал. тѣ во Ілїж враном прѣкрѣми, Ілїтаном манѣж сѣ ѿсѣе посла, Дѣда цѣра паоуком вѣ пещерѣ предѣ Саоулом сѣхрани, мнози ж[е] во новѣм законѣ ѿ сѣтѣх ѿцѣ на змѣах ѣздажѣ, ѣспиды, оѣнны ѿ вѣксы сьлужаюу ѿм, ѿх же нака[за]ніе нам грѣшним поуцѣлет Бѣ, ѿ воим сѣ ѿх; аще во Бѣ воли сѣ выхом, то вѣси вышѣа воли сѣ нас. ѿнѣк вѣзвеселим сѣ ѿ рождѣствѣ Прѣтчѣвѣ, прѣйде во прѣд Хмѣ так[о] зара свѣт повѣдал вѣ тѣмѣ грѣхѣовнѣи ѿсѣдѣшим нам. ѿ ѿмѣи сквернѣа безаконнѣи нашѣх сѣтѣм крѣпнѣем ѿ вес мир радости ѿ веселѣа ѿспаѣни сѣ.

Отся проложна стаття зложена на основі канонічних евангелій, та показує знайомість автора з апокріфічним оповіданем про ввійство Захарії, що основане на Первовангелію Якова (див. розд. XXIII, XXIV на стор. 46), та розвило далі сю легенду. Се оповідане друкуємо далі.

О. Перемиський рукопис XVIII в. стор. 506—507.

(Життя стѣх праведныхъ Бгѣошцѣ Іѡакима і Анны). Бѣ ѡма ѡца ѡ сѣна и сѣа Дхѣа. Ямин. Стѣи праведныхъ шцѣ Іѡаким' ѡ Анна стѣи праведно жили, на свѣтѣк по законѣ вѣемѣ ходили, заповѣди бжїи хранили, грѣхѣ жаден' не хотѣли оучинити, днѣ и ноши Бгѣс сѣжили, постом ѡ мѣткою ко Бгѣс прагнѣли. Бѣ Іерѡлимѣ житїе свое провадили в чистости, тамо ѡхъ моши вѣ Іерѡлимѣ похованы вѣ цркви каменной. Я гды стѣа Єлена црца довѣдала сѣ ѡ стѣго патрїархи Петра Іерѡлимскаго, же ѡхъ моши тамо похованы, ѡ пошла стѣа Єлена до Іерѡлимѣ ѡ вѣзавѣши стѣи моши ѡз' Іерѡлимѣ и припровадила до Костан'тина Пола ѡ казала поховати [вѣ] Блахѣрнахъ цркви, и тамо поховали со блговѣнїем' моши стѣхѣ Бгѣошцѣ Іѡакима і Анны, гдѣ знайдѣют сѣ ѡ до сѣго часа.

В отей статейцї цїкаве хїба те, що Йояким і Анна живуть у Єрусалимі, а не в Назаретї, як у иньших апокріфічних евангелїях.

II. Рукопис о. Теодора в Дубівця стор. 20.

(Успенїе стѣа Анны). Стѣа Анна вѣ ѡ племене Лев'їнна, д'щїи Мѡдана жрѣца ѡ Мрїа жены єго ѡ Кнудейма іоудейскаго. се ж[є] Мѡдан жречествова вѣ цртва Клеїпатра ѡ Гапарѣ црѣ перскаго прежде цртва Іродова сѣа Антипатрова. тѣи оубо Мѡдан ѡмаше г. д'щери: Мрїю, Говїанїю ѡ Анноу. посагна же прѣвѣла вѣ Вифлеѣм и роди Соломѣю какоу вжїю; вторѣа в' Назаредтѣ, Анна ж[є] вѣ землю Галїлейскою ѡ роди стѣою Бцѣж; іакож[є] выти Соломѣї ѡ Єлїсаведѣ ѡ Бцї г. и сестрѣїнцї. родивши ж[є] Анна великою ползоу нам ѡ всемѣ мирѣ спїнїе стѣою Бцѣоу, вѣспїтавѣши ю, ѡ кѣ Бжѣ сама прѣстави с[ѣ].

Хронологїчні деталї, якими визначує ся отся статейка, незвїсні старим апокрїфам і взятї очевидно з якогось Хронографѣ.

Так само цікава є назва середньої сестри Анниної Совіанія, якої не знаходимо ані в інших апокрифах, ані в церковній традиції.

Р. Рукописний Требник Якова Казиницького, XVIII в.
стор. 108.

(Оўспеніє сѣла І́нны, [мѣре] прѣтыа Бѣла). І́же выст ѿ колѣна Левїина, дщи Матѣана їереа и Марїи жены его, во царство Клеопатра и Гапора царей перских. Имаше же сѣла І́нна и двѣ сестры: Марїю и Євви, посагнувших во Видулемѣ, сѣла же в Галилен. Повнегда же родити ей, по шекітанію ѿ Гѣла, всего мїра спсеніє Бѣс и возложити ю во сѣла сѣтых Гѣви і́ако даръ непорочен, потом мѣтвами и бѣготворенїи ко трекѣющим прочее время живота своего провождаше, и прежде радостнаго бѣговѣщенїа ѿ архіаггала Бѣи с миром оуспе.

Отея статейка є очевидно дуже близькою парією попередньої. Середуща сестра Анни зоветь ся тут Євви — а се є буквально транскрипція грецького Σωβή, як виглядає се імя у Нікіфора Калліста, див Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, 7.

III. Ісусове рiздво.

А. Угроруське учительне евангелие XVII в.

стор. 359—379.

(Мѣца декерїа вѣ кѣ. днѣ на Рождество Гдѣа
ншѣго Іѹ Хѣа, вѣлѣе, которое рачна ѡзнанити Гдѣа
наш Іѹ Хѣа стѣм еѹглистомъ Мадѣ. зач. ѡ.). Книга
рѡдства Іѹ Хѣа сѣа Дѣда ѿ сѣа Івраама. на перед ѿменѣет сѣ
сѣомъ Дѣдвым, нѣжли Івраамовымъ. про то пише стѣм еѹглист
Мадѣ. до жидов, штовы вырозѣмели, ажъ ѡ поколѣна Івраа-
моваго ѿ Дѣдоваго народилъ сѣ Хѣа. чом? Івраам ѿ Дѣдъ
были люде стѣм. Івраам был патриархѡм, а потом Дѣдъ был
пѣщенъ на цѣтво по Гаоулѣ ѿ был тогды цѣрем ѿ прѣком межн
жиды. ѿ дѣла того так пишеть сѣ сѣом Івраамовым ѿ Дѣд-
вым, гдѣ мовит: Івраам роди Ісаака, Ісаакъ роди Іакова,
ѿ далѣ пиш[ет]: ѿ было родовъ дѣ. цѣрь Дѣдъ Соломона родѣ,
ѿ дал[е] пиш[ет]: до преселенїа вавилонскаго зас родовъ было дѣ.
ѿ потом родил Іаков мѣжа Марїйна, ѡ которой то народилъ
сѣ Іѹ Хѣа, тѣ зновѣ вышлѡ родѣ дѣ. Протожѣ ѿншѣх жен не
ѿменѣет сѣ, толѣко мѣжѣм. чом? ѡ старом законѣ не личено рѡд
по женѣ, крем прѣчистой Мрїи Бѣи, которая почалѡ ѡ Дѣа
стѣго, не ѡ мѣжа. ѿ всѣх тѣх родов было ѡ Івраама до
Хѣа мѣ.

ѿ Хѣа вышлѡ ѡ вариша Вифлеема. Іс Хѣа рѣдество так
было: коли ѣго мѣти Мрїа порѣчена была Іѡсифови, котраа была
донѣка Іѡакимова ѿ Яннина, ѡ неплоднѣх ѡца ѿ мѣре. Бо коли
ѿмала рѣдити прѣчала Мѣти Бѣїа, за панована цисарѣ римского
Октавіана, котрѣм тогды мало не вишѣкомуѣ свѣтѣ па-

номъ былъ; а такъ тогда Римляне и вшитки шкочичный карышк панства его хвалили и в нем са кохали, панове и простый люде, иже такоую радъ межн събою имали, штобы его за Бѣ хвалили. Оуслышавши цесар послал съвѣкъ по Сибилѣ, котрыхъ было пророкинь двѣ, Колошки родомъ, котрый mocno прѣговали ш нарощеню Сѣа Бжїю, иже имаетъ народити са на земли Месїа, Сїѣ вжїи, црѣк жидовскїи. Протож цесар радил са старшей Сибилѣ мовачи: „Если бы то годило са и докре бы было, штобы мене люде за Бѣ совѣкъ имали и хвалили?“ Тогда тотѣ прѣкиня взяла совѣкъ тотѣ шповѣд до третего днѣ. тогда шна за три дни и за три ночи непрестанно молила са Гдѣ Бжѣ, шобы юй [sic] Бжѣ всемогущїи на роздѣ дал, шкъ бы найлѣпше цесареви шповѣдала. Я коли пришол днѣ третїи, послал по ню цесарь и звѣдował ей ш томъ. Тогда шна пришла в тот час, коли снїце сходило, и взяла цесарѣ на шсовное мѣсце и рече емъ: „смотри, црю, пилно в снїце!“ тогда цесар видѣвъ оу снїци двѣцѣ, котра пѣстже дитѣ малое на рѣкахъ своихъ. и рече емоу тотѣ прѣкиня: „знай же, црю, ш томъ и твердо, иже то ѣ Бжѣ ива и земля и вшиткой твари, котра ѣ на ивскѣхъ и на земли“. Я коли то оуслышала цесар*) и выдачи то знаменїе въ снїци, и розослала листы по вшиткихъ дрѣжавахъ своихъ, штобы вшитки тотъ свой оумисль занехайли, штобы его николи за Бѣ не роздѣкли и не хвалили. Я то са чинило предъ рождествомъ Прѣтой Мрїи двѣцѣк на четири лѣта, предъ рождествомъ Іс Хвѣмъ Сѣа Бжѣго на двѣ лѣта то са дѣлало.

Потомоужъ былъ в Назаретѣ человекъ вѣковный и блгочестивый именемъ Іоакимъ и Анна ш поколѣкна Дѣда и Авраамова, юж пристары были, котрымъ по сто лѣтъ было и не имали плода — не про чары ани про жкїи оучины, але то са чинила вола бжїа.

[Далѣ пропускаемо 121 рядкѣв рукопису, в котрыхъ мїститъ ся те саме оповїдане (майже дословно) про вроджене, виховане и обручене Богородицї, що подано висше (стор. 98—100) із того самого рукопису. Надто пропускаемо ще 180 рядкѣв рукопису, в котрыхъ оповїдаєть ся на основї канонїчнихъ евангелїй про Благовѣщенє, Рїздво Ісусове, прихїд пастухѣв и подорож трьохъ волхвѣв, їх розмову з Іродомъ у Єрусалимі и звїстку дану Іродови жидѣвськими рабїнами, що Месїя має народити ся в Вифлєемї].

*) З мадярьского: császár.

Тогда Ірвд призвавши до себе тых црѣй пиано оу нух звѣдовааь, которого часѣ звѣзда ѿм са оуказала, ѿ которой самн емоу повѣдали ѿ оуказали межн ѿншнми звѣздами, котораа звѣзда першлаа кшнткн на ѿвсѣх звѣзды великостію ѿ красотою скою. Тоужь зараз Ірвд послааь слвгь своух оу едно з ннми ажь на мѣсце, штобы забнтн Ха. а коли выйхали из Іерлнма, тогда тота звѣзда, котраа пред тымъ нх вела, скрыла са. Тогда оуказало са ѿ дало са знатн, ѿже то дла зрады Іродовой звѣзда са скрыла, а ѿнн зновѣ моуѣли са вернѣтн назад до Іерлнма, ѿ слвгн повѣли тото Іродовы. Тогда Ірвд разгнѣвакшн са повелѣаь тых црѣй пойматн ѿ до темннцѣ посажатн, ѿ поставнла стражу при нух, котрыѿ оумѣли перекѿн ѿзыкь. Чомъ? тоты моудрѣцѣк выли с трехъ шрсакув *): еднн изъ Сфнѿпнн, а дрѣгнѿ ѿзъ Фарснѿ, а третнѿ изъ Іравнѿ, а ѿмена нмък выли: першѣмъ Мелѿхншн, вѣ-мѣ Балѿтасан, гѣ-мѣ Яспар. ѿ рсказал Ірвд стражевн, штобы пнлне слоухааь, што ѿнн совѣк вѣдѣт говорытн сѣдмачн оу темннцн, ѿ такъ штобы емѣ повѣаь. Тогда ѿнн рекал едннѣ до дрѣгого: „Брата, такъ чннкмо, штобы есме са на томъ не ѿмылали, а то есмо в рѣжкахъ Іродовыхъ“. дрѣгнѿ рече: „не ѿмылаемо са на томъ, врата, а вѣн**) ѿ томъ писмо ѿмаемо ѿ своухъ предковъ“. Третнѿ рече: „алн тота звѣзда скрыла са дла Ірода ѿ слвгь его, але мы не ѿмылаемо са на томъ! чомъ? ѿмаемо немало ѿ томъ писма ѿ прорѣчѣткѣ. а если нае Ірвд пѣстнтъ, еднакъ мы того глѣдаемо, на што есмо са пѣстнли, а коли найдѣмо, тогда повѣмо тоѣ Іродовн. Чомъ? знаетѣ, врата, коли был едннѣ вѣщокъ оу нашой землн перекской, которомѣ ѿма было Баллам; знаетѣ, ѿкъ ѿ томъ прѣковалъ, ѿжѣ засвѣтнт са звѣзда изъ Іакова ѿ встанѣтѣ члѣкѣ ѿ Ілѣ ѿ зсѣчетѣ панѣство Мелѣнтскѣе ѿ попѣкнтѣ всѣ сыны Снфѣвы, вѣдет Сдомъ наслѣдѣе его, Ісав врагъ его, Ілѣ крепостѣ его“. То нх вѣсѣда была оу темннцн. Тогда тотѣ стражѣ што ѿ нух слышалаь, повѣдѣаь то вшнткѣ Іродовы. ѿ заразъ велѣа Ірвд пѣстнтн нх ѿ ѿпѣшаючн прснла нх, коли са вѣрноут, штобы повѣли емѣ, гдѣ народна' са црѣ жндѣвскнѣ. ѿ мовнла: „н а поклоню са емоу“. Але Бѣ стѣнн знатѣ сѣдце ѿ помышлѣнаа кождого члѣкѣ, знааь, що Ірвд хотѣаь шроча оубнтн, гдѣ са на томъ оумылѣаь ѿмыла ѿ на вѣчнѣю са погнѣлѣаь приправнѣаь. а коли ѿннхъ моудрѣцѣн поушалаь ѿ скоро вышн изъ Іерлнма,

*) З мадарьского: orszag — край.

**) Пор. польське wszdy або wždy — адже.

зараз їм са іавила ўнаж свѣзда, оуказвючи їмъ, де родил са Хѣ, и йшла наперед нѣ ажъ до того мѣста до Вифлѣѣма и пришедши стала. тогда і ўни стали. потом спѣстила са низ на землю, вдарила свѣтлостію над самого Хѣ, а ўни зрадовали са карзо и пришедши в домъ и оувидѣли ўтроча из матерію его Мрїю, и падши поклонили са емоу. и Фирыв'ши кинчк*) своей, злато и сребро и кадило и миро, и даровали его стоюю мл. а коли поклонили са, чѣ и хвалоу дали его стої мѣти, и хотѣли вернути са тоуж дорогою назад ко Іроду, тогда аггакъ вжїй во снѣ розказалъ їмъ, цювы са не вертали ко Іроду, але штобы ии'шею дорогою ишли в землю свою. а иши через сѣи вziali розказ так власнѣк іакъ бы и на авѣ и моцно оувѣрили. чомъ? Всемогущїй Бж и через сѣи моцнѣк и грознѣк. тогда ўни через вшитко пошан иишим поуѣм до землѣк своей, не ўпокрѣдаючи са Іродови. Тогдаж розгнѣкавши са Ірвд црѣкъ послалъ слѣгѣкъ свойх и мовилъ їмъ: „идѣте до Вифлѣѣма и глѣдайте црѣа іовудейского, а коли его найдете, там же на том мѣстци завїйте его“. Тогдаж аггакъ вжїй оуказалъ са Іосифови и мовил емоу: „Іосифе, пойми, ўтроча и мѣрѣкъ его и вѣжи до землѣкъ Єгипет'ской. чомъ? хочет Ірвд искати ўтрочате, штобы погоубилъ его. и вѣди тамо, доки а товѣк не розкажѣ“. Тогдаж оустав'ши Іосифъ и взавши ўтроча и мѣрѣкъ его Мрїю ноцїю и пошол до Єгипта и былъ тамъ за три годы, доки Ірвд загинѣлъ. а то все чинило са дла того, штобы наполнило са тото слово, што речено Ѡ Гѣ прркомъ: „Ѡ Єгипта вѣзва сѣа моего“.

Тогда оувидѣкъ Ірвд, ажъ южъ тоты трїе црѣкъ посмѣшковали с него, и розгнѣкалъ са вел'ми и послалъ воѣн'ники и позавивали множество дѣтїй малыхъ оу Вифлѣѣмѣк и по вшиткой нѣ повѣтѣ, такихъ, котрымъ было два годы, и пакъ мен'шїй, дѣла той повѣсти, што вывѣдалъ Ѡ тѣхъ кол'хувѣкъ. Тогда наполнило са слово Єремеѣ пррка, иже великїй крикъ слышанъ былъ на высокости, плач и рыданїе и крикъ многїй, Рахиль плачоучи са дѣтїй своих и не хотѣла[а] оутѣшити са, ажъ нѣ нѣманшѣк. Чомъ? тамъ великїй плач и жалѣкъ былъ, коли матери видѣли нагладю сѣртѣк дѣтїй своих, котрымъ нагло трачены, едны стинаны, а дрѣгїи на полы розрѣзованы, а нѣкоторїи на копѣкї истыканы, а ии'шии ў камѣнахъ роциваны, и оу вогнѣкъ метано. и закито нѣ адї. Тедѣ тѣхъ младенцїй дшѣк оу рѣцѣк вжїй, и не прикоснет са нѣ моука, а Ірвд проклатый злѣ загинѣлъ: на-

*) З мадарського kincs — скарб.

поустилъ на него Бѣ лютсю коростѣ, ѿ такъ беззаконный с тымъ
 ѿпсхъ ѿ розскалъ сѧ. а коли южъ Ирѡдъ згинуа, тогда аггль
 вѣий ѡвнѧ сѧ къ снѣ Иѡсифѣ оу Євѣтѣкѣ ѿ росказовалъ ёмоу:
 „звѣрай сѧ ѿ возми дѣтинѣ ѿ мѣтрѣ ёго Мрїю ѿ ѿди до землѣ
 Іудейскѣй! чомъ южъ померли тоты, котрыхъ ѿскали загвѣнти
 тѣбѣ [ѿ] ѡтточа“. а Иѡсифъ такъ оучинилъ. оузвавши ѡтточа Іѣ Хѣ
 ѿ мѣтрѣ ёго Мрїю ѿ посадилъ ихъ на ѡслицѣ ѿ пришѡл до землѣ
 Іудейскѣй. ѿ слышал, ажъ Ирѡдѣ цѣтвѣтѣтъ ко Иѡудѣи ко мѣсто
 Ирѡда ѡцѣа сѡсего. ѿ коавъ сѧ тамъ ѿти, ѿ росказана оу ко снѣ
 оузвавъ ѿ пошолъ до повѣтѣ Галилейскѣго, ѿ пришѡвъши ѿ ѡскалъ
 оу ёдиномъ карыши, котромъ ѿма Назаретѣкъ, цѡбы ѿ тото слово
 выполнило сѧ, котроѣ прѣци прѡрекнѣ, ажъ Назаранинѣкъ нарече сѧ.
 ѿ тамъ прѣывалъ Иѡсифъ годоуочи Хѣ*).

Жерелами сеї проповідї крім канонічних евангелій і Перво-
 евангелія Яковового (в пропущеній нами частині) були подані вже
 више апокріфи: Сказаніє Афродитяна і єго переробка подібна до
 тої, яка подана у нас із Львівського рукопису на стор. 11—13,
 а також оповіданє про Сивиллу Тибуртинну (стор. 21) або Кумейську
 (стор. 30). Назви трьох волхвів, титулованє їх раз царями то знов
 волхвами і мудрцями показує, що автор проповідї хитав ся між за-
 хідним і грецьким впливом, але все таки підлягав більше латин-
 ському впливови, ніж грецькому.

Б. Львівський рукопис XVII в. к. 447 в.

[*Исусово Різдо*]. Видівъ¹⁾ чѣколювецъ къседръжити²⁾ [sic!] Бѣ
 род чѣчѣ ѡ дѣвола моучимъ, и мѣрдовавъ посла архаггла
 своѣго Гаврїїла ѿ рѣч[ѣ] дѣвѣ Мрїї: „радоуи сѧ] вѣгодатнаѣ,
 Гѣ с токою!“ ѿ в том часѣ³⁾ зачатъ сѧ]“⁴⁾ Гѣ нашъ Іѣ Хѣ, Слово
 вѣжѣ въ прѣчѣтѣй оутворѣ⁵⁾ ѣл. ѿ ѿсполнѣшимъ сѧ дѣ-мъ мѣци ѡ за-
 чатѣ ѿзвѣде повеленїє Івгоуста кесарѣ⁶⁾ написати всю вселенноуію.
 ѿ посланъ выстѣ] Кириїи⁷⁾ къ Іѣрлѣимъ ѿ въ Вифлѣимъ⁸⁾. авѣ же
 прѣспѣ ѣн времѣ роди ти Гѣ. і ѿскавъше съкровеннаго мѣста ѿ не
 ѡвѣрѣте, занѣ ж[ѣ] снѣдоша сѧ] вси людѣ написанѣ ради цѣва.
 ѿ того ради внѣйдоша в хоудъ вертепъ ѿ тоу роди неїзречѣнаго
 Гѣ нашѣго Іѣ Хѣ цѣра всѣхъ, ѿ пеленами повить ёго ѿко младенца⁹⁾

*) Пропускаємо 25 кінцевих рядків, що містять проповідницьку, зрештою
 зовсім шабляонову науку.

ѡдѣваюцѣаго ѡво ѡблаки ѡ море мѣглоу, ѡнѣ к хоудемь вѣртепѣк
вѣзвѣжит*).

1) Видѣ 2) вас. 3) ѡ словом 4) зачатъ вѣс[тъ] сѣѣ Слово бжїе. 5) въ чѣстнѣй
жтробѣ 6) царѣ 7) Куринїи 8) дод. сѣтворити повелѣнїе ѡ написанїи людей. ѡ прїйдѣ ѡ На-
зарета Иѡсѣф хранитѣлѣ Бжїи написати сѣ въ Вифлѣимѣ. 9) Відси закінчене відмінне:
ѡ вжидитѣлѣ ѡ положи єго въ ѡслѣх скотїахъ, хотѣи ны ѡзвѣстити ѡ безсловаста.

Вариянти виписано із перемиського Пролога XVI в. (Sign. LI. В. 5.). Про Куринїя, властиво Квїринїя (Quirinius) згадує тїлько один євангелист Лука; перепис людности в Палестинї вїн переводив в 6 р. нашої єри. Див. про него А. Hausrath, Neutestamentliche Zeitgeschichte, Heidelberg 1873, Bd. I, 292—293.

В. Рукопис о. Теодора Тухлянського, стор. 26—38.

(Зде позоставївши повѣстѣ персидскоую і тїхъ
трѣхъ кролей**) начнемъ казати ѡ предївномъ і невїмов-
номъ рождѣствѣ Хѣом. Гдѣа Бга прошѣ на помочъ,
а мѣтей кашїхъ а мойхъ презацнїихъ слѣговъ [sic! маб.
зам. слѣхачовъ] ѡ вислѣхана). Їсѣ Хѣо рождество такимъ
способомъ вїло ведѣлѣгъ повѣсти стїго ївѣгелїта Матрѣа. Гдѣ
была порѣченна оу ѡстрожностѣ прѣчтаѣ панна Марїа мѣжевы
єдиноу повожномъ Иѡсѣфови старшкови, лѣи дохоуѣл чїстотѣ
дѣвчїнствѣ єї, ѡвѣрѣте сѣ дѣѣ ѡмѣщи во чрѣвѣ своемъ ѡ Дхѣ
стїго, по речїномъ єї ѡ аггѣла посланца козого, коли єї рекъ:
„Мрїе господже, дочко домѣ Иѡакїмова, радѣи сѣ! а то Дхѣ
стїкїи найде на тѣѣ ѡ сила Вишнїаго ѡсѣкнїт тѣѣ. прїймѣши во
чрѣвѣ своемъ ѡ народиш сѣѣ ѡ нарекѣт ѡмѣ ємѣ Їсѣ, ѡ которого
то рождѣствѣ оурадѣет сѣ оуѣсє свѣтѣ, а црѣствѣ єго не бѣдетъ
конца“. тотѣ Дхѣ стїкїи оуїшоѣ оу Прѣчїтїю паннѣ ѡ мешкаѣ
в ней, ѡ ѡ того Дхѣ стїго почла ѡрочѣ во оуѣтробѣ своєй безъ
похоти ѡ безъ крови мѣжеской, лѣє Слово бжїе всѣлиѣ сѣ к ню
ѡ стало плотїю.

ѡ коли вїла прѣсвятѣѣ Мрїѣ непразна, видѣчи то Иѡсѣф
ѡвѣрѣчнїкѣ єѣ чѣдоуѣл сѣ томѣ, слѣкаше Бга танѣлѣ тѣмнїцтво
ѡ храниѣ дѣвчїсѣ. лѣє козѣѣ сїла не можѣт сѣ вѣйти нѣгдѣ,
н запаленнїи ѡгнѣ, которїи сѣ Дхѣом стїмъ запалиѣ оу жївотѣ
прѣчїстої Панны, не можѣт сѣ оуѣгсїтї, лѣє презъ моцѣ ѡ справѣ

* Далї пропускаемо 7 рядкїв цїтатїв із Ісаїї і Судїїв (пророцтво Валаама),
по чїмъ їде оповїданє про волхвїв, надруковане вїше стор. 11—13.

** Сѣ повѣсть надрукована вїше, стор. 13—14.

боксю мает из ни на тотъ мѣзерний падал земний преславно
вйти ѿ ясности возства своего стого всемъ свѣтѣ засвѣтити,
и тыхъ, которые сидятъ оу темности ѿ в тѣню смертельномъ, хо-
щетъ ѡсвѣтити.

За панованы ѿ за королевства Августа кесара благочестиваго
и покожного, цесаря велиможного, былъ розказъ по всей вселенной,
аби было переписано црство его, аби кождога члѣвка имя было до
рѣестрѣ написано. ѿ такъ заповѣданно всюди, аби кождый ѿшолъ
ѿз женсю ѿ з дѣтми ѿ челадю своею написаты сѧ оу книгѣ це-
сарские. сталъ тебѣ Іѡсифъ мислити ѿ фрасовати сѧ, ѿкъ маетъ
пойти з Марією передъ нѣи ѿ межю людѣ, ѿжъ ѡна естъ не-
празна. „Гди — мовитъ — рекъ: „дочка моя“, то вшиткы зна-
ютъ, ижъ не дочка; гди рекъ: „жена“, то ми рекъ: „ти старъ еси
ѿ не подобаетъ ти ѿмѣты такъ паннѣ“, ѿ стидъ ми вѣдетъ. гди
рекъ: „ѡпѣкшѣ емъ еѧ“, и тоу ми рекъ: „да по что чести дѣ-
воцкои не ѡстеригъ еси?“ и тѣтъ ми вѣдетъ срамота ѿ ганка. ѿ
мѣзерний — мовитъ — и самъ не знаю, цю чинити маю ѿ такъ сѧ
маю ѡмовити. самъ вѣхъ пошолъ, а Марію дома лишиа, — по-
грозы кесарской бою сѧ. а такъ Іѡсифъ старецъ оучинилъ: ѡсвѣ-
длавши ѡсла свое ѿ посадилъ на него Мрїю пречистю ѿ оузякши
проквнтъ*) пошолъ до Вифлѣема мѣста написати сѧ. а коли
быа на дорожкѣ, карзо былъ оу великомъ фрасѣнкѣ, ѿ до такога
ѡчлажня былъ Іѡсифъ пришолъ, ижъ хотѣа Мрїю на дорожкѣ позо-
ставити ѿ пойти потаемне в ѿнѣ сторонѣ чужсю, далекою, гдѣ
его нѣгди не знаютъ. ѿ емъ то помиллившѣ ѿ оу клопоткѣ томъ
заснѣа, а гди спалъ, ѿ тѣ емъ сѧ ѿвѣи аггѣа кожѣи во снѣ ѿ рече:
„Іѡсифе, Іѡсифе, не бой сѧ, не вставляй Мрїю, во цю маетъ во
чревѣ своемъ, то естъ презъ Дѣа стого ѿ вѣдетъ то оу сѣмъ часѣ
закрито ѡчла людскимъ, ае то не на велики часъ. теперъ ти маешъ
смѣтокъ, а на оутринѣ днѣ вѣдешъ сѧ веселити посполѣ ѿзъ некомъ
ѿ зъ землею ѿ со аггѣлами небѣними“. потомъ сѧ Іѡсифъ ѡвѣдилъ
ѡ сна ѿ возрадовалъ сѧ радостною великою ѿ прославила Бѣа.

И пришовши до Вифлѣема написалъ сѧ по ѡвѣчаю ѿ не рекъ
емъ нѣкто нѣкого. ѿ потомъ ѿзновѣ ѡтолъ вѣшолъ чесно оу по-
вазкѣ ѡ всѣхъ ѿ пошолъ до дома. а коли ѿшолъ дорогою, ви-
дѣа Іѡсифъ Мрїю — ѡко сѧ смѣе, ѡко плаче. ѿ рече Іѡсифъ:
„Мрїе, что се чиниши? виждѣ ти: еденъ часъ смѣеши сѧ, а дрѣгий
часъ плачешѣ. повѣжъ ми, цю томъ за причина?“ рече емъ Пречѣа:
„ѡ Іѡсифе, виждѣ на свѣтѣ двое людѣи: едний сѧ смѣютъ,
ѿ зъ тѣми сѧ смѣю ѿ радю, а которые плачѣтъ, ѿ ѿ ѿзъ тѣми

*) Очевидно зам. проквнтъ.

плачѣ ѿ смѣхѣ сѧ. И тѣт' оу мене оуже приспѣк час воплотити сѧ Гловѣ вѣжю нашего ради спасенїа“. а потом рече Мрїа до Їсифа: „О Їсифе, изсѧди ма со ѡслате, свщев во мнѣ нѣдит.“ ѿ тѣ близ пѣте лежит камень великий плоский, ѿ шна, вѣ сѣла мѣстѣ, нѣла великаѧ Господариннѧ со шслате зстоуїнна на тот камень ѿ тѣ вѣ сѣой мѣти оугрѣзли ноги оу той камен ѧко ѡу тѣсто. познал во ѿ камен бездѣшний на совѣк Творца своего еще во оутробѣк матерней. ѿ тѣ до днѣсѣ лежит той камен, а в нем стопи ногѣ прѣтой Бѣи, ѿ там тепер шпочивокѣ странним. ѿс под того камене ѿстекла кирница прѣчѣднаѧ, ѿ вода вѣа естѣ вѣла ѧко млеко, а сладка ѧко медѣ. ѿ тѣт' сѧ зараз стало преславное чѣдо прѣктой Бѣи, ѿ тѣтѣ стоит црковѣ во ѿма вѣа сѣое на вѣчнѣю славу ш врода [sic!] в род до вѣка. ѿ тѣ естѣ великаѧ благодатѣ кожѣа ѿ процѧ.

И ш того камена постѣпила Мрїа прѣчитѧ ѧкови каменемѣ веречи человекѣ, ѿ тѣ ѡувидѣла Прѣтаѧ вертепѣ, погрѣк или шопѣ, старое становиско нѣкакѣсѣ, гдѣ пастѣхы скотѣ ѿли швци за-пирѧли. а в том вертепѣ тогди не било нѣкого, толко нѣкто-рнѣсѣ пастѣхы вифлѣемскѣ лишил при аслѣх вола ѿ шсла, а сами пошлѧ за швечками оу поле. ѿ коли юж приспѣвѣ час порождѣна Хѣс Бѣс, ѿ тѣт прѣтаѧ Пнѧ оувоїшла оу тотѣ вертеп, ѿ тѣ передѧла црѧ Хѣта. ѿ скоро породѧла шрочѧ, тѣт' сѧ весь [?] ѡннѣй вертеп, тогди [маб. зам тотѧ] оукогѧл стѧнна внет сѧ на-полнѧла прѣдивного ѿ влѣгоѡуханнѧго запахѣ прѣкраснѧго.

Тѣтѣ рече Прѣтаѧ сѣла: „О Їсифе, влѣгдѣтѣ кож[ѣа] по-стѧла нас, прѣтежѣ прѣшѣ тѧ, вѣгѧй оу мѣсто ѿ привѣди ми бѧвѣ“. тоѣ гдѣ сѧ стало, в том часѣк ѧггѧл кож[ѣа] про[г]лагѣла единой нѣкктой бѧвѣк вифлѣемской, ко[то]рой ѿма было Галомѣа: „скоро — мѣвит — Галомнѣ ѿди оу поле, ѿ знайдѣш там дѣцѣ, породѧла шрочѧ ѿ ти возпрнѣми егѣ ѿ вѣдиши благѣсло-веннѧ на вѣки“. Слѧшѧши то бѧба Галомнѧ гѣлѣс ѿз нѣва скоро порѧвѧши сѧ силою вѣжю повѣгѧла за мѣсто на поле. а коли Їсиф ѿшѣл по бѧвѣ, мѣла совѣк: „Бжѣ всемогѣщнѣй, ѿ гдѣ вѣ знайти бѧвѣ, ѿ ѧк вѣ маю привѣсти?“ ѿ то емѣ помисливѣш, ѿ мало шншѣв, ѧж ѡко стрѣктѣт на пѣти бѧвѣ. ѿ рече бѧба: „ш чѣловеѣ, школ ти ѿдиш? повѣж ми, гдѣ еси слѣхѧл, ѧвѣ дѣкѧ дѣти ѡу доли породѧла? слѧшѣх во гѣлѣсѣ ѿз нѣва, ѧвѣм тамѣ нѣшла ѿ послѣжѧла тѣй дѣци при вѣи порождѣню, ѿ то ѿдѣ ѿ не вѣм, гдѣ ѿдѣ“. слѧшѧши то Їсифѣ почѣди сѧ ѿ прѣславнѣ Бѣа ѿ рече: „Глѧва товѣк Бѣ, ѧко творѣши прѣславнѧ ѿ дѣвнѧ во мѣркѣ!“ ѿ привѣде бѧвѣ, ѿ тѣ видѣ Галомѣа благодатѣ вѣжю

і ясностъ велию оу вертепкѣ, і падши поклони са Бѣс і Прѣтон стѣн. і приемши Фроча сотвори по законѣ, і повиши пелѣнами Хѣта і положи его во ясли, і тѣ вол і ѡселѣ познали Пѣа сѣго і дихали на Фрочаткѣ. ѿ премѡдрести неизгѣла! такъ са смириѣ дла нашего спасенїа добротливий Бѣк! Зостав[ив]ши нѣса прийшолѣ до ниского падолѣ земного. Слїшите, наймилшїе слѣхаче, іакѣ покора Хѣта пѣа нѣшего! не изкак' [sic!] вокѣм Хѣ розкошних и пишных полат' и домѣ королевского, гдѣ би са мѣлкѣ народити, але виврал совѣк оубоженкїи вертеп, пѣнами са повикает і во яслѣх*) са полагаєтѣ, оу жоловѣк скотичомѣ. на него тамѣ дыхалѣ волѣ і шселѣ, во знали его, іжѣ то билѣ нѣснї поселѣ ѿ Бога.

І коли са Хѣ народилѣ с прѣчїтон Паниї, слїши пилѣно кожди, іакъ са Хѣ народилѣ. не розѣмѣн, іакѣ тепер і ѿ вѣкѣс Фрочата са родятѣ ѿ матерїи своїхъ. І Хѣ Снѣ ежїи[и] оустѣпилѣ оу прѣчїтїю Паниѣ през тѣмѣмѣ [sic!] Дѣом стїм і справою своего божества, и вїишолѣ изъ вокѣ Прѣчїтон, нѣзѣреченно вочѣлокечи са. а ведѣлѣгѣ стѣго Іѡана Дамѣкина, котори написалѣ оу книгахъ своїхъ вторихъ во Сѣапомирѣкѣ**) тїми слови: „плотїю ко намѣ пришедша изъ вокѣ дѣвичѣ неизѣреченно сталѣ человекомѣ“. хѣжежѣ можетѣ пѣдїгѣнѣти габвїнѣс вѣїю і хѣто можетѣ вїписати справи Хѣ Бѣа нѣшего! во гдїжѣ и ангелѣве вѣїи не вѣкѣ знали ѿ рожѣдєствѣ Хѣомѣ, але Слово вѣїе плотїю са стало, вѣїий Снѣ вєтѣ, Слово вѣїе, вєз[с]мєртєнѣ воплотилѣ са ѿ стѣмѣ Бѣа и пѣно дѣмѣ Мѣїи. Хѣ Снѣ вѣїий гдї са оуродилѣ с Прѣчїтон, не нарѣшилѣ єї дѣвѣотѣства стѣго и чѣтѣты. але такъ знаї кождїи прѣстѣкѣ і ты малооумный невѣрїїкѣ, знаї и розѣмѣнї безвожнїи геретичѣ, вѣдоузнѣрѣце, знаї и розѣмѣнї ѿ прѣсвѣтѣи Мѣїи Бѣї, іжѣ она іакъ была перед рожѣдєствомѣ Снѣа вѣжего дѣвою, и по рожѣдєствѣ дѣвою, гдї Фроча оуродила — дѣвою зновѣ зостала, не тїлѣко чистою, але и прѣчїтою, іакѣ са пишєт и називаетѣ Прѣчїтою***). а гдї са Хѣ народилѣ, тогѣда дѣгли вѣїи почали спѣквѣти на повѣтѣрїю тїми слови: „хвала на високѣсти Бѣс и на землї покѣн, а межї людїи добра вола!“

И тѣтѣ не подалєкѣс того вертепа вѣли пѣтѣхнї, которїе швєчѣкї пѣли; почѣли тѣн голѣсѣ прѣкѣрѣнї ангєлѣски и нѣво свѣтло

*) Відси йде письмо відмінне від попереднього і зближене до курсива і иньша правопись, характерна частим уживанєм букви ѣ.

**) На марг. допис.: Іѡан книгн в. во Сѣапомирѣкѣ, стїх' ѣ.

***) На марг. допис.: Іѡан Дам. книгн ѣ. во Сѣапомирѣкѣ.

и всѣа твар оумиленна, и ѡвѣтила ихъ ѡностъ вѣина. козѣлица с потока вода пиюще, швечъки кротко стоише в неко позирають. видѣвши то пѣтсѣи такое прѣавное чсдо здѣмѣли сѣ велѣми, що ви то бѣло? и рекъли межъдѣ собою: „вратне, нѣгди оу нашемъ повѣтѣ видѣлишмкомъ того не бѣвало, що то сѣ днесъ стало!“ и тѣ аггль Гнѣ ави сѣ имъ и рече: „что стоите, в неко смотрите? днесъ спнѣе всемъ мрѣ бѣтъ и стало сѣ: народилъ сѣ новонарождѣні црѣ всемъ свѣтѣ. и ви идѣте до вифлеемъ и войдѣте во вертепъ и швачѣте тамъ шроча лежащее оу ѡлехъ и матер его, дѣвѣ прерѣанъ и прерѣтсѣю, и шедше поклонѣте сѣ шрочати и матери его“. то слишавши пѣтсѣи наполнѣли сѣ великон радѣти, и шзавши ѡгнѣнатъкъ прерѣанѣхъ двое и зѣтавивши швечъки свои пошѣли. и коли пришѣли до вертепъ и свидѣли тамъ ѡнѣтъ великѣю и запахъ предивнѣи и штрочатко лежащее оу ѡлехъ, свѣташе сѣ ѡно ѡко слонце, и Прерѣтсѣю стѣю сѣдѣцѣю прерѣанѣо, и видѣли звѣздѣ на челѣ прѣвѣтон Бѣи барзо ѡнѣю, и прѣтсѣ[пи]ли [и] рекъли: „Глава тебѣ, нѣнѣ пане, ѣжъ то вертепъ невомъ сталъ сѣ! Но истеннѣ, вратне, ѣзнийшолъ Бѣтъ на земѣлю и авилъ сѣ человеккомъ! во ѣтеннѣ чсдо прѣавно!“ и падше поклонѣли сѣ Хсѣ и матери его, такъ тижъ и ѡсифови. и ѡвѣтили сѣ пѣтсѣи и сподобили сѣ лѣски Бѣиен. и тѣ имъ милѣ Прерѣтаѣ подѣковала и ихъ благобвила. и тѣ пѣтсѣи пребви оу той благодати днѣ и ночъ и пошѣли. Пришли, знайшли швечки свои на томъ мѣсци, где бѣли ихъ ли [се слово не докинчене] вставили, оу цѣлѣти, во ихъ анѣгелъ вѣи стерѣгъ и пилѣнокала до приходахъ ихъ. и шнѣ пѣтсѣи просѣлавили Хѣ Гнѣ вѣина за такѣю блѣтъ его.*)

(О звѣздѣ, которѣю маеть Прѣвѣтѣа Бѣа на собѣ и что сѣ на ней значат три звѣ[з]ды). Блиши пилно шѣтихъ звѣздахъ, которие и тепер видимо пишѣт сѣ на шатѣ Прѣвѣтон Матки вож[иен], што та есть причина. во гди Хсѣ Гнѣ вожий ѡутѣлил сѣ и ѡвоншолъ Дѣомъ стѣмъ ѡу прерѣтсѣю Наннѣ, тогда прерѣт[а] Бѣа стоала оу колодази, хотѣла почерпати водн ѡу сосѣдѣ, и тѣ пришолъ аггль Гѣподинѣ к ней и рече: „Радѣи сѣ шбравданнаѣ, Гдѣ с тобою! днесъ наполниши сѣ Дѣа стѣго“. а шна обозритъ сѣ на аггль и ѡувидѣла звѣздѣ великѣю и прерѣкташю, котораѣ то звѣзда пришедши к ней сѣла

*) Далѣ ѣде знов первѣене пшѣмо і первѣена правопѣсь.

на головокъ ей, а потомъ з головы сѣла на правомъ плечи, а потомъ ѿс правого плеча ѿтвѣсила [sic!] на лѣвое плече, а з лѣвого зыйшла зновѣ на головокъ, а з головы оутвѣсила во оуста. И тѣмъ сѣ Прѣтаѣ наполнила радѣти великои ѿ тогда во оутрѣскѣ своей зачала Сѣа Бжїѣ. И тота звѣзда превивала в ней при шрочати, дондеже породила Хтѣ. ѿ тогда южъ познала Мрїѣа благодатъ бжїю, ѿ того никомѣ не певѣдала ѿ той звѣздѣ, анкѣ Іосифѣ ѿ крѣвнимъ своимъ, дондеже роди Сѣа своего первенца. И днесъ надъ тою ствѣднѣю зевдованна црковѣ великаѣ каменнаѣ, прѣчднѣѣ, храмъ Блгшнне прѣтонъ Бци, всѣ списанна мѣсиею прѣкрано. И тамъ теперъ на каждый рокъ двѣдичи ѿзходитъ звѣзда прѣскѣтла вѣрзо: единъ разъ на Благовѣщенїе прѣтонъ Бци, дрѣгнїй разъ на рождѣтко Хѣо, коли сѣвжатъ литѣргию ѿ шправдїютъ ѿзрадно прѣтоѣ Бци. тогда полѣдннимъ шкномъ оувойшовши звѣзда ѿс прѣдикнимъ свѣтломъ походитъ по цркви той ѿ пришедши на тотѣ ствѣднѣю погрѣзитъ сѣ трикратъ оу водѣ ѿ сходитъ вонъ. ствѣднѣ сѣ називаетъ прѣчтѣѣ Мтїи Божѣ. ѿ бивлетъ тогда радость великаѣ хрѣстианомъ.

И коли сѣ Хѣ народна с прѣтонъ Мрїи, тогда ѿ тота звѣзда, которѣѣ была оуѣшла в ню, визтвѣсила [sic!] з ней прѣз оуста ѿ сѣвши на головокъ розвѣстила променѣкъ своей: единъ променѣкъ пѣстила на правомъ плече, и тако дрѣгнѣю променъ на лѣвое плече. И тако оуѣчинїло сѣ по нарождѣню шрочате на Прѣчїтоѣ три звѣздѣ прѣскѣтанухъ, ѿко на некѣ. во прѣчтѣѣѣ Мтїи Божѣ називаетъ сѣ ѿкомъ, поневажъ Хѣ пѣчивалъ во оутрѣвѣкѣ ей ѿко в некѣ. ѿ тѣ прѣсвѣразила тота звѣзда Тройцѣ: ѿкѣ в некѣ сѣтъ три великнѣ свѣтила, Оцѣцъ ѿ Синѣ ѿ Дхѣ сѣтїѣ, такъ ѿ при порождѣню Хѣомъ било то знаменїе на некѣ словѣномъ, то ѣтъ на прѣтоѣ Бци прѣсвѣразила сѣ Тронца сѣла: Оцѣцъ севишиѣ, Сѣѣ на рѣкѣ, Дхѣ сѣтїѣ посредѣ. ѿ то розвѣмѣѣ каждый ѿ тїхъ звѣздахъ, которїе виднїш на шатѣ прѣ Бци. ѿ такимъ то даромъ прѣчдннимъ оуѣкраснѣ ѿ оуѣдаровалъ Хѣ Матѣѣѣ свою наймилѣшѣ не токмо при рождѣствѣкѣ своемъ сѣтомъ, але ѿ по рождѣствѣкѣ, прѣдъ воскресѣнїемъ. ѿ по воскресѣнїи своемъ лишнѣѣ благодатъ своего возтѣѣ прѣсѣтѣго Мтѣри своей, таковыѣ знѣкнѣ прѣдикнїе, три звѣздѣкѣ, лѣѣ то знѣли, ижъ то шнѣ вѣтъ Мтѣѣѣ Божѣ [а] ѿ црїѣѣѣ ѿвѣснаѣ ѿ змнѣнаѣ всего сѣтѣѣѣ.

Авторъ отсего „казанїѣ“ черпавъ крѣмъ канонїчннхъ евангелїѣѣѣ і Первовангелїѣѣ Яковового ще з якогосѣѣ „Ексапомїрона“, которого авторомъ вѣн називаетъ Івана Дамаскина, хочѣѣ мїжъ творѣѣми сего отцѣѣѣ

церковного нема такого твору. З сего твору автор нашого казана взяв твердження, що Ісус родив ся з боку Марії, твердження супречне з догматикою Ів. Дамаскина, котрий у своїм творі „О томъ, яко неосязавмо Бгъ божество“ (кн. 4, розд. 15) пише, що Ісус родив ся без болю в початку девятого місяця по зачатю, „прежде болѣнія и прежде пришествія году“ і далі „слухомъ же прїятїе, а рѣтко неизреченное“ (Рукоп. в моімъ посѣданію), але нічого не згадує про вроджене боком. Оповіданє про камінь, на котрім стояла Богородиця зступивши з осла перед породженєм Ісуса і про церкву побудовану в тїм місці, находить ся у нашого найстаршого паломника Данила, див. М. Д. Веневитиновъ, Житє и хоженє Данила (Правосл. Палестинскїй сборникъ, т. I, вып. III, Спѣтербургъ 1883, стор. 62—63). Та треба додати, що наш паломник не згадує нічого про слѣди стѣп Богородиці на тїмъ камени.

Г. Рукопис Стефана Тесловцьового, стор. 183—196.

(Часть вторая ѿ рождества Хвою¹⁾). Сѣтый еѣглиста Матѣей оу стѣомъ своемъ еѣглии написавъ ѿ рождества его стѣомъ милости Пана и Збавителя нѣшего Ісѣ Хѣ оу зачатїи второмъ тыми словы мовачи: Ісѣ Хѣо рождество такимъ было способомъ. Коли была порѣченна прѣстала Дѣла Мрїа, дѣвка Ішакимова, оуки еѣккѣс единомѣ члѣвкови старшкови на йма Іѣсифови, абы то заховал чистост дѣвства еѣк оу домѣ своемъ, а еѣще Мрїа зачала во оутробѣ своей ѿ Дѣла сѣаго, коли сидѣла оу цркви сѣла сѣтыхъ. Бидѣвши тоє Іѣсифѣ, иж то ест Мрїа беременна, коавъ са потвары²⁾ и соромѣ ѿ людїи и клопотѣ, во Іѣсифѣ мавъ двѣхъ сѣновъ: единого Іюда, а дрѣаго Іакова. и хотѣлъ потайцѣкъ выправити изъ домѣ своего для соромѣ, и такъ совѣкъ вѣлъ оумыслил; ано аггѣль Гнѣ во снѣкъ показалъ са емѣ и рекъ: „Іѣсифѣ, що мыслиш! не вой са держати Мрїю женѣ твою, во то ест тобѣкъ яко жена ѿвѣченна, а що маетъ во стробѣкъ своей, то ест ѿ Дѣла сѣаго. Я ты на ню не мысли злого дѣла и не вой са за ней нѣккого“. И такъ Іѣсифѣ державъкъ при совѣкъ Мрїю стѣбю до времени и часѣ еѣи, поки са народилъ Хѣ с пречистой Дѣи Мрїи, справою и силою вѣжїю. Поты сѣтый Матѣей вѣзненстѣет³⁾.

¹⁾ Перша часть сего „казаня“ мѣстить повѣсть про Валаама і була надрукована в першїмъ томї нашѣи збїрки, стор. 257—259.

²⁾ З польскаго: potwarz — поговір, обмова, клевета.

³⁾ З мадарскаго bizonit — свѣдчити, потверджувати.

Зновс стый и҃глистѣ в҃огласный Ав҃ка оу҃ своем стѣом и҃глин в зачалк патѣом мовит: Во един час был такий росказ Ѡ кесара Ав҃густа, абы-то был перепис по в҃сей его державкѣ. И той был переписк пер҃вый, во тогды цесарѣ православыный пановал: не лише единою стороною ѡбладавал великою И҃срыею, др҃гою стороною кырынейскою, третью стороною ер҃салимскою. И тогды оу҃шитки люде ишли записовати самѣ себе до рейштѣ кесарѣского; ишолѣ каждый чл҃вкѣ, х҃то был оу҃ повѣткѣ оу҃ той сторонкѣ, до своего города написати са, каждый чл҃вкѣ по и҃менѣ. И так ишол І҃всифѣ из варыша Назаретѣ Ѡ Галилей во жидѣвскій повѣткѣ до города Давыдова до Быфлеимѣ, во тамѣ была І҃всифѣва Ѡчизна оу҃ Быфлеимѣ. И так пошолѣ І҃всифѣ из пречистою Мр҃ію написати са до кесарѣского рейштѣ. И прето Дѣа юж тогды была близ порожкна Хѣа. И коли был на дорозкѣ, мыслил І҃всифѣ, що мавѣ чинити? И то идѣ написати са меже люде, а Мр҃іа черевата, и там ми вѣдет зневага и оу҃стыд, иж то дѣвкѣс и҃с сокою вожд череватѣю, и не знаю, як е҃к написати маю: ци жоною, ци донкою? Если вѣдѣс писати жоною, то са вѣдѣт насмѣквати из мене, шом бар҃зо ест старый, а Мр҃іа ест дѣквица, и вѣдѣт из мене смѣхѣ чинити. И написал был е҃к дочкою, ти ми рекѣт: „чѣм же то дѣвкѣ твоа черевата и с ким то ѡна навбыла тѣе?“ И то ми соромѣ великий вѣдет. И що там маю Ѡповѣсти ѡ е҃к черевѣ?“ И хотѣлѣ І҃всифѣ тогды лишити Мр҃ію на пѣти. Зновс са І҃всифѣви показал аг҃лѣ Гн҃ь во снѣ и рекѣ: „І҃всифѣ, що ты са жѣрыш за Мр҃ію? не лиший [sic!] е҃к, во то, що мает во штровѣ своей, Ѡ Дѣа стѣого, и породит снѣ и нарекѣт и҃ма емѣ І҃сѣмманѣилѣ, то ест сказѣемо: с нами Бг҃ъ. И ѡ его рождѣствѣкѣ возрадѣетѣ са оу҃вес свѣткѣ“. Тогды І҃всифѣ и҃мивѣ вѣрѣс, сталѣ пиано безпеченѣ, ѡскдлакѣши ѡслаткѣо и посадиѣши на него Мр҃ію пошан во пѣтѣ свой. И коли ишли пѣтем, тамѣ видѣлѣ І҃всифѣ: единѣ раз смѣетѣ са, а др҃гій — а ѡна плачет. Рекѣ ей І҃всифѣ: „Повѣжѣ ми, Мр҃іе, но по истынной правдѣкѣ, що то са чинит? виждѣ та не еднаковѣс на сем пѣти: разѣ та виждѣ, а ты са смѣешѣ, а др҃гій раз — а ты плачѣшѣ“. Рекла ко І҃всифѣс Мр҃іа: „О І҃всифѣ, повѣкмѣ ти всю свою истынынѣ. виждѣ а на свѣткѣкѣ двѣи люде: едины са радѣютѣ, а др҃гіе плачѣтѣ; а то са и а и҃с тыми радѣю, котрыє са радѣютѣ, а котрыє плачѣтѣ, то и а и҃с тыми плачѣс.“

И коли пришли до Быфлеимѣ и тамѣ написал са І҃всифѣ со Мр҃ією до кесарѣского рейстрѣ, и там нѣхѣтѣо І҃всифѣ нѣк ѡ цѣо не звѣдовалѣ за Мр҃ію, закрыла сила вѣжѣа пред оу҃шиткиѣ ѡчи-

ма. И коли тамъ были, не могли совѣкъ знайти салаши¹⁾ спокойного оу томъ варыши предъ множествомъ люда, ко тогды было повѣно оу варыши людей подчасъ написѣ кесарьскаго, и мѣскали выйти с того мѣста. Я коли былъ на пѣти, рекла Мрїа ко Іѡсифѣ: „Іѡсифе, изсади ма з ѡслате, свѣще ко во мнѣ нѣдитъ ма“. Бо южъ часъ былъ приспѣлъ родити са Хрѣс Гнѣ ежомъ. Я были пол мнѣк ѡ Выфлѣема, и тамъ занѣдила собою прѣстѣ. Бѣа. И зсадила еѣ Іѡсифѣ зъ ѡслате. И тамъ ест при пѣти и до днѣсъ лежитъ камѣнкъ великїй, на который з ѡслате изѣла прѣстѣ. Бѣа и стоала на немъ. И на томъ камени и до днѣсъ знати стопнѣк еѣ стѣой мѣсти, которыми то была оуѣстрала оу камѣнкъ якъ оу тѣсто ногами своїми, ко мала тажкесте силы бжїей в совѣк. И тамъ ест проца, который то са камѣнкъ называетъ всѣдалное, и не терпѣлъ камѣнкъ здѣржати силы бжїей, але са подавъ под ногами прѣстѣой Бѣи.

Ѣтола мало постѣспивши на правѣю сторону къ полѣдню, якъ можетъ члѣвкъ камѣнемъ доверечи, и тамъ оувидѣкли печарѣ, то естъ вертѣпъ алѣбо по простѣ шопѣ, которѣю то были оучинили пастѣхи для непогоды пасѣчи маргѣ²⁾! И тамъ оувойшла прѣстѣ Бѣа оу той вертѣпѣ со Іѡсифомъ и со ѡслаткомъ, на которомъ ей стѣла мѣтъ ишла. Я вѣ той шопѣк не выло нѣчого кремъ единого вола, которого были тамъ пастѣхи лишили немочного; а то вѣсе справыла была сила Бжїа для того, абы то са выполнило, якъ написано: волѣ і ѡселѣ познали Сотворытелѣа своего, а жыдове Хѣ не познали. И тамъ оувойшовши прѣчѣла Бѣа оу той вертѣпѣ породила Хѣ Гнѣа бжїю. И наполнил са вертѣпѣ иѣности невымовной и стал са [зам. дал са] чѣсти голос на воздѣскъ: агглы спѣвали пѣсни веселыи.

Чѣи же тѣ каждый и слыхай пнѣно, православыи члѣвче, якъ са Хѣ Гнѣа бжїи народникъ, его стѣла мѣтъ, с прѣчистой Дѣы Мрїи! Але не такъ, якъ то тепѣркшныи жоны дѣти родатъ, але Хѣ Гнѣа бжїи оу прѣстѣ Дѣѣ оувойшоль тѣкмамъ Дхѣомъ стѣымъ, коли мовиа до ней агглы Гнѣ: „Дхѣ стѣый найдет на та и сила Вышнаго ѡскнитъ та и покрывѣтъ та“. И вѣ той часѣ Слово бжїое оувейшло тѣкмамъ якъ роса на травѣ невидимо, справаю и моцно Бгѣа Саваѡда, и стало са Слово бжїое плотїю. Я потымъ вышоль Гнѣа Бжїи с прѣчистой Дѣы з лѣвкого еѣ вокѣ, якъ то ѡ томъ пишетъ стѣый Іѡванъ Дамаскинъ оу пѣскнѣхъ своїхъ, где

¹⁾ З мадырьскаго szállás — квартира, господа.

²⁾ З мадырьскаго marha — худоба, скотина.

так мовит: „Рождество ти нетакинное їви са, Бгъ из вокс тво-
его пройде, плот' носа їви са на земан, со чѣвки по жыл ест⁴.
Сѣтож знай, иж то Хѣ кыйшолъ из вокс дѣвичего. И там река
до Іусифа престѣ Бѣа: „Іусифе, їди ты бор'зо до Кыфлеемс по
бавс!“ И Іусифъ мыслилъ, кого бы то могъ привести? И в' той
часъ, коли са Хѣ народилъ, мовил Дхъ стѣй бакъ кыфлеемской,
которой было їма Саломеа, и рек ей Дхъ стѣй: „Оустан, Са-
ломке, и вѣгай за мѣсто, а то дѣвица оу вер'тепк сѣа поро-
дила, и ждет' та“. Пилю почѣр'ши то Саломеа бава, оу став'ши
пошла бор'зо а бор'зо и стрѣтила на пѣти Іусифа, рек ей Іу-
сифъ: „Саломѣе [къды спѣкшыи?“¹⁾ И Саломеа река: „Ѡ
чѣвче вѣїй, повѣжъ ми, [коли] знаеш, гдѣ девица сѣа породила?
Бо а чѣла голесъ из їба, авым тамъ їшла.“ Слышав'ши то
Іусифъ радъ кылъ и прослакилъ Бга і оувѣлъ во вер'тепъ бавс
Саломею. И счинила бава по ѡбычаю ведлѣгъ чѣвчества. Але
нехай ти не вѣде невѣр'но сѣе! Все тое Хѣ Снѣ вѣїй, на земан
по прирожденю чѣвкъ, [а] плотію ест сотворен крем грѣха през
Дха стѣго, родил са, ѡвѣр'зал са по законс, крестил са, стран-
ствокал, по земан ходил чѣвчеством, а вѣжеством чѣда чинил.
Чѣвчеством материнныи пер'си с'сала, а [кожеством ѣ.] хлѣкы
пат тисачѣй народа нагодовак. Чѣвчеством силав, к'дав, пи-
вав, выв'ши на земан з людми, плотію страсти терпѣлъ и на
крестк был распатъ, а вѣжество того нѣчого не чѣло. Плотію
сконан на крѣтк, а вѣжествомъ землею трасъ и свѣтъ зат'мивъ
и камѣна крѣшивъ. Плотію во гробѣ за тры дни лежавъ, а вѣже-
ством ада пакнигъ, смѣрть поправъ, дѣвола и агглы его повѣ-
дигъ. Оушит'ко тое Бгъ сотворив як на ївесеухъ такъ и на
земан и в' прейсподных под землею.

Коли са Хѣ Снѣ Бѣїй народил во вер'тепк, и там оу той
сторонк пастѣхи пасли стадо ѡвецъ, и почѣли голос красный
на воздѣск, що агглы спѣквали красно пѣснь Хѣ Бѣ [. . .]²⁾:
„Слава во вышных Бѣс и на земан спокойност, а межн [людми]
добраа вола!“ И там ѡсвѣтила пастѣховъ иеност [и почѣли]
голос из їба: „Идѣте до вер'тепа на становиско [свое] и тамъ
знайдете дѣвицѣ стѣю і Іусифа і ѡроча повитое в аслѣх, во там
са народил ксеамс свѣ[т] панъ и збавитель Хѣ Снѣ вѣїй, црѣ
превѣчный, которомс то црѣтвѣ не вѣдет конѣца, во то ест Бгъ
над бѣами и кроль над кролами“. Чѣр'ши тое пастѣхи, сѣзав'ши

¹⁾ Сі слова затергі так, що лишив ся тільки слід остатніх букв.

²⁾ Одно слово виблїдо зовсім.

по агнат'кѣ, ѿ пошали поклонити са Хсѣ. И коли оубошли оубер'тепѣ, ѿ там оубидѣли Мрїю, Ісуса ѿ дѣтинѣ повѣтѣю пеленами: лежало ко аслеу повѣтѣю пеленами ѿ свѣтло са як сѣнце. Пеленами повивает са Хсѣ, которій то повивает ѿко ѿвѣлаками ѿ море мѣлою ѿ земаю! И над ним стоал колѣ і шсѣлѣ, дыхали на сотворителя своего. И там пастѣхи пак'ши на земаю поклонили са Хсѣ Снѣ Бжѣомѣ, ѿ там переночовавши ѿстали са ѿ пошали до ѿвечокѣ своіхѣ, повѣдаючи людем вѣгодат' вѣію сїсительнѣю в'сѣмѣ члѣвом. И знайшли ѿвечки своі цѣлы, як их были лишан, во тоты ѿвечки аггалѣ Гднѣ стѣрѣгѣ ихѣ. ѿповѣли тоѣ пастѣхи оубитким людем, иж то са народил Хсѣ Спасѣ мирѣ. Доты конецъ второй части ѿ рождѣствѣ Хбѣом.

(Третья часть ѿ явленію свѣзды і ѿ трехъ кролеухѣ). Блжшали есте, православный хрїтїане, на первом моемъ казанію ѿ на дрѣгомъ, як са Хсѣ Снѣ вѣіи народилѣ. Ещѣ са ваша мѣсть прислѣхайте ѿ свѣз'дѣ і ѿ трехъ кролахъ пер'скихъ, которые пришли поклонити са Хсѣ Снѣ вѣіомѣ изъ далекой стороны, ѿ сѣходѣ сѣнца, изъ земаѣ перской. Бо коли са Хсѣ, его стѣла мѣть народил, тогда са показала свѣз'да кар'зо прекрасна надъ всѣ инѣшне свѣзды, ѿ которой то свѣз'дѣ читаючи много мѣдрѣцѣ, тые то тры королѣ, единѣ Аспарѣ, дрѣгїи Балтасарѣ, третїи Мелхїон, по смѣрти Балаама пророка ѿ оубителя своего, которій то помираючи ѿказал имъ книгу свою свѣздохѣт'скѣю вѣггогѣ ѿвѣсныхъ ѿ приказал имъ илѣно стѣрѣчи ѿ той свѣз'дѣ, ѿ которой то написано тыми словы мовачи: „ѿсылетѣ свѣз'да ѿ Іакова і встанѣтѣ члѣкѣ с поколѣна жидов'ского“. І одной ночи тоты тры королѣ оубединой полатѣ оубѣскѣ трактовали ѿ той свѣз'дѣ ѿ вѣсѣдовали, коли тоѣ вѣдетъ: ци [на нашемъ] ¹⁾ вѣкѣ, ци по насѣ? И читаючи книгу подрѣмали [са и оуби]дѣли оубѣскѣ трыѣ сонѣ единѣ: якъ бы то здало са [имъ быти] ¹⁾ оубѣ ихѣ кожници, ѿ видѣли ко снѣ, ано пришла свѣз'да красна ѿ велика і оубокойшов'ши [до кожницѣ..] ¹⁾ ѿкнемъ і ѿсвѣтила кожницю свѣтомъ яснымъ, ѿ [пошла по] ¹⁾ кожници по в'сѣхѣ волванахъ поганѣскихъ, которые были [в земаи] ¹⁾ перской. И пришла тота свѣз'да до единой [старшой вѣинѣ], которой было ѿма Оубрїа, ѿ пришевши стала [тамъ] на головѣ Оубрїиной, а зъ головы зѣстѣпивши [на правое] плече, а с правого плеча зновѣ зѣстѣпила на головѣ, а зѣ головы оубошла ко зѣта Оубрїи страшой кожници. Оубрїа [же] толкѣетъ са Мрїа. И скоро свѣз'да вышла Оубрїи

¹⁾ Письмо від частого уживани затерте, так що ледво слід знати.

[...из]¹⁾о р'та оў кожници, оў той часъ вѣи пер'скіе, которые были оў той кожници, оушит'ки оўпали на землю ѿ росыпали са на порохъ, тылко са сама Оурыа, вѣнна стар'шаа, сама зостала. Тое значило, иж коли прѣст Бѣа Маріа пришла со Хѣмъ до Егип'тс, ѿ там оушит'ки воги египет'скіе оўпали ѿ покрѣшили са на порохъ.

Що са во снѣ снло, тое на авѣ тые тры кролеве видѣли авѣне. Слѣхай же далѣй, що са стало! Продрѣмавши са тоты трые кролѣ, ано юж им свѣча догарала, почнет з меже нух единъ той дивн'й сонъ повѣдати, а по нем дрѣгій тоеж видѣнїе [почнет] повѣдати, а третїй почнет говорить мовачи: „О братїе моа наймилшаа, во истиннѣ і а тоеж вѣдѣла!“ И рек: „оустанме ѿ выйдѣме с полаты на дворъ ѿ посмотрѣмъ на ѿбо, що са чинит“. Я коли выйшли, ано оувидѣли свѣз'дс, [которой то] з давн'ныхъ часовъ чекали: ано свѣз'да [вар'зо] таснаа ѿ предик'наа ѿ великаа, котораа то [рек] свѣзды ѿнѣше в' ѿвѣ ѿсностю своєю покрыва. [Там тоты] тры королѣ вар'зо са зрадовали радостїю [великою] ѿ прославили ѿснего Бѣа, ѿ рекли: „Щто ест' [знак'] предвѣчнаго Бѣа ѿ цѣра в'сего свѣта видимаго ѿ невидимаго! Я то са народил цѣрѣ новорожденн'й ѿ прѣвѣчн'й. Идѣме, братїе, ѿ поклонѣм' са емс, змысме ѿ него совѣт ласки достѣпили вѣчноѿ на ѿбесеухъ“.

Слѣхайтеж еше далѣй, що са с того снѣ ѿвѣ показало! Оустав'ши рано попы пер'скіе пошли до кожницѣ до завтрѣднѣ. Оворив'ши кожницю засвѣтили ѿ свидѣли, ано нух вѣи оушит'ки лежат на земли ѿ покрѣшили са на порохъ: где котромс голова, где ѿкомс рѣка, где нога, где ѿкомс рѣбро, где котромс колѣно, где ѿкомс голѣнѣка; тылко са Оуриа стар'шаа вѣнна цѣлаа зостала ѿ стоала на своем мѣстѣцѣ. Видѣвши то попы пер'скіе злалки са вар'зо ѿ пришовши перед королѣ стали тое повѣдати. рекли к ним королѣ: „Мы то во снѣ оушит'ко видѣли, а Бѣъ тое показал на ѿвѣ“. И расповѣли тое королѣ в'се що видѣли, ѿ оубоали са страхомъ великимъ оушит'ки Пер'сидане. И рекли кролеве попом ѿ людемъ: „Поднесѣте ѿчи вашѣ в' ѿбо ѿ смотрите!“ Я попы поганскіе ѿ Пер'сидане оувидѣвши свѣзды Хѣс чѣдовали са вельми, ѿ напавъ на в'шиткнхъ Пер'сиданѣ страхъ ѿ трепетъ. Я в' томъ ставъ свѣтъ, а свѣз'да стоить надъ варшомъ пер'сидскимъ; потомъ восѣало снѣце, а свѣз'да стоить, ждала, заки рѣшатъ королѣ оу дорогѣ. И такъ тоты тры королѣ попро-

1) Шматочок рукопису видерто, бракуе половини слова.

щав'ши са зо в'шит'кими Пер'сиданы, оузав'ши сов'к К'я йвсного на помоч' пошли во п'ст'к' свой бл'годарачи Б'га, не [ве]р'ючи из' собою жадной войны ан'к' же жадных' сл'бг' ан'к' челади, тол'ко сами трые. И где их' ноч'к' ѡб'жала, там начовали. Я скоро са ѡни р'шили, зараз й св'кз'да са р'шила й шла перед' королами д'нь й ноч'к' йв'не: где ѡни стали спочивати й кон'к' пасти, тамъ и св'кз'да стояла; а коли корол'к' р'шили, тогда са й св'кз'да р'шила й поперед' ними йшла п'ст' им показ'ючи, й вела их' ѡ востока на пол'денн'ю сторону до Йерусалим', во Йерусалим' на пол'денной стороне. И коли пришли до слав'ного ст'ого м'к'ета Йерусалим', оувойшов'ши оу м'к'ето почин'т' св'к'довати м'к'шан'к' мовачи такъ: „Пов'кж'те намъ, где ё новорожденный цр'к' ? тот' са где оу ваших' сторонах' народил. вид'кн'с'ме св'кз'д'с' его на востоц'к' й по ней йдемо поклонити са ем'“.

Слышав'ши то м'к'шане йерусалимск'е ч'с'довали са вел'ми й рекли им: „Мы ѡ том' йко живо не ч'сли й не знаемо. Не маемо мы ин'к'шаго крола крем' Йрода“. И донесло са тое до Йрода корола. Слышав'ши то крол Йрод засм'тила са карзо й рассказал' тых' троух' кролей просити до себе. Я коли их' гостил' оу себе пристойне, станет' их' св'к'довати мовачи: „Мой най-мил'шине красные гостеве, велможный перск'ие королеве! пов'кж'те ми ваша м'лт', где са есте с' таких' далеких' [краев] без' жадной войны й без' сл'бг' сами есте са трые зап'стили? може оу поселств'к' гд'с'к' идете?“ Я корол'к' рекли Йродови: „Мы, кролю Йроде, йдемо цр'ви новорожденном' поклонити са“. Слышав'ши то Йрод засм'тила са вел'ми й золотый погар'к' з'р'к'к' своих' на землю вып'стил'к', й мыслла в' сов'к': „ѡ в'к'да мн'к', що то са стало, иж' то вы са вол'ш'ий крол ѡ мене мак'к' народити! И що маю чинити?“ Я т'ст' хитрый й гам'к'шный*) лис'к' ѡб'верн'в'ши са до тых' троух' кролей й рече: „Б'к'да мн'к', брат'е, иж' то я т'ст' близко жив'с', а ѡ том' не знаю, иж' то са так'ий крол народил**). Але прош'с' васъ, брат'я моа любла, оучин'кте вы так' ласкаве: ид'кте вы сп'к'шно а дов'к'дайте са п'нано ѡ том' дитат'к'с', где са ѡно народило, й дознайте са п'в'но, й поклонивши са ем'с' вер'н'кте са до мене й мн'к' ѡзнайм'кте, нехай и а пойд'с' й поклоню са ем'с', ачей й мене пр'ймет' посл'к'данаго, як' й васъ пер'ших'“. Я т'ст' мыслит' злыи й безбожный Йрод за-

*) Гам'шний, з мадарьского hamis, фальшивий.

***) На марг. приписано: Аскаветво д'волак. Йрода.

вѣсти Хѣ, его стѣю мѣть. И выпровадила Ірод тых трох кролей з великою честію. И коли тоты тры кролк выйшли ізъ Єрусалимѣ, оу той час тота са звѣзда стѣлила передъ кролами за тоє, що з Іродом оушнѣкс правдѣ вѣсѣдовали і ѿ звѣздаѣ емѣ Хѣой повѣдали. Бо тота звѣзда не всѣм (не) была яв'намъ, тыл'ко тым тремъ королемъ и тым, котріє вѣкрыли Хѣ Єнѣ Бжѣомѣ, иж то са маєть народити. Яле то не звѣзда была, але то была аггль Гнѣ мѣсто звѣзды и моц' то нѣкатораєсь воз'камъ была, котрала вела тых трох кролей на поклоненіє Хѣ Єнѣ Бжѣомѣ. И той же аггль и до домѣ ихъ инѣшимъ правымъ пѣтемъ припровадила, до иѣхъ пер'скаѣ земл'къ поперечнымъ пѣтемъ.

Плакали ѿныє корол'к, коли не свидѣли звѣзды и не знали пѣте [sic!], кѣды ити. Потомъ са имъ знорѣ явила тота звѣзда и привела ихъ до вер'тепа, где са Хрѣтосъ его стѣла мѣть народил. Корол'к изскѣвши с коней своихъ оувоишли до вер'тепѣ и свидѣли оу вертепѣ свѣтлость великѣю, і вочатко Хѣ Єнѣ Божіа повитое, свѣтит' са іако сѣнце, і Мрїю мѣтеръ его, Івсифа сѣла Дѣдова, волъ і ѿсєль дѣхали на сотворытелѣ своего. И пак'ши поклонили са емѣ и принесли емѣ подарѣнки: единъ принѣсѣъ золото аравитское, дрѣгій принѣсѣъ миро многоцѣнное, третій принѣсѣъ змир'нѣ до кадила іако Бгѣсъ вѣзмѣртномѣ и цѣрки превѣч'номѣ и трыднѣвномѣ мерт'цєви. И пакъ река имъ прѣст. Бѣла: „ѿ вѣтайте ж, мой милаѣ, красныє гостєвє, тры велможныѣ крелєвє! Дакѣю вамъ за такѣю лас'кѣ, иж то ма естє навѣдали днѣсь оу моемъ порож'кѣю. Яле вы ѿ моего Єнѣ [....] ієтє в' иѣк' вѣч'ныє короны крелєвства нѣснаго“.

И тамъ переночовали днѣ и нощь, и тамъ са ѿстѣли. І явила са тым тремъ королемъ в нощи аггль Гнѣ во снѣк и рекъ имъ: „Не идѣтє вы ко Іродѣ, ко Іродъ хочєтъ Хѣ дитѣ'ко загубити“. И показалъ имъ инѣшій пѣть, которымъ пришли оу борзомъ часѣк в радости до своей стороны, проповѣдаючи вшит'кимъ людемъ, иж то са народил Хѣ Єнѣ Бжій, цѣркъ моц'ный и крѣпъ надъ кролк и Бгѣ превѣч'ный, которомѣ цѣствє нѣтѣ кнѣзѣа. Тоты тры корол'к достѣпили сєбѣ ѿ Бгѣа вѣнѣцєвѣ несмер'тельныхъ, а зъ Ірода са вѣзможного насмѣкали. Бгѣсъ же ишомѣ слава і инѣк и прѣно и ко вѣки вѣкомъ. Аминѣ.

Жерела сего казаня бѣльше менше такі самі, як і попереднього. Завважу тут, що поясненє Христової звѣзди як ангела, що вмисно провадив волхвів а для инѣшихъ людей бувъ невидний, стрічаєть ся у старшихъ отцѣвъ церкви, як Івана Златоуста, Теофілакта,

а з середньовікових у Цезарієвім Dialogus Miraculorum, 2, див. R. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, 129.

Д. Перемиський Пролог XVI в. стор. 715—716.

(Нъ тож [є] днь поўченїе на предпразднество Стрѣтенїа Гѣ Бѣ нашего Ісѣ Хрѣта). Но да есте вѣдоуще, възлюбленїаа братїе, іако в снї днь предпразднество стрѣтенїа Гѣа в црков Гѣ ншего Іс Хѣ. еже сътвори закон, съврѣшиши, сам сый законодавецъ. и того ради се сътвори: закон съврѣшиши повинѣа са законѣ. законъ вѣ безаконѣх ради данъ бѣ, да сѣда бѣиши са хранят законъ. но и сѣвѣк писавъ въ законѣ: жена, іаже [в рукоп. хибно: єго] родаше дѣтиць, не велаше и законъ іако нечѣткѣи вѣлазити в црков до м. днїи. стѣа же дѣца Бѣа вышше ѡбѣчѣа чѣка рождши не ѡ похоти чѣкаа, но ѡ стѣго [Дѣа] зачѣши [в рукоп. зачѣши] и роди паче помысла Слово вѣже вѣплѣщїше са неизреченно вѣ двѣхъ съврѣшеннѣхъ єстествохъ, и прѣвѣ законъ вѣнѣк хранаше, до м. днїи не вѣходаше вѣ стѣа стѣхъ, а҃гломъ вѣлюдема и хранїма вѣ Єгїптѣ ѡ дѣтодѣвїица Иродова*).

Отся проложна статейка цікава для нас тим, що автор її чуж очевидячки суперечність між євангелиєм Луки про введенє Богородиці в храм 40 день по різдві, і євангелиєм Матвія про відвідини волхвів, різню вифлєемських дїтей і втеку сѣв. сїм'ї в Єгїпет і сидкував ся погодити сю суперечність, подаючи, буцїм то від Ісусового різдва до введеня вго в храм справдї минуло 40 день, але в тїм часї відбули ся відвідини волхвів, різня дїтей у Вифлєемї, втека Марїї до Єгїпта, смерть Ірода і поворот сѣв. сїм'ї з Єгїпта. Се очевидячки і фїзично неможливе і суперечне з обома євангелиями, бо Лука оповїдає в тїм переконаню, що Ісус родив ся в Вифлєемї в часї цензу провадженого Квїрїнїєм, отже 10 лїт по смертї Ірода, а Матвій кладе Ісусове різдво за житя Ірода, отже що найменше о 10 лїт вчасїше, велить Ісусови з родичами пробувати в Єгїптї довший час і додає виразно, що вернувши з Єгїпта вже по смертї Ірода Йосиф бояв ся йти до Брусалима і Вифлєема, де володїв Архелай, а пішов до Галилеї, до Назарета. Див. про се

*) Конець статейки, де оповїдаєт ся словами євангелия про поворот сѣв. сїм'ї в Єгїпта і до сего додано моральне упїмненє про милосерде, пропускаємо.

E. Reuss, La Bible, Nouveaux Testament, Histoire Évangélique, стор. 140—144, 149—157. Зрештою в тім самім Прелозі в иньшій статі (стор. 606) сказано, що тікаючи до Єгипта Ісус мав два роки. Дав. про се R. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 121, 125—126.

Е. Рукопис Степана Теслевцьового стор. 238—244.

(Казана на Стрѣченіє Гдѣ ишего Іса Хрста).
 Мой наймилшіє православныє хрстіане, снѡве цркви восточної сишнскої! Наклонѣте оуѣха вашѣ, а прислухайте са пиано, що то за сто днѣь, которое то са называет Стрѣченіє Гдѣне, а по простѣ Стрѣчїна. Єсть то сто великое, чести ї свѣаги годное; єст то сто оуѣрочистое самого Хѣ, Єна вѣжого. Гѣ Бѣ прошѣ ѡ помочѣ, а вашїх мѣтей ѡ пианое выслухана.

Коли выстоало Хѣи м. днїи, коли са єго сѣла мѣть оуѣроднѣь с прѣстой Бци, оузаваши теда єѣ сѣла мѣть Бца Хѣ дитатко пошла . . . . сѣла сѣих ѡчїстїти са . . . . по законномѣ ѡбычаю, и там понєсаи до цркви . . . . іаковы два голбѣцѣ на ѡфѣрѣ и на поклонѣ . . . Бгѣ. І ѡ тогда то са оуѣстановил оуѣводїны жонѡм . . . . каждой жонѣ, як то и теперѣ каждая жона по рождѣствѣ своемѣ повинна ити до цркви оуѣ сорок днїи с крещеною дѣтїною, абы са ѡчїстїла, и повинна там принєсти ѡфѣрѣ Гѣ Бѣ за свое ѡчїщєнїє, а не пороженє ити до цркви. іако то теперѣшныє жоны не знають того законѣ и тажко то са им чїнїть: коли са оуѣводит з' дїтїною, то идет пороженє и не хочет нѣчого дати Гѣ Бѣ на ѡфѣрѣ за свое ѡчїщєнїє, що са ѡчїстїт ѡ пер'вородного грѣха як сама, такѣ и дитатко єѣ. Яле то, братїє, гѣне и непорадне совѣ такїє люде совѣ чїнат; таковыє то люде спротивляють са Гѣ Бѣ и за тоє грѣшат. Бо Хѣ Єго сѣла мѣть так нам приказал; чѡм же са Бгѣ протївїмо? Яле ты члѣвчє слухай, що нам Гдѣ Бгѣ приказал оуѣсѣмѣ хрстіанѡм: коли вѣдет то врема и выстоїть жонѣ сорокѣ днїи по пороженю дїтїны, потреба єї ити до цркви з дїтїною на ѡчїщєнїє, то єст оуѣводити са. Яле нам не по . . . . и не голбѣцѣ велит носїти Хѣ, але члѣвѣк чыстыи на . . . . зготованныи; зновѣ с того домѣ повинны быти просѣры, свѣчѣа, ладанѣ, повинна быти за того члѣвѣка слѣжба вѣїа и за жонѣ єго и за . . . . и . . . . зараз . . . . слѣжѣѣ вѣїѡ причастїти тотѣ дїтїнѣ сѣих тайнѣ вѣжественных ї оуѣвести са

до совершенного хрѣстіан . . . . И до шести лѣтъ тота дитина такъ маетъ быти [везъ] причаста. Чом же мы не слухаемо и так не . . . . ? Злаа ест наша справа, не хрѣстіанская! И за то смртелне грѣшиме Бгѣ, за такой простѣпок. Ётож то для того то са ёто называет Стрктеніе, то ест ѡфкрювана пріёт. Бци. Чстаа бо была Бца породивши Сна Хѣ наймишого, и не потреба ей было ѡчищина, але мѣкла ведлабг писма сѣгоа тое чинити і ѡфкрѣс Гѣ Бѣ нѣснома приносити.

Ик жеж зновѣ пишет писмо сѣое, то ест еѣгаіе сѣое? Был оѣ Ервсалимѣ един сцѣенникъ на йма Семини, оѣ лѣтѣх своихъ бар'зо старый, который то просил Бга, авы то юж емѣ оѣмерати. але же емѣ речено через Дха сѣгоа: „Не смреш, Семини, поты вѣдеш живѣ, поки не звидиш Хѣ Сна вѣїа“. Шо ж са такъ и стало по свѣт'ниці вѣой: іако то дна йнѣшнего сѣо, коли было принесено Фроча Хѣ Сна вѣїа до цркви, и там са тота свѣт'ница Семининова [сполнила]. Оѣвидѣвши Семини Хѣ оѣзавѣ его на рѣки свои старый и похвалив Бга з радостію барзо великою, почалъ говорить тоты слова мовачи: „Ииѣ ѡпѣщашин раба своего Блдо по глѣс твоёмѣ со миромѣ, юж бо ѡчи мой оѣвидѣли сїснїе твое, которое то еси зготовалъ перед оѣшит'кими; свѣтъ са ѡкрыл вѣрнымъ во славу людїй твоїхъ Йїа“. Йїа ем са называют люде вѣрный. Бо юж Семини был бар'зо старъ и дрыжалъ оѣвѣѣ ѡ старости; але коли Хѣ оѣзавѣ на рѣки, не самъ Семини Хѣ дер'жалъ, але Хѣ Семининова дер'жалъ, іак то пише оѣ днѣшнихъ пѣснѣхъ црквиныхъ: „Не старецъ мене дер'жит, але ж старца дер'жѣ и той ѡ мене ѡпѣщенїа просит“. Сам' то Хѣ тоты слова говоривъ.

Потом Семини из своихъ рѣкъ ѡдлючи дитат'ко Хѣ прѣстѣй Бци мѣри его, там' сталъ говорить через Дха сѣгоа, бо оѣвидѣлъ, що са мало чинити на сем свѣтѣкъ видимомъ над его сѣою мѣстю, над Хрѣстомъ Снѣомъ вѣїимъ. Рекъ Семини Бци и тымъ, которые тамъ были*): „Знайте, мовит, иж то дита тото многимъ на радост и многимъ на жал и на спадок на сей свѣтъ са народило“. Я Бци також рек: „И тобѣ самой, Мрїе, ѡстрый мѣчѣ срдце твое прокоде“. Почѣвши то Бца чѣдовала са тымъ словамъ Семининовымъ, що бы то мало быти.

Я то, братїе, тота ест причина тыхъ словъ Семининовыхъ, що то мовилъ: „Тото дита на поправѣ ест многимъ“, иж то были люде невѣр'ный, и много ихъ оѣвѣкрыло оѣ Хѣ и направилн

*) На марг. приписано: ѡкровенїе Семининова.

са и з неподобныхъ стали са подобными, из грѣшныхъ стали са прѣдными и преподобными Хѣы, выбранный и вкр'ный ГС БС. И то слово Семив'ново, що мовна „на шпадокъ многимъ“, то ест, которые не вкр'ыли ХС и не вкр'ный, поганый народеве были, которые не хот'кли ХС СнС вж'омС вкр'ыти, и теперь не хотат, — тоты люде оупали в' мѣки некел'ные вкр'не, грѣш'ные, которые оу' тажкихъ грѣх'ахъ безъ поклан'я помирают, тоты оушитки шпадст ѿ ласки Гда. И ци не шпакъ Иродъ кралъ Иерусалимскій ѿ ласки вж'ей, который са не хот'какъ ГС БС покленити, который хот'какъ Хя загв'ити? И такъ его живого чер'вы росточыли. И ци не шпали в'и египетскіе, которые са покр'шнани на порохъ, коли ХС до Егип'тС оувоишолъ еще дитат'ком, коли оуходилъ передъ Иродомъ? И ци не оупали моц'ные корол' Дивкантианъ, Оулананъ и Мазиминан и Траан и Дарый, Перъ инд'ийскій, которые са в'г'ами чинили? И ци не шпали Содомаине и Гоморане*), и Бавилонъ тем'ный, который был на свесъ свѣтъ слав'ный городъ и бар'зо грозный, а теперь естъ запалый и до ада шданный на в'кки вкр'ные на мѣки? И ци не шпакъ Ерихонъ городъ слав'ный, коло которого то было ск'мъ ст'кн'къ мѣрованыхъ, оу' которомъ живали поганый ѣзыци? И ци не оупадокъ трийчк на самый Иерусалим, коли его тры разы врано, коевано, пѣстешено, палено, людъ из него оу' неволю ведено? И ци не шпали Жыдове безкожый ѿ ласки вж'ей на в'кки, що не хот'кли ХС СнС вж'омС вкр'ыти и за Месію его принати? Але Жыдове Хя зневажыли, звытковали са надъ нимъ, волочили, били, на крѣт'къ распали, ребра его ст'ый копыю шстрою пробвали, шцтомъ и жолчемъ поили. Оу' той часъ тамъ Мѣка Хяа стояла, на то смотрыла и плакала и ѿ великого жалю оум'л'вала смотрячи на того, а ѿ жалю и волести великой срдце са в ней краало и оутрѣва гор'кла, волестъ ѣко м'кчъ шстрый срдце е'къ прокодала. Але не ѣко единъ м'кчъ, але ѣко бы ск'мъ шстрыхъ мечов' срдце е'къ прокодало**). Седемъ мечовъ шстрыхъ в' срдци прѣстои Бци было, то естъ ск'мъ жалостій бар'зо великихъ и волестій тажкихъ тогды значило мѣры Хѣой. Бо срдце женское бар'зо естъ слабо. Пише на розныхъ мѣст'цахъ ш томъ, же многіе жены ѿ страх'С помирални. И теперь са тое чинитъ: ѿ страх'С и з' жѣры велико'к, безм'крной назбытъ, жоны шмал'квуютъ и дѣр'куютъ и такъ погнибаютъ***). И тамъ МѣкС вж'бю

*) На марг. приписано: Быт'я ѿ Содома и Гоморк.

***) На марг. приписано: Апокр'ыс. розд'ка' кѣ.

****) На марг. приписано: Книга Ек'ридар' глава 5.

оу том жалю великом не сила е'к держала, але в'годат в'жаа, бо зараз бы там была оу'мер'ла М'тка Х'ба, смотрячи на ганевню см'рть С'на своего наймишого. Тогда с'а выполнило слово и прор'цтво Семивна старш'ка Б'гопр'ем'ца, которое то слово мовил до М'тки Х'бы: „Я твое с'рдце ш'р'жие пройде“.

О'тож те'пер Жыдове проклятые ш'пали ш' ласки в'жеи и ц'рство его оу'тратили и розно с'а розсыпали по в'с'к'х сторонах, и прокляты на в'кки кров'ю Х'вою. Е'ст на то св'к'док Пилат Пон'тійскій, и'ж то Жыдове сами на себе оу'зали и на д'кти сво'к кров'к Х'б'с и на жоны; а Пилат тогда перед Жыдами оу'мыв р'ки свои и рек: „О'то а чист нехай в'д'с ш' крее того праведника“. И' е'сть ч'ст'к и праведен и с'т'ий, бо Пилат потом оу'в'крык Г'ви и zostав м'чеником Іа Х'а из женою своєю Ян'ною и зо д'вома с'нами. Я Жыды проклятые оу'пали ш' ласки в'жой, і Єгип'т'яне, то е'ст Цигане, бо то е'ст болвофалци, не в'крат Х'с и Б'га не познают, але ш'ни фарашна за Б'га мают. І ш' тых Б'г'к ц'рство ш'наль и самых их по розных сторонах' порозсылав'к.

Шож мы ш' сов'к, х'р'с'т'яне, гадаємо? И'кими справами маємо Х'а стр'кчати? И'к маємо на страшном' с'д'к его с'т'бю м'л'сть стр'ктити, коли в'дет ити з н'ба на землю с'д'ити живых и м'р'твых? Прош' вас, наймиш'ие х'р'с'т'яне, стр'кчайме и мы д'н'с Х'а добрыми справами нашими, стр'кчайме Х'а, его с'т'бю м'л'сть, ч'стым'к с'рдцем'к, стр'кчайме Х'а справедливостю, стр'кчайме Х'а з м'л'твами и с прозбою, с покорюю, з любов'ю и с поклан'ем'к. Маймо страх оу' сво'их'к с'р'д'цах'к, абысмо и мы не ш'пали ш' ласки в'жеи, абысмо и мы не были прокляты из некр'ными на м'рки в'к'ч'ные пекельные. Прос'кмо Г'да Б'га, его с'т'ой м'л'сти, с'его с'та с'ч'рочистого Стр'ктен'а, абы то нас гр'ш'ных'к на страшном' своем' с'д'к стр'ктив ласкаве і'ко ш'ц'к со с'т'ыми л'г'г'ами и зо в'с'к'ми с'т'ыми, абы нас оу'зав из собою до н'б'сного раю, там'к в'к'ч'не со л'г'г'ак жыти і' его с'т'бю м'л'сть хвалити во Тройци єдинаго Б'га славимага, С'на єдинороднаго, Ш'ца и С'на и с'таго Д'ха Оу'т'кшит'ела, всегда и и'нк и пр'сно и во в'кки в'к'ком'к. Аминь.

Хоча в отьому казаню майже зов'єм нема апокріфічних ремінісценцій, та про те ми містимо його тут як інтересний причинков до характеристики того проповідницького стилю і духа, що панував серед угоруського сільського духовенства в початку XVIII в. Цікаві також книжкові ремінісценції автора: об'єк персонажів з п'єсьма сьвятого і церковної історії він кладе персонажі з повісти про

Александра В. (Дарій і Пор). На маргінесах він цитує дві книжки: „Апокрис“ — може Апокрізіс і „Віридар“. Але в Апокрізісі в 21 розділі не говорить ся зовсім про сім мечів у серці Богородиці, а руської книги з титулом Віридар ми не знаємо; польських книг з таким титулом було кілька в XVII і XVIII в. Оповідане про сім мечів натякає на західноєвропейську іконографічну схему, по котрій зображувано сім болістей в житю Марії символічно в формі сімох мечів застромлених кінцями в її серце; ся антиартистична концепція виринає у -перше десь аж у XV в. в Німеччині, див. Alwin Schulz, Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria und ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters. Leipzig 1878, стор. 80.

Ж. Перемиський Пролог XVI в. стор. 722.

(Мѣа тогож въ ѿ. дѣнь. памат стѣго ѿца Свѣтѣна вѣспрѣмѣца і Янѣны прѣрчицѣк). Стѣий Свѣтѣвнѣ въ ѿ племѣ[ни] Левѣтѣина, сѣнь великаго Сѣтѣа. ѣгда ж[е] писахс Платомію ѣгѣпетскомѣ црѣю законѣ Мойсѣевѣ, ѣ въ писашѣ Семнон Ісаѣя прѣрка. ѣ написаша главнѣизнѣ: „се дѣва прѣѣмлетъ въ чрѣвѣ ѣ родить сѣа Хѣ Гѣа“. ѣ прѣѣм нож хотѣѣй загладити. ѣ емѣ агѣла за рѣкоу ѣго гѣла: „не невѣрѣѣй написанѣным, бѣдетъ бѣ се. ѣкѣ ѣще не прѣѣмши его ты на рѣкѣ си, ѣ не ѣмашѣи вѣкѣвѣсити смѣрѣти“. ѣ по сѣхъ выстъ въ Іерѣлимѣк ѣерей по Захарѣѣй, ѣ вѣ правѣден ѣ непорочнѣнь, присада въ црѣкви ѣ мѣла са Бѣжѣ, да помѣлетъ миръ свой, ѣ чаѣше гѣланѣла ѣмѣ агѣломѣ видѣкти. Такожѣ і Янѣна прѣрчица мѣлаше са жѣдѣщи таковоѣ славы. ѣсполнѣнѣши са дѣний мѣ. рождѣства Хѣа принесоста родители ѣтроча Іса въ црѣковъ по бѣуставѣ законѣномѣж. ѣ прѣѣм на рѣкѣ рече: „нѣнѣ ѿнѣщаѣши раба своѣго вѣдѣко по гѣлѣ твоѣмѣ с миром, ѣко ж[е] видѣвѣста бѣчи моѣ сѣнѣе твоѣ“. прѣрѣчѣтова ж ѣ ѿ распѣтѣи ѣ о стѣрѣти Хѣк ѣ ѣ Бѣци, ѣко скрѣѣвѣкти ѣмѣть видѣвѣше сѣа на крѣтѣк. і сѣй гѣла прѣстаѣви са. тако же і Янѣна прѣрчица гѣлаѣше ѣ вѣгѣдаривѣше конецъ прѣа.

Отсе і дальше оповідане про Симеона богоприємця основане на традиції отців церкви (Гегезіппа, Івана Златоуста) і пізвійших візантійських істориків, головню Нікіфора Калліста. Сих авторів не лякало те, що в сьому разі Симеон був би мусів мати коло 350 літ. Див. Leo Allatius, Diatribe de Symeonibus, стор. 3 і д ;

Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen стор. 122—123. Про те, що Симеон подержавши Ісуса на руках умер зараз же на тім місці, говорить також Нікіфор, див. R. Hofmann, op. cit. 123.

3. Рукопис о. Яремецького Білахевича стор. 386—387.

(О Симеѡнѣ Бѣопріемци слово). Симеѡнѣ Бѣопріемець вѣше во время египетскаго цѣра Філадельфа Птоломей. вѣ же Іерусалимѣ пакненѣ преждним цѣремъ египетским Птоломѣемъ Лагосом. И восхотѣ цѣрѣ Філадельфѣ Іудейскійа книги превести на елинскій ѡзыкѣ, ѡ ѡзвѣра Жидовѣ мѡжей седмдесятъ ѡ два, меже ними же вѣ ѡ сей праведній Симеѡнѣ. Ігда начаша преводити книги, семѡ же Симеѡнѣ ключи сѡ преводити книгѣ Ісаян прѣрока. И дойде слова: „Се дѣлаѡ во чревѣ прійметѣ ѡ родитѣ сѡа ѡ наректѣ їмѡ емѡ Еммануѡлѣ, еже їстѣ сказаемо с нами Бѣѣ“. Симеѡнѣ же їко невѣрно слово мнѡ ѡ взял ножѣ хотѡше вискрести. В той час аггѣль Гѡнь оѡдержѡ его рѣкѣ ѡ гѣла емѣ: „Не вѣрѣши ли семѡ? Не їмаши оѡмрети, донде[же] оѡвидиши его ѡ пріймешѡ его на рѣкѣ свою“. И житѣ Симеѡнѣ послѣ того до Хѣа рождества двѣстѣ семѣдесѡтѣ лѣтѣ, дондеже видѣ вѣвѣщанное емѣ ѡ Дѣа сѣа. И прійѣтѣ Гѡа Іса Хта на рѣкѣ свою ѡ просѡа ѡпѡщенїа, сирѣчѣ кончини, ѡ прѣрочествова ѡ Хртѣ ѡ рече Мрїн матери Ісусовой: „сеї лежитѣ на паденїе ѡ на востанїе многим во Ізраили. И текѣ же самой дѡш прѡйдетѣ ѡрѡжїе“, еже ї вистѣ в распѡтїи, їко плака сѡ горко Бѣа.

Див. увагу до попереднього тексту.

II. Львівський рукопис к. 449 в.

[Прод велитъ убивати дѣтей]. Прод же в печали бывѣ ѡ созва мѡроую чад[ѣ] ѡ старици града того ѡ реч[ѣ] їмѣ: „вѣзвѣстите ми, что їсть знаменїе се, еже пришелѣци ѡни гѣлахѡу рождшаго с[ѣ] нѣснаго цѣра?“ ѡни ж[ѣ] рекоша: „мы оѡво, цѣрю, слышахом ѡ прежних нас ѡ развѣмѣхомъ, їко ѡ Кифлеѡма їзыйде. тако вѣ ѡ книги гѣють: законѣ ѡ слово їго ѡ ѡрѣама, да тоу їстѣ вѣ прѣдѣлѣх вѣфлѣемскихъ“. Се ж[ѣ] слышавѣ цѣрѣ Прод посла

слуги своа въ Вифлѣмь и во всѣ предѣлы єго [и] заповѣда имъ гла: „ѡще гдѣ ѡбращете мужескъ плѣ єдиногѣ лѣта или двою лѣт[8], ѡзвѣйте, ѡще ли женскъ плѣ, то пощадите и“. слышавши же сѣ Бѣа Мрїа ѡубоа с[а], ѡко Ірод ѡзвикаеть младенц[и] вифлѣмскыа, и вземъ ѡтроча и повитъ є и скри въ ѡслехъ скотїяхъ. и предстоѡста тѣ два, волъ и ѡсель, дондеж[є] престаноутъ вїоущїи младенци. и свыст[ь] сѣ глаголъ пророка Ісаїа глающе: „позна волъ стажавшаго и и ѡсель ѡсли гна своєго, и илѣ же мене не позна, и людїе мои мене не познаша“ и не разумѣша Бѣ истинна соуща, ѡзбавлюще родъ члѣкїи“.*)

Єе закінчене статїи „Рѡдство Гѣ Бѣ и Єїса нашего Іс Хѣ“, зъ якої висше подано оповїдане про волхвїв на стор. 11—13 и про Рѣдво Іеусово на стор. 116—117. Змїетъ єго о стїлькѣ суперечнїи зї змїстомъ єв. Матвїєвогѣ, що тутъ єв. сїмя являеть ся не упереджена про Іродїв наміръ мордованя дїтей, такъ що воякї застаеть її ще в Вифлѣемї, а зложено Христа в яслахъ являеть ся способомъ захованя його відъ убїїцїв, при чїмъ допомагають відъ і осел. Натякъ на таке розумїне сеї справи бачимо в Первѣевангелїю Якова, гл. XXII, див. висше стор. 45.

I. Рукописъ Степана Теелевцьового, ст. 199—205.

(Къ тойже днѣ**) ѡ ѡзвѣнїю дѣтей ко вифлѣмскомъ повѣтѣ за Хѣ ѡ Ірода Іудейчика чотырїнадцатї тїсачїи ѡрочатокъ, ѡко были ѡшнїткї немѣвлатка). Прошѣ васъ, наймилшїе православынїе хрїстїане, прислѣхайте сѣ ваша мїсткѣ ѡ шаленствѣ крола Ірода, безвожного Іудейчика, [цю] начинна своимъ глѣпымъ розмемъ.

Оувїдѣвшїи то Іродъ крола, ижъ то сѣ изъ него тоты трыє [цїрк] насмалї и не вернѣли сѣ къ немѣ повѣсти за Хѣ, гдѣ сѣ народивъ, заразъ сѣ насердїилъ люто. И заразъ зѣбравъ до себе поповъ потаємнїе і оученыхъ дїаковъ жидѣвскїихъ и фклїозѣфовъ мѣдрыхъ, и станетъ ихъ пилѣно выкѣдовати сѣ писма, гдѣ бы то сѣ

*) Пропускаемо остатнїхъ 15 рядкїв — выкладъ отсегѣ прѣрѣчїа.

**) На собѣръ Богородїцї. Коротеньке казанїе про втеку єв. сїмї до Бгїцтвѣ див. в дальшїмъ роздїїї.

мѣкъ Хѣ народити. Я Жыдове Іродови рекал: „Мы, кролю пасный, оу нашиху книгаху знаходимо, иж то са той црѣ мает народити во Выфлѣѡмѣ, во такъ пише: „И ты Выфлѣѡме, земле Іудова, не менша вси меже дрѣгими (землями*), ис тебе во оустанет црѣ, который едет пасти люди своа Ішлѡ“. Такъ Бгѣ мовит нѣсныи. И едет тое дитѡ, кролю пасный, великое оу нѣсно-го Бга“.

Слышавши то крол Ірод вар'зо са засмѣтивъ, и к'се мѣсто Іерусалимъ стрывожило са вел'ми. Оупакъ Ірод оу великое недо-смѣкнѣе і ѡнѣствивши фклѡзофокъ ѡ себе, зараз расказал звирати войнѣ свою, ѡкрѣстныху мѣчители и злыху гѣвители, зараз посылает до Выфлѣѡмѣ и до всей его вар'меди**); пригрозившиж срого и люто расказал им, авы то во Выфлѣѡмѣ мѣстѣ и во всем его повѣтѣ выгѣвали оушит'ки малыа дѣкти хлопат'ка оу двоуху лѣтѣху и мен'шиху ѡ персей мѣрныныху, авы то их [не-мил]остивыми мѣками мордовали. „Самый хлопат'ка гѣвѣте, а дѣкв'чат'ка зоставляйте, и жадного над ними змилована не майте, во своиху головѣ варѣйте!“ Бо Ірод крол ѡкаанныи ко-ав' са, иж то Хѣ с простой жены народити са макъ, авы то его ис королевской столицѣ не зогнавѣ. Горе тоѣкѣ, кролю без-вожрый, Іроде шаленый! Чого са ты важыш! Икѣ не можеш из нѣа сѣнца и мѣа знати и вѣтра в полю догонити, такъ не можеш Хѡ Гна Бжого завѣити***). Лѣкп'ше вы ты са, кролю Іроде шаленый, Хѣ црѣ предвѣчному поклонити и на своем королевскомъ стол'цѣ сидѣти.

О Бжѣ, твор'че нѣсныи, Бжѣ справѣдливый!

Икѣи то была тогда голос чѣсти вар'зо плачливый

и горко жалосливый,

коли война Іродова до Выфлѣѡмѣ йшла,

тамъ крол невиннѣю малыху дѣточок проливали,

новорожденного Хѡ гладдали!

Скоро война Іродова оувойшла во выфлѣѡмской повѣтѣ,

зараз почали чинити на малыху дѣточ'каху напрасный ѡвѣтѣ:

стали их побивати

и розный им смѣрти и мѣки зав'давати.

*) В рукоп. хибно: Іудовыми.

**) Вармедь з мадарьского varmegye — повіт.

***) На марі. дописано: Зонарій роздѣка зѣ.

Теперь съ каждый пил'но ѿ жалосно прислухайте, цюж съ стало над малыми дѣточ'ками!

Їных конми топтали,
 ѿных за волосы брали ѿ кам'на роцибали,
 ѿных ѿстрыми рожнами...
 ѿных на ѿстрые келы жив...
 [ѿных оу' го|рачю пѣчь метали,
 ѿных оу' котлау варыли,
 ѿных за ноги брали, на двое роздирали,
 ѿных из живых киш'ки мотали,
 ѿн'шим жылы з нух из живыхъ выт'гали,
 изъ ѿных из живыхъ кожъ з нух драли,
 ѿных гор'к ногами над ѿгнем в'шали,
 ѿн'шимъ живым ѿзыки кл'цома выт'гали,
 ѿн'шим' т'ма свер'лами вер'т'ли,
 ѿн'ших дымом д'шили,
 ѿн'ших из живыхъ кров точили
 ѿ ѿомъ хл'п'тати давали
 перед ѿнима ѿцев'скими ѿ м'ре ѿхъ ;
 ѿн'шим р'ки ѿ ноги ѿтинали,
 ѿн'ших за ребра на ѿстрые жел'зные гаки в'шали,
 ѿн'ших по ѿстромъ кам'ню кон'ми волочили,
 ѿн'ших стинали мечем,
 не маючи на нух м'сти н'к в' чемъ.
 Дѣточ'ки ѿко немовлат'ка в'д'чи
 того н'кого ѿ своей см'рти не знают,
 ѿни розм'кють, иж то ѿз ними двораць съ,
 за м'чъ р'ками своїми хватают,
 под м'чъ голов'ки свої нахилают, [нають,
 а ѿродовы войны голов'ки дѣточ'кам своїми мечами ѿти-
 ѿко чистю п'шеницъ дѣточ'ки малейкие пожынають
 ѿ лютою нух см'ртію пог'бляют,
 ѿн'ших ѿстыкають на коп'ки свої.
 Не един тамъ ѿцъ ѿ м'ти
 запалкали по своемъ дитати.
 ѿц'к в'дныѿ ѿ м'тки жалосли....
 . . . . . з гор'ким плачем оу'падаютъ,
 . . . . . подар'н'ки даютъ,
 ѿ милосердіе нух просат.
 ѿ ѿныѿ тиранове дѣточ'ки, еще немовлатка, пог'бляют,

своего нещасного кроля Ёрода розказана яго выпольняюу.

Ќцк вѣдныѣ ѣ мѣки до нѣба рѣки свои поднимаюу,
 ѡ землю персали свои ми оуѣдаряюу,
 голосом жалосным кричат ѣ плачѣтъ
 мовачи: „Ѡ нѣбо ѣ земле, чомъ насъ не ратѣшь?
 из нашими малыми дѣточками чомъ нас не зкрыешъ,
 авыс'ме бол'ше не были мер'дованы
 тыми то злыми Ёродовыми слѣгами!“

Жалю ѣ болѣсти кождого дитате мѣти вѣднаѣ говорыла
 плачѣчи: „Бол'кли высмо вас, шѣк любый дѣточ'ки, на сѣй свѣтъ
 не родити, нежели теперъ на васъ такю лютю смѣрть видѣти!“
 Бровъ тогда по в'сѣхъ дворахъ ѣ по санцахъ як потоки плынѣла;
 голос жалосный чѣсти было в мѣстѣ Рам'к: Рахил са плачѣтъ
 сѣновъ своихъ из инъшими женами. Рахил называет са мѣсто
 Выфлаѣм, где са Хс родывъ; Рама са называет сторона нѣснаѣ,
 ѣ естѣ Рама на моры ѡстров великѣй, на котором сѣдит
 мѣсто.

Беликаѣ то, братѣе, сѣма: чотыр'надцѣт' тысячѣй дѣ-
 точок, малых немоватокъ, потрачено за панована кроля Ёрода
 Ѐдѣмѣйчика, безбожного, проклатого тирла, гонителя ѣ [мѣ]-
 читѣла злого. Я х'тож бы то, братѣе, каменное сѣдце м[авъ],
 авы са над такими малыми дѣточками немов[латками] не роз-
 жаловалъ! Ѡ, акоуж бы то немилостивое ѡко было, авы не
 мало заплакати такой ѡкрѣстной смѣрти дѣточок малых, которыхъ
 то за Хѣ помѣчено! Тамъ то са выпольнило видѣнѣе прѣст. Бѣи,
 которыхъ то двоухъ людей видѣла, едныхъ смѣкючихъ а дрѣгихъ пла-
 чѣщихъ, ѣ то са выпольнило слово прѣст. Бѣи. Бо коли са Хс на-
 родил, оу той час многѣе са люде радовали, а за тыми дѣточ'-
 ками невинными многѣе плакали ѣ оу великом жалю были ѣ на
 Ѐрода безбожного из великим жалем нарѣкали мовачи:

„Ѡ безбожный тиране,
 злый кролю Ѐдѣмѣйчикѣ, злый пане!
 Чомъ каменное сѣдце маешъ,
 крикѣ ѣ плачѣ дѣточок, малых немоваток, не чѣешъ?
 Яле за тоты малыѣ дѣти
 вѣдѣш оу неклѣ глѣбоко сидѣти.

Слѣхайтежъ далѣй, цю са тамъ стало, иж то того Ѐрода
 кроля чер'вы живого на его столецъ кролев'скомъ рѣсточили,

а дїшъ его чор'ты до пекла на мѣки в'кчны запровадили. Я тым д'кточ'кам даровал Б'гъ црство нѣсное і Щцѣмъ ихъ и м'теремъ. Я коли Ірод померъ, іавна са аг'гакъ в'жій во сн'к Іѡсифѣ и рекъ: „Іѡсифе, возми Фроча Х'а и м'тръ его и иди оу зем'лю жыдов'скую, во юж тей оу'меръ, который хотѣлъ закити Х'а новорожденного“. І ѡск'длав Іѡсифъ ѡслатко и в'зав'ши Х'а и м'тръ его пошол оу зем'лю свою. И почв'къ, иж то Ир'хелай сн'к Іродовъ королем на мѣст'ци Щца своего Ірода настав. И не см'къвъ тамъ Іѡсифъ ити, але Г'дъ его оукр'пикъ, авы са не коав. Я то все са стало, жевы то са выполнило слово пр'рка Іерем'ка мовчое: „ѡ Фриг'та призвахъ с'на моего“.

Наймилшѣ православ'ные хр'тіане, дайме и мы дѣсь хвалѣ Х'ѣ Б'гѣ и пр'ст. Б'ци м'тре его, поч'т'камъ е'к ст'ю м'ть. Там ко ест иша заст'пница и великаа помощница. Явы оупросила за нас гр'кшныхъ наймилшого С'на своего, Х'а Б'а ишого, авы за ей ст'ыми м'твами и нас гр'кшныхъ сподовик црства нѣснаго со вс'ками ст'ыми быти во в'кки в'кком. Аминь.

Оповіданє про різню вифлеємських дїтей на розказ Ірода оперте на отсех словах евангелия Матвїевого: „Тодї Ірод бачучи, що волхви висѣм'яли його, вдав ся в великий гнїв і послав повбивати всїх дїтей, які знаходили ся в Вифлеємі і в околицї в віці від двох лїт і низше, відповідно до пори, яку він обміркував із оповідань вслхвів. І так сповнило ся те, що було проповідано пророком Єремїєю, коли мовив: „Чути голос у Рамі, плач і великий лемент: Рахель плаче за своїми дїтьми і не дає потїшити себе, бо їх нема“ (Матв. І, 16–18, пор. Єремїя XXXI, 15). Іншї евангелисти не згадують нічого ані про прихїд волхвів, ані про різню дїтей, про котру зрештою й істория не знає нічого. Що є по над сї слова в наших текстах (отже число 14.000, деталї вбиваня дїтей) усе те не так апокрїф, як радше поетична фїкція. Зрештою число 14.000 убитих дїтей належить до досять давньої християнської традиції. Наш текст, а також поданий зараз далї текст того самого оповіданя з рукопису Теодора Тухлянського цїкаві тим, що при описї різні сухий тон оповіданя підносить ся в них до поетичної форми і що ся форма має деяку аналогїю з епічною формою козацьких дум. На се вказав уже д. Житецький (Кїевская Старина, 1892, т. XXXVI, стор. 59). Тї віби поетичні місця (ми рєституюємо їм де можна віршову форму в друку, хоча в рукописї вони писанї per extensum) цїкаві ще й для історика культури, як рєстр рїзновородних мук і смертних кар, про які знали автори сих текстів.

Коли й тут вони мали які писані жерела (Життя святих з описами мук св. мучеників), то в усякім разі користувалися ними досить свобідно, а найбільше брали з усної традиції, котра в татарських і турецьких нападах, в війнах Хмельницького і т. и. подавала аж надто багато зразків жорстокого звучання над людьми.

К. Рукопис о. Теодора Тухлянського, стор. 51—57.

(Казанє на Євѡрѡхъ Прѣстѡни Бѡрѡцили по Рѡжѡтѡхъ Хѣѡк в не дѣлю ѡ на стѣхъ младѣнѣцѡхъ звѣннихъ ѡ Іродѡ дѡрѡ). По ѡходѡхъ ѡнихъ трѣхъ кролей ѡви сѡ лѣгѡхъ Гѡѡ Іѡсѡфови и рече: „Іѡсѡфѡ, Іѡсѡфѡ, понѡми ѡрѡча ѡ мѣѡр ѡ вѡган во Єгѡпет, хоѡет во Іродѡхъ погѡбити ѡрѡча“. Тогда Іѡсѡфѡхъ ѡузалѡхъ Мрѡю ѡ Хѡѡ і посадилѡхъ на ѡсла ѡ пошѡлѡхъ во Єгѡпет, а то длѡ того, ѡви сѡ выполнилѡ писмо прѡрѡческо, гдѣ так рече: „ѡ Єгѡпта призвахъ сѡѡ моѡго“, [и] зновѡ ѡви сѡ выполнилѡ видѣнѡе тихъ трѣхъ кролей, що покрѡшили сѡ боги ихъ ѡу Персидѡхъ. Я гдѡ Хѡѡ пришѡлѡ до Єгѡпта, там ѡдоли, которѡе вѡли богами, попадали ѡ покрѡшили сѡ вшитки, почѡвши Хѡѡ Бѡѡ ѡу мѡкетѡхъ ѡ тамѡ много поганѡв ѡуѡкрѡило во Хѡѡ ѡ поклонили сѡ емѡ ѡко Бѡѡ ѡ предѡкѡномѡхъ црѡви.

Іродѡхъ теѡди кроль вѡзбожнѡи довѡдал сѡ, иж то з негѡ ѡнѡе три кроли сѡ насмѡквали, наполнѡлѡ сѡ ярѡсти великоѡ ѡ зѡбрѡлѡхъ всѡхъ книжнѡков ѡ фѡлософѡвѡхъ, почѡлѡхъ ѡмѡхъ мѡвити: „гдѡ еѡтѡхъ народѡѡ сѡ црѡѡ Ізраѡлѡскиѡхъ? читѡйте а поѡкѡжете ми правдѡхъ, ѡсли хоѡете живѡи битѡ ѡ ѡ мене лѡскѡхъ мѡкти“. а ѡни читѡвши рекѡли црѡю: „так ѡ пришѡтѡхъ книги прѡрѡческѡхъ, иж то мѡетѡ сѡ народѡити такѡ [и] кроль, великѡѡи монарѡха во Киѡфѡлемѡхъ, во такѡ ѡ немѡ пишѡтѡхъ: „ѡ ти Киѡфѡлемѡ, мѡкѡсто Іѡдово, ѡсѡ тебе изѡйде княз, которѡи бѡдетѡхъ пасти людѡ мой Іѡѡѡ, а црѡствѡхъ егѡ не бѡдетѡхъ концѡ“. Тогда Іродѡхъ засмѡтилѡхъ сѡ ѡ вес Іѡрѡсѡалим из нимѡ. ѡ заразѡхъ розказѡетѡхъ жѡлѡнѡкром своѡм, ѡви ѡшли во Киѡфѡлемскѡѡ повѡкт ѡ ѡви ѡу самоѡмѡхъ мѡстѡхъ Киѡфѡлемѡхъ ѡ ѡу егѡ повѡктѡхъ ѡви вигѡбити ѡускѡхъ дѡкти мѡзѡкого полѡхъ, хлопѡтѡвѡѡ ѡ дѡктѡѡѡ малихъ, которѡѡе сѡтѡ ѡу дѡрохъ лѡктѡхъ, ѡ меншихъ, ѡ тихъ, которѡѡе перси матернѡѡе сѡтѡхъ. ѡ вѡзбожнѡѡи ѡ шѡленѡѡѡи кролю Іродѡхъ! на що сѡ важнѡшѡхъ своѡм шѡленѡѡм розѡвѡмомѡхъ! ѡкѡхъ не можѡшѡхъ сѡѡѡца з неѡѡ ѡзнѡти ѡ вѡктѡра ѡу полѡ поймѡти, ѡ ѡгна гѡрашѡга ѡу своѡѡ рот ѡуѡзѡти, такѡхъ не можѡшѡхъ Хѡѡ сѡѡ бѡѡѡѡ ѡуѡбити. Лѡкнѡе

са товѣ, ѿ Іродѣ шаленнѣ, Хтѣ поклонити, нижли ѿ Хтѣ снѣ
бжго вѣдѣ мѣти.

Тѣтъ, мой наймишии хрестинане, прислѣхайте са пиано на
том моемъ казаню велікого ѿ несподѣваннаго ѿпадкѣ на дѣ-
точки маліе, ѿ клопотѣ ѿ плачѣ ѿцемъ ихъ ѿ мѣремъ. тѣтъ ѿмѣканъ
ѿуха слѣшати да слѣшитъ, що са стало.

Скоро жолнѣре Іродови ѿвойшли во Еифлаемскіи повѣт,
зараз почали чинѣти по маліухъ дѣточкахъ невиннии ѿвѣтѣ.
ѿ перси мѣтерниухъ ѿривали да погѣбляли,
ѿ розмантніи имѣ смѣрти зѣдавали.

Иниухъ конми топтали,
по ѿлицахъ иніухъ за волосы брали,
ѿ камѣна розбивали,
иніухъ за ножки брали ѿ на двое роздирали,
иніухъ ѿстрими сѣлицами *) скрѣзь пробивали,
иніухъ на ѿген метали,
иніухъ димомъ заперши дѣшали,
иніухъ на двѣрахъ ихъ на коли ѿстикали,
иніухъ ѿ водѣ метали,
иніухъ на поли фѣйсами **) розтѣсовали,
иніухъ ѿ хвостовѣ конскихъ ѿвѣзавши волочили,
иніухъ ѿстинали мечемъ не маючи мѣти.

а дѣточки іако немовлатка вѣдѣчи того не знають,
ѿни донѣмають', ижъ то зъ ними жарти мають':
за мѣчѣ рѣчками сагають,
подъ мѣчѣ головки своѣ хѣлають,
а ѿни ѿкалнѣи головки имѣ ѿстинають,
иніимъ рѣчки ѿ ножки ѿтавѣши передъ ѿціи ѿ мѣти помѣтають,
иніухъ истикали на копѣа на конецъ;
не еденъ тамъ по снѣ заплакалъ ѿтецѣ,
ѿ мѣти

по своемѣ миломѣ дѣтати.
ѿци вѣдѣніе ѿ мѣтри смѣтніе до ногѣ жолнѣромѣ ѿпадаютъ,
слѣзами своиміи ноги ихъ ѿкалнѣвають,
дорогіе имъ подарѣнки даютьъ,
скарби своѣ имъ ѿвѣрають,

*) На марг. приписано: сѣлиц' дрѣвланіе рожни ѿстрие.

**) Изъ малярскаго fejsze — совира.

ѿ змилована дѣточок своихъ просать.
 Иніе же сами
 голови свои над своими дѣточками
 под мечи ѿстрии подкладаютъ, [милихъ.
 аби то не видѣли такои ѿкрѣтної смерти дѣточокъ своихъ
 Яле ѿны ѿкрѣтніки на то нѣчого не дѣлаютъ,
 але еще горшими са ставаютъ,
 немлостиве дѣточокъ малихъ погвѣлаютъ,
 іако чѣсю пшеницѣ пожинаютъ.
 Там кров по всѣхъ оулицахъ іако потоки текла,
 [іак] вистрие стрѣменми плинсла,
 во гдѣж там жадного двора бѣда не мінсла.
 Не толъ оу Бифлеемк мѣстк,
 але и во всем его повѣтк
 жолнѣре Іродови нѣ на що не погладаютъ,
 немлстиве дѣточокъ погвѣлаютъ,
 волю и розказана своего пана*) крола випол'на[ю]т.

Сѣма великаа, братіе, дѣточокъ малихъ, ді. тысячъ повѣто
 за панована Идѣмѣйча Ірода, проклатого крола.

ѿцѣ вѣдніи и мѣтки до Бѣа волаютъ,
 в нѣо рѣки поднимаютъ,
 ѿ землю пер'сами оударяютъ,
 голосом жалѣним гор'ко волаютъ:
 „ѿ нѣо и земле, чомѣ нас не покришь
 и чомѣ нас вѣднихъ не ратѣеш,
 и зъ нашими дѣточками чом нас не оукришь,
 авѣмо не били мордованы
 тими то ѿкрѣтніими Іродовими слѣгами!“

[Б] смѣткѣ и горести каждого дѣтатка
 говоріла matka:

„ѿ дѣточки наши милие,
 волѣли бисмо вас на тон свѣт' не родити,
 нишли теперъ на васъ такю ѿкрѣтнюю смерть видѣти!“
 Голос' великий слышно было оу мѣстк Рамк:
 Рахил плачетъ снов' своихъ и зъ иными женами.

*) В рукоп. тут додано зайве слово: слѣхают.

Ѡ Бже справедливий,
 який тогда бил голос жалбаний!
 Ѡ Йроде кролю, великий тиране,
 тож каменное срце маеш,
 крикѣ ѿ плачѣ дѣточок малих не чѣш
 ѿ над ними са не змилѣш.
 Ѡ безбожний кролю Йроде! За тни то малѣ дѣкти*)
 запекне будеш оу пеклѣ сидѣти.
 ѿ такъ на него Ѡ Бга помста ѿпала,
 иж его живого на манстаткѣ королевском червѣ розточнали,
 толко цю хроброри зостали,
 а дияволи дѣшѣ его до пекла порвали.
 а дѣточки цртѣка нѣсного совѣк достали.
 Бгѣ же нашему слава во вѣки вѣком. амин.

Отсей текст був опублікований дром Ом. Калитовським (Ма-
 теріялы до рускои литературы апокрифичнои. Львовъ, 1884)
 стор. 22—25.

Л. Замоийский рукопис естор. 10—12.

(Мѣца септєврїа въ ѣ. днѣ слов оу оубиѣнїи стго
 ѿ славнаго пророка Захарїи. Гѣ влгви ѿ чѣ**). В лкто
 четвередесатнєс Йредоу цртвоуюцю, ѿ възмысканїе створи ѿз-
 бити младенца въ Іерлѣмк. тогда Іушенфѣ Фвѣтѣ прїатѣ¹⁾
 Ѡ англа, ѣже ѣсть сила²⁾ Бга вышнаго, взати³⁾ ѿтрочѣ. ѿ по-
 имѣ матерѣ его прїидѣ [sic!] въ Єгиптѣ [sic!] ѿ створи тоу
 вї. мѣца в домоу Іафѣвѣк, члѣвка ѣтера вжїа. ищемоу⁴⁾ же Ісѣ
 ѿ не ѿвращемоу лѣтѣ же разгнѣкѣ са Йродѣ ѿ повелѣ ѿзбити
 младенца въ Вифлиѣмѣ Ѡ двою лктоу ѿ ниже. тогда Єлиса-
 вефѣ вземши сна своѣго Іуѣнна вѣжа в гороу. Йродѣ же искав⁵⁾
 ѿ не ѿвретѣ, посла оубїица своѣ кѣ Захарїи ѿцю его пытаѣ,
 гдѣ ѣсть снѣ твой Іуѣнна? ѿ Фвѣщавѣ Захарїа: „азѣ слоугѣ
 Гѣ Бга Іїзлѣ ѣсмѣ, ѿ снѣоу же своѣмѣ не вѣдѣ⁶⁾, гдѣ ѣсть“.
 пришедши же посланїи кѣзвестїиша словеса Захарїина. ѿнѣ⁷⁾ же
 паче гнѣвом раждег са реч[ѣ]: „ѣгда оубѣ снѣ его хоцет цртво-
 вати въ Іїзлѣ?“ ѿ посла. к немѣоу пакы глѣ: „їдите ѿ приноу-

*) В рукоп. дѣточки

***) На марг. киноваром: глѣ[а] ѣ.

дитк [sic!] ёмоу, да аще дѣт сѣа своёго, то нѣврѣзете ёго, аще ли ни, то ѿмѣше привѣдите ѿ сѣмо⁸⁾ ко мнѣ“. моучителеви же послушници пришедше ко Захаріи рѣша: „даждь намъ⁹⁾ сѣа своёго! аще ли не даси ёго, то кровъ твою проліёмъ въ цркви вѣій“. ѿ рече Захарія: „кровъ мою проліете, но дшю мою ѡвращеть Гѣ на ѿвѣхъ“. ѿ авіе начаша тои ноци побивати пре[д] дверѣми црковными. ѡнъ ж[е] ползаѡ прійдѡ близъ ѡлтарѡ ѿ тоу проліа сѡ кровъ ёго ѿ сѣседѡ сѡ ѿ вѣи ѡко камень въ послушество Иродоко¹⁰⁾ ѿ ѡсоужденіе. ѿ авіе прійдоша людіе задѣтра, ѿ Захарія не ѿзыидѡ противоу ѿмѣ по¹¹⁾ ѡвчылю. медалшю же ёмоу¹¹⁾ дрѣзною ёдннѡ ѡ ннх вноутрѣ¹²⁾ въ стѣнище ѿ лѣша гла ѿзъ ѡлтарѡ глѡщъ: „Захарія оубѣенъ вѣи“ ѿ пристопль видѡ кровъ сѣсѣдшоу сѡ¹³⁾. тѣло¹⁴⁾ же невидѡмо [sic!] вѣи¹⁴⁾. ѿ ѿшед конѡ повѣда ѿмѣ вышнѣе. ѿ сѣтвориша людіе зѣ. дннѣ плача¹⁵⁾. вѣи же соущей¹⁶⁾ Елисаветѣи в горѣ страх велій ѿ ѡко мнѣти сѡ ёи натѡ быти ѡ оубѣицѣ Иродовыхъ. ѿ авіе вѣспій¹⁷⁾ глѣще: „гора¹⁸⁾ вѣія, прійми мѣтрѡ съ чадом¹⁹⁾ безаконѡ гонимоу!“ авіе же влѣгнѣи Бѣгѡ, ѿже преже прошенія даніе²⁰⁾ дамъ ёи. архангѣла Оуриала посла ѿ повелѡ горѣ растоупити ѿ оустрой праведнымъ ѡвителице, самъ влѣзе с нима въ пропасть ѿ²¹⁾ вѣ слоужа ѿма, оутверждѡ всѡ ѿз конѡ ѿ исполнѣ мѣсто, ѿ повелѡ ѿзыти воды въ пропасть [sic!]. ѿ²¹⁾ ѿзыидѡ источникъ воды влѣгы ѡдѣсноую страну²²⁾ ѿ ѡшнѡ хлѣвъ предложенія пыташе Іѡанна млѣккѡм.

Слышѡ же Ирод, ѡко Елисаветѣи к горѣ ёсть, посла послѣшателя²³⁾ моучительства своёго. ѿ шедше²⁴⁾ даже²⁵⁾ до пѣти пропаднаго ѿ много²⁶⁾ пыташе ѿ ничесоже ѡвретѣше възвратити ѡ ко Иродоу²⁷⁾ везъ оуспѣха. выкшоу ж[е] Іѡанноу въ пѣстыни дѣ. мѣци прійдѡ Гѣ ѡ Египѣта съ Гаврилом архангѣломъ въ Вифаѡмѣ юденскнѣи въ цркви вѣій. ѿ повелѡ Оурилоу привести Іѡанѣна ѡ горы нещю въ цркви. ѿ прійдоша²⁸⁾ ѡ вѣсчисленыхъ²⁹⁾ чѣтыре силнѣи архангѣли Михаѣлъ ѿ Гавриѣлъ, Оуриѣлъ ѿ Рафаѣлъ, ѿ³⁰⁾ вѣи посеред ннх тѣло Захаріино³⁰⁾. ѿ вдоушн конѡ Бѣгѡ дѣхъ животнѣнъ, ѿ вѣставѣше вси³¹⁾ слоужаѡхъ Бѣгоу. повелѡ же спѣсъ ѿзыи ги вѣдѡ. идѡже стѣлѡ стѣмъ цркви вѣій³²⁾ источникъ вѣсѣртїа, ѿ крѣти в нѣмъ перкїе Іѡанѣна, потому крѣти ѡца ёго Захарію. ѿ ѡвѣцѣша ангѣли: „аминѣ“. ѿ пакы въпѣахоу глѣще: „стѣ, стѣ, стѣ ѡца Бѣгѡ сѣдѡи на прѣлѡ славы“. ѿ повелѣнїе сѣ³³⁾ ѡ ѡца свѣтомъ вѣи ѿ³⁴⁾ коупель ѿвнѣа. ѿ пакы рѣша: „аминѣ“. ѿ повелѡ Гѣ оусноути Захаріи ѿ ѡввикѣше тѣло Захаріино ангѣли пѣгрѣвоша³⁵⁾ въ цркви вѣій под ѡлтаремъ. ѿ идѡ

ГѢ съ³⁶ Гавриломъ въ Египетъ, Іѡаннѣ съ Оуриломъ³⁶⁾ въ поустыню къ Елисавети, такова величїа съдѣлаша сѧ. и внигда ж[е] Іѡаннѣ начатъ на нозѣ востаѣти и ходити, и бывшю же емоу ѿ мѣи, реч[е] а҃гль къ Елисавети: „ѡдой ѡтрочѧ, и да не прїиметь сесѣца, но да коудеть емоу пища медъ*) дивїи и брадци финиковы“. над пропастию финикъ възрасте красенъ, и в годиноу приклонаше сѧ дрѣкото. мед же дивїи три чашн воды естъ, іако дивїа мѣста сладость прозаке, сирѣч мед дивїи. бывшю же Іѡанноу гї. мѣи реч[е] а҃гль къ Елисавети: „иыиди ѡсїодѧ, іако Ирод оумерлъ естъ“. також[е] въ Египтѣ реч[е]но бѣ Иисифѣ ѡйти ѡ Египта. Слыша Иисиф, іако Архелле цѣтвоуетъ въ Иудей въ Ирода мѣсто ѡца своѣго, оубоїа сѧ тамо ити и вѣжа къ Галилюю въ град Назаретъ. лѹчи же сѧ Елисавети и цѣловаста сѧ Мрїѧ и Елисавет, Іс же съ Іѡаномъ. тогда исполни сѧ реченое прѣкомъ: ѡ Египта призвахъ сѣи мой, и пакы: Назаранин нарицаетъ сѧ, и пакы: Галилеѣнинъ наричетъ сѧ; людїе съдѣшїи въ тѣмѣ свѣтѣ видѣша велїи. Іѡанноу ж[е] прѣданоу бывшюу в рѣкоу арха҃ггла Оурилла е. лѣтъ смїи ѡчлече сѧ въ ризоу ѡ влас велѣлюж и поїас оумсмыѧнъ ѡ чреслѣхъ своихъ илмїи, иноїа же ризы искоуснейши не прият развѣ томъ. и растыи съврѣшенїемъ до конѣца пребѣ, іакож[е] Гїѧ риза съвѣше тканѧ и швенѧ. бывшюу же Іѡанноу вї. лѣтъ и Археллею оубѣданъ бѣ и вѣжа въ град галилейскїи, ѿ лѣтъ исполнь. нами же цѣтвоующѣ Іс Х҃ъ Б҃гоу нїшмоу, емоу же слава въсегда и ннѣ и прѣно и въ вѣкы вѣкомъ. аминь.

Вар. Львівського рукоп. 1) прїимъ 2) дод. кїїна 3) взать 4) искомоу 5) искован 6) не вѣм 7) Ирод 8) вас. 9) дай 10) Иродови 11—12) вас. 12) вас. 13) изсѣдшою сѧ 14—14) вас. 15) плачюще сѧ 16) соущи 17) вѣзопи 18) горо 19) ѡтрочатемъ 20) дарованїе 21—21) вас. 22) страны 23) дод. Ирод 24) шедша же 25) вас. 26) многыхъ 27) вас. 28) приведоша его 29) безплѣтнихъ 30—30) вас. 31) вас. 32) въ цѣрки бжїи 33) вас. 34) сїи 35) дод. и 36—36) вас.

Оповіданє про втеку і чудесний ратунок Елисавети з Іваном Хрестителем і про замордованє Захарїї на розказ Ирода взяте з Первовангелїя Якова, гл. XXII—XXIV (див. висше стор. 45—46), котре своєю чергою черпало тут із рабїнських оповідань про ратунок Ісаїї в нутрі дерева, що само отворило ся перед ним, а по-

*) Тут у Замойськїи рукописї уриваєть ся оповіданє через те, що одна картка видерта. Конєць подаємо в Львівського рукописеу XVI в. (Оссол. 38, стор. 16—17). З него ж виписувємо і варїанти до першої частї сего тексту.

тим зачинило ся за ним і про замордоване пророка Захарїї сына Йойади в храмі і єго кров затвердлу як камінь (двв. Rud. Hofmann, op. cit. 137—138). Ивѣший мотив замордованя Захарїї подає поміщене в остатїім розділі сєго тому оповіданє Епифанїя монаха, що оивраз ся на старїй церковнїй традиції, двв. кінцеву увагу до того тексту. До сих оповідань в нашїм текстї домішано деталї і цілу одну легенду — незвісні нам з вїяких иньших жерел, а власне про ангела Уриїла посланого на службу сьв. Іванови, і про хрещенє сьв. Івана і єго батька Захарїї, вбитого і на хвилю оживленого Ієусом, що за для сєго чудесно прибуває з Єгипту. Дещо з того, чим відрїжняєть ся наше Слово від тексту Первовангелїя, є в грецькій статті „Μαρτύριον εἰς τὴν ἀποτομὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου“, опублікованїй Васильєвим із рукопису XI в. (Anecdota graeco-Byzantina, pars prior. Collegit, digessit, recensuit A. Vassiliev. Mosquae 1893, стор. 1—4). І так маємо там оповіданє про те, як Іродові убійці ходили шукати Єлисавети в гори і дійшовши аж до пропасти, де була вона, не могли йти далї і вернули ся; про те, що в пропасти з одного боку було жерело, а з другого показний хлїб (ἄρτων παράθεσις); про те, як Єлисавета на пятїм (в нашїм текстї на девятїм) місяці на розказ ангела відлучила Івана, хоча про дальшу єго поживу говорить ся инакше; далї про те, що Єлисавета з сином вийшла з печери, коли Іванови було 13 місяців. Майже дословно сходить ся наш текст з иньшим грецьким текстом, доси не опублікованим в цілости і знайденим проф. Кірпичівковим поки що в однім пізнім рукописї Атенської бібліотеки (XVII в.), з котрого він і подав виривки (Византїйській Временникъ, 1894. кв. 1, стор. 185—187). Порівнанє словянського тексту з грецьким, dokonанє проф. Сперанским, показує, що наш текст в початку дещо троха вкорочений супроти грецького і уриваєть ся на поворотї Єлисавети до дому, коли тимчасом у грецьким оповідаєть ся далї про житє сьв. Івана. (М. Сперанскїй, Славянскїя апокрифическія евангелїя, общїй обзоръ. Москва 1895, стор. 125—126). Цїкаво, що оповіданє подібне до нашого, а властиво дуже близьке до того, яке опублікував Васильєв, було звісне нашому Даннлови Паломникови (Сперанскїй, op. cit. 35—36).

М. Перемиський Пролог XVI в. стор. 24.

(Мѣа тогож вѣ. днь памат сѣаго прѣрка Захарїи ѿца сѣго Івана прѣдїтеча). Захарїа прѣркъ влше

снѣ Іудеѣв жрѣца, ѿ Щѣ же Івана крѣткѣ, жрець же вѣ ѿ црѣкве Іерусалимскыѣ. сѣи вѣзываете сѣ Параклитѣ. вѣшед же нѣкогда вѣ црѣковь ѿ покладити, ѿ видѣ а҃г҃ла вѣѣа стоѣща одеснѣа странѣ шлѣтара кадилнаго, вѣзвѣщающе емоу вѣ старости родити снѣ Івана прѣдitchю. еже выс[ть]... ѿ жрѣтвѣк... Івановѣ шестыѣ мѣцѣ, слоух выс[ть], ꙗко хощет Ірод царь жидовскыѣ извити младѣнцѣ ѿже вѣ Иудеѣшлѣ, Гѣ нашего Іс Хрѣ, тогда томоу рождашѣ сѣ. оубоавши же сѣ Елисаветѣ мѣти Іванова ѿ скры его вѣ вкрѣтѣнѣ шкон поль Іордана. Е҃го же вѣзываетъ Ірод ѿ не шверѣте ѿ повелѣ заклати Захарію посредѣ жрѣтвѣвника ѿ пролати крѣвь его вѣ црѣккѣ. ѿ тако прѣдан выс[ть] безаконными Іудеѣи ѿ повелѣніем нечестиваго Ірода, ѿ положенъ выс[ть] вѣ гробѣ прѣдѣ своѣхъ.

Конецъ сего оповѣданя основаный на первоєвангелію Якова; початокъ наивнимъ способомъ потожсамлює сего Захарію з старозавѣтнимъ пророкомъ, синомъ Іоѣди (Іоѣа), про котораго смерть рабинѣ вложили оповѣданѣ, що було скопироване авторами християнами такоуж для Захаріѣ, батька Івана Хрестителя.

Н. Рукописе о. Теодора з Дубівця, стор. 161.

(Слово ш дѣцѣхъ старога законоу). Вѣ старом законѣ дѣцѣк вѣходили вѣ црѣковь и малы мѣсто шсобное свое вѣ црѣккѣ, и знамѣ имали на челѣ ꙗко звѣздоу. сѣла Бѣа по рѣштвѣ снѣ тамѣ ставала изъ дѣцѣми, а звѣзда тамѣи бывала на нѣи. ѿ рѣкли Жидове: „не годит сѣ ѿ там ставати сѣ дѣцѣми. нехай стаєть сѣ жѣнами“. и хотѣша сѣ нѣи снати знамѣ звѣздѣ, и посагнуша рѣкою по знамѣ, ино на плѣчи сѣ оукѣзало. и шни там сагнули, и шно на другомъ плѣчи. и не вѣзмогеша снати ззнаменѣа. сѣи же Захаріа рѣкль: „до рѣштва дѣвою и по рѣштвѣ дѣвою“. ѿ повелѣ Захаріа Бѣи сѣ дѣвами ставати. на Захарію рѣптахѣ Жидове за то.

Отсе оповѣданѣ вѣяте з обширноѣ компіляціѣ Епифаніа монаха про житѣ Богородицѣ, див. текет ѿ в остатнѣм роздѣлі сего тому. Про те, що Захаріа поставив Марію вже по вродженію Ісуса в храмѣ мѣж дѣвчатами і тим обурив на себе Жидѣв, так що його вбили за се, знаютъ уже Оригенъ, Кирило Александрийскыѣ, Теофілактъ і инші старѣ отцѣ црѣккѣ, див. Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 138—139.

О. Рукописний уривок XVII в., стор. 21—22.*)

(Є) нравѣ Бѣородичинѣ Мѣре Бѣїа стѣго Єпи-
фанїа презвитера, ѡ знаменїи ѡбрази ѡ вѣзраста
стѣмъ Бѣїа. нѣкѣїи же рѣша волѣми паче среднѣго
вѣзраста ѡмѣщїи ѡ). Было оубо мѣсце ѡмѣщено въ храмѣ
Гѣни при лѣвой сторонѣ близь жертьвенника, гдѣ стоѣли двѣ
токмо єдинны. ѡ оубо по скончанїи пѣнїа ѡныя двѣ по ѡшествїи
члѣкъ каждая ѡишла къ своѣси, Мѣрїа же ѡсталаше ѡ прѣкывала
стерегѣчи цѣрковѣ ѡ ѡлтарѣ ѡ слѡужила їерешм. ѡбычай же ея та-
ковѣ быкъ: тиха по всемоу, малогаїва, скоропослѡшлика, блѣго-
привѣтлива, стыдливѣ къ всакомѣ члѣкѣ, не смѣшлива, не смѣ-
тливѣ, не гнѣшлива, почитивѣ, почитѣщи, покланѣщи сѣ всѣмъ.
вѣзрастомъ же среднимъ, паче же ѡ воли срѣднаго вѣзраста ѡмѣ-
щи, смѣгла [sic!] лицѣмъ, рѣсы власы, рѣси ѡчи, блѣголѣпнѣ, чер-
ни крови, носѣ похилень, рѣцѣ долѣкѣ, перѣсти долги, лице долго,
блѣдатѣжъ вѣїежъ ѡсплѣнена, не вѣжѣва, не величѣва ризами, блѣго-
оумна, смиренїе по премногѣ ѡмѣщи, ризы ѡ самородныя волны
ѡмѣщи ѡ носѣщи ѡ любѣщи, сирѣчъ, їакова ж[є] волна вѣдетъ ли-
цемъ, ѡ не цвѣкты ѡ хитростѣжъ ѡвагрена ѡли ѡсинена, їакоже свѣ-
дѣтельствѣетъ стѣи ея ѡмофоръ, рѣкше манѣїа. Число же лѣтъ са-
мыя прѣстыя влѣдѣца нашея Бѣїа сице: ѡи трѣхъ лѣтъ свѣщи привѣдѣста
їѡ родитѣля еѣ Гѣи, ѡ свѣтвори въ цѣркѣи вѣ. лѣтъ, ѡ в домѣ
Иѡсифовѣ мѣи четыры, ѡ тѣжъ блѣговѣщенїе прѣятъ въ патнадѣсѣт
лѣтъ. ѡ съ сѣомъ своїемъ Гѣмъ Бѣмъ свѣтвори лѣтъ лѣ. ѡ по вѣзне-
сенїи Гѣни была в домоу Іѡанѣна Бѣослова лѣтъ кѣ., дондеже прѣ-
стави сѣ.

Так само сей, як і попередній текст, хоч узятий із житєпису Богородицї, котрого автором виставлено якогось Єпифанїя монаха, не є дословним виривком із того житєпису, а подає деталї зібранї до купи з рїжних его мїсць. Ми мїстимо тут оба тї виривки, отсей спеціально цїкавий як проба стародавньої прозопографїи Богородицї, а в однім із дальших роздїлїв подамо також аналогїчний текст для прозопографїи Ієсуса, що так само цїлком входить в обсяг апо-
крїфічної лїтератури.

Є се той сам уривок, з якого в т. I. Памяток подано скорочений текст статтї про 12 каменїв на стор 255—257.

IV. Ісусові дитячі літа.

A. Перемиський Пролог 1632 р. к. 114 v. — 115 v.

[Св. сѣмя в Нафанаїловім саду]. Ёгда Ірод ѡзбиваше мѡднца, ѡца оубити рождышаго сѡ Хѡ¹⁾, тогда Ісусифъ по повеленію аггла поем ѡтроча Іса ѡ матер ѡго Мрїю ѡ вѣжа вѣ Ёгипеть. ѡ пришед вѣ виноград Нафанаїлевѣ сѣкры младанца сѣ мтрїю оу садѣ, сам же ѡде²⁾ вѣ Каноу ѡ³⁾ хотѡй ѡспытати, ёгда сѣт⁴⁾ в нем оубїйца Іродовы. ѡ сѡ⁵⁾ Нафанаїл оубрѣ ѡго, прызва ѡ под смоковницѣ, под нею же вѣ стрегїи винограда, ѡ г҃ла: „ѡ коудоу ёси, старче, [ѡ] чтѡ твориши здѣ⁶⁾ вѣ виноградѣ?“ ѡвѣща Ісусифъ⁷⁾: „ѡ видѣема вѣжоу дѣтооубїйца⁸⁾ Ірода, здѣ ж[е] скрѡхъ мѡднца сѣ матерїю ѡ се вѣхождоу вѣ град сѡ⁹⁾, ѡ еда ѡ здѣ¹⁰⁾ Іродовы оубїйца? ѡ оустѣ меча¹¹⁾ Хѡ Г҃ла ѡсторѣ¹²⁾, ѡ здѣ неѡспытанею стрѣлоу ѡскомаго погоубѡю“. ѡ г҃ла Нафанаїл: „не вѣнїди ты вѣ град¹³⁾, нѡ приведи сѣмо¹⁴⁾ мтрѣ сѣ младанѣцѣм¹⁵⁾. ѡ видѣвѣ Мрїю, ѡ Хѡ на рѣкоу поносиша¹⁶⁾, довалѣно давѡй¹⁷⁾ ѡм брашно, ѡ ѡпстѣ¹⁸⁾ вѣ поут сѡй. ѡ се вѣспоминѡла рече Хѡ: „под смоковницею видѣхъ тѡ“. ѡ тѣмѣ вѣкровѡвѣ ёмоу Нафанаїл по нем ѡде.

Варианти з Комарнянського Пролога. 1) црѡ Хѡ 2) ѡдаше 3) вас. 4) сѣт ан 5) се 6) вас. 7) дод. рече 8) оубїйца ради 9) сѡй 10) ѡвѣсѡс 11) да не ѡстрѣї мене тѡ 12) ѡстрѣгнѣт 13) виноград 14) здѣ 15) ѡтрочатѣм 16) носима ѡ 17) дал 18) ѡх

Отсей виривок із проложного жития апостола Нафанаїла досѣ, скїлькѡ знаю, не звернув на себе увагї учених. Оповїданѣ скомпонованѣ очевидно для поясненя слів Ісусових у євангелїю св. Івана (I, 44--52), що вжѣ вперед бачив Нафанаїла під смоковницею

і знає его ширість. Варто зазначити, що автор сего оповідання виходить з того погляду, що св. сім'я втікала не з Вифлеєма, а з Назарету, бо ж Нафанаїл був Галилеянин із Бетсаїди (не з Кани), а шлях із Вифлеєма до Єгипту зовсім не йде через Галилею, як би виходило із отсеого оповідання, а надто в Кані галилейській Йосиф не мав чого боятися Іродових убійців, бо ті були тільки в Вифлеємі і его околицях.

Б. Рукопис Степана Теслевцьового ст. 197—199.

(Казана на соборъ прѣстоу Бѣи). Сѣий свѣтистъ
 Азъ написавъ оу днѣшнемъ свѣтѣ оу зачалѣ четвертомъ тыми
 словы мовачи: Коли были штишли тоты трыє королѣ до своєй
 штчны поклонивши сѧ Хѣ, оу той часѣ показал сѧ аггль Гнѣ
 Йѡсифови и рекъ к немъ: „Йѡсифе, оустань, ѡскдлай ѡсла и возми
 ѡроча и мѣтръ его і оутѣкай ѡтол до мѣста Єгипѣтс, оу зе
 млю цыганскѣю, и тамъ всѣдъ, поки ти рекъ, во хочет Ірод Хѣ
 Снѧ вѣжого загвѣнти“. Оуставши Йѡсифъ ѡскдлавъ ѡсла и пе
 садилъ на него прѣст. Бѣс со Хѣмъ, и пошли до Єгипѣтс, як
 емъ розказалъ аггль Гнѣ. И придало сѧ имъ быти на попасовискѣ,
 и тамъ не было воды що пити самымъ і ѡсламъ[и]. И тамъ рекъ
 прѣст. Бѣа до дитѣте, до Хѣ: „ѡ снѣ мой, молю ти сѧ їако
 Бѣс, не маємо тѣтѣ що пити, нѣт естъ безводный“. Тамъ помо
 лила сѧ Мѣка Бѣа Гѣ Бѣ, и тамъ заразъ с подъ единого камене
 и стекла вода баръзо стѣдненна и вѣла якъ молоко и солодша
 ѡ меда*). И тамъ прославили нѣснаго Бѣа. И стоить тамъ надъ
 тою водою дерево красное, высокое барзо, фѣгѣвое, на которомъ
 видѣли плодъ прекрасный, а были голодный ѡвоє, Мѣа і Йѡ
 сифъ. И рекла прѣст. Бѣа: „ѡ снѣ мой, видимо ѡвоцѣ, але
 высоко“. И помолила сѧ Мѣка Хѣа и рекла до того дерева:
 „Древо, древо, во йма Снѧ моего Іс Хѣ подай намъ плодъ сво
 его, авѣсѣмо сѧ погодовали и подъ тѣкню твоєю попочили, . . .
 слнѣе горячестію своєю пригрѣваетъ“. Тіако . . . . выговорила
 прѣст. Бѣа, в той часѣ того дерево заразъ сѧ надъ нухъ нахилило
 и листѧ свое с плодомъ поддало, и доты надъ ними такъ сто
 лло, ажъ доки выпочили и того ѡвоцѣ фѣгѣового доволно сѧ
 насытили и воды сѧ той доволно напнали. И коли южъ было

*) На марі. дописано: Чсдо першоє Хѣо по рождѣствѣ его.

сѣнце с полѣдне, пошли во пѣт' свой вѣгодарачи Гѣ Бѣ, а тогѣ древо зноуѣ сѣ до горы поднѣло. И тогѣ вода и тогѣ древо и до днѣс стоѣт тамо, и теперѣ тамѣ водорожнѣи люде спочивают во имѣ Хѣо и прѣст. Бѣи. И коли оувоишла прѣст. Бѣа оу мѣсто Египетѣ со Хѣмѣ, оу той часѣ оу вожищи египетѣской оушит'ки вѣи поганскѣе оупали на землю и покрѣшили сѣ на пороу, не стер'нкли приходѣ Хѣа. И там прекывала Прѣст. Бѣа оу Егип'тѣ со Хѣмѣ і со Іусифомѣ до часѣ іѣв'леніѣ аггльскаго.

Оба апокріфічні епізоди, про які згадуєть ся в отьому казаню, взяті із так званого Pseudo-Matthaei evangelium de ortu beatae Mariae et infantia Salvatoris, де вони мають ся в розд. XX і XXIII. Се евангелиє є обширний апокріф списаний по латині деє у V. віці на основі грецьких апокріфічних евангелий (Первоєвангелия, ев. Томи і вивших), котрі зрештою автор перероблював досить свобідно, див. Const. Tischendorf, Evangelia apocrypha, Lipsiae 1853, стор. XXVI—XXVII.

В. Сокольський рукопис XVIII в. стор. 291—292.

(Чѣда, которыи сѣ стали, гды Хѣ перед Іродом до Египта оуходилѣ). Первое чѣдо. Разбойникѣ ѡден з скрытого своего мѣста кыйшолѣ, авы Марію и Іусифа зо всего зѣнил, а ѡбачивши немовѣтко Іѣа и Марію маткѣ ѣгѣ носѣчѣю, зараз оумыслѣ свой ѡмѣкнѣвши и з драп'кѣного звѣра в' покорного варанка перемѣкнѣвши сѣ, ласкаве до свое[й] іѣскин'кѣ ѡнѣх запрѣвадилѣ и с тѣх речей, которыи оу себе мѣлѣ, много имѣ далѣ. За которѣе ѣгѣ деврод'кѣство зараз Хѣ ѣмѣ нагородилѣ таковым спосокѣм, авѣтѣмѣ жена того разбойника мѣла сѣна паршиного, а скоро тою водою, в которой Прѣчистѣла пелены ѡтрочати Хѣ ѡмывала, и ѡна своего сѣна ѡмыла, зараз во'нѣм ѡ паршии зѣстѣвши оуѣлѣченѣи вылѣ, а сам той разбойникѣ, висѣчи с Хѣмѣ на кѣт'кѣ по правници, стал сѣ годным (на ѡнѣи слѣват: „Помѣни мѣ Гѣ“) оуслѣшати ѡ Хѣ: „Днес со мною вѣдѣши во раи“.

Иторое чѣдо. Пишет ѡден з' оучитѣлей цѣрковнѣх, іѣко скоро прийшолѣ Іусифѣ до мѣста Гермопола и привѣлижила сѣ до брамы, древо высокое и велми великое замѣкшавши сѣ и аж до земли верхом сѣхливши сѣ, честь и поклѣн Хѣ ѡдавало.

Третєє ч8 до. Гды приходилъ Хс̄ з маткою своєю а з Іу-сифом до Єгиптѣ, теды дерево палмовое велми старое ѡтдаючи чєсть Хс̄ ѿ матцѣ ѣгѡ, нахилило ся къ нимъ, [аки] совѣ з него дактиловѣ набрала, а потомъ зновъ з наг[ла] поднесло ся, що видячи блавохвалци ѡное дерево [под]тиали. але ѡное дерево настѣплюючи ночи . . . такоужь. ѿкъ ѿ первой было, зостало, толко знаки або карвы натятыи зостали.

Четвертое ч8 до. Гды Пречистая з' Іусифом през іаскинкѣ єгипетскон пѣстынкѣ ѿшли, теды зкритата розныи, то єст лвы, лямпарты, медведѣ, смоки ѿ иншии ѡтосюд выходили ѿ перед Хм̄ смираючи ся, іако могли, чєсть ѿ поклонѣ ємѣ ѡдавали.

Пятое ч8 до. Гды Марїа пришла до Гермополя, в котромъ первой мѣшкала, а не знайшовши жадного до промѣшкани дома, ѿ кѣтѣшила до нѣкаторон божници, гдѣ было балвановѣ тѣе. по числѣ дний всего рокѣ, котрымъ то балваномъ каждого дня належитая чєсть іакъ Бг̄с правдивомѣ ѡддана была, теды на той час на приход Хс̄ ѿ матки ѣгѡ всѣ ѡныи балваны на землю поспадали. Я гды тоє Іфродисєви князю жерцовѣ ѡзнамено, теды ѡнъ заразъ зо всѣмъ войскомъ своимъ до ѡноє божници пришедши Хс̄тѣ поклонѣ ѡддалъ. а ѡвернѣвши ся до своего войска рекъ: „Єсли бы сїй не былъ Бг̄омъ нашихъ боговѣ, певне бы ѡни перед нимъ не поспадали воздючи ємѣ чєсть возскѣю. Прето ѿ мы єсли того не счиниме, що наши боги оучинили, то певне всѣ іакъ Фараонъ великого небезчєстна на совѣк дознаємо“.

Шестое ч8 до. Гды вношений былъ Хс̄ до Єгиптѣ, теды на той часъ великое множество розного птаства по повѣтрю лѣтаючи ѿ солодко спѣваючи выдавали слова: „[Битай], битай цр̄ю!“ Єсли теды нѣкое ѿ безрозумное створѣни [чєсть] ѿ поклонъ своимъ створителю ѿ Бг̄с ѡдавало, іакъ [же то] карзѣкѣ намъ, котрыє смо на ѡбразъ єжїй, для похва[лы] ѿмени] ѣгѡ стѣго створены, потреба чєсть ѿ хвалѣ Бг̄с ѡдавати!

Де з чого видно, що сей текст — переклад з польського, хоча польського тексту отсеєго оповіданя я не стрічав. Є тілько віршована переробка першого чуда, що починаєть ся словами:

Gdy Najświętsza Paniienka po świecie chodziła,
I swojego Synaczka za rączkę wodziła.

Ся вірша друкована на окремих карточкахъ продаєть ся по відпуєтахъ простому народови; в збіркахъ духовнихъ віршів, тзв. кан-

тичках, її нема. Жерелом отсего оповіданя є „Pseudo-Matthaei evangelium de ortu beatae Mariae et infantia Salvatoris“, хоча наш текст є вільною (і дуже скороченою) переробкою деяких его епізодів, а деякі части нашого тексту взяті з якихсь иньших жерел. І так наше чудо 4 там є розд. XIX, наше чудо 3 троха подібне до того, що оповідано там в розд. XX (він зовсім близький до тої версії, яка є в нашім текстї Б); наше чудо 5, се коротко і з деякими змінами переповіданий зміст розд. XXII, XXIII і XXIV латинського апокріфа. Варто завважити, що в середніх віках були вже й окремо оброблювані латинські (а з них французькі, німецькі і иньші) легенди про втеку сьв. сім'ї до Єгипту, див. Tischendorf op. cit. Prolegomena, XXVII—XVIII і R. Reinsch, Die Pseudo-Evangelien von Jesu und Maria's Kindheit in der romanischen und germanischen Literatur, Halle, 1879, стор. 7.

Г. Рукопис Київської Духовної Академії ч. 26 (Аа, 111), к. 132.

[Відривок оповіданя про втеку сьв. сім'ї до Єгипту]. Тогда г҃ла Іѡсифъ: „ты, Мрїе, мыслиши ѡ ѡвоцехъ, а азъ мыслю ѡ водѣ, занеже не быти намъ водѣ на питиѣ“. тогда Гдѣ на рѣкѣ прѣчтей Мтрїи своей возопи и рече: „восклони са древо и напитай ѡвоцями мтрѣ мою!“ і авіе древо верхъ свой до земли преклони. тогда Мрїа і Іѡсифъ собравше плоды [?] его снѣдоша. Потомъ г҃ла Гдѣ: „востани древо и ѡверзи закрытое происхожденіе корене твоего“. і авіе высть тако. і изыде вода из корене древа того, ѡ нем же піаше Мрїа і Іѡсифъ і ѡсла своего напоиша.

Чю до 5-е. Тогда прѣчтаѡ Дѡа во Єгипет со Хрѣтомъ прїиде до єдинаго мѣста нарицаемаго Сиренъ, идѣже быше капище поганское, в нем же три ста шестьдесятъ идолъ стоѡхъ, тогда оубо всї падоша на землю и сокрѡшиша са.

Чю до 3-е. Тогда же в пѣти ѡном нападоша на Мрїю разбойницы хотѡши ѡнати ѡсла. тогда єдинъ ѡ разбойникъ ѡнѣхъ оубрѣкѡ Хрѣта младѣньствѡуща и рече: „аще вы взалѡ Бгѣ на себе тѣло члѣче, защитилѡ вы ѡ разбойниковъ сего младенца и не допѣстилѡ имъ ѡсла сего взати“. тогда прѣтаѡ Дѡа рече їмъ: „аще еси ты защитиши насъ, тогда сей младенецъ воздастъ тебе влѣдѣтѣ“. тогда разбойникъ ѡнѣхъ помощь подаде їмъ и защити ихъ ѡ расхищенїа. семъ Гдѣ при распатїи своемъ їгда висѣ на крѣтѣ с' правѡю странѡ его по пророчествѡ

мѣри своєї вѣгоє воздланіє даде рѣки: „днесь со мною вѣдеш и в' рай“.

Чюд о ѿ-є. Тогда же в' пѣсти ѿном пред Бѣю и Хрѣтом хождахъ лѣкове и па[р]дѣсове оуказюще имъ пѣть по пѣстыни. иногда же и дахъ за ними и в' почиваніи ихъ падающе пред ними и главы свои пред ногами ихъ полагахъ.

Чюд о ѿ-є. В' пѣтном шестейи ко Египту прѣсла Бѣа мылаше пелены, ими же Хрѣтось повить бываше. тогда сѣво жена иккла водою ѿною, в' ней же Бѣа и змы пелены Хрѣтовы, и змы сына своего волѣзненого, и вѣсть здравъ.

Про чуда, які діяли ся в часї втеки св. сім'ї до Египту, оповідають три апокрифічні євангелія, а власне „Evangelium Pseudo-Matthaei de ortu beatae virginis Mariae et infantia Salvatoris“, розд. 19—29, „Evangelium infantiae Arabicum“ розд. 9—10 і „Historia Josephi fabris lignarii“ розд. 8. Але у всіх цих текстах ми знаходимо тільки деякі з тих чудес, про які оповідають наші тексти, поміщені тут під А, Б, В, Г, Д, і Е. Пор. Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 140—154. Богато легенд на сю тему повстало мабуть на європейськїм ґрунті в середніх віках, див. Dr. A. Vöggtlin, Vita beatae virginis Mariae et Salvatoris, rtythmica. Tübingen, 1888, стор. 77—87; Julius Feifalik, Die Kindheit Jesu, Gedicht des zwölften Jahrhunderts. Wien 1859; Alwin Schulz, Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria und ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters. Leipzig 1878, стор. 19—26.

Д. Руконис Київської Духовної Академії ч. 54 (Аа, 150),

к. 13—16.

(Слово за два разбойника, како зачахъ сам ираспаша ихъ на пречестнѣмъ дрѣвѣ по ѡбѣ страны Гда нашего Іса Хя. глава лѣ.). Ёгда вѣсть рѣтво Гда Бѣа и Ёйса нашего Іса Хя, и и зви Иродъ мѣдницы иишци Гда Бѣа нашего Іса Хя. тогда поитъ Іосифъ прѣчтѣю Бѣс со ѡтрочатемъ поиде ко Египетъ, икоже рече емъ аггль. евахъ ко в горѣ тои два разбойника имѣючи съ сокою жены ис чады ихъ. ідинъ женѣ сердце колаше г. дни [и] ѡтроча малодшно ваше ѡ глада. дрѣгаго разбойника жена ѡ глада не взираше на ѡтроча дрѣга своего. тогда їмши разбойника два Іосифа

и Мрїю Бѣс носаци Гдѣ на рѣкѣ своєю, и видѣвши разбойникѣ
 возрадова сѧ, да возрастнѣтъ мѣти Бжїѧ ѡтроча разбойниче, по-
 неже жена ѣго волна беше а ѡтроча его алючице. рече разбойникѣ
 къ дрѣгѣ своему: „не сотворимъ и мѣжѣ семѣ ни женѣ ѣго ни-
 что, да воздойтъ ми ѡтроча, понеже жена моя волна ѣсть г.
 дни“. поемши Іусида с мѣрїю Гдѣ нашего носацию на рѣкѣ,
 и приведоша на ѡвитель свою. и вземъ ѡтроча свое разбойникѣ,
 и посадить и оу Бѣы и рече: „не сотвори зла срдцѣ своему!
 аще воздойши ѡтроча се, не сотворимъ тебѣ никого зла ни
 мѣжѣ твоѣму“. Бѣа же вземше ѡтроча разбойниче доврѣкъ высть.
 и возрадова сѧ разбойникѣ и рече: „аще не пришла высть жена
 со ѡтрочатемъ своимъ, азъ свое ѡтроча погвѣилъ выхъ“.
 и пѣсти Іусида с мѣрїю носаци Гдѣ и с великимъ даромъ.
 младенцы разбойничїи и возрастахѣ и выша разбойничїи ѡкоже
 ѡцы ихъ. ѣгда приведоша к' распатию Гдѣ нашего Іса Хрѣта,
 ѣмша ѡна два разбойника и приведоша ихъ к' Пилатѣ. и повелѣ
 Пилатъ распати ихъ тако Гдѣ. и сотворивше во чѣтнѣхъ дре-
 вахъ три кресты, и водрѣзи[ша] на соворице, и дѣже кѣ главы
 Іадамова. распаша Гдѣ на дрѣвѣ, ѣже кѣ возрасте изъ главы
 Іадамовы, и распаша разбойника ѡдеснѣю, его же воздой Мѣти
 бжїѧ, на дрѣвѣ, его же посади Лотъ г. главна. той же копѣше:
 „помани ма Гдѣ, ѣгда прїидиши во црѣвїи сї“. и видѣ в ран-
 а дрѣгаго разбойника распаша на дрѣвѣ. его же посади Монсей
 в Миррѣ горцѣи, тако же не лѣпно глѣше и спаде. Іадамъ же
 крести сѧ кровїю Гдѣ нашего Іса Хрѣта. разбойникѣ, его же воздой
 стѧ Бѣа, того же распаша ѡдеснѣю, той видѣ в рай, а дрѣги
 и спаде.

Е. Рукописи о. Теодора в Дубівця, стор. 213.

[Свята сімя між розбійниками]... не ж[е] ваше єдинаго сіа.
 тогда емше Іусида съ Бѣєю носаци Гдѣ, видѣвъ разбойникѣ
 Бѣоу съ мѣднцемъ и възрадоваша с[ѧ] вел'ми, да въздойтъ ѡт-
 роча его. тако реч[е] разбойникъ къ дрѣгѣ своему: „не сътвори-
 мѣжѣ семоу ничтож[е] ни женѣ ѣго зла, да въздойтъ ми
 ѡтроча“. поемши Іусида съ Бѣєю носаци Гдѣ и приведоша
 къ ѡвитель свою. и вземъ разбойникъ ѡтроча свое и да Бѣи
 и реч[е] ей: „не сотвори зла срдцѣ моѣму! аще въздойши ѡтроча
 ми, не сътворимъ тебѣ печали николи ж[е] ни моужоу твоѣмоу“.
 стѧ Бѣа вземъ ѡтроча разбойниче въстрабѣвши сѧ и възрадова

дрѣгій Жидовинъ и возопиша глѣюще: „Ѡкъдѣ Ѡроча?“ ѿ пришедша родителя нападоша ѿ рѣкъ ко Іѡсифѣ: „что сажом*) Ѡроча маешъ? ѿ то не ѿмаешъ с нами во градѣ быти, аще то хитро . . . . Счи его на довроѣ, да нехан не клинетъ чѣжихъ дѣтѣи ѿ не ѿкъшлет“.

[III]. Призвавъ же Іѡсифъ Іса ѿ в тѣи оубоучаше его: „почто клинеши чѣжихъ дѣтѣи ѿ мрѣтъ? прето насъ хочѣтъ ѿзгнати ѿз сего града“. Іс же рече ко Іѡсифѣ: „сѣа ты глѣю, ѡчѣ мой, ѡ пославшаго**) ма: примолчи! а тѣи да мрѣтъ по дѣломъ своимъ, тебѣ не надобѣ“. а тѣи глѣюще нанъ вси охромѣша ѿ ѡслѣпоша. ѿ тѣи видѣвшѣи ѿ оубоуша сѣа, потомъ не разсмѣютъ никтоже гнѣвати сѣа нанъ. Іѡсифъ же ѣмъ его за оухѣ ѿ возвлече ѿ. Іс же рече емоу, не гордѣа: „не владѣшъ***) мене искати ѿ ѡбратиша ма во развѣнически. во ѿстиннѣ не вѣдаешъ, что а творѣ . . . . ѿз мора ѿко ѿко единъ дѣнь ѿ тѣи не оскѣдѣютъ мене. твои ѣсмъ ѡзъ, к' тебѣ колеж прѣдохъ“.

[IV]. Учитель же ѿ именемъ Захѣи стоа ѿ слыша глѣща Іса оцѣ дивн сѣа и рече Іѡсифѣ: „ѿ се глѣши Ѡроча мадрѣе. ѿ дан его, да вивчимъ грамотѣ“. поемъ Ѡроча Іѡсифъ веде его ѿ рече счителѣ: „братѣ, пойми его ко сѣкѣ“. слышакъ же Іс оцѣ своего глѣща розсмѣа сѣа ѿ рече маистрѣ дидакалевѣкѣ: „во ѿстиннѣ, вѣкъ елико ти****) рече оцѣ мой. ѿстиннѣ глѣ, ѿжъ всемѣ томѣ а Гдѣ ѣсмъ, вы же чѣжди есте ѿ не вѣсте, ѿко мнѣ ѣдинома власть ѣсть дана. ѡзъ ѣсмъ прѣжде всѣхъ вѣкѣ. ѿнѣ родих сѣа ѿ не вѣсте, ѡзъ ѡ вѣдѣ ѣсмъ ѿли кто азъ. вѣдаю, колико лѣтъ живота нашего. во ѿстиннѣ глѣ ти, счителѣ, егда ты раждаши сѣа, ѿ ѡзъ тѣ стоахъ прѣжде рождѣства твоего ѿ видѣхъ ѡзъ. во ѿстиннѣ, аще хочѣши совершѣнъ быти, счителѣ, то послѣши ты мене, ѡзъ тѣ наѣчѣ прѣмѣдрости, еажѣ никто же не вѣсте развѣ мене. ѿко вамъ ѿстиннѣ рекѣ, ѿ егда ѡзрите крѣтъ, тогда речѣши: оцѣ мой еси ты“. свѣѣи же то Жидове слышавши словеса глѣюще: „пѣтъ лѣтъ . . . что Ѡроча сѣа глѣтъ, ѿже не слышѣхомъ ни ѡ архѣерѣи, ни ѡ фарисѣи, ни ѡ счителѣи“. рече же ѿмъ Іс: „не дивите сѣа томѣ! вѣдаю, егда миръ созданъ бытъ“. слышавши словеса сѣа Жидове ѿ оубоуша сѣа ѿ ничто же можахѣ рѣчи.

*) Зам. сажом — пор. сякий-такий.

**) В рукоп. хибно: послѣдшаго.

***) В рукоп. хибно: владѣтъ.

****) В рукоп. ти бланко.

[V]. Іс же рече: „вѣдаю, вчителю, ако есте слѣпѣе, — горе вамъ! — ѿ хромѣе — горе вамъ! ако мене оучите, а себе хвалите“. Закуен же ѣмъ его за рѣкъ ѿведе его ко оцѣмъ, ѿ рече вчитель: „горе мнѣ! пойми вѣроча сѣе, Іѡсифе, ако не могу его вчити, але оубо мене вчитѣ“.

[VI]. Іс же ѿигра по ѡбычаю со жидовскими дѣтми вошедши въ жидовскій храмъ тече предъ ними по сѣнцѣмъ ѿ ста високо ѿ повелѣ въскъмъ ѿти по сѣнцѣмъ ѿ стати високо. ѿ повелѣ стремъ главъ растѣпити са слонцѣмъ ѿ вѣнша са вси, ѿ нача Іс смѣкати са, ѿвѣкшѣ Ісѡ по сѣнцѣмъ.

[VII]. Приде дрѣвѣи манстеръ ко Іѡсифѣ ѿ рече емѡ: „приведи вѣроча свое, да нажѣмъ его грамотѣ“. Іѡсифѣ емъ его за рѣкъ ѿведе его ко манстрѣ ѿ смоли его, да навчитъ его алфавита. Іс же не рече ничтоже ѿ молчаше. манстеръ же удари Іса въ ланитѣ. Іс же рече емѡу: „по что ма вѣнши, злодѣжъ? азъ ты повѣдоуж, да что ма вѣнши, а самъ не вѣдаешъ? аще еси правын вчитель, протолкѣи мнѣ, [что] зоветъ са алфавита?“ ѿ рече по сихъ: „азъ емъ единъ ѿ книги во мнѣ сѣтъ ѿко мѣдѣ звѣнашѣа“. слышавши вчитель ѿ смате са ѿ не смѣк слова ѡвѣкшати ко Ісѡ, ѿ рече: „оубо мнѣ ѡкаанномъ! азъ ѿзмѣнихъ са, самъ на себе срамотѣ навѣдохъ. вѣроча сѣе“ . . . . . „наставляючи его на всю ревность. пойми, брате Іѡсифе, его ко себѣ, не стерпѣжъ страсти его. ѿ сѣе вѣроча ѿкѣтъ ѡ земного родѣ, но прежде сотвореннаго“.

[VIII]. Потомъ жноша младо ѿ посѣкѡша дрова во сосѣдѣ Іѡсифѡвѣ ѿ удари са секирою ѿ растѣрза плѣсѣкъ ѿ нозѣк свои падѣ ѿ вѣмираше ѿ вѣ мовѣ велицен бываше. Іс же емъ его за правѣю ногѣ ѿ простѣг ѿ высть нога цѣла волацѣа. ѿ глѣ Іс: „жноша, востаны!“ ѿ прѣхвѣтивши жноша соннѣ ѿ ѡвловиза ѿ, народ же многъ дивѣ са ѿ рѣкша Ісѡ: „во ѿстыннѣ, Бѣжъ живѣтъ въ немъ!“

[IX]. Бывшѣ же Ісѡ шѣкѣтъ лѣтъ ѿ посла мати его по водѣ, а оубо тече скоро ѿ разѣи корчажецъ ѿ нѣкъ в чомъ емѡу воды принести. оубо же воав са матери своей, ѿзнавѣ ѿзъ себе сорочѣкъ ѿ начерпа воды полнѣ ѿ принесе мѣтери. видѣвши же то Жидове ѿ дивнша са. ѿ прѣхвѣтивши са ко матѣцѣ ѡвловиза ѿ.

[X]. ѿ паки во время сѣванѣа ѿде Іс со оцѣемъ сѣкати пше-ницѣкъ на нивѣ. ѿгда же оцѣмъ его ѡвѣдаше, ѿ посѣкѣвъ пшеницѣкъ единѣ спѣдѣ, во единъ же день пожне ѿ сотре ѿ принесе десѣтъ спѣдѡвъ пшеницѣкъ оцѣмъ своимъ. ѿ взѣмѣ Іѡсифѣ, ѿ цѣлова его,

призвавъ же збогнухъ и разда пать мѣръ, а сѣкѣ пать мѣръ оставилъ.

[XI]. В тоеже время созда Іѡсифъ полатж мѣжж когатж зѣло во градѣ. и не имѣаше мѣры и коротко высть едно вервено. и печаленъ высть Іѡсифъ велми, прїиде же ко оцѣмъ Іс и рече емоу: „печаленъ еси, оче мой?“ и рече Іѡсифъ: „зле ми са стало“. и рече Іс: „положи правило на земли“. и положи Іѡсифъ правило на земли. и пристѣпи Іс ѣмъ его за конецъ краткое вервено и протагъ равно з' держимъ. и рече Іс: „не тѣжи, оче мой! что ти покажѣ, призови мене, а тебѣ сотворж дѣло свое“. и рече Іѡсифъ: „болозѣ мнѣ Бѣгъ такое шроча далъ!“

[XII]. И ѣмъ его за рѣкъ Іѡсифъ и веде его ко майстрж, иже полотенца ровитъ. а майстеръ далъ Ісѡвѣ тридцать хамовъ [въ] вѣлихъ и рече: „зклади оу рознїе цвѣти, ѡво в' червленное, ѡво в' зеленое, ѡво в' багровое, ѡво в' витканое, азъ же на ѡрждїе идѣ“. Іс же вземъ хами [вложи] сѣкѣ в чермнж кадъ. и прїиде майстеръ и рече: „чи зложилъ еси хами?“ Іс же рече: „зправила всѣ в' чермнж кадъ“. шнъ же возопи великимъ гласомъ и растерза ризы своя: „чемж еси зклааъ в' единж кадъ? азъ тебѣ рекохъ в' разлчнїе кади оуложи!“ и восхъти нанъ копїе. Іс же зсѡа са и повѣже, и ста за Ісѡмъ древо великое яко дѣвѣ. и видѣ сїе чждо майстеръ и оубѡа са, потомъ призва его. и прїидеъ Іс Хс Гдѣ Бѣгъ црѣ и ста надъ кадю червеною и рече: „не тѣжи, майстеръ! акїхъ тебѣ хамовъ надѡвѣ? ѡнъ же рече: „всекое“. и вынималъ Іс Хс Гдѣ Бѣгъ црѣ Вседержитель хами в' разлчннхъ цвѣтокъ ис червенои кади. и прїишовъ ко Ісѡвѣ Хрѣтовѣ Гдѣ Бѣгъ црѣвѣ Вседержителѣ майстеръ и здари чоломъ [и рече]: „ко истиннъ, снѣ человекескїй, снѣ Бжїй црѣй ты!“ и приведе его ко оцѣмъ его [и рече]: „понми, Іѡсифе! се дивнаа чждеса видѣхъ.“

[XIII]. Поемъ егѡ Іѡсифъ и веде его ко майстрж книжномъ, да научитъ его алфавита. глѣ Жидовинъ: „ . . . . . ста многажды“. Іс же глѣ емоу: „ацо [sic!] ты правнїи оучитель и наоучонїи добре писма, то рци мнѣ алфавита, — азъ же ты шкѣшаю“. [оучитель же] разгнѣваа са и здари Іса Христа црѣ Гдѣ Бѣга по ланитѣ. Іс же рече: „проклѣтын оучителю!“ падъ ѡннїи оучитель и в'мре, Іс же прїиде ко оцѣмъ. и шскорѣвѣ Іѡсифъ ш чадѣ.

[XIV]. Прїиде ко Іѡсифѣс дрггїи майстеръ и рече: „приведи сїа своего во наказанїе, низан могѣ легко научити его ѣллинскимъ книгамъ“. и рече Іѡсифъ: „понми, брате, его со собою“. и вземъ

Учитель со шпасеніемъ и веде его, Іс же иде с нимъ. вониде во домъ его ко другимъ учителямъ и шкрьте книги лежащія на лавницк. разгнѣвъ книгѣ лежащю великю нача чтити Дѣломъ стѣмъ. Учитель же прїиде и послаша его гла, да более глеть. народъ же многъ прїиде и послаша его. и рече учитель: „Іўсифе, азъ подахъ ѡко ученика севк, а онъ исполненъ блгдти Бжїа и прїдрести“. и рече: „крате Іўсифе, пойми его ко севк“.

[XV]. Стрѣ же вышѣ посла Іўсифъ сна своего Іакова по хвратїе. и се змїа лютаа шккнѣла его за рѣкѣ [и] падъ Іаковъ и здше. Іс же дѣнѣвъ на лице и шгризновенїе аспидѣ и паде, Іаковъ же прозрѣ, а змїа распаде са на тры части.

[XVI]. И пакн женк единой¹⁾ Шроча шмре и плака са жена. Слышавъ Іс и прїшедъ тамо видѣвъ Шроча мертво, и рече: „Шроча, не шмираи, но живо вѣди!“ и авїе разсмѣа са штроча и воста. и рече Іс женк: „прїими Шроча свое и дан емѣ асти“. видѣвши же народи многи и рѣша: „во истиннѣ Бгъ живеть в немъ!“

[XVII]. И пакн вышѣ высотк созданнои и спаде человекк с вышотї и развї са и шмираше, и стеченнѣ вышѣ много людей. Слышав Іесѣ Хс тече тамо и видѣ человекка мертва лежаща и емъ его за рѣкѣ и рече емѣ: „человекче, востани и сотвори дѣло свое!“ и авїе воста и поклонї са ногамъ Ісовым. и видѣвши народи многи и чѣдиша са.

[XVIII]. . . . . Стрѣ же вышѣ Іўсифъ и мати его искаста его тѣжаща и ищѣща и по трехъ днѣхъ шкрьтоша его ко цркви стоаща посередк учителей, и послашаша его, да разсмѣють ш него. диклахѣ са же и мыслахѣ в севк: „како Шроча прїидет страшнаа²⁾ книжники?“ Іўсифъ же и мати рекоста къ немѣ: „что сотворилъ еси намъ, чадо, тако ииѣ скорѣаще и волаше ш текѣ?“ рече же Іс: „что ищете мене? се свѣтъ шкытели Оца моего и повелѣ мнѣ бытъ в ныхъ. или не вѣсте, ѡко Шцъ мой на небесехъ живетъ?“ фарисей же рѣша ко матери: „ты ли еси мати Шрочати сего?“ она ж[е] рече: „азъ емъ.“ и рѣша ей фарисее: „блженна ты во женѣхъ и блгословенъ плодъ чрева твоего! таковыа слыи не видѣхомъ ни ш когоже“. и воста Іс Хс Гдѣ Бгъ црѣ Иседержитель и иде во слѣдъ мѣтре своего. Шроча же расташе и крѣплаше са Дѣломъ и силою ииѣ и прїно и во вѣки вѣкомъ. аминь.

¹⁾ В рукоп. хибно: его.

²⁾ Зам. старѣиша.

Отсей текст був уже опублікований мною в „Житю і Слові“ т. I, стор. 223—227. Він є в головній основі тотожний з тзв. апокрифічним євангелиєм Томи, надрукованим у Тішендорфа в двох редакціях, грецькій і латинській (Const. Tischendorf, Evangelia apocrypha, Lipsiae 1853, стор. 135—170). В словянській апокрифічній літературі се євангелиє стрічає ся дуже рідко. Найстарші є тексти сербські, з котрих один, із XIV в., опублікував А. Н. Поповъ у книзі „Описаніє рукописей А. И. Хлудова“, Москва, стор. 319 і далі, а другий, також із XIV в., опублікував Ст. Новакович (Starine, VIII, 48 і д.). Російський текст звісний доси один в рукописі XVI в., опублікований М. Сперанским (Слав. апокр. євангелия, стор. 102—105).

3. Рукопис Румянцівського Музея ч. 1244, XVIII в.

(Ч8до о Господѣ нашѣмъ Исѣсѣ Христѣ).
[I]. (Ч8до 1). Бившѣ Господѣ нашѣмъ Исѣсѣ Христѣ еще свѣщѣ во двохъ лѣтѣхъ возвраста своего, играюще въ рѣчищахъ со жидовскими дѣтми и сотвори дванадесать птицъ от кааѣ излѣпиша, и сплеснѣвъ рѣками, а они излетѣша. вистъ же въ той день субота. Видачи¹⁾ же тоє Жидовинѣ единѣ, что Христосѣ творитѣ, шедѣ скоро возвѣсти Иосифѣ отцѣ Исѣсовѣ и глагола: „отче²⁾, снѣ твой играюще въ рѣчищахъ и взавшѣ кааѣ сотвориша дванадесать птицъ, сплеснѣвъ рѣками, а они излѣтѣша, и оскверниѣ естъ свѣтосѣ“.

[II]. И седе³⁾ [Исѣсѣ] Иосифѣ отцѣ своемѣ на рѣки и принесѣ его въ домѣ свой хотѣ его научити. Исѣсѣ же рече томѣ Жидовинѣ, которой его Иосифѣ прискаржилѣ: „для чего ма отцѣ моемѣ отскаржилѣ? не дойдешѣ ти и до домѣ, такѣ тебѣ мовлю“. (Ч8до 2). Вгда же Исѣсѣ рече тоє слово, падѣ Жидовинѣ на землю и змре. видѣвш]е тоє дрѣгий Жидовинѣ возопиша и глаголюще: „откѣдѣ се отроча, иже пакѣ страшниѣ⁴⁾ дѣла творитѣ?“ Шедше родитель оного Жидовина змиришаго и рекоша Иосифѣ: „Что снѣ акое ч8до отроча имашѣ? аще вѣдетѣ снѣ отроча болше, да не страшниѣ дѣла творит и ч8деса, то не имашѣ жити въ городѣ семѣ. аще естъ хитро и лѣбавость, то на зчи его, да не клинетѣ ч8жихъ дѣтей, да змиряютѣ⁵⁾ от него“.

¹⁾ В текстї: видача. ²⁾ В текстї: отрочи. ³⁾ В текстї: шде. ⁴⁾ В текстї: старшиє
⁵⁾ В текстї: змиратѣ.

[III]. И призвавъ же Иосифъ Исуса съчасе его: „сина, по что клинеша дѣтей чужихъ жидовскихъ, да смѣраютъ отъ тебе? того ради Жидове хотятъ насъ изгнати изъ града¹⁾ сего“. Исусъ же рече отцу своему: „отче, кто тебѣ говоритъ сие по второе изъ града ити, то поведай словеса, сколько изженеть [его] Исусъ изъ дома посласшаго его“.²⁾

[III]. (Чсдо 3). И ниже клеветахъ на Исуса, вънезапѣ ослѣпоша³⁾ и безъгласни быша. то е видѣвше ннии Жидове и свидѣаша сѣ зѣло. потомъ не смѣетъ никто гнѣкратись на него изрици добре. В той часъ разгнѣва сѣ Иосифъ на Исуса, Исусъ же рече: „отче мой, почто велце гнѣваеши сѣ на на? не вѣдаешъ и истинно, что и сотворю . . . и смираютъ Жиди, то а молю тѣ: не смотри . . . мене . . . твой и к тебѣ волаю“.

[IV]. (Чсдо 4). Именемъ Залижей слыша Исуса глаголюще отцу своему, да диви сѣ и рече ко Иосифу: „брате, се отроча имаша мудрость. дай мнѣ его на навѣ, да навикнетъ⁴⁾ грамота“. Поемъ Исуса и веде его ко учителю [и] рече емъ: „брате Захуею, возми отроча . . .“ [и глагола Захуей]: „сие мнѣ тѣшанне о немъ“. Сие слышавъ Исусъ разсмѣкал сѣ⁵⁾. и глагола емъ Захуей⁶⁾: „что смѣни сѣ?“ Исусъ же рече: „тѣшанне хоуеши имѣть о мнѣ, ви же ничтоже творити⁷⁾ безъ мене не можете⁸⁾ вѣси бо того, что азъ вѣдаю. яко мнѣ единому власти сѣ дана естъ, понеже и Господь есмъ. еще сии естъ откъдѣс придохъ и колко мнѣ лѣтъ естъ и зростѣ совершеннаго о сѣществомъ. ви же не вѣсте мене . . . есте и где родите сѣ сѣ и сколько лѣтъ живота вашего. истинно бо глаголю, учителю, егда ти роди сѣ, азъ⁹⁾ тамо стоялъ. но когда еще хоуеши совершенъ быти, то послышай мене, азъ тебе навѣс хитрости, еже никто же вѣсть развѣ мене“. Послышавши Жидове глагола сѣ¹⁰⁾ и рекоша: „паче лѣтъ отрочати семъ, естъ же глагола¹¹⁾ словеса, яковихъ¹²⁾ не слышхомъ ни отъ фарисей, ни отъ архирей, ни отъ учителя“. И рече Исусъ: „семъ не дивѣйтесь! Но азъ вѣдаю, егда миръ созданъ бысть“. Тогда слышавше Жидове зекрѣша сѣ и не можахъ ничтоже реци¹³⁾.

¹⁾ В текстѣ: измати иже ради ²⁾ В текстѣ баламутно: то Исусъ словеса поведай сколько изженеть ко мнѣ по слышавшаго его. ³⁾ В текстѣ: ослѣпиша. ⁴⁾ В текстѣ: дома покннетъ. ⁵⁾ В текстѣ: разгнѣвал сѣ. ⁶⁾ В текстѣ: Захуею. ⁷⁾ В текстѣ: творити. ⁸⁾ В текстѣ: ни. ⁹⁾ В текстѣ: оз. ¹⁰⁾ В текстѣ: глаголаше сие. ¹¹⁾ В текстѣ до дано: да бы. ¹²⁾ В текстѣ: яковихъ Бога глагола. ¹³⁾ В рукоп. рциѣ.

[V]. Исѣсъ же играше и скакаше глаголюще: „вѣдаю, счителю, ако¹⁾ . . . а сами . . . не хоцетъ учитель добре“. Захѣй же имъ Исѣса за рѣкъ веде его ко Иосифѣ и глагола: „о горе мнѣ, ако полѣче[нѣ] вивѣ отрочати сего сѣкѣ счити, а онъ мене считѣ самого во пати²⁾ лѣтѣхъ сѣщи“.

[VI]. (Чѣдо 5). Бѣ том же юноша нѣкий рѣка дрова 8 сѣсѣда³⁾ Иосифова, и здари секирою изрѣбавѣ плѣ[снѣ] ноги своѣя [и] падѣ 8мре. Молва же и зтечениа людѣи много. ледѣк протиснѣла сѣ Исѣсъ сквозѣ народа и прииде, идѣже лежаше юноша, ино го въземѣ за ногѣ и прииде и вистѣ цѣла нога колнаго. и глагола емѣ Исѣсъ: „юноше, тѣбѣ глаголю, востани!“ И двие вѣста, народи же дивнша сѣ и поклоннша сѣ⁴⁾ отрочати и рекоша: „Богъ живетъ въ немъ“.

[VII]. (Чѣдо 6). И пакы во время сианѣа иде Исѣсъ⁵⁾ со отцемъ своимъ Иосифомъ на нивѣ свою сѣкати пшеницѣ. егда садѣ Иосифѣ обидати⁶⁾, въ той часѣ Исѣсъ повѣже [и] единѣ спѣдѣ посѣавѣ пшеницѣ и во единѣ годинѣ пожне⁷⁾, сотре и принесе отцѣ своимъ пѣдовѣ десѣтъ привѣнѣ⁸⁾. прихилившисѣ же Иосифѣ лобизати его сталѣ любезно и призва 8богнѣа и дастѣ пѣть пѣдовѣ, а пѣть сѣкѣ⁹⁾ спѣдовѣ....

[VIII]. [Поиде же Иосифѣ] на рѣкодѣkanie древо дѣлатѣ. (Чѣдо 7) Исѣсъ же вниде по обичаю въ храмѣ жидовскѣи, возва дѣтѣи жидовскѣихъ множествоко и поиде по стѣнѣк солнечной високо азѣ до облака. и повелѣ дѣтѣамъ вѣскѣмъ ити за собою. [и] поидоша¹⁰⁾ и виша високо, и потомъ дѣтѣи полетѣкша сквозѣ стѣкни стрѣмѣглавѣ и повиша сѣ вси, и начаша Исѣсъ смѣкати сѣ играше.

[IX]. (Чѣдо 8). Бившѣ Исѣсъ въ шестое лѣто посла matka его по водѣ. шедѣ скоро крагой [и] развѣ] коцазицѣ. и кола сѣ¹¹⁾ Исѣсъ матери своѣй. не имѣвши же чимъ почерпнѣти води и зналъ изѣ себе сорочкѣ и почерпе води и принесе Марни матери своѣй. Видѣвши тоѣ чѣдо Жидове¹²⁾ удивнша сѣ, мати [же] Исѣсова пришалнѣши сѣ стала лобизати 8ста¹³⁾ его.

[X]. (Чѣдо 9). В то время здаша палатѣ мѣжѣ¹⁴⁾ богатѣ и . . . . . скороти¹⁵⁾ древо внѣ полата, печал[енѣ] же бывѣ

1) В текстѣ: ако счителѣи. 2) В текстѣ: двоухъ . . . сѣщи. 3) В текстѣ: Исѣса. 4) В текстѣ: поклоннша сѣ. 5) В текстѣ: ко Исѣсѣ. 6) В текстѣ: обидати. 7) В текстѣ: тоже. 8) Мабуть поцесоване: провѣнтѣ, з латинського proventus — здобутоя, урожай. 9) В рукоп. и кѣ. 10) В текстѣ: поидоухъ. 11) В текстѣ: смѣла сѣ. 12) В текстѣ: Жидовнѣи. 13) В текстѣ: чѣда. 14) В рукоп. междѣ. 15) В текстѣ: скорити.

велми. и пришедъ Исѣсъ и рече Иосифъ: „ . . . . ?“ [и рече Иосифъ]: „ . . . . зде счинна⁴“. И рече Исѣсъ: „отче мой, положи древо предъ мною на землю!“ И положи Иосифъ вервено короткое, Исѣсъ же емъ рѣкою за конецъ и протяже вервено и стало долгое пать локоть, и сотвори равно. Исѣсъ же [рече]: „не тѣжи, отче! поспѣетъ са, призови мене и похвали дѣло мое¹“. Иосифъ²) о семъ его сталъ лобызати любезно [и рече]: „благо мнѣ, тако сие отроча даде [ми] Богъ!“

[XI]. (Чсдо 10). Емъ Иосифъ Исѣса и веде его ко майстерѣ³), еже сѣкна⁴) дѣлаетъ. майстеръ⁵) же даде Исѣсовѣ сѣкна тонкого белого локоть ѿ. сѣкнѣти же въ разни цвѣти: осѣ⁶) в червоное, а осѣ⁶) въ зеленое, [осѣ] въ баграное⁷), а осѣ⁶) темное въ темно . . . а [зѣ] надъ орѣдовать“. [Исѣсъ же] взалъ локтѣ [и] всѣ вложилъ въ кадъ⁸) червоню еднѣ. И прииде майстеръ [и въпроси]: „въправила еси⁹) въсе?¹ и рече Исѣсъ: „справила сѣ сѣкно, вѣложила въ червоню кадъ еднѣ“. Майстеръ же возопи и рече: „чемъ еси къ еднѣ кадъ вѣложила? азъ тѣвѣ повелѣла въ разни цвѣти вложити“. и . . . . . вкнѣти на него. И восхити са Исѣсъ и повѣже, а онъ за нимъ верже кописткою и . . . . . восхити са. Видѣвъ же тоѣ чсдо майстеръ ѡжасе са . . . . . и пришедъ Исѣсъ и ста надъ червоню кадю [и рече]: „не тѣжи, майстеръ! какого тѣвѣ сѣкна треба, глаголи мнѣ“. И рече майстеръ: „червоного“. И винавъ Исѣсъ червоного сѣкна, и паки синого, и винавъ разни цвѣти из едной¹⁰) кадѣ. И емъ его за рѣкѣ майстеръ лобызати сталъ и сдари перед нимъ поклонъ [и рече]: „во истинѣ сей синъ Божий!“ И веде его ко Иосифѣ [и] глагола: „пони отроча сие, дивнии бо чсдеса видѣхъ¹¹) от него днесъ“.

[XII]. (Чсдо 11). Веде его ко иному майстерѣ книжному, да наѣчитъ пѣсма. И рече майстеръ: „котормъ¹²) книгама наѣчс его?“ Иосифъ же речетъ: „еллинскимъ“. Майстеръ же написа емъ алфавита¹³) Исѣсъ же тако рече емъ: „аще еси¹⁴) прамый считель и знаешъ добре книгама¹⁵), то рци мнѣ¹⁶) алфавита¹⁷), азъ же сказѣ тѣвѣ отвѣтъ¹⁸)“ и разгнѣва са¹⁹) считель²⁰) [и рече]: „ . . .

1) В текстѣ: мин. 2) В текстѣ: Иосифу. 3) В рукоп. матерѣ. 4) В текстѣ: шумка 5) В текстѣ: матерѣ. 6) В текстѣ: все 7) В текстѣ: вулканое. 8) В рукоп. надъ. 9) В текстѣ: сѣй. 10) В текстѣ: видной. 11) В текстѣ: въседлаху. 12) В текстѣ: которий. 13) В рукоп. алфаста. 14) В текстѣ: сѣй 15) В рукоп. нидлемъ добринимъ. 16) В текстѣ: царь мой. 17) В рукоп. атфисгимъ. 18) В текстѣ: о сѣктѣ. 19) В текстѣ: разѣмѣ са. 20) В текстѣ: мовла

[XIII]. „ . . . а болше мене глаголетъ“. Народ же много поиде послушати его, отрокъ же бистъ благодати Божий исполненъ и премъдрости. Рече же майстеръ: „Иосифе, брате, пойми отрока своего и веди его въ домъ свой“. и слыша Иосифъ засмѣялся.

[XIV]. (Чѣдо 12). По снхъ днѣхъ здохъ¹⁾ храмъ каменный²⁾, и рече [Исвсъ]: „пожрѣтъ въскъмъ злѣк жиздеиный храмъ идоломъ“. И акне потреби сѣ чѣдѣ.

[XV]. (Чѣдо 13). Утрѣ же вкшѣ никоего днѣ посла Иосифъ³⁾ Иакова сына своего по форестъ оу лѣскѣ. и зидѣ [Иосифъ ко] Исвсъ [и] рече: „[И]свсе, змиа люта⁴⁾ свѣкнѣла естъ⁵⁾ къ рѣкѣ Иакова и падъ и змираетъ“. Исвсъ же дхнѣкъ на лице его и згривенна лютаго ида змиека иадъ спаде з него. Иковъ прозрѣ на на и змиа . . . .

[XVI]. И пакн вкшѣ дрѣвѣ високѣ спаде человекъ (Чѣдо 14) с висоти и змретъ. и стечению⁶⁾ вкшѣ людей много, слышакъ⁷⁾ Исвсъ идеть тѣда и видѣ человекка мертва лежаща. и емъ его за рѣкѣ и рече: „тевѣ глаголю, человекче, востани и твори дѣло свое!“ И акне [въста человеккъ] и поклонн сѣ емѣ. Видѣвши народн и збоаша сѣ и рекоша: „отроча снѣ с небесъ естъ⁸⁾, много спасаетъ от смерти“.

[XVII]. (Чѣдо 15). Бистъ же оу свѣкда нѣкоего отроча змретъ [и] пла[ка] сѣ над нимъ⁹⁾ matka его. Слыша же Исвсъ, яко вопак естъ¹⁰⁾ и придетъ и видѣ отроча мертва на рѣкахъ матери своей. и пристѣпиль Исвсъ, коснѣ сѣ зетъ его и рече: „востани и всди здравъ!“ И акне космѣ сѣ отроча. и рече Исвсъ: „жено, псими отрока своего и дай емѣ асти“. И вѣдѣ народъ и рѣша: „во истинѣ къ отрочатѣ сѣмъ Богъ живетъ“. Аминь.

Отсей текст я передруковую з многоцѣнної, але мало кому у нас доступной публікації М. Сперанского „Славянскія апокрифическія евангелія“, Москва, стор. 99—101. Проф. Сперанскій подав сей текст в буквальной копії, хоча в ньому дуже багато помилок, пропусків незазначених переписником і в загалі поцсованих місць, так що читати його дуже трудно, а розуміти часто й зовсім не можна. Замість передруковувати сей текст в такій самій формі

1) В тексті: ждахъ. 2) В тексті: к-ждменій 3) В тексті: ко Иосифъ. 4) В тексті: свѣкнѣла змиа люта 5) В тексті: оускъмъ и класть. 6) В тексті: стенинѣ. 7) В рукоп. слышакъ 8) В рукоп. емъ. 9) В рукоп. народниимъ. 10) В тексті: итъ.

я вважав відповіднійшим подати в тексті свої конектури до поправок, зазначаючи в нотці, як виглядає відповідне місце в тексті д. Сперанського. Зрештою і сам д. Сперанський декуди в скобках подавав свої конектури, звичайно зовсім вірні; там, де я прийняв їх, зазначено в нотці не текст, а рукопис. Надто я вважав потрібним, порівнюючи сей текст з тими, які друкують ся у мене під Ж і під И, позазначувати в ньому точками пропуски, хоча в рукописі ані в тексті Сперанського вони не зазначені. В кінці зазначу, що в рукописі текст поділений на епіаоди (чуда) не зовсім так, як ми поділили инші тексти (держачись поділу Тішендорфа) і невідповідно до змісту. От тим то я перевів і тут для догоди порівняння поділ такий, як у инших текстах, лишаючи всюди в круглих скобках слова „Чудо“ з відповідною цифрою в тім самім місці, де воно стоїть у рукописі і в тексті д. Сперанського. Зрештою не зважаючи на велику несправність сей текст важний для пізнання первісної форми тої редакції сего апокріфа, що лежить у основі всіх українсько-руських відписів.

II. Рукопис о. Яремецького-Білахевича стор. 134—137.

(Слово ш Гдѣк ншѣмъ Ісѣ Хтѣк, како ѿгравъ сѧ со дѣтми жидовскими и сотвориъ вѣ. птицѣ).

[I]. Во єдино лѣто ѿграюще сѧ Гдѣу Ісѣ Хтѣу со дѣтми жидовскими на єдномъ мѣстѣ, ѿ вземъ Ісѣ Хсѣ калъ ѿ сотвориъ вѣ. птицѣ ѿ плеснѣлъ надъ ними рѣками, ѿ вѣнїе птицѣ ѿ жили ѿ полетѣли. оубѣвши же тоє Жидове ѿ зїшли сѧ до ради, ѿ пошли до Івсифа ѿ мовлятъ: „Івсифе, ѿтрокъ твой ѿграетъ к рѣчи днѣнїе: взїаъ калъ, ѿзлѣпивъ вѣ. птицѣ ѿ плеснѣвъ рѣками надъ птицами, а птицѣ ѿ жили ѿ полетѣли. І ѿскверниа намъ сѣвотѣ“. Пойде же Івсифъ ко Ісѣ.

[II]. Ісѣ же ѿгравѧ сѧ ѿ скочи Івсифъ на рамена. Івсифъ же принеъ Ісѣа на мѣсто своє ѿ наѣчи єго. Ісѣ же рече Жидовинамъ: „се по нинѣ ѿбѣдїаи стѣ мѧ єси“. ѿ се Жидове не дойдѣша до домѣ и ѿбѣє падоша і ємроша. дрѣзїи же Жидове возопїша ѿ глѣюще: „ѿкѣдѣ се ѿроча!“ ѿ нападѣста Івсифа глѣюще: „что такое ѿроча ѿмаєшь хитрое? єчи єго на доверє, нехай не клинетъ і не искѣшаетъ нашихъ дѣтїей, во ти, Івсифе, не бѣдѣши жити с нами во градѣ, ѿле тѧ виженемъ“.

[III]. Призвавши Іўсифъ Іса и гліа: „По что ти квинешъ чужихъ дѣтей, що мрѣтъ? прето хотіать нас вигнати из града“. Ісѣсъ же рекаъ ѿцѣ своему Іўсифѣ: „ѡче мой, тѣи, иже на насъ глѣють противъ дѣлом своимъ, нехай ѡгладѣхнѣтъ и ѡслѣпнѣтъ“. и тоѣ оубѣждавшѣ Жидове вси оубѣюша сѣа и не смѣиашѣ ничто же на Іса рещи и гнѣрати сѣа.

[IV]. Считель же ѣденъ іменем Затхей слышал Іса глѣюща ко Іўсифѣ и рече: „Іўсифе, брате, се ѡроча и мѣаш мѣдро. дай ѣго мнѣ, нехай счѣтъ грамоту“. Поѣм Іўсифъ ѡроча і рече ко счителю и рече: „оуби, брате, ѡроча сѣа“. слыша же Ісѣ Іўсифа глѣющаго и засмѣяа сѣа и рече: „даскале, во истиннѣ вѣкмъ, елико ти рече ѡцѣ мой Іўсифъ. аз есм господ, ви же не вѣстѣ, іакаіа мнѣ ідному власт, іако аз есм прежде вѣкк, а ииѣ роднѣ сѣа с вами, и азъ вѣкмъ, колко лѣт живота вашего. счителю, послѣхаш мене, аз ти наѣчѣ премѣдрости, іа же никто не вѣстѣ развѣ мене и послѣваго мѣа ко вам“. Сѣиѣа Жидове слышавши словеса сѣа, глѣюща: „ѣ. лѣтъ ѡтрочати семѣ и глѣтъ ѣже не слышахом ни ѡ архіерей ни ѡ считель ни ѡ фарисей“. Рече Ісѣ: „Что семѣ дивите сѣа? вѣдаю, ігда вѣстѣ мир созданъ“. в той оубѣслышавши Жидове и своіаша сѣа и не смѣиашѣ ничто же рещи на Іса.

[V]. Хрѣтосъ же и граіа сѣа и скача глѣоще: „вѣдаю, счителю, іако ви ѣстѣ слѣпѣ. горе вам, іако мене счѣтѣ, а сами не знаѣтѣ, хвалите сѣа“. Затхей же взем ѣго Іса за рѣкѣс и приведе ѣго ко Іўсифѣ и рече: „пойми, брате Іўсифе, ѡтроча сѣа! іа не могѣ ѣго счѣти. ѡ горе мнѣ, ѡроча тоѣ мене счѣтъ“.

[VI]. Ісѣ же конїидѣ по ѡвнчаю во жидовскій храм, іграіа сѣа со дѣтми многими жидовскими. Ісѣ же повѣгне по слонцѣс по променах пред дѣтми и ста високо, а дѣти жидовскіѣ пошли за Ісѣмъ и полетѣли стрѣм главѣ и повили сѣа вси. І начат Ісѣ смѣиати сѣа и звѣже по слонцѣс.

[VII]. И рече дрѣгій маистеръ ко Іўсифѣ: „приведи ми ѡтроча и наѣчѣ ѣго грамоти“. Іўсифъ же ем Іса за рѣкѣс и веде ѣго ко маистерѣ. Маистер же взем ѣго счѣти грамоти, Ісѣ же молчашѣ. не рече ѣму ничто же. Маистер же сдари ѣго в главѣс. Ісѣ же рече ѣму: „по что мѣ іси оубдари в главѣс, разбойникѣс, злодѣятелю! горе тебѣ! да чоѣго мѣ счиши, а сам ничтоже не вѣдаеш? іще-с правій считель, протокачѣи ми, что мовитъ алѣфавита, аз же.... и по сѣх книги во мнѣ сѣтъ“. Маистер же в той час сжасѣ сѣа и не смѣиа ничто же ізрещи протѣкко ѡтрочати. и рече: „ѡх мнѣ, аз ѡкаинній сам на себе срамотѣс наведоухъ!“ и рече: „Пой-

ми, брате Іўсифе, ўтроча сїе! сїе Фроча нѣсть Ф земнаго рода, но прежде сотворенїа“.

[VIII] Єдинъ юноша младїй рѣвавъ дрога в сѣсѣда Іўсифоваго њ сдарила сїа секирою њ стїа секира палець ноги его њ пад змираше. њ в молвѣ велицей бивши њ стеченїю тамо народа много, Іс же поїде тамо ледва прошед сквоз народ. њ прїїде њдеже лежа ўтрокъ њ ем его Іс за правдоу негѣ зарѣвандо, њ протягъ њ вистъ нога волїацаїа здравїа. њ рече Іс: „юноша, текѣ глїю: востани!“ юноша же авїе воста. Народ же велми чѣдиша сїа њ рече: „во їстиннѣ, в сем Фрочати Бгѣ живетѣ“.

[IX] Потом же Іс хождаше по водѣ, њ созда сѣкѣ храмннѣ каменндо, народи же їсудейскїї сѣкло чѣдиша сїа таковомѣ виденїю.

[X]. Потом же Іўсифъ послаа сїа своего Іїакова по хвратѣ, њ змїа лютаїа вѣсїла его во рѣкѣ њ пад Іїаковѣ і змираше. Іс прїїдетѣ тамо і дѣнѣа на лице его, њ сгрїзновенїе змїнндо їспадет, Іїаковѣ прозрѣкѣ, а змїа распаде сїа на г. части.

[XI]. Потом женѣ єдної ўтроча змретѣ њ плака сїа жена злѣ за Фрочатем. Слїшав же Іс њ тече тамо њ видѣ Фроча мертво, њ дѣнѣа Іс на сѣта его њ рече: „востани, Фроча і живо вѣдѣ!“ авїе воста ўтроча њ розсмѣїа сїа. њ рече Іс: „жено, прїїми Фроча њ дай емѣ їасти“. видѣвши тоє народи многи њ рѣша: „во їстиннѣ, в сем Фрочати Бгѣ живетѣ“.

[XII]. њ паки бивше созданїю високомѣ њ впаде члѣкѣ з бѣдиннѣ велми високаго њ развїв сїа і змираше њ зїшло сїа людеї много над ѡнаго члѣка. њ прїїде Іс тамо њ видѣ члѣка мертваго лежача. І емѣ его Іс за рѣкѣ њ рече: „текѣ члѣкѣ глїю, востани і твори дѣла своє“ авїе члѣкѣ воставѣ њ поклонїа сїа Ісусови. њ видѣвши тоє народи і чѣдиша сїа велми.

[XIII]. Іўсифъ же њ мѣти его њцѣца во їерлїмѣ њ ѡбрѣтоста его по г.х днѣхъ во церквїи посередѣ оҗчителїей. њ посѣшавша его, да разсмѣютѣ, њ дивлїахс сїа, како ўтроча прїїдет старшїа книжници њ фїлїозофи. Іўсифъ же њ мѣти рекоста Ісови: „Почто чадо сотворило-с нам, како нам велми вїла скорѣвѣ“. Іс же: „почто њцете мене? многїе сѣт ѡвїтели в Фца моего, повелѣ ми в нѣх вїти. не вѣсте ли, їако ѡцѣ мой естѣ на нѣсѣхъ?“ фарїсеє же слїшавше і рѣша: „ти ли єси мѣти семѣ Фрочати?“ Мрїїа же рече: „аз есм“. Фарїсеє же рѣша: „вѣгословенна ти во жїнахъ њ вѣгословїн плод твоего чрева. таковїа слави, таковїа сили не видѣхом николи же“. Воставше Іс і иде во слѣд мѣтре своєїа њ вистѣ слѣшайїа мѣтре своєїа њ повиннїаїа сїа. Іс же

сп'їаше мудростію ѿ тѣломъ бѣгодат ѿ ѿщ'кленїе твораше. Ми же прославимъ Бѣа ѿ Гѣа ѿ стѣго Дѣа ннѣ ѿ рѣно ѿ во вѣки вѣкомъ. Яминь.

І отсей текст був опублікований мною в „Житю і Слові“ І, 227—230. Супроти обох попередніх він значно вкорочений, не має деяких епізодів, які є там, а ті, що є, оповідані дуже лаконічно. Та про те є й тут дещо таке, що вірнійше показує первісний вірєць усіх українсько-руських списків, ніж попередні тексти, а дещо, хоч уривково, є й таке, чого нема в них зовсім (епіз. ІХ).

І. Перемиський Пролог XVI в. стор. 611.

[Незгода в Йосифовій сім'ї із за Ісуса]. Йосифъ вѣ вѣ Би-
фаномѣ дрѣводѣла. семъ ж[є] роди сѣ сѣ ѿ нареч[є] ѿма
ѣмоу Іаковъ женѣ же прѣставивъши сѣ вѣсть же лѣтъ вѣ. Бѣа
Мрїа вѣ домоу Гѣи, ѿ дашъ жъ Іосифъ. [Тут бракує кількох
слів, як Йосиф умираючи ділив свої достатки] зем'ла сѣомъ своимъ
прѣвѣмъ жены. Ісусъ хотѣшъ час[ть] дати ѿ не дашъ сѣнове ѣго.
Іаковъ же полт Іса съ Мрїежъ вѣ наслѣдіе сѣвѣ, того ради на-
рече [ї] Гѣ по п'яти брата сѣвѣ, ѿ сѣтвори оубѣнка і апла ѿ сво-
їми рѣками постави прѣваго стѣ вѣ Іералимѣ*).

Із яких жерел черпав автор отсеї нотатки вплетеної в про-
ложне життє апостола Якова, не вмію сказати. Мені не вдало ся
навіть знайти другого списка сего життєя, де була би ся сама но-
татка в повні і для того подаю її в тій уривковій формі.

К. Перемиський Пролог XVI в. стор. 635—636.

(Б то жъ днѣ сказанїе Хѣа пришествїа к морѣ
прежде даже не прїйде к морѣ крѣтити сѣ тогда).
Всѣ оубѣ ѿсп'яна Іс Хѣ, ѿж[є] на ѿвси ѿ на землі, тогда
к морѣ прїйде хотѣ шѣтити своїми стопами ѿ прославити ѿ по-
чести водное ѣтво. ѿвїе же море ѿдъ распротрѣ съ радостію
прїят Гѣ глѣ: „прїйдѣте вси животнаа малаа съ великими,

*) Пропускаємо остатніх 6½ рядків сеї статейки, де оповідаєть ся про смерть сѣв. Якова, звісну з апостольських Дїний.

сѣнїи дѣте сѣ съ цвѣтци, простирающе сѣ поклоним сѣ, ѿ ѿже ѿспрѣкѣ ны сѣтвори ѿ живот нам дарова. вси противнїи дѣси вѣстрепецѣте ѿ пришедше поклоните сѣ силы вѣдчествѣ, ѿ всѣ вѣлны оутишѣте сѣ. Гѣ животѣ ѿ смѣрти сѣ радостїю прїймѣте. кто вѣзвѣстит вѣселеннѣи днѣ, ѿко по пѣчинѣ ходит! вѣзвѣсели[х] сѣ ѿ ѿвѣшнаго ѿко Херовим, сѣтѣ вѣх вѣжїим пришествїем, ѿ сѣрафимскѣ постелю прѣах, ѿко ко сѣдѣщаго на крилкѣ вѣтрѣннѣа здѣ имам ходѣщаго превыше всеа тварн, ѿ сего на своем лонѣ имам пѣша ходѣща. ѿнѣ же оуѣко котомѣ ни нарѣкѣ сѣ море, но кѣпел нѣнѣа. ѿ се оуѣже вѣх свѣщѣк свѣтлѣке, лѣча пощїа нѣнѣа, творца ѿмѣа. “ всѣ твар вѣселит сѣ вѣспѣк, земла и море, ѿ вси свѣтлѣх сѣ бѣгдтїю. заблѣждѣшїи вѣзвращах сѣ ѿ нечїтвїи бѣгочїтвїи вѣвают, колащїи ко здравїи прихѣждах, мѣртвїи востах, вѣкси ѿгоними вѣвах ѿ нежси ѿвѣгах, ѿ смѣртѣ оуѣжасше сѣ, ѿ дрѣжимїи ѿ врага вѣдѣвшїе славу пришедша Гѣ раздрѣшїти ѿ оуѣз смѣртных. ѿ всѣ тварѣ Хѣм пришествїем на земли ѿщїше сѣ ѿ скрѣви кѣ вѣселїе прѣлагаше сѣ ѿ ѿ тлѣнїа на нетлѣнїе готоваше сѣ крѣщенїем Гѣ нїего Іс Хѣ, емѣ ж[е] слава вѣкїи. ѿминь.

Хоча отея проложна статья выгледає мов витїр риторикї, то все таки ѿї основна думка є та сама, яку можна добачити в апокрїфїчних євангелїях, а власне та, що Ісусе за свого земного житя „все єповнѣа“, тоб то пробував усякого рода занятѣ, мав стїчнїсть з усякими силами природи і єуспїльностї, значить, муєв бути також на морї, щоби своїми стопами осѣвятити ѿго і прїняти вїд него поклїн. В тїм самїм Пролозї в нїнѣша статья — Слово на хрещенє Ісусово, де говорить сѣ, що Ісусе вїд моря подав сѣ на Йордан. Се слово там прїписано єв. Іванови Злотоустому, — то чи ѿ отея статья не буде впривком якогось єго твору?

У. Исусове хрещене і покуса.

А. Руконис Степана Теслевцьового стор. 219—237.

(Вазана на Б҃гоавленіє Г҃а Б҃га ншого Іса Х҃а. Г҃а Б҃а прошѣ ѿ помощѣ, а вашнх м҃лтей ѿ выслуханя). Наймишїе а покожны хр҃тіане, православныє снѣве цр҃кве Сириискѣй восточной! Наклонѣте оу҃ха вш҃к ѿ прислухайте са пр[ошѣ] ѿ том дншнем великомъ праздницкѣ, що то є за сто ѿ дла чо҃го то са называет Б҃гоавленіємъ. За правды є Б҃гоавленіє, і авна во са Б҃гъ на Івродани воды ѿстїти. Бо были воды споганены змиевыми головами черезъ престѣпок Ядама і Свѣ предкѣвншнхъ. Я зновѣ са называет тоє сто крещеніємъ, во са Х҃с Сїнь Бж҃ий оу той днѣ крестив и змиевы головы водою спаливкѣ. Претож, братїє, потреба нам знати, що то за змиевы головы были оу водкѣ? ѿ том теперъ нам, братїє, вєскда дх҃овнаа надходнт.

Змиемъ са называет шаркан', змием са называет ѿ дїаволъ; споминает ѿ том Іванъ Б҃гослокъ, где так [пишет: „Кидклемъ] змїа великого на нєси, оу котор[. . . . .] хвостов, с которым то змием ст҃ий М[. . . . .] его ст҃ий ѿ перемогли того страшного смока, змїа седмоголового, ѿ прогнал его ст҃ий Мухайль оу безнѣ“. Змїй, то є, братїє, дїаволъ, шаркан страшный, который начинив ѿнѣшнх змиевкѣ, меншнхъ шатановкѣ, слєбгъ своїхъ. Змием' са называетъ оуж іадовитый, але не тот оужык, который оу водкѣ з рыбою бывает, во той не кєсает ѿ жадного в' собкѣ смр҃тельного вѣдѣ не має. Але сѣт' оужкѣ іадовитые, змїє*), которые оу землі, оу гатєх ѿ в гнодхъ бывають

*) На мар҃т. приписано: Маргарыткѣ глава лї.

и в волотах и в лѣсох. Тоты оужкѣ [ѣнца] несѣтъ и с тых са
ѣецъ оужкѣ лютые пладат. сѣ того то оужа кдѣ лютой, злый,
сѣртелный, гершій нѣжкѣ сѣ гадины. Гади́на скорал ест' чѣкка
оужкѣснти, а вѣксивши оутѣкает и говорит: „По зѣла и по
калю!“¹⁾ И ѿ гадины са чѣккѣ выгоктѣ. Оуж [з]оуж так' са
розмѣкетѣ: бо шн чѣкка не ѡкисит [sic!] зараз. Коли его настѣ-
питѣ раз, то шн говорит: „не видна ма“. И коли настѣпит
дрѣгій раз, а шн мовит: „Не видна ма, дворит зо м'ною“. Третий раз еси чѣккѣ оужа настѣпит, то шн говорит: „то са
зекыт'кѣетѣ надо мною и насмѣкает са из мене“. И тогда оу-
кѣсит моц'но і ад свой сѣртелный оупѣсит дѣволскій и так
мовит чѣккови: „До гроба по лопатѣ!“ И ѿ того са не згоктѣ
чѣккѣ, але оумрет'²⁾. Такъ и дѣволъ, братѣ, оуж пекелный,
еси ѣкого чѣкка оужкѣснти . . . . . тѣ грѣхом сѣртелным,
и в' том грѣхѣ оумрет' . . . . . нѣа, тотѣ чѣккѣ на вѣки
оумрет . . . . .

[И еше] называет са змиа полезъ и гади́на і ашоръ тол'-
стый і аспид долгій, сѣрдитій, который вѣтрѣ и шѣмлакна лѣ-
сного ненавидит, затыкает оу́ха свой х'востом; коли вѣтрѣ вѣ-
етѣ и дѣрева шѣмат, то са шн тогда лютит и сѣрдит, нена-
видит жадного голоса походачого. Такъ и чѣккѣ злый и сѣр'-
дитый ненавидит наказъ доброго; коли его х'то на доброе наб-
чает, то шн затыкает оу́ха свой, не хочет слѣхати доброго, але
са лютит, сѣрдит, як змій. ѿ таких то стый црѣ Дѣдъ пи-
шет: „Ико аспид гадхій затыкает' оу́ха свой, не слышит гласа
ѡбавающа ѿ премѣдра“.³⁾ Бо и чѣккѣ злый як змій і сѣрдитост
его подоб'на змиевн, и сам ѣ товариш змиек.

Ѹт в'шлакѣ на скѣтѣ гадове. ѣ еше едина гади́на жов'-
товерѣх, довга як оузѣкн⁴⁾. Коли са зозвет, то великаа его ко-
пица и страшен ѣ. Але того жов'товерѣха леда х'то забѣет, бо
ѣ кар'зо сонѣливый и спит кар'зо тврѣдо.

Есть еше оу́ динх, пѣстых а далеких полах едина пѣдо-
витаа речѣ, котораа называет са скоропѣа, наштаатѣ пѣвка,
а великое, як найволшій клѣвок⁵⁾, неги емѣ ѡколо як оу пѣвка,
Але то ѣ кар'зо пѣдовитаа речѣ и лютаа: кѣды ѡно йдет, то

¹⁾ Байля — чарівник, примієвник, лікар, з мадрьського bajol — чарувати.

²⁾ На марі. приписано: Мадрые оужкѣ ведабѣ вѣгаіа.

³⁾ На марі. приписано: Чалом кѣ.

⁴⁾ На марі. приписано: Змеврѣ, глава ѣ.

⁵⁾ На марі. приписано: Япокрыснѣ розѣкаа зѣ.

и трава под нимъ посыхает. Томъ засъ если зъ вер'хъ черепъ провалитъ, то згинетъ безъ трдности, ко емъ черепъ костяной в'кльшій, и тое того дна по заходъ слнца оумираетъ. Але то оушит'ко Бгомъ проклатая ѣ речъ. Такъ и люде звыи проклатыи вни въ Бга на зем'ли и на томъ св'тк' сѣт за своѣи злости.

Называетъ сѣ змѣемъ и л'ктавецъ, которѣи к' ночи по пов'ктрѣ в'гнемъ л'ктаетъ исквшяючи [людиѣи и пак]ости чиначи людемъ, а найбар'зкѣи женамъ. Ко тоты л'ктацк' вѣрѣт на себе т'кло злыхъ чл'ковъ и мртвыхъ оу в'крк' Хвѣи и живѣт изъ женами злыми. И держатъ сѣ при заходѣхъ злыхъ людиѣи св'кта сего марного, которыи имъ оугажаютъ для маетности и марности св'кта сего, и тоты сѣ называютъ хеванцк'!). Але горе такому людемъ, которыи то даютъ честь в'ксомъ, а не Бгомъ!

То сѣ вамъ, наймилише хртїане, пов'кло ѣ змиехъ. Еше послухайте, вша м'сть, ѣ зминыхъ голосахъ, що тоты головы оу водк' чинили и хто ихъ былъ оу водѣ зан'кск' і Школа были тоты головы принесены и ци много ихъ тамъ было? Слухай пилно и вѣдши знати. Я то такимъ ѣ спосебомъ.

Коли былъ Адамъ зъ Свою, продки ишк', протсвпили ГС БС, Сотворителии оу раю, протсвпили запов'кд' Бжью, поршпили то то дерево оу раю, которого имъ былъ Панъ Богъ заказавъ, абы не кланъ ѣвоцѣ с того дерева райского, — але то Ев'вѣ змиа перевела к' м'есто аггала, а Ев'ва перевела Адама, и тамъ ѣпало ѣ нихъ в'готканное ѣд'кна, стали голыи, заразъ ѣпознали своѣи соромъ. И за тое ихъ Панъ Бгъ пречъ выгналъ изъ раю і далъ Адамови мотыкъ и рыскалъ и рекъ Адамови: „Копай ты тажкью землю, працѣи, рови, ко ѣ потѣ лица твоего вѣдешъ к'сти хл'кѣ твоей“. Ѣтожъ то теперъ чл'кѣ зем'лед'кнцѣ тажко на хл'кѣ робит, оустаетъ, працѣетъ, с тажкою працею хл'кѣ к'стѣ. Я Ев'вѣ далъ Бгъ к'сделю, веретено и рекъ: „И ты, Ев'во, працѣи, пради, трдни сѣ, наготѣи, д'елай, ѣд'кнай мѣжа и себе, коли сте не хот'кли ходити оу моеѣи в'готканной ѣдежы. И к' печали великой и к' волести тажкой вѣдши д'кти родити“. Ѣтожъ то теперъ жоны з' колестю и с тажкостью д'кти родятъ. Ѣ Адаме и Ев'во, що сте нарокили! працю и трдность сами сте на себе навели! Я змиа Бгъ проклатъ і зчинилъ его поганымъ и ш'петнымъ, брыдкимъ, страшнымъ надъ оусе створена: оу земланъ жити и чл'кѣ сѣ вѣдши и зем'лю к'сти и на черекк' лазыти. И товаришъ емъ дѣ-

1) На марі. приписано: К' сѣм'к' пеклано и' о дѣлахъ.

вол проклатый: змѣй [и] дѣволъ, то едины сѣтъ зрайцы Бжій.

Выгнавъши Панъ Бгъ з раю Ядама і Ев'вс и затворыла рай и поставила стражс оу ворот райских, шгннстого Херсвима з огнистым мечем рай стеречи, авы там нѣх'то не могъ оу-войти. Тамъ много плакала Ядам стоячи перед раемъ, нарк-чсчи на себе і на Евс. „Оуки мнѣ, раю мой прекрасный, юж та не вѣдс видѣти твою красотс! Оуви мнѣ, раю мой, юж та не вѣдс слыхати аггльскаго голоса! Бѣда мнѣ, мой раю, юж та не вѣдс оужыкати твоего солодкаго плода! Горе мнѣ, мой раю, юж мои ноги не вѣдс ходити по твоихъ красныхъ цвѣтахъ! Горе мнѣ, мой раю, юж мои рски не вѣдс держати твоихъ красныхъ квѣточокъ запашныхъ, солодкихъ! Но Гї, Гї мой, Твор'че, Бсдержителю, помилѣй ма падшаго, помилѣй ма мѣзерного, помилѣй ма выгнаннаго! Змилѣй са надо мною простѣпникомъ своимъ! Перевела ма Ев'ва ш свѣта во тмс. Перевела ма Ев'ва з роскоши во трд“. Тамъ добротливый Бгъ и Сотворытел розмилѣвал са надъ створенамъ своимъ, послал к ним аггла своего коханого, стого Михайла, авы их оутѣшил. Пришов'ши к ним стый Михайла оутѣшил их и надчивъ Ядама землю копати, и показал им ш Бга скма пожитечное скати, а Ев'вс надчив прасти и т'кати и шити. И так Ядамъ со Ев'вою почали на земли жыти первое художество. По том их вѣвила Бгъ и рек: „раст'кте са [и] множите са и сполнайте землю і шбладайте ею, во юж' часъ маете“.

Потом зачѣвши Ядам со Ев'вою перодили сѣа Ка'кна, першого чѣвка по совѣ. третю пер'снс меже себе¹⁾. Прислаухай же са тепер пилю каждый, як са Кайнъ суродникъ! Я то такимъ сиссовомъ. Коли са тое дитя народило, тамъ было оу того дитате сур головк скм' головъ змневыхъ, то е гадачихъ. То значит скмъ грѣховъ голов'нѣйшихъ, смртельныхъ, страшныхъ и лютыхъ. Я коли дитя хотѣло пер'си мтеринный ссати, то пер'ше мѣскла Ев'ва тымъ головамъ гадачимъ дати ссати, тожъ дитина ссала. И тамъ была великая тажжостъ Ев'вк и волѣ и печал. Шо тыж и теперъ, кратѣе, тож са чинит меже людьми нашими: за грѣхъ и за простѣпокъ шцев'скій и мтерын розмайто дѣкти рѣдат, слытако ал'бо свѣдрѣкѣе, кривоногое, криворѣкѣе, оуломное, ко-

¹⁾ На марі. обік рисункъ чоловіка з сімома гадючими головами і з написом: Кайнъ.

лач'коватое, пар'шивое, недвжое, без рѣки ал'ко без ноги, скорченое, гор'батое, н'кмое, глѣхое, нещасливое ал'ко неживое недоносча, ал'ко в'кенокатое, поганое. Знай же то совѣ, чѣкче м'кзер'ный и ты жоне каждаа, и розвм'кй совѣ, м'ти в'кднаа, же то за влш'к грѣхуи замы такое са вам дитя народило, як то і Ев'кк Кайнъ са о'родик из головами змиевыми оу'тхъ первородномъ грѣхѣ и в' проклатств'к, як пише ст'ый цр'ь Дѣдъ оу' џал'м'к патр'исатомъ: „Ее ко-во безаконїи'хъ зачат есмь и во грѣсехъ роди ма' м'ти моя“.¹⁾

Был тежъ, кратїе, Ядам оу' великом клопот'к и в' жалости, едно за дитинѣ, а дрѣгое за Ев'вѣ, выдачи е'к таксю великсю тажкость и мѣкс. Шо ж са тамъ стало? Послѣхуй далей и в'деш знати. Единого днѣа пришев Сотона до Ядама и знашол его, а Ядамъ коплет зем'лю. Станет Ядамови Сотона говорить мовачи: „О Ядаме, вижѣ та смѣтного вел'ми. Шо ты мѣк дашъ џ себе из сего м'кзер'ного свѣкта џ своего рожаю, который то не тебе пойдет на свес той свѣктъ? И в'деш оу' великой слав'к на в'чныи роды родов, а а ти помогѣ оу' твоим клопот'к и в'дѣ ти в'ч'ный дрѣгъ добрый, и выверѣ а тоты змиевы головы из головы твоего снѣа Кайна, и так ти дам џроча красное, и в'дет Ев'кк лег'ко“. Рек Сотонѣ Ядам: „Не маю ти шо дати за таксю радост“. рек дѣвол Ядамови: „Не хочѣ а оу' тебе ничего и'н'кшого, едно ми са подпиши до в'ккѣ в'ч'ного: шо в'де џ тебе и'ти наск'на людское и потомство мѣского полѣ и женского, нехай то в'дет оу'шит'ко мое не твоею. И дай ми такїи запис на в'кки в'ч'ныи“. Если вы котрый чѣккѣ неймов'крный, авы томѣ не в'кровал и мыслал вы, ци е' то правда, теда і а та свѣкдсю, пов'кж' ми, который вы то и'н'шїи запис и рѣкописанїе мог'ло быти и'н'шое, если вы не тое Ядамоко?

И так са подписала была Ядам, за котрым то записом рожай са людскїи множы на свѣкт'к џ Ядама і Ев'вѣ, и шо помирало, то оу'се до некла ишло через той запис: и грѣшное и ст'ое, и злое и доброе, и сам Ядам і Ев'ва, и пр'рки ст'ый, оу'шит'ко ишло заполь до адѣ, оу' подземнью сторону непросвѣтимью и мрач'нью. И там народ людскїи со Ядамомъ сидѣак оу' некл'к полшест'ятисачи лѣт, як ст'ые, такъ и грѣш'ныи. И так Ядамъ далъ на себе запис Сотонѣ и на народ людскїи, и зараз Сотона повднимавъ тоты змиевы головы џ Кайна снѣа Ядамова, и стало џроча красное и в'датное.

¹⁾ На марг. приписано: џлом и.

Оу́зав'ши Сотона тоты записы залалъ их оу шлованью скрыню и рад был вар'зо томъ, иж то мает совѣ людей до своего цртва. Стаа мыслити, где бы могла тоты записы спратати, абы то за них Бгъ не зналъ, тылко шн сам Сотона абы за них знаа. Я было оу сторонѣ Галилейской двѣ рѣцѣ великѣе, единой было и́ма Ерѣ, а дрѣгой и́ма было Дан. Тоты рѣки ишли една ѿ дрѣгой подалекъ яко бы на двѣ милѣ, и приходчи до горѣ Ер'менскихъ знали са оу едноѣ шкѣ тоты рѣкы и стала една рѣка великаа и гавкокаа, а з окоу сторон вериги прикрые, и Ерѣ и Дан несполъ еднаа, и потомъ са называет Иер'дан едина рѣка. Я зновъ ѣ томъ дрѣгаа причина. Было там двоѣ княжат великого родъ, единомъ было и́ма Иѡрѣ, а дрѣгомъ было и́ма Данъ. Тоты два паны оучинили там перевозъ до Иерусалимъ, и потомъ то са называет тотя рѣка Иѡрдан. Рѣка то ѣ, кратѣе, слав'наа и в'семъ свѣтѣ в'дач'наа и самомъ ГС БС ІС ХС СнС Бжѣмъ. Я школо той рѣки сѣт горы вар'зо высокѣе и прикрые, стоат оутесом як стѣны из окоу сторон той рѣки. И пѣщи там сѣт великѣе и непроходныѣ и страшныѣ, и тростинна там многаа ѣ. Там са плодять скрвы, слонк сильныѣ, пар'дсы, аспиды сердитыѣ и иныѣ многѣ скрвата. Тогда цю оучинивши дѣволъ оузавши тоты записы и тоты змивы голокы, пришовши там на рѣкѣ Ер'данъ меже тѣсныѣ горы до единой гавкины, до виръ вар'зо гавкокого, где был кам'къ вар'зо великѣй, там оу той гавкинѣ под тотъ кам'къ спратав оу тых тѣсных мѣстех тоты записы и тоты змивы голокы¹⁾, абы са там гнѣздили оу водѣ и там абы са плодили. И таким то спосеком оувоишли голевы змивы оу водѣ и споганили были воды через Идамов простѣпок. И там лежали многѣ лѣта тоты записы и голевы змивы, а Сотона радовал са. И для того то, вратѣе, потреба са была ХС СнС Бжѣмъ родити и крестити, страсти тер'пѣти и ѣ гровѣ лежати и третею днѣ воскреснѣти, абы то люде могла вывести с пекла, абы то Шатан проклатый не пановал вѣч'не над створенамъ вѣимъ и абы теж и воды шѣтивѣ, и голевы змивы абы погѣниа и тоты проклатыѣ записы. Цю теж так' са и стало за ласкою Бга Всемоушцаго.

Видачи тоѣ Панъ Бгъ таковыи оупадок, людѣй свойхъ неколю, мѣска' са народити на сѣй свѣтѣ мѣзер'ный. И слово Бжѣе стало са плотью, Снѣмъ Бжѣимъ²⁾, воплотиа са ѿ Дхѣ

1) На марг. приписано: ѿ спратаню записокъ Идамовыхъ.

2) На марг. приписано: Іванъ зачало ѣ.

сѣго изъ Мрїа Дѣвы и поживши на земли со члвкы л. лктъ и полчварта крестилъ са Хсѣ ѿ полнощи¹⁾. Послѣхайте пиано сѣго бѣла, якъ ѿ томъ пише сѣый бѣласть Марко в зачалкѣ второмъ тыми словы: Часъ ѿного пришелъ Исѣ ѿ Назарета Галилейскаго и крестилъ са ѿ Іѡана оу рѣцѣ Іерданской²⁾. И коли са Хсѣ хотѣлъ крестити, пришовши его стѣла Млть меже тоты тѣны высокіе горы на то мѣсце, ставъ сѣыми ногами на тотъ камѣнъ, подъ который спраталъ былъ записъ дѣволъ и змивы головы. Тотъ камѣнъ по рѣсказъ Бжѣомъ выплынулъ изъ глѣбины и сталъ подъ ноги Хсѣы якъ до пояса оу водѣ. Тамъ са заразъ почалъ Хсѣ бѣнъ Бжїи крестити, ѿгень бжѣства оу водѣ, и спаливъ тамъ головы змивы, а тоты записы дѣволскіе з водою са рѣстекли и погинули вѣчнѣ.

И ѿныи такожъ оучителїе пишѣтъ, ижъ то са Хсѣ оу тридцатъ лѣтъ крестилъ. Естъ то правда. И тамъ оушитка Троица была: Снѣ са Бжїи крестивъ, а Дхъ сѣый надъ нимъ ѿко голѣбъ лѣтавъ ѿно и видимо, а Снѣ зъ неа голосомъ канкавъ мовачи: „ѿто Снѣ мой естъ любый, того послѣхайте якъ мене самого!“ И коли Хсѣ его стѣла Млть пришелъ на Іерданъ крестити са, тамъ са нѣса радовали, тамъ агглы спѣвали, тамъ са горы веселили, якъ пише црѣ Дѣдъ: „Горы тогда [гра]ли ѿко ѿвны, то ѣ ѿко вараны, тоты горы, которые сѣтъ ѿколо Іердана, и холмы, то ѣ пагорѣки, такъ же грали, скакали, весело выгравали, якъ малыи агнатка ѿ швечокъ“³⁾. Грали, скакали, веселили са горы и малыи пагорѣки оувидѣвши Хсѣ Сотворителя своего, и чѣ емъ воздавали ѿко панъ своемъ. Земля са тогда оу са подвигнула ѿ лица Гнѣ, поневажъ са тамъ камѣнъ оухопивъ оу озера воданыи, то ѣ Хсѣ, ѿко индѣ пише: „Каменъ же ты еси Хсѣ и жызы“⁴⁾. Тамъ коли Хсѣ Гдѣ ставъ оу рѣцѣ Іерданы, оувидѣвши то море повѣгло, стало оутѣкати, воачи са моци Хсѣой. Іерданъ такожъ ѿбачивши оу сокѣ Хсѣ скочила ворзо горѣ ѿко на трой стай.

Повѣжъ же ми тѣ, некрѣпникъ и ты геретыкъ и ты простакъ невѣный, наветъ и ты книжникъ писменный, и вы оушитки, который есте са добре не доучили, а найбарзѣкыи вы, дхѣвныи, который стадо Хсѣо пасете, ко вы есте налѣсники Хсѣы, — знаете ли, про цю то са тогда море Хсѣ збогло и почало было оутѣк-

1) На марг. приписано: Іванъ Дамаскинъ в молитвахъ.

2) На марг. приписано: Марко ѣ.

3) На марг. приписано: Филомъ рѣ.

4) На марг. приписано: Дамаскинъ оу гимнахъ црковныхъ.

кати, и чого Іордан там так же скочила швидко назад горѣ, и цо томъ за причина? Читай книги и знай, оучи са оу школахъ високихъ и розныхъ, то вѣдеш знати¹⁾. Слѣхай казаній и пиши советѣ и вчи са! Не вѣд пыши, не надымай са пыхою, пагорѣкъ малый и низкій, роздмом своимъ домашней навки, противко горы высокой! Герани са высокими пишѣтъ фѣлософы, вѣслова, вѣсролѣги; пагорѣки са пишѣтъ [люде] малою, престою навки. Ик горы высокѣ сѣт над тыми, который сѣт меншою навки, але предца одной са формѣ знайдѣют при Бѣк Сотворителю своимъ и посполѣ оушитѣки повинны Гѣ Бѣ хвалити²⁾. Зновѣ са ровною землею называют оу Бѣга нѣснаго люде престые, нѣвченый, и тоты са люде мают кинѣти и стѣкати са до нѣснаго Бѣга, Сотворителя своего, коли оученіе ихъ и писемные и пастырѣе ихъ которѣе напоминают и приводят ихъ через навки писма стого; повинни слѣхати ихъ и воати са и свѣжати як старшихъ своихъ.

Отже то море про то стало было вѣкрати и Ердан была горѣ вѣскочила, оувидѣши Хѣ и шген вѣжества, который [са] тогда вѣпак оу водѣ, горѣкѣ и палавѣ. Бо воды роздмѣан, же то юж страшный сѣд Бжій пришовѣ всемъ свѣтѣ мѣзер'номъ и свѣт'номъ. Тогда рече ко морю и рѣцѣк Іорданѣ:

„Що ти са стало, море? чого вѣгляш?

и текѣ Іорданѣ, чого са горѣ назад вертаеш?

Не койте са, то ѣ панѣ вѣшѣ и сотворителѣ, [тити.

Іс Хѣ Сѣк Бжій, который то пришол вас вѣстити и вѣсвѣк-

Послажѣте емѣ

с честію³⁾ великою [шко] панѣ своимъ.

Ты море весело грай!

Ты Іорданѣ рѣко, стани тихо,

прійми сотворителя своего.

Я вы рѣки плещѣте рѣками,

во едно идѣте весело.

Я вы горы и пагорѣки скачѣте, грайте!

Вы люде спѣвайте и Хѣ весело витайте!

Ви агглове послажѣте

сотворителю своимъ и панѣ всего свѣта.

¹⁾ На марі. дописано: Престотелѣ великій пише.

²⁾ На марі. приписано: Григорій Бѣслов, книга ѣ, глава 31

³⁾ В рукописі: честію.

Ты ѿко красѣи са,
 ты снѣце ѿсно своѣи променѣк прѣстирай¹⁾.
 Ты мѣцю со звѣздами ѿсно засвѣкти в темной ночи,
 ѿ полночи Хѣи сотворителю своѣмъ послажѣте
 ѿ темност' Ядамовъ просвѣтѣте.
 Я вы вѣтровѣ повстанѣте,
 мрач'ныѣ, смѣтныѣ хмары розженѣте!
 Штаство вѣсной стороны весело по въздухъ лѣтайте,
 сотворителю своѣго весело выхвалайте!
 Дѣрека вѣтвы своѣи на землю тихо искренѣте,
 Хрѣс Бгъ чѣвъ воздадѣте!
 Нашого ко рода крѣстѣ оу водѣк са днѣсь погрѣжает,
 воды ѿсцѣплетѣ,
 ѿ самомъ дѣвола срдце его моцно провадат²⁾.
 И ты снѣ Захарійнк ѿди на передѣ ко Іорданъ,
 готѣи пѣст' своѣмъ панъ,
 ѿк ти речетѣ прѣркѣ стѣи;
 „Голос волаучѣи во пѣстыни:
 Готѣйте пѣст' Гдѣви!
 На попереки
 чинѣте стежки!“

Тамъ Дхъ стѣи призвал Івана стѣго ко Іорданъ наперед,
 ко стѣи Іван оу Ёрданской пѣщи жыл сорок лѣтѣк оу одной
 печары, оувес был стѣ Гѣи ѿ сподокна са крѣтити Ха Гна Бжѣа.
 Пришовши Хѣ его стѣла мѣтѣ на Іордан ко Іванъ, станет Іванъ
 говорити: „Іване, крѣсти ма!“ рек емъ Іван: „Ѧ Гѣ мой, ѿ Ѧ
 тебе потребю крѣтити са. не навчив' во са слѣга крѣтити вѣдѣк,
 ѿ не смѣю са прѣдѣлѣти гололѣк твоѣи. Пани мой, ты ма ѿѣсти
 ѿ воды!“ рек емъ Хѣ: „Крѣти ма, Іване, такѣ нам подокает
 выполнитѣ оушитѣк правдъ на свѣтѣк“. Тамѣ Іван рек: „Ѧ Гѣ
 мой, Гѣ, оу чне та ѿ ма маю крѣтити?³⁾ Но Ѧца ли крѣпѣ та?
 ты со Ѧцѣм' вѣстѣ завѣше. Но Гна ли крѣпѣ та? а ты вѣстѣ
 Гнѣ Бжѣи, снѣ Ѧца прѣкчываго. Во Дха ли стѣго крѣпѣ та?
 того завѣше на свѣк носнѣк“. И там стѣи Іван прѣстерѣши рѣкѣ
 свою крѣтивѣ Ха Гна Бжѣа во тры свѣтила мовачи: „Во ѿма
 Ѧца, который та послал на землю, Слово своѣ; во ѿма Гна,

¹⁾ На марг. приписано: Под митрами глагола.

²⁾ На марг. дописано: в крѣтѣк вѣстѣ сила Хрѣтва.

³⁾ На марг. приписано: Катахис великѣи, ар'тыкѣла ѿ.

который встает **Щѣс** единосущен и сопрестолен; во имя и сего **Дха**, который **Ѡ Щѣа** исходит и на **Снѣ** **Ѡпочивает**. Троице сѣла, слава текъ". Тамъ сѣмъ **Іван** виживля Троице сѣю на **Івр'дани** говорачи то же слова. И коли са **Хс** крѣтив и стоавъ оу водѣ, тамъ рыбы сами приходили, тер'ли са **Ѡколо** ногъ **Хѣмхъ**, поклои его сѣой **Мѣти** **Ѡдавали**. И коли **Хс** вышол изъ воды, тогда са **нѣса** **Ѡворыли** и **Дхъ** сѣмъ излет'къкъ на **Хѣ** **Снѣ** **Бжого**, лѣталъ **ѣко** **голѣкъ**. **Кид'къши** тое оушитки люде, **ѣв'но** з **нѣа** **вѣа** **голѣс** **Ѡ Щѣа**: „Ѡто ѣ **Снѣ** мой любый, того слухайте, **ѣкъ** мене самого!“ **Ижого** ж ты еще **невѣр'никс** **свѣдоцѣтва** хочиш **лѣишого** **Ѡ Хртѣ** **Снѣ** **Бжомъ** и **Ѡ** его **крѣнии** сѣомъ? **Свѣд'ки** то добры: **Дхъ** сѣмъ и самъ **Щѣъ**, **Бѣ** **Савауд**, **Сотворител** **нѣсный**.

Еще потрека намъ знати, **дѣа** чого са **Хс** его сѣла **мѣть** **крѣтив**. И то такѣ сѣт **причины**¹⁾. **Пер'вое**: **Ѡмыти** **грѣхъ** **пер'вородный** **прѣстѣн'кс** **Идамова**; **дрѣго**: **погѣвити** **головы** **змиевы** **гнѣздащыи** са оу водѣ, **авы** то не **пановал** **змии** **водою**, и **записы** **Идамовы** **вѣч'не** **затратити**; **трѣтее**: **нам** **совою** **Ѡчищеніе** **дати**, **крѣнии** сѣое; **четвер'то**: **вѣрѣ** сѣю **православ'нью** **оушит'кс** **оуяснити**; **п'атое**: **водное** **в'се** **прирежена** **Ѡстити**, **ѡ** **вѣа** **дѣавол** **споганил** **змиевыми** **головами**, **але** то **нхъ** **Хс** **спалив** **водою**, **так** **пише** сѣмъ **Іван** **Дамаскин** **оу** **гим'нахъ** **свои** **нхъ**: „И **спалив** **водою** **змиевы** **головы** **ем'пирейскимъ** **Ѡгнемъ**“. **Бо** **коли** са **Хс** **крѣтивъ** и **коли** **стоав** **оу** **водѣ**, **тамъ** са **вѣа** **излѣчил** **Ѡгень** **ем'пирейскій** **поспѣлс** з **водою** и **моц'но** **вѣа** **сер'дит**. **Бо** **ем'пирейского** **Ѡгна** **нѣснаго** не **может** **вода** **оугасити**, **але** са **еще** **горше** **ем'пирейскій** **Ѡген** **Ѡ** **воды** **лютит** и **вода** **Ѡгнемъ** са **чинит**, **моц'но** и **вор'зо** **в'саксью** **рѣчъ** **палитъ**. **Шѣсто**: **оуѣвѣс** **свѣткъ** **сей** **видимый** **совою** **просвѣтити**; **сед'мое**: **конеч'ное** **црѣтво** **нѣсное** **в'сѣмъ** **вѣр'нымъ** **даровати** и **народ** **люц'кѣи** с **тем'ности** **пекелной** **вывести** и **вызволити**.

Май **же**, **вратіе**, и **мы** **тото** сѣо **фалев'ное** оу **поч'тливости** и **тотѣ** сѣю **водѣ**, **котора** са **называет** **аги** **аз'мою**. **Пріймаймо** **ѣк** **в'мѣсто** **причѣта**, **кроп'кмо** **домы** **свои** **тою** сѣю **водою**. **И** **навет** **повинни** **сѣнники** **сами** **по** **домахъ** **вашихъ** с **тою** **водою** **ходити**, **домы** **вашѣ** [**кропити**] **ведлѣгъ** **хрт'анского** **православ'ного** **ншого** **Ѡвѣчаю**, **авѣсмо** оу **чистотѣ** **по** **смрѣти** **ншой** оу **днѣ** **сѣд'ный** **дѣстѣпил** **нѣсного** **црѣтва**, **идеже** **Ѡпочивает** **Ів'раамъ**,

¹⁾ На марі. приписано: **Сѣмъ** **пѣн'ков'** **дарѣ** **Дха** **сѣого**.

Ісакъ, Іаковъ ѿ со в'сѣми стѣми, вѣгодатію ѿ чѣволюбїемъ
Гѣ Бѣ ѿ Сїса ѿшего Іса Хѣ, емъ же подебаєт слава со Оцѣмъ
ѿ со стѣмъ Дѣомъ ѿ ѿнк ѿ прѣо ѿ во вѣки вѣком. Аминь.

Жерелами отсего казаня є по части апокрїфічні оповїдана про Адама і єго дїтей, див. Памятки I, 8 (Бог дає Адамови рїскаль), 21 (Адам записує себе чортови), а також звїсне поки що тїлько в словянській переробцї, але певно занесене з Греції оповїдане про гадючі голови і Адамів запис, див. Тихонравовъ, Памятники отреч. русск. лит. I, 16—17, пор. И. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозав. лицахъ и соб. по рукоп. Соловецкой библиот., стор. 41—42 і єго ж Апокр. сказ о новозав. лиц. и соб. по рукоп. Сол. библ., стор. 38—39, — а по части незвїсні нам апокрїфічні євангелія, з яких шматочки заховали ся у старших отцїв церкви. З них узято такі звїстки, як та, що Ісус на Йорданї звївечив Адамів запис, захований Сатаною під каменем, що хрестячи ся він мав 34½ роки, що Іван жив перед тим 40 лїг у печерї (по канонїчним євангелїям він був майже однолїтець Ісусів, пор. Hofmann, op. cit. 299—301), правдоподїбно також розмову Івава з Ісусом перед хрещенем і вжиту Іваном формулу хрещеня, строго православно, з виразним зазначенєм, що Дух сьв. походить тїлько від Вітця. Початковий уступ про гадюк подекуди нагадує старий Фїзольої з єго морально-догматичною екзегезою явищ звїрячого житя, а дещо, нпр. звїстка про жовтобруха (полоса) взяте з якихсь сьвітських писань; пор. про сю гадюку Чу жбинскїй, Очерки Днѣпра, 257—258. Зрештою отсе, не менше як і дальше „казанє“ на сю саму тему визначаєть ся також деякою орігїнальністю єбробленя і досить густо наложеним льокальним кольоритом.

В. Рукопис о. Теодора Тухлянського к. 29 в. — 36 в.

(Казаня на Богомвєнїє Господнє). Пролог' ко чител'нїкъ. Кгда Пан' Бѣъ прадѣда ѿшего Адама і Єввѣ за прѣтѣпокъ вигналъ ѿз раю и затворил в замкѣ моцно і твѣрдо раї, аки нѣхто в него не ввошлѣ по Адамк, ѿ пристановилъ оу ворот Херсвима со ѿрѣжнем' ѿгнїстим, аки стѣрѣгъ раю. ставши тѣди Адам перед вороти райскими почнет барзо жалосно плакати і ридати горко рекъчи:

„О раю мой, раю, прекрасный раю,
 цюж а теперьъ вѣднѣй почати маю?
 Задла мене ради, раю, сотворенъ еси,
 а тепер задла Еѵви ради, раю, заключенъ еси
 ѿ мощно затворенъ еси.

„Оѵже не ктомс, ѿ мой сладкій раю, вѣдѣ поживати плодѣ
 твоего ѿкошъ. Оѵ мертвихъ са днес ѿкаанный ѿ естем вѣднѣй,
 нагъ ѿ голоден. Оѵви мнѣ вѣдномс, вже во не виждѣ ранскои
 сладкои пици, оѵже во а не слышѣ архангѣльскаго краснаго го-
 лосѣ ѿ веселихъ пѣсней англовъ прекраснихъ. горе мнѣ мѣзер-
 номс, горе! прелстила ма Еѵва ѿ свѣта во тмс. вивела еси мене,
 Еѵво, ѿ свѣта во темность! вивела еси мене, Еѵво, ѿ аснаго дѣла
 во темнсю ночь! вивела еси мене, Еѵво, из роскоши во неволю!
 вивела еси мене, Еѵво, ѿ радости во смѣтокъ! вивела еси мене,
 Еѵво, ѿ любви Бжѣи во гнѣвъ Бжѣий! вивела еси мене, Еѵво,
 ѿ ѿдежди вѣотканной! приодѣла еси мене, Еѵво, наготою ѿ сти-
 дною соромотою! вивела ма еси, Еѵво, ѿ солоткаго райскаго по-
 кармс! привела ма еси, Еѵво, оѵ сторонѣ голоднсю ѿ краинѣ пѣ-
 стсю! привела ма еси, Еѵво, ѿ роскоши на працю. Оѵви мнѣ,
 оѵви мнѣ падшомс! Оѵви мнѣ вѣдномс! оѵви мнѣ ѿкаанномс!
 оѵви мнѣ мѣзерномс! оѵви мнѣ ѿкаанномс! оѵви мнѣ лишен-
 номс! оѵви мнѣ згорженномс! оѵви мнѣ ѿбнаженномс! оѵви
 мнѣ смѣтномс! оѵви мнѣ вигнанцеви! оѵви мнѣ посмѣанномс
 ѿ архангѣла! оѵви мнѣ порсганномс ѿ агѣла! оѵви мнѣ изгор-
 ченномс ѿ всего сотворена!

„О раю мой, раю прекрасный,
 свѣтѣ ѿчѣи монхъ пасний!
 оѵже во теперьъ стою оѵвес во тмѣ,
 не во мудрости ѿ не во развѣмѣ.
 Горе мнѣ вигнанцеви, цю маю почати!“

И такъ Ядам плакалъ три дни и три ноши, стоаще предъ
 раемъ; не могъ чого са ѿжити ѿ где са подѣйти на той землѣ
 пѣстой ѿ смѣтнои крайнк. поневаж пѣста ѿ смѣтна была еше
 тог'да земля безъ людей. И рече Ядам: „Мѣтвѣе, мѣтвѣе, поми-
 лѣи ма Бжѣе падшаго!“ тогда Панъ Бжѣ оѵжаловал са надъ со-
 твореном своим, оѵслышалаъ плачь Ядамовъ ѿ послал к немс
 архангѣла своего Михайла, ави им показалаъ мѣсце на промешкана

и лви емѣ показалъ и наоучилъ дѣлати землю. И тако архангелъ Михаила пришелъ ко Адамъ. видѣвши Адамъ агла Гнѣ возрадывалъ съ великою радостію великою и поклонилъ съ емѣ. тогда агла Гнѣ оутѣшилъ его въ плача и рече емѣ: „Адаме, Адаме, не плачи съ! не имаетъ тебѣ Бгъ оставити. и прославивши съ на земли, шевладати въдешъ ею и въдши шѣмъ многимъ языкомъ и народомъ!“ И тѣю землю архангелъ Михаилъ, гдѣ стоячи предъ раемъ Адамъ плакалъ, на которю падали слезы его, повелѣлъ заказати оу листовный три оузели и воземши Адама и Евѣ оуведе ихъ во еденъ шѣтрокъ карзо красный и повелѣлъ имъ тамо пребвати, котрий то шѣтрокъ называетъ съ Едемъ. и наоучи его агла Бжій Михаилъ копати землю, а Евѣ наоучи прасти. и тоти слезы, которими Евѣ плакала, повелѣлъ ей оузати такожде во два оузлы. И навидѣжалъ ихъ агла и оутѣшалъ часто. И единого дне Адамъ копалъ землю, и тѣ повелѣлъ Бгъ снѣгъ горячестію своею мощно палити зноемъ Адама, и потъ и зной шѣбликаше лице его. И бысть Адамъ оу великойъ тѣжкости оу самий югъ, то естъ оу полудне, и сѣлъ шпочивати. и смотрячи на тотъ землю, которю накопалъ, мыслитъ: „Бѣ всемогущий, се земля, и гдѣжъ естъ насѣна и шъ чего маеть вити плодъ его?“ и плакаше съ горко. и се прииде Михаилъ и рече емѣ: „не ридай колъше, Адаме, покажетъ ти Бгъ, еже тревѣши. Принеси ми тоти оузлы, которий далъ емъ ти сохранити, свой три и Евѣины два“. И принесе емѣ Адамъ, и рече Михаилъ: „розважи и сѣй то на трое каждого оузла шкрене“. И сотвори Адамъ тако, посѣвалъ на трѣохъ земляхъ выкопанныхъ. и рече Михаилъ: „козми и Евѣины два и сѣй ихъ такожде шкрене зъ каждого оузла“. И сотвори Адамъ такожде. и шиде шъ него агла, и тѣ премѣдростію Бож. что съ стало потребное члвкомъ? исе тихъ трехъ оузловъ Адамовихъ слезъ, исе той земля, которю поливалъ слезами предъ вѣроты райскими, оучинилъ Бгъ три насѣна: перше насѣна шчмѣнь, вѣе насѣна жито, гѣе пшеницю чѣтѣю; а сѣ тихъ двоухъ оузольцовъ Евѣинныхъ оуродилъ Бгъ двое насѣна: аѣе ленъ, вѣе колоннѣкъ, на потребѣ людскомъ народѣ, поки того свѣта. Видѣ то Адамъ и прослави Бга и жнаше насѣна. тѣди послала Бгъ яко много шѣлакъ нѣснхъ, но все то справила премѣдростъ Божја, и тѣ Адамъ рече:

„Во югъ сѣюще слезы бжественныя,
Жнѣтъ класи¹⁾ радостію завше животныя“ —

¹⁾ В рукоп. красн.

которое то колоса завше хлѣб' члѣвомъ насѣщ'ный, повседневно-
ный, который насѣщаетъ животъ людскыи¹⁾.

„Запрак'ды слезы божественна,
и ж то все справила премѣдрость вѣж'а“ —

Где такъ мовить:

„Земля з' землѣкъ насѣна возрастила,
со слезами вельготность оучинила,
во то премѣдрость Бож. все справила,
и скѣткови подала“.

Потем Ядамъ позна женѣ Ев'вѣ и зачат, роди сѣа Каина.

(Рождение Каина). Когда Ев'ва породила дитинѣ, сѣа
Кайна оу томъ проклат'ствѣ, которымъ ея Бг'ъ проклат:

„Во печали вѣдѣш' родити чада²⁾,
понеже послѣхала еси проклатого гада“³⁾ —

и тѣ гди сѣа Кайнѣ оуродил, чѣдомъ вил великымъ и страшнымъ,
во оу головѣ его вилѣ скѣмъ головѣ гадачнхъ. и коли Кайн'
с'сала перси мѣтѣри, тогда и тоти голови с'сали доти, поки сѣа
могли наситити. Я такъ Ев'ва вѣднаѣ великий боль имѣла во
оутробѣкѣ своей и плакала гор'ко, и на ней смотрачи Ядамъ совѣк
плакала и мѣла великий скорѣк и смѣток'. И единого дне Ядамъ
работалъ землю и вистѣ печаленъ вел'ми, и тѣ пришолъ к немѣ
диаволъ и рече: „Ядаме, что плачеши? вѣм, и ж маешъ скорѣк
великий ты и Ев'ва жена твоя. если вистѣ сѣа ти мѣкъ подписалъ
до мого цѣтѣа изо вшиткимъ родомъ, который вѣдетъ ѿ тебе,
то би а излѣчилъ твоего сѣа и ѿналъ вил а ѿ него тоты га-
дачнѣ головы, и вилѣ би твой Кайнѣ красен“. То слнша Ядамъ
мислилъ, що чинити? и сѣа жал', и Ев'ви жалъ, и самъ оу смѣт'кѣ
великомъ. Зновѣ рече диаволъ: „я тобѣ Ядаме доброе дѣло хоцѣш
оучинити“. И рече Ядамъ: „мѣшъ то оучинити“. И тако Ядамъ
подписалъ сѣа вилѣ диаволѣ зѣ вшиткимъ народомъ лоудскимъ
и далъ на себе записъ с подписомъ рѣки своей. тѣди диаволъ ви-
бравъши тоти змиеви голови, сталъ Кайнѣ ѿроча барзо красное.
ѿтодѣ то ѿ диавола почали сѣа бай⁴⁾.

¹⁾ На марі. приписано: Іванъ Дамаскинѣ книга ѿзъпомнрен'.

²⁾ В рукоп. чада родити. ³⁾ В рукоп. оужа. ⁴⁾ З мадарьского: baj — сла-
бість, мука.

Оузвавши теди Люциферъ тоти головы, буморивши ихъ оуложила оу волоканный сосѣдъ ѿ с тими записами Ядамовими, ѿ пошел ѿ мѣла, гдѣ би ихъ запратали. ѿ пришедъ во едино пѣстоѣ мѣсто подъ горѣ Ермонѣ, котора нависла скалисто велими надъ рѣкѣс Іерданѣ високо, прикро ѿ страшно ѿ неприступимо члѣвомъ, ѿ тамо оу тои рѣцѣс Іерданы естѣ каменъ сѣкло великий, ѿ тамо древле днаволъ пришедши положила записи Ядамови ѿ тоты головы змиеви, за котори то вила Ядам подписа сѣ днаволъ зе шиткымъ родомъ. ѿ тамъ ихъ запратавши Шишолъ.

ѿ тако потомъ роди Ядам чада божа ѿ размножилъ сѣ многий народъ на земан, ѿ пошло сѣма много ѿ Ядама ажъ до Авраама ѿ проча¹⁾. ѿ такъ шо помирали люде, ѿшло то все оу сторонѣс пекелнсю. потомъ ѿ самъ Ядам ѿ Ева ѿ сыны его ѿ дочки пошли оу пекло, до адс; потомъ патриархи, црѣки, королѣ, црѣ ѿ весь народъ до рождѣства Хѣа, шо бумирало, все то ѿшло оу пекло ажъ до самого Іована предтечи, наветъ ѿ до самого Хѣа Сѣна Бжѣа. ѿ такъ полъ шести тисачи [лѣтъ] сидѣла Ядам ѿз народомъ оу адѣс. Видачи то члѣволювецъ Бжѣа народъ члѣвичий мѣчимъ ѿ днавола, дла того ѿзволна сѣ послати Слово свое, ѿ стало сѣ Слово Бжѣе плотью. дла того то рече сѣтъ апосѣтолъ Павелъ²⁾: „Егда прииде конѣина лѣтомъ, посла Бжѣа Сѣна своего единороднаго, раждаемаго ѿ жени“ ѿ прочъ. ѿ дла того Хѣа Сѣнъ Бож. народилъ сѣ, ави то слово Бож., то естъ Сѣнъ Бжѣий Іс Хѣа Сѣсѣ нашъ вирвалъ людъ вжѣий ѿс пекла. Народивши сѣ Хѣа ѿврѣзалъ сѣ по осми днѣхъ ѿ чѣда сѣтыѣ розмантыѣ чинилъ, за лѣ. лѣтъ ѿ полчетверта на земан со челѣки жилъ. а то то все, шо бумирало, то все оу пекло ѿшло, бы грѣшныи, бы праведный, бы сѣтъи, дондеже не киполнило сѣ время ѿ лѣта. ѿ потомъ Хѣа Сѣнъ Бжѣий пришолъ ѿ Назарета крѣтити сѣ на Іерданѣ на то то мѣсце, гдѣ дѣволъ вила ѿспраталъ головы змиеви ѿ Ядамово рѣкописанѣ. ѿ тамо были тихъ сѣмъ головъ ѿжилан ѿ гнѣздо совѣс вили подъ тилъ каменемъ ѿзвили. а днаволъ радъ вила, ѿж ѿпановалъ вила рожаи лѣдѣский. а Хѣа Сѣнъ Бжѣий знала, гдѣ спраталъ днаволъ записи Ядамови ѿ змиеви головы, ѿдетъ ѿко всевидецъ ѿ Назарета Галилейскаго крѣтити сѣ на Іердан. Дла чога³⁾ Хѣа не крѣтилъ сѣ на мори ѿ на чотирохъ рѣкахъ райскихъ ѿ на нѣхъ великихъ рѣкахъ? а то дла тои причины: перше, ави загвѣнилъ ѿ загладилъ ѿ затратилъ записи днавольскѣѣ ѿ ави ѿстерѣ

¹⁾ На марѣ приписано: Книга вѣтѣйска. ²⁾ На марѣ приписано: глава заг. сѣ.
³⁾ В рукоп. хибно: дла того.

голови тых седми змиевъ, которіе были гнѣздо совѣкъ ѡзвали, оу котором то гнѣздо¹⁾ злестъ дьявол'скію плодили; дрѹгамъ прічина, абы то прославилъ сѧ Іерданъ славою велико[ю] ѡ моцію Божію.

Пришовши тѣди Хсѣ Снѣ Бжій со лѣгли сѣыми на Ёрданъ рѣкѣ, сталъ ногами своими сѣыми на томъ каменѣ, гдѣ вили змиеви головы ѡ записи. ѡ тѣтъ вистѣ рѣка познала пана и сотворителя своего, оубола сѧ ѡ возтрепета ѡ побѣгла воспатъ, якови горѣ, ѡ оубѣгла вода Іерданская оу море. ѡ море ѡшѣтило моцъ Бжійю, побѣгло; ѡ гори, которыи стояли надъ Іерданомъ, ѡиграли ѡ ходили яко оубѣчки; ѡ холми найвишній ѡиграли яко агнатка ѡв'чини ѡ яко баранки весело вискаковали, яко рече пророкъ сѣи²⁾: „что ти сѧ стало, море, иже еси побѣгло ѡ Ёрданского оубѣта корзо? ѡ тобѣ цю сѧ стало, Іерданы рѣкѣ, чомъ вѣжиши ѡ верташи сѧ горѣ вистриною своєю? ѡ вамъ гори цю сѧ стало, чого скачете оубѣ водѣ? ѡ вамъ каменіе стромчистое, то естѣ холми, цю сѧ стало, иж то такъ вискакѣючи вѣжитѣ, яко агнатка ѡ баранки весело до рѣки?“

Тѣтъ Гдѣ ншѣ Іс Хсѣ гдѣ сталъ на томъ каменѣ, заразѣ ѡгнѣ сталъ сѧ кспати оубѣ водѣ трѣипостасного бжѣства, ѡ совокѣпши сѧ ѡгнѣ бжѣственный ѡз водою Іерданскою гралъ ѡ веселил сѧ. ѡ тѣ ѡни головы змиеви ѡзпаленны ѡ записи прахомъ ѡз водою розмити ѡ розпорошенны, яко гимниста сѣи днесъ сѣ церккою Бжію весело спѣвае: „ѡспали водою змиевиѣ главы пещаго, високаго пламени“. високий пламенъ — ефирскій оубѣгнѣ нѣсній, который естѣ в небѣ, который сѧ кспалъ оубѣ водѣ. ѡ тако не извѣстѣ сѧ дьявольское прохир'ство. то видѣвши дьяволь плакал сѧ велми рѣвчи:

„Оубѣ мнѣ, пришелъ ѡ Мрїа снѣ и погѣби мандати!

Что сотворю? вѣдѣ сѧ з нимъ воєвати.

Подобно хоцетъ оубѣ мене ѡдама и црѣтво мое оубѣзати.“

Оубѣ той сторонѣ Іермонской сѣтъ двѣ рѣкѣ, единой ѡма Ёрѣ, а дрѣгой ѡма Данѣ. ѡ тие ѡвѣ рѣкѣ ѡшли совѣкъ ѡкреме подалекѣ едѣна ѡ дрѣгой на три милѣ³⁾. а коли пришли близко оубѣ сторонѣ Ёрмонскію, ѡ тѣтъ сѧ совокѣпши оубѣ едѣно, ѡ стала

¹⁾ В рукоп. хибно: ви ѡ здѣ.

²⁾ На марг. приписано: ѡломъ рѣгѣ.

³⁾ На марг. приписано: ѡ рѣкѣ Ёрдани, что ѡ знаѣ, что естѣ Ёрдан'.

єдина рѣка, ѿ тако ѡтол са називаеть Єр'данъ. но ѿ тѣю рѣкѣ прослави Бѣгъ на вѣчнїи роди и далъ ей честъ великѣю, оу ней ко кѣпала са оуца Троица: Сѣй стоалъ оу водѣ, Дѣхъ стѣий ѿко голубѣ лѣтал надъ Сѣомъ, а Сѣцъ зъ високости коалъ: „Сѣи єсть Сѣй мой“ и прочѣ. Оу той рѣцѣ стѣи Хѣ голови змїени ѿ записи погѣвилъ, оу той рѣцѣ ѡмилъ Хѣ грѣхъ нашъ перкородний ѿ ѡбновила насъ ванию, породи Дѣхомъ стѣимъ ѿ водою. тѣтъ приходить ко Хрѣсту ис пѣстниѣ Іѡанъ Крѣтителъ, ѿ рече ємъ Хѣ: „Іѡане, крѣти ма!“ а Іѡанъ стѣий рече: „ѡ Пане, ѿкѣ а маю крѣтити, слѣга вѣдѣчи, вѣдникъ? ѿкѣ маєтъ сѣкно ѿ коскѣ дотѣлити са ѡгню? И, Гдѣи. ѡ тебе потрѣбѣю крѣщенїа“. рече ємъ Хѣ: „Іѡане, крѣти ма, такъ ко ми подоваєтъ вѣполнити волю Сѣца моего“. ѿ тако Іѡанъ стѣий крѣтилъ Гдѣа Іѣса Хрѣта. ѿ коли Хѣ внишолъ ѡ води ѿ видѣ нѣса разводаща са ѿ Дѣа стѣого ѿко голуба изсѣходящаго. ѿ се гласъ вистѣ со нѣсе: „Сѣи єсть Сѣй мой наймилъшин, оу которомъ надѣю покладаю, того слѣхайте!“ ѿ потомъ Хѣ далъ са на мѣкѣ за насъ грѣшнихъ и поїшовши до пекла, пекло поламалъ, ланци пекелнїе порвалъ, диаволовѣ розпоршилъ ѿ записи погѣвилъ, ѿ Іадама ѿ весь наредѣ людский, которий сидѣлъ полшести тисачѣ лѣтѣ, тихъ визволилъ ѿ до раю розкошного ѿзъ неволъ диаволскихъ прикѣл. ѿ познайте, дѣла чого са Хѣ родилъ ѿ крѣтилъ ѿ оумїралъ? ѡто все дѣла насъ, аби насъ ѡкѣпилъ собою ѡ пекелной мѣки ѿ аби насъ привелъ до цѣства нѣсного, которого то цѣства рачѣ намъ сподивити Хрѣте Бжѣншѣ ѿ тебе хвалити на вѣки вѣчнїе. Іамѣнъ.

І отсей текст, зъ деякими дрібними пропусками, був опублікований д-ромъ О. Калитовськимъ (Матерїялы до р. лит. апокр. стор. 25—32). Він не є ані скороченєм, ані переробкою попереднього, але мав хоч в часті якїсь иньшї жерела. Особливо інтересні вірші, вплетені в отсе казанє. Вони мають переважно драматичний характер і дуже близькі до віршів тої Пасхальної драми, що відкрита мною в рукописній збірці Томи Кішка в Мостиц, Калуського пов. (див. Миронъ, Южнор. Пасхальная драма, К. Стар. 1896, т. II і III), пор. нпр. тут і там характерну назву „Марїин син“. Скільки можна судити з тих невеличких віршових уривків, можна б догадувати ся, що цілість, із якої вирвані вони, се була не пасийна, а власне богоявленська драма, котрої перша часть показувала упадок і плач Адама і єго записанє Сатанї, а друга похід Ієуса на Йордан, знївеченє гадючихъ голов і записєв, і кінчила ся плачемъ Сатани та по-

грозою, що буде воювати з Ісусом. Чи не вдалось би кому відшукати драму такого змісту?

В. Керестурський рукописе Ф. Шовгоря, стор. 114—122.

(Кетъ ше Христось отъ шветого Іоана окресцелъ). Кетъ наша одъмена пришла и Панъ Богъ сослалъ одного пророка Крестителя шветого Іоана, зослалъ го на тотъ швет, жеби народу покуту оглашелъ а Іеусъ Христови драгу преправелъ. и тотъ сяти пророкъ у однимъ незаходнимъ геряку¹⁾ 25 год у пустини бивалъ; цо Іерусалимъ и Рихно²⁾ вароши, метци тима тота капличка була якъ отъ Іерусалима, такъ отъ Вифлеема 4 годцини ходу, и 2 крочайі длуга а 3 широка, а барсъ на високимъ брегу, барсъ чешко іу ней виходциць було, бо под ну була долина. и у тей каплички една округла дцира була, цо яеносць служела нука, а еденъ каменъ велки, цо Іоанови место було... вихвалій, и на тимъ крашне вибите, якъ тотъ пророкъ тамъ животь творелъ: а претъ тоту капличку една студня була, Іоанъ з ней пиль воду, а у шцкей пустини лепша вода не була. а цо едолъ? метъ и корене у однимъ брешку було. ис того кажди може знаць, якъ Іоанъ твардо покуту трималъ. а іу тому боси булъ, и засъ одну шмату ше опганелъ³⁾. не жадалъ вонъ красну обдцивъ або на ноги чижми⁴⁾, лемъ такъ якъ з найменшимъ... и найзвекшу муку ше зармуцовалъ, бо в'нъ видзелъ, же вародъ гришни, и вонъ ше не уздалъ на добро, але на зло.

И кетъ отмени часъ пришоль, Панъ Богъ зослалъ іу Іоанови [ангела], жеби му поветъ, жеби с пустини вишол, жеби ишоль іу Іордану і води, жеби народу покуту виглашелъ и Месіови⁵⁾ драгу преправелъ. и кетъ с пустини вишоль іу Іорданови и народъ ше зишоль и чудовал ше, же такого никда не видзели. бо вонъ баржей іу жвиру, якъ іу человеку [подобни] булъ: браду малъ велку, власи густі, а чоло обгорене од слунка, от пощєня велкого сухе було, а іого шмата була, цо лемъ на однимъ местцу ше капчала⁶⁾. а на-

¹⁾ З малярського: űreg — печера, нора, яскиня.

²⁾ Зам. Брехон.

³⁾ Значить: обходив ся одною одежиною.

⁴⁾ З малярського: csizma — чобіт.

⁵⁾ В рукоп. хибно: Моісеови.

⁶⁾ З малярського: karpcol — заціпати ся, держати ся купи.

родъ го такъ трималъ, якъ жвира. а народъ тамъ ше зишолъ, и в'нъ имъ почалъ наказоваць: „тримайце покуту, людзе, тримайце, хришници! видице, же ушъ п[р]ишолъ часъ! боски гнивъ такъ якъ шекера при древе! и васъ Богъ такъ вирубе, кетъ ше не полипшаце“. и на тото слово такъ харь¹⁾ пошолъ медзи народомъ, же го тримали якъ другого Илию. бо отъ Йордановой води зо шицкихъ валалохъ²⁾ и зъ варошохъ гу ному ше зишли, бо вони нигда такъ человека не чули наказоваць, якъ вонъ. и вонъ имъ почалъ наказоваць, якъ кед би судни дзень доходзелъ, и вело народа покуту тримаць³⁾ ше уздали, и вело гришници ше отъ Іоана окресцели.

И кетъ ушъ вело наказовалъ и вело народа гу себе прицагнулъ и окресцель, и Ісусъ Христосъ гу ному сценъ пойсць, жеби ше окресцель. и вонъ своей мацери виявелъ, же народови отъмена ше приближела, и в'нъ своіого Оца роботу твориць будце. и вонъ отъ своей мацери благословенство приялъ и до Русалиму пришолъ, и отамалъ на Голгофту гору, и оталъ до Вифлеему, и отамалъ пресъ тоту пустыню, дзе Іоанъ булъ. одъ пустыни 5 години ходу до Іерихона варошу, камене оштре, а дробне, а бреги и долини. подумай, чловеце, яки то ход булъ твоіому Ісусови, цо му ноги слаби були! посбивалъ, ажъ з нахъ крєвь ишла. з Назарету на нови рокъ вишолъ, и на Тро-крани гу Йор[д]анови пошолъ гу Іоанови, цо отъ Іерихона два штаціи ходу було. и такъ требало Христови 5 дни ходу твориць, у тей тв-рдей драги путоваць. бо то було у полъ жими, кетъ найбаржей марзло. о мой пане Ісусе, питаю це, отъпушь ми моіо хрихі тоти, цо у драже творимъ!

А такъ треба знац, же Іоанъ нигда Христа до того часу не видзелъ, якъ самъ гутори, же „я іого не знамъ, цо вонъ за еденъ, але тотъ, цо ме с пустыни вислалъ, такъ ми гуторель: на кого увидишиъ Духа злециць и на ним стац. тото то, цо зо-сє духомъ будзе кресциць“. а цо сяти оцове ради би давно видиць, а Іоанъ нице баржей, бо вонъ нице баржей сяти булъ, якъ вони.

Кетъ Христосъ гу Іоанови пришолъ и на колена клекнулъ, Іоанъ гу ному пошолъ и ноги му сцель побочкаць⁴⁾, и такъ му гуторель: „о мой пане, откаль мене тото достоене, жеби мене мой панъ опатриць пришолъ?“ и Христосъ му розказалъ, жеби станул,

¹⁾ З мадарського: híg — оклик, чутга, гамір.

²⁾ По словацьки: село.

³⁾ В рукоп. хибно: тримайце.

⁴⁾ Із словацького: поцілувати.

и барєть го вдзечне облапелъ и побочкалъ: „поздравлемъ це, мой служебнику! давно я рать гу тебе булъ присецъ, але моіого Оца робота терасъ пришла“. не мошъ видумац, якъ швети Іоанъ до церкви пришолъ, же го побочкалъ и вон го позналъ, же вонъ єдиногo Бoгa Синь булъ. Хто то годзень разязаць!

Кетъ Іоанъ ше осетелъ, [же] Христос одъ него ше сцель окресциць, гочъ котри хришни человекъ би ше зачудвалъ, же Христосъ таки потулни гу ному булъ, а вон ше отмагалъ, же не достоенъ, жеби вонъ своіого створителя окресцель. и да с-келo расъ ше одмагалъ, же є недостоенъ. Іоан [Христ]ови сцель ноги умива[ць], с т[и]мъ ше одмагалъ, с такимъ способомъ рекну: „о мой пане Ісусе, мне ше треба напрец отъ тебе окресциць!“ Але Ісусъ Христосъ потулниши булъ отъ шветого Іоана. охъ, якъ го со-єъ страхомъ и зо-єъ велкимъ чудованом кресцель! але Ісусъ Христосъ сице потулниейши ше му показалъ. а сяти ангели там були на тимъ чуднимъ месцу, небесни ше моци стресли. а ми гришници ше г'вбаме окресциць! падме Ісуса! вонъ ше не одмага отъ того, цо го шицки видзелі, цо тамъ було, цо демъ з нашу страну доходзело. а кетъ Ісусъ Христосъ таки покорни булъ, не сцель Богъ Оцецъ, жеби іого Сина обдаровалъ. и кетъ Ісусъ с води вишолъ и вклекнулъ, гу своіому Оцу ше моделель, и шицкимъ на укас небо ше отворело и слово ше видало и такъ рекло: „то єдинъ мой Синь, цо ми шицку роботу добре кончи!“ бо Дугъ злецель и на нимъ сталъ. теди ше сполнела [а]нгелска робота, кет му у пустини гуторелъ: „на кого увидзишъ слациць Духа, то єс Месия“. о мой Пане, Оче! як ше народъ зачудовалъ, цо тамъ були, кетъ вони видзели небеса ростворени и єго слова. а сице то добре не забудно, кетъ вело гутора, же кетъ Іоанъ ше кресцель отъ Христа. Ісусъ такъ рече, же кетъ Іоанъ воду вжалъ, теди вонъ кетъ и я ше окресцель, бо в'нъ барє уверель у мене, же йому такъ доходзи, якъ гоч-кому.... шаго таке удзелимъ и тоти дзєци, цо ихъ кресца, своіому Оцу ихъ за синаохъ положимъ. бо кетъ человекъ барєть гришни, а покуту трима, та ше очисци от злого.

Кетъ Іоанъ Христа окресцель, барєть часто наказовалъ народу, же вонъ тотъ Месия, цо ше за нього описовало и цо намъ було обречено. а іще так наказовалъ, же нє іого най виславяю, альє Христа. а ище своімъ ученикомъ заказовалъ, жеби Христа виславляли, не іого. а шяти Іоанъ ище баржей благословени булъ. конецъ и Богу слава.

На основу взяту з канонічних євангелій, накладено в отьому оповіданю багато деталів не так може апокріфічних, як радше зовсім фантастичних. До апокріфічних жерел треба віднести такі деталі, як покликанє сьв. Івана ангелом із пустинї, аби хрестив Ісуса, як опис появи сьв. Івана, скопійований по троха із опису появи Мелхіседека в апокріфічнім Слові сьв. Афанасія (Памятки I, стор. 95); фантастичні є — топографія Палестини, ітінерар Ісусів, його стріча з Іваном і т. д., хоча і тут годї сказати, чи все те — видумки автора керестурського оповіданя, чи взяте з яких нивших, в усякім разї західних популярних трактатів.

Г. Керестурський рукопис Ф. Шовіора, стор. 129—132.

(Ісусь Христово пости, цо 40 дні и 40 ноци посцель). И ту терась вислухай, душо, якъ Ісусь посцель. часто ше рожалель на[д] твоима муками, бо вонъ зналъ, же то йому на зло и на страшно будзе. одъ дзєцивства вонъ то зналъ, же дакеди церпиць будзе. а терась думаєме тоту гору, дзе Христось посцель, [отъ] Іерикхо варошу една годзина ходу, у шицкимъ жидовски[мъ] ораґу¹⁾ виша гора не була, цо штверъ ношъ требало на ню исць. тамъ нияке древо не росло, лемъ камєне невиповедзєне. и тамъ була една хишка, цо себе Ісусь Христось вибралъ. тамъ вонъ видзелъ, якъ на н'го исць буду попове и владикове, Жидзи и Фаризее такъ якъ на пейць страни: тило и шветь и шмерць и пекло и грихи тоти потьбуня народъ. „О мої Оче, сомъ пришолъ, жеби сомъ своіо тило с постомъ и с плачомъ и з молитву творелъ. за то це умодлямъ, жеби ши ми у помощь пришолъ, жеби сомъ народ обранелъ. бо видиши іого терху²⁾ и муку, цо би дакеди малъ... але за то шицко вицєрпимъ. за н'го, цо доходзи“. о мой Пане, Ісусе Христе, не забуц за мнє, не-ді ми, упаднуць до злого!

Опадме терас, як там булъ Ісусь Христось такъ, якъ у даякей цємњици, ниґдзе не шмелъ, лемъ ше моделъ. мой паньє, кетъ подумамъ себе, я[к] ши твардо трималъ, ульєкнем ше, бо ши шедзелъ якъ рабъ кори затримани, якъ Д'виг описує давно, же „самъ

¹⁾ Із мадярського: ország — край.

²⁾ Від мадярського: terhes — важкий, утяжливий, прикрій.

будзешъ у пустыни во дне и в ноци, якъ даяки ташчокъ“. не малъ тамъ Христос пощель ани заглавка, лемъ еднѣ каменъ, дзе лежалъ и шедзель. не малъ стола ани пеца ани дзвери. подумай, подумай, чловече! нѣе малъ вонъ тамъ огна, боси, а то було у штретъ жими... було, цо на теі гори нѣида витор нѣе престалъ дуць, — можеме знаць, же то жимно барєъ було.

Такъ вонъ творель тамъ 40 дни 40 ноци. и подумай терас, кет Христос виносель и барєъ огладнелъ, и пришоль дѣяволь 'го пробоваль, жеби вонъ от нього дацо вичуель. и так го твардо три расъ обкольель дяволь Христа: перше каменъ приньєсь и такъ рекнулъ Ісусови: „повец же ши огладнѣель, но кет ши боски Синь, сотворъ каменъ за хлєпъ“. а Ісусъ рекнулъ, же „нѣе лемъ чловекъ хлєбомъ жие, алѣе и з боскима словами, цо зъ боскихъ устохъ виходзи“. якъ сяти оцове гуторя, же дяволь не зналъ, же Христосъ правдивого Бога Синь. а друге опкольєньє було: отньєсь го на воздухохъ до Іерусалиму и на турню го положель, жеби скочель а жеби ше нѣе удерель. тр[ет]и расъ на гору отньєсь и поуказоваль му шицокъ шветъ: кет го будзе умодляць на кольєногъ, та му го дарує. а якъ то окрутнѣе подумаць, же го дяволь шмелъ на с[е]демъ годзиви ходу на воздухохъ однєсь! о якъ вон то шмелъ вробиць! якъ вонъ вичного Бога шмелъ до пазурохъ улапиць! такъ го нѣесоль як каня голуба до пекла, Ісусъ Христа такъ таргнулъ и нѣесоль го. а кетъ ушъ дяволь ше одальель отъ Христа, якъ шята евангелія пише, же кетъ дяволь от нього пошоль, д'рає ангели пришли и служели му. и вони му приньєсли едло, цо му іого маць сготовела у Назарету, жеби му с того едла аньгели приньєсли. а Ісусъ шеднулъ та едолъ якъ чловекъ по теи страни, и ангели му служели. и якъ станулъ Ісусъ та ихъ поблагословель зо сату руку, цо му служели, а вони ше му уклоньели и до нѣеба ше вознѣєсли.

І про сей текст треба сказати те саме, цо про попередній; основа взята з канонічнихъ евангелій, тут майже зовѣім покрити деталями иншого складу. Оба отєі оповіданя виймаю з рукопису, писаного в с. Керестурі на південній Угорщині, дєсь коло 1886 р. — бодай ся дата знаходить ся на обложці, написана рукою того самого Ф. Шовґоря, цо зладив увесь рукопис. Оба оповіданя, хоч окремі одно від одного, з окремими титулами і закінченнями, виглядають немов части якоїсь більшої цілости — популярного оповіданя про житє Ісуса. До сеї самої цілости належать ще дальші оповіданя, цо є в нашім рукописі — про Преображеніє і про нав-

чанє Ісусове, в'їзд до Єрусалиму та тайну вечерю, котрі подаємо далі на відповідних місцях.

Д. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 83—88.

(Слово ѿ пренренїи дїаволи съ Сїном Бжїим. Гїи блс. Ѡче). Пришедшоу ж[є] Гж' нашему Іс Хоу на горж Блешнскю и реч[є] оуцїнком своим: „алчкм м. днїи“. алка ж[є] сам и сам Іс съ ними м. днїи, да повкдит дїавола. слышавъ ж[є] дїавол, іако Іс алчбоу дръжитъ, и разгнѣва сам велми, и ѡвлочи сам пред Ісом.

И реч[є] Іс: „проклинаю тѧ, дїаволе, ѡ Бїи живаго, да ми повкси, ѡкоудо [sic!] єси ты?“

И реч[є] дїавол: „а ты ѡкждоу єси?“

И реч[є] Іс: „ѡ вышнихъ силъ нєсныхъ и ѡ Бжшнаго“.

И реч[є] дїаволь: „Сїи ли ты Бжшнаго, то иди ты на нєса, сѣди на прѣлкъ своем. ибо твоѧ сѣт нєса, а моѧ є земаля“.

И реч[є] Іс: „аз єсмь пришол погвбити тебе ѡ лица земали“.

И реч[є] дїавол: „иди ѡ [земали] на нєса, сѣди на своемъ мѣстѣ, але не ид[еши ли, азъ] ѡвлочи тѧ и твой агглы. агглы [ко мой горди и силни] сѣт, погжеат тѧ и тѣло твое сокроушати и со[т]рѣт тѧ съ агглы твоими, [іако ни единого ѡ члвкѣ]“.

И реч[є] ємж Іс: „горе твоѣ, дїаволе, тебе ради на земаю скнїйдохъ и агглы твоихъ ради и свѣтильникъ твоихъ, да ижденоу тѧ“.

И реч[є] дїавол: „что сѣт свѣтильници мои?“

Реч[є] Іс: „творящїи дѣла твоѧ“.

Реч[є] дїаволь: „что [сѣт] дѣла моѧ?“

И реч[є] Іс: „твоѧ соут дѣла: татва, разкон, блжа, завис[ть], клевета, ревнос[ть], гнѣвѣ, ненавис[ть] братїи, огнь, тржс, зими, рат князем, разлоученїє братїи“.

И реч[є] дїаволь: „право вкси, тѧ сѣт дѣла моѧ, и паче тебе силнѣиши єсмь, и паче твоихъ агглы страшнѣиши єс[ь]“.

И реч[є] Іс: „горе твоѣ, дїаволе, іако прелестникъ єси в'сѣмъ члвком, посрамити тѧ имам“.

И реч[є] дїаволь: „ты єси прелестникъ мой, як[о] ѡ жены родилъ сам єси, и з невѣсты пришедъ хоцшиши нас погубити“.

И реч[ε] Іс: „право вѣси, діаволе, іако ѿ жены родих сѧ, да ѿскон'чает сѧ слово, ѣже реч[ε]: сздах чѣка по ѿбразоу сѧ-ѣмоу ѿ не хоцш¹⁾ погжбити [ѣго] к ѣкы“.

Реч[ε] діаволь: „глѣши: чѣка сотворих, не ѡставши ли ѣго въ вѣкы?“ реч[ε] діаволь: „а ѣже паки чѣкы согрѣшит ѿ моѧ д'кла сѣтворит ѿ помышленіа злаа?“

И реч[ε] ѣмоу Іс: „песлоухан мене, діаволе! за помысль ѡсждѧ [ѣго во тмоу], а за д'кло предам ѡгневи. помысль [во приходит] прежде, а д'кла сѣтварают сѧ послѣжде“.

[И рече діавол: „егда же] помышленіа моѧ творѧт, а твою чѣсть ѿ славу ѡставляють, что им твориши?“

Реч[ε] Іс: „послжшай мене, діаволе! аще²⁾ чѣкы твою волю творит, а мою чѣсть ѿ славу ѡславляет ѿ живет ѿ. л'кт, тогда сѧ покает, стран'ныа прїемлетъ, нишїа мнѧжет, нагїа ѡд'квает, ницемѧ млтвїю творит ѿ реч[εт]: „Гїи, помѣлуй ма!“ то помѣлоую ѣго ѿ пошлю ѣмоу сѣмрть вѣженноую. тогда придам ѣго Мухайлоу зак'тѧ ѿ сжгам ѣго, ѿ ведоут ѣго во поражд. Послжшай мене, діаволе! аще ли паки живет чѣкы ѿ. л'кт ѿли ѣ., [ѿ] то сѧ не покает, стран'ныа не прїемлет, жадныхъ не напоит ѿ нишїхъ не насытит, мртваго до гроба не допроводит, ал'чюцим млтвїк не творит, ѿ предам ѣго агглом лютым ѡгньным, да прїимжт ѿ веджт ѣго въ ров³⁾ ѡгньный ѿ сѧ тобою, діаволе“.

Обрати сѧ Іс ѿ него, ѿ реч[ε] Іс: „горе тебѣ, діаволе!“

И то рекши Іс възыйде на гороу високоюю. тж вид'к Іс великю т'моу, ѿдеж[ε] сѣвокоюпи діавол т'мы т'мами, тисаща тисащами.

И реч[ε] діавол ко вѣсом своим: „чада моѧ, ѡкрѣплите сѧ, Хс во сжпостат наш пришель ѣ на нас, погоувити нас хошет. [егда же мы] погоувим ѣго, то наша слава велика вждет. егда во ѡцѣ ѣго сотвори іадама, [повел'к ми] поклонити сѧ ѣмж ѿ цѣловати ѣго. аз же не хотѣа поклонити с[ѧ] ѣмж ни цѣловати ѣго. тогда ѿзврѣж[ε] ма ѡцѣ ѣго сѧ высоты нѣсныа. то не хоцж с ним ѿм'кти части“.

Реч[ε] діавол къ вѣсом: „пойд'кте напред, ѿ азъ поидоу по вас“.

Иджшим же им ѡзрѣк'ше ж[ε] ѡчїнци Гїи тжс діаволскїй ѿ глас слышав'ше, трепет прїѧт ихъ. ѿзїйде же діавол ѿ прѣваго

¹⁾ В рукоп. хибно: не хоцши. ²⁾ В рукоп. хибно: а аще. ³⁾ В рукоп. хибно: род.

степенѣ, прїем Петра страх діаволскїй, ѿвѣже ѿ Іса г. поприца оудалѣ.

И реч[е] ёмоу Іс: „что́ тако твориши, Петре?“ поклав же сѧ Петръ ста за Ісомъ зра из раменѣ ёго.

Възрѣв' же Іс на оучїки своѧ и реч[е]: „кто́ сверѣже діавола съ нѣсе?“

Реч[е] Іѡан съ Іакоком: „ты, Гї“.

И реч[е] Іс Петрови: „кто́ сверѣже діавола?“

И реч[е] Петръ: „ты, Гї, и ѿць твой, ёдина во чѣсть и ёдина слава ѿць и сїнов и стїмоу Дхъ инк и прно и в ёкы вкком“.

Повелѣ Іс ѿблакоу снити ѧко малнїи [и] въсхитити діавола и ѿвѣсити стремглавы и запати оу нѣскху нѣсныхъ, и силы ёго разгнал ѧко дым. и вкгахоу вкпїюще и глѧхж: „почто мы не вози и не вкжимо во глѧвны и во пицеры? Оуже бо нашего княза ѿвѣсилъ Хс въ ѿблацкху нѣсныхъ“.

Тогда видѣл діавол, як и скон'ча сѧ слово, еж[е] глѧ Іс. И реч[е] діавол: „помїлоуй ма, Гї! низпжсти ма на землю! да иж[е] сѧт вкрѣющїи во йма твоѣ, не прел'цаю их ѿижда, да коси к тек'к ѿвратѧт сѧ“.

И то реч[е] діавол смилѧ сѧ Ісоки. и повел'к ѿблакоу ѿрѣшити ёго. и спаде діавол ѧко молнїѧ съ нѣсе на землю, и тж лежаше діавол до полуѡдне. и напо'ни оуста своѧ горѣсти и гн'кѧ и залго ѧда, и нача хрѧп'кти вел'ми зѣло. вксклонивъ сѧ діавол восхот'к хитити Іса.

Реч[е] Іс: „ци помѣшлѧеши, діаволе, давыху плюнжѣ на тѧ? да не плюноу на тѧ, и ни доуноу, слнна во моѧ стѧ ё, вктрѣ оуста моух — Дхъ стѣ“.

И реч[е] діавол: „азъ сотвориху оуст'к'ноути Іѡан'на прѣтчж Иродом“.

И реч[е] Іс: „Іѡан, [и]же ма крѣтил, н'кс[ть] оум'рѧль, нж живъ ё“.

И реч[е] діавол: „ѡще бых тѧ вкдал, гдѣ ёси сѧ оуродилъ, то шедъ бых мѣрь твою и згоубилъ и тебе бых искривилъ, ѡчи бых ти митжск поставил“.

И реч[е] Іс: „кто́ может на трѣнїи смоквы ймати или на влѣчици пшеницоу ѿвратити?“

Слышавъ діавол не може ѿвѣцати. повел'к Іс зиноути землѧ. тж зиноу землѧ тѣ сажѧ, потрасе сѧ землѧ, и оузрѣ діаволь и реч[е]: „что ё, Гї?“

И реч[е] Іс: „вонїйди, діаволе, [въ пропасть]“.

И реч[є] дїаволъ: „кол'ка ѣ глаубина си, ГИ?“

И реч[є] Іс: „[аще члвккъ] оу љ. л'кт в'змет камен и вр'жет въ глаубиноу, за љ. л'кт идет на дно, дїаволе, ил'ж[є] быти товк“.

Реч[є] Іс: „не погоублю тебе, дїаволе“. и реч[є]: „Еще ти дам цр'товати љ. л'кта на конец в'кка“.

И реч[є] дїаволъ: „а потом што в'ждет?“

И реч[є] Іс: „пр'ваго л'кта оуродит сѧ жито и [ви]но много, а въ второе л'кто не ѡбращет сѧ ни скопец п'шеницк и ни с-поль м'бры вина по всей земли“.

Реч[є] дїаволъ: „а потом что боудет?“

Реч[є] Іс: „л'кто сътворю ѡакъ м'ць, а м'ць ѡак недлю, а недлю ѡак днь, а ден ѡак час“.

И реч[є] дїаволъ: „а потом што боудет?“

Реч[є] Іс: „ис'соушоу море и р'чки бком слнчньым, и не в'дет рыбы въ водах и п'тиц л'ктабцих по земли“.

И реч[є] дїаволъ: „а потом что в'ждет?“

Реч[є] Іс: „тогда пошлю Ілю и Еноха пр'кти с[л] ис тобою. тогда ѡбличит сѧ л'жа твоя въ ѡлтари, ѡко пррк Дедъ глет: „тогда в'зложат на ѡлтарь твоя тел'ца“. тж пр'ндом на м'к-сто, ил'ж[є] ма Іван кр'тилъ и мти роди. тогда тж имам, дїаволе, погоубити“. тж в'ждет слава Оца и Сна и стго Дха, емоуж[є] слава в ѣкы в'ккым.

Текст отсега рідкого апокріфа надрукований був у-перве Тихонравовим (Памятники отреченной русской литературы, II, 282—285) із досить дефектного рукопису Імп. пуб. бібліотеки, зладженого в р. 1602. Порівнюючи текст Тихонравова з тим, який є в нашій рукописі о. Теодора з Дубівця, ми бачимо, що оба вони належать до одного типу, але в вислові і в деталях мають так багато відмін, що треба догадувати ся досить далекої дороги обох текстів від спільного жерела. Яке було те спільне жерело, тяжко догадати ся. Правопис копії о. Теодора з Дубівця вказує на сербський вплив. В усякім разі оригінал апокріфа був грецький; два тексти його віднайшов і видав Васильєв (*Anecdota graeco-byzantina*, стор. 4—10). Порівнюючи ті тексти з нашим бачимо, що жаден з них не був безпосереднім оригіналом словянського перекладу, хоча без сумніву всі вони мали спільне жерело. Що автором сего апокріфа був якийсь прихильник дуалістичної (маніхейської, павликіянської чи богомільської) секти, се зовсім справедливо зазначив Васильєв (op. cit. VI). Хоча ж рукописи, з яких видав свої

тексти Василев, дуже давні (з XII і XIII в.), то про те з порівняння текстів виходить таке, що слов'янський переклад заховав декуди більше первісну форму, ніж грецькі списки, а се також вело би догадувати ся, що слов'янський переклад зроблений був на півдні і то геть давно, в часі розцвіту богомилства.

Е. Рукопис Яремецького-Білахевича, стор. 87—91.

(Слово ѿ повѣдѣ дїавола, како вѣсѣдовахъ Іс Хс со дїаволом на горѣ). По ѿній часѣ, гди прїшолъ Гдѣ ншѣ Іс Хс на горѣ Єлевнскю и сченници ѣго с ним, и рекъ Іс Хс до сченниковъ своихъ: „дасть сѧ нам постити м. днѣ и м. нощїи“. и счѣвши тоє дїаволъ: ижъ Іс Хс хоцетъ постъ принѧти, в той час дїаволъ тоє возненавидѣвъ и разгнѣвал сѧ на Хтѧ, и привѣгъ до Іс Хтѧ з великим запаленїем срдца своего злого. и сталъ пред Іс Хтѣмъ криво смотрѧчи на Хтѧ, зѣви своїми скрежещет, з очїи своихъ пламень почал псѣкати и лице свое викривлати противо Іс Хтѧ, велми сѧ оуѣчинилъ страшнїи. вкѣвши ѣго Іс Хс и рече ѣмъ: „заклинаю тѧ, дїаволе, Бгѣмъ живим, сотворившим нѣо и землю, повѣж ми, ѡкудъ ти еси и по что-сѣ тѣт прїшолъ?“

Рекъ дїаволъ: „ѡкола ти єси?“

Рекъ Іс Хс: „[ѧ] єстем Бгѣ силам нѣснимъ, ѡ Кишиного прїшелъ есмъ“.

Рекъ дїаволъ: „по что ти тѣт прїшолъ?“

Рекъ Іс Хс: „прїшол-ем погѣбити тѧ ѡ лица земли“.

Рекъ дїаволъ: „иди на нѣса и сѣди на прѣтолѣ своем, во тройѣ сѣтъ нѣса, а ангѣли мои тѣт силнїи и гордїи велми погѣвѧтъ тебе, ѧкъ иншаго члѣка, гди не пойдеш мнѣ ѡ земаѣ на нѣо“.

Рекъ Іс Хс: „ѡ горе тебѣ, дїаволе лѣкавій и з агглами твоими злими! ѧ длѧ тебе прїшолъ на землю и длѧ аггловъ твоихъ, иж хоцѣ их и тебе погѣбити и сожещи вѣчним ѡгнем“.

Рекъ дїаволъ: „а ктож естъ мой?“

Рекъ Іс Хс: „твой естъ, кто творит дѣла злѧ: злодѣйство, завоєство, чѣжоложество, вѣд, зависть, гнѣвъ, ненависть, гордость, сварї, чародѣйство и иннѧ злѧ дѣла“.

Рече дїаволъ: „добре знаєши, иж то сѣт тїи вѣк мой дѣла, ѧле ѧ ѡ тронѣ аггѧ [нѣ] страш сѧ“.

Реклъ Іс Хс: „ти прелестникъ члвкомъ ёси, посрамити тѣя маю“.

Реклъ дїаволь: „ти сам прелестникъ, ѿ тебе посрамити маю“.

Реклъ Іс Хс: „маю скончити, иж ѿам сотворил члвкѣ по ѡбразъ своему, и не хощу его ѡставить во грѣхѣ“.

Реклъ дїаволь: „а коли члвкѣ согрѣшит, мой дѣла творѣчи и помышленїѣ злая, що ёмъ вѣдетъ?“

Реклъ Іс Хс: „послѣхай мене, дїаволе, заповне ѡсѣдѣху ёго вам, предамъ его ѡгнени вѣчному. а ѿце покаютъ сѣ, страннїхъ в домъ свой приведутъ, ницїхъ надѣлатъ, нагїѣ приѡдѣютъ, голоднїѣ накормлѣтъ, алчѣнїѣ [и] жаждѣнїѣ напоїтъ, мѣртвїхъ до гробу ѡпроводаит, постѣ и милостїню творит, до церкви стѣи часто ходитъ, на молитви даетъ, то добрую смѣртъ пошлю на такову дїшю. и дамъ ёго дїшю архангелю Михаилу, и поведетъ ёго дїшю до пресѣкѣлаго раю. Послѣхай мене, дїаволе: а ели члвкѣ не покаетъ сѣ и бѣдетъ грѣшити и не бѣдетъ доброй дѣла творити, але злая, то пошлю на тїхъ людей нагнѣю смѣртъ и предамъ дїшю ихъ лютии аггелю во ѡгнѣ вѣчнїѣ“.

Потомъ їзїишоль Гдѣ нїшъ Іс Хс на горѣ високїю и зъ аїлѣми своїми, и зъ гори свидѣлъ Іс Хс великую тѣмноту вѣсовъ, которїхъ вилъ зовралъ Сатаналъ сѣбѣ своихъ тѣмами тѣм. во реклъ Сатаналъ сѣбѣ своимъ: „крѣпкѣ сѣ, дѣкти мой, во Хсѣ естъ [?] великїй непрїѣтель нїшъ, прїишолъ тѣт, а [коли] ми ёго погубимо, то нїша великаѣ честь и слава бѣдетъ. во гдѣ ѿ хотѣвъ сѣбѣ прѣтолъ бѣдовати и равенъ емъ бити, тогда ми мене зогнѣнѣ зъ високости нїсен, що ѿ ёго не слѣхалъ, и сѣбѣи мой. ѡтожъ сѣбѣи мой вѣрнїѣ, и дѣкте жъ ви на прѣд, а ѿ за вами назадъ пойдѣ“.

Въ той часъ пошли дїаволї зъ великимъ войскомъ на Іс Хта, ажъ ѿтоли оуҗаснѣли сѣ видѣчи войска дїаволскїѣ. тѣди ступили дїаволї еден ступень на горѣ, а Петръ апостолъ оуҗидѣлъ ихъ и повѣгль ѡ Хта едно поприще.

Реклъ Іс Хс: „Петре, чему оутѣкаешъ? верни сѣ назадъ, не вой сѣ!“

Въ той часъ вернѣ сѣ апостолъ Петръ и сталъ за Хрѣтомъ на задѣк, смотрѣчи черезъ ёго стѣе плечк.

Реклъ Іс Хс оуҗенникомъ своимъ: „кто ѡзвергль Сатанѣ зъ нечесъ?“

Реклъ стїи Іѡанъ Бгословъ: „Ти, Гдѣ, и ѡцъ твой нїсенїѣ“.

В той час повелѣ Іс Хсѣ ѡблаком оухватити дїавола і ѡвѣсити его стрѣмглавъ под ѡблаками, и сдѣлати его разгнати.

И рекли дїаволи сдѣлати его: „оуже и ми ѡтоль пойдѣмо во глѣбини прїисподнїю, вже ко ї кнїзїа нїшего ѡвѣсилѣ Іс Хсѣ на ѡблацѣхъ“.

В той часъ оувидѣлъ дїаволъ, же не можетъ нѣчого поради, и вишѣстїа глас свой: „Помауй мїа! не погуби мене до конца! пѣсти мїа на землю! Если кто будетъ ѡ члѣвкѣ [вкрїтї] с тебе, не вѣдѣ прелїцати ихъ до конца, але всѣк людїе ѡбратят сїа к тебѣ“.

Гдѣ же повелѣ ѡблаком пѣстити дїавола. И спал дїавол на землю и бѣил сїа и лежалъ на землї д. годинѣ. И наполнилъ оуста свои пѣни і їдѣу злаго и почал хрѣпати велми, їко издїхати.

Реклъ Іс Хсѣ: „цю помїшлїаешъ, дїаволе? если їа на тебе пїюнѣ, то еще тобѣ горше буде, сила во моїа и дїхъ мой стѣ бѣстѣ“.

Реклъ дїавол з великим колѣзнем зотхнѣвши, мовлїачи: „гдѣ би їа знала, гдѣ сїа ти родилъ, пошла бим на мѣсто тоє и посрамила бим мѣрѣ твою“.

Реклъ Іс Хсѣ: „кто можетъ над тернїем смокви зверати а на востоцѣк пшеницю жати?“

Тоє слїхал дїавол и не могъ того ѡгадати.

В той час повелѣ Гдѣ землї розтѣспити сїа на триста сїажнѣ в глѣбини. И разтѣспїла сїа землїа, и ѡвїздрѣла сѣа дїавол на Хтѣа и питал: „їакъ таїа глѣбина глѣвокаїа, колко сїажнѣ?“

Реклъ Іс Хсѣ: „слїши, Сатано! Если члѣвкѣ вѣдетъ мати тридесїать лѣтѣ и ѡзметъ камень и во всеї силї вержетъ в тѣю глѣбини, то той камень будетъ летѣти лѣтѣ три, поки долетитъ на дно, на мѣсце свое. То и там, дїаволе, на тебе снїдѣ по распїатїї ї воскресенїї моем и повелю звїязати тїа мощно оужами желѣзными, которїхъ нѣхто не можетъ развїязати, и погублю тебе до конца. И дам ти в послѣднїїа лѣта црѣтовати: первого лѣта твоего црѣтвїї¹⁾ родит много жита, пшеницѣ и вина, а на двѣ лѣта не вѣдетъ нѣ стебла жита, пшеницѣ и вина по всеї землї“.

Реклъ дїавол: „а потом что будетъ?“

Реклъ Іс Хсѣ: „моїа нѣса пожрутъ землю, и висхнут море їко камень, и прегоритъ землїа, и воскреснут члѣвци ѡ мрѣтвїхъ“,

¹⁾ В рукоп. далї: твоего первого лѣта твоего.

и ѡсѣждѹ всѧ племена земная, и тебе, Сатано, ѡсѣждѹ и всякаго челоуѣка, которіе творять дѣла твоѧ злоѧ. Тогда бѹдетъ кам мѣка вѣчнаа, а мнѣ бѹдетъ слава и честь на вѣки и поклоненіе“.

Потом пхнѡ Гдѣ дѡвола ногою своею во пропасть ѡнню.

Потом по воскресѣнїи Гдѣ ншѣ Іс Хсѣ вшедиши в тѹю глѡбинѹ пренсподнюю и поймалѣ дѡвола и звязал моцно ѡжом зелѣзним, которого нѣхто не можетъ розвязати до сѹднаго дня. а которїи там были во адѣ прейсподнѣмъ почавши ѡ ѡдма аж до воскресѣнїа Хва, всѣхъ Хсѣ своводилѣ и впровадил. которого повѣда слава естѣ по всемъ свѣтѣмъ народѣмъ христіанскимъ. его повѣдѣ славимъ, Гдѣ ншего Іс Хта во Тройци стѡи єдинаго ѡца и сѡна и стѡго Дха ннѣ и рѡно и во вѣки вѣкомъ.

Отсей текст — популярна переробка попереднього, аналогічна до тої, яку надрукував Тіхонравов (Пам. отреч. р. лит. II, 285—288) з рукопису також XVIII в. Наша переробка, незалежна від великоруської, мала перед собою взірець де в чому відмінний від того тексту апокріфа, який заховав ся в рукописі о. Теодора з Дубівця і для того може служити також причинком для реставрації первісного словянського тексту.

VI. Ісус учитель і чудотворець.

А. Рукописний уривок XVII в., стор. 22—23¹⁾.

(**О** знаменїй **Г**а̃ нашег [о] **І**ѵ **Х**а̃). Мой же **Х**с̃ **Б**ѣ **в**к̃ образъ ёго красенъ с̃кло, в̃зрастом же, реч[е], высотуж телеси шесть стопъ с̃връшених, но роусыми власы и вел'ми г̃жсты, паче же оубо к' выи преклонены. брови же чер'ны, не с̃кло посжплени. очи р̃счи, радостни и бл̃гол'кпн'к, носъ похил, р̃сж врадѣ долгж и̃мьй и̃ г̃жстж, и̃ко николи же бритка в̃ъзде на главж ёго ни р̃жка чл̃чка св'кне матери ёго, егда ж[е] в̃к̃ младенець. мало наклонен выю, яко же не с̃кло простер'та и̃ протажена и̃м'кти в̃ъзраста телесна. смагло и̃ не кроугло и̃мжши лице, но яко м̃три ёго мало с̃ходжши, роумано ж[е] мало, яко же сановито ёже и̃ разоумное и̃ ш̃бычай кроткое и̃ ш̃нжд безьгн'квное. яко же малом пр̃кже сего м̃тръ ёго слово написа, по всемоу оубо попрѣвцает с̃а и̃ подобить с̃а.

Іаковъ же брат в̃жїй по в̃ъзнесенїй **Г**ни жиа лѣт кї. сей раздѣли страны ап̃лшм и̃ зав'кша комжждо их, да якоже в коей странк̃ оучит, посылает к немѣ на всако л'кто писанїем, ёже и̃ с̃твориша вси, да не разньствжжт, но да о̃ни с̃гласѣют пропов'д **Х**воу.

Ів̃сифъ ш̃кроучник сын л'кт сто и̃ десат. Ів̃аким ш̃цъ с̃тыа **Б**ѣа сын л'кт о̃д.

Єпифанїй Кипр'скїй пов'кстова, яко єдинаго токмо с̃тго ап̃ла Петра своїма р̃жкама кр̃тиль **Г**ѣ, и̃ Петръ **А**н'др'ка, и̃ **А**н-

¹⁾ Є се той сам уривок, із котрого винято прозопографію Богородиці, див. стор. 151.

дрѣи Іакова и Іѡанна, Іѡаннь же Ііакова [и] прочаа аѣлы. стѣжъ же Бѣжъ Петръ и Іѡаннь крѣтиа сѣт . . . . . тако Бгословъ Іѡаннь Бѣжъ крѣтиа ѣсть, Петръ же и той аѣлы прочаа.

Пержчи же им прѣккывати къ Іерлѣмѣ, да тамо прѣжде проповѣдъ ѣвѣлѣжъ и звѣсти са. Павел же аѣлъ крѣти са на ѡсмоє лѣто по възнесенїи Гнн.

Отся статейка — компіляція ріжних звісток, винятих переважно з писань отців церкви, крім першого уступу, що є переробкою апокріфічного листу Римлянина Лентуля до цїсаря Августа і римського сенату. Сей лист дійшов до нас тільки в латиньскім тексті і в середнїх віках часто був переписуваний на початку Четвероевангелїй. (Див латиньскій текст і уваги до него J. A. Fabricius, Codex Apocryphus Novi Testamenti, Hamburgi 1719, стор. 301—303, пор. Rud Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 291—294). До нас сей апокріф прийшов правдоподібно з Польщі, де він від давна був популярний, часто переписуваний і друкований. Для порівняня подаю тут польськїй текст, винятий із руського рукопису, одержаного мною з села Соколї, Мостнського пов., де він знаходить ся на стор. 336.

(O postawie Jezusa Chrystusa). Czasow Oktawiana cesarza niektery Lentulus, w stronach Żydowskiej ziemie, Heroda króla urzędnik, senatowi y wszystkim radzie rzymskiej tak napisał:

„Okazał się czasow tych naszych y ieszcze iest człowiek wielkiej enoty, ktoremu imię Jezus Chrystus, ktory rzeczon iest od ludzi prorok prawdy, a wczennicy iego zową go Synem Bożym; wzbudza umarłe, a wzdrawia niemocene. Człowiek iest postawy wysokiej, krasney y wdzięczney, oblicze mając pociwe, iż ktorzy nań patrzą, mogą go miłować y bać się. Włosy ma barwy orzecha laskowego doyrzalego, gładkie niemal aż do vszu, a od vszu promienie kędzierzawe, nieco żółtsze y iasniesze, po plecach się rostaczaiące, przedział mając poszrod głowy, podług obyczaiu Nazareczykow. Czoło gładkie a bardzo iasne, twarz też niezmarszczona y bez żadney zmayı, którą rumianosć mierna krasie. Nosa y vsz żadna owszeki nie iest przygana, brodę mając gęstą a wdzięczną, włosom w barwie podobną, niedługą, a w poyrszrodku rozdwoioną, wzrok mając prosty a stateczny. Oczu poczesnych, żółtych, a rozmaicie iasnymi bywaiących, w strofowaniu grozny, w vpominaniu łaskawy, lubiezny, miły y wesoly, zachowuiąc poważnosć, ktorego nigdy nie widziano aby się smiał, ale płacz często; w postawie ciała wysoki a prosty, ręce y ramiona mając ku widzeniu

roskoszne, w wymowie poważny, rzadki y mierny, a między syny ludzkimi naykрасniejszy“.

Порівнюючи сей польський текст з руським ми бачимо з одного боку деякі русизми в польському тексті (uczennicy, lubiezny), з другого ж деталі в руським тексті, яких нема в польському, а які знаходять ся в інших прозопографіях Ісусових, що заховали ся у Нікіфора Калліста (Історія церкви I, 40), Епіфанія монаха, Івана Дамаскина. (Спор. Rud. Hofmann, op. cit. 292—293). Спільне всім тим апокріфічним прозопографіям пізньоїшої доби є те, що малюють Ісуса як ідеал мужеської краси (в давнійшій традиції була теція — малювати Ісуса фізично некрасивим а навіть зовсім брідким, прим. сьв. Юстин мученик, Ориген і інші, див. Hauck-Herzog, Realencyklopädie für protest. Theologie, 3 Ausg. Bd. IV, статя Christusbilder, стор. 64) і признають його за Назорея, погляд, котрого церков, як звісно, не приймає.

Б. Рукопис Київської Духовної Академії ч. 26 (Аа, 111),
к. 116—117.

(Посланіє¹⁾ **Ав'гара** **црѧ** **къ** **Гдѣ** **нашему** **Ісѣ** **Хрѣсту**). **Песла** **же** **Ав'гарь** **црѣ**²⁾ **Лвкѣ** **скорописца**, **горазда** **по**³⁾ **иконѧм** **писати**, **и** **заповѣда** **ѣмѣ** **скоро** **йти** **во** **Іерлѧм** **видѣти** **Іса** **и** **взѧти** **и** **написати**⁴⁾ **образъ** **лица** **ѣго** **на** **оубрѣскѣ**. **приспѣв-** **шѣ** **же** **ѣмѣ** **во** **Іерлѧм**, **і** **срѣкти** **ѣго** **Ісѣ**⁵⁾ **во** **вратѣхъ** **градныхъ** **во** **ѡбразѣ** **члѣчи**, **і** **рече** **ѣмѣ** **Ісѣ**⁶⁾: „**ѡ** **члѣче**, **что** **ты**⁷⁾ **скоро** **идеши**?“ **ѡнъ** **же** **рече** **ѣмѣ** **такѡ**⁸⁾: „**послан** **ѣсмѣ** **ѡ** **Ав'гара** **црѧ**, **видѣти** **Іса** **Назарѧнина** **и** **написати** **ѡбразъ** **ѣго** **на** **оубрѣскѣ**“. **і**⁹⁾ **рече** **ѣмѣ** **Ісѣ**: „**иди** **зѡдѣтра** **і** **ѡбращеши** **ѣго** **в'** **соборѣ**“. **ѡ**⁹⁾ **ѡ** **ѡ** **же** **видѣ** **Лвкѧ** **Іса** **ѡчаща**¹⁰⁾ **народы** **в'** **црѣкви**, **і** **пришедѣ**¹¹⁾ **прѣд'** **врата**¹²⁾ **црѣковѧм** **и** **писашѣ** **образ** **лица** **Ісова**. **і** **недомыслишѣ** **са** **ѣмѣ**, **како** **вы**¹³⁾ **написати** **ѡбразъ**¹⁴⁾ **Ісовѣ**¹⁴⁾, **видѣвѣ** **же** **ѣго**¹⁵⁾ **Ісѣ** **и** **позва** **и** **ѡ** **собора**¹⁶⁾ **и** **рече** **ѣмѣ**: „**Лвкѧ** **Ав'гаревѣ**, **вниди** **сѣмо**¹⁷⁾ **и**¹⁷⁾ **даждѣ** **ми**¹⁷⁾ **оубрѣсѣ**, **ѣго** **же**¹⁸⁾ **ты**¹⁹⁾ **носиши**²⁰⁾ **ѡ** **Ав'гара** **црѧ**!“²¹⁾ **і** **вшедѣ**²¹⁾ **Лвкѧ**²¹⁾ **дастѣ** **ѣмѣ** **оубрѣскѣ**²¹⁾, **Ісѣ** **же** **вземѣ**²²⁾ **оубрѣскѣ**²³⁾ **і** **положи** **на** **лицѣ** **своемѣ**, **і** **вообрази** **са** **ѡбраз** **лица** **ѣго** **на** **оубрѣскѣ**, **яко** **дивити** **са** **всѣмѣ** **тѣ**²³⁾ **сѣдѧ-** **щим** **в'** **соборѣ**. **и** **дастѣ** **ѡплѣ** **Фаддею** **Ливійскѣ**²⁴⁾, **ѡплѣ**²⁵⁾ **же** **идѣ** **во** **Ѣдѣсѣ** **градѣ** **с'** **Лвкою**, **идѣ** **же** **лежѧше** **Ав'гар** **на** **ѡдрѣ** **ѡ** **лѣтѣ**. **идѣ** **цима** **же** **и** **ма** **Фаддею** **и** **Лвки**²⁶⁾ **и** **несѣ** **цим** **ѡбраз**

Хрѣтовъ²⁷⁾, і достигаоста градъ нарицаемый Ераполосъ, і оубо-
 аста са і не видоста во градъ. ѿ легоста вѣкъ града ѿ скрыста
 образъ Гдѣнь междѣ двѣма керемидома²⁸⁾. ѿ показа са столпъ
 огненъ с' ѿсе, і дѣже лежаше сокровенъ образъ Гдѣнь. видѣвши
 же градные стражи таковое чудо ѿ возопиаста гласом великим.
 Фаддѣй же в' той час вземъ образъ Гдѣнь і ѿде в' пѣть своей.
 ізыдоша же нарѣди градстѣи на мѣсто, і дѣже [вѣкъ]²⁹⁾ столпъ
 огненный и оубоаша са ѿ падоша ницъ; видѣвши же, яко воо-
 бразилъ са баше образ Гдѣнь во єдинъ ѿ камък, і вземше понесоша
 во градъ. ѿ несѣцим же ѿмъ ко вратомъ граднымъ, ѿ внезапѣ
 срѣктахѣ хрѣмѣи ѿ слѣпѣи ѿ прокаженѣи, вопіюще гласом³⁰⁾ ве-
 лѣим ѿ глѣюще³⁰⁾: „ѿсе Назаранни, помилѣй ны!“ ѿ прикасахѣ са
 образъ Гдѣню і ѿсцѣлявахѣ. видѣвши же народи градстѣи таковое
 чудо и прославиша Бга.

Фаддѣеви же скоро і дѣшѣ³¹⁾ с' посолникомъ црѣвым³¹⁾, і не
 дошедшимъ града Едеска за верстѣ образѣтоша нѣкоего хрѣмца
 ползающа на колѣнѣх³²⁾ на томъ мѣстѣ. і видѣвъ хрѣмыи апла
 Гдѣня носѣща образъ Гдѣнь, возопи к' ним: „аптле Гдѣнь, помил-
 ѣй мѣ!“ і прикоснѣ са ємѣ аптлѣ образомъ Гдѣним, і внезапѣ
 поиде хрѣмый, и потече к' матери своей во градъ і видимъ
 бысть ѿ всѣхъ гражданъ. і дивѣши са ѿ бывшемъ ѿ глѣхѣ:
 „не сей ли єсть ѿныма вдовица сынъ, ползѣ на колѣнѣхъ?“ і ѿнѣ³³⁾
 глѣхѣ: „той єсть“, а дрѣзѣи³⁴⁾ глѣхѣ: „ѿнѣ подобенъ томѣ єсть“.
 і возвѣстиша о немъ ѿв'гарю црѣю, і позва црѣ ѿтрока ѿ рече
 ємѣ: „како еси ѿсцѣлялъ?“³⁵⁾ ѿтрокъ же рече ємѣ: „яко сѣдѣшѣ
 ми за верстѣ ѿ града просѣщѣ милостыни, і нѣкто прикоснѣ са
 мнѣ образомъ³⁶⁾ на ѣвѣскѣ³⁶⁾ і постахъ здравъ, такоже мѣ ви-
 диши“. ѿв'гарь же мѣмъ тако Гдѣ єсть і посла скоро ѿтроки своѣ
 въ срѣтеніе. ѿ шедше срѣтоша апла носѣща образъ Гдѣнь. ѿ при-
 спѣвши ємѣ ко ѿв'гарю царю, і дѣже лежаше ѿ лѣтѣ разсла-
 бленъ, ѿ положи апла оубѣрѣсь на немъ со³⁷⁾ образомъ Гдѣнимъ³⁷⁾,
 авѣе поста црѣ здравъ ѿ хожаше. ѿ рече црѣ Фаддѣю апла: „что
 ми подоваеть творити?“ і рече ємѣ Фаддѣй апла: „крѣти са“.
 ѿ дастъ ємѣ мѣтѣ ѿ женѣ єго и³⁸⁾ крѣти ѿ³⁸⁾ ѿ оубкрѣпи ѿхъ.

ѿв'гарь же цѣловавъ образъ Гдѣнь³⁹⁾ посла ко Ісови с' моле-
 нѣмъ: „Слышано⁴⁰⁾ бысть о тебѣ Гдѣи ѿ твоихъ цѣлѣвахъ вы-
 вающихъ тобою, яко ты безъ колѣвоканѣи ѿ безъ зѣлѣи даєши ѿсцѣ-
 леніе⁴¹⁾ гласомъ єдинѣи, хрѣмымъ ходити, глѣхѣмъ слышати, про-
 каженныма очищаєши, нечистыма дѣхѣи словомъ ѿгониши і долгомѣ-
 чимыма болѣзни цѣлиши, кровоточивѣю прикоснѣвшѣ са ризамъ
 твоимъ ѿсцѣлялъ єси, і мертвыма воскресилъ єси. мене⁴²⁾ лежѣща,

ѣ. лѣтъ на ѡдрѣ разславлена ѡбразом лица твоего возставилъ ѣси⁴²). та вса слышавъ о тебѣ Гдѣи и разсмѣхъ къ срдцѣ своемъ, яко ты ѣси ѡ двою ѣдинъ: н[ан] ты ѣси Бгъ ѣдинъ съшедый съ нѣси, или Гнъ Бжій ѣси, творай тако. того ради молю ти са Гдѣи, ѡ милъ ти са дѣю, прѣйти до мене не ѡрцы са⁴³), да ѡ недостаточнаа моѡ исправиши⁴⁴). яко и се слышахъ, Гдѣи, яко Жидове рощѣтъ на тебе ѡ хотатъ та оубѣити. ѣсть же оубѣ мене градъ малаѣ Едесъ, чистъ с кротостію тебе⁴⁵), прѣати⁴⁶), ѡ той довакетъ на⁴⁶) та⁴⁷) Гдѣи⁴⁷), повелѣшима ма ѡсцѣлѣти!⁴⁸)

Варианти Тихонова: 1) дод. написано ѡ 2) вас. 3) вас. 4) вас. 5) срѣкъ Іса 6) вас. 7) тако 8) вас. 9-10) ѡ ѡбща с[а] зодѣтро выти к' корѣ. 10) оучаше 11) скорописецъ же шед 12) вас. 13) дким образом 14) вас. 15) видѣши 16) збора 17) вас. 18) иже 19) вас. 20) носн 21) вас. 22) возма 23) вас. 24) Лоук'сѣ 25) ѡнк 26) прѣйми ѡвраз Ісѣа на ѡврсѣск Ѡадкѣи 27) с несѡцѣрма ж[ѣ] йма 28) крѣмидома 29) стоаше 30-30) вас. 31) вас. 32) ѡврт[ѣ] и нккѣи хромецъ ползаа 33) д'роузіи 34) ини 35) цѣла 36-36) вас. 37-37) вас. 38-38) вас. 39) исцѣлк 40) дод. ми 41) вас. 42-42) вас. 43) дод. ми 44) да ѡ моѡкѣ, юже ймама, исцѣлѣши ми 45) вас. 46) нам 47) вас. 48) исцѣлѣти ма повелѣ Гѣ Гѣ мой.

Сей самый текст, тільки без поправленя помилок і з відміними зазначеними више, надрукував Тихонов (Памятники отреч. русс. лат. II, 11-13) з рукопису Синодальної бібліотеки ч. 558, з XVI в. Треба в ньому розрізнити дві часті: переписку Авгаря Едеського з Ісусом і легенду про нерукотворний образ Ісусів на обрусі. Про сю легенду скажемо далі (розд. IX отсего тому), коли будемо говорити про статую Ісусову в Панадї, а тут скажемо тільки про переписку Авгаря з Ісусом. Її уперве помістив Евсевій у своїй церковній історії (кн. I, розд. 13) подаючи, що знайшов ті листи (тоб то лист Авгаря до Ісуса і відповідь Ісуса Авгареві) у архіві міста Едеси, в копіях написаних на сирійській мові. А що в нашій текстї нема відповіді Ісусової на лист Авгаря, то подаємо тут сю відповідь із Тихонова, поправляючи інтерпункцію і писаревкї помилки.

(Ѡписанїе Гдѣи ншего Ісѣ Хдѣ, послано съ Ананїею корздписцемъ ко Авгарю црю къ град¹) Едесъ). „Бжнъ ѣси, Авгаре, ѡ град твой Едес. бжнъ ѣси, яко не видѣк ма вѣрова. ѡ здравїе оуготовить ти са за вса. а еже воспсалъ ѣси прѣйти ми к тебѣ, вѣдай, яко посланъ ѣсмъ исполнити вса посланное ми²), а по посланїи³) вознести ми са на нѣса к по-

1) У Тихон. д'гарій град.

2) В грецькїм: Πάντα δεῖ ἀπεσταλῆν — все, задля чого я був посланий.

3) В грецькїм: μετὰ τὸ πληρωθεῖν — по сповненю.

славшемоу ма́ Щюу, послю же ти єдиного Ѡ оу́чнкъ монхъ ѿме-
немъ Ѡадкѣ а́лла Лоуѣйска, да ѿ недоуѣ, ѿже ѿмаєши, исцѣлить
ти и животный миръ дасть ти и всим соущим с тобою, ѿ со-
творить градъ твоѣ доволень, ѿко не возможи возрѣти нанѣ
до скончаниѣ мира, достойно ти єсть кѣдати ѿ нихъ же єсмь
посланъ Ѡ пославшего ма́ Щюа, да престоупноє ѿзгнаніє иж[є]
к рани потрекаю; самъ оу́мрѣ, да вы ѿзбавлю; заоушенъ коудѣ,
да вы свевожю; ѿцѣта и желчи напсѣнкъ кѣдѣ, да вы напсѣю ча-
ню бесмѣртїи; тирновъ венець ношю, да вы разришю; на кѣтъ
возвѣдѣ, да вы на ѿкса возвѣдѣ“.

Сеї текст де в чому вкорочений, а де в чому розширений
супроти Евсеєвого. Те, що є ще далї у Тїхонравова (ор. сїт.
14—17) — доказує що лист Ісусів на Русь ношено при собі як
амулет і вживано його разом з иньшими чародїйськими формул-
ками до заклинання хороб. Інтересно, що давнїші вчені, як ось
Фабрицій (Codex apocr. N. Test. I, 319—320), Кармелїт Гонорат
(Honoratus a S. Maria, Animadversiones in regulas et usum
critices, Venetiis 1768, t. II, 145—151), Тїльмон (Tillemont, Me-
moires, t. I, 3, стор. 190), і богато з новїших, особливо католиць-
ких, прим. Вельт, боронять автентичности сеї переписки, хоча вона
уже в V. віці була в так званім Гелязієвім декретї внесена в ряд
апокріфів. Інтересно також, що отсеї текст листа Ісусового, в деяких
деталях рїзнячи ся від тексту переданого Евсеєвім, сходить ся з від-
найденим недавно сирїйським апокріфом „Doctrina Addai“ (він виданий
разом з авїлійським перекладом і вченою розвідкою в кнвжці
Phillips, The Doctrine of Addai the Apostle, London 1876); від-
там узятє віби то Ісусове пророцтво, що Едеса буде благословенна
і непоборима для ворогів до кінця віку. Про аньші парості сеї
лєгенди, особливо у Вірмен, що вважають Авгаря своїм предком,
див. Gutschmid, Über die Glaubwürdigkeit der armenischen Ge-
schichte des Moses von Khorene, 1876. Цїкаво також, що й Тїхо-
нравов склоняв ся до думки про автентичність переписки Авгаря
з Ісусом і назвав її навіть „каноническое произведение“ (ор. сїт.
11, нота). Повну неїсторичність сеї лєгенди і неавтентичність пере-
писки виказав Лїнциус у своїй майстерній розвідці „Die edessenische
Abgarsage“, Leipzig 1880; див. також К. Schmidt, Abgar (Her-
zog-Hauck, Realencyklopädie für protestantische Theologie und
Kirche, т. I, стор. 98—99).

В. Рукописний Требник Якова Казиницького, XVIII в.,
стор. 123—124.

(Єже ѿ Єдеса пренесеніе ко Константи градъ, нерѣкотвореннаго ѿбраза Гѣ ншего Іс Хѣ їли стго оубрѣса ко лѣт[о] шѣв. ко царство Романа Багрянороднаго). Єий єсть ѿбраз, єго же сам Кѣдка прежде стрѣти своєа ѿ Явгара єдєскаго посланникомъ живописцемъ, желающим єго ѡзѡбразити ѡ не могѡщим, зане прѡвидецъ сый различно себе прѣмѣнаше, самъ прѣемъ оубрѣсѣ четвероскитній ѡмоченій ѡтре вѣстѣнное свое лице, чѡдєсно ѡзѡбрази ѡ посла ко Явгарѣ со посланіемъ своимъ сице: „Бжїе видѣнїе, вжїе дивно чѡдо“¹⁾).

Єго же приемъ Явгаръ покони сѧ, любєзно лѡвѣза ѡ полѡчи исцѣленїе. По сем же ѿ Фаддєа ѡпѡла крестив сѧ ѡ поставивъ ѿбразъ сєй надъ врати града Єдєскаго со надписаніемъ сымъ: „Хѣ Бжїе, ѡже на тѧ надѣай сѧ не ѡшетит сѧ никогдаже“²⁾

Єий єсть ѿбразъ, єго же по семъ лѣты многими єїпѣ єдєскаї, ради їдѡлопоклонникѡ ѡзринѣти єго хотѡщихъ, вжїимъ ємѡ явленїемъ поставѡ предъ ѿбразѡмъ свѣтѡс горѡцѡс, застѣкнѡв єго. Бѡнегда же Хѡздрѡй царъ перскїи плѣкнѡти хотѡше по мнѡзѣхъ лѣтєхъ градъ, явленїемъ ѿ Бѣа доврєзочною жєною, єїпѡс драхѡлющимѡ, ѡ ѿбразѣ, єго же скоро ѡстѣкнѡв, ѡбрѣкѣ чѡднѣ досѣлѣ предъ нимъ свѣтѡс горѡцѡс, ѡмже градъ спасє сѧ ѡ враги повѣждєни вѡша. Роман царъ к лѣтѡ вишрѣченнѡе ѿ Єдєса в Константи град со мнѡгою чєстїю чѡдѡтворнѣк пренєсє ѡ положи в цркви прѣтѡмъ Бѣа нарицѡемѡмъ Фарє.

В отьому коротенькому тексті інтересно бачити дальше розвиг легенди про відношення Ієуса до Авгаря, а власне сей деталь, що маляр (не названий) не міг удати Ієусів портрет через те, бо Ієус, знаючи про його намір, раз у раз перемінював свою подобу. Нагадаємо аналогічну легенду про те, як єгипетські жерці хотіли намалювати портрет Ієусів і не могли, поки Ієус сам нахиливши ся на полотно не відбив на ньому свій портрет (Памятки I, 306).

¹⁾ Ті слова, написані киноваром.

²⁾ Підчеркнені слова написані киноваром.

Г. Керестурський рукопис Ф. Шовтіоря, стор. 122—128.

(Синакзаръ слова божія на Преображеніе, як ше Христось на Синайскеи гори преобразелъ, кетъ ше Христовъ обрасъ пременелъ). Достойно е не забуць, кетъ ше іого обрасъ пременелъ за то, [же] ше тотъ невірни шветъ змержелъ, а небеси достати ше могли. бо тотъ шветъ лемъ таки, якъ прахъ: кетъ виторъ придзе, та го однеше; такъ ми неречни и непостояни на тимъ швецѣ. И на сами прець тото треба знаць, же Бланску гору Христось вибралъ, бо у шицкимъ жидовскимъ орагѣу таке место не було, якъ тота гора: така була, якъ на жеми рай; у Галилейскеи жеми отъ Назарету три години ходу одъ виходу, не далеко отъ Галилейского моря, тамъ тота гора сама, коли неврвти и студни, цо зо-с гори иду, тоти води скапу и напоя ше. а зо-с теи гори видно шицокъ Єрусалимъ, оракаъ и Мертве морію. а [д]це ше Христовъ обрасъ пременелъ на те гори, естъ цо вельо трави, древа на хасенъ, три церкви, цо французки духовници у року тамъ поиду Іеуса вихваляць. и Турци баресъ вдщечне тоту гору тримаю, и вони нікому тамъ не даю биваць, бо вони такъ гуторя, же недостойно тамъ нікому биваць.

И приполъ тотъ часъ и тота годзина, Іеусъ Христось трохъ ученикохъ вжалъ зо собу: Петра, Якова и Іоана, и в леце, кетъ найкраша хвиля була, на гору вишли. апостоли баресъ ше чудовали, бо то баресъ красна гора була. а Іеусъ Христось имъ розказалъ, жеби ше модели, и Іеусъ клекнулъ и гласно ше моделелъ: „Оче мой, поблагослов ме такъ, якъ навбаржеи можешъ, такъ якъ сомъ у це ще швицелъ от початку швета, кетъ ши го створелъ“. и на тото слово таки булъ, якъ слунко, а шмата червена якъ крєвъ, и с твари му ясноць вишла якъ слунко. а на тото обречене Іеусово зашли ангели, цо ихъ Бохъ (одредз...) зосла[лъ], жеби іого Сина благословенство видзели. и кетъ пришли, дорасъ с твару на жемъ нъему уклонели и так го умодляли, чудовали ше и тресли ше и такъ го видзели и такъ рекли: „нігда-зме не видзели . . .“ и док ше ангели тамъ радовали а щемели, зослалъ Бохъ ангела до раю по Йілію и на митарство по Моисея, и ихъ ангели на гору однесли. не мошъ виповедзиць, якъ ше тоти пророци двоє чудовали, же вони ше тамъ видзели, а ище баржей чудовали, же обречени Месія у такеи зарні булъ дмеци¹⁾ нима. а вони го познали,

¹⁾ Зам. медци.

же вонъ Боски Синъ, и вони с твару гу жеми обрацени були и такъ плакали, а вецъ ихъ ангели уцихнули, а вони на коленахъ го умодляли. а вецъ ихъ Иеусъ цвигнулъ и такъ имъ рекнулъ, жеби ше з нимъ радовали. три ученици с твару на жеми були, а Иеусъ Христосъ з благословену руку ихъ дцвигнулъ, жеби його благословенство видцели. а вони апостоли думали, же слувко видзели, чудовали вони ше на тимъ, а ище ше баржей чудовали, же вони твхъ двохъ пророкохъ видзели, якъ вони ше радовали, же вони в едво (ули, а ище ше баржи чудовали, кетъ вони чули слова з неба, кетъ вирекло: „то едннъ мой Синъ, його слухайце!“ а тото так имъ на радосць бул, же ище до жилохъ и до косцохъ найглипше чули, а яена хмара такъ ихъ вжала, и Петро уштретъ хмари видзель и радосно рекнулъ: „о мой пане, добре намъ ту биваць! сотворме ту хзви, тебе едну, и Моисеюви едну, и Илиюви едну“. подумай, душо, цо Бога видзишь, яка тамъ радосць була, якъ Петро за шицки на жеми забулъ, бо не дзбаль би булъ, гочъ би тамъ булъ на вики. не жадалъ вонъ есць ани пиць ани гздовство, лемъ кетъ на гори би биваль, вонъ лемъ тамъ видзель. Петро та[къ] ше радоваль тамъ; цо би робель, кетъ би у царстве з нимъ булъ! якъ шяте Писмо описуе, же Петро таки булъ, же не зналь, дзе е отъ велкеи радосци. А цо думашъ, яка тамъ бешедя була, цо сяте тамъ тримали? якъ Лука описуе, же вони за його шмерць бешедовали, цо у Иерусалиму будзе церпиць. чудно е подумаць, же у такей явосци таку смутну бешеду творели. а хто почаль тоту зармуцену бешедоваць роботу? такъ думамъ, же самъ Иеусъ Христосъ. а сяти ше чудовали и его умодляли и его красни тила опатрали, а Иеусъ имъ рекнулъ, жеби ше не чудовали на його целу, бо ани рокъ не преидзе, такъ его благословене цело будзе змучене, бо „Жидзи погане такъ ме олюваю, з нохцами одрапаю, з локцами ме и с дланями побию и обрасъ и с прутами шицко цело ми побию такъ, же ништо отъ страху не годзенъ на мне патриць, иже би ше не уплашелъ“.

И кетъ Моисей и Илия за длого бешедоваль, Иеусъ Христови ноги побочкали и отъ него благословенство вжали, и вецка ангель вжалъ Илию и до раю однесъ, а Моисея на митарство. цо тамъ шятимъ оцомъ бешедоваль, цо на гори видзель, а якъ шяти оцове ше радовали, кетъ Моисея бешедоваць чули! дорасъ знали, же одмена ше приблжела. а Иеусъ Христосъ ище два ноци на гори осталъ з учениками, и в'ни е таку радосцу тамъ були, же за шицко забули, лем кетъ они ше на добре достали.

З апокріфічних деталей, якими підмальовано канонічне тло отсего оповідання, варто піднести згадку про те, що Ілія живе у раю, окремо від померших старозавітних праведників, далі згадку про митарства, де знаходили ся душі праведників до смерти Ісусової, а в кінці твердження, що Ісус пробув з учениками на горі ще два дні після свого переображення. Інші деталі сього оповідання, незгідні з канонічними євангеліями, виплили або з незнання географії у автора отсего тексту (потержамленє гори Синайської з Сіонською і підставленє обох сих гір замісь Таборської, де відбуло ся переображенє Ісусове після євангелій, наївна топографія сеї гори), або є витвором фантазві пізних писателїв, може ремінісценцією якої драми (розмова Ісуса з Мойсеєм і Ілєю).

Д. Керестурський рукопис Ф. Шовг'оря, стор. 135—151.¹⁾

(Кетъ на двоиньє сутъ сталъ за Христа: Жидзи тримали з вельома судами). Святи євангелії описую, же Жидзи за Христа кончели на двоиньє сутъ, трима рока скорєи предъ іого муками, якъ Іоанъ описує, же такъ скончели: хто Христа вери, жеби нє малъ паньство, а други суд булъ предъ квітну нєдзелю, осемъ дни скорєи, кетъ Лазара дзвигнулъ, але сутъ нє сталъ у Єрусалиму, але отамалъ ферталь²⁾ годзини ходу при теи драги, цо до Вифлеему идзе, и тамъ една хишка, и подлу хишку звикли ю волаць, и зишли ше полове и такъ рекли: „цо будаєме робиць? кетъ такъ охабиме³⁾, шицокъ народъ у нѣмъ увері, а Рѣмци приду и жемъ намъ вежню“. идєвъ владика Каяфа такъ рекнулъ: „лієше єдному умрець, якъ да шицокъ народъ церпи“. о[д] те доби на тимъ були, якъ би го затаманьць, якъ у сятяхъ писмохъ є писано, же Никод[имъ] потугме [?] пєслъ Марти и Магдалини, же якъ скончели судъ; бо Никодимъ у суду булъ єднимъ, а у іого Ісусъ пребивалъ, а Ісусъ Христосъ шицко зналъ, але вонъ такъ ше уздалъ, якъ гоч-котри чловець, вело расъ ше росжальєль и такъ рекнулъ: „я тому народу нє на чкodu, але на хасєнь, чимъ сомъ васъ ублизєль? а ви ме сцєцє затаманьць!“

А на други дєнь на Мартовъ статокъ вдерели катонаци⁴⁾ и хижу єв опкольєшєли та ше єи питали: „це Христосъ, тотъ цо

¹⁾ В скорочєню.

²⁾ З малярського fertály, нїм. Viertel — чверть.

³⁾ Із словацького — лишимо.

⁴⁾ З малярського: katona — войць.

народъ отвраща? бо намъ роскасъ, жеби-зме го влапели и до Брусалиму отведли“. а вець іого мацери такъ рекли: „чуешъ ти жено, кетъ ти намъ не повешъ, це твѣй синъ!... шакъ ми знаме, же ту булъ при тей хижи вчера“. а вона имъ гуторела: „я нѣе знамъ, дце пошоль наказоваць, бо вонъ мнѣе не поветъ, же дце пойдзе“. „а знашъ, же вонъ нашо руки нѣе океруе! знашъ, же нѣедлуга на крижу будзе за іого подлу роботу!“

(Кетъ ишоль Христосъ на квітну недзелю до Брусалиму). Жеби вонъ показаль, якъ вонъ шмело ишоль опрець нихъ, у Фрема варошу лемъ да за-с-кельо дні пребиваль, отъ тамаль д[о] Ерихона ишоль и та[мъ] го еденъ поганъ поцешель, а отамаль крижомъ пресъ пустыню до Брусалиму. і такъ своимъ ученикомъ рекнулъ: „и ми терасъ пойдземе до Брусалиму, жеби ше сполньело, цо ше за мнѣе списовало зо-съ сятихъ писмохъ, же поганомъ до рукохъ ше достаньемъ“. жеби ше виказаль, якъ вонъ идзе, якъ сяти Марко описуе, же Христосъ вше на претку булъ и с таку радосцу, же го ледво сдогоньели. и вони ше барс чудовали апостоли. и пред квітну нѣедзелю тоту соботу до Вифтаниі пошоль, и тамо еденъ тимко завола на вечеру Христа и апостолахъ. и тамъ була Марфа и Магдалена и Лазоръ. якъ сяти описую, же Лазоръ зо-съ Христомъ при столѣе барсъ бешедоваль за тоти души, цо на митарству було; зналь вонъ, же его муки, то ихъ отследодза. и на тоту бешеду Христови обраеъ ше пременьель и вонъ ше такъ улікнулъ, же ашъ добре нѣе замліель. бо вонъ видзелъ, же іого муки барсъ чешки буду. и видзела то Мария Магдалена и принесла у іеднимъ бадогу¹⁾ драге помазание и на главу виспала. и видзелъ то Іюда и такъ рекнулъ: „на что таку чкodu! чи ніе могли сце то предаць и худоби роздаць?“ а вонъ то за то гуторель, бо вонъ барсъ скуни булъ, бо вонъ пенъежи ношелъ, цо вони мали. вонъ то нѣе за то гуторель, же вонъ худобни сановаль, аліе за то, жеби вонъ с тихъ пенъежохъ украднуць мохъ; якъ сяти Мата[й] описуе, же Іюда ище и іевтихъ апостолахъ на грихъ зоначель, бо вець шипки такъ рекли, же льееше би було предаць. а Христосъ такъ рекнулъ: „Магдалена цо робела, добре роби за моіо цело, бо худоба на вики з вами будзе, а я нѣе на вики з вами будземъ. бо вона цо роби, мнѣе на знане и на памятокъ будзе. и я вамъ гуторимъ, же кет евангелія оглашоваць буду, вше ту жену опоминнаць буду“. и Мария до розуму вжала, же Христосъ гуторель, же ніе на вики з нима оста-

¹⁾ З мадарського badog — бляха, бляшана посудина.

нѣ и же вонъ умре, и вона ше застарала. Кетъ унъ преноцовали, та Христось таки радосни булъ и такъ имъ рекнулъ: „но, моіо ученици и ви, добри лудзе, терасѣ поце зо мну до варошу! и ви ше нѣ боіце отъ Жидохъ, бо вони мнѣ ніешка ничъ зло нѣ уробя“. такъ имъ рекнулъ и шли до Єрусалима, и кетъ потъ Вифтанию дошли, Христось двоохъ ученикохъ послалъ, жеби магарца¹⁾ привели зо-сѣ Вифтаниі. „кетъ ше васѣ ахто будзе питац, такъ повеце, же Павъ роботу ма“ як го привели и шмати складли, и Христось шеднулъ на ньго, и коло Голгофти гори ишли, до Єрусалиму го провадзели, и Христось еденъ конаръ старгнулъ, а й апостоли такъ зробели, такъ ишли. не малъ вонъ коруну анѣ коня анѣ цигурни²⁾ шмати. такъ ишолъ небесни кралъ и такъ го отъ-провадзели и такъ шпивали: „осана Давидового сина! благословени, хто за іого меномъ слуха и за нимъ придзе!“ якъ Йоанъ описуе, ... же Христось идзе, дорасѣ кватки таргали и народъ шпивалъ: „осана, хто з нимъ и за іого меномъ придзе! благословени е за израилекимъ кральомъ“. окрутна е робота, же ше народъ збегнулъ и такъ му шпивали: „о благословени жидовски орацау, израилски крало!“

И кетъ до Єрусалиму пришолъ, очи до нѣба дзвигнулъ и барѣ заплакалъ, бо тотъ народъ любелъ, видзелъ, [яки] вонъ гришни и якъ напасцъ на н'го придзе. апостоли ше го питали ше, чомъ такъ плаче, и вонъ ше ище баржен росплакалъ и росжалъелъ и плакалъ, бо видзелъ Жидохъ и Фаризеіохъ, же су твардого шерца, и вароски загибели, и такъ рекнулъ: „Єрусалиме, Єрусалиме, кетъ би ти зналъ, яка напасцъ на це видзе, вера би ши зо мну ше жаловалъ и плакалъ зармуцено!“

Якъ Ісусъ Христось досцъ за длуго на однимъ месце сталъ а плакалъ, прешолъ пресъ Асафатову долину до задней златен капури³⁾. бо то златен капури еи мено, же зо-сѣ самого злата була, на Моравекей гори при церкви ніедалеко. и за то церковну ю волаю, же вароску одъ виходу стон. Ісусъ Христось якъ найвладнѣйши кралъ вошолъ до Єрусалиму; шицокъ варошъ служелъ, якъ Мафтей описуе, же кажди опрець нього ишолъ и питалъ ше еденъ другого: „цо то?“ якъ кетъ би були гуторели: „нигда нихто так ту ніе пришолъ, якъ тотъ; вонъ велки сященикъ, младенецъ“. а тотъ народъ гуторелъ, цо е Христомъ булъ: „такъ, то е тотъ велки пророкъ изъ Назарету“.

¹⁾ Из сербського: магарец — осел.

²⁾ Из сербського: сигурни — добірний, дорогой.

³⁾ Из мадярьського: карц — брама.

Но гоць церква при капурі, лице вонъ нѣ вишолъ дорасъ, алье варошъ обшолъ, жеби го народъ льепше видзелъ. Чуднѣ преповедницъ, якъ ше народъ збенулъ с каждеи страни, а такъ шпивали: „осана Давидового сына! осана Месіювого! благослови Бохъ на високиѣ, преоречняѣ царству, цо намъ Месію сослалъ! миръ нашому новому кральови!“

Нѣ мош виповедницъ, же Пилать з його поглаварми мохъ препатрицъ, же його народъ Христа кральомъ вола. и шицокъ народъ на ньго не станулъ опрець Христа, бо Бохъ нѣ далъ, жеби то вонъ врбелъ, бо вонъ показалъ, же вонъ шицокъ народъ влада. а цо думали панове и владикове? добре у нихъ шерца нѣ попукали отъ гнivu, бо за го, же льемъ ферталь рока, якъ роскас дали, же „хто у нимъ вери, то нияку ласку од насъ ніе ма“, а терасъ го народ Месіюмъ вола. кетъ вони осемі дві опрець того роскасъ дали: „хто го увидзи, най го яви“, и вони терасъ за нимъ.

Ісусъ Христосъ ту церкви дошолъ и д'расъ зишолъ з магарца и зо-еъ шицкимъ народомъ до церкви вошолъ. и народъ го ецель за краля педожицъ, а вонъ имъ почалъ наказовацъ. и народъ ше баресъ дрилялъ, бо кажди би го радъ булъ чуць. на тело, же нѣ могъ наказовацъ, бо тело хорихъ принесли тамъ, же превіело, а онъ ихъ з єднимъ словомъ виздравелъ. и народъ баресъ ше помоцовалъ у вери, и на ново народъ почалъ го умодляцъ. и вонъ настретъ церкви сталъ и гласомъ рекнулъ: „оче моі, поблагословъ тотъ народъ!“ цо ту всъ гирмотаньомъ ше явело слово, такъ рекло: „поблагословелъ сомъ, цо поблагословлюемъ це“. и народъ ше улєкнулъ и такъ думалъ, же перунъ. а ище ангела видзели ту ньому злєцицъ. и ту нимъ Христосъ рекнулъ, же „то нѣ пре мнѣ, але пре ваєъ тото слово“. алье так го народъ вцечель, же нѣ мошъ виповедницъ. аяй, кетъ ше то не од длуга иншакъ обрацело!

Якъ Христосъ учель народъ якъ добри ученикъ, а ище тотъ дзєнь, такъ збляднулъ, же ше льєдво бировалъ. якъ ушъ вечеръ пришолъ, Ісусъ Христосъ на каждую страну ше огладалъ, чи го дахто нѣ завола, бо тотъ дцєнь наказовалъ прєє дцєнь, нѣ едолъ ани нѣ пилъ. нихто ше нѣ нашолъ, жеби му фалатокъ¹⁾ хльєба далъ або води. такъ му требало з варошу гладному висецъ. и кетъ ишолъ, кричали Фаризєє: „ту идзе тотъ, цо народъ одвраца! нѣ ма тело чєсци, жеби го дахто заволаъ на ноць!“ и пошолъ до

¹⁾ Из мадирського: falat — шматок.

Вифтаній до Мартової хижи зо-съ учениками и зо-съ мацеру, и по вечери пошоль на гору Голгѣту и цалу ноць ше модльель.

А на квітну недзелю, кетъ ше модльель на гори, рано в часъ до Іерусалиму пошоль и тамъ през ценъ наказоваль, а вечаръ до Бетаніи пошоль з мацеру и зъ апостолами и вечераць почали. а Магдалена питала, жеби тамъ на велку ноць пребиваль, алье вонъ ше сцель. а Магдалина гвету Пречисту питала, жеби своіого сына затримала. а Марія сына заволала и такъ му рекла: „о мой сину, жеби ти нѣ вшоль до Іерусалиму, алье останъ тѹ з нами!“ а вонъ еі гуторель: „знашь, матко моя, же я своіого оца роботу кончіц мамъ, жеби ше народъ одплѣбодзель“. а вона ше росъ-жалъела и такъ му рекла: „о мой любі сину, кетъ ти твоіого оца роботу сцешъ кончиць, нѣ сцемъ я іого заповецъ преступиць, лѣ, мой любі сину, обдалюй [отъ] себе шмерць, кетъ ши годзень! бо я прееъ тебе нѣ годна буць!“ такъ вона ше росжалъела: „нѣ одхоць одо мнѣ такъ скоро! зостанъ зо мну за мали, кратки часъ!“ алье вецка Христосъ такъ рекнулъ іу своей мацери: „нѣ плач, матко моя! знаш, же синові іу своіому оцові послушному треба буць у шцкей работі. а ище то ци повежъ, же я на треци дзень воскреснемъ и вецка це поцешимъ“. а свята Марія такъ до цеки пришла, же ашъ нѣ знала, цо робіць од радосци.

(Якъ Христосъ в'явелъ своіо муки апостоломъ). Велки вовторокъ прееъ цали дценъ у церкві наказоваль, жеби жидовски шерца помекли. а вони нѣзбожнвици були. а Іеусъ Христосъ на остатку на казованю барсъ заплакаль, бо видзель гришнвицохъ, же ше нѣ покаю. а вонъ с плачомъ ись апостолами вонка вшоль за варошъ. Зармуцена то іому остатня казанъ була! и пошоль на гору и шедну и на варошъ ше обрацель и с плачомъ гуторель, якъ дакеди шветъ скапе, цо на гришнвицохъ придзе. а кетъ видзель, же ученико[мъ] шерца помекли, ище векше и страшнійше рекнулъ: „но, моіо ученици, знаце, же на треци дзень велканоць будзе?“ а вони гуторели: „знаме, же будзе“. и вонъ гуторель: „ище кажди рокъ зме радосни були, а терас барсъ смутни будцеме. О, моіо апостоли, барсъ будзеце застарани за мну, а я за вами! бо я такъ повдземъ, якъ ми написано“. О, яке то слово було! думамъ, же отъ того жалошнійше нѣ могло буць, бо такъ Гетрудъ опиуе, же „такъ сомъ видзель на велки пятокъ на древеней табли написано, такъ ми упadlo шерце, якъ кець дакому дахто умре, цо му нимилши“.

Якъ пошли до Вифтанію и вечерали, и Марія видзела, же апостоли смутни и же барсъ плачу, и вона апостоломъ ше питала:

„що ви плачете?“ а вони ей такъ рекли: „може буць, же кетъ ци повеме, твоіому синову чешко будзе“. а вона Іоана заволала и такъ му рекла: „знай, мой сину, же я тебе нимилосердниша. терасъ ми повець, кетъ знашь, за его шмерць“. а вонъ ей такъ рекнулъ: „моя матко, знаш, же подла робота“. о, якъ ше Марія росъжальбела, нье мошь преповедзиць. и панінка Марія, буць ми у помоци дакеди, бо я знамъ, же я кривъ твому плачу.

Вказівка на сьв. Гертруду, яку знаходимо при кінці сего оповіданя, велить нам догадувати ся, що воно черпане головню з тої віийної та ревелацийної літератури, що була така богата в середніх віках. Видійшими її репрезентантами були Ансельм еп. люкканський, що ум. 1086 р. (його „De gestis domini nostri Jesu Christi“ видано в Bibliotheca patrum Lugdunensis, т. XXVII), сьв. Бірґіта (Бриґіда) шведська, ур. 1303, ум. 1373 (її Revelaciones видано у-перве в Любеці 1412, найкраще видане вийшло в Римі 1628), в кінці згадана в нашім тексті сьв. Гертруда, монахиня в Гельфті, в Німеччині, ум. 1311 (її твір „Legatus divinae pietatis“ разом з ревелациями сьв. Мехтілди виданий у-остатнє 1875 р. в книзі „Revelaciones Gertrudianae et Mechthildianaе“, але був дуже популярний довгі віки). Див. про сю літературу між иньшим Preger, Geschichte der deutschen Mystik im Mittelalter, 1874; Sintzel, Gertruda's der heiligen Jungfrau Leben und Offenbarungen, 1876.

УІІ. Ісусові муки і смерть.

А. Керестурський рукопис Ф. Шовґоря, стор. 95—98.

[Розмова Ісуса з матір'ю перед муками].

1. . . . . великі, вправовані кь мишленім... якь Богъ изънашоль любовь пани Марві.. оть любости, оть смутку... едень оть другого отлучени били.

2. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будеш на квитну неділю дійлати?“

„Моя наймилшая Матко, я теби то хочу повисти. Буду я великимъ кральомъ, я пойду до Брусалиму, я будемъ тамъ учити, а нароть возме мою виру, але не вси“.

3. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будеш на тот святи поведилникъ дійлати?“

„Моя наймилшая Матко, я теби то х'чу повисти. Я слаби, я хори будемъ, никто мене болше не изъбудеть, никто мене не п[с]поможеть кь церкви нести“.

4. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будешъ на тот свети второкъ дійлати?“

„Моя наймилшая Матко, я теби то хочу повисти. Я будемъ одну ночь спати, якь одну такъ и другу“.

5. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будешъ на тоту свету середу ділати?“

„Моя наймилшая Матко, я теби то хочу повисти. Такъ я пиду на ту святу Оливецку гору, а я оть страху не буду спати. Я будемъ ведени оть одного бирова¹⁾ ту другому, оть Юдана до Фаризея, до Пилата, предъ Геродяша“.

¹⁾ З мадарського: biró — судия.

6. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будеш на тотъ святы зелени четвергокъ дѣлати?“

„Моя наймилшая Матко, я теби то хочу повнети. Я будемъ предана отъ фалечного Юдаша за 30 златовки“.

7. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будешъ на тотъ святы пятокъ дилати?“

„Моя наймилша Матко, я теби то хочу повнети. Я будемъ на високомъ крести прибити, а три страшни гвозди пресъ мои руки и ноги прибити, и еденъ доіде, а други пріде, мой бокъ образить, отки вода и кровь течеть. А потомъ Богъ пошле два апостоловъ, то ест святого Іоана и святого Іосифа, котри мене вздеймут и положут мене на твои святы коліна. Ти мене будешъ изъ твоима святыма очима глядати, изъ твоима святыма слизами омиешъ, изъ твоима святыма власами утрешъ. А потомъ я будемъ лежати аш до суботи до вечерних часах, а вшитки маленьки дѣти, котри у колісках умерли, недѣлѣтя молитви ваши сугъ“.

8. „Мой наймилши Сине Ісусе, что ти будеш на святу велику суботу дѣлати?“

„Моя наймилшая Матко, я тоби то хочу повнети. Я будемъ во едномъ глубокомъ гроби лежати аш до святого великоночного дня, встанем изъ мертвих и преступим до темности, вислободжу....., я возьмемъ их до моеі правей руки и хочу вести до мого царства небесного, там най живут вшиткі [в] сполечноі вичноі радости“.

На то повідала Марія Матка Божія: „Кобим человека мала, которі би тотъ найсвятниші Оченаш рас, два рас, alebo три рас помолил ся а помишлиль на наймилшого Сина терпеливости и мучености, Богъ его душу вислободжену хочет маті; а кет е то не доста, онъ ему хочет дати, что на земли просит и жадает“. Амниъ.

Се е, як бачимо в кінцевого уступу, одна з тих апокріфічних молитов в роді „Сну Богородиці“, „Молитви до ранків божих“ і т. н., що почавши ся ще на візантійськїм ґрунті, розширили ся скрізь по Европі. Дещо в ній, прим. досить незвичайна назва „Оливецка гора“ вказує, здаєть ся, на італіянський ориґінал отсеґо апокріфа.

Б. Угроруське учительне еванґелиє XVII в. стор. 35—37.

[Диявол спокушував усіх апостолів по черзі, аби зрадили Ісуса].
Бласенк як п'тах, которого зовоут дятлом, њ тот' птах лѣтлет

по лѣсѣ, ѿ коли найде древо мак'коє, пороухнакоє, тамже тот п'тахъ вырѣбаєт сѣбѣ дѣрѣ ѿ гнѣздо сѣбѣ оубиѣтѣ; а коли прилетит на древо сыроє, а не пороухнакоє, тогда не може са оубиѣтити тамъ, — так' ѿ дѣволѣ не может прійти до такого чѣлка, который естѣ сыровый, а не пороухнакый, то є, который вѣр'ный, а фал'чюу ѿ гажества в' совѣ не має. Чом' ? кто вѣрит статечне писмоу стѣмоу ѿ злѣ не важит свѣдѣки своимъ, а постит ѿзъ вѣр'ного срѣца своєго без' поносѣ, ѿ молит са Бгѣ оубиѣстити, а [ѿ] оубиѣтити¹⁾ ѿ ѿ кал'кахъ не забываєт ѿ прійметѣ тѣло ѿ кров Бжїе, тотѣ чѣлкѣ сыровый ѿ живый, а не пороухнакый, южѣ дѣволѣ не может са в немъ оубиѣтити, ани пристѣпити до него, ѿкъ ѿ до стѣхъ аплѣв не могъ пристѣпити.

Коли Жидове хотѣли Хѣ ѿмити ѿ оубити ѿ искали такого чѣлка, котрый бы вылашоває, де Хѣ самъ без' оубиѣтитѣ ѿ без' людїи ноче, ѿ выслушала то проклатый дѣволѣ, ѿ пошла ѿ великим пицанїем межи аплѣ. ѿ пришла найпер'во ѿкъ верхоукомъ аплѣу Петрѣ ѿ гажала на немъ, ци не продалѣ бы Хѣ? але на Петрѣ того не нашол. ѿ к' каждомуу аплѣви так' же приходивѣ, але видѣлѣ их ѿгороженыхъ страхомъ вѣжимъ, ѿ не могъ ни в' єдиномъ гнѣздо своє оубити, ани злѣ наскна оубиѣтитѣ срѣце оубиѣтити. А коли пришол ѿкъ Юдѣ, ѿпозналѣ оубиѣтитѣ фал'чѣ. Чом' ? Исда была сребролевицѣ ѿ малѣ при совѣ мѣшок, ѿ завсе метал оубиѣтитѣ тот мѣшок, штоколѣвѣкъ сребра достає. а про што? про то, чомъ былѣ лакомый ѿ был паница, а в пестѣ са не кохал, Боѣ са не мелѣлѣ ѿ ѿ Бѣк забыває, ѿ сребро любовѣкъ без' мѣры, а тоєо лакомство на вѣчнѣю загиваєлѣ его приває. Чомъ? коли пришолѣ дѣволѣ ѿк' нему, досыт са король з нимъ, ани заразѣ ємоу на мысль пришлѣ, штоєо мѣшокъ допикнѣти. То ємоу дѣволѣ оубиѣтитѣ срѣце гнѣздо оубиѣтитѣ ѿ до того єго приває, цю Хѣ пана своєго продалѣ. ѿ видѣло са ємоу, ажѣ ѿс тоєо великїи ємѣ хосєнѣ коудєтѣ. Але проклатый дѣволѣ оубиѣтитѣ к немъ была ѿ нимъ плановає, ѿ на послѣдок єго до того прикѣлѣ, цю самъ са повѣсилѣ.

Отсе оповѣданє виняте з поучєня „Б' єд. д. стѣго поста“. Відки взяв автор ѿго основу — не вміє сказати.

¹⁾ В рукоп. оубиѣтити.

В. Рукописе Степана Теслевцоваго ст. 622—650.

(Паска а́во повѣсть дѣсѣйственная ѿ мѣцк Хѧ Бѣа нѣего велии оутѣшнаѧ ѧ жалоснаѧ, як Жыдове зловѣрныѧ Хрѣта мѣчили). Коли был Хс Бѣъ нѣшъ Сотворытель оу домѣ Симоновом, там к немѣ пришла была едина жена грѣшнаѧ влѣдница, которая была кѣпила многоцѣкнѣного а барѣзо дорогого мира ѧ пришоуши до Хѧ его стѣи мѣти, вылила того миро на голову Хс Гнѣ Бѣомѣ. Я припавши к ногам его стѣи мѣти цѣловала ноги его ѧ плачѣчи слезами нѣ оумывала, ѧ распрѣстрѣши волосы своѧ оутирала нѣ просила совѣк ѿ него ѿнѣщенѣя грѣховѣкѣ. Я наполнивѣ са оуѣвес той дом запахѣ краснѣго ѿ того мира. Видѣвѣши то апѣлы Хѣвы дѣвокали са томѣ. рек тогда Юда лѣкавыѧ ѧ безвожнѣй, хитваннѣй и проклатѣй сѣъ, слѣга невѣкрнѣй Хѣвъ, станет мыслити совѣк: „Що то са чинит? ѧкаѧ то естѣ глѣвнаѧ жена! ци не колѣла вы ѿна тоѣ миро продати за сто пѣназѣй ѧ роздати оубогимѣ? то вы ей лѣкнѣше ѿнѣщенѣя грѣховѣкѣ было. Жалѣ са Бѣѣе того мира!“ Бо был злыѧ ѧ хитваннѣй слѣга Хѣвъ, а Хс его барѣзо кохал ѧ любыл надѣ оушиткиѣх апѣловѣ ѧ малѣ его за старшого своѣго слѣгѣ. Яле Хс позналѣ помышленѣе нѣ ѧ рек к ним: „мой наймишѣе слѣги, що вы мыслите ѿ той жонѣкѣ? дайте ей покѣй, добре то ѿна оучинила. нициѣх ѧ бѣогнѣх завѣше из собою маєте, а мене не завѣше. Я тотѧ жена тепѣрь совѣк ѿ мене спасенѣе получила, а тоѣ мнѣк на потребѣ оучинила, а совѣк на вѣчнѣю славу“. Я до жены рек: „Жено, ѧди со миром, вѣкра твоѧ сѣсетѣ та“. ѿ того часѣ ставѣ Юда мыслити, як вы моглѣ Хрѣта Жыдом продати, пана ѧ учителя своѣго. Мыслачи совѣк: „Що ѧ маю волѣше са за ним волочити ѧ ходити? Яле ѧ его продам Жыдом ѧ вѣзавѣши сѣмѣ бѣдѣ паном“. Бо Юда был великѣй лакомца ѧ сребролюбца, ношовалѣ завѣше мѣшок ѧ прѣтовал совѣк пѣназѣкѣ потай Хѧ. Я так Юдѣк Сотона засолодил лакомство.

Я потом Хс его стѣа мѣтъ ѿтолѣ пошѣа до Гепѣсиманѣй до домѣ прѣтой Бѣци, мѣтки своѣй наймишѣой, со оуѣчениками своѣими. Я южѣ было перед великоднемѣ из среды на четверѣкѣ. Оу середѣ почнет Хс его стѣа мѣтъ говорыти мѣтры своѣй, прѣтой Бѣци рекѣчи: „Мѣти моя наймишѣаѧ, а то ѧ хочѣ ѧти на стѣа до Йѣрслимѣ, а ты бѣди тѣ дома“. Слышавѣши то прѣстаѧ Бѣца станет емѣ говорыти: „ѿ сѣѣс мой любвыѧ, тебе оуѣчѣра Жыдове гладали каменѣе[мѣ] оубити, а ты тепѣрь там хочѣши ѧти? Лиши

ты того, снѣ мой! Не ходи ти до свойхъ корожекъ, во шни токъ не мыслят добра, але та хотат загвѣнти“.

Рече до ней Хѣ: „Мѣи моа наймишлаа, не могѣтъ мене Жыдове ѣмѣти, поки не прѣйдет час ѿ Ѣца моего, который то мене послаалъ во миръ сей. Я мнѣ, мѣи моа, подоваетъ выполнити волю Ѣца моего нѣснаго.“ Потом рек до Ѹчениковъ своихъ: „Бѣдѣте готовы днѣ ѣти во Іерусалимъ. Теперѣ ми година оуказѣтъ посѣтити вратію мою“. Пристѣпивши къ нему мѣи его станетъ его сѣмиленно просити, авы то не ходил до Іерусалима, рекѣчи емѣ тыми сѣквы: „Ѣ снѣ мой ѣ Бже мой, посласхай ты мене, своей родителки! Лиши ты теѣи дороги!“ Я Хѣ рек: „Не можетъ то, мѣи моа, ѣначей быти, едно мѣшѣ а там ѣти. Я ты, мѣи моа, не тескѣни ѣ [не] фрасѣи са“.

Я потомъ прѣшла ѣзъ Ерѣслима Мрѣа Магдаллинна; почнетъ еѣ свѣдовати прѣстаѣ Бѣа, цю бы там слыхати за Хѣ? Я шна ей рекъла: „Ѣ пнѣ ѣша, але чѣсти за твоего снѣ а за ѣшего пнѣ ѣ учителѣа. Радѣт са Жыдове, ѣк бы могли его сѣсю мѣсть ѣмѣти“. Слышавъши то прѣстаѣ Бѣа засмѣтила са велѣми ѣ прѣшла третій разъ до Хѣ ѣ станетъ его ѣбланивши цѣловати ѣ со слезами просити рекѣчи: „Ѣ снѣ мой солодкѣи, снѣ мой любый, снѣ мой коханный, оутѣхо душъ моихъ, свѣте ѣчѣи моихъ! вижѣ та, ѣж то ты хочѣши ѣти до Іерусалима. Я то теперѣ, снѣ мой, прѣшла изъ Ерѣслима Мрѣа Магдаллинна ѣ повѣдаѣтъ забю радѣ жыдовскѣю, ѣж то тебе, снѣ мой, хотатъ Жыдове ѣмѣти ѣ загвѣнти. Аѣише вым та радѣла, авы ты тамъ теперѣ не ходил“. Я Хѣ ей рекъ: „Мѣко моа мѣлаа, ѣуж то ми теперѣ подоваѣтъ ѣти ѣ тамъ быти“. Я прѣзваѣвши до себе Магдаллинна ѣ ѣвѣлаѣ еѣ мало, сталъ ей пошепкомъ на сѣхо мовити, авы то ѣѣчѣго не мовѣла прѣстой мѣре его, авы са не смѣтила велѣми, ѣ прѣсила ихъ, авы то еѣ пнѣно сокотили, „а ѿ мене кѣдетѣ велѣкѣю ласкѣ мати“.

Видѣвши то еѣ стѣла мѣсть, ѣж то снѣ еѣ пошепки зъ Магдаллинною гѣворыт, оударыт са моцно ѿ землю ѣ почнетъ горѣко плакати рекѣчи: „Ѣхъ, оѣки мнѣ мѣзерной, цюж а теперѣ маю чинити, ѣж то мой любый снѣ хочѣтъ ма, ѣк вижѣ, лишити!“ Видѣвши то Хѣ прѣхватит са къ ней ѣ поднесѣтъ мѣксъ свою ѿ земѣкъ, станетъ еѣ розмовѣлати оутѣшными словами, прѣводити ей с писѣма, ѣк то ѿ немъ написано, ѣж то подоваѣтъ снѣ чѣлѣческомѣ пострадаѣти ѣ третій днѣ воскресѣнти. Тамъ зновѣ прѣстаѣ Бѣа хочѣтъ са снѣ своимѣ поклонити, але Хѣ еѣ поднесѣтъ, а шна емѣ зновѣ почнетъ с плачемъ гѣворыти:

„Ѣ снѣ мой любвы, чом ты мене, мѣтки своей, не слыхаш и тоей дороги не лишиш? Я ты самъ приказалъ оу законѣ, абы слыхати родителей своихъ. Чемъж' ма, снѣ мой, не слыхаш? Смытна встѣ моя дша, волит ми оутрѣва, крает ми са мое срдце и чет' твою пригодѣ“. Тое говорыт прѣтаѣ Бца ѡбланивши снѣ своего с плачем'. Тамъ Хѣ его стѣа мѣсть почнет говорыти: „Мѣтко моя милаѣ, не жры дши своей и не фрасѣи срдца твоего! Знаш' ты докре, мѣтко моя милаѣ, як мене Жыдове нераз хотѣли камѣнямъ сѣбити и з горы оу провалѣ хотѣли ма трѣтити, а я перед ними невидимо сѣвойшол'. Так' же и теперъ могъ я тоѣ сѣчинити; знаш ты, мѣтко моя, силѣ и моцѣ; поки ми час не прѣдет, не могѣт мене Жыдове и мити“. И инѣшными розмайтыми вѣсѣдами его стѣа мѣсть потѣшакъ мѣткѣ свою наймилѣшю не закладючи ей страхѣ.

И потомъ его стѣа мѣсть нашъ мѣстѣвый и звавитель оутѣшивши розмайте мѣткѣ свою, самъ са выбраетъ со мѣлы своими до Иерусалимѣ. Прывкавши тогда госпожа Бца до себе Юдѣ станетъ его красно просити и любезно мѣвачи тыми словы: „Ѣ мой наймилѣшій Юдо, слыго вѣшъ коханный! теперъ вы идете со зчителемъ своимъ до Иерусалимѣ, и я не маю комѣ иномѣ снѣ своего порѣчити, тылко товѣ Яле то прошѣ та, май за него пилност'! Бо ты маешъ тамъ своей прыватѣлкѣ межѣ Жыдами. Прощѣ та, мой коханный прыватѣлю, май тамъ пилностъ за своимъ оучителемъ а за мѣимъ наймилѣшимъ сномъ, а я товѣ ѡдарѣю вѣсѣмъ добрымъ“. Рѣкъ ей Юдо: „Не жры са, господарыне иша, вѣдѣ а своимъ сѣчителю а твоѣмъ [снѣви] во вѣсемъ добрый прѣатѣлкѣ и сторожъ пилный“. Ѣ злий Юдо! Ци не досыт ти, цю своего оучитѣла зражаншъ, а тѣ еще до того мѣткѣ его мѣстниш'! Горѣ товѣ, Юдо ѡкланный!

И потомъ Хѣ его стѣа мѣть пожинавши са милѣ из мѣткою своею наймилѣшою и з мироносцами и зо вѣсѣми прѣатѣлами и пошолъ спѣшно со зчениками своими. И южъ было к вечерѣ из серѣды на четверѣ. И пришли до горы Елеуиской подъ Ерилимъ, и тамъ собѣ Хѣ господоваѣ на единой горѣниці, которѣю емѣ было зготовлено, ко южъ была близко Паска жыдовская. И коли Хѣ его стѣа мѣть былъ во Быданій, оучинено емѣ тамъ вечерѣ, котораѣ са называетъ тайнаѣ вечера. И коли южъ было позно и вечера была готова, Юдо злочестѣвый потѣмне пошолъ до Иерусалимѣ до Жыдовѣ, ко было не далеко и знаѣлъ стежѣкѣ поперѣчнѣю. И пришовши сѣ громадѣ жыдовскѣю привѣталъ са с ними. И Жыды са зобравши радни са,

так вы могли Хѣ поймати. Слышавши то Іюда рекъ до Жыдовъ: „Що ми хочете дати, а я вам продамъ пѣна своего, во і а его ненавижу и жыти з ним не хочу і наски его сдѣхати болше не хочу“. Слышавши то проклятые Жыдове ради были велми и рекли к' немъ: „О наш милый прятелю! що с нас хочешъ, проси, а мы ти зараз даме! Если выс' тое так оучинилъ, вѣдиш оу насъ велми великій дрѣгъ и прятель любый, лише нас, просиме тѣ, не зрадь!“ Я Іюда к ним' смѣиле рекъ: „Що ми хочете дати? іа з вами не жар'тѣю“. Жыдове рекли: „Що хочеш оу насъ?“ Я Іюда Жыдом рекъ: „Дайте ми ѿ сребр'никовъ, двѣкатов великихъ“. Я Жыдове Іюдк' зараз тое шличили и дали емъ и просили его вѣрно. Я Іюда змыи дал им на тое вѣрш и рекъ Жыдомъ: „Есть шнъ теперь, начѣтъ во Бѣданіи со шчениками своими, а вы са сох'тѣте!) на него сей ноци, а я до вас прійду, а вы авысте были готовы“. Тое рекши и пошолъ ѿ Жыдовъ.

Я Хс' его стѣла мѣтъ зналъ Іюдино прехирство і его злое дѣло. Я коли прышов Іюда, сѣла его стѣла мѣтъ вечера ти со аплы. І завѣши хлѣкъ кислый, бѣвналъ, преломналъ, даст оу шчеником своим' и рекъ: „Пріймѣте і адите, се есть тѣло мое за вас и за многих' ломимое во шставленіе грѣховъ“. Такожде и чашъ по вечери бѣвналъ и рекъ: „Пійте ѿ неѣ все, се есть кровь моя за вас и за многих' изливаемаѣ во шставленіе грѣховъ“. Я коли сѣли вечера ти, [рек] к нимъ Хс': „Един из васъ продаст' мене Жыдомъ“. Слышавши то аплоке заклали са и стали по еден мовити: „О Гдѣ, ііне ішъ, чей а?“ Дрѣгий и третій: „Я чей а, Гдѣ?“ Рекъ хитканый Іюда: „Я чей а, Гдѣ?“ Хс' емъ рекъ: „Ты гѣши“. Я Іюда того не розсмѣвъ, що емъ Хс' мовилъ. Я потомъ единъ оу шченикъ, на іма Іванъ Бѣословъ, любый слѣга Хѣъ, той са прыхилецъ на пер'са Хѣъ и пошепки стал просити Хѣ пѣна своего рекши: „Пане мой великій і шчителю ішъ, знаеш ты, иж а оу тебе вѣр'ный слѣга, повѣж' ми, который вы з меже нас вѣ. был' товѣк' зрадецю? Я а, пане мой любый, жадномъ не повѣмъ тоей таемницѣ“. Я Хс' іако своемъ любовомъ слѣзк' на шхо пошептавъ: „Той ма з меже васъ продаст, которомъ а теперь оумочъ хлѣкъ оу [со]ланкѣ и подам' емъ“. И тое рекъ ко Іванъ Хс', а Іван' са ѿ него ѿхиланъ, а Хс' его стѣла мѣтъ оу завѣши хлѣка оумочив оу сол' [и] подаръ Іюдѣ, а шн оу завѣши хлѣкъ из рѣкъ оу шчитела своего став' кети. Бо Іюда розсмѣвъ совѣк, иж то его любачи Хс' подалъ емъ найперше і еще са с того подносна. Я ско-

1) З мадирського szoktat — привикати, тут: приготувляти ся.

ро Іюда хлѣвъ той ѳзѣвъ, там по томъ хлѣвъ оукойшол Ботона оустома его оу его срѣце і еше горше его подвѣщавъ ѳ срѣце его на Хѣ запаливъ.

Наймилшѣе хрѣстїане! И теперь хто чѣй корогъ, а мы емъ терпѣмъ, хлѣва ѳ соли емъ дайме, то его скаре хлѣвъ ѳ соль, як Іюда, хитванного слвгъ Хѣого. Я стый Іванъ Бѣословъ тайлъ тотъ таиницю на своемъ срѣци і ни единомъ аптас того не повѣлъ, во коли бы тое аптас знали, то бы ѳни сами Іюда тамже оукамкновали И за тое стый Іванъ ѳ Хѣ Извѣстела великой ласки совѣ зайшолъ ѳ бѣословомъ ѳ возлюбленнымъ оученикомъ ѳ дрѣгомъ зостал. Так ѳ теперь ест: который слвга естъ оу пана хитванний, неперорный, змай, спротивный, непослшный, зрадликий, таковыи естъ подовный Іюдѣ злочестивомъ, ѳ коли-тогда еше его правѣда повеветъ панскаѣ ѳ хлѣвъ его.

Я коли южъ было по вечера, оуставъ Хѣ і ѳпасавъ са лентѣемъ, то естъ товалню¹⁾, положивши рызы своѣ, ѳ казалъ совѣ налати воды оу чарѣ, ѳ тамъ его мѣтъ Хѣ сталъ оумывати ноги слвгамъ своимъ ѳ хвѣстою оутирати, готѣючи са на страстъ волнѣю. И се перше оумывъ ноги Іюдѣ зрѣици своимъ і ѳтеръ ихъ красно, а потомъ пришолъ до Петра, хочетъ емъ ноги оумити, а Петро емъ рекъ: „Ѣ Гї, не смыешъ ты мойхъ ногъ во вѣки“. Рекъ емъ Хѣ: „Слвхай, Петре, еси ты не дашъ теперь ногъ своихъ оумити, не вѣдешъ части зо мною мати оу црѣствѣ нѣсномъ“. Тоѣ слышавши Петро ѳ рекъ: „Ѣ Гдї, пане мой, не токмо ноги мои оумый, але ѳ рѣки ѳ головѣ теперь мою оумый, абымъ с тобою былъ оу црѣствѣ нѣсномъ“. Я Хѣ рекъ емъ: „Не потребвютъ чѣты мыти са, толко ноги, вы ко чѣты есте, але не вшитки, единъ зъ меже васъ вѣситъ са“. Оумывши его стѣла мѣсть ноги слвгамъ своимъ, оузѣла на себѣ рызы своѣ ѳ почалъ оучити слвгъ своихъ розмайтимъ вѣсѣдами, якъ пише стый Іванъ оу стомъ бѣлїи. Я потомъ рекъ Хѣ: „Прискорѣна ми естъ дѣша моя даже до смрти“. Слышавши Іюда, ижъ то Хѣ тахъ говоритъ ѳ смѣткѣ дѣшею, мысливъ совѣ: „Я то са вѣитъ смрти, хочъ то са ѳнъ называетъ Снѣомъ Бжїимъ!“ Я дѣволъ былъ совѣ радъ. Я за тѣмъ Хѣ оуставши рекъ до Іюды: „Творы, дрѣже, цю творыш!“ Я ѳнъ ѳ того слова не розсмѣвъ. И зновъ Хѣ рекъ до аптологъ: „Сѣдѣте вы тѣ!“ Оузавши ѳзъ сокою Петра, Іакова, Івана, пошолъ зъ ними на гору Єлевнскѣю помолити са Бѣгъ Ѣцѣс. И тамъ рекъ его стѣла мѣсть: „Слвги мои любы, оу сею ноцкѣ вы оуѣск

¹⁾ З французького toile — полотно, в польскїм towalnia або tuwalnia — тонка тканина.

мене оставите". Ѽповѣлъ емѡ Петро: „Гїи, что ест?" Рек емѡ Хсѡ: „Слѡхай, Петре, написано: побють пастѡха ѿ разїйдѡтъ сѡ ѡвечѡки". Рекъ Петро: „Гїи, Пїе мой, хто тебе оставит, а я тебе не оставлю, хочай вы ѿ 8 темницю с токою прїшло ми ѿты ѿ смерети с тобою, ко а, Пїе мой, дїш мою хочѡ за тебе положить". Я Хсѡ емѡ рек: „Слѡхай, Петре, ты говориш: „дїш свою за мене положить". Яминь глю тебѡ: оу сесю ноцѡ, зачым когѡтъ ты разы не запоетѡ, а ты ты разы мене запреш сѡ ѿ ѡречеш сѡ". Рек Петръ: „Никакоже, Гїи".

Я потомъ прїшли на горѡ Єлеуискю, а на той горѡк выла вертоград, то естѡ ѡгородъ единого княжате жыдоуѡского повожного, на ѿма Іуифокѡ, оу котором ѡгородѡк выли барѡзо розмайтые сѡла панскїе, прекрасные, запахные, дорогїе, лелѡкїи оутѡшные. Я к том вертоградѡк часто Хсѡ его сѡла мѡсть спочивалѡ ѿ мѡтвы стѡе ѡправовалѡ. Я рек Хсѡ оученикомѡ своимъ: „Сидѡте вы тѡ, а я ѿдѡ на мѡтвы". Я рекъ: „Прыскорѡна ми ест дїша моя до смѡрти". Видачи то слѡги его, иж то их оучител сѡ жѡрытъ ѿ смѡтенѡ велѡми, засмѡтили сѡ барѡзо горѡко ѿ мыслили: „ѡто то сѡ чинит? чомъ то ѿшѡк селодкїи оучител тепѡр сѡи ноци ест смѡтенѡ?" Я Хсѡ ѡстѡпнївѡши ѡ них не далеко, ѡковы чѡвѡкъ могѡ каменем доверечи, ѿ там поклакнѡвѡши на свой пренїстѡкїише колѡна стал мѡлти сѡ нѡсномѡ Бѡ Саваѡѡѡѡ, ѡѡцѡ своемѡ люкомѡ, ѿко Снѡ Бжїи тыми словы говориш: „ѡче мой, ци естѡ ѿли вѡдет вола твоѡ сѡла, лѡы то тепѡр мимо ѿшла ѡ мене чаша сѡла сегосѡктнаѡ, мира сѡго, которю то м пилѡ ходачи по земѡли из людѡми свѡтowymi, мѡзерного свѡкта сѡго, на который мѡ еси послалѡ?" Я по мѡтвѡк оустав ѿ пошол до свойѡх оучеников и знаяшол их, а ѡни спат моцѡно. Рек им Хсѡ: „Оустанѡте, не спѡте, мѡлте сѡ, да не вѡидете оу напастѡ!" Тоѡ им рекши зновѡ пошол ѡ них ѿ поклакнѡвѡши на колѡна почнет его сѡла мѡсть мѡтвы говориш, ѿкѡ ѿ перѡше ѡ чаше винѡной. По мѡтвѡк зновѡ зас прїшолѡ до счениковѡ, ано ѡни спат. Хсѡ их звѡдив ѿ рек им: „Что спите, оустанте, мѡлте сѡ, лѡысте не прїшли вѡ напастѡ. Чомѡ Юда не спит, але пилѡнѡе предати мене Жыдом на смѡртѡ. Бо днѡ Снѡ чѡвѡскїи предаѡт сѡ на распѡтїе". Тоѡ рекши зновѡ ѡ них пошол на мѡтвѡ. Я поклакнѡвѡши третїи раз стал сѡ мѡлти ѿ просити нѡснаго Саваѡѡѡѡ Бѡѡѡ своѡго за свѡе свѡктѡ, за свойѡх слѡгѡк врем хитванного Іуды. Я так сѡ его сѡла мѡсть моцѡно моливѡ, иж то криваѡла крепѡла з лицѡ его на земѡлю оупала. Я вѡ той час зышол к немѡ со ѿвсе агѡлѡ ѡ Бѡѡѡѡ ѿ стѡкнула его. Оу-

став'ши тѣды Хѣ третій разъ ѿ мѣтвы ѿ пришовъ до ѿчениковъ своихъ, а ѿни спят, во нхъ былъ изналъ тяжкій сонъ. Я Хѣ нхъ юж не звѣджал третего разъ, тылако имъ рекъ: „Сп'ятъ прочее ѿ спочивайте, а то пришолъ час, ижъ то ѿнъ члвчскій предаетъ са в рѣки члкъ грѣш'ныхъ. Не хотѣли стѣ единого малого часа потерпѣти со мною“.

Я Юда проклатый повѣгши скоро до Жыдовъ и знайшолъ нхъ готовыхъ, а ѿни стоятъ зкройно изъ жол'нкрами со шрѣжемъ, зъ мечами, съ копѣями ѿ дреконми, то ест, съ колами, зъ вѣгары, съ копѣями ѿстрыми, зъ бардышами страшными, зъ ланцами. Зоврала са великая нхъ громада на Хѣ ѿшого мѣстнаго ѿзвѣтѣла. Оувида'кв'ши Жыдове Юдѣ ради были велими ѿ рек'ли к' немъ: „ѿ нашъ милый прѣтелю Юдо, мы тебе южъ да'но ждемъ якъ своего гет'мана“. Я Юда имъ рекъ: „Теперьъ Хѣ естъ оу городци Іосифовомъ толко самотрѣт': ѿд'ктежъ зо мною борзо ѿ лапайте его“. Я ѿни емъ рек'ли: „ѿще та просиме, Юдо, прѣтелю ѿшъ, дай намъ знакъ, якъ вы мы его могли спознати, во ковы'мо вмѣсто него не поймали ѿкого оучен'ника его, то намъ бѣдетъ великая ган'ба“. Я Юда имъ рекъ: „Не войте са, ѿ вамъ та'къ знакъ даю: которого а пришов'ши ѿблалаю ѿ пец'кала, того жъ ѿ вы лапайте ѿ моцно его важ'те“. Я такъ Юда пок'акъ нхъ на Хѣ ѿ учителя своего. Тамъ пришов'ши Жыдове на Хѣ его стѣю мѣсть, ѿзнайшли его оу вогородк' самого единого. Пришов'ши тамъ со свѣщами великими, съ походнами, ѿ тамъ рекъ к' нимъ Хѣ: „Чого ходите ѿ кого гладаете?“ Я Жыдове рекли: „Іса Назарянина, сѣа Марыйна“. Я Хѣ рекъ: „А то а естемъ“. Тамъ Жыдове вшитки на землю ницъ оупали ѿ ск'кчк' имъ погасли. Я пок'р'пив'ши са зновъ пошли ѿ зновъ такъ же оупали; потомъ третій разъ. Тамъ имъ Юда почнетъ говорить: „Що са вамъ стало? чомъ такое васъ множество передъ единымъ члкомъ падаете?“ Я Жыдове Юдк' рекли: „Не дивно намъ, ижъ то мы падаемо, але то намъ дивно, що ты зав'ше з нимъ ходишъ ѿ бываешъ, а ѿ ты з нами посполѣ падаешъ“. Я хотѣли его оукам'ковати. Я потомъ четвер'ткый разъ пошли, ѿ прѣстѣпив'ши Юда ѿблала Хѣ ѿ пец'кала'къ его ѿ рекъ: „Радѣи са, оучителю!“ Я Хѣ южъ стоявъ тихо ѿ рекъ Юдк': „Твори, дрѣже, что творишь, твой часъ пришолъ“.

Тамъ заразъ наскочили на Хѣ много нхъ ѿ схватили его стѣ мѣть яко ѿкрѣтныя л'вы, наложили его к'ями, ѿвѣхами, колами, вѣгары, копѣями, вѣли, волосовали, стѣсовали немилостиво. Я потомъ зложили емъ ланцъ на шю зъ великою, тяжкою колдкою, а дрѣгимъ звязали емъ рѣки назадъ ѿ стали его помы-

кати, ѿзверивши на землю колочили. И там бы чѣкъ простомъ смѣръть была, еси бы не вѣство стѣе. И там оученики пришовши почули тотъ матеж, крѣкъ, и ѿвидѣвши свѣтло злѣкли са велии и повѣтѣкали кѣды котрый. Я Петръ ѿсмѣлиши са скорчѣ меже Жыды, оувидавъ Хѣ звязаного и прискочивши оутѣк единомъ архіерейскомъ слѣзѣ право оухо, а томъ слѣзѣ было йма Малухъ. Оувидавши то Хѣ рек до Петра: „Петре, що ровишь? оулежы мечъ твой оу нежна, во хѣто мечемъ веюеть, и сам ѿ меча погниетъ“. Я хѣ казалъ приложити и стало зновъ цѣлово. Потомъ рекъ Хѣ до Жыдовъ: „Чомъ то пришли есте такъ на мене, якъ на разбойника со шрѣжемъ и дреколми? каждый днь емъ бывалъ изъ ками оу цркви и ѿчнемъ васъ, а вы мене чомъ тогда не лапали?“

И коли повели Хѣ, ишли тамъ черезъ потокъ Кедрскій; сами ишли на лѣвѣ, а ишого мѣтѣного ѿзвѣителя колокали по прилавокъ лѣвомъ за шю. Я потомъ приклии его до йерусалима, назывѣвавши са надъ нимъ якъ сами хотѣли. И приклии его до двора архіерейскаго до старшого жыдовскаго на йма йнѣнаша на право дѣховное. Тамъ и Петръ ишоа за Хѣмъ. Я ѿтол повели до Клафы, и тамъ Клафа сталъ звѣдовати Хѣ: „Ты ли еси Хѣ цркъ жыдовскій?“ Я Хѣ его сѣа мѣтъ столѣ яко баранокъ посредакѣ велѣковъ. И гладали на Хѣ фалшивыхъ свѣдѣковъ, которіе свѣдѣчали на него: „Той Хѣ говорыи: розвалаю црковъ и за три дни еѣ ѿвѣдѣю“, и Сѣомъ са Божимъ называетъ, и законъ ишь знекажает, и писмо ише роспакъ ѿверѣтаетъ. Рекъ къ немъ архіерей: „Чешъ, кѣлко на та свѣдѣчатъ?“ Я потомъ зъ нихъ одинъ Жыдъ выстѣпникъ изъ задъ, оударылъ Хѣ по лицу такъ моцно, ижъ лѣдѣи на ногахъ са оустѣоа, и ѿдарылъ рекъ: „Оугани, Хрѣсте, хѣто та оударылъ?“ И тамъ его многіе поличѣковали, оукорали. Зновъ архіерей рекъ: „Пекѣжь намъ, ци ты естѣ Сѣй Бжій?“ Я Хѣ рекъ: „Ты говорышь, яко азъ есмъ“. Слышавши то архіерей розсердилъ са велии на Хѣ и розодралъ на совѣкы шатѣ и сталъ говорыти до людѣи: „Чѣйте, що говорыт! На щожъ еше болше свѣдѣковъ маемъ гладати? Я то самъ себе Сѣомъ Бжіймъ зовѣт. Повиненъ е смѣрти“. И тое рекши плюнулъ на Хрѣ. Тамъ почали оушитѣки плаувати на лице его прѣскѣтлое.

Ендѣвши то Петръ, ижъ то ѿсѣжено Хѣ на смѣрти и шплевано, и зъ жалости выишоа до скнии. И тамъ его позналъ одинъ слѣга и рекъ къ немъ: „И ты естѣ оученикъ Хѣвъ“. Я Петръ рекъ: „Бо истинно не знаю я того чѣкка“. Я коли былъ оу прѣскѣнкахъ, и тамъ емъ рекла една слѣжница: „И ты былъ со Хѣмъ Назарѣ-

нином, во ем' та часто видала". Я Петръ і там са запрѣтила Хѣ. По том стоал на дворѣ при шгин со сѣлгамн, грѣв' са, во было стѣдено. І един сѣлга ар'хиреревъ позналъ Петра, которомъ был оухо шталъ, и рек к' немъ: „Во истыннѣ и ты естес бученикъ Хѣв', во и бесѣда шлаетъ та, иж то естес Галилейчикъ". Тамъ Петръ почал' са ротити и бжыти, иж то „а того чѣвка не знаю". І збоавши са пшол зо двора. И коли вышолъ за ворота, и тогда когѣтъ зап'каъ. И там згадаа Петръ слова Хѣв', которіе емъ говорыл: „Зачим когѣтъ засп'каетъ, тры разы са мене шречини". Шо так са стало. И пошов'ши Петръ з мѣста оу'лкзъ оу' единѣ іамъ и плакавъ горько.

Потом Клафа Хѣ шдослаа до Пилата, игемона Пон'тійского, старости Іерѣлимскаго. И коли приведено Хѣ перед Пилата, видѣвши то Хѣ Питат рек к' немъ: „Ты ли еси црѣ жидов'скій?" Я Хѣ емъ рекъ: „Если вы мое црѣтко сего свѣта, то вы сѣлги мой стали при мнѣ". „Что еси Жыдом протѣсни? чомъ та так сромотно зол'жыли?" Там Жыдове крив'нѣли: „О пане Пилате, годенъ той смр'ти! великіе нам крив'ды починил и црѣм са называетъ і ещѣ са Снѣомъ Бжым пишет, ровным са Бгъ творыт. Я ты его возми и распни его. Мы его сѣдили дх'ов'нымъ правом, а теперъ его товѣ выдаемо на свѣц'кое право". И казал Пилат Хрѣста посадити до темницѣ і 8 колодѣ ноги его забити до штра, а Жыдове са по домох розойшли. И много Пилат гадаа, шо вы мавѣ чинити со Хрѣстом, знаа во, иж то не по винности Жыдове на него оу'стали. Потом его Пилат шдослаа до Ірода цра; Ірод также позналъ, иж то чѣвкъ ѣ праведный, не брал' са к' немъ, зновъ его Ірод шдослаа до Пилата рекъчи: „Не найдѣю а вины оу' том чѣвцѣ; шо хочиш, из ним' тоѣ чини". Там' са Пилат изкивъ, не розв'м'ка', шо мал почати. Я коли было оу' пат'ницю по ранѣ, зобрали са в'шитки народы жидов'скіе до Пилата, стали волати и крывать на Хѣ. Пилат им казал вывести Хѣ и вышол к' ним и сам и рек к' ним: „Шо маю чинити з вашимъ вазнем?" Я Жыдове рекали: „Возми и распни его". Пилат к' ним рек: „Воз'м'кте вы и по законѣ шѣемъ сѣд'кте емъ". Рекали зновъ Жыдове: „Юж мы его сѣдили!" Рек им Пилатъ: „И во оу' том чѣвкѣ не найдѣю вины". Я Жыдове рекали: „Ковы шн не былъ винен, то вы мы его не выдавали на смр'тъ". Пилат казал Хѣ оувести во преторѣ, то естѣ до сѣдовой хижк; станет его Пилат свѣдовати: „Повѣж' ми, ци ти есѣ Хѣ Снѣ Бжій?" Я Хѣ мов'чал'. Рек емъ Пилат: „Чого мов'чишъ? мнѣ не хочеш повѣсти, шо а маю моцъ распати та и маю моцъ и пѣстити

та?" Там емѣ Хсѣ Фпов'калъ: „Не маеш' ты моци н'какой на мнѣ, ковы тог'к не з' ѿба дано. На се во мене Ѡцѣ мой нѣснѣй по-слав, а хто ма тог'к выдалъ, тот' бол'шій грѣхъ мае“. І то емѣ глѹще прислала к' немѣ жена его, акы не чинил н'какого зла Хсѣи, „много во к сѣю ноцѣк пострадала-м за него“. Тамъ еше л'кн'ше Пилат мыслыла пѣстити Хсѣа.

Потом зновѣ его выв'калъ на дворъ ѿ рекъ до Жыдове: „Що вы говорыте за того члв'ка?" Я ѿни крыкнѣли: „Распни его!“ Рек' им Пилат: „Ик, а маю црѣ вѣшего распати?" Рек'ли Жыдове: „Не млемо мы ин'кшого црѣ кремъ кесара, а тот' са сам црѣмъ называет, противит' са кесаревн, таковыи годенъ ѣ смр'ти“.

Мали теж Жыдове такій звычай: на каждый свой велик'дник пѣщали невол'ника на волю. І тогды сидѣла оу темници един злочин'ца на ѿмѣ Барава. Рек' им Пилат: „Воторого ваз'на на ваше ѣто маю кам пѣстити, ци Барава злодѣка, ци Хсѣа?" Я Жыдове крыкнѣли: „Барава нам, пане, пѣсти, а Хсѣа расп'ни!“ І хот'калъ Пилат Хсѣа пѣстити; крыкнѣли Жыдове: „Если ты Хсѣа пѣстиши, а мы на тебе вѣдемо до нашего кесара лнеты писати, ѿ ты не вѣдешъ дрѣгъ кесарев“. Слышавши то Пилат збоав' са ѿ скв'ши на сѣдѣк казалъ совѣ воды принести і змык' передъ оушит'кими рѣски своѣ [ѿ рек]: „Свѣдомо вѣди Бгѣс нѣсномѣ, ижъ ѿ чыст Ѡ крове сего прѣдника!“ Я Жыды крыкнѣли: „Кровь его нехай вѣдетъ на нас ѿ на д'ктех' наших!“ І так Жыдове проклатые сѣтъ кровію Хсѣою.

Тогда Пилат розказал войномъ зволочи ѿ бити Хсѣа перед оу'скама. Бойны привазаы Хсѣа до стол'па ѿ почали его ѣтѣ мѣстѣ ѿкрѣст'не а немилостиве бити вичами дротовыми, мѣт'лами, ѿ так оу'вес кровію спавнѣла, не было на нем цѣлого мѣс'ца кре подошовъ, которыми стоав на земли; ѿ такъ моцно были, иж то было жылы ѿ кости видно. А потом ѿказав'ши его ѿ стол'па ѿволокли его во чер'лннцю простѣю ѿ посадили его посередѣ двора ѿ дали в рѣски емѣ трост', ѿ спл'кв'ши тер'новый в'кнець положиы емѣ на голову ѿ вили его тростію по головахъ, ѿ ставъ той в'кнець аж до мозкѣ. Ѡ Бже Сотворытелю! ѿ там вы престомѣ члвкѣ юж ѿ того смр'ть была, если бы то не помагало вѣжество члвчествѣ. А потом вшит'ки Жыдове прыстѣпаючи на колѣн'кахъ прыпадали, поклоняли са ѿк црѣви ѿ насм'квали са ѿз него, кролем его называли говорачи: „Теперь са радѣи, кролю жыдовскій!“ І плювали на него хрѣкотинами, ѿ так ѿплевали і ѿш'петили его злок'р'ные Жыдове. А потом зволокли его з баграницѣк і шдегнѣли в рызы его, оу'чинивши крѣтъ зложиы

емѣ на плечѣ и повели его на распатіе на горѣ Гологогѣ, гдѣ злочинцевъ трачено злыхъ.

Оу той час оувидѣлъ Юда, иж то Хѣ ѿсѣжино, почал плакати, и приходши до Жыдовъ повергъ имъ пѣназкѣ и рекъ: „Согрѣшихлемъ, продадемъ кровъ неповиннѣю. Возмѣте свой грошкѣ и вернѣте ми пана моего!“ Я Жыдове емѣ рекъли: „Намъ до того ничего, ты оувидиши. Ты его намъ продадъ, а мы оу теке кѣпили“. Видѣвши то Юда, пошовъши надъ еднѣ дѣврѣ и повѣсилъ сѣ, потомъ сѣ надѣркъ и респѣкъ сѣ, и выпала з него всѣ оутрока его. И такъ злый сѣбѣга, верогъ Хѣѣ, погнѣкъ з тѣломъ и з дѣшою, и теперѣ сѣдитъ оу пекѣлкѣ в рѣкахъ старъшого Шатана, пѣетъ ѿгенъ скрчаныи. И такъ злый злѣ погнѣкъ. Если бы сѣ былъ покалѣ и не тратилъ сѣ самъ, прѣлѣ къ его Хѣ былъ зновѣ до своей перъшой ласки. Я Жыдове почали сѣ радити, що маюте чинити с тыми пѣназми, гдѣ ихъ дѣкти? Бо до скарѣѣс ихъ не годно класти; чомъ? то цѣна естѣ кровнаѣ. И кѣпили за нихъ село скѣдѣлничѣ, то естѣ гончарское, гдѣ сѣ попрѣтѣютъ чѣжоземцѣ; если тамъ оумретъ, и тамъ дармо попрѣчѣт, бо тотѣ земѣла кѣплена кровію Хѣю.

В той час, коли Хѣ мѣчино, прѣстаѣ Бѣѣ чѣла на дѣши своей, иж то верадно чинитъ сѣ надъ сѣомъ еѣкѣ. И ставъши вѣгла корѣзо в патнищу до Іерѣслимѣ видѣкти, що сѣ чинитъ надъ сѣомъ еѣкѣ наймилшимъ. И приходачи до коротъ стрѣтила тамъ единого чѣла; станетъ его звѣдовати, що сѣ чинитъ оу Іерѣслимѣ и гдѣ е сѣ мой? Я шнѣ рекъ: „О панѣ иша, злѣ сѣ чинитъ надъ сномъ твоимъ! Жыдове его велми оуморѣдѣвали и теперѣ его ведѣтъ на распатіе“. Слышавъши то прѣстаѣ Бѣѣ оупала на земѣлю ницѣ и змѣкла. И поднали еѣ сѣбѣжницѣ, которѣе при ней были. Я покѣпнѣвши сѣ ишла въ Іерѣслимѣ, а мироносицѣ жены за нею такожъ вѣгли. Я коли оувидѣла, а Жыдове ведѣтъ Хѣ ланѣцомъ за шію и крѣстѣ тажкѣи на собѣкѣ несетъ, а на шіи велми велѣка колодица; идетъ потыкаючи сѣ, лѣдво живѣи, звитый, зморѣванный, ѿплюканныи, и терновый вѣнцѣ на головѣкѣ, и лице его стѣе все крѣкю заплыло. Оувидѣвши то прѣстаѣ Бѣѣ и тамъ моцно сѣ ѿ земѣлю оударыла и почнетъ рѣвно плакати и говорыти: „О сѣ мой прекрасныи, сѣ мой любвыи, сѣ мой сладкѣи, дитино моя любѣла, то еѣкъ былъ красенъ ѿ всѣхъ чѣлкѣ, а теперѣ вижъ тѣ ѿ всѣхъ шпетна! О злые Жыдове, то стѣ пристроили красно сѣа моего наймилшого! О сѣ мой любвыи, цы не прѣсиламъ тѣ, абы не ходилъ до Іерѣслимѣ меже тоты зловѣрные Жыдове, до вероговъ твоихъ! Я ты мене, сѣ мой, не сѣхѣвѣкъ, мѣре своей! О злый

Юдо, то-с' пристер'к'гъ добре оу'читела своего ѿ с'на моего, ѿко-м та просила!"

И коли выйшли за мѣсто, ѿ там стрѣтила единого чѣка на ѿма Симона Щѣ Рѣфова, которій ишол из села, ѿ томѣ дали крѣстъ нести. И коли пришли на горѣ Голгогѣ, почали его стѣю мѣсть привекати ко крѣстѣ гвоздами желѣз'ными, ѿ поднѣсни крѣстъ оу'копали. И там ѿ Хѣы шаты стѣе метали драгове кост'ки ѿ роздѣлили совѣк рызы его; то сѣ выполнило слово стѣого фламисты Дѣда, гдѣ такъ написав: „Раздѣлиша рызы моя севѣ ѿ ѿ ѿдежи моей меташа жревіа“. То был той хитон споднѣй оувес нешитый, але з вер'хѣ вар'зо красно ѿсканъ, ѿ тым его не драли, але за него кост'ки метали, комѣ сѣ зостанѣ.

И коли распали Хѣ, там из нимъ повѣшено было двоух разбойниковъ: единого по правой рѣцѣ Хѣой, а дрѣгого по лѣвой. И тотъ, цю на лѣвой рѣцѣ был, почалъ хѣланти Хѣ ѿ докарати реквчи: „Если бы ты был Сѣнъ Бжій, то бы ты не тер'пѣлъ такой мѣки, але быс ѿ нас сѣсѣ“. И дрѣгий на своего товариша [стал] нарѣкати реквчи: „Оу' змѣй члѣче, ци [не] бойш' ты сѣ Бѣа, цю ты тоѣ говорышь? Мы по правдѣ нишой естес'мо ѿсѣжени за наше злоѣ дѣло, а сей Хѣ не по винности своей тер'пит“. И потом рек до Хѣ: „Помани ма, Гѣ, егда прѣйдеши ко црѣствѣ своему!“ Там емѣ рек Хѣ: „Дѣсѣ вѣдѣшь зо м'ною в рай“. Потом пошок оу' рай, а той, которій хѣлникъ Хѣ, пошок до пека. И тым разбойником было ѿма единомѣ Гѣста, а дрѣгомѣ Дыжма.

И там пристав'лено было страж, авы то не знато сѣ крѣста тѣлѣ. Там приходили многіе Жыдове ѿ порѣгали сѣ Хѣ моважи: „Оу' теперъ, Хѣ, ты нам говорышь: розвалаю црѣковъ ѿ за тры дѣи еѣ извѣдѣю. Коли ты ѿ Сѣнъ Бжій, змѣдижъ теперъ ѿс крѣста, та ѿ мы тоѣк вѣкрыти вѣдемо“. И тоѣ все говорыли спротив'но насмѣваючи сѣ з него. И Пилат казал вер'хѣ на крѣстѣ над Хѣм написати: „Іс Назарійскій црѣ жыдов'скій“. И Жыды просили его, авы не писал такъ црѣм жыдов'скімъ, а Пилат им рек: „Юж цю-м писал, то-мъ писал“. И много тамъ приходили читати тоѣ писмо.

И тма тогда была, коли Хѣ распали оу' тѣю пат'ницю, ѿ шестого часѣ аж' до девѣтого, сѣнце помер'кло, мѣцъ ко кровъ премѣкниѣ сѣ жалѣючи Сотворителя своего, ѿ в'се тогда створена смѣтно было. Потом Хѣ рек: „Іли, Іли, авасадани“, по простѣ: „Бжѣ мой, Бжѣ мой, чомѣ ма еси ѿставилъ?“ И тоты,

которыя там стояли, и говорили: „Я то Іліи кличе! Нехай-ко, лчей пришов'ши Іліа емѣ поможет“. Я в девятомъ часѣ попросилъ Хсѣ пити, южъ привитый на крѣстѣ, и тамъ его стѣи мѣсти подали пити жов'чъ изъ шцѣтомъ вознесши на довгой трости, и не хотѣлъ тоѣ Хсѣ пити. Тамъ сѣ совершило пророчество стѣго прорка Ісайа, гдѣ такъ написалъ: „И воздѣла ми за ман'нѣ жолчъ и за водѣ шцѣтъ“. Я потомъ закрывалъ Хсѣ: „Южъ сѣ стало досыт! Бѣже, в рѣцѣ твой предаю дхъ мой!“ И тоѣ рек'ши спѣствие дхъ свой на крѣстѣ и сконавъ. Я скоро сконавъ, заразъ сѣ тогды земля затрѣсла, кам'на стало сѣ падати, црквиа за вѣса розодрала сѣ на двоѣ шъ выш'наго краѣ ажъ до нижнаго, жалѣючи по своемъ Сотворителюви, мертвые изъ гробовъ повѣставали, ав'но сѣ вшиткимъ видѣти давали и во стѣи городъ оубойшали.

Тамъ дѣтка Хѣа плакала горько стоячи подъ крѣстомъ, смотрячи на сѣа своего наймил'шого со стѣимъ Іваномъ бгословомъ и со мироносицами. Я потомъ пришов'ши единъ сотникъ именемъ Логвинъ, который былъ на шчи каправъ, и той пробивъ рѣбра его стѣи, и тогды истекла шъ рѣврѣ Хѣвухъ кров' и вода. И брызнула малаа кропля на шчи того Жыдокина, и стали емѣ шчи здоровые, а шнъ выхваливъ Хѣ и рекъ: „За правды то естѣ Бгъ Бжій!“ И свѣкрывъ оубъ Хѣа. Я в девятомъ часѣ сѣ патницѣ на советѣ послано зъ города драбовъ, авы тымъ голенѣкъ попрыевкати, которыя тамъ висѣли на крѣстахъ, ажъ ещѣ шни сѣт' живы, а если сконали, то дайте имъ покшѣи, не перебивайте имъ голенѣкъ. И пришов'ши драбы знаишли ещѣ разбойниковъ живыхъ, и перебили имъ голенѣкъ, тогды южъ шни сконали. Я до Хѣа пристѣпили, оубидѣли, аво южъ Хсѣ сконавъ, и лишили его, не перебивали емѣ голенѣи, тылко той Логвинъ копѣю емѣ рѣбра его проколовъ, ие котрыхъ выйшла кров' и вода.

Я коли южъ было на неш'портѣ, и тамъ пришли два князѣ жыдовскіе слав'ные, единомѣ было има Івсифъ, а дрѣгомѣ Никодимъ; тоты шѣла вѣкрыли потаемене Хсѣ. Пешов'ши Івсифъ до Пилата сталъ просити тѣло Хѣа, авы емѣ позволивъ и знати сѣ крѣста тѣло стѣсе и погрѣв'сти. Пилатъ призвалъ сотника и звѣдовалъ его, ци сконалъ Хсѣ? Я сотникъ рекъ: „Южъ дав'но сконалъ, ещѣ оубъ той часъ, коли сѣ земля трѣсла и коли твоѣмѣ палан'кови вер'хъ изор'вало“. Пилатъ сѣ томѣ чѣдокалъ и жаловалъ за нимъ, и росказалъ безпечне Івсифѣ знати тѣло Хѣа и шестію и погрѣв'сти. Тогды Івсифъ и Никодимъ вѣпили дорогое простирало и знав'ши сѣ крѣста тѣло Хѣа оубили къ тоѣ чѣстоѣ простирало, то ѣ оубъ плашнницю чѣтѣю. И тамъ дѣтка Хѣа жалосне плакала

ц'каючи оўста его с'тые, головѣ, ноги й рѣки, припоминаючи бж'єство его с'тоє, ѡмываючи і стираючи раны его с'тые.

(Повѣль Х'с' единой повожнои нев'єст'к' на йма Крынд'к', кол'ко м'каль ран; бо са йна постила й просила его с'т'ой м'єсти, абы то ей ѡб'явила число ранъ свои'х'х'. Й Х'с' пов'єль ей, иж то вшит'ки'х' ран ѣ, которые ми Жыдове зав'дали, пат' тысяч'к' й с'км'ь сот'ь крем' т'ых' пати велики'х', которіе в рѣках' й в' ногах' й ко рѣкрах').

Коли м'тка Х'ба там гор'ко плакала, й там [ей] Х'с' в тайн'к' мовил: „М'тко ма, полож'кте ма оу гроб'к', бо а йдѣ до пекла, пекло роз'бити й д'явола, корога своего, пов'єдити, й дама і людеи с' пекла вывести й до раю их' привести, а Жыдом, своім'ь корогом, см'єток оучинити. Й а третьего д'ня воскресн' й тебе оувеселю“. Там са пріст[аа] Б'ца оўт'кшила, а в'м'єсто Х'а йвана сов'к' за с'на м'кала, которомѣ є'к' оу в' оп'ккѣ порѣчив.

Й потом йвсиф' і Никодим [й] йван'к' в'єсл'ок'ь несли щест'ю великою т'єло Х'єо. Сл'ухай же тѣ єще каждый, цю са стало! Коли несли до гробѣ т'єло Х'єо, там Х'с' рек до йвсифа: „Йвсифе, чомѣ ма мов'чки несиш'?" Й йвсиф' рек: „Г'й, цю маю г'єк'орыти?" Й Х'с' ємс рек: „Сп'квай: с'т'ый Бж'є!“ Й в той час почал йвсиф'к' сп'квати п'кен' аг'г'єск'ю: „С'т'ый Бж'є, с'т'ый кр'к'п'к'ий, с'т'ый безсм'ртный, помилай нас“. Там зараз почали сп'квати невидимо на возд'єк' т'єю п'кен' аг'г'єлы в'ж'ий, й той голос прекрасный ч'єли вшит'ки люде. Й так несли т'єло Х'єо до гробѣ . . . . . с поч'т'ивост'ю, с повагою й со страхом'ь, а повожныє [к'инц'я бракує].

Жерелом отесею оповіданя послужила нашому проповідникови мабуть якась польська „Пасия“, яку він і цитує при иньшій нагоді і на яку вказують деякі слова взяті з польського, прим. товальня, нешпор (з лат. vesper). Та про те нема сумніву, що наш автор подавав і від себе не одно, от хоч би виразу згадку про кислий хліб при тайній вечері, народне віруване, що хліб поданий ворогови сам покарає його і т. в. Не знаючи оригіналу, що мав перед очима наш автор, ми не можемо сказати, чи з него він узяв ті апокріфічні деталі, які є в отсьому оповіданю, чи з яких иньших жерел. Відчитуване таких „Пасий“, як отея, за приводом латинського обряду, перейшло й до нас і так виробив ся звичай відчитувати голосно „Пасию“ по селянських домах; сей звичай держить ся доси в північній Угорщині і в Керестурі; про се переконують нас численні копії „Пасий“, подібної до отсеї, що знаходять ся по сільських хатах. Подаємо далі пару виривків із одної керестурської Пасії, котрої рукопис, зла-

дження у XVIII в., привіз д. В. Гнатюк. В рукописі Ф. Шовгоя є також уривок подібної Пасви, а власне розмова Богородиці з Юдою.

Г. Рукопис Яремецького-Білахевича, стор. 233—235,
і ркп. Сокольський, стор. 288—290.

(Исторіа стѣхъ ѿца и сказаніе, како претерпѣ Хѣ Гдѣ ишего ради спасеніа). Єтомѣ Пафнстію размишляющѣ всегда страданія Хѣа горѣк ридаше. Ини сѣ ємѣ Хѣ і сказа ємѣ подроуиѣ, како претерпѣ ишего ради спсєніа и колико крови спсєніа ишего ради истече и проліа. »Начен ѿ вечери четвертковіа даже до погребеніа, самихъ — рече — воздыханій срѣднихъ іспєсти[хъ] рѣ., слезныхъ каплей шестдєсѣт и семъ тысячей и двѣстѣ, кровныхъ каплей ѿ тѣла моего истече всѣхъ ѿдинадцѣтькратъ р. тисячей и ѿсемъ тисячней скѣ. Воинов воѿрженнихъ посланнихъ їти ма рї., к нимъ же прилѣчиша сѣ ѿ простихъ беззаконнихъ людей сѣ., їако бити всѣхъ тмї. Три воини ведоша ма і пакости различнїе дѣяхѣ ми. За власи и за владѣ торганѣ вѣхъ і влачим ої. раз, потковен и падохъ на землю начен ѿ городка до архїєреїа Янни з. кратъ, дланей ѕдареній во ѕста претерпѣхъ рѣ., пїстєй в лице кї., пориван и дрѣчен ѿ начала страстєй до конца рѣ. раз. Синихъ оўдареній илѣхъ тисяща рѣ. раз, в ноги ѕдаренѣ вѣхъ рѣ., в голени лѣ. ѿ столпѣ смертнѣ оўдарен вѣхъ единою. При столпѣ оўдаренѣ вѣхъ і ранѣ прїахъ ѕхѣѕ. Смертного ѿ землю оўдаренїа ї., оўдариша ма по главѣ тростїю и палицею зо всей сили м. раз. Падохъ на землю носїа крѣтъ ѿ претора на Голгодѣ ї. раз, і тогда подїахъ оўдаренїа смѣртнаго дї. раз. ѿ проведенїа вѣнца терноваго їстече крове каплей ї. тисячней, а ранѣ вѣше во главѣ терновимъ вѣнцемъ прокоденнихъ тисяща, понеже вѣнецъ вложенъ на главѣ спадаше разовъ и. Подношен вѣхъ ѿ землїа за власи и оўжи кї. раз.

На земли лежа, донелѣ же привитъ вѣхъ на крѣтъ і поднесен, плюваній в лице прїахъ р., различныхъ ѿскверненїй по всемъ тѣлѣ моемъ плевотинами, єгда протїажен на крестѣ лежахъ, прїахъ ої. Тогда і во вїю оўдаренїй прїахъ кѣ., в лице и во ѕста оўдариша ма пїстѣми разовъ кї., ѿ которихъ оўдаренїй крове извѣтъ и з носа много їстече, тогда и два ѕбєи ѕвїша ми; сїє же оўдаренїє сотвори ѿнѣ неблагодарный Малхъ, ємѣже Петръ оўхо ѿскѣче, а Хѣ приложи и исцѣли. меже ѿчи зновѣ вїша ма пїстѣ-

ми ї. разы і терзахъ за носъ разокъ ѣ., за уши ѣ. Ранъ великихъ вѣхъ ми ѣѣѣ., ѡстей ѡ тернова вѣнца ѣ. пробиша ми кость до мозкѣ аж, ѡ нихъ же ї. приломиша сѣ во главѣ, с ними же і погребеша ми. Сдареній великихъ во перси і во главѣ прѣіахъ кѣ. Сѣваче три найбошіихъ волестій тогда во страданіи своемъ имѣхъ: ѣ-та, іако не много кающіхъ сѣ видѣхъ ѣ іакови всею кровью мою проливалше сѣ; вторая волестъ мѣре мою стоіаційа подъ крѣтомъ і горцѣ плачущи; ї-та волезнь, егда рѣцѣ і нозѣ на крѣтѣ распенше пригвоздиша ми і ѡбесиша, іако событи сѣ реченію Дѣда прѣрка: „Ісчетоша всѣ кости моя“. Аминь.

Полза же размысленіа страстей Хвѣхъ сицева ѣ: самое йстинное совершеннымъ сокрѣшеніе сѣдца, размысленіе страстей Хвѣхъ, колшой пользѣетъ, нежелай аще бы кто чрезъ ѡвѣс годъ постилъ ѡ хлѣбѣ ѣ водѣ, йли аще бы на всякъ днь ѡумерщвлалъ тѣло свое даже до пролитіа крови, йли аще бы на всякъ днь ѡвѣ псалтыръ прочиталъ.

Осей текстъ скомбіновано з двохъ копій, а власне з рукопису о. Яремецького-Білахевича і з Сокольського рукопису, де він є на стор. 288—290. В рукописі о. Яремецького-Білахевича над титуломъ статі приписано: **С** Патерика египтоскитскаго слова избранныи написѣ. В Сокольськѣмъ рукописі не названо на початку сѣв. Пафутія, а тилько сказано: „Старцѣ единомѣ стѣомѣ, который всегда Хвѣа страданіа в сѣвѣ помышлалъ горцѣ палкаше, іаки сѣ Хвѣа і сказа емѣ“ і т. д. Остатній уступъ статі від слівъ „Полза же“ є тилько в Сокольськѣмъ рукописі, котрий загаломъ має сю статью в повнійшій тексті, безъ пропусківъ і помилокъ, які є у Яремецького-Білахевича.

Д. Керестурський пісенникъ, рукописъ XIX в., стор. 30—33.

[Христові муки і свята Веронка].

Єй любезна Матко оу тихъ великихъ мѣкохъ!
 шерцо ци распадне ѡ тихъ великихъ жалюхъ.
 гледа вона Сина, нѣгде го не наидзе.
 питала сѣ Ивана: „чи-ши го не видзель?“

Рече ей свати Іванъ: „Жалослѣва матко,
 а твой любезни Сина Пилатовимъ дворе.“

Жиди го влапели, терасъ е њ сѣдзѣ;
на смертъ мѡ сѣдзели, сентенцию дали“.

Матка его чѡла, нагло ше рѡшела;
барсѣ ше понаглала до Пилатогово двора.
шбарсѣ пременела ѡ велкого крикѡ:
„Розопнѣ! розопнѣ!“ шицки такъ кричали.

З велкимъ народомъ Исѡсѣ рѡшелъ ше до драги;
мѡки ше мѡ спорели, нашо мѡ Христови.
а драга Маріѡ чѡла и плакала:
„Любезни мой Синѡ, натъ токѡ ше жалѣм“.¹⁾

Ѣ тотъ велки кришъ на Христа конъ спаднѡлъ,
позивалъ мѡ плакѡца, барсѣ з нѣхъ тамъ крѣвъ цекла.
нѣ шмела ѡцерацъ любезна мацъ его,
нѣ могла прегварицъ ѡ жало велкого.

Ѣ подъ крестомъ Хриросѣ велко разъ конъ спаднѡлъ;
нѣхто нѣ дошмевалъ емѡ тамъ помагачъ.
одѡладъ мѡ ѡбарсѣ, долѡ нимъ крѣвъ цекла;
Берѡнка видзела, хѡсточкѡ мѡ дала.

Ѣ Христови вѡна тамъ вѡла слѡжнѣца,
повожна Берѡнка барсѣ за Христомъ плаче;
хѡсточкѡ мѡ дала, та ше повцералъ;
Исѡсѣ ше гѡ нѣй нагнѡлъ, хѡсткѡ ей назадъ дала.

Повожна Берѡна попатри на хѡсткѡ,
а то Хриросѡвъ обрасѣ шицокъ на нѣй осталъ.
повожна Берѡнка барсѣ ше вѡна зѡекла:
„О мой дѡки пане, не забѡцъ ти за мнѣ!“

Ѣ на Голгофѡтѡ горѡ его там вивѡдали,
а тотъ велки крижъ на нѡго зѡальѡли,
а йго голого гѡздами привѡли, —
такъ Исѡса Христа Жиди розопали.

Жалѡшлѡква Матка терасѣ го ѡпатра;
его велки болѣ шерцо ей давели.

¹⁾ Так було первісно в тексті, потім поправлено на „жалѣм“.

Христа обляпала, кровъ з него сцирала;
попатрела на Бина, дорасъ тамъ замълела.

Жалослѣва matka ѿ ангели плачѣ;
слѣнко и мешаць жалослѣва швица.
ниче и каменье шицко попарскало,
такъ Ісуса Христа шицко жаловало.

Подъ некомъ жвирина терасъ шицко плачѣ,
ко ше бѣжъ зацмело — деватой години;
зармѣцело ше тамъ драге слѣнко нашо,
нема мѣсаць асносць анѣ звизди свитлостъ.

Зармѣцело ше тамъ цо подъ некомъ шицко,
шицка ше жемъ тресла, квитки пожовкли;
ниче родни древа шицки ше сѣгъбели,
мертви ше рѣшели, трѣни зохабели.

Ѹ Христови шерцо с копию прѣняли, —
драга маць вѣдѣла, дорасъ на жемъ спадла.
барсѣ тамъ Христосъ кричалъ, златѣ дѣшѣ видаалъ,
любезномѣ Ѹцѣ Христосъ дѣшѣ прѣдалъ.

Легенда про съв. Вероніку — досить пізна і повстала мабутъ а posteriori тоді, коли вже був розширений візерунок лица Ісусового „на убрусі“. Дехто догадуєть ся, що само імя Вероніка є тільки попеованє слівъ vera icon — правдива ікона; иньші думаютъ, що се попеованє імя Береніки — кровоточивої жінки, що мала була поставити бронзову статую Ісуса в Панаєаді. Див. про неї далі, в IX. розділі сего тому.

Е. Керестурьска Пася XVIII в., стор. 56.

[Сотникъ Локвин]. [Коли Ісусъ вийѣвъ на хресті, волки хотѣли пробити йому голєні так само як і розбійникамъ, аби швидше умер. Але бачучи, що вінъ уже умер, не пробивали йому голєнѣ], але єдиннъ ѿ воиннъ вдарила к ребра его сѣтѣю милостъ копїємъ, ѿ зарасъ на тихъ мѣстѣхъ вишла кровъ ѿ вода. єдно єдиннъ на йма Локвиннъ сотникъ немоцннъ вилъ ташко на ѿчи, велми мало видѣла, ѿ казал са потъ крестъ прївєсти, ѿ шрѣпавши на крестѣ кровей мало его сѣгонъ мѣти ѿ помазала ѿчи своѣ ѿ тогожъ часѣ

ї в тѣли его сатомъ, вси зажили. жадномъ би члкъ тихъ ранъ не било моцно зносити, бо на всемъ преблагословеномъ тѣли не било мѣсца здороваго, такъ много ранъ било.

Єдина цесарева свѣцкаа, на ѳма Іриада, котораа была в Римѣ [8] стѣго апостола Павла, и замкнѣвши са на долги часъ молила са з великою пианостию ѳ набоженствомъ до Бсемогущаго Бѣга, аби его сатаа милость ѳзавили ей лѣчѣс ранъ тѣла своего стѣго. тогда его сатаа милость ѳ показалъ са ей повѣдѣвши тими слови лѣчѣс ранъ тѣла своего стѣго: „пять ти-сяца шемъдесать ѳ пять ранъ“. не било моцно [sic!] анк подобно чловикъ тилко ранъ стерпѣти. кто видалъ ѳ кто слишалъ ѳ вика, ѳжъ би на котеримъ члкъ тилко ранъ било, а такъ би ѳ мѣченъ ѳ кацированъ, ако ѳзбавитель нїѣ мѣченна претерпиль? то можетъ каждого разѣмъ ѳ шбичан потнестї, ижъ би кожество не помагало, чловеченъство би не можное стерпннн.

Є се дальшїй уривок из керестурської Пасивї. Згадка про ре-веляцію Іриади, на котру натякає також Пасия Ст. Теслевцьового, вказує на якесь спїльне жерело, з котрого черпали обї.

И. Рукопис Кїївської Духовної Академії ч. 79 (Аа, 124),

к. 1—3.

[Про гвоздї, котрими прибито Ісуса до хреста]. Нѣсть ко се ѳ догматовъ вѣры, но повѣствованїє ѳсториковъ ѳ лѣтопис-цовъ, различнѣ мнѣнїхъ ѳ пишѣнїхъ. Ы той же первой три-мѣсачной книзкѣ¹⁾, сентеврїа в' дї. днѣ, в словѣ на воздвиженїє чѣнаго крѣта Гѣа на лї. р. писано єсть о чѣтырехъ гвоздехъ. но ѳ неразсмотрѣна погрѣши са в томъ, ѳко четвертомъ гво-здю с' третнемъ в' вроздамъ оуздѣ коню црѣскомъ прикованымъ быти написа са. Єдинъ ко точїю третїй прикованъ вѣк, а че-твертый в' даде са Тревиромъ в' соблюденїє. Пролог' же ѳвѣ ска-зѣтъ быти трїемъ точно гвоздемъ Гѣнимъ, ѳми же ко крѣтѣ при-гвожденъ бысть, а четвертынъ ѳнюдѣ не воспоминаеть, в чесомъ согласѣтъ западнымъ, трема точїю гвоздми Хрѣта Гѣа ко крѣтѣ пригвожденна на ѳконѣ точїю ѳзобразѣющимъ. Восточнаа же

¹⁾ Рукопис, де знаходить ся отя статья, се в Чети Миняе за грудень, сїчень і лютий, а сама статья, то є її передмова, що покликаеть ся на попереднїй том.

цркви по достоѣнію ѿз' начала держитъ, ѿко четырма гвоздми Гдѣ нашъ высть пригвожденъ, тако во ѱ образъ распатна Гдѣна пишеть са. Тыя же гвозди стѣла обрѣт'ши стѣла Елена црца, крѣпно с прѣчтым ѱ животворящимъ крѣтомъ Гдѣним, взать с сокою в пѣть. Шествѣдцати же ѱ кораблемъ чрезъ Адриадское море, ѱгда высть вѣра ѱ волненіе в' морѣ, верже ѱдинъ гвоздь к' пѣчинѣ мор'скю, і ѿвѣе тишина высть велѣа. Два же гвозды стѣла даде црю Константинѣ, ѱже ѱдинъ [повелѣ] вправити во вѣдъ конскю, дрѣгѣи в' шлѣмъ, четвертыи же гвоздь стѣла даде Тревиромъ сохранити, [ѱ] той ѱнѣ в' ветхомъ Римѣ, в' цркви крѣта Гдѣна обрѣтает са. Посовѣствуютъ цркви восточнои ѱ западнѣи оучителѣ мнози, ѱже четыре гвозда выти повѣствуютъ, ѱ ни хъ же да прѣидетъ во свидѣтельство оучитель Белармин, ѱже в прѣдсловѣи кнѣги ѱ седми словесехъ ѱ Хрѣта Гдѣа на крѣтѣ ѱзреченныхъ глеть сице: „Тако предаютъ оцы древнѣйшии, стѣлаи ѱбустинѣ ѱ стѣлаи Ирени, доволно ѿвѣкъ сказвуютъ, ѿко обрѣт' нозѣ Хвѣы на подножѣи крѣта стѣласта, ни ѱдина нога на дрѣзѣи“. Отѣдѣ же послѣдѣетъ, ѿко гвозди Хвѣы четыре вѣхѣ, а не три токмо, ѿко мнози три развѣкуютъ, ѱже тоа ради вины пишѣтъ Хрѣта Гдѣа тако ко крѣтѣ пригвождена, ѿко же единѣ ногѣ на дрѣзѣи ѱмѣти ѱмѣ. Констанѣнѣ, не оудовно ѱсть развѣкѣти, како то может и выти, ѱже двема крѣпно ногама ѱдинымъ гвоздемъ пригвожденнама выти. Сице бнѣ ѱ прилагаетъ прочее, ѿко первыи гвоздь в' море Адриадское оутишенѣа ради волнѣ верже, два же црю Константинѣ врѣчиша са, единъ в шлѣмѣ, дрѣгѣи во оуздѣ да оустронѣта са, четвертыи даде са Тревиромъ на сохраниѣе. Се доволно свидѣтельство ѱ ѱ западныхъ оучителѣи ѱмѣла; ѱбаче западнаа цркви токмо трѣма гвоздми Хвѣа Гдѣа пригвождена [ко] крѣтѣ ѱбыче писати ѱнѣ, ѿще і ѱ свонхъ чадѣ ѱбличает са в' той же кнѣзѣ.

Отѣя полѣмѣчѣва стѣтейка, правдоподобно руського походженѣа, написана в XVII в. (покликаеть ся на Беллярмина, що вмер 1621 р.). Чѣсло гвоздѣв, котрими прибито Ісуса, не певне, див. Justi Lipsi, De cruce, libri tres, Antverpiae, 1595, стор. 62—64.

I. Рукописе о. Теодора з Дубѣвѣа, стор. 100—106.

(Слово стѣго Григорѣа Бѣословѣца ѱ крѣтѣ чѣтнѣ, ѱ два разбойника. Гѣи вѣ ѱчѣ). Ядам вѣше

въ Єдемѣ... [Надруковано в першій томі сєї збірки, див. Памятки I, 29—30, варианты].

Оўказ ѿ дрѣвомъ дрѣвѣ крѣтнѣмъ, на немъ же распятъ сѣ разбойникъ правед[ный]. Ѣ тогожъ дрѣва вѣзатъ аггль.. [Надруковано тамже стор. 90—91 по рукопису о. Яремецького Білашевича, а з отсего рукопису выписано тилько відмиши].

Оўказ ѿ третемъ дрѣвѣ крѣтнѣмъ, на немъ же распятъ сѣ разбойникъ невѣр[ный]. Ёгда вѣше время потопись.. [Надруковано тамже, стор. 254].

Бѣ прос. Како дрѣво раздѣли сѣ въ рай? Ѣвѣт. Ёгда сѣгрѣши Іадамъ, тогда дрѣво развѣи сѣ на гѣ. части, и двѣ части падоша, Іадамова и Ёвнина, Гѣа же часть стоаше.

Бѣ прос: Чтѣ дрѣво вѣ, како падѣ? Ѣвѣт: Ёгда Гѣ сади раи... [Надруковано тамже, стор. 15—16, у вариантахъ до тексту о. Яремецького-Білашевича].

Бѣ прос: Како сѣбрашнмъ [сѣ] чѣтнмъ дрѣвомъ въ Іерлѣимъ? Ѣвѣт. Вѣсѣ тѣи три дрѣва ѿ єдинаго дрѣва сѣт, и по глѣу Гѣю раздѣли архаггль тѣи дрѣво на три части. Гѣю часть даде Сифѣу гѣ. проутѣ, и принесе ѿцѣ своемѣ Сифѣу Іадамоу, и свѣт сѣвѣ вѣнець и положи на главѣ и ѣумрѣ. и тѣ израсте дрѣво животвораше. Іадамоу час[ть] дрѣва вѣврѣже аггль Гѣи въ рѣкоу Тигрь, и знесе ѣ къ землю Мадѣамъ. и повѣс[ть] Сифѣу архаггль дрѣво то, и сѣтвори ѣгнь поманоути ѿца своего Іадама въ рѣцѣ рекомѣи Илоѣ. и ѿ того ѣгна взятъ Лотъ гѣ. главнѣ и посади в земли Маднаман, и тѣ вѣзрастоша главнѣ дрѣво, сѣиѣ мироу. Ёвнина час[ть] ѿ дрѣва того и зкѣнде на кодѣ потописѣ и ѣста при рѣцѣ Мрѣцѣи; крѣтаѣвразно посади того Моусей. Ёгда Соломонъ дрѣжаше печатъ Гѣ ишего Іѣ Хѣ и ѣвладалаше дѣмонѣ, и сѣзда домъ вѣиѣ, сѣиѣ Сѣиѣ, тогда дѣмони принесоша дрѣво, еж[е] посади Моусей [и положиша] при Іѣрданѣ¹⁾. и ѣповодникѣшоу сѣ Іѣрданѣ, и вземше дрѣво и погрѣзиша въ гѣжевнѣ своей. и Соломонъ ѣскрѣви сѣ, понеж[е] хоташе покрыти домъ кожѣи. и прѣвѣ дрѣво въ гѣжевинѣ гѣ. лѣт[а]. и прѣиде моужъ именемъ Ёлисей и хоташе сѣвѣ дѣло дѣлати, секрыго вѣпадне въ Іѣрданъ. и вѣиѣнде Ёлисей поймати сѣвѣ секрыю и ѣврѣкте секры вѣглевѣшѣ с[ѣ] въ дрѣво. и пришедъ повидѣ Го-

¹⁾ В рукоп. Яремецького-Білашевича читаемо: Ёгда Соломонъ ѣудоваше Сѣиѣ, дѣмони же сѣслужаше сѣмѣ, принесли дрѣво и положили на вѣзѣ коло Сѣиѣ. и прѣиде вода потописѣ и впадоша во рѣкѣ.

ломонж црѣю. ѿ посла црѣ ѿ принесоша древо, ѿ змѣривше црѣковъ, ѿ [не] придает са ѿкъ шатароу. ѿ съхраниша, понеж[е] многа знаменѣ творит. повѣдаша Голомонж: „вѣкмы дрѣво въ земан Мадѣамстѣи, такожде ѿна многа знаменѣ творит ѿ многим дѣет спѣнѣ ѿ велми стѣ наречет' са“. Голомон реч[е]: „пойдѣм ѿ възвѣм ѿго. аще тако стѣ ѣ, пакы къ стѣмоу храму принесем ѿго“. ѿ пришед Голомон, людие же вѣржющѣи въ древо спѣна ради вѣпѣахж съ слезами вел'ми: „ѿ Голомоне, црѣю, чѣо се твориши? то древо вѣдет крѣть животворящѣи. ѿ Голомоне, тѣ ѣ древо спѣнѣ вѣсемоу мироу ѿ просвѣщенѣе вѣскѣ темным. ѿ Голомоне, то ѣ древо раздрѣшенѣе адово, ѿзведет ѿ Адама, ако ж[е] прѣрци проречекоша. ѿ Голомоне, мѣим ти с[а] слез'но, не посѣки древо, то во вѣзрасти мирж плод животный. разумѣи, Голомоне, гдѣ родит са таковое древо, кѣгдѣ ли процвитоша главнѣ ѿ сътворше таковое древо? по чѣо сице дѣкѣши? Бѣ секе ради сѣе древо сътворишь ѣ“. Голомон реч[е]: „въ истин'ноу стѣо ѣ, того ради къ стѣмоу храму принесем ѿго“. ѿ мносѣх порази тѣж ѿ покрѣти древо принесѣ въ ѿѣрлим. ѿ примѣри къ црѣкви ѿ не пригодит' са. положи ѿго по земли, ѿ людие же вѣкроющѣе въ древо събравше вѣтви древоу плачущѣи са вел'ми ѿ скѣдше зраха на древо. ѿ мносѣм собравшим са тоу Сивила црѣца чювши ѿ дрѣвѣ том прѣидѣ видѣти ѿго ѿ скѣде на нем: оуже бѣ заднаѣ еѣ при'поша къ древоу. Сивила ж[е] реч[е]: „ѿ триклатое древо!“ людие же вѣкроющѣи въ древо ѣдинѣм глѣсом вѣпѣахоу: „ѿ триблѣнное древо, на нем же распат са Хѣ Гѣ ѿ црѣ!“ тако ж[е] ѿ Голомон реч[е]. ѿ въздвигше древо ѿ положи кѣ древоу, еж[е] посади Мойсей. Голомон же реч[е]: „ѿ чѣдо див'ное се! ѿзвѣврѣтох дрѣвѣ двѣ выше во ѣсть вѣсего свѣкта ѿ краснѣи вѣсего видѣнѣа, чѣдо творѣт велико, ѿ не могуѣт дом вѣжѣи покрѣти“. привравше дѣкмонѣи вѣпрашааше нѣ ѿ реч[е]: „повѣжѣте ми тако, ѣгда како вѣсте, да покрѣю црѣков сѣю“. ѿни ж[е] рѣша: „вѣкмы прѣчѣдно древо, еж[е] николи ж[е] никто ж[е] видѣль ѣ“. Голомон реч[е]: „кѣгдѣ то древо ѣ?“ дѣкмонѣи ж[е] рѣша: „въ ѣдемѣк прѣд двѣр'ми райскѣми“. Голомон же реч[е]: „каково ѣ древо?“ дѣкмонѣи ж[е] рѣша: „прѣдвѣно ѣ сторѣцю, на ѣ. части ростѣще ѿ пакы къ ѣдино събвѣрающе с[а]. ѿ страшно нам ѣ ѿ нем глѣти“. Голомон реч[е]: „кол'ко ѣ мѣсто ѿ ѿѣрлима до ѣдема?“ дѣкмонѣи рѣша: „ѿ. хилѣа ѣ поприщ, мѣсто ѣ Хѣ Гѣ“. Голомон постоавѣ ѿ реч[е]: „пойдѣте ѿ принесѣте ѿго съ вѣтвѣем ѿ с корѣнем“. дѣкмонѣи ж[е] рѣша: „гнѣ, страшно ѣ нам того глѣдати, — како ѣ нам того подѣа-

ти? ѿ тоє древо є прилично красотою ѿ лѣпотою ѿ листвѣемъ. Соломон реч[є] съ гнѣвомъ: „Заклинаю васъ сътворити нѣко ѿ земли, поймѣте єго съ вѣтвѣемъ ѿ коренѣемъ ѿ принесѣте єго! ѿще ли не послужаѣте, ѿмаю васъ мстити“. ѿни ж[є] шедше ѿ принесеша єго, ѿ принесеша въ корени главоу правдѣа ѿ него. [Кіиця не став, доповнюемо далѣ з рукопису о. Яремѣцького-Бѣлашевича] Ядама. Соломон же видѣ древо ѿ повелѣ въскрѣши въ корени ѿ повелѣ принести во стѣи Сѣвѣнѣ. ѿ примѣрише на земли на церквѣ [ѿ] не присташе; приложиша на ѿлтарѣ — не присташе; кладоша сюду ѿ сюду — не придало сѣа. В тоє часъ ѿскорѣк Соломон велми ѿ рече: „Бѣдо, црѣю нѣній, ѿще недостойнѣ єсмѣ надъ царями поставити домъ Бжій? Что вижду, Гдѣи, сѣа три древа, ѿже ѿврѣтохомъ на земли, чѣдо творѣтъ велико, днѣвю сѣа тому велми ѿ нихъ“. ѿ сохраниша сѣа три древа во ѿлтарѣ церковнемѣ, ѿ солична вѣхъ тако єдино, понеже ѿ єдинаго вѣхъ. ѿ на томъ дрѣвѣ распатъ сѣа Хѣ црѣ слави. [Конецъ подаемо із Дрогобицького рукопису].

Ѿ главѣ Ядамовѣ, котрѣю принесли дѣмони з дрѣвомѣ. Нѣко позна Соломон [Надруковано, див. Памятки I, 31].

И єгда висѣтъ преданіє Гдѣа ѿ него Іса Хрѣта, ѿ привѣдоша во Пилату Іса [ѿ] два разбойника с нимъ. и єгда бѣвѣдаша, коєю смртію хочетъ оумрѣти, тогда приношаху многиа дрѣвѣи, ѿ сотвориша два крѣти, ѿ не могли оѣск мѣкти. тогда єдинъ ѿ настающихъ рече: „Что ми хочете дати, а ѿ вамъ покажѣ древо на то оѣготованно, тѣ во градѣ є“. Рече Пилатъ: „ѿще ти мощно, а ти покѣжѣ“.

Копросъ: Которий члѣвѣкъ?

Ѿвѣтъ: Дияволъ.

Бѣк нѣхто во градѣ Іерусалимѣ колодѣки именемъ Яфриѣа. в тѣи дѣи поиде ѿца насади ѿ ѿврѣте древо то и рече во сѣлѣ: „Добро сѣи бѣдетъ“. ѿ поиде и привѣде ѿсла и взя древо на два конѣ и привезе єго во градъ. И тогда Жидове ѿша Іса. И єгда хотѣ дѣлати насади, и не пригодило сѣа. ѿ повѣденно ѿ томъ дрѣвѣ Пилату, ѿ оѣ него ѿврѣтоша и взяша и содѣлаша крѣтъ.

Два текста отесеї апокріфічної компіляції надрукував Тихоновъ (Памятники отреч. русс. лит. I, 305—313), єдинъ із рукопису Волоколамського монастиря XVI в., а другий із сербського рукопису XV в. Иньшу сербську копію сего апокріфа з Помокавона XVI в., що був власністю Шафарика, опублікував др. І. Цолѣвка

(Starine, кн. XXI, стор. 216—218). Російський текст значно коротший від сербського; наші тексти, надруковані частками в першому томі цієї збірки і подана ось тут їх рама разом з тими уступами, що не ввійшли в перший том, ближші до сербського тексту, ніж до російського. Кінцевого уступу, що зберіг ся в Дрогобицькій рукописі, про те, як Жиди шукали дерева на хрест для Ісуса і про колодія Африкеу, нема ані в сербському, ані в російському тексті. Значно відмінна редакція сего апокріфа надрукована у Пипіна (Памятники старинной русе. лит. III, 81—82); редакція близька до нашої, але без кінця, в у Порфірєва (Апокрифическія сказанія о ветхозав. лицахъ и соб. по рки. Солов. библ. стор. 96—99). Сей апокріфічний пам'ятник в зв'язку з иншими подібними, східними і західними, послужив проф. А. Н. Веселовському темою до гарної монографії „Западные легенды о древъ креста и Слово Григорія о трехъ крестныхъ древахъ“ (Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха, X), де подана також богата давніша література сего предмета.

К. Рукопис о. Яремецького-Білаховича, стор. 114—122.

(Слово ѿ снатию с крѣта тѣла Гдѣа нѣего Ісѣхъ Хдѣа през Іѡсифа, а при томъ лamentsь або плачь прѣтовъ Бѣи. Ѣ члѣкче, в пѣтокъ в вечеръ розмышлай набожнѣ, нко словеса прѣтой Дѣи плачликой могѣт ѡзвѣлѣю дѣшъ загрѣвати в любовь Хѣс, ѡ каменѣлаго срдца вывести на ѡмита грѣхѡв твоихъ. Ѣ снатию Гдѣа съ крѣта, і тѣ розмышлай, дѣе Хрѣтолю кивлѣ!). Нко до распатія Гдѣа нѣшла срамота, а ѡ распатія настѣпаютъ слава Хдѣа, ѡнѣи чѣда Хѣи затмѣна снѣнца і трясѣна зѣмлѣ, распадѣнїа каменнаго ѣ ѡтворѣнїа грѡвѡв ѣ воскресѣнїа мртвихъ, такъ ѣ тѣ справила коли возкаѣ ко Іѡсифѣа Яримадѣйскомъ ѣ в Никодимѣ, в прѣднихъ князѣй жидовскихъ. Гдѣи родичѣк з далека стоѣли в жѣлю тяжкомъ вѣши, ради ѡ семъ не смѣли, ѣко ви мѣган тѣло правѣдноѣ снѣати с крѣта, тогда Бѣѣ послѣлатъ двоѣхъ зацннѣхъ людеѣ, ѣби добрыйъ счѣнокъ показали ѣ мѣть оѣчителѣки своѣмъ, ѣ тѣло Хѣѡ снѣали с крѣста. Тогда Іѡсифѣ, потѣмнѣи оѣченикъ Хѣѣ, ѣ ѣнкъ ѣвно прихѡдитъ на сѣлѣгованїа мѣртваго Гдѣа своѣго. Той шѣдъ ко Пилатѣ і вѣпроснѣ тѣло Ісѣсовѡ, рекъ: „ѡ Пилатѣ Понѣтѣйской, старѣишино, молю тѣ, дай ми тѣло Ісѣа правѣднаго ѡ Ісѣдѣи ѡболганѣ

ное и зависти ради несправедно смерти поносной поданное и посредк злодѣкѣ на крѣтѣ на ѡстрих гвоздех висающее, без милости зрание! Дай же ми тѣло Іса Назорей, чуднаго странника, и зрание, и плавание, желч горького напоенное, и всѣхъ знаемыхъ ищенье, и бнаженное, тѣло кривавыми ранами покрытое. Дай ми тѣло сего праведника, в котором ти, Пилате, свѣдчилъ пред народом моим, рекъ еси: „чистъ есмь и крове сего праведника“.

Тогда Пилат оумлила ся и призва сотника и вопроси его, аще уже оумре Іс? И свѣдал, яко уже оумре Іс, и позволилъ сняти тѣло Ісѣво с креста Іосифъ. Іосифъ же шед купи плащеницу Сидонской роботи, а Никодим принѣсъ масти дорогой, балсамъ, смиренъ и алауесть, и такъ сняли с крѣта тѣло Хво.

В той часъ пренайтѣйшая Дѣва Мрїа, мати Гдѣни, приняла тѣло Хво, наймилшаго сѣа своего, на рѣкахъ своихъ пѣстввала и рани его стѣе цѣловала и слезами своими ѡмывала. Я ти грѣхолобивая дше мой розмышлай и сважай, яко вѣи жалъ тогда оутѣрпѣла пречистая Мти Господня, гдѣ юж наймилшаго сѣа своего оузрѣла мертваго, в жалосной персонѣ, без диханія и красоти! Тогда ѡна ридательнѣе слова з невимовним жалем плачливе мовила: „Ѡ снѣ мой прелюбезнѣйшій, сладкій мой свѣте! свѣи мнѣ, гдѣ ииѣ благовѣщенная ми радость в Гаврїила, яко црѣта ты проповѣда и Сѣа Бжїа! Я ииѣ ти вижду внезапно мртва и нага, зраненнаго без милости, не на прѣтолѣ цркомъ Дѣда ѡца моего, но на крѣтѣ сромотномъ висающа посредкъ двоухъ разбойниковъ. Ѡ снѣ мой возлюбленный и Бжѣ чуднѣй! ѡто ииѣ дшѣ мою плачливю и срдце смѣтное постигла волезнь вѣка неслуханная. Ѡ снѣ мой любезнѣй, вождедѣкннай моа радости, сладчайшій мой, свѣте ѡчїю мою, снѣцѣ праведное мое и пресвѣтѣйшее, свѣтащее ся на горѣ Ѡаворской паче снѣца посредкъ двоухъ прѣроковъ Ілїи и Моисеа, а ииѣ вижду тѣа, в сладчайшій мой снѣ, между разбойниками мртва, без красоти и без слави! Бонми ииѣ, в нѣши землѣ гдѣи встѣ мойхъ! Я ти все створенїа развѣнное плачъ ииѣ со мною великой кривди и сромотной смрти наймилшаго сѣа моего а творца своего! Плачте со мною, мтрїю смѣтною, всѣ мтрїи единородныхъ чадъ, яко снѣ единороднѣй мой волю смре и свѣтѣ сладкій в ѡчїи моихъ вгасе ииѣ. Плачте со мною вси дѣи Сїѡнскїе, яко живихъ ваш гробѣ предает сѣа и снѣцѣ, свѣтѣ вжїственнѣй, проникши ложесна мой, ииѣ в ѡчїи моихъ заходитъ под землю, и свѣтити сущихъ во тмѣ смртной свѣдѣи“.

цихъ. Плачте со мною вдови і сироти, іако шпѣквнѣ і кормителѣ
ваш ѣнк к темній гробѣ полагаєт сѧ. Плачте со мною юноши,
іако красота ваша ѣзмѣни сѧ прахомъ и кровію покри сѧ. Плачте
со мною старци сѣдинами цвѣтущій, іако крѣпость ваша изме-
ноже. Плачте со мною любитель премодрости, іако оучитель
ваш к свѣтѣ разума вашего в темной земли ѣз мертвыми по-
лагает сѧ. И ви со мною ѣнк горко плачте и ридайте, нѣснѣ
свѣтила, сѣнце и мѣць и многочисленнѣ звѣзди, іако свѣтода-
вецъ вашъ смѣртною... покри сѧ. Плачте со мною нѣса нѣсѣ
и живущій на нихъ, іако докрасота красоти вашей ѣзмѣни сѧ.

О нѣса, нѣдра вашѣ и врата ваша штворѣте,
и ви премирній роди аѣгаскій,
шчи вашѣ плачливѣе на падол земній швратѣте,
и на смѣртъ цѣря вашего невиннаго пиано смотрѣте,
кривду и желживость¹⁾ ѣго сами бачте,
и сромотной і невинной смѣрти его горко плачте!

О Сѣрафими шестокрилій, шгнепалній,
Хѣрѣвими многошчѣтій, прѣхвалній,
и ви аѣгловѣ і аѣрхаѣгловѣ преславній,
шчи вашѣ плачливѣе швратѣте,
а на жалость мою і на крив'ду цѣря вашего пиано смотрѣте,
кривавѣе рани его сами бачте,
і со мною в жалости моей горко плачте!

іако царъ ваш и содѣтель паде во врани
и подѣлѣкъ многѣе рани
през невѣрнѣе погани.

Нѣсѧ плоть его безгрѣшнаѧ без милости ѣзраненна,
а риза ѣго невидимаго вѣжества всѧ кровію скроплена“.

Таковим плачемъ Дѣва Мѣти Гѣда нѣшего Іс Хѣла плакала
и зрящи на рани ѣго сѣтѣе и безчисленнѣе, и по сѣмъ цѣловала уста
его пресладчайшѣе и главѣ ѣго прѣстѣю, шстримъ тернѣемъ ѣзранен-
нѣю. И с пролитіемъ слезъ плачливій слова до него мовила:

„Швѣй мнѣ, жалост то ш вѣкка неслиханнаѧ,
и дѣши моей в горѣсти не шплаканнаѧ!

О сѣс мой превозлюбленній,
Бже мой чѣдній, на землю плотью ѣвленній!

¹⁾ З польскаго zelżywość — зневага.

Где ннѣ твоѣ козкаи доброта
и пресвѣтлого лица твоего красота?

Ннѣ в страданію своемъ всѣмъ благодостію измѣненна,
лице твое пресвѣтлое кровъ заливаетъ,
а душа моя въ жалости змираетъ.

О главо предобрѣйшая
и пресвѣтѣйшая,

встримъ терніемъ израненная,
кровію и прахомъ затмѣнна[та]!

О главо любимаго сына моего и Бга,
слава моя предобрѣйшая
и паче солнца яснѣйшая,
радости и веселіе аггаское,
по что доброту свою измѣнила
и красотѣ свою вмѣсто свѣтлости возкой кровію покрива?

О пресладчайшій зета нѣсней премудрости сладкоглаголющій,
молчаніемъ затвореній!

И ѡчи всеглаголющій сына и Бга моего жалосне смѣженній,
носъ и рѣчь чудотворній недѣйствивній,
рѣбра без милости копьемъ проведенній,
всюду рани кривавіе, врагомъ твоимъ ѡвѣнннннннн!

О сыну мой возлюбленній,
то-скъ без милости варзо зраненній!

О свѣте мой прелюбезнѣйшій
и паче всякоя свѣтлости свѣтлѣйшій,
спованіе славы и веселія моего,
почто скорѣ сократил-ѣ свѣтъ сіянія твоего
въ ѡчій моихъ? почто ѡставил-ѣ мене, мѣтръ свою,
в жалости плачливую?"

И такъ с плачемъ горкимъ все рани его кривавіе цѣловала
любезно и слезами своими ѡмывала, и всехъ тамо сущихъ до
плача подвиже и сердца ихъ жалостію распали, вси плакали сладкого
глаголющаго.

По семъ жалостію великою знятій нача плакати Іванъ стій
ѡвѣнннннннн, Бгословъ, паніенства цвѣтъ невывадаемій. ѡбѣвши прѣтѣ
тѣло сладчайшаго оучителя своего, і той нача глѣти плачливій
словеса: „О предобрѣйшій і пренайсвѣтѣйшій мой пастырѣ! ктожъ
мы по семъ стѣшитъ в печали моей тяжкой і кто мы насчитъ
тайнъ нѣснихъ в недоумѣній моемъ? До кого прибѣгнѣ і на чѣ-
ихъ персехъ почію, и кто мы славы нѣсней оученикомъ сотворитъ?

По что сицекая прѣмѣна преходящей ноци? Изъ на персеухъ твоихъ прѣстихъ великъю тайнѣ оузрѣлем проповѣданія твоего возкаго, ѿнѣ же за ѡное благоуваніе твое возкое несподѣванне мѣръ ты мертваго держит на рѣкахъ безъ красоти. Где ѿнѣ ѡнаи свѣтлостъ лица твоего, которѣю видѣлем на горѣ Ѡаворстей иаснѣише сѣнца?*

По семъ плакала Мрїа Магдалена; ѡбѣмши Сѣителеви нозѣ нача горко ридати ѿ глѣти со прелитїемъ слезъ: „Ѡ свѣте сладкій ѡчїю моею, а дшїи моеї многогрѣшной врачеванїе многоцѣнное! внигда видѣлъ мене вренїемъ грѣховнимъ ѡбтѣженнїю і лютѣмъ чинимѣю, помѣловалѣ мя ѿ свободил ѡ насалїа дїаволскаго. ѿнѣ же вижду ты безъ крѣпости ѿ красоти. ѡ кто за мя ѡвѣщаетъ Ісѣѡмъ ѿ Фарисѡмъ ѿ мене грѣшницѣ ѡправдитъ? ѡ яко далеко сїи, емѣ же ѿногда нозѣ ѡмивахъ слезами мойми і насладїхъ сїа ѡ встѣ его прѣстихъ дивнои прѣмѣдрости нѣной! ѡ свѣте мой сладкій ѿ дшїи моеї возлюбленнїи! ктожъ ми ѿнѣ дастъ крѣпость ѿ расплитъ дшїю мою? Іко ѿнѣ зрю ты мѣтва, свѣте ѿ животѣ мой вѣчнїи, воскресенїе всѣхъ во тѣкнїю спацихъ! ѡ сладкій мой оучителю, да ѿ азъ ѡмѣ с тобою!“

Тогда таковими словами плачливими всѣхъ тамо сущихъ до плачѣ подвиже. По семъ Іѡсифъ Аримарейскїи, князь і ѡченикъ Хѣѣ, той с плачемъ рекаъ: „Ѡ вчителю мой! ѡ вчителю мой сладкій, яко прикоснѣ сїа негѣкннѡмѣ тѣлѣ твоемѣ? Іли кою плащенницею ѡбвѣю тѣло твое ѡдѣянное свѣтомъ вѣжества? Іли конма рѣками положѣ ты во грѣкѣ темномъ, Бгѣ моего живѣщаго в свѣтѣ непристѣннѡмъ?“ І сїа глїючи падѣ ѿ поклонил сїа пречистѡмѣ тѣлѣ Гдѣ ншїего Ісѣ Хтѣ ѿ рекаъ: „Воскреси мя со собою, животѣ всѣхъ!“

Тогда прїидѣтъ кшаша Дѣа Мтїи ѡплаковала тѣло Гдѣ ншїего Ісѣ Хтѣ прѣстое, везгрѣшноѣ, сїа скоѣго, ѿ рани его прѣстїи цѣловала ѿ слезами своїми с прахъ ѿ крови ѡмивала, а потомъ подала Іѡсифѡви ѿ Никодимѡви, лѣи доситѣ чинили повожнѡсти своїи. Тогда прїидѣтъ кшаша Мтїи зоставила себѣ вѣкнїцѣ терновїи ѿ гвозди. І такъ Іѡсифъ і Никодимъ помазали тѣло Хѣѡ мастми дорогими, балсамомъ ѿ змирною, яко вилѣ звичай знаменитихъ панѡвѣ помазевати, ѿ ѡбвѣвши тѣло прѣтое прѣстирою чистою, тонкою, Сидонскѡи ровѡти¹⁾, ѿ положили его в некомъ грѣкѣ. Іѡсифъ ѿ Никодимъ ѿ Іѡанѣ Бгѣслѡв несли тѣло Хѣѡ до

¹⁾ Чи не с се відгукъ Нїкодимѡвогѡ евангелїа, де Іѡсифъ говорить (в латинскїмъ текстї): „et involvi in sindone munda“. Черезъ непорозумїне могло се слово перемїнїти ся на Сидонскѣу тканинѣу.

Господню. Я ѿ полнощи мѣла розмовѣ с товаришками своїми і апостоли Гдѣними ѿ со Іѡаном Бгословом ѿпѣкѣном своим, которій все по дѣйствию ѿповѣдал ѣй, тако на тайной вечери взя конил новую ѿфѣрѣ возкую, розказал подносити тѣло ѿ крокъ своєю престѣю под ѡсекою хлѣба і вина, тако ѡмికал нозѣ оу-чинникомъ, ѿ тако казана до них чинилъ, ѿ тако оу виноградѣ на молитву три крот падал, ѿ тако два рази словом единым ѡвкала желѣнок пришедших по него, ѿ за его повеленіе востали із землѣ. Я в той часъ пришедши Петръ ѡплаканній, сфрасованній, ѡ жалести лѣдко живій, цю запрѣк сѧ Гдѣ своего, которого оутѣшила прѣтаѧ Мѣи Господнѧ, жеки не распалъ ѡ ласѣк Сѧ ѣй наймишаго, которій сам за грѣшниковъ оумерѣ, аки ѡни не смерли вѣчною смѣртію, ѿ спекнула его воскреснѣемъ із мѣртвах Іс Хѣа, і такъ плачъ Петровъ во радость премѣнила, ѿ всѣхъ плачущих¹⁾.

Отся статья, судячи по початку, є копією одного роздѣлу з книги Кирила Транквіліона Ставровецкого „Перло многоцѣнное“, вид. в Чернігові 1646, к. 11. об. (пор. А. Н. Поповъ, Библиографическіе матеріалы II—VII, 68). Не маючи під рукою друкованого „Перла“ ми не можемо порівнати, на скільки вірна копія з оригіналом, і друкуємо статью як взірєць свободної укр.-руської переробки теми дуже популярної в середньовіковій Європі. Пор. Dr. Otto Schönemann, Der Sündenfall und Marienklage, zwei niederdeutsche Schauspiele, Hannover 1855, стор. 129—168, а також Mone, Schauspiele des Mittelalters, Karlsruhe 1846, I, 27—47; 198—210; Hoffmann von Fallersleben, Fundgruben, II, 263; Haupt und Hoffmann, Altdeutsche Blätter, II, 374.

Л. Рукопис Степана Комаревського, XVII в., стор.

252—302.

(Чѣтенїа вѣскрѣнлѧ. Дѣанїа стѣла Трѣца, сѣтворено Варином ѿ Лицѣ ѡшемъ. влѣдко влѣки). Вѣ ѿма стѣкї Трѣци. начатъ дѣланиа Сѧса ншого Іс Хѣа, аже обрѣте Фѣѡдосїи великїи цѣрк во Іерлѣме при сотницѣ при Понѣтїиетем Пилатѣ, вѣ ѿвѣстныхъ книгахъ сѣтворено вѣ.

¹⁾ Пропускаємо остатніх 23 рядків сеї статї, що містять у собі упоминєне до душі і молитву.

Иї. лѣт цѣтвѣюща Тиверію в Римѣ, а Продокову снѣ цѣтвѣюща Галилѣю, въ иї. лѣто, въ л. днѣ мѣа марта съвѣт соущи Мариѣниѣ и Бѣлолож, к четвертое лѣто и второе число и гдѣсткне и снѣниї Йоѣдѣим Йѣсифъ и Канафа, колы мнѣго и по крѣткѣи моуцѣ Гни дѣлаи ѣ Никодимъ, писмены ѣврѣйски.

Анна и Канафа и Симонъ¹⁾ и Фаддей²⁾, Гамалиилъ, Исѣда, Левъ³⁾ и Нефдалим, Александръ, Сергій⁴⁾ и ны сдѣла⁵⁾ пришедше к Пилатѣ против Исѣ хоулаще: „мы вѣмы, Йѣсифа козника снѣ⁶⁾ ѿ Мрїа рождѣ са, и тѣ нарицаетъ са Снѣ Бѣоу и црѣ. и не то ѣдино, но и сѣботѣ ѿскверняет и ѿцѣ наших законѣ хоует разорити“.

И⁷⁾ реч[ѣ] Пилатъ: „что ѣ, ѣже сътвори тѣ и хоует сътворити?“⁷⁾

Рѣша емѣ: „законѣ и мамы в соуботѣ не ищѣканти никого же, сен же хромыа и слоукиа и глѣхиа и страждѣла ѿ доухѣ нечѣтѣх целитъ, а и сѣботѣ зымы дѣлы ѿскверняетъ“.

Рече им Пилатъ: „то что тѣ злых дѣлѣ?“

Рѣша ѿни: „блзнител⁸⁾ ѣ и старѣишина неприазнем⁹⁾, Вельзаоѣлом изгонит вѣсы, всѣ ко емѣ покориви соутъ“.

Пилат реч[ѣ]: „снѣ не соут дѣхом нечѣтым и згоними, разкѣ вѣією силою“.

Рѣша ж[ѣ] Йоѣдѣи к Пилатѣ: „просимъ величества твѣѣго, да ны повелиши искрѣ¹⁰⁾ стоати пред твонм сѣдом и слышати“.

Призвавъ ж[ѣ] Пилат десѣтника¹¹⁾ [и рече емоу]: „сѣ истинною¹²⁾ приведенъ вѣуди ине Іѣ“.

Бонѣ градѣи десѣтникѣ и знаа¹³⁾ и мола са¹⁴⁾, и оѣбрѣ несѣи в роуцѣк своѣи, простеръ ѣ по земан и рекѣи: „Гдѣи, вноутрѣ градѣи, илже вѣзь тѣ повелѣк звати“.

И видѣше Жидове, ѣже сътвори десѣтникѣ, и вѣзгѣсиша к Пилатѣ рекѣше: „что не поведа нам преже посланїа, и заповѣда ѣномѣ вѣжтрѣ ити, токмо посланным братом десѣтником?¹⁵⁾

1) В лат. у Фабрици Summas 2) Datam 3) Levi 4) Cyrus 5) Judaei 6) fabri filium; у Пип. Порф. Данїч. Спер. дрѣводѣля. 7-7) Fabric. vac. 8) maleficus. 9) daemoniorum. 10) На марѣ. приписано ивншою рукою: очевисте. 11) cursorem, у Данїч. курсора, Пип. корсора, Порф. косора, в грецѣкѣи текетѣ також *χορηγος*. 12) Fabr. Qua ratione, Дан. Пип. Порф. сѣ кротостїю. 13) Fabr. agnoscens, Дан. Пип. Порф. видѣвъ. 14) Fabr. adoravit, Дан. Пип. Порф. поклони сѣ. 15) Fabr. Quare sub voce praesconis non jussisti eum introire, et non per cursorem? В грецѣкѣи текетѣ в те саме латиньске слово: *δια τι ὑπὸ πραικωνος οὐκ ἐκέλευσας εἰσελθεῖν, ἀλλ' ὑπὸ χορηγος*;

тѣ во зра ёго молі и и оубрже держа в рѣцк своей распростре
пред ним на земли и рече ёмъ: „Гїи, зоветь тѣ князь“.

Призва же Пилат десятника и рече ёмъ: „почто тако
сътвори?“

И рече ёмъ десятник: „егда [послал ма еси] ко Иерлмж¹⁾,
градѣша Іса видѣх ёго на ѡсласти седѣща и ѡтроци вѣзваахъ
еврѣистїи: „ѡсанна синоу Дѣвдоу“, вѣтви в рѣкахъ держаще,
дрозїи постилаахъ ризы своя глѡуще: „спсе, чы²⁾ еси въ нб-
сѣхъ сїенъ³⁾, градыи въ ѣма Гнѣ“.

Възопиша же Іоудей глѡущи противъ десятника: „ѡтроци
еврѣистїи еврѣйски вѣзваахъ, а ты како разумѣ, и гдѣ ты еси
Гречин, еврѣйскїи ѡзыкѣ?“

И рече имъ десятникъ: „въпрашахъ єдинаго Жидовина, рѣхъ:
„что єсть, еже въпрашаахъ еврѣйски⁴⁾?“ и тѣ мнѣ исповеда⁵⁾.

Рече⁶⁾ имъ Пилат: „къ истиннѣ рѣцѣте ми, како то въпи-
ахъ еврѣйскїи?“

Онѣ же рѣша ёмъ: „такъ въпиша: „ѡ Гїи Бжѣ, и сцѣли
ма!“ или: „ѡ Гїи, спси!“⁶⁾

И рече имъ Пилат: „вы вѣстѣ и послѣдствѣете гласъ тѣ,
їже ѡтроци глѡаша. что сѣгрѣшиша естъ десятникъ?“

И оумолчаша.

Рече же десятникъ кнѣзь⁷⁾: „їди предъ и ацѣмъ хотѣ зако-
номъ⁸⁾ въведи Іса внѣтръ“.

Вонъ же градѣи десятник, и сотвори, ѡже и прежде тѣмъ
же закономъ⁹⁾, и рече къ Ісѣ: „Гїи, гради внѣтръ, зоветь тѣ
кнѣзь“⁷⁾.

И внѣтръ же восходѣщую Ісѣ и ѡ знаменїи носѣщихъ, иже
носиша знаменїѣ¹⁰⁾, преклонены сѣхъ глѣвы знаменїемъ ѡ нихъ

¹⁾ Fabr. Quando misisti me de Jerosolyma ad Alexandrum, так і в иныхъ слов. текстах. ²⁾ Fabr. Salva nos, qui. ³⁾ Fabr. benedictus, иныхъ слов. текстах: благословень. ⁴⁾ Fabr. quod clamant pueri hebraeice? Дан. что еже глаголють дѣти зовуште? Пип. Порф. что естъ, еже глаголють дѣти жидовскїа? ⁵⁾ Fabr. далі: dicens: „Osanna enim clamant, quod interpretatur: o Domine, salvum fac, seu Domine salva“. В слов. текстахъ нїде не перекладено сихъ слів. ⁶⁾ Fabr. і Дан. не мають сеї речіи; у Пип. і Порф. вона є в коротшій формі; у нас очевидно вона перероблена з кінцевого реченя десятикової речіи, цитованого по латині в попередній нотці. ⁷⁾ Fabr. praeses, в слов. текстахъ игемонъ. ⁸⁾ Fabr. quovis ordine, в иныхъ слов. текстах; якоже хочещи ⁹⁾ Fabr. sicut et priori schemate. ¹⁰⁾ Fabr. ad signiferos, qui signa ferebant; иныхъ слов. текстахъ мають тут: „бози елїнетїи“ або „дѣмонствїи“, тїлько Спер., в тїм мїсці дефектний, мав, здасть ся: хоругви; в грецькїмъ зновъ тутъ полишено латинське слово: τῶν σηνοφόρων κατεχόντων τὰ σήματα.

и молиша Ѓїса Ѓса, видѣше Юудѣи знаменіе знаменіем¹⁾, како преклонены сѣхт главы им и молахс Ѓса, паче покикахс противѣх носѣцим знаменіа.

Пилат же рече Юудѣим: „не хвалите ли, како ъних преклонени сѣхт главы знаменіем и молиша Ѓїса, развѣ оуповающе къ знаменіем носителяком, имже ъни сами поклониша с[а] и молиша?“²⁾

Рѣша Юудѣи к Пилатс: „видѣхом, како са семс поклониша знаменіем носителяком³⁾ и молиша Ѓса“.

И призвавѣх княз знаменіем носителя и рече им: „вѣскжю тако сѣтвористе?“

Рѣша Пилатс: „мы мѣжи Ѣлины есмь и црєвы слоугы⁴⁾, кым законом⁵⁾ молити єго? ибо держима знамениа поклониша с[а] и молиша“.

Рече же Пилат къ старѣишинам соньмж и старѣцем плѣкоу их⁶⁾: „изѣберите вы могоущаа и крепѣишаа, да ти имоут знаменіа“.

И приѣмѣше заповедь⁷⁾ старѣишины юудѣйски, избраша вѣ. моужа и могоущих ѣ.⁸⁾ сѣтвориша держати⁹⁾ знамениа. и стоаша предо ѡчиима кнєзю.

Рече же Пилат къ десѣтникс: „выведи [в рукоп. кѣведи] Ѓса пред проторю (єже сказает са терница)¹⁰⁾, и кѣведши [в ркп. кѣведши] оутро¹¹⁾ пакн, ацѣкмѣ законом хотѣ“.

И конѣ [в рукоп. воинѣ] иде пред двєрницѣс Ѓс и десѣтникѣ, и призва Пилат сѣа, иже держат знамениа, клана са [в рукоп. кланаа са] имѣ по цѣлєи црїи¹²⁾ и рѣша тѣмже: „ѣко вѣдѣхт поклонена знаменіа, оутнѣ [в рукоп. оутрѣ] главы вша“.

И повелѣх княз оутро внити¹³⁾ Ѓсѣ вторицю. и сѣтвори десѣтникѣ тѣм же ѡбразом, ѣко и прєжде. и много моли десѣтникѣ

1) Иныи слов. тексти мають тут: чудо бывшее, у Fabr. ще коротше: Hinc Judaei magis clamabant. 2) Fabr. Non laudatis, quod ex se curvata sunt capita signorum et adoraverunt Jesum; sed quomodo clamatis ad signiferos, quia ipsi se curvaverunt et adoraverunt? В ныиших слов. текстах сеї реплїки нема. 3) Fabr. signiferi, Дан. дрьжешти богы. 4) Fabr. Nos viri pagani sumus et templorum servi; Пип. Порф. мы мужи Греци еси и богу нашему служителяє. 5) Fabr. quomodo; Пип. Порф. како. 6) Fabr. ad Archisynagogos; Дан. архисинагогомь и старѣишинамь юудєйскимь. 7) Fabr. Adspicientes autem. 8) Fabr. potentesque senes; у рукописѣ, видки роблено наш перевѣд, могло бути sex; в слов. текстах: и поставиша на кождо бога по 6 люди. 9) Fabr. fecerunt continere. 10) Fabr. має тилько: Ejice Jesum foras, слов. тексти: внѣ. 11) Fabr. intromitte eum iterum. 12) Fabr. per salutem Caesaris; в слов. текстах: съ влєтвою кєсарєвою. 13) Fabr. ingredi.

Іса, дабы врьхъ шелъ [по] оубрсежъ его. и ѿде по немъ, вьстръ же влкъшъ емъ поклониша с[а] знаменїа и молиша Іса.

[II]. Пилат же видѣ и страхъ ѡбратъ и, и начатъ вѣстаати ѡ стола своего¹⁾. и подрожие Пилатъ именемъ Прокла²⁾ посла к немъ рьвщи: „ничто же товѣ и мѣжъ томъ праведномъ, мно́го бо терпачи їсмь его ради всю нощь“.³⁾

Ѣвѣщавше ж[е] Ноудѣи рѣша Пилатъ: „виждь, не рѣхомъ ли ти, іако влазнитель ѣ? зрѣ, ѡнъ сонъ к женѣ твоѣй вверже“.

Пилатъ же призвалъ [Іса] рече: „не слышиши ли, что сїи на тѣ послѣшествуютъ?“

Ісхъ же ѡрещала рече: „и мѡутъ власть, да тѣмъ и глѡт; и мже совѣкъ кождо имѣтъ⁴⁾, оусты свои ми глѡтъ зло и добро, сами видятъ“.

Ѣвѣщаша и ныл⁵⁾ старѣишныи ноудѣи кѣмъ и рѣша Ісоу: „что мы видимъ? прквоѣ, ѡ любовдѣканїа їси рожн. второѣ, за родство твоѣ къ Енфлѣомѣ Иродъ младенца и зви. третне, ѡцѣ твой и мати твоа Мрїа вежаста къ Египетъ, и мже не имѣста оупованїа в людехъ“.

Рѣша же етери ѡ предстоящихъ оувѣрающе сѧ⁶⁾: „и мѣ ѡнюдъ глѣм, іако нѣс[тъ] ѡ любовдѣканїа. вѣмъ бо, іако ѡврѣчена къ Мрїа Иѡсифъ, и нѣс[тъ] рожнѣ ѡ любовдѣканїа“.

Рече же Пилатъ ко Ноудѣемъ тѣмъ, иже рѣша, іако ѡ любовдѣканїа [в рукоп. ѡ Ноудѣи дѣканїа]: „сѣ сласко ваше нѣс[тъ] истинно, іако же сами глѣтъ ѡ ѡзыка вашего“.⁷⁾

Рѣста къ Пилатъ Анна и Канафа: „вса множества копиютъ, іако ѡ любовдѣканїа ѣ рожн и влазнителъ есть. вы вѣсте, іако странни сѣтъ и оученици его“.⁸⁾

Призвалъ же Пилатъ Анноу и Кайафоу рече имъ: „что сѣтъ странни?“⁹⁾

¹⁾ Fabr. et coepit exsurgere de sede sua; Дан. и хотѣше вьстати отъ судишта; Спер. вьсхотѣ вьстати съ трища. ²⁾ Fabr. matrona ipsius Pilati procul posita; слов. текети: абіе посла къ нему жена его. ³⁾ Словянскїи текети мають далѣ два репѣйки Пилата, а одну Жидѣв, котримъ Пилатъ предае оеорогу своѣи живни; у Fabr. тихъ репѣикъ нема такъ само, якѣ в нашихъ текетїи. ⁴⁾ Fabr. sed quoniam unusquisque habet potestatem. ⁵⁾ Fabr. autem. ⁶⁾ Fabr. benigne; Спер. мужи говвїни; Дан. Пип. Порф. вас. ⁷⁾ У Fabr. обѣ сїи репѣйки стигненїи в одну і вложенїи в уста деакихъ Жидѣв; слов. текети тутъ вѣрнїше передають грецький оригіналъ. ⁸⁾ Остатїи речени у Fabr.: Isti autem, qui negant eum esse natum ex fornicatione, proselyti sunt et discipuli ejus; Дан.: сѣ уже глаголюштея, яко не быти блудомъ, пришельци сѣтъ и ученици его сѣтъ; Спер. такъ якъ у насъ. ⁹⁾ Fabr. proselyti, грець проσηλυτοι; цїиши слов. текети: пришельци.

Рѣша ѣмъ: „поганьстїи ѣтроци соут, ѿнкѣ же сотворени сѣхт ѿдѣкїи¹⁾. тїи²⁾ глїют: нкѣ[ть] роженъ ѿ любовдѣнства“.³⁾

[Рѣста] Лазарь ѿ Ѡщрѣннїи⁴⁾ ѿ Антонїи ѿ ѿковъ, Герасъ⁴⁾ ѿ Самона ѿ Дїакъ ѿ Дїна⁵⁾ ѿ Криспъ ѿ Агрипа, ѿ Мнѣскы⁶⁾ ѿ Іоуда: „[не] странни ѣсмь ѿ рожденни, развѣ чада ѿ ѿдѣнїска ѣсмь ѿ истинноу глѣм. вкѣте же ѡбрѣченїе то вы“.⁷⁾

Глѣ Пилат дванадесатма моужема, ѿже то рѣша, имъ же нкѣ[ть] роженъ ѿ любовдѣнїа: „закленъ вы по здравїю црѣ⁸⁾, аще истиннъ глѣсте?“

Рѣша же Пилатъ: „законъ ѿ мамы не клати сѣ, ѿмже грѣхъ есть. сами [да] кленѣт сѣ по здравїю црѣ: аще ли нкѣ[ть], ѿко же рѣхом, мы длѣжни ѣсмь оумрети“.

Рѣша ѿнна ѿ Кайафа к Пилатъ: „[сїи] вї. свидѣтельствїють, ѿко нкѣ[ть] роженъ ѿ прелюбодѣнїа. блазнитель ѣ ѿ нарицаѣтъ сѣ Сїѣхъ Бѣоу ѿ црѣ, ѿ мѣ не вкрѣм“.⁹⁾

ѿ заповѣда Пилат соньмъ¹⁰⁾ кон ѿти развѣ вї. мѣжи, ѿже рѣша: „нкѣ[ть] роженъ ѿ любовдѣнїа“. Ісѣ же заповѣда ѡбачити кромѣ. рече ѿмъ Пилат: „воскѣю — рече — оуко хотѣл ѿ оубити?“

Рѣша ѣмъ: „грѣвѣ¹¹⁾ ѿмѣт нанк, занеже в сѣботы цк- лить“.

Рече Пилат: „за добра дѣла хотѣл ѿ оубити?“

Рѣша ѣмоу: „ѣи, гїи“.

[III]. Пилат же разгнѣвав сѣ конъ ѿде предъ вѣщнїи¹²⁾ ѿ рече ѿмъ: „послѣх ѿмам сїнцѣ¹³⁾ ѿ¹⁴⁾ молю всѣ¹⁴⁾, ѿко ни ѣдиноу грѣха ѡбрѣтохъ вѣ члѣвѣкѣ сѣм“.

ѿ ѡвѣщаша Іоудки ѿ рѣша: „аще не вы была злодѣи, не выхомъ предали ѣго товѣк“.

ѿ рече ѿмъ Пилат: „поймѣте вы ѿ по законѣ вашѣмъ сдѣдите ѣмъ“.

1) Fabr. Illi paganorum filii sunt et nunc facti sunt Iudaei; Дан. грѣхетїи, сынове быше іудеїе. 2-2) Тих сїлв нема ані у Fabr., ані в слов., та е у Стоян. 3) Fabr. Eleazar et Asterius 4) Fabr. Caras, var. Cyrus. 5) Fabr. Isaac et Phinees, Стоян. Идиней. 6) Fabr. Annas; Стоян. отъ мѣси. 7) Fabr. et in desponsalio Mariae interfuimus, — так мають і иньшї слов. тексти. 8) Fabr. per salutem Caesaris: Дан. Пип. Порф. именемъ Кесаревомъ; Спер. спасенїемъ Кесаревомъ. 9) Fabr. в рукоп. було: quod non credimus, та Fabr. поправив на nos credimus, мовляв: віримо, що він говорив се вѣе. 10) Fabr. populum; у слов. текстах: народу. 11) Fabr. zelum, иньшї слов. тексти: зависть. 12) Fabr. exivit praetorium. 13) Fabr. Testem habeo solum — очевидца помилак, зам. solem; у всїх слов. текстах сїнцѣ Fabr. допу- скає, що Пилат клїветь ся землеу (solum). 14-14) У Fabr. сїх сїлв нема; Стоян. молю вы се остати се єго, яко ни єдиноу...

Рѣша же Пилатоу Юудей: „нѣс[ть] нам соудъ оубити никогоже. нам рече Кѣк: не оубиѣши.“¹⁾

Оутро²⁾ же вшед Пилат во вѣщницю³⁾ паки призвав Іса единого и рече емс: „ты ли еси црѣ Юудѣомъ?“

Оукша Ісѹ Пилатоу и рече: „ѡ совѣ ли се ты глѣши, или инѣи тобѣ о мнѣ рѣша?“

Оукша Ісѹ Пилат и рече: „ѣда азъ есмн Юудей? род твой, старѣишій чистителей⁴⁾ предаша та мнѣ. что еси сътворилъ?“

Оушавъ Ісѹ и рече: „цртво мое нѣс[ть] ѡ мира сего. аще ѡ мира сего бы было цртво мое, слдгы бы моа възвранили быша и не преданъ быхъ былъ Юудеомъ. и инѣ вѣси, ѡко цртво мое нѣс[ть] ѡ мира сего“.

Реч[е] емс Пилат: „оубо ты црѣ ли еси?“

Оушавъ Іс и реч[е]: „ты глѣши, ѡко црѣ есмь азъ. азъ на се родихъ са и на се прѣйдохъ во весь мир, да свидѣтельствую ѡ истинне; вес, иже е ѡ истинны, послажаетъ гласа моего“.

Гла емоу Пилат: „что е истинна?“

Гла Ісѹ: „истинна ѡ нбесѣ е“.

Гла емс Пилат: „въ земныхъ нѣс[ть] ли истинны?“

Гла Іс Пилатс: „стрези истинны рекци, како вѣдѣтъ сѣдима ѡ тѣхъ. иже имѣтъ власть на земли.“⁵⁾

[IV]. И оставъ Пилат Іса оутро⁶⁾ во вѣщницю вонъ изыде къ Юудѣомъ и гла имъ: „азъ ни единого грѣха ѡверктохъ въ члвчк сем“.

Глаша емс Юудей: „сзи реч[е]: могъ црѣковъ разорити и трѣми днѣми съзидатъ ю“.

Гла им Пилат: „кою црѣковъ?“

Глаша емж: „юже създа Соломон⁷⁾ четьрмидесат и шестью лѣт. сню — рече — разорю и трѣми днѣми созидж ю“.

Паки гла им Пилат: „безъ долга есмь азъ⁸⁾ ѡ крови члва сего. вы оубзрите“.

¹⁾ Остатне речене у Фабр. i в пньших слов. текстах в частина Пилатової реліки: *Dicit Pilatus Judaeis: „Vobis ergo dicit: non occidas, sed non mihi“*; Стоян. як у нас. ²⁾ *Fabr. iterum*; Стоян. внутрь. ³⁾ *Fabr. praetorium*, Дан. прѣторь, Порф. притворь. ⁴⁾ *Fabr. principes sacerdotum*, Дан. архіереіе и книжници. ⁵⁾ *Fabr. Intende, veritatem esse in terra inter illos, qui dum potestatem habent judicandi, veritate utuntur et judicia recte faciunt*. Пип. Порф.: то не видиши ли ты истинну глаголющихъ, како судятъ мнѣ, иже имуть власть на земли; Стоян. будетъ судиль отъ тѣхъ иже имать... ⁶⁾ Слов. тексти внутрь. ⁷⁾ Пип. Порф. егоже мы създахомъ. ⁸⁾ *Fabr. Imposens sum ego*; слов. тексти: неповиненъ есмь азъ; Стоян. як у нас.

Гл҃аша ѿмѸ: „кровь ѿго на ны и на ѿтроки наша“.

И призва Пилат старыя и сщ҃енныхъ дїаконовъ¹⁾ и гла имъ тѣмъ: „не иволите тако сѣтворити ничтоже, вѣсте бо, іако вадѣтъ на ны, вреда же и смѣрти не ѿверѣтаю на ны и ѿцищенїи сквернѣ съботѣ“.²⁾

Гл҃аша и стїю дающе³⁾ дѣщници тѣмъ⁴⁾ Пилатъжъ: „на цр҃кѣ иже хвалѣтъ, повиненъ ѿ смѣрти; съ, вѣсте, и⁵⁾ на бг҃а хвалѣте“.

Заповѣда Пилат вонъ ити изъ вѣщници Жидомъ, и призвалъ Пилат Іс҃а и рече ѿмѸ: „что сѣтворю тебѣ?“

Гл҃а Іс҃ Пилатъс: „іако же ѣсть реченно“.

Гл҃а Пилат Іс҃с: „како ѣсть реченно?“

Гл҃а Іс҃у: „Моу'си и прѣрци писаша ѿ мѣщѣ сей и ѿ вѣскрѣнїи моеѣ“.

Слышаше же Іоуѣдей гл҃аша Пилатоу: „что ѿше ваще хвалѣство слышати?“

Гл҃а Пилат Іоуѣдеѣмъ: „ѿше се слово хвала ѿ, и мѣте и вы и ведѣте и къ сонмѣ вашему и по вашему законѣ сѣдите“.

И гл҃аша Іоуѣдѣи Пилатъжъ: „законъ нашъ иматъ⁶⁾: іаже моужъ мѣжю сѣгрешитъ, повиненъ ѣсть прияти и. ѿдинога мене⁷⁾; иже на бг҃а хвалѣтъ, каменнѣмъ повнѣтъ са“.

Гл҃а имъ Пилатъ: „ѿше се слово хвала ѣсть, поимѣте и вы и по законѣ вашему сѣдите“.

Гл҃аша Іоуѣдѣи Пилатоу: „мѣи хоцѣемъ на крѣте распатїи“.⁸⁾

Гл҃а имъ Пилатъ: „нѣс[тъ] добро“.⁹⁾

И гладал¹⁰⁾ князъ вопль людскыи¹¹⁾ ѿкрѣтъ столѣпїи и видѣ многы слезаша¹²⁾ Іоуѣдеа, и гла: „не все мнѣжество хоцѣтъ и оубити“.

Гл҃аша старкїишыны иоуѣдѣйскыа к Пилатъс: „того ради мнѣжество приде, да оумрет“.

Гл҃а Пилатъ къ Іоуѣдѣѣмъ: „то что сѣтворила, да оумрет?“

1) Fabr. seniores et scribas, sacerdotes et Levitas; Дан. Пип. Порф. старшины іудейскїи, священники и левиты. 2) Fabr. Nolite sic facere, nihil in vestra accusatione dignum morte inveni, de curatione infirmorum et violatione sabbati; Стоян. тѣчию за несблюдени и осквернени соуботѣ. 3) Невольничо-дословный переклад sacer-dotes. 4) Тут цѣсь попевовано, у Fabr. et Levitae. 5) Fabr. Nec autem. 6) Fabr. continet, слов. текети: повелѣваетъ. 7) Fabr. unam minus quadraginta, (scil. plagam); слов. текети: да бїють его л. и девятижды; Стоян. повиненъ ѣсть приети л. ѿдинога мѣна. 8) Стоян. на крѣте ѿго вѣстѣноути; иныи слов. як у нас, Фабр. відмінно. 9) Слов. текети: нѣтъ достоино, да распяти ѿго; у Фабр. ся реплїка стилїзована ширше. 10) Fabr. Intuitus, слов. възрѣвъ 11) Fabr. in populo; слов. на народѣ вѣсь; Стоян. въ плѣть окрѣте ѿго. 12) Fabr. lacrymantes, слов. текети: плачущихъ ся.

Гл҃аша ѣмѸ: „понеже нарече с[а] Гнѣ Бжїѣ и цр҃к“.

[V]. Никодим же їтер¹⁾ мжжъ²⁾ стол рече пред кн҃зем: „прошѸ млрдїа твоѣго, повели ми рещи прѣпростаго словесе“.³⁾

Гл҃а їмѸ Пилат: „рци!“

Никодим рече: „азъ рѣх старѣишинам сїенным, днїаком⁴⁾ и всемѸ множествѸ юѹдѣискѸ: „что ищете со чл҃ком симъ? чл҃къ сїѣ мнѡга знаменїа творит чт҃на, и х же никтоже и нѣ не сѣтвори. что ѣ сѣтвори⁵⁾ псѣтите и и не изволите что сѣтворити зло. аще бо Ѡ Ба ѣ, стоати и мжт знаменїа сїѣ, аще ли Ѡ чл҃къ, разрѸшена. и м' же Моу'сїѣ послан Ѡ Ба въ Ѣг҃ѹ пет и сѣтвори знаменїа, їако же повелѣ ѣмѸ Бжїѣ пред Фарадном цр҃ем Ѣг҃ѹ петским, и блѸхъ врачеве целаше⁶⁾ и їннїи и їмврїѣ, сѣтвориста знаменїа, їаже сѣтвори Моу'сїѣ, и и махуоу ихъ въ Ѣг҃ѹ пте їако Бг҃а⁷⁾. но и мѣ же знаменїа, їаже твораста, не блѸхъ Ѡ Бг҃а, и погнѣста ѡна и же вкрѡкаша и ма. и и нѣ псѣтите чл҃къ сїѣ, нѣс[ть] бо покннен смр҃ти“.⁸⁾

Гл҃аша Юѹдеѣ НикодимѸ: „ты оҹнїѣ ѣго сѣтворен ѣси⁹⁾ и слово занѣ твориши“.

Гл҃а к ним Никодим: „воле¹⁰⁾ оҹбо и кнѣз оҹнїѣ ѣго сѣтворенѣ ѣ, тѣмѣ же слово занѣ твѡра?“

Рѣша Юѹдеѣ: „не посади тебе цр҃к на чт҃ною сїю чт҃їю“.¹¹⁾

БлѸж же скрегчѸще зѡбы на Никодима рекѸще, правды ѣго не приѣмлюще: „нѡ часть ти ѣ с ним“.¹²⁾

1) Слов.: пѣкыи, Стоян. як у нас. 2) Fabr. vir Judaeus; Стоян. внѣзь людскѣ.

3) Fabr. ut digneris paucos meos audire sermones, в грѣц. *ὀλίγους λόγους*; Дан. Порф. Пип. словеса частая; Спер.: достойныи говвинства; Стоян. як у нас. 4) Fabr. senioribus Judaeorum et scribis et sacerdotibus et Levitis; Дан. Пип. Порф. старѣишинамѣ юѹдейскимѣ и священникомѣ и левитомѣ; Спер. чистителемѣ и старцемѣ и леугитомѣ; Стоян. старѣишимѣ свѣщеннымѣ днїакомѣ. 5) У Фабр. ті слова прилученї до попереднього реченя: nec faciet; Стоян. Коѡ вы зло сѣтвори? 6) Fabr. Magi; слов. текети: мужїе оугоднїци Фараоновы; Стоян. як у нас. 7) Fabr.: feceruntque et ipsi per incantationes suas signa, quae fecerat Moyses, sed non omnia; слов. текети згїднї з нашим. 8) Fabr. quia signa, de quibus eum accusatis, ex Deo sunt, et non est dignus morte. 9) Fabr. Tu discipulus ejus factus es, u всїх слов. крїм Стоян. ученикѣ; унеи = Jünger. 10) Fabr. Numquid, слов. текети: вгда; Стоян. воле. 11) У Фабр. і в слов. текстах ті слова в закїнченем Нїкодимоѡї реплїки: Numquid non constituit eum Caesar super dignitatem istam? Дан. не поставил ли его кesarь надъ таковыми вештьми? Спер. да безъ ума убо постави и кesarь въ санѣ сѣ? Стоян. як у нас. 12) Fabr. dicebant ei; Veritatem ipsius accipias et possessionem cum Christo habeas. Стоян. правды его приѣмлши и оучастие симѣ имат. Инші слов. текети мають тут їще одну реплїку Пилата перед реплїкою Жидїв; в бїльшинї латинскїх і грѣцкїх копїї її нема, тїлько в одній грѣцкїй знайшов її Тїлю, див. його Codex apocryphus Novi Testamenti I, 555.

Гла Никодимъ: „аминь“, еже ѿ нарицалъ сѧ: „вѣди то! прїимъ, ꙗко же Юудѣи рѣсте“. ¹⁾

[VI]. И дръгїи ѣтер ²⁾ рече к Пилатъ: „повели ѿ мнѣ, да слово рѣс“. ³⁾

Рече же ѣмъ [Пилатъ]: „что хоцеша, рѣци“.

И рече: „азъ ѿ ѿ. ѿ. ѿ. лѣт лежа на постели ⁴⁾ днѣ и ношѣ къ вѣдѣ волѣзнице (ѿ рождества ⁵⁾), пришедшъ же Ісѹ въ Иерѡсамъ, многы гѣннвыѧ и прокаженныѧ и немощныѧ ицѣкла, ѣтер юноша ⁶⁾ нѡсѧ ма на постели и внесе ма к немъ. и видѣв ма Ісѹ и милосѣрдова ма и слово рече ми: „вѣстани, и возми носило ⁷⁾ свое и иди“.

Рѣша же Юудѣи Пилатѹ: „вѣпроси, кый днѣ тогда вѣ, ѣгда ицелѧ и?“

Ицеленыи же рече: „свѣота“.

Рѣша же Юудѣи Пилатъ: „воле же, ꙗко оуѣвчихом, имъже вѣ свѣотѣ ицелѧет и неприѣзнь вон игонит“. ⁸⁾

И дръгїи ѣтеръ ѿ людїи воскочи и рече: „слѣп роженъ ѣсмъ, глѡсом же оуѣслышах и никогоже видѣх. и мимоидѡшъ Ісѹ възопих глѡсом велїим ⁹⁾ рѣкъ: „помянѣ ма, снѣ Дѣвдов!“ и мѡрдова ма и положи рѣцѣк свой на шчию моею, и прозрѣх ꙗко тако“. ¹⁰⁾

И ииъ воскочи и рече: „слоуцкѣ вѣх и исправи ма словесем своим“. ¹¹⁾

Паки дръгїи воскочи ¹²⁾ и рече: „оуѣтрапикъ ¹³⁾ вѣх и ѡчисти ма словесем своимъ“.

¹⁾ Fabr. Amen, accipiam sicut dixistis, так тамо Спер. і Дан. аминь, съ нимъ да буду, якоже вы глаголете; Стоян. як у нас ²⁾ Fabr. Ex Judaeis quidam alius autem exiliens; Дан. Ииъ же вѣкши отъ иудей; Спер. Ииъ же вѣкто отъ жидовъ; Пив. Порф. Единъ же вѣкши отъ иудей; Стоян. як у нас ³⁾ Fabr. ut vellet audire verbum, — так само in oratione obliqua і ииши слов. крїм Стоян. ⁴⁾ Fabr. Jacui Jerosolymis juxta probaticam piscinam; ииши слов. тексти: на одрѣ моемъ. ⁵⁾ Fabr. patiens magnam infirmitatem; Дан. бѣдами болѣзньными; Спер. и въ болѣзни; Пив. Порф. болепъ; слова „от рождества“ в тїлько у Стоян.; у Фабр. далї йде оповїдане про саджавку „Овечу купїль“ узате з евангелїи сѣв Івана, розд. V, котрого нема в грецких і слов. текстах. ⁶⁾ Спер. вѣкторые юноше; Дан. вѣци отъ вѣрныих, у грецкїм *τινες νεαρότοι*; Стоян. вѣтери юношь. ⁷⁾ Fabr. grabatum, ииши слов. тексти: одрѣ. ⁸⁾ Слов. тексти крїм Стоян. не мають сеї реплїки. ⁹⁾ Так і ииши слов. текста; у Фабр. *audivi turbam praetereuntem et interrogavi, quid esset, et dixerunt mihi, quia Jesus transiret, et clamavi.* ¹⁰⁾ Так і ииши слов. тексти, тїлько зам. двох остатїих слів „абїе“; Стоян. и тако прозрѣхъ. ¹¹⁾ Сеї реплїки у слов. текстах крїм Стоян. нема, у Фабр. вона покладена на кнїцї сеї глави. ¹²⁾ Fabr. *exiens.* ¹³⁾ Fabr. *leprosus*, слов. прокаженъ; Стоян. як у нас.

[VII]. И жена ѿтера именем Бораниця¹⁾ рече: „кровию твою²⁾ вѣху вѣ. лѣтъ и коснѣху са прѣно ризѣ³⁾ ѿго, и прѣста поток крове моеи“.

Глѣша Юудѣи: „законъ и мамы в послушество женам не приходити“.⁴⁾

[VIII].⁵⁾ И дрѣзїи ѿтери ѿ множества Юудѣйска⁶⁾ мужи и жены вопиашу глѣюще: „сей члѣвкъ прѣркъ ѿ. прокаженїи⁷⁾ ѿмѣ покоривы сѣт“.

Глѣ Пилат к тѣм, иже рѣша⁸⁾: „вѣскѣю оучителем вашим [в реч. нашим] не покоривы сѣт?“

Глѣша Пилатс: „не вѣкмы“.⁹⁾

И дрѣзїи рѣша Пилатс: „ѿко Лазарь оумрет и вѣскресїи ѿ мертвых по четырёх днѣх ѿ гроба“.

Слѣша си трепетнѣх вы кнѣз [и] рече множество Юудѣискоу: „чемѣ вам пролннїи кровѣх безгрѣшнѣх?“¹⁰⁾

[IX]. И возк¹¹⁾ Пилат и Никодим и вѣ. мужи, иже рѣша, ѿко нѣс[тъ] роженъ ѿ любвианїа, и глѣ: „что сѣтворю, и мже матежъ вѣдет в народѣ?“¹²⁾

Глѣша ѿмѣ: „мы не вѣкмы, сами видат“.¹³⁾

Паки Пилатъ сѣзва всѣа множества Юудѣйска и реч[е] им: „на вшествїе ѿ днѣх ѿпрѣсноком, да поущѣ вамъ оужники. и мамѣх слаженѣх в темници разбойник, иже рекомый Баравка, или Іса, в нем же ни единого грѣхѣх ѿвѣркт смѣтна: кого пѣшѣх вам?“

Възпиша Юудѣи рече: „Баравкоу пѣсти намъ!“

Глѣ имъ Пилат: „что сѣтворю Ісѣу рекомомѣ Хрѣ?“

Рекоша всѣх: „на крѣте да распат вѣдет“.

Паки рѣша Юудѣи: „ѿще того пѣстиши, нѣкси приятель кесарю, имъ же нарече са Снѣх Бжїи и цѣрк. и речем: того хощеши быти цѣрк, а не кесарева“.

1) Fabr. Veronica, в гречѣкїи текетїи вона не названа, Дан. Вероникїи, Порф. Верунїя, Пип. Вѣрунїя, Стоян. Вѣроннїя. 2) Fabr. sanguine fluens, слов. кровоточива, Стоян. кровь точешти. 3) Fabr. fimbriam vestimenti; Дан. тѣчию краемъ ризы, Порф. Стоян. воєкрилїя ризы. 4) У Фабр. йдуть дальшїи признавїя сѣвїдкїв про весїле в Канї Галїлейскїи и про те, що демони називали Ісуса Сином Божим; у вѣих слов. текстах тї устухи пропущенї. 5) Так само пропущено початок VIII гл., де мїстїять ся сѣвїдоцтва двох сотникїв. 6) Fabr. Et alii quidam multi ex Judaeis; Дан. И ины мнозы отъ народа; Порф. Пип. Мнози отъ народа; Стоян. як у нас. 7) Fabr. daemonia, слов. бѣсы, Стоян. проказы. 8) Fabr. Judaeis; слов. къ вопїющїмъ; Стоян. иже рѣкоше: проказы емоу покоривы соутъ. 9) Так згїдно у всїх слов. текстах, у Фабр.: „Non est haec potestas nisi a Deo, ut daemonia subjiciantur“. 10) Fabr. innocentem, слов. неповинную, Стоян. як у нас. 11) Fabr. convocans, слов. призвавъ, Стоян. възгласїи. 12) Слов. крамола велика бываеть вѣ людѣхъ, Стоян. и мже матежъ бываеть вѣ народѣ. 13) Fabr. додав: qui seditionem commovent, в слов. текстах сїх слїв нема.

Тогда исполни сѧ Пилат ѡрости ѡ рече к нимъ: „ѡрѡ лю-
дне ваши крамольници кѣша¹⁾; ѡже по вас вѣхъ, проповѣдници
ѡмъ вѣсте“.²⁾

Ѡвѣрѡша ѡудѣи ѡ рѣша: „кѡн [в рѣп. ѣн] сѣт по нас?“³⁾

Рече же им Пилат: „Бѣтъ вашъ [в рукоп. нашъ], ѡже ѡзбави
вы ѡ ѡ ракоты ѣгѣпетскѡи ѡ сквозѣ море проведѣи вы ѡко же
по соускѣ земли, ѡ къ пѣстыни посла мѡнѣ вам, ѣже ѣ сказае-
мѡе ѡвное вѣрашѡ⁴⁾, ѡ крастѣльми, ѡ дѡ вам ѡс камене водѣ
ѡ напои вы; ѡ законѣ дасть вамъ. ѡ тѣхъ всѣхъ [не] дрѣжаще, бѣтъ
ѡныхъ [в рѣп. вашихъ] ѡскасте, телецъ слѡсте бѣтъ. ѡ держаще
тебе бѣтъ вашъ [в рѣп. вашихъ] хотѡ вы ѡзбавити⁵⁾, ѡ мола вѣ-
лаше за вы Мѡу сѡ ѡ не ѡздрѡсте⁶⁾. ѡ ѡне глѣте, ѡко ѡзъ не-
годоѡю кесарѡ“. ѡ лѣне вѣста Пилат ѡ вѣрѡнаго стола хотѡ
вѡнъ ѡти.

Вѣзгласѡша же ѡудѣи рѣша ѣмс: „кесарѡ вѣмъ цѣра, ѡ не
ѣса, ѡмже вѡлѣски дары принесѡша ѡко ѡ цѣю. слыша же ѡрод
ѡ вѣхѡвѡкъ, ѡко цѣрѣ роженъ ѣ, хотѡ ѡвѣити ѡ. тоѡ ѡвѡ вѣс[тъ]
развѣмѣкъ ѡцѣ ѣго ѡсифѣ поатѣ ѡ ѡ мѣтерѣ ѣго ѡ вѣжа вѣ ѣгѣ-
пет. слыша же сѡ ѡрод погоуби ѡтрокы жидѡвскѡи, ѡже роженѡ
сѣт во Вѡфлѡѡме“.

Слыша же Пилат [в рѣп. ѡрод] словеса сѡ вѡлѡше с[а]...
вѣ коемъ плѣцѣ... ѣже вѣпѡхъ⁷⁾, ѡ рече Пилат: „сѣ ли ѣ, ѣго
же ѡска ѡрод?“⁸⁾

[Ѡвѣрѡша ѣмс]: „ѣи, тѣ ѣ“.

Прѡймѣ же Пилат водѣ ѡ ѡумѡи рѣцѣ своѡи предъ народѡмъ
рѣкѡи: „не длѣженъ ѣсмъ ѡзъ ѡ крови сѣго стѣго⁹⁾; [вы] видѡте!“

ѡ Ѡвѣрѡша ѡудѣи рѣкѡше: „кровь ѣго на ны ѡ на ѡтрокы
наша!“¹⁰⁾

1) Fabr. Semper gens vestra seditiosa fuit; слов. текети: нестроенъ есть зѣло
родъ вашъ. 2) Fabr. et qui profuerunt, contrarii eis fuistis. 3) Fabr. Qui sunt, qui
fuerunt pro nobis? В слов. текстахъ: благодѣтели. 4) Сеѡ тѡлѡси до слова мѡнна нема
анѡ у Фабр. анѡ в ѡныхъ слов. текстахъ крѡмъ Стоян. 5) Стоян. ѡ вѣ тѣхъ всѣхъ, ѡже
дасть вамъ Богъ вашъ, не хотѣясте ѣго дрѣжати, не ѡскасте телеца слѡти, ѡ то дрѣ-
жасте Богъ вашъ; ѡ хоте вы сѣго лоуѡвѣства ѡзбавити, да не ѡздрѣте; Fabr. Et vol-
luit Deus vester disperdere vos; ѡнѡи слов. текети: ѡ о всѣхъ сѡихъ прогнѣвасте
Бога вашѡго ѡ онъ восхѡтѣ погубити васъ. 6) У Фабр. ѣ ще ѡдно речѣне про вѣи-
ване ѡидами прѡрокѡе, ѡкого нема у нас ѡ в ѡнѡихъ слов. текстахъ; натѡмѡсѣ у Фабр.
нема тогѡ речѣня, котримъ кѡичѣть сѡ Пѡлатѡва прѡмѡва в слов. текстахъ ѡ у нас.
7) Fabr. timuit et silentio facto in populo, qui clamabat; слов. текети: убоѡ сѡ ѡ по-
маявѣ имъ рукою, занѣ зваху; Стоян. ѡк у нас. 8) У Фабр. сѣ питанѣ ѡберненѣ до
ѡуса: „Ergo rex es tu?“ В слов. текстахъ згѡдно з ѣшимъ; Стоян. ѡска народъ.
9) Fabr. iusti; ѡнѡи слов. текети: правѣдника. 10) Fabr. filios nostros; ѡнѡи слов.:
на чѡдѣхъ нашихъ.

Тогда заповѣда Пилат приве́сти [Ісѣ] предъ вѣчный столъ свой¹⁾, и́дѣже сѣде и́ гоня и́ ѣ тѣмъ словесемъ²⁾ рѣкый (о рѣч Пилатова противъ Ісѣ): „рожество твоѣ³⁾ и́зволи тѣ⁴⁾ [в ркп. сѣ] іако црѣ. тѣмъ же заповѣдаѹ, да тѣ перьвое выти по сѣдѣ преднимъ старѣишимъ моймъ чтнымъ⁵⁾, ѿтоле заповѣда въздвигнѣти на крѣтъ, въ то мѣсто и́зиде, и́дѣже наречен ѣ⁶⁾, и́ два разбойника с нимъ, тѣхъ имена соутъ [Дижма и Геста]^{а)}.

[X]. И́ и́зиде Ісѣ ѿ сѣдища и́ два разбойника с нимъ. и́ вгда прочаѹ ѿидѣша на мѣсто⁷⁾, и́ совлакоша и́ ризъ ѣго и́ поласа и́ платомъ⁸⁾ и́ венецъ терновъ възложиша на главѣ ѣго⁹⁾ Тако же и́ два разбойника распаша с нимъ, Дижмана ѡдесною ѣго и́ Геста ѡшвюю ѣго. Ісѣ же рече: „ѿѣ, ѿпѣсти и́мъ, не ведатъ ко, что дѣютъ“. и́ разделиша соѣк ризы ѣго. и́ стоаша людне и́ пороугаша с [а] ѣмѣ, старѣишины старѣцемъ и соудиа нхъ¹⁰⁾ между собою рѣкше: „ины цѣлы сѣтвори, и́не самъ сѣ и́цѣклит! аще Гиѣ Бжїи еси, долѣ слѣзи съ крѣта!“ порѣгаша сѣ ѣмѣ и́ слоугы¹¹⁾, прїдоша, ѡцет со желчию принесоша ѣмѣ пити рѣкше: „аще ты еси црѣ¹²⁾, избави сѣ самъ“. И́ вземъ Логинъ слѣга копие и́ проводе рѣбра ѣго, и́ и́зиде ѿ рѣбрь ѣго кровь и́ вода¹³⁾. и́ заповѣда князъ тремъ рѣчми писма писати¹⁴⁾, ѣврѣи, гречески и́ латыньски¹⁵⁾, по томъ, іако же рѣша Іоудѣи: „сѣ црѣ ѣсть Іоудѣѡмъ“. ѣдинъ ѿ разбойникъ вѣща¹⁶⁾, а́же распата выста, и́менемъ Геста, рече ѣмѣ: „аще ты еси Хсѣ, избави сѣ самъ и́ наю избави“¹⁷⁾ ѿвѣща Дижманъ смѣтї и́¹⁸⁾ рѣк: „не войши ли сѣ ни ты¹⁹⁾ Бгѣ? и́ ты в томъ сѣдѣ еси²⁰⁾! вѣ вѣ праведно и́ длѣжно, та, аж [ѣ] дѣкла-

¹⁾ Fabr. ante se; Стоян прѣдъ вѣштничьски свои прѣстоль; в иньших слов. текстах: повелѣ отверзти двери отъ судища. ²⁾ Наивно дословный переклад з латинского, Fabr. et prosecutus est eum his verbis; Стоян. и кореня его; иньші слов. и отрече слово на Іеуса. ³⁾ Fabr. genus tuum. ⁴⁾ Fabr. comprobavit te; Стоян. изволи се; Спер. обличиле те. ⁵⁾ Fabr. secundum statuta priorum principum ⁶⁾ Fabr. ubi tentus es; слов. згідно с тим: и́дѣже ясте его; Спер. устава ради добротечивныхъ царь. ⁷⁾ Fabr. dod. qui dicitur Golgata; слов. тексты згідно з нашим не мають сего додатка. ⁸⁾ Дан. леодіемъ, Порф. Пип. лентіемъ, Спер. пошвинею. ⁹⁾ Fabr. dod. et dant arundinem in manu ejus; Дан. и распеше и. ¹⁰⁾ Fabr. principes sacerdotum et seniores Judaeorum. ¹¹⁾ Fabr. milites, слов. войны. ¹²⁾ Fabr. rex Judaeorum, Пип. Порф. царь іудейскїй, Дан. Христоъ царь іудейскы. ¹³⁾ Дан. Пип. Порф. не мають сего реченя і воно гут справді не на місці, та е в текстах Fabr. Спер. і Стоян. ¹⁴⁾ Fabr. Scripsit autem Pilatus titulum super crucem; слов. тексты додають ще: по осужденію, або (Спер.) по отѣтъ. ¹⁵⁾ Так Fabr. Спер. і Стоян.; Дан. Пип. Порф. гово́рять тільки про грецький напис. ¹⁶⁾ Спер. отъ висащю злодѣю, з чого повстала коруптєля: вѣща, або (Стоян.) отвѣшта; иньші слов. тексты: обшешенныхъ. ¹⁷⁾ Остатнього слова нема ані у Fabr. ані в слов. текстах. ¹⁸⁾ Иньші слов. тексты крім Стоян. воспрѣщаше. ¹⁹⁾ Порф. и ты; Стоян. ни ли ты боиши се. ²⁰⁾ Fabr. qui in hoc iudicio es ex damnatis; Стоян. ты въ томъ же осуждени еси; иньші слов. яко въ томъ и мы осуждени есмь

хове, та приємлаве; а сѣ ничтоже сътвори слѣ¹⁾ потомъ ꙗко прогнѣва друга своего²⁾, рече къ Ісѣ: „помані ма Гї въ цѣтвїи твоємъ!“³⁾ Овѣщавъ Ісѣ рече ѣмъ: „аминь, глїю тобѣ, днес со мною коудеши в рай“.

[XI]. Бѣ же дне ꙗко час шестый, и тма вѣ⁴⁾ до години деватыа, сѣнце померьче и низъ завѣса предра с[а] на две части ѿ врѣхъ до долъ⁵⁾. и възпи Ісѣ глѣсом велїим рекуи: „Или, Или, лима салахфани!“ еже ѣ сказала са: „Бже, Бже мой, воскою ма ѣси остави?“ и се рекъ испости дхъ. Видѣ же сотникъ бывшее прослава Бѣ рекуи: „ѣко сѣ моуж праведен бѣ!“ и всѣ людие ѡкрѣтъ стоѣще и смѣщени дивѣства видаще, аже сътворена быша, такъжѣще перьси своа воспат возвратиша с[а].

Сотникъ же поведа кнзю, аже сотворена бяху. слыша же кнзь некесел еаше себѣ, и не адоша ни пиша в тѣ днь⁶⁾. и призвав Пилат Іудей и рече имъ: „видѣте ли, аже сътвори реченна сѣт?“⁷⁾ Овѣщаша кнзю: „примрѣзанїе сътворено ѣ сѣнцѣ на наоукѣ“⁸⁾

Стоахъ же всѣ знаѣмїи ѣго издалеча, и жены последовавшиа ѣмъ ѿ Галилеа видаще сї вса. и се мѣжъ ѣтер⁹⁾ именемъ Іосифъ, твора вѣрженїа¹⁰⁾, тѣ не баше терпа похотѣнїа и клеветы Іудѣйскы, ѿ Аримафеа сѣ града Іудѣйска иде, и тѣ вѣ

¹⁾ Fabr. hic autem Jesus quid mali fecit? Слов. тексти згідно з нашим. ²⁾ Fabr. suspirans, Стоян. та же яко прогнева; Спер. вєспрѣщавши подругу своему; иныи тексти: прегяци оному. ³⁾ Fabr. dum veneris in regnum tuum, так і у Спер. Порф. і Пип.; Дан. Стоян. згідно з нашим. ⁴⁾ Fabr. дод. super universam terram, се мають і слов. тексти крім Стоян. ⁵⁾ Далі у Фабр. рєшта рєчєня з єванг. Матв. XXVII, 51—53, а потім ідуть Матв. XXVII, 46 і Луки XXIII, 46—48; наш текст оповідає смерть Ієсусову словами єванг. Луки XXIII, 44—45, Матв. XXVII, 46 (Марка XV, 34) з пропуском: о девятій годині; кєнець Луки XXIII, 46 і далі 47—48; в иныи слов. текстах оповідаєть ся тілько словами Луки XXIII, 44—48. ⁶⁾ Fabr. має тілько: contristatus est nimis, иныи слов. тексти згідно з нашим, тілько з додатком: игемонъ и жена єго; сї остатнї слова тілько через недогляд не стоять і в нашім текеті, бо до них відносять ся дальше мнєж. час. не адоша ви пиша; Стоян. не яєть же ни пить. ⁷⁾ Fabr. Vidistis signa, quae facta sunt in sole et caetera omnia, quae facta sunt, dum Jesus moriebatur? Стоян. видѣте ли, яже створише се вєа рєчєна соутъ иныи слов. тексти: вєа бывшая. ⁸⁾ Fabr. Eclipsis facta est solis secundum veram consuetudinem, Спер. Стоян. помрѣцанїє солнцѣ бываєть по обычаю; иныи слов. тексти: ничтоже се вѣсть, солнце бо по обычаю своему помрѣче. ⁹⁾ Fabr. vir quidam, Стоян. як у нас, иныи слов. мужъ. ¹⁰⁾ Fabr. occulte tamen. Далі наш текст і Стоян. значно відбігає від Фабр. і від иныи слов. Fabr. згідно з єванг. єєв. Івана XIX, 39—40 робить і Нікодіма участником похорону Ієсусового, про що не згадують три старшї євангедїї; натомїєць слов. тексти згідно з тєв. синоптїчними євангелїями говорять тілько про Іосифа, чого зрештою домагаєть ся й дальшии хїд оповіданя, де Жиди мєстят ся за се тілько на однім Іосифі.

чаа црства вѣѣа, тѣ̀ вопросы Пилата и испроси тѣ̀ло Ісво, и снем съ крѣта и пови ёго платом чѣ̀ым и вложі и во гробѣ свой новый, в нем же никтоже вѣ̀ положен.

[XII]. Слышаци же Іоўдѣи¹⁾, и мже телесе прошааше²⁾ Ісид, и скаахъ ёго и двоинадесате мѣ̀жс, и же рѣ̀ша, іако нѣ̀[сть] рожденъ ѿ любадеаніа, и Никодима и иныхъ мно́зехъ, и же стоаще пред Пилатомъ и дѣ̀ла ёго добраа ѿверзаахъ³⁾ тайнаа. и ёдинъ Никодимъ ави са и мъ⁴⁾, и же прежде нихъ Іоўдѣи ваше⁵⁾, пришед к ним рече и мъ: „почто кошли есте оўтро въ вѣ̀щицѣ?“⁶⁾ И ѿвѣ̀цаша ёмъ: „а тѣ̀ како вниде въ вѣ̀щицѣ, и мже покоривъ⁷⁾ Хсѣ̀ вѣ̀? да часть ёго вѣ̀ди с тобою въ вѣ̀ки вѣ̀ка“.⁸⁾

ѿвѣ̀ца Никодим: „аминь, аминь!“

Потом же Ісидѣ̀ ави са и мъ и рече и мъ: „чемъ невесели есте противъ мнѣ̀, и мже просихъ ѿ Пилата тѣ̀ла Ісва? зрїте, въ гробѣ мой вложихъ и и пови и въ плат чѣ̀тъ и привалихъ камень над двери гробоу. вы же не бѣ̀го сътвористе противъ праведникѣ, и не смыслите, нѣ̀ на крѣтъ вѣ̀знесосте и, еще же и куписте и“.⁹⁾

Сїи слышавше сѣ̀дид¹⁰⁾ аша Ісидѣ̀ и заповѣ̀даша и стати пред собою¹¹⁾, дондеже ёдинъ днѣ̀ сѣ̀жотамъ¹²⁾, и рѣ̀ша ёмъ: „познаи, и мъ же година неподобна чѣ̀ сътворити противъ тобѣ̀, іако сѣ̀жота просвѣ̀кти с[а]“¹³⁾. вѣ̀мы, іако ни во погрѣ̀внїе длѣ̀-

1) Fabr. iniqui Judaei, в слов. сего прикметника нема. 2) Fabr. petiit et sepe-livit; слов. тексти згїдно з нашим. 3) Fabr. declaraverant, Стоян. отврѣ̀заху. Спер. облича, иныи слов. тексти: глаголаху. 4) Fabr. Omnibus autem occultatis prae timore Judaeorum solus Nicodemus ostendit se eis. Слов. текети: и вѣ̀мъ скрившимъ ся единъ Н. яви ся имъ; Стоян. як у нас. 5) Fabr. не має нічого відповідного сам словам; Стоян. имъ же прѣ̀вы въ людѣ̀хъ бѣ̀ше причѣ̀ть ими 6) У Fabr. се місце поповане, в слов. текстах згїдне з нашим, хоч і висловлене иныими словами; грецьке *συγαυρη* там перекладено зборъ; Стоян. як у нас. 7) Fabr. consentiens, Дан. Пип. Порф. причастникъ, Спер. свѣ̀дѣ̀тель. 8) Fabr. in futuro saeculo, Стоян. як у нас, иныи слов. въ будущемъ вѣ̀цѣ̀. 9) Конєдь сеї реплїки у нас сильно попований і вкочрочений супроти Фабр., та відмінний і супроти иныих слов. текетів. Темні тут слова: и не смыслите; у Fabr. нема слів, що відповідалиб їм; у Дан. і Спер. читаємо: и не раскаясте се распенше ёго. Так само темні кінцеві слова: и куписте и — може коруптєля зам. купи[емъ] прободо[сте] и; Стоян. и не смыслисте се, нѣ̀ на крѣ̀тъ повѣ̀состе ёго. 10) Fabr. Judaei, так само і слов., Стоян. як у нас. 11) Fabr. jusserunt eum custodiri, Дан. повелѣ̀ша затворити и въ темниці, Спер. близше до лат. повелѣ̀ше и утвердити, Стоян. заповѣ̀даше ёго хранити. 12) Fabr. ante diem sabbati usque post diem sabbatorum, Спер. до единов суботы, Дан. за утра въ неделю; Стоян. повнеже соубота бѣ̀, дондеже минеть соубота. 13) Fabr. donec primum sabbatum illucescat, Спер. и мже субота освитаеть; Стоян. як у нас.

женъ ѿси¹⁾, развѣ дамы мѣса твоа птицамъ нѣнымъ и звѣремъ земнымъ“.

[Говѣща же Іѡсифъ]: „се слово подобно естъ Гольада великомъ²⁾, иже поноси Боу живомъ противъ и стѣмж Дѣдъ. вѣсте, яко рече Бѣ³⁾, рекъи прркъ⁴⁾: „мнѣ мѣсть, азъ воздамъ“... и раздѣреть и въ срѣдци⁵⁾... и оумывъ роуцѣ свои предъ слънцемъ⁶⁾ рекъи: „чѣтъ есмь азъ въ крови челоуѣка сего, вы оузрите“... и Фвещаютъ рекосте: „кровь еѣго на ны и на отроки наши“... іакоже рѣсте“.⁷⁾

Слышаще же Іоудѣи словеса сѣи разгнѣваша сѣа въ оумѣ село, и емъше Іѡсифа и дрѣжахъ еѣго и затвориша и въ темници, въ ней же не вѣ конца⁸⁾. и запечатлѣша двери темници чрезъ ключ⁹⁾, и Анна и Кайафа стражи поставиша. и съвѣт сътвориша законники и диаки¹⁰⁾, да совокуплени вѣдѣтъ всѣ по [дню] свѣоты¹¹⁾, и оумо[в]лахоу сѣа, коею смѣртню оубѣютъ Іѡсифа. томоу же сотворенъ вышъ съвокупленію, заповѣда Анна и Кайафа привести Іѡсифа. они же знаменѣа видѣвши цѣла, и Фверъше двери не Фверсты [не Фверѣтоша Іѡсифа]¹²⁾. сѣи слышаще же все мнѡжество снемъ тѣ, видаще оуѣстрашиша сѣа, и ми же знаменанъ Фверѣтоша и темницѣ, [Іѡсифа же не Фверѣтоша]¹³⁾. Анна и Кайафа Фидоста.

[XIII]. Сего всѣмъ видашимъ¹⁴⁾, и авнѣ етеръ Ф слѣгъ, иже гробъ хранѣахъ, вшедъ во снемъ рече: „іако намъ стрѣдчимъ гробъ Іѡсѣвъ, сътворено бѣ земли движенне, и видѣхомъ аггѣлъ вѣій, како Фвалѣ камень гробный и сѣде на немъ, и зракъ еѣго вѣ іако молній, и ризы еѣго іако снѣгъ, и Ф страха еѣго выхомъ іако мертвѣи. слышахомъ аггѣла глѡща къ женамъ, иже придоста ко гробѣ

¹⁾ Fabr. quia nec sepultura dignus eris, Спер. яко ни погребеніа сподобленъ будеша. ²⁾ Fabr. Goliae superbo, Стоян. якъ у насъ, Дан. Пип. Порф. грьдаго Голіаеа, Спер. прозивааго Голіада. ³⁾ В рукоп. рече вѣсть Богъ, Стоян. рече бо: вѣсть Богъ сровъ пророку; Fabr. Scitis autem, quia Deus dicit. ⁴⁾ Fabr. per prophetam. ⁵⁾ Текст попсований; Стоян. и развративъ срьдце оубывъ роуцѣ свои прѣдъ слънцемъ иже рекъ; в иныхъ слов. текстахъ: и нинѣ Пилатъ не обрѣзанный плотію, но обрѣзанный сердцемъ. ⁶⁾ Дан. Порф. Пип. прямо солнцю, Спер. противу солнцю, Fabr. вас. ⁷⁾ Нашъ текст исповний, у Спер. читаемо: ии нинѣ бою сѣа, егда како постигнеть ны гнѣвъ Гнѣ, или чеда наша, якоже рѣсте; Стоян. вас. Fabr. Sicut dixistis et pereatis in aeternum. ⁸⁾ Fabr. ubi non erat fenestra, Спер. емже двѣрии не бѣае; Стоян. якъ у насъ. ⁹⁾ Fabr. super clavem, такъ і Стоян., иныхъ слов. т. не згадуютъ про се. ¹⁰⁾ Fabr. sacerdotibus et Levitis, Спер. иерѣи и леугити. ¹¹⁾ Fabr. post diem sabbati, Стоян. по соуботѣ. ¹²⁾ Сего реченя, конче потрібного для ходу оповѣданя, нема у Fabr. авнѣ в иныхъ слов. текстахъ крѣмъ Стоян. ¹³⁾ Слова в скобкахъ доповнюемо після Fabr. ¹⁴⁾ Fabr. admirantibus.

Ісвоу: „не бойте ся вы, вѣмъ яко Іса ѿците, ѿже на крѣте распат ѿ — тѣ воскресе, яко же прежде рече. прїидѣте ѿ видѣте мѣсто, ѿдѣже положенъ вѣ, ѿ скоро шедше проповедите оуѣнкомъ ѿго, яко вѣскресе ѿ мрѣтвѣхъ ѿ предвараѣтъ вы в Галилїи. тѣ ѿ видите, се проповедаѣхъ вамъ.“¹⁾

И вквпе ѿсзываетше Іоудѣи слѣги своа²⁾, ѿже влюдоша гровѣ Ісовѣ, ѿ рѣша: „кѣмъ соут жены сіа, к нимъ же аѣгла глѣ? по что ихъ не ѣсте?“

Ѧвещаша слѣги ѿ рѣша: „женѣ не вѣмъ, кѣмъ вѣша, ѿ мы ѿко мрѣтви сотворени вѣхомъ ѿ страха аѣгла, ѿ како можахомъ ати жены ты?“

Рѣша же Іоудѣи: „живѣ Гѣ, ѿко не вѣрѣемъ вамъ!“

И Ѧвещавше слѣги Іоудѣкомъ рѣша: „такѣ велѣа чудеса твораща Іса [в рѣп. Ісва] видѣше ѿ слышаше ѿ ни тѣмъ вѣрѣете, како намъ вѣрѣ ѣсте? ³⁾ добрѣ рѣсте, яко живѣ ѿ Гѣ! во ѿстиннѣ живѣ ѿ Гѣ, ѿже на крѣте распатѣ ѿ. ѿ мы слышахомъ, яко Ібсидѣ ѿсть, ѿже погрѣвѣи тѣкло Ісво, затвористѣ ѿ вѣ темници, чресѣ гровѣ заклѣпы печатлѣша⁴⁾ ѿ образаше не доносистѣ⁵⁾. дадите вы Ібсифа, ѿго же вы затвористѣ⁶⁾ в темници, ѿ мы дамы Іса, ѿго же стрѣжахомъ вѣ гровѣ“.

И Ѧвещаша Іоудѣи ѿ рѣша: „Ібсифа мы дадимъ, дадите вы Іса; Ібсифѣ вѣ граде своемъ ѿсть вѣ Аримафїи“.

И Ѧвещавше слѣги рѣша: „ѣще Ібсифѣ ѿ вѣ Аримафїи, а Іс ѿсть в Галилїи, яко же слышахомъ ѿ аѣгла рекоуща кѣ женамъ, ѿже прїидоша кѣ гровѣ Ісовѣ“.

Ѧи слышаше Іоудѣи возвоаша ся рѣше к совѣ: „егда когда воудѣт оуѣслышанна словеса, ѿ всѣ вѣрѣютъ во Іса“. ѿ събравшѣ сребро велѣе⁷⁾ даша слѣгамъ рѣше: „рцѣте, яко намъ спацимъ прїидоша оуѣнци Ісви ношнѣ ѿ оуѣкрадоша ѿго. ѿ аще то оуѣслышанно вѣдет оуѣ Пилата кнѣза, мы оуѣтолимъ ѿ ѿ вас⁸⁾ ѿ вѣс печали вы сътворимъ“.

Слѣги же прїемъши мѣздоу тако рѣша, яко же ѿ Жидовѣ наоуѣчени быша, ѿ прославленно вѣ всѣмъ слово ихъ.⁹⁾

¹⁾ Fabr. sicut dixit vobis. Доси XIII гл. ѿ дословнїи перекладъ Fabr. Иншїи слов. тексти крїмъ Стоян. мають вїдїнну стилїзацію. ²⁾ Fabr. omnes milites. ³⁾ Fabr. credituri estis. ⁴⁾ Fabr. super clavem signantes; Стоян. двѣри запечатлѣвшѣ. ⁵⁾ Fabr. et aperientes non invenistis; Стоян. и знаменїе обрѣтоестѣ цѣла. ⁶⁾ Fabr. custodistis. ⁷⁾ Fabr. pecuniam multam; Стоян. мыто велико. ⁸⁾ Fabr. nos satisfaciemus pro vobis. ⁹⁾ Fabr. et diffamatus est omnibus sermo illorum. Дан. Спер. и прїнесе се слово се отъ іоудѣи даже и до днѣсь, подїбно Пип. і Порф.

[XIV]. И ѣдинъ законникъ именемъ Финеесъ и [И]да мойстръ¹⁾ именемъ Гднинъ и Ага²⁾, сий трѣе прїидоша ѿ Галилѣа въ Иерулимъ и рѣша преднимъ законникомъ³⁾ и всѣмъ въ соньмѣхъ, іако „Іса, ево же вы на крѣте повѣсите, видѣхомъ и съ ѣдинкмандесаѣт аѣпломъ своимъ глѹща, и вѣста сѣдаща на горѣ, иже средѣ маслична⁴⁾, и рекѹще имъ: „градѹще по всемъ мирѣ проповѣдайте всѣмъ людемъ, крѣтаще а во имя ѿца и сѣна и сѣго дѣа; иже вѣрѹ и метъ [и] крѣтитъ с[а], и сѣсенъ вѣдетъ“. и егда тако вѣ глѣ оуѣнкомъ своимъ, видѣхомъ и горѣ градѹща на нѣо“.

Сий слышаше предній законники и старейшины [и] днѣкы⁵⁾ тѣмъ можемъ рѣста: „дадите вы слѣсъ Бгѹу Ілѣсъ и дадите емъ молитвѣ⁶⁾, аще истинна сѣт та, аже видѣсте и слышасте“.

Ѿвѣщавъше рѣша: „живъ Гѣ Бѣ оуѣкъ нашихъ, Бѣ Авраамовъ, Бѣ Ісааковъ и Бѣ Іаколевъ, іако слышашомъ Іса глѹща съ оуѣнники своимъ и видѣхомъ и горѣ градѹща на нѣо, и истиннѣ рѣхомъ!“

Глѣла имъ Жыдове: „молчите и ктомъж не глѣте того“.⁷⁾

И Ѿвѣщаша трѣе мѣжи и рѣша: „аще словеса, аже слышашомъ ѿ Іса и видѣхомъ и горѣ градѹща на нѣо, аще мѣчимъ, грѣхъ имамы“.

Напрасно же вѣстонаша⁸⁾ предній законники, и дрѣжащій законъ Гнѣ заклаша с[а] рекоуѣще: „оуѣже нікому же ваще слово се глѣте, аже намъ глѹще есте ѿ Хѣ“⁹⁾. и оуѣмолиша нѣх⁹⁾ и даша имъ мѣздоу велию¹⁰⁾. и послаша с нимъ трѣи мѣжи, да испроводятъ нѣхъ в землю нѣхъ, да инѣмъ законникомъ ѡстати въ Иерулимѣ¹¹⁾.

Сѣвоковникъша же са вса Иоудѣа и между собою творѹще вопль великъ глѹще: „знаменіе въ Іли[тѣ]хъ ѣ!“¹²⁾ Анна и Кайафа рѣста оуѣтешающе а: „почто слѣгамъ стрегшимъ гробъ Ісовъ ѣ вѣрова[ти], иже рѣша намъ, іако аѣггѣ ѿвали каменъ ѿ гроба? тако рѣша оуѣнници имъ и даша имъ дары многы¹³⁾, да вѣша сице поведали, и вѣзаша тѣло Ісово. то ведите, іако нѣс[ть] вѣровати странномъ ни ѣдиномъж же словеси, имъ же

1) Fabr. Ada praesceptor, у Стоян. даменстръ в оригиналі, з якого переказано се, було певно magister, инші слов. оучитель. 2) Fabr. et Levita nomine Agaeus, Дан. и Icaia Левитениъ; Стоян. и Менегдимъ и Гасимъ. 3) Fabr. principibus sacerdotum. 4) Fabr. in monte Oliveti. 5) Fabr. principes sacerdotum et seniores et Levitae. 6) Fabr. confessionem, Спер. Дан. исповѣданіе. 7) У Fabr. сѣи репліки нема. 8) Fabr. Statim exurgentes; Стоян. вставъше 9) Fabr. vac. 10) Fabr. pecuniam multam. 11) Fabr. ut nullo modo starent in Jerusalem; у нас очевидна помилка; Стоян. да не ивѣмъ законникомъ повѣдетъ въ И. 12) Fabr. Quid est hoc signum, quod factum est in Jerusalem [зам. Israel]? Стоян. что знаменіе. се створено бысть въ Израильтѣхъ? 13) Fabr. pecuniam, Дан. сребро, Спер. злато много.

и ѿ насъ пришла сребро и зовилъно и потомъ ѿкоже наоучихомъ а рещи, тако же всѣмъ поведаша. ли намъ вѣрѣ имете, ли оучиномъ ѿсвѣтъ? ¹⁾

[XV]. И ставъ Никодимъ рече: „право глѣте, чада Иілева. вы слышасте всѣ, ѿже глаша ти триѣ мъжи. присажъ[ше] въ законъ Гнѣ тѣи рѣша: „видѣхомъ Іса глѣща съ оучици своими верхъ горы Масличныя, и видѣхомъ горѣ градѣща на нѣо“. и оучитъ ны писаніе, имъ же вѣжанный прѣрокъ Ілаа вознесень ѣ. и вопрошенъ бывъ Иѣлнски ѿ чадъ прѣрческихъ: „гдѣ ѣ ѿцѣ нашъ Ілаа?“ рече имъ, яко въсхрищенъ бы. и рѣша чада къ нему прѣрческа: „ѣгда дхъ ѣго взѣ и посади ѣго на горѣ Иізралкѣ? развѣ аще и зовоимъ ²⁾ мъжъ с нами, [да] ѡкрѣтъ и дѣтъ горы Иілевы и негли ѡбращемъ и“. и бедаще бахъ ³⁾ и Іелнска, и ходи с ними двѣ дни ⁴⁾ и не ѡбрѣктоша ѣго. и иже послажаша мѣне, чада Иізрава, и послит[е] мужа в горы Иізравы, ѣгда негли дхъ взѣ Іса и негли налѣземъ и и творимъ казнь“ ⁵⁾

И възлюбивша вси люде съвѣтъ Никодимъ и послаша мъжа, и ищѣше не налѣзоша Іса и възпатъ възвратиша сѣ [и рѣша]: „ѡкрѣтъ ходѣщемъ намъ не ѡбретохомъ Іса, но толико ѡбретохомъ Іосифа въ своемъ градѣ Іримафинѣ“.

Сѣ слышавъшей преднѣи законодрѣжници ⁶⁾ и вси люде веселѣще сѣ бахъ и славаще Бга Иілева, имже ѡбрѣктоша Іосифа, ѣго же затвориша в темници и пришедше не оудосиша ⁷⁾. и сътворише велѣи снемъ ⁸⁾ рѣша преднѣи сѣнникомъ: „кимъ закономъ можемъ привести Иісифа к намъ и глѣти с нимъ?“

И вземши листъ книжны ⁹⁾ написаша ко Іосифѣ рѣще: „Миръ твоѣ, и иже с товою сжтъ, всѣмъ миръ! ¹⁰⁾ вѣмы, ѿко съгрѣшихомъ на Бга и на тѣ. рачи оубо ¹¹⁾ и прѣиди къ ѿцѣмъ твоимъ, и дивимъ сѣмъ всѣмъ ѡ и зведеніи твоѣмъ. а вѣмы, ѿко проклатымъ совѣтомъ нашимъ оумыслихомъ противъ тебе ¹²⁾ и Гдѣ приѣтъ тѣ и и звади тѣ ѿ проклатого ¹³⁾ съвѣта нашего. миръ твоѣ, гнѣ Іосифѣ, чѣтныи ѡче сего полка“ ¹⁴⁾

¹⁾ Остатняго реченя нема в словъ текстахъ; у Стоян. якъ у насъ; Fabr. Aut nobis habent [scil. milites] tenere fidem, aut discipulis Jesu. ²⁾ Fabr. sed eligamus; изволити = aus-wählen. ³⁾ Fabr. deprecati sunt; Спер. прѣпрѣше; Стоян. поудише. ⁴⁾ Fabr. tribus diebus, Стоян. в дни, Спер. три дни. ⁵⁾ Fabr. et agemus poenitentiam; Стоян. створимъ казнь на немъ. ⁶⁾ Fabr. principes. ⁷⁾ non invenerunt; Стоян. не дешише. ⁸⁾ congregationem. ⁹⁾ tomum chartae. ¹⁰⁾ Двохъ остатнѣхъ словъ у Fabr. нема. ¹¹⁾ Fabr. Dignare ergo; Стоян. vac. ¹²⁾ quia consilium malignum habuimus adversum te. ¹³⁾ Сѣро слова у Fabr. нема. ¹⁴⁾ Pax tibi Joseph honorabilis ab omni plebe.

И ѿзъбраша ѿ мужа пріятеля Іосифовы и рѣша к нимъ: „ѿгда же прійдѣте къ Іосифу, целуйте мирно, вдающе ебквица листовныа“.¹⁾

Прійдоша же мужи къ Іосифу, целоваша и и мирно даша ебмъ книжица листовныа²⁾. тогда чтннй Іосид книжникомъ³⁾ рече: „сщннъ Гдѣ, тѣ ѿбави зла⁴⁾, да не пролита бѣдет кровь моя! сщннъ Гдѣ, тѣ покры мѧ крилома своїма“. и цѣлоуа Іосифъ мужа пріятѣ и в домъ свой. и въ дрѣгый днѣ възсѣд на осла своѣ и де с ними и доиде въ Іерлмъ.

И тогда слышавше всѣ Жидове подвизаху са противъ зоуоуще и рекуще: „миръ оцтвѣ твоѣмъ⁵⁾, ѡче Іосифе!“

И Фвещавъ же Іосид рече: „мир всемъ соньмоу“.⁶⁾

И целоваша Іосифа всѣ, и пріятѣ и Никодимъ в дом свой, твора веліе пріатіе⁷⁾.

И въ дрѣгый днѣ въ патокъ Анна и Канафа [и] Никодимъ рѣша Іосифоу: „даждь ѿповѣднѣки⁸⁾ Бгѣ Іилевж, ѿповѣж нам все, их же въпрошенъ бѣдеши. имже невесели ебхѡм тѣм, имъ же погреве тѣло Ісво, и затворыше та в темници не оверѣтохѡмъ, и дваше са ебмы сѣло, дондеже та приахѡмъ преднй⁹⁾. ѡ Бгѣ¹⁰⁾, ѿповѣжъ намъ вса, что ѡ тобѣ сѣтворенно е!“

И Фвещавъ Іосифъ рече: „ѿгда мѧ затвористе въ патыи днѣ¹¹⁾ ѡ вечера¹²⁾, ѿгда стоа на мѣтве ебху в сѣвѡтѣ полоунощи, Фвръзена бѣ хлѣвина ѡ четырь оугла¹³⁾, и видѣху Іса іако молнн свѣт, и ѡ козни до полѣ падоху на земли. и имъ за рѣкж мою воздвиже ма ѡ землѧ, и влага воднаа обѣла ма¹⁴⁾, и оверыса¹⁵⁾ лице моѣ лобыза мѧ и реч[е] ми: „не ѿзволи воати са!¹⁶⁾ смотри мене и виждѣ, іако азъ ебмъ!“ и оуѣзрѣх и рѣх: „оуѣчитель Іана“. и рѣче ми: „нѣсьмъ азъ Іана, но азъ ебмъ Іс, ѿго же ты тѣло положи въ гробе“. и рѣх к немъ: „покажи ми гробъ, и дѣже положихъ тѧ“. и имъ за рѣкж мою приведе мѧ на мѣсто, и дѣже положихъ и, и ави ми плат и оуѣрѣс, имъ же глѣв ѿго пових; тогда познах, іако Іс есть, и молих и и рѣх: „блѣвенъ градый во имя Гнѣ!“ и держа за рѣкж мою и веде мѧ во Аримафею в домъ мой и рече ми: „мир тобѣ!“

1) Fabr. epistolam. 2) libellum epistolae. 3) cum legisset. 4) qui liberasti me ab Israel. 5) Pax in introitum tuum. 6) omni populo. 7) magnam susceptionem. 8) Da confessionem. 9) usque dum te suscepimus praesentem. 10) Coram Deo. 11) in die paraseeve 12) ad vesperam. 13) a quatuor angelis, у деяких рукоп. angulis. 14) rosque perfudit me. 15) extergens. 16) Fabr. Noli timere.

донд[е]же до мѣ. днѣ не ѡидеши ѡ храма своего. азъ же ѡидѣхъ къ юнѣишимъ моимъ¹⁾

[XVI]. Ёгда всѣ сѣ слышаша преднѣи сѣеннѣемъ²⁾ и дрѡзѣи законодрѣжци и дѣици, съдрогнѣша сѣ³⁾ и выша ѡко мѣртѡи, и подоша на лицѣхъ своихъ на земли, и въздыхающе⁴⁾ къ совѣтѣ рѣша: „что се ѣ знаменіе, ѣже сотворено ѣ въ Иѣи⁵⁾ вѣкмы ѡца и мѣтеръ Ісѡса⁶⁾“.

И ѣтеръ днакъ⁶⁾ рече: „азъ знахъ, ѡко ѡцѣ ѣго и мѣи ѣго⁷⁾ вѣста воша сѣ Бѣа и мѣтѡвъ прѣно въ цркви, мѣтѡвъ и съжиганнѣ жрѣтѡвѡу жрѡща Бѣс Издрѡвѣ. и ѣгда приатъ великѣи законникъ Сѣмеѡнъ, дрѣжа и на рѡвѣ и рече ѣмоу: „нѣне пѣстиши равѣтѡу твоѣу Бѣдко по словеси твоѣмъ нынѣ вѣ мире, ѡко видѣста ѡчи мои сѣнѣе твоѣе, ѣже оѡготова прѣд ѡчима всѣхъ людѣи: свѣтъ во ѡвленіе ѡзыкъ⁸⁾ и во славу людѣи твоихъ Изрѣлла“. тако же и тѣхъ стѣи⁹⁾ Мрѣно мѣтеръ Ісѡса и рече ѣи: „скажѡу тобѣ ѡтрока сѣго: сѣ поставленъ ѣ вѣ напастъ¹⁰⁾ и въ воскресеніе многымъ, въ знаменіе прѡтивленію, и тобѣ самой прѡйдетъ дѡшъ копѣ¹¹⁾, и тогда ѡватъ сѣ многыхъ сѣдцѣ помышленѣа“.

Тогда рѣша всѣ Жидове: „послемъ кѣ тѣмъ трѣмъ моужемъ, иж[е] рѣша видѣвшѣ ѣго съ оѡченикы своими въ горѣ Масличнѣи“.

Томъ же бывшѡ прѣидоша и въпрѡшени выша, ѡвѣщающе ѣдинѣкы оѡсты рѣша: „живѣтъ Гѣ Бѣ Изрѣлкѣ, ѡко видѣхомъ Іса съ оѡчѣики своими и въиспрѣ¹²⁾ градѡще на нѣво“.

Тогда Анна и Кайафа разлѡчиша дрѡгъ ѡ дрѡга и въпрѡшающе по ѣдиномъ, ѣдинѣ[мъ] оѡмом¹³⁾ и истиннѣ рѣша, видѣвшѣ Іса и¹⁴⁾— воиспрѣ градѡщѣ горѣ на нѣво¹⁵⁾. тогда Анна и Кайафа рѣста: „законъ нашъ дрѣжитъ¹⁶⁾: въ оѡстѣхъ двою или трѣхъ послѣдѣхъ всѣако слово стѡитъ. ѡвѣч[е] се речем¹⁷⁾, и мѣже вѣженнѣи ѣноу възлюбѣи сѣ Бѣоу и взатъ ѣсть словомъ Бѣжимъ, и вѣженнаго Моу сѣа тѣкло не ѡврѣтѣ сѣ, Илѣи¹⁷⁾ прѣрка смѣртѣ не вѣи изѡкрѣтена¹⁷⁾. Ісѣ прѣданъ вѣи Пилатѡ и въенъ и ѡплеванъ, трѣнѣемъ вѣнчанъ и копнемъ прѡводенъ и на древо распѣт и мѣтѡвъ вѣи и тѣкло ѣго ѡцѣтѣи Иѡсефъ вложи въ грѡвѣ новѣи. и спѡвѣдали ѣ видѣвшѣ и съ живыми, и ѡвѣи трѣи мѣжи повѣдающе сѣтѣ видѣвшѣ и съ оѡчѣики своими въ горѣ Масличнѣи и въиспрѣ градѡщѣ на нѣво!“

1) Fabr. ad discipulos meos; юнѣишимъ = Jünger. 2) principes sacerdotum. 3) stupefacti sunt. 4) exclamantes. 5) in Jerusalem. 6) quidam Levita. 7) multos de cognatione sua. 8) ad revelationem gentium. 9) benedixit. 10) in ruinam. 11) gladius. 12) manifeste. 13) unanimiter. 14—15) vac. 16) continet. 17) Sed quid dicimus? 17—17) vac.

Отеє є перша половина так названого Нікодимоного євангелія, що в грецьких текстах находить ся як окрема цілість па. *Ἐπιτομήματα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*, а в латинських свідощтвах зоветь ся коротко *Acta Pilati*. Ще на грецькім ґрунті сей твір був злучений до купи з вньшим апокріфом, написаною будцім то Левкієм і Карином повістю про Ісусів зхід до пекла (по латині *Descensus*), і ті оба, первісно зовсім окремі твори, злучені в одно і перекладені на латинське, одержали в західній Европі назву Нікодимоного євангелія. На старословянську мову сей апокріф був перекладений дуже вчасно, правдоподобно ще в XII або XIII віці, і то, як доказали праці новіших учених, не з грецької, а з латинської мови. Се була так названа ширша редакція апокріфа, а радше компіляція обох згаданих творів. Крім сего, також дуже давно, перекладено з грецького першу часть апокріфа (Пилатові акти), і се є тзв. коротша словянська редакція. На ділі ж, в прирівнаню до компільованої, вона зовсім не коротша, а противно, її остатні розділи (XIV, XV і XVI) мають стилізацію значно відмінну і обширїйшу від латинської редакції. Копій тзв. ширшої редакції заховало ся дуже не багато, і на жаль, доси є опублікована тільки одна і то зовсім не найвчаснїйша, бо з XVI в., сербська, видана Стояновичем (Гласник српског ученог друштва 1875, т. XV, стор. 89—120). Друкуючи сей текст я користував ся сим виданєм тільки починаючи від стор. 257, а надто крім латинського тексту Фабріція (*Codex apocryphus Novi Testamenti*, 238—274) текстами коротшої редакції опублікованими у Пипіна (Памятники стар. русск. лит. III, 90—100), Порфірева (Апокр. сказ. слов. зав. по рукоп. Солов. библ. 164—183) і двома сербськими текстами, з котрих один надрукований Давічичем (*Starine*, IV, 131—143), а другий Сперанским (Славянскія апокрифическія євангелія, Москва, 1895, стор. 106—112). Другу частину апокріфа, тоб то *Descensus*, подаємо в дальшій розділі отсего тома.

М. Ковельська Палея, к. 281 г. — 300 г.

(Слово ѿ моуцк Гӓ Сїса нашего Ісѣк Хӓ ѿ ѿ по-
грѣкенїй тѣла Гїа ѿ ѿ воскреснїй Моуїсѣѣя великого
законодавца, дѣѣнїѣ стѣмѣ Трѣца. Гїѣ влѣви ѿ ѿ ѿ.
чтемь в сѣѣ. великѣю). Бѣѣ ѿма стѣмѣ Трѣца начноуѣ са
дѣѣнїѣ Сїса нашего Ісѣ Хӓ, ѿѣѣ ѿвѣртѣ ѿѣѣдосїѣ великїѣ црѣ
ѿ Римѣ, сѣѣѣтнїцнї же при Понѣк [sic!] Пилатѣ, кѣ ѿвѣстнїѣх

книгах ісѣтворено въ, въ дї. лкто црю Тиверію црю моурскѣ [sic!], Иродоу сїж црю галелѣискѣ въ дї. лкто влѣчьствующю, въ 5. мѣцѣ рекомый марот, оу первый ден мѣца марта рекомаго соухаго, свѣтъ дающа Марофиноу и Велидоноу, въ д-тоє лкто вѣрноє и оу вѣвторое к гѣствин сїенныхъ оудесѣ Ибсефа и Каїафа, колѣнкъ много и мѣщи по вѣртѣ Гни, дѣлаий єсть Никодим дѣиїа по старѣишинѣ сїенныхъ инѣхъ Ибудей, заповѣда самѣ Никодим писемнѣ єврейскѣ¹⁾.

[I]. Анна и Каїада и Симионъ и Фадѣй, Гамалилѣ, Июда, Левѣ и Нефалимѣ, Александрѣ и Еусоурнѣ²⁾ друзїи Иудеѣ [в рукоп. ноусюдѣ]³⁾ и прїишоша к Пилатови противѣ Иѣси, хоулоу на него покладающе, и много начаша вадити на него рѣкѣще⁴⁾: «Ѡ Ибсефа древодѣла сїѣ и Ѡ Марїа рожшаго са [вѣкмы], и глеть са Сїѣ вѣїи и црѣ. и не то и єще єдино, но и сѣботоу ѡсквернаєть и ѡцѣ нашихъ хоует законѣ ісказити [в ркп. ісказати]».

Реч[є] же Пилатѣ княз: «что єсть істворилѣ? чим хоует разорити законѣ?»

Они же рекоша: «мїи, княж[є], и млємъ законѣ, и соуботоу не дѣлати ничего ни цѣланти никого, а сїи цѣлаєть храмїи и слоукїи и слѣпїи и глѣхїи и неприязнїи цѣлаєт оу соуботоу Ѡ злыхъ дѣлаѣ».

И реч[є] и мѣ Пилатѣ: «почто злыхъ ради дѣлаѣ?»

И рѣша ємоу: «влазнитель єсть старѣишинамъ неприязнымъ Вельзабулоу, и тѣмѣ игонит неприязни и оу си ємѣ покрови сѣт».

Пилатѣ же реч[є]: «сїи не сѣтѣ в дѣк нечѣтѣ вѣнѣ игоняще са, развѣ вѣїиѣ силоу».

И рекоша Иудей Пилатоу: «княж[є], ѡсподне, просим мѣти твоєѣ, повели нам стати предъ собою, предъ своимъ столпомъ сѣдовымъ⁵⁾ и выслухай нас».

И тако Пилат княз повелѣ призвати сотника⁶⁾ предъ са и реч[є] ємоу: «чи приведенѣ єсть се сдѣ Ісѣ рекомый? шедѣ повели ємоу прїити передъ мене».

Сотникѣ же скоро вонѣ идаше и знаше Іса и прїиєд и молаше са ємоу, и носѣ оуброускѣ ісвитѣ оу роуцѣ своєї⁷⁾, и про-

¹⁾ Про титул і вступ Никодимового євангелїа див. передмову до сего тома, де введено відміни ріжнихъ текетїн. ²⁾ Стоян. Сирїи. ³⁾ Стоян. соудїе. ⁴⁾ Стоян. противно на Іоуса хоуєште отъ многихъ вадѣ злыхъ рекоуште. ⁵⁾ Стоян. прѣдѣ твоимъ соудїимъ прѣстоломъ. ⁶⁾ Стоян. десетника. ⁷⁾ Fabr. et fasciale involutorium quod ferebat in manu sua; Стоян. и оуброуєскѣ несѣ въ роуцѣ своєи.

стре ѿ земли гл҃а: „Гїи, ѿди по оуброуѣцу сѣмоу, княз зоветь тебе. ѿди оубоутрь предъ княза“.

Се же видѣвъше Юдѣи, што ж сотникъ таковоу честь дѣлаетъ Ісѡхъ, ѿ оуборѣ навадиша на него Пилатови¹⁾ князю рекъше такъ: „ты, дѣи, о гїине, послаа сотника по Ісѡа позвати ѣго предъ са, ѿ сотникъ, дѣи, пришедъ не клеча ѣго голосомъ пришедъ²⁾, но [въ рукоу. да] молитъ са ѣмѡ ѿ оуброуѣкъ распростеръ по земли предъ нимъ ѿ реч[ѣ] ѣмоу: „Гїи, поѿди, княз зоветь тебе“.

И призвѣ княз сотника ѿ реч[ѣ] ѣмж: „чемъ тако хвалѣ ѿ чѣ дѣлаешъ Ісѡи?“

Ісѡ же ѿѣше не вѣидѣ оубо храмнижъ тоуоу предъ княза³⁾. ѿ реч[ѣ] сотникъ: „ѣгда, дѣи, послала ма ѣси, осподине, оубо ѣрлмѣкъ ко Ѣлександрови, ѿ видѣхъ Ісѡа сѣдаща на ослати ѿ отроци ѣврѣистїи звахъ гл҃це: „о санна, сїжъ Дѣдѣкъ!“ ѿ оу си держаще оубо рѣкахъ своихъ кътвнѣ, а дроузіи постилаютъ, вижю, ризы свои предъ нимъ по пѣти, рекъши: „сїси, ты ѣси къ вѣккѣи сїенѣ на нѣскѣхъ⁴⁾ ѿ градѣи къ ѿма Гїе“.

И тако крикнуоуша оу си Жидове говораще на сотника: „отроци жидовскїи жидовскїи зваша, по чомъ пакъ ты кражмѣла? а ты рѣчи ѿхъ не знаешъ, а они ѣврѣискимъ ѿзыкомъ говорятъ“.

И рече же имъ сотникъ: „видѣхъ Жида стоѿщаго диваща са томжъ, ѿ рекохъ ѣмж: „чтѡ то ѣсть, ѿже зоветьса жидовскимъ ѿзыкомъ: „о санна?“ ѿ реч[ѣ] ми тоѣ: „то толкѣтъса: „Гїи Бѣ ѿсцѣлан ма“, а ли „Гїи Бѣ сїси ма“.

Пилатъ же оуспїиталъ Жидовъ стоѿщихъ предъ нимъ: „вѣи пакъ вѣдѣете, што то зоветьса жидовскимъ ѿзыкомъ: о санна?“

Они ж[ѣ] рекоша: „то ѿсказаѣтъса, ѣже глѣтъ сотникъ“. тако оумолчаша.

И реч[ѣ] княз Пилатъ к сотникѡ: „оубеди ѣго сѣмъ которымъ хочешъ закономъ“.

И тако сотникъ ѿде скоро по Ісѡа, ѿ також[ѣ] ѿсѣтвори, ѿко ѿ первоѣ, такимъ же закономъ, реч[ѣ] Ісѡи: „Гїи, ѿди вноутрь оубо храмнижъ, княз зоветъ тебе“.

Тako вшедъ Ісѡхъ. Жидовъ же стоѿще ѿхъ множество, ѿ нѣкїи ѿсѣ оубоужемъ людие тоу стоѿще. тако Ісѡ оубоужпи оубо хра-

¹⁾ Fabr. exclamaverunt ad Pilatum; Стоян. възгласише Пилатоу. ²⁾ Текст попований, остатнїи слова маб. відповідають латиньскому voce p̄aeconis. ³⁾ Сего реченїа нема ні у Фабр., ні у Стоян., ні в иньших слов. текстах. ⁴⁾ Стоян. попований: спаси ты еси въ бѣсѣхъ соуштенъ; Fabr. salva nos, qui es in coelo, benedictus...

миноу пред княз[а], и ѓроужіа не могоша оудрѣжати люде тий, и тако оускъмъ иъ ржкъ оупадоша на землю ѓроужіа, повинѣша са ісви ѓроужіа на знаменіе и оумолиша Епса іса. видѣти же никого не видѣша шнимающа ш ни х ѓржѣа, а ѓржѣа их на знамѣніе поклониша са и покориша са Гѣи и молиша іса най-болше.

И Жидове же противъ людем тѣм ѓроужіа носителемъ ропташа. Пилатъ же реч[е]: „видим, штож естъ се знамѣніе, како шроужіа таіа покораютса ісоу, люде тий не можт дерѣжати ѓроужіа оу ржках своих“.

И рикѣша Жидове Пилатоу: „видим, княж[е], штож поклонили са ѓроужіа ісоу, и видим, штож естъ знамѣніе се: штож молатса ѓроужіа носители ісж, того дѣла падают ѓроужіа иъ ржкъ их“.

И призвавъ же княз ѓроужіеносци моужи тий и реч[е] имъ: „чемж такъ дѣлаете?“

И рекоша же ѓруженосци тий: „мы есмѣ моужи поганци, црквам раби¹⁾. которым законом имамѣ молити его? держаще ѓржѣа и поклониша са емж, глше молаше са ісж“.

И реч[е] Пилатъ к старѣишинам сѣймоу жидовскомѣ, къ старцем полкѣ их: „оѣкрѣте моужк крѣпльшии дрѣжати ѓржѣа, и оувидим, аще ѓ тѣх покоратса ѓржѣа“.

И тако старѣишннѣ жидовскѣи вѣвраша мжжіи вѣ. силнѣиши тѣхъ, шестъ на [один] страннѣ, шестъ на дрѣжѣи страннѣ, и тако повелѣша дрѣжати ѓржѣа пред ѓчима княз[а].

И реч[е] Пилатъ сотникѣ: „выженъ конъ іса²⁾ пред приторию, (еже естъ искориче),³⁾ и оуведи его сѣмъ ѓпатъ пред насъ которым хота законом“.

И изыде же ісж конъ прѣд исъѣтницу, сѣтникъ же призва іса и моужи тѣи, штож даша имъ шроужіа дрѣжати⁴⁾. и почалъ клати са им здравѣмъ црѣвым, река такъ имъ: „штож вѣ есте крѣпко дрѣжали ѓржѣа оу роуках своих, которо еждет знамѣніе оуходащю ісж вѣтрь пред княз[а]. аще ли не оудержите ѓржѣ[и] тѣх, то ваша главѣи оусѣкнѣ“.

¹⁾ Стоян. царствоу ти раби, Fabr. templorum servi. ²⁾ Fabr. Ejice Jesum foras; Стоян. изведи вѣнь Ісоуса. ³⁾ Стоян. соудилиште; у Фабр. тут ані згадки про преторию, ані глосси до сего слова нема. ⁴⁾ Стоян. И вѣнь иде прѣд вѣштницу Ісоусъ и десетникъ, призвавъ же Пилатъ сие, имъ же повелѣ дрѣжати...

И повеле Ісѣж внити внѣтрѣ пред себѣ кѣторое. и сътвори сътникъ тацѣмже законом, како и прежде, и много моли сътникъ Іса, дабы шел веруѣ по оубрѣсѣж ѣго. и иде по нему Ісѣж внѣтрѣ пред княз[а], и се идѣшѣж ѣмѣж и тако поклониша сѣ ѣмѣж ѡрѣжѣи тѣи оу знамѣнїе и моли Іса.

[II]. Пилатъ же видѣ Іса¹⁾ страхомъ въ ѡбѣятъ, видѣши чюдо сїе, и тако оубрѣхати сѣ ѡ чеснаго стола своѣго. и оу тѣи час Пилатова [в реч. Пилотова] жена, ѣи же имѣ Проклѣла, присла слѣжѣ к Пилатѣ князю свѣемѣж говорачи ѣмѣж: „ничто ж[е] не дѣи праведникѣ томоу, много во потерпѣхѣ ѣго дѣла оу сїю ноцѣ“.

И рекоша Июдѣи к Пилатѣ: „разжѣмѣи, княж[е], штож ѣсмо рекли тебѣ, штожѣ влазнитель ѣсть. смотри-тѣ-ко, штож сонѣ оубрѣже женѣ твоеї!“

Пилатъ ж[е] реч[е] Ісѣви: „слышишь ли, што сїи глѣтъ [ѡ] тебѣ? а ты ничтож[е] не рекѣ ѣси имѣ?“

И реч[е] имѣ Ісѣ: „ѡще въ не имѣли власти, не говорили [въ] того. кождѣи мѣтъ оубѣста свої; штож хотѣт, то говорѣт, добро илї зло, сами тїи видѣт“.

И ѡвѣщеваше старѣишинѣи жидовскѣи и рекоша Ісѣви: „что се мѣи видим? первое ти реч[е]мѣ: ѡ прилюбодѣянїѣ родил сѣ ѣси. Иродъ въ Вифлеѡмѣ извилъ младїнца тебѣ дѣла. тако истворил Иродъ тебе дѣла. оубторое: ѡцѣ твої Иѡсїд, а мѣи твоѣ Мрїѣ, и вѣжаста оу Ѣгїпетѣ, занеже не имѣѣта надежѣ оу людѣх“.

И рѣша же нѣкции пристѡїщїи смирѡюще сѣ²⁾ ѡ Июдѣи: „не наречем ѣго ѡ прилюбодѣянїѣ сѣша, развѣ вѣдаем оубсї, ѡко ѡбрѣчена въ Мрїѣ Иѡсїфови; нѣс[тъ] рожен сїи ѡ люво-дѣянїѣ“.

И реч[е] Пилатъ къ Июдѣимъ, иже говорѣт ѡ люводѣянїѣ: „си слово ваше нѣс[тъ] истинѣна, штож ѣсть истово ѡбрѣченїе истворено³⁾, ѡко же [в реч. не] глѣте ѡ ѣзыка своѣго“.

Рекоста же к Пилатѣ Анна и Клаѣфа и всѣ множества Жидовѣ кликнѣша ѡко ѣдинѣмѣ глѣмѣ: „ѡко ѡ люводѣянїѣ ѣсть роженѣ и влазнитель ѣсть, а сїи странни сѣтъ оубѣнци ѣго“.

Призвѣвъ же Пилатъ Аннѣ и Клаѣфѣ и реч[е] к ним: „что сѣтъ странни?“

¹⁾ Стоян. видѣвъ се. ²⁾ Стоян. свѣраюште се; Fabr. benigne. ³⁾ Fabr. quoniam desponsatio facta est; Стоян. имѣ же обручение сѣтъ створено.

Ќни же рекоша : „погании сѣть и ѿнѣ истворени сѣть Июдѣи. тѣи жь то и молвѣт : „нѣс[ть] ієсть рожєнѣ ѿ любовдѣиїѣ“.

Рѣша же Лазерь и Ѡклѣѡнѣ¹⁾ и Антонѣ и Иѣковѣ и Заралѣш²⁾ и Самѣилѣ и Адекѣ и Агеней³⁾ и Койпѣ⁴⁾ и Агрипа и Ѡмѣицѣ⁵⁾ и Июда : „мѣи не странни рожєни ієсмь, ино чада ієсмо июдѣиска и истиннѣ гѣмь. мѣи гѣмь, вѣ. моужь : ѡбрѣченіє право бѣ“.

Реч[є] же им Пилат : „каинѣкти ми са црѣвѣмь здравѣем, аще нѣс[ть] ѿ любовдѣиїѣ рожєнѣ, аще истиннѣ гѣтє?“

И рекоша к Пилатѣ : „мы имаем законѣ не клѣти с[а]; грѣхѣ великѣ ієсть нам клѣти са црѣвѣмь здравѣем, а црѣ ієсть іѣко и Хирѣвим⁶⁾, а мы ієсмѣи должни смєрти“.

Реч[є] же Анна и Каїѣфа к Пилатѣ : „сѣѣ вѣ. не вѣрѣжѡтъ, іѣко ієсть рож[є]нѣ ѿ любовдѣиїѣ. клѣзнитель ієсть, нарицѣет же са Сѣиѣ Бжїи и црѣ, мы же не вѣрѣжем“.

Повелѣ же Пилат оуѣнити полкѣ вонѣ развѣкѣ вѣ. мѣж предним, иже рѣша : „нѣс[ть] рож[є]нѣ ѿ прилюбовдѣиїѣ“. а Иѣсѣ заповѣда ѡлѣчити са ѿ полкѣ того ѡкрѡмѣ. и реч[є] же имъ Пилатѣ : „за кѣю рѣчѣ хѡщєтє оуѣвити и?“

И рекоша [в рєш. речє] : „Анна и Каїѣфа гнѣкѣ имаєтѣ на совѣк⁷⁾, иже оуѣ сѣботѣ и сѣклѣтѣ“.

И реч[є] имъ Пилатѣ : „за доврѣтѣ дѣкла хѡщєтє оуѣвити и?“

И рєкше же : „ей, гї“.

[III]. Пилатѣ же гнѣвом исполнив са за⁸⁾ слово их и клѣтѣ и⁹⁾ и иде вонѣ пред сѣвѣтницию и реч[є] людемѣ тѣмь : „послѣжѣ имаю на то сѣнце и молю са, іѣко ни єдїнаго грѣхѣ не ѡбрѣтѣю ѡ члѣкѣ сѣмь“.

И рекоша оуѣси : „аще бы не былѣ злодѣи, не придали быхом єго товѣкѣ, ѡсподниє княж[є]“.

И реч[є] имъ Пилатѣ : „поймѣтє жь вѣи єго по законуу вашємѣ и сѣдѣтє єго“.

И рекоше же Пилатѣ : „намѣ єго нѣкакѣ оуѣвити, нам бѣ реклѣ : „не оуѣвиїѣ никого же“. развѣкѣ точ[ї]ю товѣкѣ“.⁹⁾

1) Fabr. Asterius, Стоян. Оштеринѣ. 2) Fabr. Caras vel Cyrus, Стоян. Герась, Спер. Аммарѣ и Зїра. 3) Стоян. и Дїякѣ, Идїей; Fabr. Isaac et Phinees; Спер. и Фуносѣ. 4) Стоян. Спер. Криспѣ, Fabr. Crippus v. Crispus. 5) Fabr. et Annas, Стоян. отѣ мѣси, Спер. вас. 6) Сєї вставкѣ нема в жаднїм иньшїм текстї; Стоян. патомїсѣцѣ : сами да клноутѣ се по здравїю царевоу, аще ли иѣсть, яко же рѣхомь. 7) Стоян. нанѣ. 8—9) Сїх слѣв нема анї у Фабр. анї в иньших слѡв. текстѣх. 9) Fabr. остатнє речєнє вложено в уста Пилатѣ; Стоян. вас.

И скоро же Пилатъ оушед оу совѣтницю и призва Ісѣа пред себѣ точкю ѣдинаго и реч[ѣ] ѣмж: „ты ли еси црѣк ѱюдѣевскъ?“

Оуѣкша Ісѣк Пилатъ реч[ѣ]: „ѡ совѣкъ ли ты глѣши, или инии рекоша ти и ѡ мнѣ сѣдѣици¹— ис токою¹?“

Оуѣкша Пилатъ и реч[ѣ]: „не вѣси ли, ѣко азъ [не] ѣсмь Іюдѣининъ? родъ твои и прѣднѣи свѣщенїа и придаша тѣ мнѣ. и чѡѡ истворилаъ еси?“

И реч[ѣ] ѣмж Ісѣк: „црѣтво моѣ нѣс[тъ] сего мира. аще вѣи вѣило, [свѣги] моѣ оузбраиши вѣиша²) мене и не приданъ вѣх. ии нѣк црѣтво моѣ нѣс[тъ] ѡсюдѣ.“

Реч[ѣ] же ѣмж Пилатъ: „црѣк ли еси тѣи?⁴

И рече Ісѣк: „тѣи глѣши, ѣко црѣк азъ ѣсмь“. и³— пакѣи реч[ѣ] Ісѣк Пилатови³): „азъ на се роженъ ѣсмь, на се прѣидохъ, да всѣкъ, иже ѣсть истиннѣк⁴), и послашает мене“.

И реч[ѣ] ѣмж Пилатъ: „что ѣсть истинна?“

И реч[ѣ] ѣмж Ісѣк: „истинна ѡ нѣсе ѣсть“.

И реч[ѣ] же ѣмж Пилатъ: „оу зѣмныхъ истинны нѣс[тъ]?“

Реч[ѣ] же Ісѣк Пилатови: „смотри истиннѣи, како вѣдоут сѣдими ѡ тѣхъ, иже и мѣт власть на земли“.

[IV]. Оставивъ же Пилатъ Ісѣа оу совѣтницѣи, и вонъ иде ко Іюдѣем и реч[ѣ] имъ: „азъ ни ѣдиногѡ грѣха не ѡвѣтѣю в немъ“.

Рѣкша же Іюдѣи: „сей реч[ѣ]: „могж разорити храм [в рѣп. град] сей и трими денми сѣиздати и“.

И реч[ѣ] имъ Пилатъ: „кии храмъ?“

И рѣкша ѣмж: „ѣже созда Голомон ѣ. и ѡ-ю лѣт[м]⁵), сѣи реч[ѣ] раздржшѣи и трими днѣи издѣлати“.

И пакѣи же реч[ѣ] имъ Пилатъ: „вез виннѣи ѣсми азъ ѡ крови чѣлка сего, вѣи оузрѣтѣ“.

И рѣкша же ѣмж: „кровъ ѣго на насъ и на чадѣхъ нашихъ“.

И призвавъ же Пилат старѣки и хъ, свѣщенныа бучитѣла, и реч[ѣ] имъ: „не гѣтъ дарме вадѣи на него! ѣже глѣте ѣмж на смѣртъ, виннѣи оу том не ѡвѣтѣю ѣмж, што ѡ ѡцѣпенѣи и ѡ свѣрненѣи сѣвотѣи“.

Рѣкша же стѣню даюци⁶), дѣйконы и старѣкишѣи Пилатовѣи: „честь црѣк иже хѣлит, повиннѣк ѣсть смѣрти; сѣи же прѣтивъ Боу хѣлѣт“.

¹—¹) Fabr. Стоян. вас. ²) Стоян. възбраиши быше. ³—³) Стоян. вас., Fabr. як у вас. ⁴) Стоян. иже есть отъ истинны. ⁵) Стоян. ѣ. и шестѣю лѣтъ; Fabr. qua triginta sex annis. ⁶) Fabr. sacerdots.

Пилатъ же казалъ Июдѣемъ ѿйти вонъ ѿсь совѣтницы, ѿи призвавъ Пилатъ пакѿ Іса ѿ реч[ѣ]: „что вѣдѣлаю твоѣ?“

Реч[ѣ] же Ісѣ Пилатови: „ѿко же дано ти ѣсть“. ¹⁾

И реч[ѣ] Пилатъ: „како дано ѣсть?“

И реч[ѣ] Ісѣ Пилатови; „ѿко ѿ Месѿск ѿ прѣри, ѣже глѣтъ ѿ мѣцк сей ѿ ѿ вѣскрѣнїи моемъ“.

Слышаше же се Июдѣи ѿ рекоша Пилатѣ: „чи ѿ ѣще хочеш ѿ него волшеѣ хлѣнѣ прїнати?“

Реч[ѣ] же Пилатъ къ Июдѣемъ: „ѿще ли слово се ѿ хлѣнїи ѣсть, поймѣте жѣ ѣго вѣи ѿ кѣдѣте [в рѣп. видѣте] ѣго къ вѣшемѣ соймѣ [ѿ] по законѣ вѣшемѣ сѣдѣте ѣмѣ“.

Рѣша же Иудеи Пилатови: „законъ нашъ ѣсть: ѿще мѣж мѣжеви согрѣшнѣтъ, повиненъ ѣсть прїнати мѣ. ѣдиногѣ мене, а ѿже на Бѣ хлѣствѣтъ, каменѣемъ повѣнѣ вѣдетъ“.

Реч[ѣ] же ѿмѣ Пилатъ вѣторѣе: „ѿще си слово хлѣнъ ѣсть, поймѣте ѿ по законѣ вѣшемѣ сѣдѣте ѿ“.

И рекоша ж[ѣ] Июдѣи Пилатѣ: „мы хотимъ на крѣтѣк пригвоздити ѿ“.

И реч[ѣ] ѿмѣ Пилатъ: „нѣс[ѣтъ] добро“.

И оузрѣ кнѣзь оу полкѣ стѣѣщихъ людїи, ѿ видѣ многа плачуща сѣ люди жидовѣскыѣ, ѿ реч[ѣ] оу совѣк помѣсливъ²⁾: „не все множество хочеть оуморити ѣго“.³⁾

И рекоша же старѣишинѣи Июдѣемъ Пилатѣ: „того дѣла оусе множество прїидѣ оуморити ѣго“.

Реч[ѣ] же Пилатъ къ Иудеямъ: „что злѣ истворилъ [ѿко да] оуморити ѣго? За то ль, што ж молвнѣтъ: Снѣ Бжїи ѣсмѣ ѿ црѣ?“⁴⁾

[V]. Нѣкто же Никодимъ, моужѣ людѣскѣ⁵⁾, ставъ предъ княземъ ѿ реч[ѣ]: „прошу, ѿсподнѣ княже, милосердїѣ твоѣго, велиш ли ми рѣци слово нѣкоѣ“.

И реч[ѣ] ѣмѣ Пилатъ: „рѣци“.

И рече Никодимъ жерцемъ ѿ всѣмъ людѣмъ: „чѣго ѿщете ѿ сѣмѣ члѣцк? сей члѣкъ многѣ знамѣнїѣ иствори чудна, такихъ ко чудѣскъ нѣкто не иствори. прос[ѣ]тѣ⁶⁾ ѣго⁶⁾! не истворилъ ѣсть злѣ нѣкоѣго ж[ѣ]. знамѣнїи си сѣтъ вѣжїѣ. ѿще ли ѿ члѣкъ вѣ-

¹⁾ Fabr. sicut dictum est; Стоян. яко же есть речено. ²⁾ Fabr. et dixit ad principes sacerdotum Judaeorum; Стоян. и глагола. ³⁾ Fabr. desiderat eum mori; Стоян. хощеть его оубяспоу быти. ⁴⁾ Остатне речено у Фабр. і Стоян. в рѣпѣка Жидѣв. ⁵⁾ Стоян. вѣтеръ моужѣ, князь людѣскѣ. ⁶⁾ Fabr. Стоян. вас. Спер. небрѣзѣте его ни совѣтуите о немъ злѣ.

дѣт, и разрѣшат сѧ. вѣдаѣть, штожь Моисѣи въ послан ѿ Бѣ оу ѿ Египетѣ и створи знамѣнїѧ, штожь ѣмѧ казалъ Бѣ и створити предъ црѣмъ фараѡномъ ѣгѣпетскимъ. быша же оу црѣѧ фараѡна моудрѣци вѣлхвовѣ и ѡни таѣжь знаменїѧ дѣлаша, имена же имѣ быша Ѣмнѣшъ, а дрѣгомѣ Мандрѣшъ. и таѣжь и створиша знамѣнїѧ, штож и Моисѣи, имѣли же ихъ тогда ѿ Египетѣ и іако и Бѣ знаменїѧ тѣхъ ради. ѡни же погывоша, занеже не ѿ Бѣ знаменїѧ таѣ, а иже хтѡ послѣшалъ ихъ, и разнидоша. а въ поустѣѣ чѣла сего, нѣс[тъ] грѣшенъ¹⁾

И рекоша же Юдѣи Никодинѣ: „тѣмъ молодѣши нег[о] ѣси²⁾, слово за него молвиши“.

И реч[е] Никодинъ: „кнѧз оу нѣ ѣсть³⁾, а слово за него творитъ? видите-ль, не посади ѣго црѣ чресъ честкѣ снѡ“⁴⁾

Юдѣи же нестовѣше сѧ⁵⁾ и скрѣжѣюще зѣвѣи своимъ на Никодинѧ гѣше: „и правдѣ ѣго прїѣмши и в части ѣго товѣкѣ и с нимъ вѣдетъ“.

И реч[е] Никодинѣ: „вѣди то! прїѣмѣ азъ, іакожъ рѣстѣ“.

[VI]. Юдѣѣианинѣ же реч[е] дрѣгий оускочивѣ: „кнѧже, да и азъ слово рекъ“.

Реч[е] же кнѧзъ: „что хощеши, ирци“.

И реч[е]: „азъ ѣ. и и. лѣтъ лежа оу постели своѣи днѣ днѣ оу вѣдѣ ѿ рожествѣ моѣго въ волѣзни. и прихѡдищу ѣсви мнозинѣ ѡславленїи и различными недѣги ѡдержими и цѣлаше ѿ него. ѣдинѣи оу ноши и нескѣша мѧ оу постели моѣи предъ ѡнѣ, и видѣвѣ ѣсѣ и милосердѡва мѧ и слово реч[е] ми: „оустѣвѣ и ѡзми носило своѣ и ходи“. и не коснѧ⁶⁾ и сѣкли мѧ, и възѧхъ носило своѣ“⁷⁾

И рекоша Юдѣи къ Пилатови: „и въпроси, оу кий тѧ днѣ и сѣкли ѣсѣ?“

Рече же ѡнѣ: „оу сѣвѡтѣ“.

Рѣша Юдѣи к Пилатови: „видиши ли, іакоже оу лѣчиномъ, имѣ же оу сѣвѡтѣ и сѣклетъ и неприѣзні и згонитъ въ ню“⁸⁾

И дрѣгий нѣкии людѣскаго⁹⁾ и збора⁹⁾ воскоча рече: „слѣпѣ роженѣ ѣсмѣ, гласѣ слышахъ, никого же видѣхѣ. мѣмоградѣциѣ

¹⁾ Fabr. non est dignus morte. ²⁾ Fabr. discipulus ejus factus es. ³⁾ Fabr. Numquid et praeses discipulus ejus factus est; Стоян. оба рази ювѣи, Спер. оученикѣ.

⁴⁾ Остатне речене у Стоян. в реплѣѣ Жицив: Рекоша Юдѣи: не посади тебе царѣ на чловѣчѣстю сею; Fabr. вложено тѣ слова в уста Никодинѣ: Numquid non constituit eum Caesar super dignitatem istam? ⁵⁾ Fabr. trementes vel frementes, Стоян. вас. Спер. смущающе се. ⁶⁾ Стоян. и не вѣспо; Спер. вѣскорѣ. ⁷⁾ Спер. и възехъ одрѣ свои и видохъ; Стоян. вас. ⁸⁾ Стоян. вѣнѣ изгонитѣ. ⁹⁾ Fabr. вас. Стоян. отъ людѣи.

Ісви њ възпнху глѣмъ великимъ: „помяжѣ ма, сѣж Дѣдовъ!“ њ милосердова ма њ възложи рѣцѣи свои на ѡчи мои њ прозрѣху“.

Тжъ авіе њ дрѣгїи ѡ людїи възсоча њ рече: „ислажкѣ вѣхъ, њ њсправи ма словомъ“.

Таже дрѣгїи възсоча њ реч[е]: „оутрапивъ вѣхъ њ ѡчисти ма словесемъ“.¹⁾

[VII]. И же[на] нѣкаа њменемъ Беренциа њ рече: „крови текжїи²⁾ вѣхъ вї. лѣт, њ коснѣху са триснахъ ризъ³⁾ єго њ перестѣ теченїе крови моєа“.

Оставше⁴⁾ Юдѣи њ рѣша: „законъ њмам[н] женѣ оут послажшество [не] прїитї“.

[VIII]. Дрѣзїи же нѣцїи ѡ множества Юдѣи, жены⁵⁾ вопїахѣ рекжїе: „сеи члѣкъ праведникъ єсть, прокази⁶⁾ ємжъ покориви сжтъ“.

Реч[е] же Пилатъ к тимъ, њ[же] рѣша: „прокази ємоу покориви сжтъ“ и реч[е]: „оутскжю оутителемъ вашимъ [в ркп. нашимъ] непокориви сжтъ“.

И рѣша же к Пилатови: „не вѣмї“.

Дрѣзїи же Пилатови рѣша: „їако Лазора възскрєси ѡ мртвахъ по четирыхъ днєхъ ѡ гроба“.

Слыша же се трепеца князь њ реч[е] къ множествѣ юдєїскѣ: „почто вамъ пролиаѣти кровь безъгрѣшнѣ?“

[IX]. И призвѣ Пилатъ Никодима њ вї. мжжѣ, њже рѣша: „нѣс[тъ] роженъ ѡ любовдїивнїа“ њ реч[е]: „чтѣ ѡстворю? њ млтѣжѣ боудеть оут полцѣ?“

[И рѣша]: „мїи не вѣмї ни сами видат“.

И паки же Пилатъ вса њ сжзвѣ њ вса множества юдєїска њ реч[е]: „вѣстїи, їако на вѣшествоїе [sic!] єсть днє ради ѡпрѣснокомъ дамѣ вамъ казна. њмамъ оут темници славиѣ во разбойникѣ зовемїи Баравѣ. въ Ісѣ бо ни єдиногѣ грѣха смртногѣ не ѡбрѣтох. кого хоцет[е], дамѣ вамъ?“

Рѣкоша же Юдѣи: „Баравѣ ѡпжети нам!“

И реч[е] к нимъ Пилатъ: „чтѣ ѡстворю Ісви рекомемжъ Хжѣ?“

И рекоша оуси: „на крѣтѣкѣ распни!“

И паки рѣша оуси Юдѣи: „ни си прїизникъ⁷⁾, княж[е] Пилатъ, црѣви [в ркп. црѣви], аще пжстїишъ того, њж[е] нарицает

¹⁾ Конєць сеї тл. згїдно з нашимъ у Стоян. і Спер., відмінно у Fabr. ²⁾ Стоян. кровь течешти. ³⁾ Стоян. възскрїплю ризѣ; Спер. края ризѣ. ⁴⁾ Fabr. і слов текети вас. ⁵⁾ Стоян. моужи и жены. ⁶⁾ Fabr. daemonia; Стоян. проказы; Спер. бѣсове. ⁷⁾ Стоян. вѣси прїяе; Спер. вѣси друугъ

са Сѣѣ Бжїи и црѣ. и рекоша: „не хощеші быти црѣ црѣтвѣ“. 1)

И тако Пилатъ исполни са іарости и реч[е] к ним: „пріо люди ваша крамолни быша. иже бахж и проповѣдници им, быша“. 2)

И рекоша же Іюдѣи: „ци сжть по насъ?“ 3)

И реч[е] имъ Пилатъ: „Бжѣ вашъ [в реч. нашъ], иже извакитъ васъ [в реч. на] ѿ жестокихъ казни фараона, и онъ иведе васъ изъ Египта и сквозъ море проведе васъ іако по сжскіи земли, и оу поутыни насыти вы и манноу (иже естъ тайно и сказѣмъ и некесный хлѣвъ), иведе вам водъ ис камене пити, и законъ дастъ вам, — оу са тнѣ [не] дръжѣще Бѣ совѣ и скасте и телець и сольѣнъ обрѣтосте оу огни 4). и Бжѣ васъ хотѣ за то погвѣити 5), и Моисѣи прашаше за грѣхъ вашъ, про то не и зомросте. и нѣ глѣте, іако азъ црѣ вых не гнѣвитъ на себѣ“. 6)

И оустѣ Пилатъ ѿ сѣдѣнаго стола своѣго хотѣ ити конѣ. и оу сѣвѣи быша оу си Іюдѣи и рекоша: „црѣ оу сѣмъ црѣ, а не Ісѣ, иже імоу вѣлѣси дары принесли творѣще іго црѣ. и слышавъ Иродъ црѣ ѿ волѣхвовъ, іако роди са [в реч. Ирод] црѣ, и хотѣ оу вѣити іго. и томъ порозжмѣ обѣ іго Иосифъ вѣстѣ іемъ о томъ, ѿземъ мѣрѣ іго и вѣже оу Египетѣ. и слышавъ же вѣстѣ Иродъ и погвѣи дѣти жидовскыѣ, иже вѣ Бифлаѣмѣ“.

Слышавъ же Пилатъ словеса си и оу вѣи са полка и вѣпѣхъж Іюдей. и [в реч. иже] реч[е] имъ Пилатъ: „вѣсте ли, сей ли естъ, іго же и ска Иродъ?“

И оу мѣи вѣ рѣцѣ своѣ Пилатъ предъ полкомъ жидовскимъ и реч[е]: „не виненъ есмъ азъ ѿ крове праведника сего 7), и вы оу зрите“.

И крикнули Іюдѣи оу си: „кровъ іго на насъ и на чадѣхъ нашихъ“.

1) Стоян. и речемъ, того хощеши быти црѣства, а не Кесарева; Fabr. an forte vis hunc esse [regem], et non Caesarem? 2) Стоян. и иже по васъ бѣяхоу, проповѣдници имъ бѣясте; Спер. и благодѣтелемъ вашимъ противите се; Fabr. et qui profuerunt, contrarii eis fuistis. 3) Стоян. ви, си соуть по насъ? Спер. кимъ благодѣтелемъ? Fabr. Qui sunt, qui fuerunt pro nobis? 4) Стоян. и въ тѣхъ вѣсѣхъ, иже дастъ вамъ Богъ вашъ, не хотѣясте іго дръжати, нь и скасте тельца слити и то дръжѣте Богъ вашъ; Спер. и о томъ разгнѣваете Бога вашего и выискасте тельца. 5) Спер. и выиска Богъ яже погубити васъ; Стоян. и хоте васъ сего доукавѣства избавити. 6) Спер. нынѣ же выпѣте на ме, яжеже Кесара ненавижду; Стоян. и нынѣ глаголете, яко азъ Кесара не годую. 7) Стоян. сего частаго; Fabr. justi hujus.

Тогда повелѣкъ Пилатъ привести Ісѣа предъ сѣднѣи столѣ своѣи, де же сѣдѣше, и реч[е] Пилатъ Ісѣи: „твой родъ ѿзволѣи тебе црѣмъ, протѣ привелѣи тѣа на сѣи сѣдѣ предъ старѣишинѣи мои чеснѣи, и въ томъ тѣа ѡсѣдѣли, што жъ ѿменуѣеши са имъ црѣмъ“. и по сѣмъ казалъ повести ѣго на край мѣста, гдѣ же злодѣѣмъ которымъ смерть даютъ, и казалъ розбити ѣго на палѣкъ вѣдѣлано крѣтомъ, и ѿсе нимъ ѿна двѣ пропѣти тымъ же ѡбываемъ, тымъ же ѿмена ѣдиноуѣ Доусманъ, а дрѣгомъ Гестанъ.

[X]. И ѿзведеша же Ісѣа ѡ совѣтницѣи и два разбойникѣи тѣа ѿсе нимъ на повелѣннѣе мѣсто. и ѿволокли ѿсе него ризы ѣго, и ѡбѣвѣзаша и платомъ и вѣкнѣцъ тернокъ вѣзложиша на главѣи ѣго. такоужъ и тѣи двѣ разбойникѣи ѿсе нимъ, и тако розкиша ихъ на палѣкѣхъ по повелѣннѣю, Двсманѣа ѡдѣснѣю Ісѣа, а Гестанѣа ѡбѣвѣжю. Ісѣсъ же реч[е]: „ѡче, ѡпѣсти имъ, не вѣдаютъ во, что творѣтъ“. и по сѣмъ раздѣклиша совѣкъ ризы ѣго, и на[ча]ша рѣгати са ѣмъ людьѣи, стоѣишии тѣи старѣишинѣи старецъ гѣше: „ѿныхъ спѣлъ ѣси, а самъ себѣ не хоѣиши спасти“. тако межѣи собою говорѣше: „ѿныхъ цѣклѣлъ, а себѣ цѣи не цѣклиши? аще ѣси Сѣиъ Бѣиѣи, и слѣкъ же ѿсе крѣта“. и тако смѣхѣхъ ѿсе него вѣлающе. и слѣгѣи прѣиѣдоша старѣишинѣи тѣхъ и принесли ѡцѣтѣи и смѣшавше ѿсе жолчѣю и даваша ѣмъ пити рекѣше ѣмъ: „ѿзбавѣи са самъ“.

Бѣземъ Логинъ слѣгѣа копьѣи и проводе ребра ѣго и ѿзыѣде ѡ ребрѣи ѣго крокъ и вода.

И заповѣда князъ три рѣчи писати писменѣи ѣврѣискийи и ѿгреческѣи и латинскѣи по томъжъ, штожъ рекоша Июдѣи: „се естъ црѣи ѿбѣдѣскъ“.

И ѣдинъ реч[е] ѡ разбойникѣхъ, реч[е], ѣже ѡбѣвѣжю, ѿменемъ Геста, и реч[е] ѣмъ: „аще ты ѣси Хѣиъ Ісѣсъ, ѿзбавѣи себѣи и наю“.

И реч[е] ѣмоу Доусманъ, не ѿсмѣти ѣго рекый¹⁾: „не воишь ли са ты Бѣи, ѿко оуѣ томъ сѣдѣѣ ѡсѣженъ ѣси! мѣи долѣжни оумрѣкти по дѣломъ наю; ѣже дѣлаховѣкъ, вѣкъ двѣ прѣимѣвѣкъ; а сѣи не ѿтворилъ никѣѣго же злѣа“. потомъ же, ѿко прогнѣва дрѣга своѣгѣо, и реч[е] ко Ісѣи: „помѣни мѣа, Гѣи, оуѣ црѣтѣиѣи своѣи!“

И реч[е] ѣмоу Ісѣсъ: „правдѣи молѣваю тобѣи: днѣи ѿсе мною вѣдѣши оуѣ рѣи“.

[XI]. Баше то оуѣ часъ ѿ. и вѣи тѣа, вѣи до девѣтиѣа годинѣи по всеи землѣи, и завѣса црѣкви Соломона прѣдра са на

¹⁾ Стоян. смѣути ѣго сѣце рѣкъ.

двое ѿ горы и до долж. и въскликнѣвъ Ісѣвъ великомъ глѣмъ и рече[ѣ]: „Ѹли, лѣхѣ оуухъ надона“,¹⁾ и ж[ѣ] естъ и сказаемо: „Ги, оу рѣцк твои продаю тобк дхъ мой“.

И видѣ то сотникъ и оузда славѣ Бѣви глѣ: „въ истинноу сѣи моужь праведникъ бѣ“. и вси людѣ бѣаполѣ и смѣрени быша видаще такжю стрѣть и чудеса, и бѣюще оу перси свои и оузратиша са оуспат.

Сотникъ же повѣда князю, иже видѣтъ такоуж стрѣть и чудеса. слышав же се князь и бѣ драхлѣ²⁾ и³⁾ каише са того³⁾ не иды и ни пѣи въ тѣ днѣ ничтоже. и призвѣвъ княз Жиды старѣишини и рече: „видисте ли, што се днѣ дѣеть са?“

Они же рекоша: „мерцаніе слнцю видѣхом по наоукоу“.⁴⁾

Стоѣишж и зѣмлаѣ е го⁵⁾ вса далече и жены придоша ѿ Галелѣѣ, видаще такоуж страсть. се мжж нѣкии и менем Ѹсифѣ творѣ добро дѣла, и мжж праведенъ и добръ, то не терпѣше похоти хотѣниѣ и вадествни юдѣнскѣ⁶⁾, ѿ Примафѣи град[а] и юдѣнска, и тѣ бѣ чаи црѣвиѣ бжѣи, и итѣи проси телесе Ісѣва и проси оу Пилата. и вдасть е Пилатъ, и исеи долоу и сѣ крѣта, и повитъ е го понавою⁷⁾ чѣтною и положи е го оу новѣмъ гробѣ, в нѣм же не бѣ никто же положенъ.

[XII]. Слышаще Жидове, и мжже телесе проси Ісѣва Ѹсифѣ, и скажѣтъ е го и ти вѣ. моужь, иже рѣша: „нѣс[тъ] роженъ ѿ любодѣлнѣѣ“, и Никодимъ и мнози инии, иже стоѣишж пред Пилатом, дѣла е го добраѣ и сказоважж и вса тайнаѣ. и единою Никодим иѣви са им, и м же прѣднѣи, деже бѣише причѣтъ им⁸⁾.

Рече же имъ, Юдеемъ [в реп. Рѣша же имъ Юдеи]: „како вѣноутръ вошли е стѣ вѣдоуще?“⁹⁾

И ѿвѣршаша е мѣ: „тѣ како вниде, и мже покоривъ бѣ Ісѣви, да часть е го и с тобою бѣдетъ“.

¹⁾ Стоян. подае в нотѣ: ели алъха оухѣадона, в текстѣ: елон, елон, ли ма савахтани; Спер. вуалахъ екфудруиль, у деяких грецких рукоп. *Βιβλάχ ἐφελθ ρουήλ*

²⁾ Fabr. contristatus est; Стоян. оскръбъ, Спер. печална быста. ³⁻³⁾ Сих слѣв нема в жадни ипшии текстѣ. ⁴⁾ Стоян. Спер. по обычаю, Fabr. secundum veterem consuetudinem. ⁵⁾ Fabr. omnes noti ejus, Стоян. вси знаиши е го. ⁶⁾ Стоян. сѣ не бѣише трѣпе хотѣнии и клеветы иудеиския; Спер. сѣ же не бѣ пристоупилъ къ свѣтоу и дѣлоу ихъ. ⁷⁾ Стоян. плаштаницею; Спер. понѣвицею. ⁸⁾ Стоян. имъ же прѣвы вѣ людѣхъ бѣше причѣтъ имы; Спер. понеже князь жидовскъ бѣ. ⁹⁾ Стоян. Спер. вѣ вѣштниоу.

[И рече Никодимъ]: „в вѣки вѣки вѣкомъ, аминь“.
 Также и Ѳсифъ видѣ¹⁾ реч[е] имъ: „чемому невесели есте противъ мнѣ, иже азъ просих оу Пилата тѣла Ісѣва? и дайте и видѣте: оу гробъ оуложихъ е и плащаницю чистою ѡбъвихъ е и положихъ камень до двѣри гроба. а вы не бѣго и сътвористе противъ праведникъ, не мыслите на мѣть его, но на крѣтк распасте его, развѣ и скжнстѣ его?“.

Се же слышаше соудъ²⁾ и наша Ѳсифа и заповѣдаша привести предъ са и рѣша е мс: „не подокаетъ намъ что и сътворити противъ товѣк, іако събота просвѣти са. кѣмо же, іако ни погребенію вѣдентъ еси³⁾, развѣ дамо маса твоѣ птицамъ и звѣремъ земнымъ“.

Ѳвѣща Ѳсифъ и реч[е] к нимъ: „се слово подобно есть Гольадоу величавому, и [же] поноси бѣги и Дхъ стѣмж, иже реч[е] глѣ Бжъ и сказа прркъ⁴⁾. и⁵⁾ азъ разжмѣхъ правдѣ его и видѣхъ⁶⁾, [іако] Пилатъ оумывъ ржцѣкъ свой предъ слнцемъ рекъ: „чѣтъ есмь ѡ крове праведника сего, и вы оузрите“. Ѳвѣщающе рѣкетѣ: „кровь его на нѣ и на чадѣхъ нашихъ“. іако ж[е] рѣкетѣ, то и звыло са есть вамъ.“⁷⁾

Слышаше же Іюдѣи словеса си и разгнѣваша са зѣло и іако оумроша⁸⁾, и іаша Іѳсифа и затвориша и в темнѣ хливинѣ, и деже не кѣ оконца, еже⁹⁾ есть лютаѣ темница⁹⁾, и запечатлѣша двѣри темници чрѣ ключъ.

Анна и Каіафа совѣтъ и сътвориша и съ законники, да съвѣткоюплени бждутъ по съботѣ оу си. и мышлахъ оубити Ѳсифа коію смертію. и ѡвориша двѣри, и печать дверемъ видѣкша цѣлѣ, и не ѡврѣктоша Іѳсифа. си же слыша весь и снемъ и дикши са зѣло и възгрѣзиша¹⁰⁾, еже знаменіе и ключъ цѣлѣ ѡврѣктоша темници. Анна же и Каіафа ѡидоста.

[XIII]. Сему же всѣмъ дивашимъ са [в ркп. видѣщимъ са]¹¹⁾, и ави некоторіи ѡ слоугъ, иже гробъ стрѣгоуще, оушедъ во и снемъ и реч[е]: „іако намъ стрѣгшимъ гробъ Ісѣвъ и сътворено въ земли движеніе, и видѣхомъ ангѣлъ Бжій, како ѡвали камень

1) Стоян. яви се имъ; Спер. вшыдь, Fabr. cum ascendisset. 2) Спер. нь и лоуцею прободете и; Стоян. vac. 3) Fabr. Judaei, Стоян. соудие, Спер. жидове. 4) Спер. ни въ погребение длъжьвъ си; Спер. ни погребении сподобленъ боудеши. 5) Тут бракуе цитованихъ у ипшихъ текстахъ слівъ пророка. 6-6) Сихъ слівъ нема в ипшихъ текстахъ. 7) Fabr. Sicut dixistis et pereatis in aeternum; Стоян. vac. 8) Стоян. разгнѣваше се въ оужъ зѣло; Fabr. exacerbati sunt animo nimis. 9-9) Сеі тѣлоси нема в ипшихъ текстахъ. 10) Fabr. admirantes obstupuerunt; Стоян. зреште оужасоше се; Спер. въслюдише се вси люди и трепетни быше. 11) Стоян. сего веъмъ видѣштемъ; Спер. еще же имъ съдѣшимъ на зборѣ.

ѡ дверїи гроба¹⁾ и сѣде на нем, и :зракъ ѣго вѣше аки молнїи, аки свѣтъ²⁾, ѡ страха же ѣго выхом аки мѣртва. и слышахом а́н҃гла рекѣща к женама, иже прїйдоста ко гробѣ Ісѡу: „не войта са, вѣде ко³⁾, іако Іса пропатога ищета⁴⁾, и вѣста, іако же прежде реч[е]. прїидѣта и видита мѣсто, идеже положиша, и скоро шедше повѣдайте⁵⁾ оучеником ѣго, іако оустѣ ѡ мѣртвах Ісѣ, и тѣ варает вѣ оу Галелѣи, и тоу видите, іакож проповѣда вам [в реп. нам]⁶⁾).

И въ коупѣ же призывающе Июдѣи и сѣгн вса, иже стрѣжахъ гробѣ Ісѣ, рѣша имъ: „кто сѣтъ женѣ тѣ, иже к ним а́н҃гль глѣ? почто не іасте [в реп. іасти] иухъ?“

Ѣвѣрѣша слоуги и рѣша же: „не вѣмѣ, кто вѣста, мѣ ко іако мѣртва истворени выхом⁷⁾ іати женѣ тѣ“.

И рѣша [им Июдѣи]⁸⁾: „живѣ Гѣ, іако не вѣрѣем вам!“

Ѣвѣрѣша слоуги и рѣша ко Июдѣим: „тако велика⁹⁾ чюдеса видите Іса творѣща и слышасте, ни тѣм вѣрѣасте¹⁰⁾. но право, добръ рѣстѣ, іако живѣ естъ Гѣ¹¹⁾. въ истинѣ живѣ естъ Гѣ, иже^{12—} и на крѣтѣ распасте¹²⁾. мы слышахом¹³⁾, іако Иѡсифа, иже погребѣ тѣло Ісѡ, и затвористе и оу темници, затвористе и запечатлѣстѣ, и ѡврѣзѣше и не ѡврѣкостѣ [в реп. ѡврѣкостѣ] ѣго¹⁴⁾. дадите вѣ Иѡсифа, иже оу темници затвористе и, и мы дамѣ Іса, ѣго же оу гробѣ стрѣгохом“.

Ѣвѣрѣша Июдѣи и рѣша: „Иѡсифа мѣ дамѣ, дадите вѣ Іса, а ѡсифъ оу градѣ своем естъ, ѡ Аримафѣи естъ“.

Ѣвѣрѣюще [слоуги] рѣша: „ѡще Иѡсифъ ѡ Аримафѣи, а Хѣ оу Галелѣи естъ, іако же слышахом ѡ а́н҃гла рекѣща к женама“.¹⁵⁾

Си слышаше Июдѣи и вѣзвоиша са глше къ совѣ: „ѣгда когда воудет слышана [в рукоп. слышаша]¹⁶⁾ си словеса, и вси вѣзвѣрѣютъ оу словеса си и вѣ Іса“.¹⁷⁾ и змовивше са и даша

¹⁾ Стоян. камень гробныи; Fabr. monumenti lapidem. ²⁾ Стоян. и ризы его яко свѣтъ. ³⁾ Стоян. вѣмъ. ⁴⁾ Fabr. quod Jesum quaeritis crucifixum; Стоян. яко Іеосуа иштеть, иже на крѣтѣ распеть естъ. ⁵⁾ Стоян. повѣдаета. ⁶⁾ Fabr. sicut dixit vobis; Стоян. Се прѣдповѣдахъ вамъ. ⁷⁾ Тут у нас люка, Стоян. бѣхомъ прѣдъ страхомъ аггела, и како можахомъ ети жещы те; так і у Фабр. ⁸⁾ Дополнюемо із Стоян. ⁹⁾ Стоян. Иудеомъ тако: велика; Fabr. Judaeis: tanta. ¹⁰⁾ Стоян. дод. како нам въру имете? Так і Fabr. ¹¹⁾ Так і Fabr., Стоян. Они же рекоше: добръ ли рѣста, яко живѣ естъ Іеосувъ. Въ истину. ^{12—13)} Fabr. vas. Стоян. истыи иже на крѣтѣ распеть. ¹³⁾ Стоян. и се мысляхомъ. ¹⁴⁾ Стоян. дври запечатавше и знаменїа обрѣтоете цѣла. ¹⁵⁾ Так і у Fabr., Стоян. дод. иже прїдоста къ гробу Іеосувову. ¹⁶⁾ Стоян. истина, Fabr. audientes. ¹⁷⁾ Fabr. credent in Jesum, так і Стоян.

мздж слоугам¹⁾ рекъше имъ: „рцкѣте, ꙗко нам спашим ѿ приидоша оубѣнни еѣго ношью ѿ оубкралн тѣло Ісво. ꙗще слышано вждет оуб Пилата кнѣза, ѿ мы вамъ велми оуб томъ честь дамѣ“.²⁾

И прѣемше слжгы мздж ѿ тако [ре]коша, како ихъ Жидова наоучилн ѿ тако мнозинъ принесоша слово ихъ³⁾.

[XIV]. И нѣккыи законники именованъ Финиѣфъ ѿ Далмонствъ ѿ гынѣ именованъ Агкѣйснѣ⁴⁾, тнѣ трнѣ приидоша ѿ Галелѣѣѣ оуб ѣрлимѣ ѿ рекъше къ старшиннамъ оубсѣмъ в соймѣхъ: „ѣже, дѣѣ, вѣ Іса распахте, мы еѣго видѣхомъ глѣща посрѣдѣкъ надесать единаго посрѣдѣкъ оубѣнкъ своихъ на горѣ Маслѣчнѣѣ рекъща: „проповѣдайте по всемъ мироу всемъ людемъ, крѣтаще вѣ имѣѣ Оца ѿ Сна ѿ стѣго Дѣа; ѿже вкрѣѣтъ ѿ крѣтитъ сѣ, ѿ снѣ вждет“. ѣгда сн глѣ оубѣнкомъ своимъ, ѿ видѣхомъ еѣго градоуща на нѣво“.

Сн же слышаше прѣднѣѣ законннцн, старѣѣшннѣѣ ѿ дѣѣаконнн, ѿ рекоша тѣкмъ моужемъ: „дадѣкѣте славу Бѣѣсъ Израилевѣѣ ѿ въздайте еѣмъ мѣтвѣѣ, ꙗще лн ѿстина сн, ѣже еѣстѣ слышали?“⁵⁾

Ѣвѣщавше ѿ рекоша: „живѣ Гѣѣ Бѣѣ нашѣ ѿ оубѣѣ нашихъ, Бѣѣ Аврамѣѣ ѿ Исакѣѣ ѿ Иѣковѣѣ, ꙗко видѣхомъ⁶⁾ ѿ слышахомъ Іса глѣща ѿсѣ вченикы своимъ ѿ видѣхомъ горѣ градоуща на нѣво⁷⁾. да ꙗще лн оубмолчали вѣхомъ ѿ сѣкмъ, ѿ нѣмѣкли вѣхомъ грѣхъ“.

И тако⁸⁾ оубсташа законннцн прѣднѣѣ дрѣжаще законъ Гнѣѣ, ѿ заклаша ѿ глѣще: „оубѣже никомоуже възвѣстнѣте сѣго, не говорѣкѣте, што ж намъ о Ісѣѣ повѣдаѣте“. ѿ даша имъ великѣѣю мздж. ѿ послаша ѿс нимъ трнѣ мѣжнн, да ихъ проведѣтъ оуб своѣю землю, давѣѣ не ѣстали никако оуб ѣрлимѣ⁹⁾.

И тако оубсн Иѣудѣѣѣ ѿсѣбраша сѣ оуб¹⁰⁾ великѣѣѣ полкъ, оуб единаѣѣ ѿснемъ¹⁰⁾, ѿ възплѣ ѿ плачъ велинѣѣ ѿстворнша глѣще: „что сѣѣ знаменѣѣ ѿстворено вѣ Израилѣѣ?“¹¹⁾.

1) Стоян. събравше мыто велико и даше воиномъ. 2) Стоян. мы оутолимъ его о васъ и честь вы сътворимъ, Fabr. et securos vos faciemus. 3) Стоян. и проявлено бысть всемъ слово ихъ. 4) Fabr. Phinees et Ada praceptor et Levita nomine Agaues; Стоян. Финесъ и Даменстръ и Менегднмъ и Гаснмъ. 5) Стоян. дод. и видѣсте, такъ і Fabr. 6) Fabr. Стоян. вас. 7) Тут в нашѣмъ текстѣ люка, Стоян. дод. и истинноу рѣхомъ. Рекоше имъ Жидове: мльчнѣте и ктомуу не глаголите того. Отвѣщавше ѣ. моужнѣ рѣше: аште словеса, яже слышахомъ отъ Ісосуа, и видѣхомъ его горѣ грѣдоушѣ на небо, аште мльчнѣмъ і т. д. 8) Fabr. Statim, Стоян. Напрасно. 9) Fabr. ut nullo modo starent in J. Стоян. да не нѣмъ [надруковано: мѣмъ] законннкомъ повѣдетъ вѣ Иѣросоламѣ. 10—10) Fabr. Стоян. вас. 11) Fabr. in Jerusalem, Стоян. вѣ Израилѣѣтѣхъ.

Анна же и Каифа отглаголющи а и рекоша слоугамъ стрегущимъ гробъ Ісѣвъ: „вамъ, дѣи, вѣрѣ [не] ѿнати. вы, дѣи, рекли намъ, штож „мы ѿвалили камѣнь ѿ гроба, и оу то, дѣи, вѣрѣма оучици єго оукрали тѣло єго ѿз гроба“. тако такы и речѣте. и даша имъ злата и сребра многа, абы рекли сеѣ, штож рекомо оузато єсть тѣло Ісѣво. „да то видѣте, іако не вѣдетъ вѣрѣти оучицима єго, страннымъ єдинымъ, єдиномъ словѣ ихъ. того оубо дѣла принали мзджъ многѣ, и тако оучаше ихъ, також и оускъмъ рекоша. или, дѣи, намъ вѣрѣи имоутъ, или оучицомъ Ісѣвымъ“.¹⁾

[XV]. И оустакъ Никодимъ и реч[е]: „право, дѣи, говорите, чада Израїлева. а слышали єсте, штож говорили вамъ триє моужѣ, клинѣши сѧ оу законѣ Гни? тѣи рекли: „видѣхомъ Ісѣа глѣша и сѣченикѣи своими на горѣ Масличнѣи, и видѣхомъ и горѣ иджѣша на нѣво“. и оучите насъ писма, и мже вѣженый Ильѣ прѣркъ вѣзнесенъ вѣ на нѣво. и оупрошенъ вѣ Єлискѣи ѿ чада прѣркъ: „гдѣ єсть ѿць нашъ Ильѣ?“ и рече и мъ, іако вѣсхущенъ вѣ на нѣво. и рекоша чада прѣрческѣа к немъ: „єгда дхъ єго взатъ вѣ и посади и горѣ оу славѣ²⁾? развѣ изволимъ мже и с нами и окрестъ иджѣть горы и славѣ³⁾, ни гдѣ єго обращаютъ“. и оубѣдиша Єлискѣи ходити и с ними г. дѣи, и не ѿверѣтоша єго. ни к послѣшаите мене, чада Израїлева, и послѣмъ мже оу горѣ Израїлевѣ, да аще не вѣдетъ на нѣво оускъшолъ, то вѣдетъ на земли, и казнѣ оудѣлаемъ“.

И вси люди пристѣпили к Никодимѣрѣ [sic!] словѣ томъ. и послѣша моужѣ и скаръ Ісѣа и не оверѣтоша єго и воспати возвратиша сѧ и рѣша: „оверѣтъ и скарѣшимъ и не оверѣтоша Ісѣа, развѣ Иѣсифа оу градѣ своемъ Аримафѣи“.

Онѣ слышаще прѣдний законѣи и вси люд[и] є весели вѣи хъ, и мже ѿверѣтенъ ѿсифъ, и славѣша Бѣ Израїлева. и и снемъ велѣи и ѿдеєскъ и рѣша прѣднимъ свѣщенникомъ: „кимъ закономъ можемъ к намъ привести ѿсифа?“

И написаша книги к немъ глѣше: „миръ тобѣ и всѣмъ и с тобою иже сѣт. вѣмъ, іако и сѣгрѣшихомъ предъ Бѣгомъ и тобою. рачи оубо прѣйти ко ѿцьемъ твоимъ. и мы же диваще сѧ єсмѣи ѿ и зведенѣа твоего, вѣмо же, іако клатъ свѣтъ мѣслихомъ противъ тобѣ. тѣмъ же [Гдѣ] прѣатъ тѣ и и збави тѣ ѿ проклатого

¹⁾ Отся промова Каифы в отьому тексті баламутна тим, що переписник, не зрозумівши початку, обернув її до воєнків, а не до жидівського збору, пор. попередній текст, стор. 269. ²⁾ Стоян. на горѣ Израїлевѣ. ³⁾ Стоян. горы Израїлевы.

свѣта нашего. миръ товѣ, Осиѣ, честный члвче, Ѡч[е] и сего полка!“

[И рѣша]: „изверкъмъ ѣ. мжж прїятель Ѡсифовъ“. и рѣша к нимъ: „ѣгда же прїйдѣте ко Ѡсифови, цѣлажѣте ѣго миромъ и вдадѣще кнѣги“.

И прїшедшимъ къ Ѡсифѣ и цѣловавшимъ и мирно и вдаша ѣмъ книги. и прочетъ Иѡсифъ и реч[е]: „блвнъ Гѣ Бѣ мой, теи избави ма Ѡ Израѣ, да не пролита бѣ кровь ма. блвнъ^{1—} тѣ, кривѣи ма подъ своимъ крѣлома!“¹⁾

Цѣловавъ Иѡсифъ мжжа и прїать ѣ и въведе ѣ оу домъ свой. въ дрѣгнїи же днѣ оуѣсѣдъ на ѡсла и ѣде ѣс ними, и прїидоша оу Ѣрлѣмъ. тогда оуслышаше вси Жидове и пѡдвизахъ сѣ вси противѣ градѣще и рекѣще: „миръ оуноутрѣ шествию твоѣмоу, ѡче Ѡсифе!“

Тѣмъ же Иѡсифъ ѡвѣщавъ и реч[е]: „миръ Гѣ даѣ же оуѣсѣмоу полкоу иудѣискъ!“

И цѣловаша ѣго вси, и прїѣтѣи и [Никодимъ] оу домъ свой вълюбви и вельми. оу дрѣгнїи днѣ оу патокъ Анна и Каѣфа ѣс Никодимомъ и рѣша: „даѣ же ѣсповѣданїе Коу Израїлевѣж, и ѣсповѣжъ сѣ намъ, нѣже спрашаемъ. и мѣи невесеи вѣхомъ тѣмъ, и мѣже погрѣе тѣло ѣсво, и затворше тѣ оу темници не ѡверѣтохемъ тебе, и чюдаще сѣ ѣсмѣи сѣло, и боѣзнь нѣи прїѣтъ, и мѣ тѣ прїѣхемъ прежде днѣи²⁾. да ѡ Бѣк ѣсповѣжъ намъ, что товѣ истворѣно бѣ?“

И ѡвѣщавъ Ѡсифъ и реч[е]: „ѣгда же ма затвористѣ оу пѣтѣи днѣ³⁾ ѣс вечера же, ѣгда стоѣхъ мола сѣ оу сѣботѣ полжнѣщи, ѡверзена бѣ хлѣкни⁴⁾ ѡ четыре оуголь, и видѣхъ ѣса ѣко млѣкнѣю свѣтлѣ, и ѡ боѣзни оужасохъ сѣ и долѣ падохъ ницъ на земли. и ѣмъ ма за рѣжѣ и въздвѣже ма ѡ землѣ и вѣлага воднѣ ѡклиѣ ма по лицу. и самъ ѣсѣ ѡверсеавъ лице своѣ⁵⁾ и довза ма и реч[е] ми: „не боѣ сѣ мене, но смотри мене и вижъ, ѣко азъ ѣсмѣ“. и рѣхъ: „оучитѣль Илѣѣ“. и реч[е] ми: „нѣсмѣ Илѣѣ, но азъ ѣсть ѣа Хѣ, ѣго же ты тѣло оу гробѣ положи“. и рѣхъ к немъ: „покажи ми, Гѣ⁶⁾ ѣс Хѣ⁶⁾, мѣсто, и деже положихъ тѣ“. и ѣмъ за рѣжѣ мою и приведе ма ко гробѣ, и деже положихъ и, и показа ми платъ и оукрѣжъ, конѣже главѣ ѣго ѡвѣвнхъ. тогда познахъ, ѣко ѣсѣ ѣсть и по-

^{1—2)} Стоян. вас. Fabr. як у нас. ³⁾ Fabr. dum te suscepimus praesentem; Стоян. дондеже те видѣхомъ предъ нами. ⁴⁾ Так і Стоян., Fabr. in die parasceve, тоб то в пятницу. ⁵⁾ Стоян. храмна, Fabr. domus. ⁶⁾ Fabr. Et extergens faciem meam, Стоян. Сѣ же обривавъ лице мое. ^{6—6)} Fabr. Стоян. вас.

молихъ са ѣмъ и рѣхъ: „вѣнъ градыи ко ѣмъ Гѣ!“ держа за рѣжъ мою и веде ма въ Аримлафкю оу вежю мою и реч[е]: „миръ товѣ, Сусифе! и до м. днѣи не ѣзыйдѣши ѣс храма своѣго. и азъ ѣдж ко вѣшнимъ¹⁾ момъ“.

[XVI]. Ёгда же оу са слышаша архѣеркѣи и држнѣи законодеръжъщи и дѣйкони, и съдржгънъша са и быша ѣко мѣртва и падоша ниць на земли вопѣюща к совѣ и рѣша: „что ѣсть знаменѣе, еж[е] ѣстворено ко Израйли? вѣмъи ѡца и мѣрь Ісви!“

И нѣкнѣи дѣйконъ реч[е]: „азъ знахъ, ѣко ѡць и мѣи ѣго вѣста коѣща са Бѣ и мѣтѣс присно къ цѣркви мѣртваѣ и съжъганъноуоу и молаща с[а]²⁾ Бѣу Израйлевъ. ёгда прѣдтъ и ѣдѣ великѣи закон[ник]ъ Симѣонъ, и держа на рѣс и ѣ реч[е] к немъ: „ѣнѣ ѡпжети рава своѣго, Ёдѣжъ, по словеси твоѣмъ въ мирѣ, ѣко видѣста ѡчи мои сѣнѣ твоѣ, ѣже ѣси оуготовала ѣмъ предъ ѡчима оускѣхъ люднѣи, свѣтъ³⁾ къ ѣвленѣнѣ ѣзыкомъ³⁾ и оу слажъ люднѣи твоихъ Израйла“. такоже и тѣ Симѣонъ сѣи⁴⁾ мѣрь Ісвою и реч[е] ѣи: „ѣсказа[ю] ти ѡ ѣтрѣцѣ сем: се поставленъ ѣсть воскресенѣе многимъ и къ знаменѣе протнвленѣю, и товѣ самой ѡржѣѣ⁵⁾ сѣдце проидетъ, и ёгда ѣват са протнвныхъ⁶⁾ помышленѣа“.

Тогда рѣша оу си Жидове: „послакмъ к тѣкмъ ѣ-мъ моужемъ, ѣже рѣша видивше ёго съ вченики своими оу горѣ Масличнѣи“.

Томоу же ѣстворенномъ вѣвшю и прѣидоша мжжи тѣи, и оупросиша а⁷⁾. ѡвѣщавше ѣдинѣми оустѣи и рѣша: „живъ Гѣ Бѣ Израйлевъ, ѣко видѣхомъ Іса съ вченики своими горѣ граджца на ѣво“.

Тогда Анна и Кайфа разлжчиша нхъ дрѣгъ ѡ држга, оупрашающе по ѣдиному. [и ѡвѣщавше] ѣдинѣмъ оумомъ: „во ѣстинноу рѣхомъ и видѣхомъ Іса горѣ градоуща на ѣво“. Тогда Анна и Кайфа рѣста: „законъ нашъ держимъ⁸⁾: ко оустѣхъ намъ⁹⁾ двѣю или трѣю послжхъ всако слово станетъ¹⁰⁾, развѣ¹¹⁾ четыремъ¹¹⁾“.

1) Стоян. ѣнѣшимъ, Fabr. discipulos. 2) Стоян. жроушта жрѣтвоу. 3) Стоян. vac. Fabr. lumen in revelationem gentium. 4) Fabr. benedixit, Стоян. сватыи рече Марии. 5) Fabr. gladius, Стоян. колие. 6) Стоян. и тогда явить се многихъ сѣдце, Fabr. et revelabuntur de nullis cordibus. 7) Fabr. interrogaverunt eos, quae vidissent. 8) Fabr. continet, Стоян. држжить. 9) Fabr. Стоян. vac. 10) Стоян. стоить, Fabr. stat. 11) Fabr. Стоян. vac.

и мы же вѣрны¹⁾, и м' же вѣрныи єноу хъ вѣзлюбн сѧ Бѣви и взятъ єсть словесемъ Бжѣимъ; и блажѣнаго Моуїсеѧ не ѡбращетъ сѧ грѣхъ²⁾, и³⁾ Илїи прѣрка не ѡбращетъ сѧ смѣртъ³⁾. а Ісѣхъ преданъ єсть Пилатови и вѣенъ и оуплаванъ и терновымъ вѣнцемъ вѣнчанъ, а копьемъ прокоденъ и на границу возвѣщенъ...⁴⁾

Отсей другий текст тзв. Пилатових актїв, хоч і заховав ся в копїї вчаснїйшїй вїд попереднього, є про те пїзнїйшою переробкою, бїльше надиханою вїдтїнком українсько-руської мови та по троха литовсько-руської судової термїнологїї (див. характернїй зворот: „мы, дѣи, осподивне“). Супроти попереднього сей текст декуди вкорочений, може проти волї копїста, що, здаєть ся, мав дефектнїй взрєць, а декуди розширений чи то глоссами, чи й так, що лаштовник отсего тексту по своему ввяснював не досить яснї мїсця свого оригїнала.

1) Стоян. обаче се речемъ, Fabr. Sed quid dicimus? 2) Стоян. имъ же не обрѣте се; Fabr. sepultura non invenitur. 3-3) Fabr. vas. Стоян. як у нас. 4) Закїнченя в рукописї нема; за остатнїм словом наступає безпосередно Descensus, у котрїм також бракує початку, див. дальшїй роздїл. Здаєть ся, що копїст дописавши сторону свого оригїнала до кїнця, через недогляд замїсь одной картки перевернув двї і таким робом пропустив двї сторони письма, бо дальше йде безпосередно за отсим без зазначеня люки. Сей сам недогляд далї повторяє ся ще раз.

УІІІ. Исусів прихід до пекла, воскресеня і вознесеня.

А. Рукопис Степана Комаревського, XVII в., стор. 302—334.

[Оповіданє Карина і Лисина про Исусів прихід до пекла]. [XVII]¹⁾.
Бѣставъ Іѡсифъ реч[є] къ Аннѣ и Кайафѣ: „истинно и гораздо²⁾
дивите сѧ, и мже слышасте, яко видѣнъ естъ Іс мѡртвъ и живъ³⁾
градѣщъ на нѣко. право волѣе дивити сѧ ѣ, и мже многы
вѣскрѣси ѡ мѡртвыхъ, ѡ живыхъ⁴⁾, и ѡ многъ видѣни естъ къ Іѡсѣ-
лмк. и ныне послѣшайте мене! и мжѣ же всѣк вѣкмы великаго за-
конника, бѣженнаго Сѡмѣна, иже прѣлтъ Ісѧ ѡтрека своима рѣ-
кама. и тѣ самъ Сѡмѣнъ имѣаше ины⁵⁾ два брата⁶⁾, и мы
всѣк над покоем⁷⁾ и над погребеніемъ его бѣхом. прѣидѣте и ви-
дите: гроба ѣю ѡврѣста еста, и⁸⁾ с нимъ вѣскресе⁸⁾. и та
еста къ граду Аримафкѣтк и жива в вѣпк къ мѣтвахъ жива⁹⁾
еста, слышима вѣпниуща⁹⁾, ни с кимъ же глѡуща, но токмо еста
яко мѡртва молчаща. прѣидѣте оубо и идемъ к нимъ съ всею
чѣтїю и смиреніемъ и кротостїю, и приведемъ а к намъ, и за-
кленемъ а, негли глѣта к намъ ѡ воскреснїи, яко не оутантъ сѧ¹⁰⁾

Сѣ слышавше всѣк веселѣща сѧ, идѣше Анна и Кайафа
и Никодим и Ѧсифъ и Гамалїалъ, и не ѡбрѣтѣше ѣю погребенъ,
но идѣше въ град Аримадей, тѣ а ѡбрѣтоша въ мѣтвѣ колѣна

1) Нумерация глав іде далі відповідно до латинського тексту у Фабріція і Ти-
шендорфа. 2) Стоян. въ правдоу, Fabr. bene. 3) Fabr. de morte vivus, Стоян. як у нас.
4) Fabr. de monumentis, Стоян. отъ гроба. 5) Стоян. сыны, Fabr. duos filios germa-
nos. 6) Спер. дод. сѧ оумрота, у Fabr. сѧх слів нема. 7) Fabr. in dormitione, Стоян.
vac. 8—8) Стоян. vac. Fabr. quia resurrexerunt. 9—9) Стоян. vac. Fabr. Quidam au-
diunt clamantes. 10) Стоян. повѣже не оутан се; Fabr. mysteria quaedam.

приклоньше. и ѿблговызаша ѿ съ всюю чѣтїю вредно и волѣзною¹⁾ приведше во Иерѣлмъ во снем. и затворени[ми] дверьми²⁾ и возмощьше³⁾ законъ Гнѣ положиша на рѣкѣ еію рѣщи: „заклинаемъ въ Бгѣомъ Иданаемъ, Бгѣомъ Израилевымъ, иже стоить в законѣ⁴⁾ и прѣрѣчѣхъ, гла ко шѣемъ нашимъ: аще того сѣша вкрѣвете, иже въ ѿ мртвыхъ въскрѣси, поведита намъ, како въскрѣсоста ѿ мртвыхъ?“

Сню клатвѣ слышаша Каринъ и Лисинъ⁵⁾ вострасоста съ тѣломъ и сматроста съ и въздохнѣста срдцемъ, въспѣ ѡкрѣтъ гладающе въ нѣо сътворѣста знаменїе Хвѣ прѣстома своімѣ на іазыкѣхъ свѣію, и іако тайно глаюша выста рѣщи: „дадита намъ красна листъка⁶⁾, и напишете, іаже видѣхове⁷⁾“. и даша їма. та седаше разнѣ писоста тако рѣщи: :

[XVIII]. „Хсѣ Ісѣ, ѿ мертвыхъ воскресъ и жизнь⁸⁾, повелѣ намъ гласти тайныя при смерти⁹⁾ крѣта [тѣо]его, аже товою заклата ѣсве¹⁰⁾. ты заповѣда рабомъ твоимъ никоמוу ж[е] ісповѣдати вѣтѣва твоѣго силѣ недокѣдомѣ, аже ко їде прѣисподнемъ. ѣгда вѣхѣомъ съ вѣими ѡцїи нашими посаженїи въ прѣглубинѣхъ во тмѣхъ нескетимѣ¹¹⁾, нагло сътворѣнно въ златѣ зернькѣ¹²⁾ лицемъ прѣпрѣкнѣномъ¹³⁾ и црѣкыи венѣцъ¹⁴⁾ просвѣщаша насъ, ты, въставъ члѣчъ родъ. к коупѣ Иданаемъ [в рѣп. Идана] съ вѣими предними шѣи прѣрки възвеселаше съ рѣша: „ѿ свѣкта вышнаго свѣктъ вѣчний сынъ ѣ, іеже намъ ѡбѣща послати равновѣчный свой свѣкт¹⁵⁾“.

И коупа Ісаїа рече сице: „сїи ѣ свѣктъ ѡчѣ, Снѣ вѣїи, іако же прѣже рѣхъ, ѣгда вѣхъ на землїи живѣ: „земля Заѡѣлона и земля Нефѣданима ѡбѣнъ полѣ Ибрѣдана, части галнаѣкискихъ азыкѣхъ, людіе сѣдѣшїи¹⁶⁾ въ тмѣхъ видѣша свѣктъ велїи; живѣшїи въ странѣхъ сѣкни¹⁷⁾ смртней, свѣктъ восимѣтъ на вы“. и іне прїиде и просвѣкти намъ¹⁸⁾ во смртїи седашимъ“.

¹⁾ Стоян. съ всакою чѣстїю любовною болѣзнию, Fabr. cum omni veneratione et timore. ²⁾ Fabr. clausis januis, Стоян. затворише дври. ³⁾ Стоян. взеше, Fabr. tollentes. ⁴⁾ Стоян. иже есть и тѣ въ законѣхъ, Fabr. qui per legem et prophetas locutus est. ⁵⁾ Стоян. Лицївъ, Fabr. Lenthius. ⁶⁾ Стоян. разнолиста хартина, Fabr. singulos tomos chartae. ⁷⁾ Стоян. дод. и слышаховѣ, Fabr. vac. ⁸⁾ Стоян. якъ у насъ. Fabr. mortuorum resurrectio et vita. ⁹⁾ Стоян. прѣжде смрти, Fabr. post mortem. ¹⁰⁾ Fabr. adjurati sumus. ¹¹⁾ Стоян. въ прѣисподнїи глїбинѣхъ въ тмѣхъ вромъинѣи, Fabr. in profundo inferni in caligine tenebrarum. ¹²⁾ Стоян. напрасно всїа прѣвѣвтлѣо сълице, Fabr. subito factus est aureus solis color (vel calor). ¹³⁾ Стоян. лицемъ прѣсѣдѣвомъ, Fabr. purpuraeque. ¹⁴⁾ Стоян. царьскыи свѣтъ, Fabr. realis lux. ¹⁵⁾ Стоян. подае в нотїи var. Господь вѣчни, Fabr. lumen coaeternum. ¹⁶⁾ Стоян. ходеште, Fabr. ambulabat. ¹⁷⁾ Fabr. in regione umbrae. ¹⁸⁾ Стоян. дод. свѣтъ, Fabr. vac.

И егда веселихомъ с[а] ѿ свѣтѣ, иже восна намъ, прїиде
 ѿцъ нашъ Сѹмеѡнъ и весела са рече всѣмъ: „слава тобѣ, Снѣ
 вжїи¹⁾, азъ во прѣлахъ и на рѣкѣхъ моею въ цркви, ѡтрокъ роженъ
 ѿ двѣхъ, и понуженъ Дхѡмъ стѣмъ рекохъ емѣ исповедалъ: „иже
 видѣста ѿчи мой спсєнїе твое, еже оуготова предъ лицемъ всѣхъ
 людїи, свѣтъ во явленїе языкомъ и во славу людїи твоихъ
 Израла“.

Снѣ слышаста все множество диваще са²⁾ възрадоваша с[а].
 и потомъ прїиде Крѣтитель³⁾, и вопросиша и всѣ: „кто ты єси?“
 ѡнъ же ѡвещавъ рече: „азъ єсмь прркъ вышнаго предградїи
 предъ лицемъ пришествїа єго въ ѡданїе⁴⁾ грѣховъ. и видѣхъ
 приходаша єго ко мнѣ, [и] принуженъ Дхѡмъ стѣмъ исповедалъ
 рѣхъ: „изыде се агнецъ вжїи вземлай грехи всего мира“. и крѣтихъ
 и въ Йерданьстей рѣцѣ. и видѣхъ Дхъ стѣи долъ градъщѣхъ нанъ
 въ ѡбразѣ голубинкѣ, и слышахъ гл҃съ сѣхъ рекъщѣхъ: „Снѣ єсть
 Снѣ мой возлюбленный, ѡ немъ же блговолюхъ“. и иже предъ лицемъ
 єго [придохъ] предвозвѣстити вамъ, ѿко приближилъ са є
 поселити насъ превыше смѣ Снѣ вжїи ѿ вышнаго, издавна седашемъ
 намъ во тмѣ и скни смртней“.

[XIX]. Егда же то оуслышавъ прввзданный ѿцъ нашъ
 Ядамъ, и ѿко въ Йерданї крестилъ са єсть, възопи къ своємъ
 снѣхъ Сиѣѡнъ и реч[е]: „исповедай снѡмъ своимъ, преднимъ прркомъ
 и ѿцѣмъ, и вса, иже слыша ѿ Михаила преднаго архаггела,
 егда та послахъ ко вратомъ раа, да просиши оу Гѣ и послетъ тобѣ
 аггелъ свой, да дастъ тобѣ масла ѿ древа милованїа, дабы по-
 мазалъ тѣло мое, егда бѣхъ немощинъ“.

Тогда Сиѣѡнъ прикляжа са стѣмъ прркомъ рече: „азъ Сиѣѡнъ
 егда бѣхъ мола Гѣ оу вратъ райскихъ, затвори а аггелъ Гнѣ Ми-
 ханлъ, и ави ми са аггелъ рекѣ: „азъ посланъ єсмь ѿ Гѣ, азъ
 посланъ єсмь надъ тѣломъ ѡчимъ⁵⁾. тобѣ оуко рекоу, Сиѣѡнъ, не
 мози трудити са со слезами мола са и проси масла древи-
 наго к⁶⁾ землю⁶⁾ милованїа, да помажеша [ѡца своего Ядама
 о колѣзни телесе єго. имъ же нѣккымъ закономъ⁷⁾] можши ѿ
 него прїати развѣкъ к послѣднїа дни годомъ, егда исполнена коу-
 доутъ сѣ. и ф. и н. и ѣ [ва марг. 5555] лкт⁸⁾. тогда прїидеть на

¹⁾ Стоян. славите Бога и Сына божия, Fabr. Glorificate dominum Jesum Christum filium Dei. ²⁾ Стоян. Fabr. vac. ³⁾ Стоян. яко чрноризць, Fabr. quasi eremitula. ⁴⁾ Стоян. оставления. ⁵⁾ Стоян. надъ тѣломъ отца твоего поставленъ, Fabr. ego sum constitutus super corpus humanum. ⁶⁾ Стоян. Fabr. vac. ⁷⁾ Дополняемо за Стоян. ⁸⁾ Стоян. 5505, Fabr. 5500.

землю возлюбленнѣи Снѣ Бжїи Хсѣ [и] сотворитъ воскресѣнїе тѣлоу Идамаю и животъ телесем мртвѣм¹⁾. и той придетъ ко їерданскоюу рѣкоюу крѣтити са, и ѣгда конкъ исшедъ вждеть²⁾ ѿ воды иердански, тогда ѿ елѣка мѣти ѣго помажетъ вса вкрывѣ ѿ него³⁾, и вждетъ елїи милованнїе к родство⁴⁾, и ж[е] ражаётъ са ѿ воды же и Дхѣ в жизнь вкчноюу. тогда долоу пришедъ⁵⁾ возлюбленнѣи Снѣ Бжїи Хсѣ воведеть шѣа твоѣго в рай ко древоу помилованнїа⁶⁾.

Снѣ всѣм слышашим ѿ Сифа преднїи дїци вси и пррци возвеселиша с[а] величїю радостию.

[XX]. И ѣгда веселашъ са вси стїи, и шедъ преднїи кнзъ дїаволь смртнїи и реч[е] ко Идѣ: „[. . .]прїати⁶⁾ їса, иже славитъ с[а] Снѣ вжїи, и со члѣкы естѣ⁷⁾, коа са смрти, реч[е] ко: „прискорвна е дша моа до смрти“. и⁸⁾ много [ми] противлѣетъ са⁹⁾, зло твора много. иже азъ слѣпы и хромы и горбаты⁹⁾ и оуродивы и глаухи и трюдны сътворихъ, шнѣ словом исцѣлаа и; и оуже азъ мртвы к тебѣ [послахъ], и ѿ тебѣ живы извед[е]¹⁰⁾“.

И шкѣша Идѣ реч[е] къ Сотонк преднемъ: „которнїи той е ѿвладнїи¹⁰⁾, да е члѣкъ снї коа са? ¹¹⁾ вса оѣко власть земнаа моѣи ѿвласти покорники соутъ и шкати, и ж[е] ты повинны приведе твоѣю ѿвластїю. аще оѣко влѣдчствоуа ты еси, какъ е члѣкъ той їсѣ, коа са смрти, власти твоѣи противлѣетъ са? аще тако владнїи е въ члѣкствѣ семѣ¹²⁾, истинно ти рекъ, всемогнїи въ божествѣ [встѣ] и ѿвласти ѣго никтоже можетъ противити с[а]. глїю ти оѣко, иако іати та хоцеть, и горе тебѣ въ вкчнои моуцѣ¹³⁾ воудеть“.

И шкѣшаа неприазнь преднїи къ Идоу реч[е]: „что размышлѣши и всїиши са прїати їса? противникъ е мой и твои. азъ искоусихъ и, и старейшины жидовскиа навадихъ нанѣ и въ гнѣвѣ проливъ емоу, на шстрихъ копїе ко провадениѣ ѣго, желчь и шцеть смѣснхъ дати емоу пити, и древо приготовихъ рас-

¹⁾ Стоян и оживитъ тѣлеса мртвѣихъ, так і Fabr. ²⁾ Стоян. изидеть, Fabr. egressus fuerit. ³⁾ Стоян. все вѣроующее въ нѣ. ⁴⁾ Стоян въ радость, Fabr. in generationem. ⁵⁾ Стоян. сншедъ на землю, Fabr. descendens in terras. ⁶⁾ Fabr. Apparo suscipere, мабуть помидна зам. appara te suscipere, приготовъ ся прїяти; Стоян. як у нас. ⁷⁾ Стоян. съ чловѣкъ естѣ, Fabr. et est homo ⁸⁻⁹⁾ Fabr. vas., Стоян. як у нас. ⁹⁾ Стоян. слоукы. ¹⁰⁾ Fabr. princeps tam potens. ¹¹⁾ Стоян. еда чловѣка есмь азъ бо е се? Fabr. cum sit homo mortem timens? ¹²⁾ Стоян. въ чловѣчѣцѣ естетвѣ, Fabr. in humanitate. ¹³⁾ Fabr. in sempiterna saecula, Стоян. як у нас.

пати¹⁾ и²⁾. и привелила сѧ емоу смѣть, да приведеж и к току покорива мнѣ и тобѣ“.

Овещавъ Идѣ и глѧ: „аще теи е, иже мѣтвѣмъ ѿ мене иъвлече? то соут, иже ѿ мене здѣ ѿдержимѣмъ, живы бо на земли³⁾ ѿ мене мѣтвѣмъ возимѣмъ ѿвластїю бжїею и ко ѿцю бгѣоу своѣмоу молвою⁴⁾. то бо естъ всемогїи бжѣ и творѧ всѧ, иж[е] хоцетъ⁵⁾. той ли е ісѣ, иж[е] словесемъ своимъ мѣтвѣмъ ѿ мене иъведе? непѣжѧ⁶⁾, іако теи е, теи бо Лазарѧ смердѧща, разгнившѧ сѧ по дѣхѣ днѣхѣ, егѣ же азѣ держажѣ мѣтвѣ, той же воста живѧ⁷⁾“.

И Идѣ днѣвол реч[е]: „той истын е ісѣ⁸⁾“.

Он слышавъ Идѣ рече к нему: „заклинаю тѧ силами моиими двоиими⁹⁾, да не приведеш иго ко мнѣ. азѣ бо тогда¹⁰⁾, егда слышѧхъ заповѣдѣ словесе [его], вострасъ сѧ¹¹⁾ проторженѣ¹²⁾ войзвнїю, и вси нечестивїи потажници [мои]¹³⁾ вкпѣ смѣшени быша. ни того же¹⁴⁾ Лазарѧ оудержати могѣ¹⁵⁾, но сътрасла сѧ¹⁶⁾, іако ѿрелѣ, всюю выстротою и скоростїю иъсочникѣ конѣ граднїи ѿ нас. и сама земля, иже держала Лазарево тѣло мѣтвѣ, и скоро ѡбне вѣда его живѣ. тѣмже ииѣ азѣ вѣмъ, іако члѣкѣ, иже может то сътворити, бжѣ силенѣ е и въ власти владыи и въ члѣкѣствѣ спситель е родѣ члѣю¹⁷⁾. и аще приведеш и ко мнѣ, и вси, иже соут здѣ въ прїстранѣ¹⁸⁾ неразрешающїи сѧ оузь¹⁹⁾ грѣхумъ въкѣшени [на марї. сказани], разрешаѣтъ и въ жизнь вжїиго вѣтвѣ²⁰⁾ своѣго приведетѣ“.

[XXI]. И егда же сї междю собою глѣша Сотона [и] преднїи Моука, сотворнѣ въ глѣсѣ іако гром и дѣвъ глѣи²¹⁾: „възмѣте врата преднїи вѣша, и възмете сѧ²²⁾ врата вѣчнаи, и видетѣ црѣ слакѣ!“

1) Стоян. повѣсити. 2) Стоян. дод. и гвоздьми прѣбиты, Fabr. et clavos ad perforandum manus ejus et pedes. 3) Стоян. сдржими мною живы на земли, Fabr. qui hic detenti sunt, dum viverent in terris. 4) Стоян. на земли. 5) Стоян. дод. приводить. 6) Стоян. дод. Се же дагола. 7) Стоян. мною, Fabr. Forsitan ipse est. 8) Стоян. дод. прѣславно властїю своею, Fabr. suo imperio. 9) Стоян. дод. иже снѧ сътвори, Fabr. vas. 10) Стоян. var. и твоими, Fabr. tuas et meas. 11) Стоян. vas. 12) Стоян. тогда вѣстресохъ се. 13) Стоян. прѣстрашною, Fabr. timore perterritus. 14) Fabr. officia mea. Стоян. потажници var. власти мое. 15) Стоян. никто же бо. 16) Стоян. вѣзможѣ. 17) Стоян. стрѣса я всѧ, Fabr. excutiens se. 18) Fabr. як у нас, Стоян. Тѣм же ныи аз не вѣмъ, въ члѣкѣ можетъ се сътворити? нѣ Богѣ силен и властїю владыи въ члѣкѣствѣ спасѣ естъ члѣкѣчъ родѣ. 19) Стоян. въ прїтранѣи темници затворенїи, Fabr. sub incredulitate carceris clausi. 20) Стоян. неразрешимыми оузами 21) Стоян. божѣтвѣнаго родѣства. 22) Fabr. spiritualis clamor, Стоян. доуховъ множьство вѣзопи. 23) Стоян. вѣдвигнѣте се.

Он слышавъ **Идъ** реч[е] к **Ботонк** преднемоу: „ищезни **Ѡ** мене! конь **Иди** **Ѡ** мойхъ сѣдалищъ! аще оубо владыи противникъ вси, борн са¹⁾ съ црѣмь славы. что ѣ твоѣ с нимъ?“ и изгна **Идъ** **Ботонж** **Ѡ** сѣдалищ своихъ. и рече моукам²⁾, своимъ нечтнвымъ послоушникомъ: „запрете врата притрннна³⁾ мѣдлаа и затворы желѣзны завѣйте, и силою противите са, да не бждем оубо **Иди** [в ркп. оубо^{Иди} са]⁴⁾ держати **Ѡ**вѣатїа⁵⁾“.

Он слышаще все множество стѣхъ глсомъ велїимъ рѣкоша ко **Идоу**: „Ѡверзи врата свои и видеть црѣ славы!“

И възпнїи пррѣкъ **Дѣдъ** рекї: „воле ты, ѣгда вѣхъ жил на земли прежде, поведахъ вамъ: „исповѣдайте са **Гѣи** и милости ѣго, и чудеса ѣго сномъ члкъмъ, имже раздроуши врата мѣдлаа и затвори желѣзныа сломи⁶⁾, приатъ ихъ **Ѡ** пжти неправды ихъ“.

И потомжде реч[е] **Исаїа** ко всѣмъ стѣмъ: „волк и азъ, ѣгда вѣхъ на земли живъ, прѣжде повѣдахъ вамъ: „встанжт мртвїи и възскрїнжт и иже въ гробѣхъ сжт, и веселще са по земли сжт⁷⁾. имже реса, іаже ѣ **Ѡ** **Бѣа**, ицкленїю имъ ѣ. земля ж[е] нечтнвыхъ падет“. и іако паку рѣхъ: „гдѣ ты, смрѣти, жало? где ты, **Иде**, повѣда?“⁸⁾

Он слышаще стѣи **Ѡ** **Исаїа** рѣша ко **Идѣ**: „Ѡверзи врата твоѣ, ииѣ прѣкоренъ вси, и изнѣмогаа, невладыи собою коудши“.

И въ глас велїи іако громъ рекїи: „и Ѡимете врата преднаїа ваша, и возмете са врата вѣчнаїа, и видеть црѣ славы“.

Идѣ⁹⁾ же **Идъ**, іако двократы возваша, іако не вѣднїи ииѣ оутрѣ **Идоу** рече: „кто ѣ той црѣ славы?“¹⁰⁾

И Ѡкцила **Дѣдъ** ко **Идѣ** рече: „сїи глас разжмкїю¹¹⁾, понеже азъ ѣго дхомъ пррѣчествовахъ¹²⁾, и ииѣ предпѣкстою ти:¹³⁾ силы **Гѣ** вкрѣпок и силенъ, **Гѣ** силенъ ко врани, той ѣ црѣ славы. и той самъ **Гдѣ** с нѣси на землю призрѣ оуслышати воздыханїе Ѡкованныхъ, раздрѣшннїи снїи оумерщвенныхъ. и ииѣ, сквернѣнїшаа и смердаціа мжко, Ѡверзи врата твоѣ, да видетъ црѣ славы!“

1) Стоян. бии се. 2) Стоян. мучителемъ, Fabr. vas. 3) Fabr. crudeles. 4) Fabr. ne carivi ducamur, Стоян. да не боудемъ оубиени 5) Ст. Дръжеште объятїе, Fabr. in carpitivatem. 6) Fabr. confregit, Стоян. сѣкроуши. 7) Стоян. боудуть. 8) Стоян. дод. побждень вси цнвїа, Fabr. vas. 9-9) Стоян. vas. 10) Стоян. слышоу. 11) Стоян. разоумѣю. 12) Стоян. прѣдопѣтстоуюють силы, Fabr. quae supra dixi, dico tibi.

Си рекъщъ Дѣдоу ко Ілѣс придетъ црь славк ко ѡбразк члѣчи, Гк пресилный, и вкчныа претмы¹⁾ пресвкти, неразркъшимыа оузы преторже, посекти нас седациаа во тмк греховней.²⁾

[XXII] Си вида Ілѣс и смртъ и безчестивй послужителю бо съ злыми потажники, и вострасе са во властных ѡблестех нхъ, познавши тако великъ свктъ во свктлости. ѡгда Гдѣа на гловныхъ³⁾ седациа оу срѣша, и возпиша рекъще: „преселни ѡсмы⁴⁾ ѡ тебе! кто ты еси ѡ Бга посланъ ко ѡвласти нашей? кто ты еси, страшный⁵⁾, истакниоу непреборимаа сила? пресилив люто-сердиѣ наше попираѣши ѡвласть нашу, кто ты еси, тако грѣдыи малъ сынъ, и покорникъ выше нѣсъ, црь во ѡобразк рабѣи, и дивенъ соупостать⁶⁾ и црь славк, мрткъ и живк? ѡгда же кртъ держа, оубиѣнкъ къ, и мрткъ леже во гробк, живк к нам прїиде? и въ твою смртъ вса вострасе са, твари вса восколекаша са. и ннк восталъ еси и мртвыа свободаѣши и безчисленла наша [войнства]⁷⁾ смешла. кто еси ты, иж[е] прѣкыми грѣхми сквзани⁸⁾ ѡдержими вкхъ раздркшаѣши странны и во свобода перкоу ведеши? кто еси ты, и ѡже грѣхми тмы⁹⁾ ѡслеплены бжїаго свкта сианнем властїю ты пресвкцираѣши?“

Також[е] сжцла ѡ дѣволк вса множества в коупк¹⁰⁾ оужа-соша с[а] страхом и боизниоу претрѣжени, ѡдинкѣм глсомъ возпиша рекоуще: „ѡкоудоу еси, иже [в ркп. и се] тако крѣпокъ члкъ чтѣ и сиаа силою тако¹¹⁾, іако¹¹⁾ не можем срѣкти, и ѡ начала смртнаго и вск вкккъ земный¹²⁾, иже нам вк преданъ доселк прно, и в нашей жизни не вк в насъ никогда ж[е] въ мртвыхъ таковаго члка посланна никого, да¹³⁾ тако дарства адъскым посланна быша. кто оубо ты еси, иже тако без страха в наша предквы ютръ вшелъ еси? и не то ѡдино, нѣ и нашеа моукы не бойши са, и верхоу того и вса ѡ нас ѡзати хоуши? неприяем, ѡгда ты еси Іск¹⁴⁾, ѡ немже старейшии нашъ дѣволк повествоваше, да твоѡа ради смрти кртныа все члчество властїю ти ѡзведеши ѡ нас“.

1) Стоян. тмы. 2) Стоян. дод. и сѣни сьмртнѣи. 3) Fabr. sedibus. 4) Fabr. vinceti jam sumus, Стоян. мы силѣвшии сѣми. 5) Стоян. дод. чловѣк зрѣнием. 6) Стоян. соупостатомъ, Fabr. humilis praeliator. 7) Доповнено из Стоян. 8) Стоян. вас. 9) Стоян. тьмными. 10) Fabr. omnes legiones daemonum. 11) Стоян. тебе. 12) Стоян. всакъ земельныи. 13) Стоян. някогда же. 14) Fabr. Forsitan tu es ille Jesus, Стоян. var. по истине ти вси Ісозусъ сиць божи.

И воскоркъ ѡбиде тогда црѣ славкѣ, Гѣ крѣпокѣ, силою своею поправкѣ смѣть и ѡмь діавола свѣза, предасть и мѣцкѣ вѣчнѣй и ѡзведе Адамъ¹⁾ ко своѣ прескѣтлоство.

[XXIII]. Тогда діаволъ сваримъ Адамъ и смѣтнѣ²⁾ и множествомъ нечистыхъ дѣховъ реч[е] къ нему: „воле ты началниче пагубкѣ и князъ поустыни, Вельзодѣле, и ѡброуғанне ѡ англь вѣжнѣхъ, и краже праведнымъ! чемоу то сѣтвори тако, црѣ славкѣ на крѣтъ восткнути хотѣвъ? и того нещива оумрети, и толь много ѡ користь си ѡвѣща сѣтвориши, не владыи³⁾, іако несмыслена ма содѣла. смотри оуже, се⁴⁾ іѣкъ вѣжества своѣго сиіаннѣмъ прогна вса⁵⁾ тмы смѣтнѣа, и твердыа темница им⁶⁾ разломни, и конь⁷⁾ ѡсатъ ѡдержимыа, разрѣши оужники вса. иже под нашими ѡбыкоша въздыхати моуками, роугаютъ сѣ намъ, и ѡ користи ѡхъ боудѣтъ ѡзбранни власти наша, и влѣдчѣстка прѣможена соутъ и ни малыи оуже войт сѣ насъ родъ члѣчъ. крѣхъ того же и сиано намъ прѣтатъ, иже никогда же намъ възможны⁸⁾ вахъ мѣтвѣи и никогда же не можадѣхъ веселити сѣ странни⁹⁾. воле¹⁰⁾ ты¹⁰⁾, прѣднѣи Сотона, всемоу злоу началникъ¹¹⁾ и первый моуко¹²⁾! ты прѣжде всего на іса прѣу ѡзыска злоу, и ни ѣдинаго грѣха ѡвѣрѣте в немъ. како ж[е] безъ вины не ѡспытавъ ѣго на крѣтъ вѣстѣкнѣти¹³⁾ смѣкѣше¹⁴⁾? [си ко смѣкѣше]¹⁵⁾ и в нашѣ ѡвласть безъ долга привести и ѡ вѣка держимыа погубѣи“.

Ѣгда же то глѣ Адамъ ко діаволоу, тогда црѣ славе реч[е] къ Адамъ: „боуди діаволъ под ѡвластнѣю твою къ вѣки вѣка на мѣсте Адамъ, праведнымъ соудомъ моймъ“.

[XXIV]. И рече Гѣ простеръ рѣжоу свою: „прѣидѣте вси стѣи мой ко мнѣ, вы же¹⁶⁾ ѡмате подобнѣ ѡвѣраза моѣго, и ж[е] древа діавола дѣла смѣтнѣю ѡсѣждени вѣсте. и нѣкѣ же видите: древомъ діавола и смѣть ѡсѣждѣхъ“.

И іако тако реч[е]¹⁷⁾, вси стѣи подъ рѣжою Гѣнѣи выша. и держа Гѣ десницю Адамлю рече къ нему: „миръ твоѣ со всѣми чады твоими“.

1) Стоян. дод. и пророкы и вѣс соуштіе свѣрие, Fabr. attraxit patrem nostrum terrenum. 2) Стоян. тогда адъ свари се съ дѣяволомъ и съ смѣртию, Fabr. tum principes Tartari suscipientes Satan cum nimia increpatione dixerunt ad eum. 3) Стоян. дод. ничимъ же. 4) Стоян. оуже те. 5) Стоян. и все. 6) Стоян. емь. 7) Стоян. войны. 8) Стоян. не възможени, Fabr. nunquam superi. 9) Стоян. дод. ныня в[се]лѣть [се] и прѣтеть; Fabr. vas. 10) Стоян. vas. 11) Стоян. началниче. 12) Стоян. дод. наслѣднѣче. 13) Стоян. обѣси. 14) Стоян. vas. 15) Доповнено изъ Стоян. 16) Стоян. вы бо. 17) Стоян. ѣгда же сиде рече.

Идама ж[е] на ногж Гню согноук сж¹⁾ паде ѿ со слезною мѣтвоею реч[е]: „вознесоу тѣ, Гїи, ѿко подиятъ ма ѿ нѣси вознесеана въ врагъ мойхъ ѿ мѣѣ. ты Гѣ Бѣ мой, возопи хъ к тебѣ ѿ цѣлаи ма еси ѿ ѿведек ѿ Ида дшю мою, ѿ ѿбави ма еси ѿ низходаишихъ в рекъ. пойте Гдѣ вси стїи его! ѿповѣдайте памат стїна его! ѿко гнѣвъ во ѿрости его ѿ животъ въ волн его“.

Також[е] вси стїи его колѣна преклонше²⁾ на ногж Гню, ѣдинѣмъ глсомъ рѣша: „прїиде ѿбавитель въком! ѿкож[е] законом ѿ прркъ прежде возвести, ѿ дѣла ѿспани. ѿбави ны животвораиимъ крѣтом сим³⁾ ѿ смрѣти ради крѣтныа сниде к нам ѿ ѿбави ны ѿ смрѣти Идовыа силею твоєю, Гїи. ѿко же постави писма⁴⁾ славы твоѣа на нѣскхъ ѿ⁵⁾ вышнѣе ѿспани писма⁶⁾, крѣтъ твоѣи постави на земли, Гїи, во Идѣ знамени повѣды крѣта твоѣго. смрѣтъ во не ѿбладѣтъ потом“.

И простеръ Гѣ ржж свою сотвори знамени крѣтово на Идамѣ ѿ на всѣхъ своихъ стѣх⁶⁾. ѿ держа десницю Идамаю выспри иде ѿзъ Ида, ѿ вси стїи послѣдствоующе выша Бѣоу.

Тогда стѣи⁷⁾ Двѣдъ силно възопи рекъ: „пойте Бѣж пкс[нь] новж, ѿко чюдна⁸⁾ сотвори Гѣ! сїсеніе мѣе десница его ѿ ramo стѣе⁹⁾ его. сказа Гѣ сїсеніе своѣ прѣд члѣки ѿ ѿкры ѿстинноу свою“. ѿ вса множества стѣх ѿвѣцаша рекше: „се ѣсть слава всѣмъ прѣдовным¹⁰⁾ его, аминь, алагоуд!“ (ѣже ѣ сказаа сж: вѣди то, пойте Гдѣ).

И потомъ Иввакоумъ прорекїи¹¹⁾: „ѿзыде во сїсеніе людїи своїхъ¹²⁾!“ ѿ вси стїи ѿвѣцаша рекше: „блѣвенъ градїи во ѿма Гїи, Бѣ Гѣ ѿ просвети сж нам! аминь, алагоуд!“

Потомъ же прркъ Мухѣа возопи реки: „кто Бѣ велїи ѿко же ты, Гїи, вземлаи неправды ѿ презраи грѣхи! ѿ нїк [вса] ѿдержиши ѿ послушестве ѿрость твою посла. жива [в рукоп. послужива] мѣтъ еси ѿ сам ѿвратиши сж ѿ помилуѣши ны ѿ раздрѣшаѣши вса неправды наша, ѿ вса грѣхи наша погржш ѿ ѿведе ны ѿзъ вѣчныа смрѣти, ѿко клат сж ѿцѣмъ нашимъ въ днї первый“. вси стїи ѿвѣцаша рекше: „се ѣсть Бѣ нашъ

¹⁾ Стоян. прѣклонъ се, Fabr. genibus advolutus. ²⁾ Стоян. дод. падоу vel падоша, Fabr. vas. ³⁾ Стоян. своимъ. ⁴⁾ Fabr. titulum. ⁵⁾ Стоян. испльна слави, Fabr. et erexisti titulum redemptionis. ⁶⁾ Стоян. vas. ⁷⁾ Стоян. дод. пророкъ, так і Fabr. ⁸⁾ Стоян. дивна. ⁹⁾ Стоян. мишица светая. ¹⁰⁾ Стоян. светымъ. ¹¹⁾ Стоян. пророкъ реки. ¹²⁾ Стоян. дод. ѿ ѿбавитъ възлюбленыхъ своихъ, Fabr. ad liberandum populos tuos.

живый въ вѣки вѣкомъ, и той иъзвѣщает ны в вѣки. аминь. аллоуа¹⁾ також[е] вси прѣрки ѿ нух прѣдповѣданны хвалы стѣи исповѣдующе²⁾ и³⁾ вси стѣи „аминь, аллоуа“, и оуповѣюще³⁾ послѣдствоваше по Гдѣк.

[XXV]. Гдѣ же держа десницу Идламоу власть Мухайлаж преднемоу аллоуа⁴⁾. и вси стѣи послѣдствоваша Мухайлажу, и введе ѿ вса в рай. и срѣктоста ѿ два моужа состарѣвша са днѣми⁵⁾. вопросиша же ѿ вси стѣи: „кто вы еста? вы с нами въ мѣцк и мѣтва не быста, в рай же с нами [како]⁶⁾ вознесена быста?“

И Швеца единъ ѿ нѣю реч[е]: „азъ есмь Енохъ, иж[е] словесем Гниль вознесенъ есмь скмо^{а)}. и⁷⁾ другѣи реч[е]⁷⁾: „азъ есмь⁸⁾ Иліа⁹⁾, пренесеный скмо на колѣсници ѿгненкѣи живъ¹⁰⁾, и доселѣ не вкѣсихосе смѣрти. во пришествіи Анктихристово¹¹⁾ оцшюдена есва¹²⁾ Бгѣомъ знаменіи и чудесы врати са с нимъ¹³⁾, и ѿ него оубиѣнома быти во Іерузалѣк, и по трех днѣхъ и полоу днѣ паки жива во вѣлацкхъ вознесена ежде^{а)}“.

[XXVI]. И егда сїи глѣста Енохъ и Иліа, прииде другѣи моужъ хоуд и оумилентъ¹⁴⁾, несый на рамѣх своѣю знаменіе крѣтово. и видаще и вси сватїи рѣкша к нему: „кто ты еси, и мѣж[е] возракъ твої развоинника естъ? и что е знаменіе, еже носиши на рамоу?“ тѣм же Швецаи реч[е]: „право вы рѣкстѣ, ѿко развоинникъ есмь¹⁵⁾ былъ¹⁶⁾ всакїа злобы творѣ по земли. и Жидове ма косткноуша на крѣтъ съ Ісомъ, и видѣхъ вса, ѿже содѣйша са в рлі же и до крѣта Ісова¹⁷⁾, на нем же¹⁸⁾... творецъ всего сщщества сжшъ и¹⁹⁾ црѣ всемогаи¹⁹⁾. и просихъ оу него рекї: „помани ма, Гїи, во црѣтвїи твоєи!“ и ѿко тако²⁰⁾ прїемъ мѣтвоу мою реч[е] ми: „аминь, глїю тобѣк, ты днѣ со мною еждеши в рай^{а)}. и дастъ се²¹⁾ знаменіе крѣтово рекыи: „се неси гра-

¹⁾ Отого цілого уступу про пророкуване Михея нема у Fabr. ²⁾ Fabr. коптше: Sic et omnes prophetae de suis laudibus sacra referentes. ³⁻³⁾ Fabr. vac. ⁴⁾ Стоян архангелоу. ⁵⁾ Fabr. vetusti dierum, Стоян. състарѣвша ся велмі [vel многи] днѣми. ⁶⁾ Додапо зі Стоян. Fabr. vac. ⁷⁻⁷⁾ Стоян. Fabr. vac. ⁸⁾ Стоян. Съ жь съ мною есть, Fabr. Nic iste, qui mecum est. ⁹⁾ Fabr. дод Thesbites, Стоян. Оезвить. ¹⁰⁾ Fabr. Стоян. vac. ¹¹⁾ Стоян. Христова, так і Fabr. ¹²⁾ Стоян. штедивъ се вел. штедивъ ны. ¹³⁾ Стоян. съ змиємъ, Fabr. cum eo, хоча се ео тут не має змислу, бо відносить ся до попереднього Christo. ¹⁴⁾ Fabr. vir miserimus. ¹⁵⁾ Стоян. vac. ¹⁶⁾ Стоян. бѣхъ. ¹⁷⁾ Так і Стоян., Fabr. quae facta sunt per crucem Domini Jesu crucifixi. ¹⁸⁾ Тут люка, Стоян. дод. распеше его Жидове, и вѣровахъ емоу, и познахъ его творца, Fabr. et credidi eum esse creatorem. ¹⁹⁻¹⁹⁾ Стоян. vac., Fabr. як у нас. ²⁰⁾ Fabr. Statim. ²¹⁾ Стоян. ми.

дѣи в рай. аще не вѣститъ тебе внѣтък внити аѣггакъ стражъ райо¹⁾, покажи ёмоу знамениё крѣтого и речши к немъ, іако Ісѣъ Снѣъ Бжій, иже ннѣ на крѣтк распатъ ё, посла ма²⁾. и ёгдаж[е] то сотворыхъ [и] рѣхъ ко анѣлоу стражю райскомоу, авнѣ Ѡверзѣъ вноутрь воведѣ ма и посади ма Ѡдесноюю раа рекъ, да смотрю²⁾ мало, и аще всъ род видѣтъ члѣвческій и ѡцѣъ Ідам со всеми чады свѣимі стѣми и праведными, нж[е]³⁾ оуѣкдеша⁴⁾ Хѣъ Гѣъ распата на крѣтк⁵⁾.

Си вса словеса оу разбойника слышаще предній ѡци и прѣци ёдинѣм гласомъ рѣша: »стѣъ Гѣъ всемогый, ѡцѣъ вѣчный, ѡцѣъ мѣрднѣмъ ты ёси, чѣтъ и щедрѣ оуѣчником, ѡцѣъ щедрости⁵⁾ райскій! ты ны воспатъ приведе во вѣчный животъ, іако тоу ё дѣдам нашимъ жизнь вѣчнаа. аминь“.

[XXVII]. Си соутъ вѣскаа тайна стѣа, иаж[е] слышахове и видѣхове азъ Каринѣъ и Лицеѡшь⁶⁾, прѣснаа братл. ваще нѣс[тѣ] нам слово бесѣдовати инѣ тайнаа Гѣа. іако же послажшествоуа Мухайлъ предній арханѣлъ реч[е] нам: »ндѣта со кратѣю вай ко Іерлѣмъ, вѣдѣта въ мѣтѣахъ вопиѡще и славаще воскрѣне Гѣъ нашего Ісѣъ Хѣъ, и іаже Ѡ смрѣти съ собою воскреси, и ни со ёдиным чѣком бесѣдѣта, но вѣдѣта іако и нѣма, дендеже прѣидѣтъ год, да слово дасть вама самъ Гѣъ исповѣдати свѣёго вѣства“.

и снѣ тайны исповеда нама арханѣлъ Мухайлъ, [и заповѣда нама и]ти чрес Іѡрданѣъ въ мѣсто юнѣё и живровнѣ⁷⁾, тоу [во] сѣтъ мнози, иже с нами воскресоша въ послоушество воскрѣніа Ісѣа Хѣъ Гѣъ нашего, им же толико тридѣсно ё нам слово дано⁸⁾. вѣ іако же воскресохѣъ нз мрѣтвухъ, превыхѣъ въ Іерлѣмѣъ велижю ноцѣъ Гѣю⁹⁾ со живыми оужиками наю¹⁰⁾, во послоушствнѣ Гѣъ нашего Ісѣа Хѣъ. и крѣнѣ выхѣом въ стѣкѣ Іерданѣстѣкѣ вѣдѣ¹¹⁾, прѣмлюще по ёдиномоу ризы вѣам. по трѣхъ днѣхъ превыхѣе великоюю ноцѣъ Гѣю покровѣни сѣтъ ѡклаки [иже воскресоша съ нама] и прѣведены чресѣ Іѡрданѣскоюю рѣкѣж¹¹⁾, и нѣцимъ¹²⁾ ж[е] видими соутъ. си соут ёлико заповѣда намъ Гѣъ исповѣдати свѣёго вѣства тайнаа.

1) Стоян. стрѣгыи рай. 2) Стоян. рассмотрю. 3) Стоян. вас. 4) Стоян. оувѣмъ, Fabr. вас. 5) Стоян. милости. 6) Стоян. Лициошь. 7) Стоян. въ мѣсто животное, Fabr. in locum optimum et pinguem. 8) Стоян. имъ же толико есть намъ слово о тридѣсѣтѣмъ вѣскрѣсени дано, Fabr. quia tantum tres dies permissi sumus a mortuis. 9) Fabr. Pascha Domini, польське Wielkanoc. 10) Стоян. раю, Fabr. cum parentibus nostris 11-11) Fabr. вас. Стоян. як у нас з доповненем помѣщенем у скобрах. 12) Стоян. никимъ, Fabr. nemini.

дадите ёмоу похвалоу исповеданіа ѿ поклонаннє¹⁾ творите [в ркп. творити], ѿ помилоуѣтъ всь род вашъ. [миръ вамъ]²⁾ ѿ самого Гѧ [в ркп. Хѧ] нашего Іс Хѧ сїса всѣхъ насъ. аминь³⁾.

И потомъ вса іако исполнєста сѧ пишюща⁴⁾ во красна⁴⁾ листы книжныа, востаѧ. Каринъ ѣже писавъ листы⁵⁾ книжныа⁵⁾, вдасть в роуцѣ Іѧннѣ ѿ Кайаѣфѣ ѿ Гамалиилоу; такожде ѿ Лицеѡшикъ иж[е] писавъ листы⁶⁾ книжныа⁶⁾, вдасть в рѡцѣ Никодимоу [ѿ] Іѡсифѣ. і ѡбнѣ прѣѡвражена выста, вѣла зѣла, ѿ выста невидима ктомоу. письма на же ѿхъ ѡврѣтоша сѧ равна, ничимъ же ваще ни [различно] ни ѣдинѣмъ же писменемъ.

Сѡи вси дивни Каринъ ѿ Лицеѡшикъ рѣч⁷⁾ слышати всь снемъ ѿ ѡудѣйскїи⁸⁾ междю собою рѣша: „правдивъ ѣси!⁹⁾ вса ѿ Гѧ соуть сотворена, ѿ блвенъ Гѧ въ вѣки вѣкомъ. аминь“. ѿ видиша¹⁰⁾ вси ѿ сонма с великою скорькию, съ воизнию ѿ съ страхомъ толкоуци¹¹⁾ перси своѡ, ѿ ѿде каждо въ ѡвласть свою [в ркп. своихъ]. си вси, іаже исповѣданна ѿ сотворенна соуть¹²⁾ ѿ Юдеѣи во сонмицихъ, іако тако Іѡсифѣ ѿ Никодимъ повѣдѣста князю, ѿ самъ Пилатъ писа вса¹³⁾ словеса ѿ ѡбнѣ въ книгахъ. Кончайль¹⁴⁾ приключеніа Хѧ Сѧ Бжїа, ёмоу же слава, чѣтъ ѿ держава¹⁵⁾ ѿ нѣтъ ѿ рѣно ѿ въ вѣки вѣкомъ. аминь.

У Фабриция оповіданє не кінчить ся на сьому, але ѿде ще одинъ роздѣл [XXVIII]. де приведено розмову Пилата зъ Жидами въ храмѣ і свѣдоцтва, які дають самі Жидаи про Ісуса ізъ писань старого заовѣта. Сего роздѣлу въ словянськихъ текстахъ нема. Натомѣць у слов. текстахъ передъ наведенимъ висше закінченємъ [Кончайль приключеніа...] містять ся апокріфічний листъ Пилатѣ до Клявдія цѣсаря римського про Ісуса. Сей листъ, що є творомъ окремихъ відъ Никодимового евангелія, ми друкуємо въ слѣдующімъ роздѣлі нашої збїрки.

1) Стоян. покаяннє, Fabr. poenitentiam. 2) Стоян. vas. Fabr. Pax vobis. 3) Стоян. дод. рано, Fabr. vas. 4) Стоян. Fabr. vas. 5) Стоян. Fabr. vas. 6) Стоян. Fabr. vas. 7) Fabr. Charini et Lenthii dicta. 8) Стоян. vas. Fabr. Judaeorum. 9) Стоян. въ правду си, Fabr. Vera ista. 10) Стоян. разидоше се. 11) Стоян. биюште 12) Стоян. vas. 13) Тут у насъ люка, Стоян. дод. яже створена соуть і повѣдена отъ Ісуса Юдеомъ, і положи вса. 14) Стоян. Кончание. 15) Стоян. дод. ѿ поклонаннє.

Б. Ковельська Палея, к. 293 г. — 300 г.

(Слово¹⁾ [ѡ вкрѣснїи ѡз мертвых Карина ѡ Левгина, сїювѣ великаго Сѹмевна законника, иж [ѣ] сказала, како Гдѣ до ѡдѣс прїде ѡ стѣх ижеде²⁾ в Стѣднтѣ написано]. [XVII]. Востав Іѡсифѣ ѡ рече ко ѡнкѣ ѡ Каѡфкѣ: „Истинно ѡ гораздо, что диките сѣ, иже слышасте, ѡ ѡко видѣнкѣ бѣ[тъ] Іс мертвѣ ѡ живѣ грѣдѣ на ѡко. право ѡ колше поднїти сѣ бѣ[тъ], иже дрѣгмы многы мрткы ѡ грѣба вкрѣси, живы ѡ многых видѣны ко Іерусалѣмкѣ, ѡ ѡнкѣ посажайте мене, иже вси вѣмѣ. Блаженнаго Сумевна, законника великаго, ѡже прїят Ісѣ ѡтрока рѣкама сконма, ѡ тѣѡ сам Сѹмевн ѡмаше два сѣа, кратѣ, ѡ мы вси на погребенїи нѣ выхом. ѡдѣте оѣбо ѡ видѣте: грѣбы нѣ ѡвереты сѣтъ, ѡже воскресста тѣ ѡ бѣста ко градѣ Іримаден в кѣпѣ, в' мѣтѣх живѣща. живы сѣг, ни самшїна, ни воїюща, ни с ким же глїюща, но ѡко мертвѣ молчаща. Прїидѣте оѣбо ѡ ѡдѣте к нїма со всюю честїю ѡ смиренїем ѡ кровостїю, ѡ привѣдѣм нѣ к нам ѡ законѣм нѣ, неган глїют к нам ѡ воскреснїю бѣгѣ, ѡко не стан сѣ“.

Глѣ слышаше вси со веселїем, ѡдѣше ѡнна ѡ Каѡфа ѡ Никодим ѡ Гамаленѣ, ѡ не ѡвкрѣтше бѣю погребеннѣ, но ѡйдоша ко град Іримаден, ѡ тѣ ѡ ѡвкрѣтоша ко молантѣ поклонше колѣнкѣ. ѡ ѡблѣзѣвающе бѣю со всюю честїю, вредно ѡ болезненно, Бжїю помошїю прїведоша жѣ ко Іерусалѣмѣ ко сонмѣ. ѡ затвореннымѣ дверем, ѡ вѣмше закон Гдѣ ѡ положїша ѡма на рѣки бѣю рекше: „заканїем вас Бгѣм ѡданаем, Бгѣм Іїаевым, ѡже стонтѣ в законѣ Моїсеевѣкѣ ѡ пророцѣхѣ, глїѣ ко ѡцѣм ѡшїна: ѡще ѡ в того сѣща вкрѣсете, ѡже вас ѡ мертвых вкрѣси, повѣдати нам, како воскресста ѡз мертвых“⁴⁾

ѡ сїю клѣтвѣ слышаше Каринѣ ѡ Левгинѣ анцем вострїасоста сѣ ѡ страхѣм смїястѣ сѣ ѡ воздѣхста ѡ срѣца, ѡ глѣдїще вѣдѣкѣ ѡкрѣст на ѡко, ѡ сотворїста знаменїе крѣста перѣтома сконма на ѡзыкѣ своенѣ, ѡ ѡко таїно глїюща кыста, рекше: „дѣдѣте нам два сїнтка книжна, ѡ пишѣкѣ, ѡже видѣхом ѡ слышѣхом“.

ѡ даша ѡма, ѡ ѡни сѣдїше разнѣ шнѣста тако рекше:

[XVIII]. „Іс Хѣ ѡ Бгѣ ѡ Гдѣ ѡз мертвых воскресѣ, ѡже не покѣлѣ нам глѣти ѡ тайнаѣ при смертї Хѣ своенѣ. ѡже токою закашѣ бѣсѣкѣ, ты запѣрѣда раком твоим никомоу [в рѣп. Никодимоу]³⁾ же ѡспѣкѣдати тѣсѣ вѣжѣткѣ ѡ прѣк[многѣ] силоу [в рѣп. силоу] нечиненїю⁴⁾, ѡко же сотворїлѣ вси [в рѣп. Сїрафїм]⁵⁾ присподнїмѣ.“

Бгда вѣхѣм со вѣкми бѣцї нашїми посаженї вѣ присподнїѣ глѣвнїкѣ ѡ вѣ мрѣцѣ прїтмамѣ⁶⁾, напраснѣ ѡтвореннѣ ко златозарном снїцѣм прїпрѣкнѣном⁷⁾, ѡ црѣкѣ свѣтѣ просвѣщлѣ нам. но ѡко тако весь члѣчскїѣ род в кжпѣкѣ, ѡдам прѣданї ѡ бусї ѡцї ѡ с нашїми прѣркї⁸⁾ возвеселаше сѣ ѡ рѣкша: „свѣтѣ ѡс верѣжѣ“

¹⁾ Через недогляд копіста пропущено в Ковельскїм рукописѣ цїлу главу XVII і початок XVIII, то ми заповнюемо сїю люку із Сокольського рукопису XVIII в., в котрому мїстїть сѣ сам Descensus на стор. 308—318, без Пїлатових актїв. Дальше ми не друкуемо сего тексту в цїлости, а тїлько виписуемо з него варїанти пїд текстом узятїм із Ковельської Палєї. ²⁾ Гранчагї скобки в орїгїналі. ³⁾ Стоян. має також Никодимоу, Сок. никомѣ. ⁴⁾ Сок. твоего Бжїєства ѡ прїснолю нечїсною, Стоян. недовѣдомоу, Fabr. secreta divinae majestatis. ⁵⁾ Стоян. еже бысть, Сок. ѡже ко ѡдѣкѣ, Fabr. quae... fecisti. ⁶⁾ Сок. прѣрѣкшїи. ⁷⁾ Сок. снїце анцем прїпренѣом. ⁸⁾ Сок. ѡдам со вѣкми прѣднїми ѡцї нашїми ѡ пророкї.

свѣта вѣчнаго ѣсть, ѿже ѡбѣща послати намъ равновѣчный свѣтъ своѣй“.

Възпн Исая ѿ реч[е]¹⁾: „се ѣсть свѣтъ ѡ Ѣца ѿ Снѣа Бжїа, ѿко же прежде рѣхъ, ѣгда вѣхъ живъ на земан: „земла Забулонъ, земля Нефталимла ѡв онъ полъ Ёрдана, Галелѣи, родствнѣа ѡзыкъ, ѿже сѣдаты вѣ прѣтѣмахъ, видѣт свѣтъ великъ; ѿже сѣтъ вѣ зѣмьствнѣ²⁾ ѿ под сѣнкю смѣртною, ѿ свѣтъ воснѣет на нѣ, ѿ ннѣк приведе просвѣтъ нам³⁾, вѣ смѣрти намъ сѣдѣшимъ“.

Ѣгда веселнхомъ са буси во свѣтѣк, ѿже [в ркп. ѿ во свѣтѣк же] просвѣти намъ, ѿ прїиде ѡцѣ нашъ Семнннъ вѣзвесела са ѿ реч[е] вѣсѣмъ намъ: „славнѣ⁴⁾ Бжї, Снѣа вжїи, ѿмже азъ [ѣгѡ] прїахъ ѡу рѣкѣ моѣю, ѡтрочатемъ рожнѣ ѿ вѣ цркви [прннесенъ. и] понжженъ Дхомъ стѣмъ ѿ рѣхъ к немъ ѿповѣдаа: „ннѣк виднсте ѡчи мои спннѣ твѣе, ѣже ѡуготова прѣд лицемъ бусѣмъ людемъ, свѣтъ ѡу ѡвлннѣ ѡзыкомъ, ѡу слаж людемъ твоимъ Израйлю“.

Сн же слышѣннѣ мнѣ жествѣ стѣхъ велики вѣзрадѣваша са, ѿ прїиде ѿко чернорнзнцѣ ко поустыни, ѿ вѣпрошенъ вѣ ѡ ннхъ: „кто ты ѣси?“ ѿ тѣмъ ѡвѣщавъ реч[е]: „азъ ѣсмъ пррѣкъ Іѡанъ, Бжїа Кышнемъ прѣдѣгрѣднн прѣд лицемъ прншествїа ѣго вѣготовати поут ѣго ѿ ѡданнѣ прѣмѣдрѣстн⁵⁾ ѿ спннѣ людемъ твоимъ, ѿ ѡданнѣ⁵⁾ грѣхомъ, ѿ видѣхъ ѣго прїидѣща⁶⁾ ко мнѣ, ѿ понжженъ Дхомъ стѣмъ ѿповѣдаа са ѿ рѣхъ ѿзвїдѣннѣ: „се агнѣцъ вжїи вземла⁷⁾ грѣхн всемъ мнрѣ!“ ѿ крестнхъ ѣго ѡу рѣкѣ Ёрданѣстѣнѣ, ѿ видѣхъ Дхъ стѣн долоу градѣнцѣ ннн⁸⁾: „сеи ѣсть Снѣа мой вѣзлюбленннн, ѡ немже вѣговѣщѣствовахъ⁹⁾“. ннѣк прїидохъ прѣд лицемъ ѣго вѣзвѣстнѣ вамъ, ѿко прнвлнжн са вѣпроснн¹⁰⁾ насъ горѣ граднн Снѣа Бжїи ѡ кышнаго, до ннѣк сѣдѣшимъ намъ вѣ прнѣтѣмахъ сѣнн смѣртнѣнѣ“.

[XIX]. Ѣгда же тоу¹¹⁾ буслыша перрозданннн Іадамъ ѡцѣ нашъ, ѿко вѣ Ёрданѣ крещенъ ѣсть, ѿ възпнн къ снѣовн своѣмъ Снѣа ѿ реч[е]: „ѿповѣданн снѣомъ своѣмъ ѿ прѣднннмъ ѡцѣемъ ѿ пррѣкомъ бусѣа, ѿже слыша¹²⁾ ѡ Мнхѣа прѣднннго архаггѣла, ѣгда же тѣа послѣхъ ко вратѣмъ раїа, да ѿспроснншн ѡ Гѣа ѿ посла

1) Сок. сн реч. 2) Сок. во зѣмьствн. 3) Сок. прїиде ѿ просвѣтн нас. 4) Сок. славнѣ 5—6) Так ѿ Сок., тнлько остатнѣ слово: ѡпадннѣ; Стоян. Fabr. vas. 6) Сок. прншедша. 7) Сок. ѿже возмет. 8) Сок. дола с ннѣсѣ градѣнцѣ нннѣ ко ѡбразѣ голѣвннѣ, ѿ слышахъ гла сѣ ннѣсѣ намъ рѣкѣнѣ, так ѿ Стоян. 9) Стоян. благоволихъ, Сок. вѣговѣщѣвахъ, Fabr. bene complacui. 10) Стоян. и посѣтнѣ, Сок. воспѣсѣтнѣ, Fabr. visitabit. 11) Сок. тѣ. 12) Сок. слышахомъ.

к немѣ¹⁾ а́нѣла своѣго, да ти бы дла Ѡ дрѣва маслѣ помазаванію²⁾, да бы помазалъ [ѣси] тѣло моѣ, егда вѣхъ немощнѣкъ“.

Тожъ и Сиѣкъ [в рѣкѣ Сиѣфѣ] приближи сѣ³⁾ стѣмъ прѣднимъ ѡцѣмъ и прѣкомъ рече: „азѣкъ Сиѣкъ егда [вѣхъ] мола Гѣ къ врат райскихъ, ѡзари⁴⁾ а́нѣглъ Гѣкъ Михаѣлъ, ѡви ми сѣ рекѣи: „ѡазѣкъ посланѣкъ ѣсмъ к тебѣ, рекѣи, Ѡ Гѣ. азѣкъ ѣсмъ поставленѣкъ чрес тѣло члѣчѣ⁵⁾. тебѣкъ ѡубо рекѣ, Сиѣфе: не мози ѡубо трѣждити сѣ слезами и мола, просѣа маслѣ дрѣвнаго ради милованіѣ, да помажѣши ѡцѣа своѣго Ѡ колезни⁶⁾ телесе ѣго. не можѣши закономъ ѡнѣкъ⁷⁾ ѡврѣкти и Ѡ него приѣти, развѣкъ ѡу послѣднѣа дѣи вѣка сего и годовъ, егда ѡсполнина вѣдетъ ѣѣ и ѣ. сотѣкъ лѣтъ: тогда прѣидетъ на землю вѣзлюбленнѣи Сиѣкъ Бѣжѣи Хѣ ѡстворити вѣскѣрнѣе тѣкажъ Адамовѣ, ѡживити телеса мѣртвымъ. и тѣ прѣидетъ къ Ѣрданскоюю водѣ вѣртити сѣ. и егда конѣкъ ѡскѣша вѣдетъ Ѡ водѣ ѣрданскиѣ, тогда ѡелѣкъ радости⁸⁾ и мѣти ѣго помажеть Ѡ него всѣа вѣкрѣбѣннѣа конѣ. вѣдетъ тоѣ ѣлѣкъ милованіѣ къ рождѣствѣ⁹⁾, ѡже рождѣни коудѣтъ Ѡ водѣ и Дѣла ѡу жизнѣ вѣчнѣю. тогда долѣкъ прихода на землю вѣзлюбленнѣи Сиѣкъ Бѣжѣи Хѣ ѡубѣдетъ ѡцѣа твоѣго к рай къ дрѣвѣкъ помилванію“. сѣ же ѡу сѣа слѣишаще Ѡ Сиѣфа прѣднѣи ѡцѣи и прѣрци вѣзвеселѣша сѣ радостнѣо велѣкою.

[XX]. Егда весѣлахоу сѣ ѡу сѣи стѣи, ѡзвѣде Сотона, прѣднѣи князъ смѣртнѣи, и реч[ѣ] ко Адаму: „прѣѣте ли¹⁰⁾ Іѣса, ѡже славѣтъ сѣ Хѣ Сиѣкъ Бѣжѣи, и снѣ члѣчѣ ѣсть, коѣи сѣ смѣрти, и реч[ѣ]: „прѣскорѣна ми ѣсть дѣша моѣ до смѣрти“. и много противлѣа сѣ ѣсть, зло творѣа много. ѣже азѣкъ¹¹⁾ слѣкнѣи и хромыи и слоукнѣи¹²⁾, вродивѣи и трѣжднѣи ѡстворѣхъ¹³⁾, словѣсѣмъ Ѡ тебе ѡзвалчѣтъ живѣи“.

Ѡвѣща Ада и реч[ѣ] къ Сотонѣкъ прѣднѣемѣ: „кто то ѣсть ѡвладѣи сѣе? егда ѣсть члѣкъ снѣи коѣи сѣ Ба¹⁴⁾? ѡу сѣа во ѡвласть земьскаѣ моѣи ѡвласти покорѣни сѣтъ, ѡвѣѣтъ ѣ¹⁵⁾, ѡж[ѣ] тѣи повѣни¹⁶⁾ привѣде твоѣю ѡвластью. ѡще ѡубо влѣчѣствѣа ты ѣси, како то ѣсть¹⁷⁾ чѣловѣкъкъ Іѣкъ тоѣи коѣи сѣ смѣрти, и властѣи твоѣи противлѣѣтъ сѣ? ѡще тако и члѣкъ¹⁸⁾ ѡу члѣвѣтѣкъ родѣкъ, ѡстиннѣи ты

1) Стоян. да пошлѣтъ, Сок. вас. 2) Стоян. милованія, Сок. Fabr. вас. 3) Сок. вас. 4) Сок. вас. 5) Fabr. super corpus humanum. 6) Сок. и ѡутолѣти колѣзник. 7) Стоян. нѣвѣкомъ закономъ. 8) Стоян. Fabr. вас. 9) Стоян. въ радость, Fabr. in generationem. 10) Сок. прѣѣти. 11) Сок. дод. в скобках: (Гатана рече). 12) Сок. нѣкъми. 13) Тут люба в текстѣ, Сок. дод. тѣи ѡу словѣсѣмъ ѡсѣжѣает, ѣ ѣже азѣкъ мѣртвыи к тебѣкъ приѣдохъ, — такъ и Стоян. 14) Fabr. mortem timens. 15) Сок. ѡвѣѣтъ. 16) Fabr. subjectos. 17) Сок. кто ѣсть. 18) Сок. ѡще тако владѣи ѣсть.

рекж, оу҃семогѣи ѣстѣ оу҃ вѣтвѣ [в реч. вѣтво] и ѡвласти ѣгѡ ѣстѣ никто же противѣ са. и реч[е] смѣрти воѣти са хочеть¹⁾, и горе товѣ вѣдет и оу҃ вечнѣи мѣщѣ²⁾.

И ѡвѣща неприязни прѣднѣи къ Адоу и реч[е]: „что помышлѣши? воѣши са прѣяти Іса? противнникъ мой и твой. азъ оу҃же и҃сѣвсихъ ихъ и полкъ жидовескъ оу҃строихъ³⁾ нанѣ въ первѣи и҃ гнѣвѣ⁴⁾ противъ ѣмж, копѣ наѡстрихъ въ провѡденіе ѣго, желчь и ѡцетъ и҃смѣсихъ дати ѣмж пити, и дрѣво оу҃готовахъ оу҃звѣсити ѣго, и гвозднѣмъ пригвоздити ѣго на крестѣ. и приближила са ѣмж ѣсть смѣрть, да приведеж и к товѣ, и покоривѣ⁵⁾ и товѣ и мнѣ“.

Ѣвѣща Ада рекѣи Сотонѣ: „ѣко той ли ѣсть, иже мѣртва твѡ и҃звлече ѡ мене, иже мною зде ѡдержими? ѣгда мѣртва и҃зымаѡ на землѡ ѡ мене, не и҃ного ѡвластью, развѣ вѣиѣи родства ради, всемогѣи Бѣ. кто то ѣсть Ісѣ, иже словесемъ своимъ ѡ мене мѣртва и҃звѣлачитъ безъ молѣвѣи? ѣко мню, той ѣсть, иже Лазара по четѣрихъ днѣхъ смѣрща и развѣгнивша са и҃звлече, иже азъ держахъ мѣртва и оу҃дахъ жива скѡ ро сквозѣ⁶⁾ слово и҃власти ѣго“⁶⁾.

Ѣвѣща Сотона, прѣднѣи князь, и реч[е] къ Ада: „то той ѣсть истѣи Ісѣ“.

Си оу҃же слышавъ Ада и реч[е] ѣмж: „заклинаю тѣ силами твоѣми и моѣми, да не прѣводиши ѣго къ мнѣ! азъ ѣго же слышахъ глас и заповѣди словесъ ѣго, и оу҃страсе са перѣкѣ тварь и оу҃жасъ са вѣхъ волѣзнью и вси безчестнѣи пѣстоужници⁷⁾ оу҃ кѣпѣ и҃сѣ мною и҃смѣщени быша, ни того ѣдиногѡ⁸⁾ могохом оу҃держати, развѣ и съ всѣмъ выстрѡстью и҃стра[са]и са ѣки ѡрелъ и скоростью въскочи въно градыи ѡ нас. и сама землѣ, ѣже держа Лазарево тѣло мѣртво, и скоро оу҃да ѡвѣе живо. тѣмже азъ то вѣде, ѣко ѡ члѣкѣ иже то можетъ и҃створити, Бѣ силенъ ѣсть ѡвластию и и҃влястью владыи въ члѣчѣтѣмъ родѣ и и҃спити хочет члѣска рода. ѡще приведеши и ко мнѣ⁹⁾, и вси, иже сѣтъ зде оу҃ странныхъ¹⁰⁾ темницахъ затворенны, нераздрѣшаѡще са юзѣми грѣховъ заключ[е]ни, и раздрѣшитъ и къ жизнь вѣчнѣю вѣиѡ и рождствоу своѣмоу приведеет“.

¹⁾ Стоян. глаголю ти оубо, яко эти те хощеть, Сов. и речет са смѣрти, и҃во ѣти ми хощет. Fabr. Et cum dicit se timere mortem, capere te vult ²⁾ Сов. во вѣчнемъ вѣцѣ. ³⁾ Сов. надѣвахъ. ⁴⁾ Fabr. zelo et ira. ⁵⁾ Сов. покорника. ⁶⁻⁸⁾ Сов. vas. ⁷⁾ Стоян. потежници, Сов. потѣжници. Fabr. officia. ⁸⁾ Сов. дод. Лазара. ⁹⁾ Сов. ѣгво скѣло. ¹⁰⁾ Сов. во притворныхъ.

[XXI] Ёгда си словеса глѣста mezi собою Сътона прѣднѣи ѿ Идѣ, сътворенъ бы глѣ громомъ, и¹ дѣхъ во громк¹): „возмѣте врата прѣднѣиѣ ваша и въздвигните са врата вѣчнаѣ, внидетъ црѣ славы“.

И слышавъ Идѣ и реч[е] Сотонк преднемоу: „ищезни ѿ мене конъ! иди ѿ монѣхъ сѣдала²! аще оубо влад[ы]и бѣхшиникъ еси, вѣи са и съ црѣмъ славы. что естъ товѣкъ ис ним?“ и и згна Идѣ Сотонж ѿ сѣдала своихъ. и реч[е] Идѣ къ своимъ нечѣтивымъ послажникомъ: „запрѣте врата пространнаѣ³ мѣданаѣ, и вратомъ⁴ желѣзнымъ закѣйте! и силенъ противити са⁵), да не бѣдемъ бѣвѣти“.

Си слышаше всѣ множества стѣхъ ѿ глѣмъ воскжажнѣи⁶) рѣша Идѣ: „ѿверзи врат[а] твоѣ, да внидетъ црѣ славы!“

И възпѣи Дѣдѣ рекѣи: „видиши ли, ёгда вѣхъ живъ на земли, преже повѣдахъ вамъ: „исповѣдайте Гоу и мѣти ёго и чюдеса [ёгѣ] снѣомъ чѣлескимъ, и мѣже раздрѣшитъ врата мѣданаѣ и затворы желѣзныѣ искржшитъ⁷) и итѣ⁸) и хъ ѿ поутѣи неправедныхъ“.

И потомъ Исѣиѣ тождѣ⁹) потомъ⁹) рече къ всѣмъ стѣымъ: „видите ли, ёгда вѣхъ азъ на земли живъ, придѣ¹⁰) поведахъ вамъ: „оустанжт мртвѣи и възскрѣнстъ иже оу грѣвѣхъ сжт и възвеселат са иже на земли сжт¹¹), и мѣже роса, иже ѿ Бѣ, и сѣклажнѣи¹²) имъ“¹²). и пакѣ рѣхъ: „кде естъ, смрѣти, клинъ твоѣ¹³), и где естъ, Идѣ, повѣда твоѣ?“

Се слышаше оуси стѣи ѿ Исѣиѣ прѣрка и рѣша къ Идѣ: „ѿверзи врата твоѣ! и нѣк прѣсленъ¹⁴) еси и не владѣлѣи бѣдѣши с тобою¹⁵)“.

Сътворенъ¹⁶) же бы глѣ велѣи, иако и громомъ¹⁷), рекѣи: „возмѣте¹⁸) врата прѣднѣиѣ ваша, и въздвигните са врата вѣчнаѣ, и внидетъ црѣ славы!“

Бидѣ¹⁹— же Идѣ, иако двократы възвѣпиша, иако не довѣдѣи реч[е]: „кто естъ црѣ славы¹⁹)?“

1—1) Сок. вас. 2) Сок. ѿ моего сѣданища. 3) Сок. притранаѣ. 4) Сок. маломъ. 5) Сок. сиано противити са. 6) Сок. побждѣи, Fabr. cum magna voce increrationis, Стоян. гласомъ великомъ. 7) Сок. сломи. 8) Сок. приять. 9) Сок. вас. 10) Сок. прѣди, Стоян. прѣжде. 11) Стоян. веселеште се по земли боудоуть. 12) Сок. и сѣкланѣи имъ. Стоян. дод. есть, земля же нечѣтивыхъ падоуть. 13) Сок. жало, Стоян. жело, Fabr. stimulus. 14) Сок. прѣсленъ, Стоян. побждѣи. 15) Сок. Стоян. собою. 16) Стоян. вас. 17) Сок. Стоян. громъ. 18) Сок. ѿмѣте. 19—19) Стоян. вас. Сок. Fabr. як у нас, Сок. иако не вѣдѣи.

Ўвѣща Дѣдъ къ Адж ѿ реч[ε]: „си словеса оу¹⁻ громк право¹⁾ рожмкію, ѿмже азъ дх^{ом} его²⁻ рожмкію и²⁾ пррчески рекох³⁾ и ѿнк прѣдк повѣдаю⁴⁾ ти: „Гѣ крѣпокъ и силенъ! Гѣ силенъ въ брани, то єсть црѣ слава“. и тѣ сам Гѣ ѿсе нѣсе на землію прирѣк, да слышавъ копа⁵⁾“.

[XXIV]. ...възговъ са⁶⁾ слезнижю мѣтвж⁷⁾ реч[ε]: „възнесъ са, Гѣ, ѿко подѣтъ ма, не простре врагъ моухъ чрѣсъ ма⁸⁾, Гѣ Бѣ мой! възпнухъ к тебѣ, Гѣ, и ѿцѣли ма. ты ѿвлече ѿ Ада дшю мою, ѿцѣли ма ѿ сходишь оу рокъ⁹⁾. пойте Гѣи стѣи его, ѿспокѣдайте памат стѣна его, ѿко ѿрость въ гнѣвк его¹⁰⁾ и жизнь оу воли¹¹⁾ его“.

Тако ж и вси стѣи его колѣнкъ приклонивше къ ногѣ Гѣи ѣдѣнкмъ гламъ рѣша: „прїде ѿзбавительъ всѣм¹²⁾ сквозъ законъ, ѿко же пррци твоѣ и прѣдк повѣствоваша¹³⁾, тварьми ѿспокнити, и ѿзбави¹⁴⁾ живѣа крѣта твоѣго и смрти ради крестьныа. к нам низшде, да ѿзбавиши¹⁵⁾ ѿ скти смрти¹⁶⁾ сквозъ прѣселюю твою¹⁷⁾. ѿко же постави писма ѿзбавленію¹⁸⁾, крѣтъ твоѣ на земли постави, Гѣ. во Адж знаменіе крѣта твоѣго повѣдѣ, да смртъ не ѿбладаетъ проче“.

Простеръ¹⁹⁾ Гѣ ржжъ свою и створи знаменіе крѣтно²⁰⁾ на Адамк и на вси стѣа. держа за десницю Адамлю Гѣ, горк ѿдыи ѿсе пекла, и вси стѣи послѣдствжюще сжтъ Гѣи.

Тогда стѣи Дѣдъ силою възвѣи река: „пойте Гѣи пѣс[нь] новоу, ѿко чудна ѿтвори Гѣ. спнїе мирж²¹⁾ десница твоа, и мѣшца стѣа его знаменіе ѿтвори²²⁾. Гѣ, спнїе твоѣ предъ лицемъ оусиухъ людїи²⁴⁾ ѿки ѿстинноу твою“.

1—1) Стоян. vas. Сок. во громк граю ѿ, Fabr. verba clamoris. 2—2) Сок. Fabr. vas. 3) Сок. пророчествокох. 4) Сок. проповѣдаю. 5) Далѣ люка незазначена в текстѣ, очевидно зроблена через недогляд копіста котрий перевернув двѣ картии своего оригінала і такимъ робом пропустив докінчене гл. XXI, цілу гл. XXI, цілу XXIII і початок XXIV. Интересно, що така сама люка є і в Сокольскімъ рукописі, — знак, що обі копіі, Ковельська і Сокольська, пішли з одного жерела. 6) Сок. оузь согоб' са, Стоян. прѣклонъ се, Fabr. advolutus. 7) Стоян. съ слезною молитвою. 8) Так і Сок., Стоян. ѿсе възвеселилъ врагъ моихъ о мѣ. 9) Сок. ѿ сходишь в рокъ, Fabr. in lacum. 10) Стоян. гнѣвъ въ ярости его. 11) Сок. во колѣ. 12) Сок. Стоян. въномъ, Fabr. mundi. 13) Сок. проповѣдаша. 14) Сок. ѿзбавити. 15) Сок. дод. нас'. 16) Сок. ѿ скти смертныа. 17) Сок. дод. Гѣи, Fabr. per majestatem tuam, Domine. 18) Сок. писмо славы твоѣ на нѣси и оуны[в]ша исправи, писмо ѿзбавленію; Стоян. и вышше и сильна славы, Fabr. et exexisti titulum redemptionis. 19) Сок. ѿ простре. 20) Сок. крѣтово. 21) Сок. ѣмѣ. 22) Сок. знано сотвори, Стоян. Fabr. vas. 23) Сок. въхъ ѿзвѣкъ.

Тоже оуґса множество стѣх¹⁾ ѿвѣщаша вси²⁾ рекѣше: „се єсть слава оуґсимъ стѣмъ єго. аминь. алаклѣнѣ, (ѣже єсть ѿказа- ємо: вѣди, то! пойте Гѣ!).

И потомъ прѣркъ [Яввакоумъ]³⁾ рече: „ѿыйде во сѣнѣ людий твоихъ ѿ ѿзбавити ѿзбавленѣя твоѣ⁴⁾. и стѣи⁵⁾ ѿвѣщаше рекѣше: „стѣ градѣи во ѿма Гнѣ. Гѣ Бѣ прѣскѣти⁶⁾ намъ. аминь. алаклѣнѣ“.

Такоже потомъ прѣркъ Мухѣи [вѣзопи рекинъ]⁷⁾: „кто Бѣ, ꙗко же ты и Гѣ, вѣземла неправдѣ, приходѣ⁸⁾ грѣхи? ѿнѣ дрѣжнши во послѣшѣствїи истинноѣ твоєѣ и послѣужива мѣтѣ єси, и самъ бѣратиши сѣ и помилѣеши насъ и раздрѣшиши оуґса безправедствїѣ⁹⁾ наша и всѣ грѣхи наша погрѣзити [и изведе ны]¹⁰⁾ ѿ множествїѣ¹¹⁾ смѣрти, ꙗко клат сѣ ко ѿцѣмъ нашимъ оуґ днѣи первѣмъ“. и вси стѣи ѿвѣщаша рекѣше: „се єсть Бѣ нѣи и жизнь вѣкѣи вѣкомъ, и тѣ ѿсправляетъ нѣ вѣки. аминь. алаклѣнѣ“.

Такоже и вси прѣрци ѿ всѣхъ книгъ прѣжде повѣданныхъ¹²⁾ хвалы стѣмъ ѿповѣдающе, и вси стѣи рѣша: „аминь. алаклѣнѣ“. [и] оуґповѣщѣи послѣдѣствѣвахъ Гоуґ.

[XXV]. Гѣ же за рѣжжѣ держѣ Идамлиѣ, и вѣдѣсть¹³⁾ Мухѣи ѿла прѣднемѣ анѣла. и вси стѣи послѣдѣствѣвахъ Мухѣи ѿла, и оуґведе оуґса оуґ раи, вѣ¹⁴⁾ щедрѣсть славнѣю¹⁴⁾. и стрѣтѣста ѿ вѣ. мѣж[а] противѣ¹⁵⁾ имъ¹⁵⁾ ѿстарѣвшѣ¹⁶⁾ сѣ днѣи, и вопрошенѣ на выста ѿ стѣхъ¹⁷⁾: „кто єста? и вы ѿс нами не была мѣртѣва оуґ моуґцѣ, и вѣ раи тѣломъ вознесенна єста“.

И ѿвѣща єдинѣ ѿ нѣѣ реч[е]: „азѣ єсмь ѿнохъ, ѿже словѣсемъ Гѣимъ оуґзнесѣнѣ єсмь сѣмъ, а снѣ¹⁸⁾, ѿже ѿсо мноѣ єсть, Илѣѣ сѣ¹⁹⁾ єсть¹⁹⁾, ѿже на колѣсницѣи ѿгнѣнѣ и вознесенѣ єсть сѣмъ²⁰⁾. и досѣлѣ не оуґскѣснѣхѣ смѣрти, развѣ во пришѣствїѣ Антихѣрѣтоѣ. оуґщадѣна єсѣкѣ вѣи[м] знаменїемъ и чудесѣи брати сѣ с нимъ и ѿ него быти оуґвѣенѣи оуґ ѿрѣмѣкѣ, и по четѣрѣхъ днѣхъ оуґ²¹⁾ полоуґднѣ пакѣ живѣи ма на ѿблѣцѣкѣ вознести сѣ“.

И єгда сѣ гѣласта стѣи Илѣѣ и ѿнохъ, и прѣидѣ дрѣжгѣи моуґжѣ хоуґдѣ оуґмилѣнѣ, несѣи на рамѣ своѣи знаменїѣ Хѣѣ²²⁾.

1) Сок ѿзык. 2) Сок. вас. 3) Доповнено в Сок. 4) Стоян. възлюбленыхъ своихъ. 5) Сок. и вси стѣи. 6) Сок. прѣскѣти сѣ. 7) Доповнено зі Стоян. Сок. вас. 8) Стоян. прѣзѣре. Сок. приходѣ. 9) Так і Сок, Стоян. неправды. 10) Доповнено из Стоян. Сок. вас. 11) Стоян. вѣщныя. 12) Стоян. отъ нихъ прѣдповѣданныхъ, Fabr. de suis laudibus. 13) Стоян. дод. єго. 14-11) Стоян. вас. 15) Стоян. вас. 16) Сок. єстарѣшѣи. 17) Стоян. вѣпрѣсѣше же я свети. 18) Сок. сѣи. 19) Сок. вас. 20) Сок. Стоян. сѣмо. 21) Сок. вас. 22) Сок. Стоян. крѣтоѣ.

и видаше и к немъ рѣша стѣи: „тѣи ктѣ еси, и мѣже зрак твой разбойническъ естѣ? ¹⁾ что е знаменіе се, иже носиши на рамахъ своѣю?“

И тѣ же ѿвѣща и реч[е] имъ: „право вѣсте ²⁾, іако разбойникъ вѣхъ и вса злобствіа ³⁾ твора по земли, и Жидоуе ма распаша на крѣтѣ [съ] ісѣмъ. и видѣхъ оу҃са и҃створена іаже сѣт ⁴⁾, и вѣровахъ емоу, творецѣ оу҃сѣмъ сѣшимъ ⁵⁾ и ⁶⁾ всѣи твари црѣ, оу҃се могаи ⁶⁾, и проса е҃го есмъ рекій: „помани ма, Гїи, е҃гда прїидеши оу҃ црѣтвіи еси ⁷⁾“. іако ⁸⁾ прїемъ мѣтвѣ мою и реч[е] ми: „аминь, гдїю тебѣ, днѣ и҃къ мнѣю вѣдши [в] рай“. и да ми се знаменіе крѣтово рекій ми: „се несіи и гради в рай, и аще не пѣститѣ тебе оу҃нѣтрѣ внїйти оу҃ рай ангѣлъ, страж раю, и покажи емоу знаменіе Х҃во ⁹⁾ и речеши емъ ¹⁰⁾: „се ¹¹⁾ Гѣ ісѣ Енѣ Бжїи, и и҃нѣ ¹²⁾ пропатѣ естѣ ¹³⁾, и посла ма“. е҃гдаж то и҃створихъ и рѣхъ къ ангѣлоу стражию райскомоу, и авїе же ѿверзе ми рай и внѣтрѣ оу҃веде ма и посади ма на деснѣю раю и реч[е] ми: „смотри зѣло мало и пожди, іако внїйти и҃мѣеть весь род члѣческїи: ѿць первѣзданнїи и҃идамъ съ вѣкми чады своими стѣими и праведными Х҃а Гѣ пропата ¹⁴⁾“.

И вса ¹⁵⁾ словеса слышаще ѿ разбойника, вси прѣднїи ѿци и пророци еднїемъ гдѣмъ рѣша: „стѣихъ ¹⁶⁾ Гѣ оу҃се могаи! ѿць вѣчнїи҃хъ ѿць, прѣмѣдрость вѣемъ ты еси ¹⁷⁾ и чѣтѣ и щедрость грѣшникомъ, [во щедрость] ¹⁸⁾ райскїю вѣспатъ приведе къ твой тоучнїи [в рѣп. оу҃чиннїи вѣ] жирѣ ¹⁹⁾, іако ²⁰⁾ естѣ дшѣамъ жизнь оу҃же ²¹⁾ аминь.

Си соутъ вѣскалѣ тайна стѣла, іаже видѣхѣмъ и слышахѣмъ, азъ Каринѣ и Левгинѣ, брат[а] прїсналѣ есѣмъ ²²⁾. вѣщїи ²³⁾ слово нѣст[ъ] ²⁴⁾ дано везѣдовати и҃нѣхъ тайнѣ Гнѣ, іако же послоушествоваѣ Михаилѣ преднїи ангѣлъ, и реч[е] к нама: „идѣта къ братьи влѣо въ Е҃рлїмъ, вѣд[и]та оу҃ мѣтвѣхъ оу҃повлѣща и славаще вѣскрѣнїе Гѣ нашего ісѣ Х҃а, іаж[е] и҃з мѣчннѣ смерти ²⁵⁾“

¹⁾ Сок. иже знаменіе разбойника есть. ²⁾ Стоян. рече. ³⁾ Стоян. всакие злобы.

⁴⁾ Так і Сок. Стоян. И видѣхъ вса яже съдѣяше се въ рай же и до крѣста Іоусова, на нем же распеше его Жидове. ⁵⁾ Сок. творцѣ вѣсѣхъ сѣи҃с, Стоян. и познахъ его творца всего соущества. ⁶⁻⁶⁾ Стоян. vas. Fabr. et regem omnipotentem. ⁷⁾ Сок. сн, Стоян. твоимъ. ⁸⁾ Стоян. И яко тако. ⁹⁾ Сок. крѣтово, Стоян. крѣтново. ¹⁰⁾ Сок. к немѣ. ¹¹⁾ Сок. Стоян. іако. ¹²⁾ Сок. (Стоян. иже и҃нѣ на крѣтѣ. ¹³⁾ Сок. распатъ вѣстѣ. ¹⁴⁾ Сок. распата, Стоян. дод. оувѣмъ. ¹⁵⁾ Сок. Бни вси. ¹⁶⁾ Сок. стѣхъ. ¹⁷⁾ Сок. Стоян. мѣсрдїеѣ ты еси. ¹⁸⁾ Доповнено з Сок. ¹⁹⁾ Сок. тѣчнїи жирѣ, Fabr. pinguis pascu, Стоян. vas. ²⁰⁾ Стоян. Сок. дод. тѣ. ²¹⁾ Стоян. вѣчнїи. ²²⁾ Стоян. vas. ²³⁾ Сок. дод. сего. ²⁴⁾ Сок. дод. намѣ ²⁵⁾ Сок. и҃з мѣчннѣ смерти, Стоян. и҃з мртвѣхъ, Fabr. a mortuis.

и съ собою въскрѣси. и ни съ единокмъ члком вѣдѣта възвѣдѣ-
юща, развѣ вѣдѣта аки нѣма, дондеже влю прійдет годъ, да
слово дасть вама сам Гѣ исповѣданіе своѣго вѣтѣта тайнѣ. и тѣ
нама заповѣда Михайлъ¹⁾ и [ти]²⁾ чрѣсъ Ѡрданъ оу мѣсто оуниѣ
и жирѣвнѣи³⁾, и тѣ сѣтъ мнозини, иже с нама възкрѣша во по-
слашество възкрѣнію Іса Хѣ Гѣ нашего. тоже не дано ѣсть⁴⁾
слово во три дни нама глти вса, іакож възкрѣховѣ Ѡ мрѣтвухъ,
истерпѣти⁵⁾ оу Ѡрланѣ великоюю ноць Гнѣ⁶⁾ и съ живѣи ми южники
наю въ послашествіе Гѣ нашего Іса Хѣ. и крѣчени выхом оу стѣи
Ѡрданѣстѣи рѣцѣ, пріемлюще по единомѣ ризы вѣлы. и по
трехъ днѣхъ терпѣше ноць Гнѣ великою, и покровени сѣтъ Ѡ
бѣлака, иже възкрѣсоша ис нама, прѣведени сѣтъ чрѣсъ Ѡрданѣ-
скѣю рѣкѣ, иже⁷⁾ никим же видими сѣтъ. [сиа сѣтъ]⁸⁾ ѣлико за-
повѣда нам Гѣ Бѣ исповѣдати вам. дадѣте [в рѣп. и дати]
ѣмѣ похвалѣ и сповѣданіе оу покаіаніе, и помилѣтъ вас [в рѣп.
вѣсь]⁹⁾. миръ вам Ѡ самого Гѣ нашего Іса Хѣ, сѣса оуѣтѣхъ на.
аминь“.

И потом іако исполниста оуѣса пишюща въ краснѣи¹⁰⁾ ха-
ратѣи книжнии, вѣстаста. Каринѣ ѣже написа листъ книжнѣи,
и дасть оу роуцѣ Аннѣ и Каіафѣ и Гамалилоу; тожде Левѣ-
гинѣ ѣже написа листѣ книжнѣи, и вдасть оу рѣцѣ Никоди-
мови и Ѡсифоу. и тако прѣвѣражена ѣста и вѣла сѣкло, и нѣста
видима и по том писмени оуѣже. и вѣрѣте са писмѣ обою равно,
ничим же вацьше ни мнѣ писаніе.

Сиа вса дивн са дивнѣи¹¹⁾ Карина и Левѣвинна рѣчи слы-
шати же всѣ иснем Іюдѣм¹²⁾, межи собою рѣша: „правдивѣ ѣси,
вса си сѣтъ¹²⁾ истворенна Ѡ Бѣ. стѣ Гѣ во вѣки вѣком. аминь“.

И развѣидоша са оуѣси Ѡ сонѣма ис великим скорбеніем и иъ
воізнѣю и съ страхом, вьюще¹³⁾ оу перси своѣи и ідоша кождо
и хъ въ вѣласть свою.

Си вса, іаже исповѣдана и сѣтворенна сѣтъ Іюдѣм оу
сонѣмици и мѣ, вса же та Іѣсифѣ и Никодим исповѣдаста
кнѣзю Пилатѣ. и самѣ Пилатѣ написа [вса], іаже истворенна

1) Сок. архѣгалъ, Стоян. Михайл архѣгаль. 2) Стоян. и по семь ити, Fabr. am-
bulare. 3) Так і Сок. Стоян. въ мѣсто животнов. 4) Сок. тѣ же но естъ, Стоян. имѣ же
только етъ, Fabr. quia tantum. 5) Fabr. celebrare. 6) Fabr. Pascha Domini. 7) Сок.
и оуѣже 8) Дополнено з Сок. 9) І в Сок. було первісно вѣсь, та потім иншою рукою
поправлено вѣсь. 10) Сок. в развѣ, Стоян. разпо. 11) Сок. Сиа вса дивны рѣчи. 12) Сок.
сонѣи іудейскѣ. 13) Сок. право дивно си вса сѣт. 14) Сок. тѣлѣщи.

і повѣдана сѣть ѿ Жидовъ на Іса, і положи вса словеса си бѣ
іаکنونныхъ книгахъ.

Кончаніє приключеніа Хѣ Сѣа Бжїа, ёмоу же слава, Ѣію
і Сѣоу і сѣомоу Дсху¹⁾, і ннк і рно²⁾ і вѣ вѣкы вѣкомь.
аминь.

Сей твір, що анї в грецьких анї в латинських рукописах не
знаходить ся окремо, але вже в другій половині V. віку був при-
точений до тзв. Пилатових Актів ще на грецькім ґрунті, а від часів
Карла V. в тій формі одержав назву Нікодимового євангелія, на-
писаний був очевидячки окремо від Пилатових актів, у другім або
третьім віці по Хр. якимсь родовитим Жидом, що навернув ся на
християнство а надто був близький до іностичної єресї. На автора
іностика вказує назва старого іностичного писателя Левкія Карина
котрому приписано авторство сего твору, хоча в пізнійшій пере-
робці сю назву перемінено на імена двох людей і зроблено з них
братів, синів Симеона Богоприємця Евзевій Александрийський, пи-
сатель V або VI в, користував ся для своїх гомілій (одну з них
у новійшій угро руській переробці друкуємо далі) отсим твором,
але в редакції значно відмінній від тої, яку подає Нікодимове
євангелїє — знак, що компілятор сего твору поводив ся досить
свобідно з його складовими частинами. В усякім разі здобув собі сей
твір у християнській церкві велику повагу і був часто використо-
вуваний пізнійшими церковними писателями — що нагадаємо тільки
Воскресний Канон Іванá Дамаскина. В словянських рукописах сей
твір знаходить ся звичайно разом з Пилатовими актами і доданим
при кінці Пилатовим листом до Клявдія; переклад зроблений дуже
давно, в XII або XIII в. і то не з грецької, але з латинської, а може
навіть із німецької мови. Дося ся друга часть, так зв. *Descensus
Christi ad inferos*, видана була тільки раз, із копії з сербською за-
краскою в мові, д. Стояновичем (Гласник 1875, т. XV, стор.
100—120). Грецькі і латинські текети видані критично в збірках
Тільо (Codex apocryphus Novi Testamenti) і Тішендорфа (Evangelia
apocrypha). З багатої літератури про сей апокріф крім вступів Ті-
льо і Тішендорфа див R. A. Lipsius, *Die Pilatus-Akten kritisch
untersucht*, Kiel 1886; М. Сперанскій, *Славянскія апокрифиче-
скія євангелія*, Москва 1895, стор. 10—15 і 55—70; Rud. Hof-
mann, *Apokryphen des neuen Testamentes* (Hauck-Herzog,
Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche, Bd. I, 1896,
стор. 658—659.

¹⁾ Соб. слава со ѿцем і сѣым Дхом ²⁾ Сок всегда.

В. Рукопис Київської Духовної Академії ч. 37 (Аа, 107),
к. 272—274.

(Повѣсти сѣхъ айла ѿ Лазаревк въскрѣніи, иже ѿ Ядама къ Лазарю четверодневному. вѣки ѿ.).

Въспенимъ весело дружино пѣс[нь]ми днѣ, а плачь вложимъ [и] оутѣшимъ са. Оудари Дѣдъ в гоусли въскладываа прѣсты своа на живыа строуны, а сѣда въ приисподнемъ Адак а рече: „се бо время весело наста! се придетъ днь спсѣнїа! оуже бо слѣшно пастыри свирають въ вѣтпѣ, и гла нхъ приходитъ въ Ядова врата, а въ моа оуши входить. а оуже слышно топотъ [в реч под] нугъ перьскыхъ конь, иже дары емоу несутъ вѣски ѿ своихъ црѣвъ црѣи нѣномуу днь рождашоу са на земли. а того есмы, дружино, много ждали днїи. томоу бо есть нѣо прѣтль, а земля подножїе ногоу его. того мти дѣца повивши въ пеленица, повивающога нѣо облакы а землю мглою, приникше к немѣ глїоце: „ѿ црїю нѣнкї и великїи, что ти са въсхотѣло к намъ нишим на землю снити? сеа ли пещеры въсхотѣлъ еси, или сихъ ѣсли, въ нїхже ннѣ лежиши? а се коль скоро Йродъ везоумныи шатаа са ѿстритъ на та мечь, оубити та хощеть!“

Гла Ядамъ къ соуцимъ [в реч. Ядамоу и соуци] с нимъ въ Адак: „прїидѣте пррци и вси праведнїи, посламъ вѣсть къ влѣцк съ слезами на живыи ѿнъ вѣкк, хощет ли насъ ѿ моуки сїа избавити?“

А Исана ї Еремїа роугаючи с[а] Ядови ї его немоцнїки сїлк, рекшста къ Дѣдоу: „а ктѣ можетъ ѿ насъ томоу вѣсть принести? врата мѣднла, а верѣа желѣзнаа, а замцы каменны твѣрдо запечатано“.

Тогдѣ Дѣдъ к нима ясно рече: „а се заоутра ѿ нас поидеть Лазарь четверодневыи, другъ Хвѣ; тѣ ѿ нас к нему вѣсть донесеть“.

И се оуслышавъ Ядамъ перевозанныи члѣк, нача бити са роукама по лицѣ своемуу, тажко стонѣ вѣпїаше гла: „повѣданї ѿ мнѣ вѣсть влѣцк, свѣтлыи друже Хвѣ, а се ти вѣпїетъ перевозанныи твои Ядамъ. на се ли ма, Гї, сѣздалъ на краткыи сѣ вѣкк на земли сїи быти, а се ма ѿсоудивъ къ Адак на мнѣга лѣта моучити са? того ли ради наплѣнїхъ землю, ѿ влѣцко, а се ннѣ твои възлюбленїи, а мои вноуцы въ тмѣ сѣдаты, въ днѣ Ядовк, моучими скорбїю, и тоуго срдце тѣ-

шати, слезами своа̂ ђчи зѣница ђмывають, а памать желлюще велѣми оуныли соуть? ѡко на земли сей въ малъ час добро видѣхомъ, а се в тоузѣк сей многа лѣта въ обидѣ ѣсмь. в' малъ час азъ выхъ ѡръ всѣмъ тваремъ вѣимъ, а нынѣ въ многы дѣни рабъ выхъ ѡдоу, а вѣсомъ полонаникъ. в' мало время скѣтъ твон видѣхъ, а се оуже сѣнца твоего прескѣтлаго не виждоу на многа лѣта, ни воура вѣтрена не слышу, Гї. аще азъ съгрѣшихъ ти паче всѣхъ члѣкъ, то по дѣлашмъ моимъ въздал ми еси моукоу сїю; нежалю[ю] са. Но сего ради жаль ми, Гї: азъ по твоемоу образу сътворенъ ѣсмь, а нынѣ пороугает ми са, моучит ма дѣволъ злѣ. не [в реп. но] жаль ми, Гї, а иже в породѣ жива а твою вѣтвеную заповѣд[ь] престоупихъ; а се, Гї, первыи патриархъ Авраамъ, а твон другъ, иже тебе ради хотѣлъ [в реп. хотѣхъ] заклати сѣа своего Исаака, и ты рече емоу, Гї: „твоею, Аврааме, бѣват са вса колѣна земнаа“, — то и тѣ что съгрѣшилъ, а здѣ же въ ѡдѣ семъ моучит са с нами, тажко въздышетъ? а Нон прѣдныи, иже твоею изкавленъ высть, Гї, ѡ лютаго потѡпа, а ѡда ли не можеш иъзыти? аще воудеть и сѣ съгрѣшилъ, ѡко же і азъ? а се великыи прѣркъ Мѡисѣй, а тѣ, Гї, что съгрѣшилъ есть? то и тѣ zde сѣдитъ с нами въ тѣмъ ѡдовѣ. а Дѣда тѣи, Гї, самъ прославилъ еси на земли, и далъ еси емоу, Гї, ѡрѣствовати над многыми, — а тѣ съставилъ ѡлѣтырь и гоусли, — то что и тѣ съгрѣшилъ есть? а и тѣ здѣ же с нами моучит са въ ѡдѣ семъ, часто стона въздышетъ. аще ли воудеть и тѣ тако съгрѣшилъ ѡко же і азъ? а се великыи въ прѣцѣхъ Іоаннъ, прдѣча, крѣтъ Гїнъ, иже роди са ѡ блѣговѣщенїа Гавріила, в' поустыни вѣспитавъ са ѡ юности, ѡдыи медъ дивїи, то что тѣ, Гї, съгрѣшилъ есть? то и тѣ, Гї, на земли ѡ Ирода пороуганъ высть, zde же с нами въ ѡдѣ моучимъ есть. Но сего жалоуют твон прѣрцы, Илю или Еноха, оугодивша тѣвѣ пач[е] всѣхъ прѣдникъ на земли. то грѣхъ ли ради нашихъ не хоциши насъ помиловати, или своѣго времени ждаши? коли ти сам хоциши снити, самъ вѣсен едїнъ, но мы члѣцы тощавы, а ты еси, Гї, длѣготерпѣливъ и незлобникъ“.

[Кіиця нема].

Статию подібну до отееї, хоча досить відмінно стилізовану, тажко в уривках, надрукував Порфірев (Апокрифическія сказанїя о новозавѣтныхъ лицахъ и событїяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки, стор. 228—231) изъ. Слово в сѣвотѣ 5-ю поста на воскресїе друга Божїа Лазара, взату із одной рукописной збірки

Соловецького монастиря з XVII в. Початок сеї статі в нашім тексті виразнійше, ніж у Порфірева, свідчить про те, що його автор знав „Слово о полку Игоревѣ“ або якусь подібну староруську поему, а се веліло би догадувати ся, що й сама статя зложена на Русі. Варіант Порфірева інтересний деякими деталями взятими з рідких апокріфів. І так про Ісаю сказано: „Я се, Гїї, твої прркъ Ісаїа, изъ чрева мѣрина възнесенъ на нѣса, и той сидѣть во чрево мѣрне“; про Давида сказано, що він „носикый древанъ козелъ на раме прсвбразова вѣтвенна твоа стѣти“; а про Соломона сказано, що він збудувавши храм у Єрусалимі „и сковавъ в. шрла злата подвѣна Херѣвимомъ и Герофимомъ и гїше: „лице вѣдетъ Бгъ на землю, то сидеть Дхъ Стый во шрла“. а шрла же са поносикше по цѣкви и възнесоста са на нѣо“. В кінцевім уступі сеї статі у Порфірева названо головних ангелів, що йшли з Ісусом до пекла: Исемнелъ и Рагѣналъ, Изманлъ, Нананлъ, Тартаръ, Гаврилъ, Михаилъ.

Г. Рукопис Степана Теслевцьового стор. 316—336.

(Во стый великій четвертокъ слово стого Ѡца ншого Євсевїа Ѡ сошествїи во адъ стого Іѡана Предитечи. Можеш то повѣдати, е[с]ли не будет Пасый, и в пѣтокъ на страсти Хѣы, можеш то повѣдати и на оуѣскноненїе главы стого Іѡана Предитечи, можеш то повѣдати и на аком погребѣ для пострадаѣ хрѣтианъского). Мой наймалїше православыне хрѣтиане, снѣве цѣкви Єѡанскої восточної, послѣхайте вша мѣсть пѣано! Коли стого Іѡана крестителя стало, тогда дша его стѣа пошла до Ядѣ пекелного. Бо до Хѣа воскресїа бѣшитко ишло до пекла, вк грѣшный, вк стый, за подписом Ядамовымъ. Бо са вк Ядам подписал дѣволѣ во вшитким люцким народомъ, во Ѡ Ядама і Євѣы оушитки люде пошли. И тоты люде, которые помирани из сего дочасного свѣта, засполъ ишли до пекла и там сидѣли оу Ядѣ пекелномъ польшесты тысащи лѣтъ. Потом са Хѣ его стѣа мѣть оуродна на сей свѣтъ видимый, и коли са Ѡкрестивъ, страсти стый терпѣвъ, оу грѣбѣ положивъ вк и третьего днѣ воскрес, потом и пекло розивъ і Ядама и вшитких людей Ѡтол ие преисподнаго Яда пекелного до раю стого выпровадив. Ик тѣтъ еще далее вша мѣть вѣдете слѣхати на сем моемъ казаню, то вѣде[те] знати, тылко са прислѣхайте.

Коли сѣго Івана Ірод казал стати, а тѣло его сѣое оученики чесно погребли, а душа его сѣла пошла до Ядѣ, где оушнѣтки инѣшне ишли. Я коли пришол сѣый Іванъ до Ядѣ, спознали его вшнѣтки во Ядѣ: тамъ был Ядам из Еврею, тамъ был Авраамъ, Ісаакъ, Іаковъ, црѣ Дѣдъ и снѣве его, Голомонъ и мѣти Голомонова Оурыйна и снѣ Голомоновъ Ревоам и инѣшнѣ сѣый люде и пророки. И коли Івана оувидѣли, стали его тамъ звѣдовати: „ци идетъ Хѣ свокодителъ ншѣ, ци не идетъ, ѣкъ есмо ѿ немъ пророковали? ци скончуютъ са ѿ немъ ворѣзо нашѣ пророчества, такъ есмо ѿ немъ пророковали бывѣши еше на свѣтѣ, ижъ то маетъ за насъ смѣрть претерпѣти?“ И крѣпили са пророки мовачи: „Хѣ не хочетъ принати мѣксъ“. Ко пророки развѣкли, цю маетъ быти емѣ, такъ есмо ѿ немъ пророковали.

Я Іванъ рекъ: „Придѣте ко мнѣ, вси пророки, посласхайте, цю камъ вѣдѣ повѣдати. Яле перѣше выповѣжѣте мнѣ, цю-сте ѿ немъ пророковали?“

Первый пророкъ црѣ Дѣдъ почнетъ говорѣти мовачи тыми словами: „То а за Хѣ пророковалъ: Тихо исеудитъ на землю власне яко дожчѣ на рѣно“.

Ісаѣа пророкъ рекъ: „ѣ ѿ Хѣ пророковалъ, ижъ то са Хѣ ѿ дѣцѣ народити маетъ, и писалъ емѣ еѣ дѣюю, ко чрѣвѣ приимлетъ сѣа и нарежѣтъ ѣма емѣ Еммануѣлъ“.

Третий пророкъ ѿповидѣлъ и рекъ: „ѣ ѿ Хѣ Еиѣ Бжѣомъ про[ороковалъ], ѣко ко двоюнаде[са]тѣхъ приахомъ и дванадцатъ оучениковъ хотѣтъ емѣ сѣжыти. И написалемъ то: „во ѿцѣ мѣсто снѣве твоѣ быша“.

Четвертый пророкъ емѣ рекъ: „ѣ ѿ Хѣ тый слова пророковалъ и писалемъ такъ: „ѿтворѣтъ са ѿчи сѣкнымъ и ши глѣвнѣхъ [sic!] оуслышатъ“. то ѣ ѿ немъ мое пророчество“.

Еи пророкъ: „ѣ ѿ Хѣ знавѣ, же его сѣдга найвѣрнѣйшій хочетъ Жыдомъ продати на смѣрть и написалемъ ѿ немъ: „ѣдѣи мой хлѣбѣ поднѣсѣ на ма злѣ“.

Шестой пророкъ мовѣлъ такъ: „ѣ знавѣ, ижъ то Хѣ за ѣ сребрѣнниковъ хочетъ сѣдга его Жыдомъ продати на смѣрть, и написалемъ такъ: „поставиша мою цѣкнѣ за ѣ сребрѣнниковъ“. то мое ѿ Хѣ пророчество“.

Зновъ Ісаѣа пророкъ рекъ: „ѣ ѿ Хѣ знавѣ, ижъ то Хѣ на сѣдѣ маетъ веденъ быти и написалемъ ѿ томъ такъ: „самъ Гдѣ на сѣдѣ придѣтъ со старци люцѣкыми“. то мое пророчество ѿ Хѣ“.

Ѹсмый пророкъ Іеремѣа рекъ: „ѣ знавѣ, ижъ то Хѣ на дрѣвѣ распѣтъ маетъ быти, и написалемъ такъ ѿ немъ: „Придѣте, оуло-

жым дерево оў хлѣвъ его из . . . живота его“. хлѣвъ ѣ Хсѣ, тѣло Хвѣо, а дерево ѣ крѣтъ і копіе. Ко Хвѣ Жыдове проклатый распали на крѣтъ и копіем ребра его пробил“

Девятый пророк зас рек : „ѣ знаю, иж то Хсѣ мает оу гробѣ положенѣ быти, и написалем ѿ нем так : „Положыша ма в ровѣ приисподнѣмъ и в темной сѣни смѣртной“.

Зновѣ црѣ Двѣдъ рек : „я знаю, иж то Хсѣ мает оустати из мертвыхъ, и написалем ѿ нем так : „Воскресни, Гїи Бїи мой!“ И зновѣ-мъ написал так : „[Воскрес]ни, Гїи, во покой твой!“ Зновѣ-мъ написал : „да воскреснетъ Бгѣ, и разыйдѣтъ са вси вразы его, и разорыт и сокрѣшит Ядова верота“. Зновѣ-мъ написавъ : „Сокрѣшит ворота печелъный, изведе нас ис тѣмы і 8зы иша растеръ за и верѣа печелъный поламлет“. Ци может то коли быти?“

И тое пророки говорят и веселят са ѿ пришествїи Івановом. Коли то почвѣ Ядѣ насытый*) тотѣ их бесѣдѣ, станет говорити до дѣвола : „Ѣ чом то говорят тоты нїк неколники? хто то ѣ таковыи принѣсъ к ним такю великю радост из свѣта? ѣ его не вижд, тылко чѣю и вижд их радост“.

Ѣповидѣ Ядови дѣвола и рек : „нѣчого ѣ, брате Яде, не страшай са и не кой са тоей их бесѣды. Пришол нїк до нас єдинѣ пророк Іванѣ, и счинивѣ им такю добрую радост и великю. Той то крестытел Хвѣ, многоговца, ко тот ѿ Хвѣ многим людям говорова, иж оушиткиѣ ѿ нас вывавит. я пак то счѣвши [в рѣп. счинивши] оувоишолем оу дѣвкѣ Ірода црѣа, приатѣлкѣ мою, и навчилием еѣ пласати. і ѿца своего оутѣшила, и всѣхъ его пановъ из нимъ. И за тое при ѿбѣдѣ выпросила сокѣ оу корола гелорѣ тотѣ из того Івана. И казал его крѣа Ірод истати, и теперѣ встѣ оу ишихъ рѣкахъ тотѣ славный пророк, цю он людям говорыв, же то Хсѣ Сїи Бгїи спсѣтъ и вывавитъ всю вселеннѣю. Я чом же то его самого не спсѣ и не вывавила ѿ смѣрти гавебної і ѿ ишей стороны і ѿ твоихъ рѣкѣ? И ты его возми в себе моцно, брате Яде!“

Рек Ядѣ ко дѣволѣ : „Смотрѣмъ, брате, добре, абы сме са не ѿшѣкали! Стѣрѣзи са, ко не знаеш, ѿкол ѣ и чїи сїѣ. Ко сесѣ оушитки са радѣютъ слышачи ѿ нем. Про єдиногѣ чѣвкѣ абы сме всего мира не стратил!“ Слышачи то дѣвола звѣла са велми, пошел корѣзо до Жыдовѣ вопрошати их на Гдѣ. Тамъ пребываа закый врагѣ не ѿходачи ѿ Жыдов, навциав их на Хвѣ, абы то

*) На марг. приписано : „Тѣ дѣволы до себе говорят“.

Хѣ завилн. Я того ѡкан'ный дѣвол не знает, иж то Хѣа смѣрть жыкот ѣ всемъ мирѣ и воскресеніе; ковы Хѣ был' не смерть, то вы людей с пек'ла не вывѣлкѣ.

Потом Сотона знайшовъ совѣк дрсга коханого, Юдѣ Скарыѡсского, оученика Хѣа¹⁾... Я потом Юдѣк срдце запалив и оучинил его лакомцею, великим сребролюб'цемъ. Юда теж пошов'ши до Жыдов' станет им говорыти мовачи: „Що ми хочете дати, іа вам продам Хѣа Пана своего и оучителя ншого великаго“. Хтож вы, кратіе, не заплакавѣ ѡ том словк! як не стал коломъ іазык его! як са не замѣкли ѡкан'ный оуста Юд[ини]!

Жыдоке тое почув'ши ѡ него ради были велми то[мс] и звѣдовали его; „для чего хочеш Хѣа, своего Пана і оучителя великаго продати?“ Я Хѣ, его сѣа мѣтъ, все тое знавѣ Юдино злое дѣло его, що он чинит. Слышите каждый, що то са чинит, иж то равѣ вѣдкѣ продает, сдсга пана, оучителя своего! Яле злый и нещасливый Юдо, смотри, як продаеш! Хочай вы х'то якого неволника мав, то еще вы его не продал за такю малю цѣнѣ, за л. сребр'никовѣ. Яле Хѣ, его сѣа мѣтъ, хитростію и мштер'ством²⁾ своимъ оувес свѣтъ и мир оумом своимъ стымъ сотворылъ, а ты его за малю цѣнѣ продаеш! Скаанникѣ³⁾...

Почув'ши дѣволъ, що Хѣ говорит: „Смѣтна ми дша ѣ ко смѣрти“, над'кав' са, хованецъ, иж то са Хѣ смѣрти койтъ. Еще л'кп'ше почал пиловати школо Жыдовѣ и школо Юды преклатого, став' их подѣвчатн [на] Хѣа, авы его могли як затратити, цобы то оусе дѣвол[ское] было и цобы то он пановад над оусѣмъ свѣтомъ. Бо [дѣво]лѣ такъ совѣк ток'мивъ: „Ковы ми еще до пекла . . . Хѣ Марыѣного сѣа, который то са Снѣомъ Бжѣимъ советъ перед люд'ми! Нехай вы з мойхъ рѣкѣ ѡтол выйшовѣ, с пекелного моего црства, из моеи моци, а тото все мое вѣдет“.

Пошов'ши до пек'ла станет говорыти Ядови⁴⁾: „Брате мой, Яде, вѣд готовѣ и наготѣи твердѣе мѣстѣце, во за малый час затворыме тѣ Іса Хѣа нарицаемого Снѣа Бжѣого, и вѣдешъ над

¹⁾ Далі йде оповідане про вроджене і пригоди Юди; се оповідане пропускаемо тут, а подамо в дальшій розділі.

²⁾ Из мадарського mesterseg — штука, майстерство.

³⁾ Пропускаємо сім рядків інвективи на Юду, писаних виноваром і виблділх так, що більшої части букв годі відчитати.

⁴⁾ На марг. приписано: Бесѣда дѣволска оу Ядѣ.

нимъ пановати, вѣдетъ тотъ Бѣгъ оу ѿишихъ рѣкахъ незаклѣкомъ. Бо а юж нарадивъ на него смѣрть ѿ наготовилем кѣтъ ѿ гвозды, ѿ наѿстрылем на него копѣе, ѿ жовчѣ ѿ ѿцта пити емѣ. Зготовил бо емѣ Жыды, дрѣговѣ мойхъ, на него, ѿ по двохъ днѣхъ поставлю его тѣ, брате Яде. Много бо ми тотъ снѣ Мрѣыннъ чинивъ зла на земан ѿ розсердил ма на секе, много ми сѣдинъ спорожникъ. Шо а комѣ цю невидимо оуѣчинивъ, то ѿн словомъ ѿсцѣливъ; которыхъ емѣ раздрѣшив, а ѿн тыхъ ѿсцѣлив ѿ оу-крѣплавъ ѿ постѣлавъ ѿмѣ носити велѣлъ. Дрѣгихъ слѣпцемъ оучинив ѿ ѿчи-мѣ ѿм затѣмрыкъ выкъ ѿ смалем са з нихъ иногда, бо ѿни ѿ стѣнѣ били са . . . ѿ а са с того тѣшивъ, деколи оу водѣ падали. Тамъ же Хѣ не знаю ѿкола пришол ѿ сопротив-ность ми оуѣчинивъ: еднымъ словомъ дастъ емѣ ѿчи ѿ зараз видит. Зновѣ дрѣгомѣ коли еше оу черевѣ мѣтеринномъ выкъ, ѿчи-м емѣ ѿслѣпив ѿ слѣпымъ са оуродивъ на свѣтъ ѿ нѣгда свѣта то[го] не видѣлъ, навет ѿ слнца Тотъ Хѣ плюнѣвши на [землю] ѿ с тоѣй слинны калѣ оуѣчинивъши помастикъ емѣ ѿчи его ѿ по-славъ его до кѣпели Селѣамѣского, авы са тамъ оуѣмывъ. ѿ коли са тамъ той чѣвкъ оуѣмывъ, заразы прослѣпъ. ѿ тыж цю оуѣчинивъши? оузалем из севою вѣсовѣ ѿ пошолем ѿ него во ѿншѣ сторонѣ ѿ там ѿзнайшолем единаго младенѣца ѿ оукойшовши в ѿ него жылем ѿ веселил емѣ са. Той Ісѣ не знати гдѣ са тамъ оуѣзавъ, пришовъши выгнал мене ѿтол. ѿ а юж вѣдныи не макъ мѣсѣца, гдѣ са дѣти ѿ гдѣ пойти, просилем его, нехай оу сви-нахъ вѣдѣ жыти, ѿ там ми не велѣлъ выти. ѿ зновѣ теж едина жена была оуѣ немочи вѣ. лѣтъ ѿ точилем кровъ с тѣла еѣ; той Хѣ пришол, ѿ там тота невѣста лише са дотѣлила краѣ рызы его, ѿ зараз стала кровъ еѣ и здоровою зостала. ѿ са, брате Яде, велѣми розсердил на Хѣ, але не смѣлем з нимъ звадити са, ѿ пошолемъ ѿтол. ѿ зайшолем оу стороны сырскыа, ѿ знайшолем тамъ дѣвѣкъ краснѣю, ѿ войшовъши в ѿ ню ѿ жыкъ ем оу нѣю ѿ много-мѣ юй зла чинилъ ѿ с того са тѣшила велми. ѿ коли мѣти еѣ стала са за нею жѣрвити, ѿ той Хѣ не знаю ѿкол пришовъши тамъ, ѿ коли мѣти тоѣй дѣвѣки почѣла за него, пошовъши к немѣ просила его ѿ помочъ дѣвѣки своѣи мѣрачи: „Помилѣй ма, Снѣ Бжѣий, иж то дѣвѣка мѣа зле са вѣснѣ!“ ѿ Хѣ рѣк ей: „ѿ жено, то великаа твоѣа [вѣра], станет ти са такъ, як ты хочешъ“. Той же Хѣ не самъ ходивъ [мене] выганати с тоѣй дѣвѣки, але женѣ той подавъ моцъ Ісѣ Хѣ Бѣгъ выганати ма с тоѣй дѣвѣки, ѿ тота жена ма выгнала, ѿ сором ми оуѣчинивъ, иж то ма жоны выганяют. Потомъ коли вылъ Ісѣ на моря

оу кораблѣ и там был сам оуѣснѣвъ, ѣ тыж поднигъ был великіе вѣтры, и разыграло са было море и метало валы великіе под самое нѣо, и хотѣлем их потопити с кораблем, оу котором Хсѣ был з вчен'никами своїми; и там са юж корабел мав розвити, — той Хсѣ оуѣстав'ши загрозык морю, и зараз оуѣтихло море, и послѣхало его и море и вѣтры. Зновѣ хотѣлем его засмѣтити, пошолем во Бюданію і вморылем дрѣга его Лазарѣ и привѣла-ем ти его сюда, брате Ядѣ, и вылем без печали, иж то не может' его оузати. По троу днѣх пришол той Снѣ Мрѣинъ Хсѣ не знаю ѡкол, а ты подоeko спавъ ци инъшихъ есъ стѣрѣгъ; а шн пришоу'ши оузаль Лазарѣ ѡ тебе, брате Ядѣ“.

Слышав'ши то Ядѣ несмытый рек ко дѣволѣ: „Та ци того то ты сюда хочеш привести ко мнѣ, цю Лазарѣ оузал ѡ мене?“

Рек' дѣвол: „того, брате мой, Ядѣ!“

Рек емѣ Ядѣ: „если ты хочешъ его тѣ вести, змиадѣ са, прошѣ та, не веди его сѣм до мене! Бо того Хѣ лише голос его страшен ми ес[тъ], аж' ми оуѣтроба моѣ горыт и болит ма оуѣшит'ко ѡ страхѣ его. Зараз ѡ того днѣ, коли Лазарѣ ѡ мене оуѣзавъ, порѣшивъ мою силѣ еще то[гды], и не могѣ терпѣкти. Я ты ми велиш того Хѣ принати. Бо если того сюда Хѣ приведеш, знаю, цю и тоты [грѣш]ники, которыхъ тѣтъ маемо, возметъ ѡтол.... Тогда юж изгноуѣвъ вывъ тѣкло Лазарѣко, же юж конало и почали са рѣстѣпати составы тѣкла его; а коли его Хсѣ закланкавъ: „Лазарѣ, иди вон!“ тогда Лазарѣ скочивъ в окомгненію ѣко лѣвъ и полетѣвъ быстро ѣко ѡрѣлъ, прѣчь оусю немочъ ѡложывъ, а ж того не могѣ оуѣчинити“.

Ѣновѣлъ Ядѣ дѣволѣ: „Сила моѣ и твоѣ несмыта оуѣтроба пріймет его. Не вой са, брате Ядѣ и не говори много. Чем' то-съ такий боузликій? Мнѣ не толко зла оуѣчинил той Хсѣ, а ж са еще его не вою. По том пошол Хсѣ въ инъшіе стороны, ѣ тыж почал невидимо дѣиѣ люцѣкіе мѣчити. И коли-м его оуѣвидѣлъ, иж то живетъ, и там зараз настрашил ем' са того то Хѣ и мѣкл емъ ѡтол оуѣккати. Зновѣ емѣ знаишол чѣвка на йма Марѣѣ и положила ем' емѣ на срдци его любити маетност', поставилем его на мыт'нищи, и был ми дрѣгъ добрый, ко великій был лѣпѣрѣца и мой хотѣлъ выти на вѣки. И там не знати ѡкол пришол той Хсѣ, мимо иѣдчи рек томѣ мыт'никови: „Иди за мною!“ Зараз мытник зоставилъ мыт'ницю и пошол за Хѣмъ и зостал емѣ слѣга а мнѣ корогъ, и скорбенъ емъ велми за ним, не знаю, цю чинити. Зновѣ-мъ пошол оу стороны Срихон'скѣѣ и там знаишол-емъ чѣвка хѣдого и малого зростом

на ѿма Зат'хѣа, поставилем ѿ того на мыт'ници ѿ рад емъ был емъ велми [ѿ потк]шилем са ѿ печалн. И не знаю, ѿкол ѿ там тот' Хѣ пришолъ ѿ мимо ѿдѣчи за людми, а Зат'хѣй вылѣзъ на садовое дерево, хот'клъ его оу'кид'кти, что ѣ. По-смотримъкъ Іѣ ѿ оу'кидив его ѿ рек емъ: „Зат'хѣю, сп'кши са бор'зо, ѿзл'кзъ ѿ иди до домъ, во а днѣс оу' домъ твоєм хочѣ быти“. И пришол Зат'хѣй до домъ ѿ рад был велми Хѣ, поклонив' са емъ, а цю был назбиравъ маек'кв, то в'се за чет'веро роздавъ ницим той несправедливый ѿ хитранный маек'к ѿ ѿде за ним, ставъ емъ слѣга а мн'к корогъ. И юж м'кста не мавъ, где бы пойти, пошолем до брат'їи моек'к'р'ноѿ, до Жыдовъ, змовилем са на него“.

Рек же Ядъ ко дѣволъ: „Послѣхай ты мене, лиши ты того ѿ не заводн са з ним!“

Рек дѣволъ: „а ко то знаю, иж то са ѿн смѣрти бойт'к ѿ знаю то добре, цю его власный оу'ченникъ продаст его Жыдом на смѣрт'. Бо сам мовил до себе, иж то „смѣтна ми ѣ дѣла мож ко смѣрти“.

Рек ко дѣволъ Ядъ: „як хочъ, такъ чини, але не наводи войны на нас. Если ты его зможши, вѣдемо тѣт' ѿ вѣдиш цѣствовати. Але пакъ коли тебе Хѣ переможет, то пришов'ши сюда ѿ тыхъ возметъ, котрыхъ тѣт' маемо, ѿ тебе зважет ѿ слѣгн твой повѣдит ѿ брат'їю твою Жыдовъ мн'к ѿ [ток'к] на вѣки ѿдаст“.

Дѣволъ же не слѣхавъ того, пошол до Жыдовъ, подпалнл им сѣдце на Ха, лбы то его погѣбили, [ѿ Юды, лбы] продав Жыдом оучителя своего. И рады были Жыдове вел'ми. И так'їи им дѣвъ быв знак Юда: „которого а поц'клѣю пришов'ши з вами, тогож вы ѿмайте“. И коли Хѣ оумывъ ноги оучен'ником своимъ ѿ склн вечерати, ѿ принав'ши хлѣкъ кислый Хѣ почал ламати ѿ давалъ оученником своимъ ѿ рек: „Прійм'кте ѿ адите, се ѣ т'кло мое, ѿже за вас ломимое ко ѿставленіе грѣховъ“. Потом по вечери оу'залъ Хѣ чашѣ, влѣвивъ ѿ рек: „Пійте ѿ неа вси, ко то ест' кров моя за вас ѿ за м'ногихъ ѿливаемаа ко ѿставленіе грѣховъ“. Потом Хѣ его сѣла мѣт'к пошол в ночи на мѣт'кв. юж было глѣбоко з вечера цѣтвер'га на пат'нницю, а на сченники тогды барзо тяжк'їи сонъ надойшолъ, ѿ спали твер'до. Тамъ пришол Юда из Жыдами з войною ѿ з свѣчами ѿ з зброєю розмайт'ю, с копѣями, з дрекол'ми, то ѣ с колами. Тамъ пришов'ши звыѿ Юда ѿблалнв Ха, поц'кловалъ ѿ рек: „рад'їи са, оу'чителю ѿшъ прѣдн'їи!“ ѿ Юдо, Юдо злочест'ивый! ц'клованіе

того погибел дїшн твоей вѣдет. Блвдѣница цѣловала ноги Хѣы, дїшн свою ѡчистила ѡ скверны і ѡ грѣховѣ, а Юда цѣловалъ Хѣа [и] дїшн свою погбенивъ; ѡ жоны мѣдрост, а ѡ чѣвка неразмїе; жона цѣловала ноги Хѣы, лѣглы сѣ радовали ѿ ей вѣницець готовили, а Юда Хѣа цѣловалъ — дѣволы сѣ [радо]вали а Юдѣ оузѣкъ плели, авы сѣ на нем сам повѣсилъ. Потомъ прїстѣпивши Жыдове ѿмили Хѣа, изважали его мѣцно, повели до Янѣнаша, а ѡ Янѣнаша повели его до Пилата. И тамъ сѣдивъ Пилат сѣдїю всего свѣкта; вренїе ѿ земля ѿ калъ на столицї сѣдит, а сотворытель нѣва ѿ землѣкъ стойтъ. Тамъ Пилат сѣдивъ Гѣа за спасенїе всего мира. Жена ж Пилатова послала до мѣжа своего ѿ до вшиткїхъ Жыдовъ мовачи: „Не чинѣте томѣ праведникѣс ничего злого, прошѣ васъ, во а сїи ночи оу великой вѣдѣкѣ была за него“. Ѡ звыи, невѣрныи Жыдове! Жона Пилатова не смѣла читати анѣ законѣс, анѣ пророковѣ, а праведникомъ Хѣа называет, а старѣшина жыдовскаѣ читаючи ѡ немъ писмо, законѣ ѿ пророки, злочинѣцею Хѣа Гѣа Бжого называли.

Тогда Пилатъ староста Іервсалимскїи далъ имъ Хѣа его сѣдїю мѣтъ распати. И коли Хѣа Гѣа Бжого на крѣтѣкѣ распали ѿ коли южъ Хѣс ѿсконавъ, тогда сѣ слнцѣ затмїло, мѣцъ кровїю ставъ, земля сѣ трасла ѡ деватомъ часѣк; тма тогда была на всей земли ѡ шестого часѣ ажъ до деватого, камѣна сѣ распдало, завѣса сѣ црковнаѣ сама на двое роздрала ѡ вышнаго краѣ ажъ до нижнаго.

И коли еще Хѣс его сѣла мѣтъ живыи былъ на крѣтѣкѣ, прїлетѣвшїи дѣволъ сѣла на крѣтѣ, смотрывъ на Хѣа, ци сконавъ южъ. Тамъ емѣ Хѣс рекъ: „И ты, дѣволе, чога тѣ сѣдишь? Яко ты сѣ моеи моци не бойшь?“ Рекъ дѣволъ Хѣс: „ѿ сѣ, пане, твоеи моци бою, але тѣ велми жалѣю ѿ смотрѣс на мѣкѣс твою; якъ полечѣс в пекло до вратїи моеи, повѣкмъ имъ тамъ за мѣки твої“¹⁾. Яле то лѣкавыи дѣволъ хитванно говорывъ. И Хѣс его сѣла мѣтъ знав ѿсе его лѣкавство. Тамъ напавъ на дѣвола страхъ барѣзо великїи ѿ трепетъ. И пошолъ дѣволъ до пекла; прїшовши тамъ станетъ говорити Ядови мовачи: „Ѡ горе мнѣ ѿ вѣда ѡкланномѣ! Теперьъ емъ оу смѣхѣс ѡставъ ѿ немоцнѣ, сила моя ѡслабѣла, оустрашило ма крѣтноѣ дерево, на котеромъ Хѣс распат, не могѣ сокою вировати“²⁾. Ѡ брате мой Яде, помози моемѣ ѡ-

¹⁾ На марї. приписано: „Ѡ полсконъ пастки и з грїцкой взято“

²⁾ Из мадырвского big — мотги, панувати над собою.

кажнствѣ! Затворѣмо ворота пекельныѣ, нехай сюда Хѣ не ѣдетъ! Оутверди, брате Яде, заклапы желѣзныѣ, оусею силою ѣшею заставѣмо са емѣ ѣ не пѣстѣмъ его сюда до насѣ, пѣстивѣши са гавѣше оу пекло Ядѣ ѣ затворывѣши ворота моцѣно ѣ твердо!“

Тѣды оуставѣши Хѣ из гроба пошел на Яда ѣ на пекло ѣ на корога своего, спротивѣника дѣвола, гоначи за ним. Ё послал Хѣ его стѣла мѣть на передѣ силы своѣ, то ѣ полѣки аѣглѣскѣй. Ё то знаѣ сокѣ каждый, иж то единаы полѣки аѣглѣскѣй были оу гроба Хѣа при тѣлѣ Хѣомѣ, а дрѣгѣе полѣки пошли зѣ вѣеством его и зѣ дѣшу возѣскою и зѣ моцѣю его подѣ земѣлю до пѣла оуганяючи за дѣволом, за корогом вѣѣым. Ё коли пришли стѣмѣ аѣглы до ворот пекельныхѣ, ано замоцѣно твердо столѣпы желѣзныѣ, ворота мѣданаѣ, замѣки великѣе, ланѣцы товѣстыѣ желѣзныѣ. Тамѣ ставѣши аѣглы вѣѣѣи рекли: „Фворѣте ворота, князи пекельнѣе! Фворѣте са, вѣчѣныѣ, нехай оувоѣдет ѣрѣ славы!“

Рекѣлы силы пекельныѣ во днѣ пѣла: „Хто ѣ такѣй ѣрѣ славы?“ Фповѣдали аѣглове вѣѣѣи: „Гдѣ силамѣ нѣным, той ѣ ѣрѣ славы“. рекѣ Ядѣ: „Що ж то ѣ такого, чомѣ зоставил нѣса ѣ чого тѣ пришолѣ ѣрѣ нѣсныѣ? Та ци не досѣт Хѣи на нѣси ѣрѣтва?“ рекли аѣгѣлове: „Потреба, во то ѣ ѣрѣ моцѣныѣ, протѣвѣника своего, зраѣцю гонит, дѣвола пекельного ѣрѣ ѣзышолѣ звѣзати ѣ дати его токѣ, а тотѣ вѣзнѣ, которѣй тѣтѣ сѣтѣ ѣ давныхѣ часовѣ, потреба нѣ вывести ѣтолѣ“.

Тамѣ рекѣ Ядѣ несѣтый ко дѣвола мѣвачи: „Ѣ дѣволе трѣглаѣнѣче! Ѣ Вѣлѣзасѣ, спротивѣнѣче вѣѣѣи, развратнѣче аѣгѣлѣскѣй, колѣзнемѣ посѣпѣшитѣлю! Ё ци не мѣвнѣкѣ а товѣкѣ, ѣкланнѣы, не спротивѣлай са Хѣ?“ Ё тоѣ им гѣкорачи рекѣ: „Що ж тепѣрѣ, ѣкланнѣныѣ дѣволе, вѣдѣш чинити? чомѣ всѣ ма не сѣдѣхѣвѣ? ѣто жѣ тепѣрѣ вслѣсѣ] моцѣнѣ, ѣди, ставѣ са ѣсѣ Хѣомѣ, а а товѣкѣ не мѣгѣ дати помѣчи“.

Дѣвола же почнѣтъ плакати мѣвачи: „Змилѣи са надо мѣною, брате мѣй Яде, не ѣтѣвѣрай ворот, а чѣй са вѣрѣнет во своѣси! Прѣшѣ тѣ, брате Яде, вѣрѣни са ѣ потрѣди са дѣла мѣне, во ма тоѣ слово ѣзрадилѣ Хѣо, ѣо гѣкорылѣ: „сѣсѣтна ми ѣ дѣла мѣа до сѣрѣти“.

Аѣглы вопѣютѣ: „Возмѣте врата, князи, вѣша ѣ Фворѣте врата пекельныѣ!“ Ядѣ же дрѣжыт ѣ голосѣ аѣглѣского ѣ койтѣ са Хѣа ѣна Бѣѣого. Тамѣ ѣрѣ [Дѣдѣ] рекѣ: „Не гайте его, да совѣдетѣ са мѣе прѣрѣчѣство, коли-мѣ был на земѣли ѣ написалем такѣ: „Врата мѣданаѣ сокрѣши ѣ верѣмѣ желѣзныѣ сокрѣши“.

И скончало ся писаніе, где так написано є: „Где ти, смѣрти, жало? Где ти, смѣрти, повѣда? Где теперь, Яде, сила твоя? Где теперь, дѣволе, твоя спротивность?“

Потом пришолъ его стѣла мѣть самъ Хсѣ, црѣкъ славы, ꙗко сѣнце засвѣтило во прейсподней земли, ꙗко ѿ том пишетъ Іванъ Дамаскинъ тыми словы мовачи: „Нѣкъ вса ѿсполниша са свѣта, ꙗко же ѿ земли ѿ прейсподнаа, да празднуетъ миръ видимый же весѣ ѿ невидимый, Хсѣ бо восталъ є веселіе вѣчное“. Видимый миръ сей на земли называетъ са, а невидимый горѣкъ на ѿсеух, а третій подѣ земли прейсподнаа сторона под нами, которыхъ не видимо. Тогда, кели Хсѣ пришолъ ко прейсподнюю сторону, пасность ѿ свѣтлость была там великаа, ꙗк в ѿбѣ. Пришовши тогда Хсѣ ставъ оу коротъ пекелныхъ ѿ перекрестилъ корота пекелнѣ ѿ рекъ: „Да воскреснетъ Бгѣкъ ѿ разыйдутъ са вси врази его, ѿ да вѣжатъ ѿ лица его, которій его ненавидатъ!“ И там заразъ лавицы спали ѿ порвали са ꙗко павчина ѿ вѣтра, стовпы желѣзные поламали са ѿ корота оупали, громъ са сталъ страшный, трѣсканаа великое, ѿ которого страхъ стали вшитки дѣволы оутѣкати, позатыкали са в тѣсноты, лежали ꙗко мртвыи ѿ страха Гдѣна. И почали аглы дѣволовъ бити, разити ѿ колоти, але Хсѣ его стѣла мѣть запрѣтивъ агломъ ѿ рекъ имъ: „ѿставьте ихъ до вѣторого моего пришествіа, бо то для нихъ пекло зготовлено тогда по моему страшномъ сѣдѣ, ѿ сами дѣволы вѣдѣтъ са мѣчити оу когнѣ вѣчномъ“. Тогда ѿмивъ Хсѣ старшого дѣвола ѿ звязавъ его оузами нерѣшшими ѿ на тысячу лѣтъ ѿ давъ его Ядови, а пророки вывѣлъ скоро ѿ людей, которые тамъ были, ѿ рекъ имъ: „Идѣте с темности вѣчнои до раю свѣтлого“¹⁾...

И тамъ црѣкъ Дѣдъ ставъ грати оу гдсѣлы спѣваючи: „Прійдѣте, возрадѣмъ са Гдѣи, косканкѣкъмъ Бгѣ спсѣтелю ншѣмъ!“ вси ѿвѣщали ꙗко едиными оусты: „Алелѣйа“. Зновѣ црѣкъ Дѣдъ рекъ: „вси ѿзыци восплащайте рѣками, закричѣмо Бгѣ гласомъ радостнымъ, ꙗко црѣкъ ншѣкъ воевалъ ѿ шдолѣлъ!“ Іншій мовилъ: „радѣи са дѣвѣко Сионскаа!“ Дрѣгій рекъ: „оуже Іерусалиме ѿволоци са во славу свою, ижъ то црѣкъ твой во[евалъ] ѿ шдолѣвъ!“ И такъ веселачи са ѿшли до раю стого славачи избавителя ншого Іса Хсѣ, Сна Бжого, емѣ же слава, поклонъ ѿ державѣ со ѿцемъ ѿ Сномъ ѿ со стѣмъ его Дхѣомъ ѿ ннѣ ѿ прѣно ѿ во вѣки вѣкомъ. Аминь.

¹⁾ Дальші три рядки, писані киноваром, виблділи так, що їх годі прочитати.

Є се вільний переклад Слова на велику п'ятницю св. Евсевія Александрійського, що по грецьки знаходить ся в виданнях творів сего святаго (див. Migne, Patrologiae, cursus completus, series graeca, t. LXXXVI, pars. I, pag. 384—406, 510—536). В церковно-словянськїм перекладї воно було друковане ще 1647 р. в Москві в тав Соборнику 70-т'юх слів з ім'енем Евсевія Самосатського, а з рукопису XVI—XVII в. Соловецкої бібліотеки було видане Порфіревим (Апокр. сказ. о новозав. лицахъ и соб. по ркпе. Солов. библ. стор. 204—214). В нашій переробці пропущено дещо з оригінала, прим. закінчене — стрічу святих у раю з розбійником, Илею і Енохом, та за те додано дещо, як ось розмову диявола з Ісусом на хресті. Автор нашої переробки подає тут як своє жерело якусь польську і якусь грецьку пасню. Які се були пасні? Ми маємо під рукою польську пасню Опеця (Żywot Pana у Boga naszego Jezusa Chrystusa, przez Balthazara Opecia przełożony), друковану у-перве 1622 р. в Кракові, а потім багато разів у XVII і XVIII в. В ній на стор. 254 читаємо: „W ten czas nieprzyiaciel duszny był przy śmierci Jezusa miłego, a słysząc, że on wszystko skromnie cierpi, nie przeklina ani złorzeczy, ale Bogu Oycu duszę z płaczem poleca, dopiero z tego poznał, iż on był prawdziwy Syn Boży у począł żalować, і że nań Żydy pobudził, bo oyców świętych cale stracić musiał. Zaczym z wielkim hukiem у krzykiem zesromocoony do piekła pobieżał у złym duchom to opowiedział“. Здасть ся однак, що наш автор мав під рукою якусь инше жерело.

Д. Рукопис Степана Теслевцьового, стор. 336—343.

(Казана на воскресеніє Х'їо). Коли то Жыдове проклатый поймали Х'їа С'їна Б'їого, с'їдили, кили, м'счивши его с'їс'їю м'їсть и наз'ытковакши са як сами хот'кли, потом' на кр'ст'к распали и коп'їєю ш'строю меже р'євра его с'їый провили, кров'к его найдорожш' источили. А коли его с'їа м'їсть на кр'ст'к сконав'к, приятел' его и покрак'ный ш'далекс ш' Х'їа столли, не см'кли прист'спити до т'кла Х'їа, бо са воали Жыдов'к. Тыл'ко пр'ст. Б'їа М'т'ка Х'їа з мироносицами женами и со Іваном'к Б'їословом'к плакали гер'ко стожчи при кр'ст'к... Потом' пришек Ісусиф'к Аримадейскій, а др'сгій Никодим'к, княз'к жыдовскій, которые потлаемне вырыли Х'їа С'їна Б'їома, що и Жыдове не знали. Тоты пришек'ши изнали т'кло Х'їо с'їота за позволеніем'к Пилатовым, и положили его честно в новом' гро-

вѣк. Шо ж еще оучинили зловѣр'ный Жыдове? Зобравши сѧ пошли до Пилата, почали его просити мовачи: „ѡ пане Пилате, старосто Іерусалимскій, просимо тѧ, позвол нам поставити сторожѧ при гробѣ того чарок'ника, ѡ печатію запечатати гробѣ его до третего днѧ. Бо ѡн лестицѣ говорывѣ тоє, поки еще жывѣ вывѣ, иж то третего днѧ воскресѧ из мѣрт'вых. А то могѣтъ в ночи прійти оученники его ѡ приате'лѣ і скрадѣт его из гроба ѡ вѣдѣт мовити, же воскресѣ из мѣрт'вых. И то нам вѣдет гор'шлѧ сромота над пер'шю“.

Рек им Пилат: „Маєте сторожѧ, ѡдѣте і ак хочете, так оутвер'дѣте“. Жыдове пешок'ши поставили стражѣ оу гроба Гнѧ, слагѣ збройных, ѡ печат положили ѡ привалив'ши камѣнь великій на дверы гроба Гнѧ ѡдойшли ѡтол. ѡ весели бар'зо были тогда Жыдове, иж то Хѧ оуморили: пили, ѣли, веселили сѧ на радощах, а хр'тіане вѣр'ный смѣтны были ѡ печальны, жаловали Хѧ ѡ плакали гор'ко за Хѣмѣ Гнѣомѣ Бжїимѣ.

Слѣхайтеж далей, що сѧ стало! Третей ночи ѡ полѣночи из свѣоты на нѣбѧю стал гром великій і жност нѣснаѧ ѡсвѣтила. Яно лѣгкѣ Гнѣ Мнхѧйѧк ѡ Гаврыѧль зыйшов'ши з' ѡна ѡвалили камѣнь ѡ дверы гроба Гднѧ. А страж сѧ оутрашила ѡ лежали ѡко мѣрт'вы ѡ страхѣ великого. А Хѣ его великоєт тогда оутрал из гроба своего стѣго. Не задер'жали Хѧ печати, але печати цѣлы были ѡ Хѣ оутравѣ, тылко оу гробѣ зоставилѣ единѣ плащенницю, которою было ѡввито тѣло его стѣе, завивало ѡ сѣдарѣ, который был на головѣ его, не з рызами лежавѣ, але на ѡсобном мѣст'ци. Пошок'ши Хѣ до пекла пекло розкивѣ, дѣвола изказав, народ люц'кїй с пекла вывѣв. ѡ коли ѡшли люде ис пекла, которых Хѣ вызволивѣ ѡтол, ѡдѣчи, скакали веселачи сѧ, грали, ликовали¹⁾. Тогда мѣрт'вы из гробовѣ пов'стали ѡ видѣти сѧ оуѣсмѣ іак'но давали ѡ звышли во стѣй градѣ ѡ вѣсѣдовали з' многими, іак ѡ том пишѣт достовѣр'но во стѣомѣ еѣглїй. ѡ зновѣ пишѣт во ѡсторїй, которѣю то написали тогда Галинѣ ѡ Карынѣ оу Єрусалимѣ. Поддалекѣ писалѣ единѣ ѡ дрѣгаго, а единѣ слово писали. Коли нѣ Хѣ вывел ис пек'ла, ѡни тоє оушит'ко писали слово в слово, которѣю то ѡсторїю подали Жыдомѣ, которые нѣ свѣдовали, іак ѡни ѡтол выйшли. ѡ тетѣ ѡсторїю Жыдове прочитавши чѣдовали сѧ

¹⁾ Тут пропускаемо оповіданє про те, як Соломон вимудрував сѧ з пекла, надрукованє з сего рукопису в першїм томї Памяток, ст. 293 4.

оушиток соворъ жыдовскій ѿ розейшли сѧ по домохъ свойхъ, ѿ много ихъ тогда оувѣрыло в Хѧ Гнѧ Бжго ѿ рек'ли: „Во ѿстынѣнѣ Гнѣ то Бжій естѣ прав'дивый!“ Я Галинѣ ѿ Карынѣ вѣлы были якъ свѣгъ ѿ невидимы были, якъ вѣтеръ, пошли до раю.

И такъ оувѣлѣ Хсѣ оу рай людій свойхъ со Ядаломъ. И рекъ Хсѣ до Ядала: „Видишъ, Ядале, многіе раны на моемъ тѣлѣ ѿ на моемъ лицѣ? То-м' дла тебе терпѣвъ. Видиш, Ядале, на головѣ моей . . . раны ѿ тернового вѣн'ца? То в'се дла тебе, черезъ твой престѣпокъ. Видиш, Ядале, въ рѣкахъ мойхъ ѿ в' ногахъ раны ѿ в' ребрахъ мойхъ смотры глѣбоксю ранѣ копѣйнсю! То в'се дла тебе приахъ ѿ за ѿн'шихъ с тобою. Точилемъ войнѣ со дѣволомъ ѿ со Жыдами ѿ васѣ емъ вызволиа с пацѣки Ядовы. Сидѣтежъ теперъ в раѣ до в'торого моего пришествіа на сѣд мой, коли прійдѣ сѣдити всю вселеннсю, живыхъ ѿ мертвыхъ“.

Потреба намъ ѿ тоѣ знати, если бы хто говорывъ: ци оушит'кихъ людій Хсѣ вывѣлѣ ѿс пек'ла? Знай же то ѿ томъ каждый, же не в'шиткихъ, толко вывѣлѣ со Ядаломъ пророковъ, стѣхъ, праведныхъ ѿ вѣр'ныхъ свойхъ людей. Я вол'кофалци ѿ поганый народы, ѿ долопоклонники, геретыки, которые то нѣсномѣ Бжѣ Сл'важдѣ Сотворытелеви не вѣрыли, ѿкъ до потопа, такъ ѿ по потопѣ, то ты ѿ теперъ тамъ оу Ядѣ пекел'номъ сидатъ ѿ сидѣти вѣдѣт до страшного сѣдѣ Хвѧ. И такъ не сами сѧ тамъ дѣволы zostали; много ихъ тамъ ѣ ѿ не пѣсто ѣ пек'ло.

Оукойшоу'ши тогда Ядалъ з людомъ оу рай не знаишли в немъ нѣкого, ко в'се ѿшло до пек'ла хот' грѣшный, а хотъ прѣдный, доки Хсѣ пек'ла не з'вѣривъ; пороженъ былъ доти рай за пол'шесты тысячи лѣтъ. Тылко тамъ знаишолъ разбойника Гестѣ, который при мѣцѣ Хвѣой былъ повѣшенъ на крѣтѣ с правого боку. Я дрѣгий былъ разбойникъ повѣшенъ со Хрѣстомъ юродивый Дыжманъ, але тотъ хѣлигъ Хѧ ѿ скеравъ его стѣю мѣтъ. Я Геста лавъ Дыжмана ѿ свѣривъ Хсѣ при своей смрѣти ѿ рекъ: „Помани ма, Гнѣ, егда прійдиши во црѣтвѣ си!“ Тамъ рекъ Хсѣ Гестѣ разбойникови: „днѣсъ зо мною вѣдѣши оу рай“.

И далъ емѣ Хсѣ крѣтное знаменіе ѿ послалъ его до раю, а Дыжманъ юродивый пошолъ до пек'ла на вѣч'ный мѣки.

Коли Хсѣ его стѣла мѣтъ воскресъ, а прѣстѣ. Бѣа сидѣла на гор'ниці оу великомъ жалю, оу той часѣ пришла до ней вѣстѣ, ижъ то Хсѣ Гнѣ еѣ воскрес из мрѣтвыхъ. Я мѣти Хвѧ тогда оу той часѣ рывѣ ѿвѣдала. Почѣв'ши ѿна тотѣ вѣстѣ станѣт мовити

до вшитких мовачи: „Не ѿмѣ а томѣ вѣры. Бо коли ви то Хѣ
 Снѣ мой жыводаецъ из мѣртвахъ воскрес, то вы ѿжыла тотѣ
 рыба на мой трапезкѣ“. И скоро мѣтка Хѣа тоѣ выговорила, зараз
 тотѣ рыба на тарелы почала са метати і ѿжыла. Я юж ѿбѣ-
 ѣдена была единѣ вокъ, тылко са реберца zostали, и тоѣ са
 трепетало, и такъ ѿжыла тотѣ рыба. Видѣвѣши то пресѣ. Бѣа
 зрадовала са радостію великою и рекла: „Теперь вѣрѣю, иж то
 Снѣ мой воскрес и час той ѣ живый!“ И казала тотѣ рыбе
 оу море оуверечи. И ѣ и теперь такой рыбы оу моря много, що
 из единого вокѣ самый ребра, и видишѣ скроз нихъ печеночкы
 и алита, и тымъ кокомъ до горы плаваецъ оу водѣ. Але той
 рыбы не ѣдат, а тамешный люде зовѣтъ тотѣ рыбе „Бѣороди-
 чина рыба“, а ишкѣ люде называють еѣ полѣрыбокѣ¹⁾. Я хѣто на
 моря вываец, то тѣю рыбе часто видаецѣ; и зсѣшивѣши еѣ вы-
 носат многоѣ до домовъ своѣхъ и держатѣ тотѣ рыбе про вѣса-
 чинѣ: тотѣ рыба довра про злого дѣа, про черленицю и про зимѣ
 и про вымѣтѣкѣс.

Що оуѣчинили зловѣрный Жыдове почѣвѣши ѿ стражей, иж
 то сила Гѣа была при гробѣ Гѣи и ихъ оуѣстрашила и видѣкли
 ясност невымѣкънѣю, иж то Хѣ оуѣсталѣ из гроба? Тогда Жы-
 дове намздили стражей, дали имъ много пѣназѣй, абы то людемъ
 не повѣдали, що ѿни видѣкли, але абы то повѣдали такъ, иж
 то „мы оуѣсѣли тверѣдо, и пришовѣши оуѣченики его и скрали
 его“. „Я мы и старостѣ перепросимо и васъ безъ печали оуѣчинимо“.
 Що са такъ и стало. Але то са Хѣо воскресеніе не стало, якъ то
 са пише стѣе еуѣгѣіе ѿ Лѣски в главѣ кѣ. а вѣ зачалѣ сто второмъ
 на десѣтъ тыми словы мовачи: „Бо единѣ ѿ свѣотѣ велми
 рано пришли мирносниѣкѣ жоны на гробѣ в дорогими мастѣми
 помазати тѣкло Хѣо. И ѿвидѣкли ано гробѣ Хѣѣ ѿтворен і аѣгла
 сидачого. Рекъ аѣгла до мирносниѣкѣ: „Не войте са, знаю, иж то
 Іѣса Хѣ ѿѣкаете, Назаранина распѣтого. Икетѣ его тѣтъ, воскрес
 во, іако же рекъ, оуѣпережаецъ васъ оуѣ Галилей, тамѣ [его] оуѣвидите.
 Идѣте и повѣжѣте апостоломъ и Петрови, иж то воскресѣ Хѣ из
 мѣртвахъ“. Ѣни же пошовѣши до Галилей, и тамъ са имъ пока-
 залѣ Хѣ Снѣ Бѣжый. Бо такъ са его стѣла мѣтъ ѿвѣцѣла мѣры
 своей, мовиѣ такъ: „Не плач, мѣти моѣ, воскресѣ во третій дѣнь
 и се перше тоѣкѣ са покажѣс“. Такъ же са и стало. Тогда са ра-
 достъ великаѣ стала; заразъ пронесли мирносниѣкѣ воскресеніе Хѣ-
 тово, стали преповѣдати: „Хѣстосѣ воскресѣ и намъ даровѣла

¹⁾ На марі. дописано: „ѿ рыбе Бѣородичной“.

животъ вѣчный!“ И такъ изъ радости великихъ коли съ мироносицѣ цѣловали, брали по бланци камѣначко и тымъ съ едно дръгомъ даровали; и вѣчною силою с того съ камѣначка ийца съ ставали черленые на стѣхъ и знаменіе людемъ вѣрнымъ. И такъ съ людемъ вѣрнымъ и хрѣтіанѣномъ православнымъ оушиткимъ стала съ великая радость, а поганымъ и проклятымъ Жыдомъ великая жалость и вѣчная погнбель дшамъ ихъ, во ѡгнь негасимый, во тмѣ кромѣшнѣю. Я насъ вѣрныхъ твоихъ пане Бже мѣстивый сохрани ѡ мѣкъ пекелныхъ; а просиме та оушитки, абы съ намъ рачнаъ дати радость свою, яко съ оу той часъ далъ мѣры своей, коли та оувидѣла оу Галилей, коли съ из мртвыхъ воскресъ оушиткимъ вѣрнымъ людемъ. Бгѣ же нашему слава всегда и нынѣ и рѣно и во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Жерелами отсего казаня крѣм каноничныхъ евангелій і другої части Никодимового евангелія були, здаеть ся, народіе віруваня про рибу камбалѣ (Богородичну рибу), про початокъ крашанок; звѣсно, і тутъ треба в дальшѣмъ ряді шукати літературнихъ жерел, пор. Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, стор. 334.

Е. Унівѣрський рукописъ XVIII в. стор. 273—281.

(Казаніа на Вознесеніе Хѣо). Наймилшій хрѣтіане а повожніе православніе слѣхаче, наклонѣте слуха ваша, а прислѣхайте съ с пилностію ѡ томъ стѣк хвалебномъ, ѡ вознесеніи Гда ншѣго Іс Хѣ, которій то бывши на земли пошовъ на нѣса со плотію бѣопріятною; ѡколѣ былъ пришолъ, зновѣ тамъ пошовъ, виполнивши ѡцевское приказаніа и спорадивши тѣ на земли вшитко, подавши намъ законъ и писмо, спорадивши намъ, цю належит до збавленя члѣкомъ на семъ свѣтѣ мѣзерномъ, абы то члѣкѣ каждый, живши тѣ на дочасномъ мѣзерномъ свѣтѣ, абы съ готовна на ѡнній свѣтѣ вѣчний вѣдѣцій, до роскошей вѣчныхъ и нѣсныхъ, гдѣ ншѣ Сотворительъ кролюет, іако рекъ самъ: „ви же сидите во городѣ Іерлѣмстемъ“.

Часъ теды единого збавши Хѣ, его стѣла мѣтъ, сѣныковъ своихъ и прѣстѣю Бгѣ мѣкѣ свою наймилшѣю, пошовъ з ными на горѣ Єлеуенскѣю, хотѣвъ имъ показати промишленіе свое, во съ южъ приближилъ былъ часъ ѡходѣ его до неба. И зийшовши тамъ з ными на горѣ Ѣливишѣю бесѣдовалъ тамъ з ными розмѣитіи бесѣди и ѡ црѣвіи нѣсномъ. тота гора потемъ съ назвала Ѣливнаа, ижъ то на ней тоти древа сѣтъ много, с которихъ

ѡлика течеть. ко са ѡлива [зовет] ѿ ма[с]лом деревяным', ѿ по-
тыхъ деревьяхъ называетъ са тота гора Єлѡнская або Ѣ-
лиѡнаѡ.

Потомъ Хсѣ рекъ: „Не ѡходѣте ви ныгдѣ ѡ Єрлѡма, але тѣ
сидѣте ѿ ждѣте ѡбѣт'ныци моеѡ. И ѡ вамъ пошлю ѡ Ѣца
Дѡа моего мѣсто себе, которѡй потѣшитъ срдца ваша ѿ насчитъ
васъ всего“. И тоѡ емѡ розмишляючи изъ ними ѡмилѡнно ѿ по-
тѣш'но, потомъ ѡстѡпникъ ѡ ныхъ мало, ѡкъ бы на стаѡ едины,
ѿ стѡпникъ на единъ кам'никъ, ѿ возношаше са ѡ ныхъ. ѿ тамъ
заразъ зѡйшовъ ѡблакъъ свѣтлѡй и подалъ Хѡ ѡ ѡчѡй ихъ,
и ѡгглы ѡзвали Іс Хѡ Єна Бжѡа рѡкама своима ѡ колѣ крѡгомъ,
которое то коло было ѡсно ѡко сѡнце, блѡги ихъ [и] вознесе са на
небо. ѡвидѣвши то ѡплѡ ѿ прѣстаѡ Бца мѣта Хѡа почали рев'не
плакати и говорити: „Ѣ ѡне нѡшъ и ѡчитѡлю доврѡй, не лиши
насъ сиротами! Ѣмо ми теперъ маѡмъ чинити безъ тебе, ѡчитѡла
своего? Ѣ Гдѡи нѡшъ ѿ Бжѡе всемогѡщѡй! ѡви намъ вѣднымъ! Ѣожъ
маѡмъ теперъ почати безъ нашего настав'ника?“ Такъ тежъ плакала
мѣта, прѣстаѡ Пна: „Ѣ синѡ мой любѡй, свѣт[те] ѡчѡй моухъ,
чома ма лишашъ тѣ межи невѣр'ными Жидами а драпѣсцами
заними?“ И смотрѣли пиѡно в небо, ѡкъ Хсѣ ишовъ и вѡстѡпо-
валъ ѡ горѡ. тѣт са Гдѡъ ѡмилѡвалъ надъ ними и надъ маткою
своею наймѡл'шою, заразъ посилаетъ к нымъ двоухъ ѡггловъ ѡ вѣлихъ
шатахъ ѡкъ свѣтѣ, аби ихъ ѡтѣшили ѡ слѡз. И коли пришли
ѡгглы, стали по при бокъ прѣстоѡ Бци, стали ей ѡтѣшати мо-
вою свою ѡггкою. ѿ до ѡптлокъ говорили показѡючи имъ небо
и мовили до ныхъ: „Мѡжѡе Галилейстѡи, чога стоите и смотрите
в небо пиѡно? И то, ѡкъ видите, теперъ Хѡа входачого в небо,
такоюжъ дорогою прѡйдетъ изъ неба, ѡ в'торомъ пришествѡи, ѡс-
дѡити живихъ и мер'твихъ. И ви не плачѣте, не забѡдетъ васъ Хсѣ“.

Ѣмолѣли поки могли видѣти Хѡа вознесеннаго в небо.
ѡгглы ихъ втѣшивши пошли ѡ ныхъ в небо. Прѣстаѡ Пна
ѿ ѡплѡ поклонивши са стопамъ Хѡиѡмъ пошли з гори во градъ,
во домъ свой. Ѣт' бо и днесъ на той горѣ Єлѡнской камень
тотъ, на которомъ то стоавъ Гдѡъ нѡшъ Іс Хсѣ, ис которого то по-
шовъ ѡ небо. И коли на томъ камени стоавъ Гдѡъ нѡшъ Іс Хсѣ,
тогда ноги Ісѡсови ѡстраглы ѡ кам'никъ ѡко ѡ тѣсто, которѡй
то стоп'никъ и днесъ ѡт'. И коли идѣтъ дождъ на той горѣ,
и в тотѡи стоп'никъ воды найдѣтъ, и ѡ той воды вываѣтъ проца
великаѡ людемъ, хто са тою водою ѡмнетъ або са ей напиѣтъ.
И нѣгди тотѡи стоп'никъ не даѡтъ висихати водѣ и нѣхто не мо-
жетъ вичерпати ей, и подновляетъ са дождемъ. Повѣдаѣтъ же са,

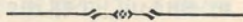

ижъ коли тоты стоп'нѣк западѣт воды до половицѣк, то значит сѣхій рокъ и ѡскѣдостъ дождѣ на всю вселен'нѣю, и ѡскѣдѣет вода в рѣкахъ, в потокахъ, кир'ныцахъ. Зновѣ повѣстѣет сѣ, коли, мовит, ѡ тѣхъ стопахъ Хѣыхъ воды не вѣдет, то юж значит кон'чина свѣта, тогда юж висухнет море, рѣки, потоки, кир'ныцѣк.

Гдѣ же нѣшъ Ісѣ Хсѣ пошовъ ѡ висотѣ скрѣзъ всѣ нѣса ажъ ѡ самое найвишее нѣво емѣп'крѣйское, на которомъ майстатъ бжій, самаѣ столица Бѣа Саваѡда. И коли его стѣю мѣтѣ агглы нѣсныи припровадили до воротъ столеч'ныхъ нѣсныхъ, стали мовити ныжнѣи агглы выш'нымъ: „Ѡворѣте ворота, нѣсныи князи, ваша и Ѡворѣте ворота вѣчнаѣ, нѣсцѣтѣ, нехъ свойдетъ црѣ слави!“ Зачѣдовали сѣ горѣшнѣе аггли, стали мовити: „Хто ѣ таковѣи црѣ слави? Бѣкъ нѣшъ естѣ при насъ, на невели сидитъ и црѣтѣветѣ на престолѣкъ величества, на високихъ, и не ходивѣкъ з майстатѣ нѣгдѣ“. Ѡповѣдѣли имъ дол'нѣи аггли: „Гдѣкъ силамъ, пнѣкъ вшит'кихъ насъ, той ѣ црѣ слави“. Знаѣ же то каждѣи, ижъ то не всѣ агглове знали, коли сѣ Снѣ Бжій на земли родивѣ; тол'ко ныжнѣи Хѣ Снѣ Бжѣа знали, ѣако сѣ родилѣ и ажъ сѣ крестилѣ, ѣакѣ мѣски притер'пѣлѣ, ажъ ѡ гробѣкъ лежалъ, ѣакѣ пекло звѣрилѣ и народъ людцкѣи с пекла вивѣкѣ и ажъ на земли живѣчи Гдѣкъ справи свои стѣми розмантѣи чинивѣкъ ѡстав'ши з мертвыхъ. Того аггли горѣш'нѣи нѣчого не знали, ток'мо самъ Бѣкъ Ѡцѣкъ нѣсныи знавѣ ѡ томъ. Аггли долѣш'нѣи вопѣютъ: „Ѡворѣте ворота, не вав'те Гдѣа!“ Горѣш'нѣи засъ рекѣтѣ: „Хто ѣ Гдѣкъ?“ Дол'нѣи аггли: „Ісѣ Хсѣ, синѣ Саваѡдѣкъ, той ѣ Гдѣкъ силамъ, идѣтъ до Ѡца своего с повѣдою, ажъ црѣ гор'нѣи“. Аггли зновѣ рекѣтѣ: „Если ѡнъ Синѣ Бжій, а чѣмъ же риза его во кровѣкъ?“ Дол'нѣи агглове рекѣтѣ: „Войнѣсъ точивѣкъ со дѣяволомъ, Авциперомъ, спротив'никомъ бжѣимъ и нашимъ, и того повѣдикъ и пекло его звоевалѣ и некол'ныковѣкъ Ѡалѣ и в роскоши райскѣи посадилъ, ави не пѣстѣи былъ рай. И теперѣ идѣтъ ко Ѡцѣсъ своему с повѣдою“. Тогда еден агглѣкъ з межи нѣхъ станѣтъ мовити: „Не корѣтѣ! Гдѣкъ ѣ нѣшъ, а ко его вѣмъ, а емѣ сѣзжила на молитѣкъ его подъ часъ его страсти, коли сѣ ѡнъ готовилъ на смертѣкъ. И тогда его стѣла мѣтѣ три рази сѣ моливѣкъ Ѡцѣсъ своему и чашѣ; тогда маѣ Ѡцѣкъ единого посла к немѣ дѣлѣ зкрѣпленѣѣ, и выхъ при его смерти. Ки того не з'наѣте. Снѣ то Бѣа Саваѡда естѣ, црѣ надъ цри, кролъ надъ крол'ми, пнѣкъ надъ паны, томѣ сѣ поклонѣмѣкъ ѣако Бѣсъ нѣшемѣ, томѣ сѣдѣкъ свѣсъ дѣ Ѡцѣкъ“. И Ѡворив'ши ворота нѣсныи познали его и поклонили сѣ емѣ со трепѣтомъ, и припровадили ѣако снѣа до Ѡца на майстатѣкъ величества, Ѡколѣ зновѣ прѣидѣтъ на землю

свѣдѣти живих и мѣртвихъ. Нѣко то мѣ подобаетъ всѣмъ намъ честьъ и поклонъ ѿдати Бг҃у во Тройци єдиному. Аминь.

Текст дуже близький до сего казаня був також у рукописі Ст. Теслевцьового на картках 180 v. — 183 v. старої пагінації; тепер двох карток у середині (181 і 182) нема, так що з казаня лишили ся тільки початок і кінець. От тим то ми даємо повний текст із Уніварського рукопису. Відки взяв автор сего казаня апокріфічні деталі вплетені в него, не беремо ся рішати. Оповідане про божі стопи витиснені в камені і повні цілющої води, бачили ми вже на стор. 119 отсего тома; воно стрічаєть ся часто в ріжних комбінаціях у середньовікових легендах (богату збірку цитатів і взазівок див. R. Andree, Ethnographische Parallelen und Vergleiche, Stuttgart, 1878, стор 94 і д.); переговори ангелів при райських дверех є очевидячки скопійовані із відповідної сцени з Никодимового євангелія. Чи ті додатки зроблені були на угороруськім ґрунті, чи автори наших проповідей знайшли вже готові такі казаня, сего поки що не можемо рішити.

IX. Вороги і приятелі Ісусові.

А. Рукопис Степана Комаревського, XVII в., стор. 334—337.

[*Пилатів лист до кесаря Клавдія*]. Йі потом сам Пилатъ посла книги во град римскій Клавдію црю рекуй: „Понтийскій Пилатъ¹⁾ ко црю Клавдію своємоу²⁾. йстинно вѣ и се сам йсквснхъ. Жидове завистьвом са своим насладиша, а притранкншо мжкоу въ безчественую мжчиша³⁾. того ради⁴⁾, иже млитвоу⁵⁾ ймкша щци имъ, да бы ймъ Бгъ нх послалъ ѿ нѣсе стго сво-его, иже и дклы црь наричет са⁶⁾. и той же ѿкца, ѿ дѣвца посла на землю⁷⁾. мнѣ князю соущю Юдеѣмъ Бгъ еврейскій тогда послан⁸⁾. и видкша Еврей слкпыя просвѣщающа, неприязни ѿгонаща ѿ вскх, мртвѣ воскршающа, заповѣдающа вѣтром, ходаща соухома⁹⁾ ногама по волнам морю¹⁰⁾, и многа дроугаѣ знаменнѣ чудескм творашем¹¹⁾. и егда мнози ѿ мрака юдейска Сѣа Бжїа ёго свша¹²⁾ вкроваѣх¹³⁾, завидаше противж ёмоу не терпкша¹⁴⁾ пркднїи законници и книгочїи, Фариски юдейстїи, ймше же¹⁵⁾ и мнѣ кнзю предаша. и дроугъ дроугоу йхъ ко мнѣ ѿ немъ лжуще ркша велика ёго свша и противоу законоу йхъ твораша. аз же словесем йхъ вкроу их така свщем¹⁶⁾ и вникъ и предах во власть имъ, ѿни же на кртк распаша й. и мртѣа погребше стражи приставиша, ѿ слоугъ ёго¹⁷⁾ и совѣтникъ гробъ ёго¹⁸⁾ хранити. и запечатлѣнж¹⁹⁾ гробж ёго, третїи днѣ воскрсе ѿ гроба. и толь много въсполкж²⁰⁾ безжміе юдейско, [такѣ] даша слоугам моимъ мытѣ глїуще: „рцитѣ²¹⁾: оуѣчїи тѣло ёго оукрадоша ношїю“. слоуги же приѣмше сребро молчати не можаѣхъ правды ёго, иж[е] сотворенна вѣ, но ѡвне ѿ гроба ёго въскрешнїе²²⁾ свѣдѣтельствоваѣх, ѿ Юдкїи мыто

приѣмше повѣдлаѹхъ. тѣмъ же наоучающе²³), црю, да всѣхъ сихъ
іако не лъжею мниши, глѹща лжемъ иудейскѣмъ²⁴), послахъ влѣ-
чствѣхъ вѣшему всѣмъ, іаже приключена соуть ѿ Іса ко дворци
моѣмъ“²⁵).

1) Стоян. дод. рабъ твоѣ. 2) Стоян. нашему. 3) Стоян. притранѣвишою моукою
и безчѣстною сего моучише; Fabr. Judaeos per invidiam se suosque posteros crudeli
condemnatione punisse. 4) Fabr. denique. 5) Fabr. promissum. 6) Стоян. иже имъ
царь боудеть, Fabr. qui eorum rex merito diceretur. 7) Стоян. иже отъ дѣвы рождъ се,
сего Богъ посла на землю Иудеомъ, Fabr. et hunc se promiserit per virginem mis-
surum ad terras. 8) Стоян. дод. яко по соуѣ земли, Fabr. Deus Hebraeorum cum misisset.
9) Стоян. vac. 10) Стоян. сего. яко по соуѣ земли. 11) Стоян. и чудеса творешть.
12) Стоян. его исповѣдоушите. 13) Стоян. дод. въ нь. 14) Стоян. не тръпеште. 15) Стоян.
сего. 16) Стоян. тако соущемъ глаголюштемъ, Fabr. ita esse. 17) Стоян. ихъ. 18) Стоян.
дод. повелѣше. 19) Стоян. сего запечатлѣше; Fabr. vac. від слів „отъ слоугъ“ до
„хранити“. 20) Стоян. въсполъ се, Fabr. in tantum autem exarsit. 21) Стоян. vac.
22) Стоян. его въскрѣша. 23) Стоян. въспоменую ти о семь все истинно, Fabr. Haec
ideo ingressi. 24) Стоян. да не вѣвѣхъ дроуго, яко глаголюштемъ истинно мниши, Иу-
деомъ лжощемъ; Fabr. ne quis aliter mentiatur et aestimet credendum mendacis
Judaeorum. 25) Слів від „послахъ“ до кінца у Фабр. нема.

Отсей лист, вставлений у тѣв. ширшу редакцію Нікодимового
евангелія, знаходить ся такожъ при иньшихъ творахъ; найстаршій
з тихъ творівъ, се псевдо-Гегезіцнові *Ἰακωβουλαϊστικὸς*, тоб то історія
зруйнованія Єрусалиму. Сей лист знаходить ся не у всіхъ латинськихъ
текстахъ Нікодимового евангелія; Фабрицій видав його окремо від
сего твору (Codex ароср. N. T., 298—300); словянський переклад
опублікував Стоянович у текстї Нікодимового евангелія (Гласник
63, стор. 119—120).

Б. Ковельська Палея, к. 299 г. — 300 г.

[*Пилатів лист до кесаря Клавдія*]. Й потом сам Пилат на-
писа книги, іаже ѿ Єрлїма оу градї римскїа:

„Къ Клавдію кесарю римскомъ ѿ Понтиа Пилата [в ркп.
й Понтию Пилатъ] цѣлованно вѣ. то ти іскжси¹). Жидове²)
зависткѣствомъ ихъ вѣщницю великѣхъ іствориша³), Єна Божкїа,
іс нѣсе пришедша, родивша сѣ ѿ стѣмъ дѣца Мрїа, й приведоша
ко мнѣ Іса, Бѣ іврѣйска. й видѣша его Єврѣї слепыа просѣк-
цающа, оуродивыа чистаща й хромкїа цѣлаща, вѣскї ѿ всѣхъ
ізгонаща й мрѣтвыа въскрѣсающа, й заповѣдающа вѣтромъ,
ходаща сѣхъма ногама по волнамъ морѣскимъ й многа іна зна-
мениа й чудеса твораща. ігда мнози Іюдѣї вѣдахоу Єнѣ
Бжїи сжць⁴) й івѣровахъ конь⁵), завистью же противъ ємъ не

терпаце сѣтъ законобѣчители прѣднѣи, книжници и Фарисѣи. ѿ ѣмъшимъ ѣго Юдеѣмъ⁶⁾ ѿ предаша его мнѣ кнѣзю, дрѣжгъ ѿ дрѣга мнѣ ѿ нѣмъ илѣжюще ѿ рѣше: „се ѣсть црѣ ѿ Юдѣѣскѣ“, ѿ рѣша: „не ѿмамо црѣ, токмо кѣсарѣ“. ѿзъ же вѣрѣж ѿхъ словесемъ ѿхъ ѿ вѣхъ⁷⁾ ѣго предахъ ѿмъ во влѣсть ѿхъ, ѿни же на крѣткѣ пропаша ѿ. ѿ мрѣтва погрѣвоша, слоуги стража поставиша ѿ свѣктници ѣгѣ грѣбъ хранѣща, ѿ запечатлѣша грѣбъ, ѿ третѣи днѣ вѣскресъ Ісѣ ѿ грѣба. толко много бѣспо- лѣша сѣ⁸⁾ безправды⁹⁾ Юдеѣи, ѿ даша мѣздѣ слѣгамъ моимъ рѣ- кѣще: „ѿрѣкте вѣи людемъ, ѿко бѣченици ѣго бѣвѣрадоша, ѿ намъ спѣшимъ“. слѣги же бѣуже безправедствия не можахъ молчати, ѿже ѿтворено ѣсть, развѣкѣ ѿ грѣба ѣго воскрѣнѣе проповѣдахъ стражнѣ Юдеѣмъ, прѣемше мѣздѣ ѿ свѣктники. тѣкѣже бѣвѣкѣ- щаю [в рѣп. бѣвѣкѣщають] тѣ, црѣю, ѿко бѣуже да вѣрѣжемъ кѣ¹⁰⁾ Ісѣ Хѣ Гнѣ Бжѣи, ѿ не послажшѣмъ илѣжамъ ѣврѣѣскимъ. ѿ послахъ къ влѣдѣчствомъ твоимъ¹¹⁾ всѣ, ѿже приключена сѣтъ ѿ Ісѣа вѣ двѣ рѣци моѣмъ“.

1) Сок. Понтѣю Пилатѣ искѣсничѣш. 2) Сок. ѿко Жидѣве. 3) Сок. завнѣстѣю своѣю безчинницѣ великѣ сотвориша. 4) Сок. вѣдѣхъ ѣгѣ Гнѣ Бжѣи сѣща. 5) Сок. в нѣго. 6) Сок. ѣмши ѣгѣ. 7) Сок. кнѣ. 8) Сок. воспали сѣ. 9) Сок. безправдствѣе. 10) Сок. дод. во истиннѣш. 11) Сок. ко влѣдѣчствѣ твоѣмъ.

Сей другой, девчому відмінний текст Пилатого листа до Клявдия даємо тут із Ковельської Палеї, а варіанти виписуємо із Сокольського рукопису XVIII в., що містить тільки сам Descensus без Пилатових актів, але з Пилатовим листом, вставленим у текст перед остатнім реченням, що починаєть ся словами „Кончнѣе приключенѣѣ“ і т. д., днв. висше стор. 304 і 313.

В. Рукопис Теодора Поповича Тухлянського, стор. 38—39.

[Пилат і пресвѣ. Богородиця]. Гди по воскресѣннѣи Христовомъ пришла Прѣста Бжѣи с почтою радосною до Пилата, до старости Іерѣсалимского, и бѣвидѣкѣ Пилат на головкѣ сѣ свѣздѣ прѣскѣ- тѣю, ѿ рече: „Мрѣе, что ѿ виждѣ на головкѣ твоѣи знамение!“ ѿ оустѣвѣши староста хотѣкѣ оузати ѿнѣю свѣздѣ, а свѣзда из головки изстѣвила на лѣвое плече. Гнѣ и там хотѣкѣ оузати сѣи, а свѣзда зновѣи изнишла на головѣи Прѣчистѣи, а в том часѣкѣ Пилатови рѣка оцепѣнкѣла. Видѣчи то Пилат, оупадѣ в ноги

пречтї. Бїци и рече: „**О** Мрїе, во истинѣ ти еси мѣти Хѣ Бг҃ла!“
 Ї поклони сѧ еи ѿ прославила Хѣ Бг҃ла Бжїѧ и пречистѣю Мѣтер
 его и вѣрока во Хѣ со женою своєю и со двома синами, іако
 ѿ том пише широче в житии своем Пилатовом, како пострада
 за Хѣ со женою и синами сконми и пришла вѣкнца мѣничїкїѧ
 во цр҃твѣк нѣсном.

Відки взято се оповідане — не звісно. Частина його, про
 звїзду, скопїована очевидно із оповіданя Афродитїяна про звїзду
 на богинї Урїї. Пилат був героєм многих пізнійших християнських
 легенд, із котрих одні роблять його остаточнo християнином і му-
 чеником за Христову віру, иньші велять йому вмерти або з при-
 суду кесаревого за те, що легкодушно дав замучити Іеуса, або
 скінчити самовбїйством, при чїм додають, що його тїла не хотїли
 прийняти нї земля, нї огонь, нї вода. Див. Rud. Hofmann, Das
 Leben Jesu nach den Apokryphen, 337—338, 341; Jacobus de Vo-
 ragine, Legenda aurea, cap. 53 (ed. Graesse 1846, pag. 231). Оба ті
 типи легенд є і в наших текстах помічених далї.

Г. Унівaрський рукопис XVIII в. стор. 258—259.

[Покаране Жидів]. **О** Жидове злїи ѧ немилостивии!

Тота жона

не читаючи закона

лїк пророцтва, бо писма не знала,

а Хѣ прѣдныком називала.

Я Жидове, Садскен,

кныж'ныци, рив'ки

добре закон знали

ї пророцтво добре ѿ Іс'к Єманзил'к читали,

а злочинцем его називали,

Бг҃ном Бжїим не казали сѧ називати.

Пилат рѣки змивает,

крви праведнычей сѧ не хочет тикати,

злочин'цѣ Баравѣ им ѡдает,

а Хѣ ѿ Жидовѣ ѡмовлает.

Жиди почали на Пилата кричати: „Распны! Распны!“ ѿ мѣ-
 сѣлкѣ ѡсѣдити Хѣ. Ї мовили злїе Жидове ко Пилатѣ: „нех на
 нас и на чад'кѣх' нїиїх кров' его вѣдет!“ **О**тол же Жидове
 смѣр'дѣт'кѣ ако пси и сѣпїи сѧ родѣт іако щенѣта, и гди би
 хрестиянскою кровїю не помазали, то би до смѣр'ти не вид'кли;

а то для того рѣжѣтъ Жиди дѣти христіанскіе. И впаде кровъ [Хѣа] на нѣхъ и на дѣти ихъ, що са волочатъ, землѣ скєєи не маѣютъ.

Отся диятріба протѣв Жидів поміщена в переробці слова Евзевія Александрийського, дуже подібній до тої, яка надрукована у нас на стор. 317—326, у місці, де Пилатова жінка остерігає Пилата, щоб не робив ніякого зла Ісусови (пор. у нас стор. 324 рядки 14—17 з гори). Про віруванє, буцім то Жиди рѣжуть христіанських дїтей на кров, розширене в середньовіковій Европі, див. P. Cassel, Die Symbolik des Blutes. Berlin 1882, стор. 133—134. Цікаво булоб дійти, коли і в якій формі дійшло те віруванє до нас. Трохи чи не у-перве стрічаємо його в XVII в. в писанях Галатовського.

Д. Унґварський рукопис XVIII в. стор. 2—4.

[Чотири Іроди]. И то потреба нам знати, почомѣ то са тот Ірод называет випородком. Я то для той рѣчи. Были на свѣтѣкѣ чотири Іроди королѣк: єдинѣ Ірод, которій то за Хѣа дїтисащи дѣтей во Вифлєемском повѣтѣкѣ потратил ѣскаючи Хѣа, — того черѣви жикого розточили на столци кролев'ском'. Трѣтій Іродѣ сынѣ его былѣ Ар'хелай, того пор'кала горач'ка лютаѣ и смер'кѣ. Трѣтій Ірод коли го носила мѣтѣ с черев'кѣ и захор'кла дѣже а смер'ла; скоро смер'ла, а дитина са метала живаѣ с черев'кѣ єѣ. видѣв'ши то пїове казали єї распороти и дитинѣ винати живѣю и кигодовали кролевича, которій былѣ кролем оѣ Єрѣсалим'кѣ, с Галилейскої сторон'кѣ; потомѣ то са ѡнѣ называет випоротокѣ. Четвер'тій братѣ его былѣ Филипѣ, але той побожній былѣ црѣв' в Тир'скої и Сидонскої сторон'кѣ. Шо ж той злїи випоротокѣ? Єзалѣ жѣнѣ [в ркп. дод. ще раз жѣнѣ] брата своего Филипа, єпав'ши с безаконїє споганылѣ столецѣ кролев'скїи и самѣ злѣ погневлѣ. во коли былѣ на войн'кѣ з Іудичиками [sic!], єтѣккаючи фрїзом не моглѣ его [конѣ] здер'жати, которій его наднѣсѣ над єдинѣ бар'зо глѣбокѣю дѣврѣ, в которѣю єтѣрѣшила его невидимаѣ сила єжїѣ и там са и кости его покрѣшили и злѣ скончавѣ живот свої. И потомка по нем, то єстѣ дитинѣ не было, и так са скончали Іроди королѣк. Потом по смер'ти того Ірода королицѣ, его жѣна, пошла с полѣ глѣдѣти са на з'божа, и там гром єдаривѣ и завылѣ, и такѣ поганаѣ

жыкот' скончала. Дѣвка тежъ ея зостав'ши са з сиротствѣ единого дне грала са ѿз скoими пѣами на еди[о]й рѣцѣ Морарѣ на лѣдѣ. Шо са стало з нею? Ѡстѣпила мало сама Ѡ челоуди, там заразъ лѣдъ са заламалъ, тѣт' оупала, тѣт' са лѣдъ заразъ зновѣ ко едно, взалъ ей за шию ѿ Ѡрѣзавъ ей ѿз вѣнцемъ головѣ. сабги видѣвши прискочили ратовати, схвататъ за волоси, ано голова вер'хъ лѣдѣ, а лѣдъ под нею цѣлѣ, а крви ѿ кроп'лѣ не было. там влакли са вшитки страхом великимъ, головѣ оузали, а тѣло ривы ѿз'кли, а кости вода вивер'гла на берегъ. которіе то кости христіане взав'ши ѿгнемъ спалили ѿ поп'лѣ на поле винесли ѿ на вѣтрѣ пѣстили, ѿ такъ са скончила Ѡканнаа Дянна з нащадкомъ своим. Стала са помѣста Ѡ Бѣа нечестивымъ за справедливого, Ѡдала Ѡканница зле свою головѣ за головѣ, а дшѣ свою Ѡдала дѣволѣ на мѣки вѣчнїе. Бѣс ѿнїемѣ слава всегда ѿ ннѣ ѿ рѣно ѿ ко кѣки вѣком. Амїнъ.

Отсе оповѣдане приточене до казаня на усїкновение головы сѣв. Івана Хрестителя; початку сего казаня в рукописї нема, а те, що є на стор. 1, не мїстить у собї нічого апокрїфїчного. Из жерел отсего оповѣданя можемо вказати поки що тїлько одно — грецьке оповѣдане про усїкновение сѣв. Івана, надруковане Василевим (А. Vassiliev, Anecdota graeco-byzantina, стор. 4) і паралелї його в Chronicon Paschale та у Нїкїфора Каллїста (тамже передмова, стор. IV), пор. А. Н. Веселовскїй, Изъ исторїя романа и повѣсти I, 341; Разысканїя въ обл. р. дух. стиха VI, 429—430. Смерть жїнки Ірода має собї паралель у оповѣданю про смерть Бзавелї жїнки Ахавовї, див. Памятки I, 302.

Е. Маластївський Пролог, рукоп. XVI в., на обложцї, писано в XVII в.

(Сказанїе Ѡ смерти ѿ караню Бжїимъ в лавовъ Бжїихъ). Ірод Антипа, который нарѣгал са з' Хѣ предъ стѣтїю ѣгѣ, который тѣж ѿ с. Івана Прѣдтѣс невинне дал ѣмѣ главѣ оусѣкнѣти, ѿко выволанец з' землѣ мѣзерне горло далъ.

Пласавица, ѣаже ради с. Іван Прѣдтѣс оусѣчен, в' ѿном же выволаню, хотачи замерзавю водѣ прѣходити, заломила са ѿ в' ѿстром лѣдѣ зависнѣвшїи головою, быстрою водою рѣшанаа нѣкы пласала, такъ скончила.

Ирод Агриппа, йже Іакхва апла Гїа оуби мечем, червми йзаден бы.

Пілат, йже ѡсѣди Хѧ на смѣртъ, в' деспераціи й в' незносом боленю сам себе рѣкою своєю замордовал.

Децій Весаръ преслѣдовца хрѣтіанъ зараз потом оутратил царство й с' потомками своими йзвѣиъ бысть.

Велеріанъ цесаръ, преслѣдовца хрѣтіанъ, на войнк перской пойманный й так сромотне в' вѣзю хованный, же кроль перскій по нем в' мѣсто столца на конѧ своего в'сѣдалъ; на конецъ былъ живо ѡбѣдпленный.

Иврейанъ цесаръ скоро почалъ промышлати ѡ выгвѣленю хрѣтіанъ, з' нагла ѣго первнъ оустрашил; ѡнъ не дѣаючи на тоє гды южъ декрет на хрѣтіанъ списанный подписовати мѣлъ, заразъ ѣмѣ рѣка оусула й сам за тымъ здоухъ.

Діоклитіанъ, найтажшій мор'дѣрца хрѣтіанъ, гды йхъ выгвѣити не моглъ, з' того жалю ѡбѣглъ цесарства, потом пѣхлинною й сѣхотами сѣхоркѣвши, азыком рѣваков пол'ным щекалъ; за тым оутѣккаючи предъ громом, сам себе замордовалъ.

Маѣиміанъ цесаръ, ѣго товаришъ й преслѣдовца хрѣтіанъ, ганебною хоровою былъ зараженный, потом ѡпѣстили ѣго, й в' том здоухъ. Таковоє теж каране й згинене ѡнеслъ й дрѣгій Маѣимин, преслѣдовца хрѣтіанъ на востоцѣ.

Юліан цесаръ, преслѣдовца хрѣтіанъ, з' йка раненый, потом земля ѡтворивши сѧ й пламень пекельный выпѣстивши пожѣрла ѣго.

Теридат княжа Йрменское, который трималъ с. Григоріа чѣдотворца в' темници лѣтъ четырнадесѧт, йз' сенаторами своими в' свинк сѧ премѣнили й сами сѧ пожѣрли.

Й йныхъ множество многоє, всѣ, которые хрѣтіанъ преслѣдовали, всѣ злѣ погибли й в' безднѣ пекельнѣю пошли на кѣки.

Отея статья написана на одній сторонѣ fol. прилѣпленій до обложки Маластѣвського Пролога (тепер у музеї Ставропігійського Інститута), письмом XVII або початку XVIII в. На маргінесі при кождім уступі статі вказано жерело, звичайно зовсім фантастичне: для перших уступів книгу Діяний, а обіє неї якогось Евтропія, котрий робить ся виключним жерелом для дальших уступів. По своїй провідній ідеї ся статья підходить до звісного твору латинського церковного писателя IV в. Ляктанця „De mortibus persecutorum“.

Ж. Рукопис Іллі Яремецького-Білашевича стор. 141—142.

(Слово ш двох разбойниках ѿ Гестѣ и Дизмѣ, како сѧ зачали и како зросли и како распято ихъ на ѿвѣ странѣ Гѣа нѣего Іс Хѣа). Егда ізѣи Ірод мѣднци ішѣци Гѣа нѣего Іс Хѣа, тогда Іусефъ поем пречѣую Бѣс со Іс Хѣомъ и прійде во Египетъ, якъ емѣ казал аггль Господень. Бѣхъ ко во горѣ два разбойники со женами і со чадами своими, и мѣхъ ихъ жени два мѣднца. Една же жена разбойническаіа колнаіа вѣ гѣ дни, ѿтроча же еѣ малодѣшно вѣ глѣдом, а дрѣгого же разбойника жена не взираше на тоѣ колнѣа чѣдо. Тогда зѣидѣли Іусефа со Бѣю, носѣщаго Іс Хѣа. Зѣидѣла же разбойникъ колнѣа жени Мѣрю со ѿрочатем і возрадова сѣа і рече дрѣгомѣ разбойникѣ: „Не сотворѣм, брате, мѣжеки семѣ зла нѣ женѣ его“. Поемше же разбойници Іусефа со Мѣрюю во свою хранишѣ, взем разбойникъ ѿроча свое і вдасть е Бѣи Мѣри и рече: „Накорми, жено, сосцами своими ѿроча мое сѣе, не сотворим текѣ никога печали, ни мѣжеки твоѣмѣ“. Стѣла Бѣа вземши ѿроча разбойническае и прекормитъ его ѣ днѣи сосцами своими стѣими, жена же разбойническа возрадова сѣа. Разбойникъ же к ней глѣюще: „Аще би не прійшла жена сѣа к нам, то ѣже би ѿроча нѣе змерло“. І так ѿпѣсти Іусефа и Марѣю со великими дари. Мѣднца же разбойническаіа возрадова и биша разбойници, іако же и родителѣе ихъ. Егда же распѣша Гѣа нѣего Іс Хѣа на горѣ Голгодѣ, в тоѣж время пойманно тихъ двохъ разбойниковъ на разбою и приведше ихъ до Пилата, Пилат же повелѣ ихъ ѿсѣдѣти и распѣти на тоѣ же горѣ Голгодѣ. И сотворили гѣ крести с пѣвга, кипариса и кедрѣа, на кедрѣ же распѣша Іс Хѣа, на кипарисѣ Дизмѣ праведнаго разбойника, на пѣвзѣ же Гестѣ невѣрнаго разбойника; Дизмѣ на правой странѣ Гѣа, Гестѣ на лѣвой странѣ Гѣа. Гѣнь же крѣтъ вѣ закопан на главѣ Іадамовѣи, и в теѣ час Іадам ѿкрѣтил сѣа кровѣю Хѣою. Онѣи разбойникъ, іаже вѣ на правици, возопивъ гласомъ: „Помѣни мѣа, Гѣи, егда прійдеши во царствѣи си!“ и языком рай ѿверзе. ѧ тоѣ, іже вѣ ѿшѣюю, похѣли Гѣа и за тоѣ во Іадѣ вселнаѣ сѣа.

Два текети отсеї легенди, взятої із апокріфічного „Слова о дрѣвѣ крестнѣмѣ“, надруковано висше, стор. 157—159 сего тома. Текст Яремецького Білашевича ріжнить ся від них деякими деталями; коли тамтї текети не подають имен розбійників, сей подає і перемищує навпаки супроти того, що ми бачили в Вікодимовім євангелію

і в тих текстах, які виплили з него. Бо коли там спасенним розбійником являєть ся Геста, тут Геста йде до пекла, а спасаєть ся Дизма. Про імена розбійників розпятих з Іеусом, див. Rud. Hofmann, Das Leben Jesu nach den Apokryphen, 178—179.

3. Рукопис Іллі Яремецького-Білахевича, стор. 543—548.

(Сказаніє учителя церковнаго Іеронима с҃аго ѿ Іюда ꙗко предателѣ Гѣда нш҃его Ійсѣ Христе). Бистѣ нѣкїи мѣжъ во Іерусалимѣ именованъ Рувимъ, именоваше же сѣѣ инако Симонъ, ѿ колѣна Данова, ѿ нем же пишеть сѣѣ: „Да будетъ Данъ змѣѣ на распѣтїи“, ѿ коєго колѣна иматъ народити сѣѣ Ічтихрист. Сей Симонъ имѣаше жєнѣ іменем Циворїю, и зачат Циворїѣ сѣѣ, и сєнєвши сонъ видѣ. Косѣприанєвши же сѣѣ ѿ сна страхом велїимъ ѿдержима бистѣ; со воздиханїем же и сѣтованїемъ мѣжс своимъ начатъ повѣдати г҃ла: „Видѣхъ сѣѣ, рече, рождши сина с҃кло злаго, иже іави сѣѣ всемъ родѣ нш҃емъ виною погибели“. Ко ней же мѣжъ рече: „Пѣстошнаѣ и слїшанїю недостошнаѣ г҃лєши, лѣкавїи во дх҃ъ ѡустраши тѣѣ“. К немъ же рече жена: „Яще — рече — не медлѣвши аще зачєнъ во чревѣ и рождѣ сѣѣ, без всякаго ѡсѣумнѣнїѣ не лѣкавїи во¹⁾ дх҃ъ ѡустраши мѣ, но токмо естѣ ѡкровенїе истинно“. И лєїє в то время зачатъ во чревѣ. Приспѣвшє же времени рожденїѣ роди сѣѣ им сѣѣ. И вєсѣхъ сѣѣ с҃кло ѿ нем, и что би емъ сотворили, мислѣхъ во сєбѣ г҃люще: „Оубїли вїхѣом сѣѣ своего, ѡужасно естѣ; такожде и питати г҃вїтєлѣя рода своего, и се вєздѣкно²⁾ бѣстѣ“. И лєїє³⁾ написавши на картѣ⁴⁾ імѣѣ емѣ „Исда“ кѣпно со ним вложиша во ковчежець и на морє пѣстиша. Колни же морскїѣ принєсоша єго во ѡстровъ нарицаемїи Іскарїѡтѣ, и ѿ сєго ѡстрова Ісда Іскарїѡскїи наречет сѣѣ. ѡстрова того царева жена не имѣаше чадъ. Сѣѣ в то время и зїйде ко морю ѡутѣшити сѣѣ. И видѣвши ковчежець влѣющїи сѣѣ при вєгѣ морѣ повелѣ єго взяти и ѡтворити⁵⁾, хотѣѣ видѣти вїншєє в нем. И ѡкрѣте в нем ѡтроча красно, и воздхнєвши в сєбѣ рече: „Оубїи мнѣ неплоднїи! Хотѣла вим и азъ такокоє имѣти чадо, да не ѡстане тѣє без наслѣдїѣ цѣтѣво моє“. И сєго ради во тайнѣ⁶⁾ повелѣ ѡроча сїє кормити⁷⁾, и сєбє бити непразднѣ лєстно рече, по снхъ и родити мѣднѣца солга. И [ко] все єѣ цѣтѣво слава велїѣ и зїйде ѿ сємъ, іако цѣтѣво роди сѣѣ.

Муж єѣ, цѣѣ, іако не знаѣ ѿ сємъ, во правдѣ комѣнѣше и радоваше сѣѣ с҃кло сѣѣ ради рождшаго сѣѣ, и вси людїє єго

с ним ликовашъ. Сїе ўтроча по чинѣ цркомѣ ѿ вѣгольнїю питати цркъ повелѣк. Не по мно[зкѣ] же времени царица зачєнши ко правду ѿ сѣмене мѹжа своего, во время свое сїа породн. Егда же ѿба млдница подрастєша ѿ вѣхъ всегда ѿграюще со сокою, Юда сїа црєва многожди ѿнїчижающе вїашє ѿ множицею плакати ўтроча⁸⁾ творѣше. Црца же сїа видѣа сѣкло скорєвѣше на Юдоу, многожди вїющи єго, знающе іако нѣсть сїѣ єа. По времени же немалѣк не стѣа сїа неправдн дѣло, но іавѣк всѣмѣ ѿкри сїа, іако Юда нѣсть сїѣ царєк, но на мори ѿвѣтє сїа. Сїе же Юда ѿчєвши⁹⁾ ѿстидѣ сїа сѣкло, ѿ врата своего мнмаго, сїа црєва, ѿвѣнкѣ, ѿвѣоаши же сїа¹⁰⁾ надлежачїа сѣкѣ вѣдн, да не ѿ сам того ради ѿвѣнѣк ѿудетѣ, ѿтѣкѣ ѿ прїдетѣ¹¹⁾ во Ієрлїм с тѣмн, ѿже данѣ ѿдати принєсоша царєвн¹²⁾. ѿ прилѣпн сїа ко слѣгам Пилатовн¹³⁾, бивша в то время іггемонѣ Ієрлїмлянѣм. ѿ понеже вѣщн подобн сѣкѣ ѿудѣкѣ смѣситн сїа могутѣ, прїде ко Пилатоу ѿ ѿгодєнѣ ємѣ вїстѣ. Пилатѣ же ѿвїдѣкѣкѣ Юдоу, іако правом подобєнѣ ємѣ, прїятѣ єго во дворѣ свой. Не по мнозкѣ же времени начатѣ сѣло любнтн єго ѿ сотвори того старшннѣ ѿ стронєлѣа домѹ своємѹ, ѿ всн слѣгн ѿ мала до¹⁴⁾ велика¹⁴⁾, дажє до велнкѣ, послѣшахъ єго.

Слѣчн же сїа во єдннѣ ѿ днѣй, іако Пилатѣ вознраше нз домѣ своего на нѣкїй садѣ недалєчє сѹщїй ѿ дворѣ єго, ѿ вїдѣк к немѣ іавлока сѣкло доброзрачнн, ѿ ннхъ же желашє іастн. Сїєй же садѣ вѣше Рѹвнма ѿца Юдннѣа, Юда же Рѹвнма не¹⁵⁾ знаіашє, іако ѿцѣ ємѣ¹⁵⁾, такождє Юдоу Рѹвнм не знаіашє іако сїѣ єго, но сїє токмо мнїашє ѿ всєгда во срдцѣ своем помншлїашє Рѹвнм, іако сїѣ єго со ковчєжцємъ потопє во мори. Такождє Іїюда ѿнюдѣ [не знашє]¹⁶⁾, кто єсть ѿцѣ єго ѿ мтн роднвшѣа того ѿ гдѣкѣ єсть ѿчєство єго. По сємѣ прїзва Юдѣ Пилатѣ ко сѣкѣ ѿ рєчє снцє: „Желаетѣ дїа моѣа плода вѣснтн ѿ сада ѿнаго; іако ащє не снѣмѣ ѿ него, смртїю ѿмрѣ“. Юда же слншавѣк сє слово тєчє скоро во садѣ ѿ нача ѿгоднѣа ємѣ іавлока ѿрнвѣтн. По слѣчаю же в то время прїдє Рѹвнм ѿ вїдѣк Юдоу во своем садѣ іавлока порнвѣающн; разгнѣва сїа на него сѣкло ѿ дрѣгѣ дрѣгоу (ѿдннѣ з дрѣгнм) начаша понѣшатн ѿ враннтн сїа, по снхъ ѿ внтн сїа, єдннѣ дрѣгѣмѣ ѿдолѣвающн. Послѣдн же Юда вѣзєм каменѣ ѿдарнвѣк ѿ вїю ѿ вѣнкѣ Рѹвнма іавкоу смртнѣю, ѿца своего, іавлока же вѣзємшн прннєсє ко Пилатѣ н вѣсн прїкљочнвшѣа сїа ємѹ возвѣстн. Егда же ко вєчєрѣ вїстѣ, нашедшїєй ноцн Рѹвнм во садѣ своем ѿвѣрѣтє сїа мѣртвїѣй, ѿ всн

и оужеи срамотным завызати сѧ гортани ѿгѡ, ѡнюдѡ же иъзыде положеніе цѣкны кезцѣкнаго ГѢда и слово лѡкаво. Добрѣ сей на воздѡсѣк погипе, иже аѣгловѣ и чѣкковѣ ѡскорки: ѡ предѣкѣ аѣгскнх и чѣкчекскнх иъзнанѡ нигде инде, токмо на воздѡсѣк со дѣкмоны семѡ водворати сѧ и погнѣнѡти належаше. Нас же чтѡцих и слышацих сѣе кеззаконное ѿгѡ житіе и дѣкнїе, ѡ таковаго злаго нрава сохрани всѣхъ, Хсѣ Бжѣ нашѣ, и сподоби нѣсно[мѡ] цѣтвїю твоємѡ, славимый со Ѣцем и стѣм Дхѡмъ ко вѣки вѣкомѡ. Аминь.

Варианти Сокольскаго рукоп. стор. 299—303. ¹⁾ вас. ²⁾ и се некедѣкано ³⁾ ѡбѣ же ⁴⁾ на хартїи ⁵⁾ ѡверти. ⁶⁾ тай. ⁷⁾ донти. ⁸⁾ вас. ⁹⁾ ѡцѣстнїши. ¹⁰⁾ ѡкѡмак же си. ¹¹⁾ гоннѡ и ѡкѣжа. ¹²⁾ вас. ¹³⁾ Пилата. ¹⁴⁾ вас. ^{15—15)} вас. ¹⁶⁾ Доповнено з Сок. ¹⁷⁾ ко. ¹⁸⁾ иецѣкѣваюцѡ. ¹⁹⁾ Дод. кжїетвннхъ. ²⁰⁾ вас. ²¹⁾ Тут уриваеть ся текст у рукописї Яремецкаго, рѣшту беремо з Сокольскаго рукопису, стор. 302—303.

Оповіданє про Юду в тїй формї, яку маємо тут, записанє у-перве в Золотїй легендї (Jacobus de Voragine, *Legenda aurea* cap. 45, ed. Grässe, 1846, стор. 184 і д.). Про иньшї відмінї легенди див. Rud. Hofmann, *Das Leben Jesu nach den Apokryphen* стор. 203—204, 333—334. Декїлька старофранцузьких текстїв, основаних на Золотїй легендї і окрему легенду про смерть Юди подає Дуе (Douchet, *Dictionnaire des légendes du christianisme*, Paris, 1855, стор. 714—726). Словянськї текстї звїєні досї: у Костомарова (Легенда о кровосмѣсителѣ, *Истор. моногр. I*, 313—315), у Порфирева, *op. cit.* 231—235, наш, надрукований в додатку до статї Драгоманова „Славянскитѣ приправка на Едиповата история“, стор. 107—109 окремої відбитки і один із Погодиньскої збїрки, опублїкований С. Соловѣвим (Сергїй Соловѣевъ, *Историко-литературные этюды. Къ легендамъ объ Іудѣ Предателѣ*. Харьковъ, 1895). Ще один рукописний текст сеї редакцїї, з відтїнком великоруської мови, є в рукописї 13* Від. надв. бїблїотеки, зладженїм у XVII в., к. 295—296. Веї тї оповїданя належать до одного типу, що пішов із Золотої Легенди. Два грецькї текстї відмінного типу, хоча змістом досить близькї до отєих, опублїкував Ієтрїн (V. Istrin, *Die griechische Version der Judas-Legende*. *Archiv für slavische Philologie*, Bd. XX, 605—619).

II. Рукопис Степана Теслевцьового стор. 320—323.

[Оповіданє про Юду Іскарїотьского]. Тѣтѣ еше послѡхайте, так сѧ Іюда наредил на сей свѣтѣ. Был єдин чѣккѣ в мѣстѣк

Скарыўтк, има емс было Симеон, а женк его има было Левайда. Я тоты люде были заможныи так теж и богатыи и жили из собою многіе лѣта. Потом тота Левайда оубродила сѣа и дали емс има Юстинк. Я коли сѣа народил той то Юстин, то не былк на свѣтк тылко чотыры нѣдѣк, потом оумер. Щѣк его и мѣти цю вчинивши? Засмолили того Юстина, свое дитѣ, оу чок'ник и пѣстали его на море. И много плакали за своимъ сномъ Юстином Щѣк и мѣти, во был бар'зо красный, коли сѣа народивк. И так занесло его оу сторонѣ Искрыискю, и так промисломъ Бжыймъ тое дитатко шжыло оу том чок'никѣ. И хитало его море, а емс сѣа видѣло, аж еще оу мѣтерной оутровк [есть]. Потом море оутихло, а тое дитѣ почало плакати голосно. Я члѣккъ рыбѣ ловивк на моры и знайшол тотѣ дитинѣ засмоленю оу чок'никѣ. Розвивши чок'ник оувидѣлк оу нем дитатко бар'зо красное, а с тою дитиною были записы, Шокола ѣ и чый сѣк і акого редѣ і ажк Щцекы его има и мѣтры и емс самомѣ, томѣ то дитаткѣ. И взав'ши его выгодавал в' мѣсто сѣа. Потом юж так выроск, дознав'ши сѣа Юда, иж то емс той члѣккѣ не Щѣк и не мѣти, замыслила пойти в' них оу ин'шю сторону, во его дѣти тамош'ныѣ насмѣкали и прозывали его, мовили емс так: „Знайда, знайда, лаг'ла!“ І мовили емс дрѣгїе дѣти, иж то емс не Щѣк и не мѣти, але знайшол его. Потом Юда розсер'дивши сѣа, оузав'ши свой записи, лишне сѣа того члѣкка, цю его выгодавал и пошол соек' г'зди гладати. И зайшов до Скарыўтѣ, и там пришевѣ до Щѣа своего власного и до мѣтре. Я тоты записы нѣкомѣ не сказовал, а сам не смѣл их прочитати, а в'се их держал, лбы то нѣх'то за них не знавк. Потомѣ сѣа наймилк слѣжыти оу Щѣа своего и мѣтре, и там слѣжыл тры роки оу Щѣа своего и в' мѣтре, але не знали сѣа меже сокою, анк Юда Щѣа своего, анк теж его Щѣк. И выбыл там тры роки, в'кр'но слѣжыл и вин'ницк дозиравак приазно. И так единого вечера почал мовити Симон до жоны своей Левайды: „Пойдѣ — дѣк — а, жоно, оу нѣшѣ винницю послѣхати, ци стереже приазно нѣшѣ винницѣ в' ночи нѣшѣ слѣга Юда? [Коли] его спячого изнайдѣ, то его настрашѣ“. И пошол оу свой виноград. Оукойшов'ши оу винницю оузалак за едино дерево и затраск mocno. Я Юда оузвавк камѣнь великій и скрав'ши сѣа оударык оу голокѣ, и там зараз оумерѣ Симонѣ, Щѣк Юдинѣ. Потом емс право шѣсдили, иж то не виненѣ, по прав'дѣк вин'ницк стережет. Потомѣ прила его мѣти за мѣжа и жыли из собою шкѣтѣ лѣтѣк, сѣк иж мѣткою, и любили сѣа бар'зо вдѣч'не. Потом единого часѣ шѣдойшол на

дрѣгое село оуѣ гостинѣ, а тотѣ свои записки твердо замыкал, а тогда як на тож' забыла ихъ замкнѣти. Посмотрыт, ано не замкнѣвъ свою скриню; оузав'ши Левайда тотѣ записки дала ихъ хлопцевѣ прочитати. Станетъ ихъ хлопецъ читати, тотѣ листы, ажъно записано, ижъ то изъ Скарышта Симоновъ снѣ ѿ Левайдин, которого пѣшено на морѣ оумерлого засмолив'ши оу човник, а ѿма емѣ крестное Іюстинѣ. Выслушав'ши тоѣ Левайда оударытъ сѣ оу черевѣ, почнетъ плакати рев'но мовачи: „Ѡ нещасливаа моѣ годинно! Ѡ свѣтѣ мой мѣзер'ный! Мѣти моѣ, чомѣ ты мене самѣю не стратила, коли-с ма на сей свѣтѣ мѣзер'ный народила! Ѡ нещасливый мой снѣ Іюстине, то ес сѣ на в'се злоѣ народикѣ!“ И такъ Левайда плачетъ рев'но своего нещастѣ ѿ своей пригоды злоѣ, ажъно ѿдетъ . . . . . Юда, почнетъ свѣдокати мовачи: „Чомѣ такъ тажко, ... моѣ жоно, плачешъ?“ Я Левайда почнетъ говорыти: „Ѡ Юстине, снѣ мой ѿ мѣжѣ нещасливый, чом' ты сѣ не казавъ, хто ты естесъ такій і Ѡкола ѿ чый естесъ снѣ і акого родѣ? Я ты, Ѡ казанный, і Ѡца своего-съ забил на смѣртъ, а то южъ зо мною, изъ мѣкою своєю, шкѣсть лѣт' живешъ“. Я Юстин почнетъ говорыти мовачи: „Есть оу мене листы ѿ томъ писаны, але ѿ ихъ не смѣю читати, а дрѣгомѣ нѣкомѣ не давалъ емѣ смотрыти. Я теѣ знаю, ижъ то мене той чѣвкѣ на морѣ оу човникѣ засмолиномъ изнайшовъ ѿ вигодовал' ма. И такъ мене дѣкти насмѣвали ѿ называли ма знайдѣю, і а за тоѣ сѣ розсер'дивъ ѿ пошолем Ѡтол ѿ пришолемъ сюда до вас, ѿ вы мене наймили сѣбжыти“. И такъ Левайда, мѣти Юдина, перестала жыти изъ снѣмъ своимъ Іюстиномъ. Мѣти сѣ Юдина плакала грѣховъ своихъ, а Юда пошолъ по свѣтѣ такожъ мовачи сѣ Бѣс. Я потомѣ Юда присталъ сѣбжыти до Іса Снѣ Бжого, ѿ былъ сѣбга Хѣвъ вѣкр'ный ѿ докрый во в'шткомъ, ѿ любылъ его Іс Хс, пан и звѣвитель, лѣп'ше Ѡ свѣхъ апостоловъ.

Отсе оповѣданѣ вставлено в текст переробки слова Евсевія Александрийського на страстный четвер; изъ якихъ жерелъ черпавъ його автор, не вмѣю сказати; ані проф. Іетрін, ані иньші доступні менѣ збѣрки про сей типъ легенды не знають нічого, та за те маємо таке саме оповѣданѣ записанѣ зъ народнихъ устъ у с. Сенечовѣ, Стрийського пов., див. Етнографічний збѣрник, т. VII.

I. Угро-руське учительне евангеліе XVIII в. стор. 50—51.

[Про Лазаря]. Теѣды Хс Ѡ Іурдани пошолъ до Вифаній ѿ тамъ въскресилъ его стѣла мѣсть Лазарѣ Ѡ мѣртвыхъ. ѿ тамъ стало сѣ

предивное чѣдо, новина межи народомъ жидовскимъ. За шо они великоюю ненависть поднесли и радили ѿ томъ, іакъ бы его стѣюю мѣть закити. Чомъ? много ихъ для тако[го] чоуда ѡвѣрили въ Хѣ и послаждовали Хоѿ.

А коли ѡслышалъ Лазарь таковою ненависть ѿ Жидовъ на его стѣюю мѣть и на себе, пошолъ ѿ нихъ до варышъ Кипрс, там же за ѣго годностю поставленъ былъ архіеіпкомъ въ градъ Кипрскомъ. и былъ по томоу, іакъ Хѣ въскрєсилъ его ѿ мртвыхъ, лѣтъ ѣ, а потомъ закъ оумеръ и гробъ преданъ въ чѣно. и тамъ чѣда многіи ѿ его мошій стѣхъ ставали са: слѣпый прозирали, хромыи и розмайтый хоровы лѣчили са. Бо той стѣий Лазар по своемъ въскрєсеніи николи не іадаль хлѣва ажъ до преставленія своего. Я ризъ емоу сама прѣтла Бѣа своїми рѣками ѡрєвила и ѣмѣ ѡдала. и потомъ его стѣе тѣло кѣгочестивый црѣ Лєк до своѣго монастыря принєсъ, и положєнъ въ ѡу стѣомъ храмѣ, збоудованомъ ѡу іма ѣгѡ стѣе, Лазаря. Такъ же и теперѣшними часы тѣло ѣго стѣе ісцѣленіе подлѣтъ въкрнымъ.

Отєе оповіданє виняте з поучєня „В свѣтѣ Лазарєвѣ стѣго поста“. Про жєрєла сеі лєгєнди не можемо сказати нічого. Ії авторъ очевидно нічого не знає ані про побутъ Лазаря в Римі, ані про його чудєсну подоррѣж до Масиліі, про шо говорятъ иньші лєгєнди, див. у насє далі в отєбѡму роздїлі.

К. Книга „Страсти Гѣа нашего Іѣ Хѣ“, рукоп. XVII в.
стор. 307—309.

[*Прихїдъ Марти і Маріі сєстеръ Лазарєвихъ, Маріі Магдалини, Лонгина і иньш. до Риму. Нєшита риза Ієсуова і уздорєленє кєсаря Тиберия*]. (Глава пѣ.) По вознєсеніи Гѣа нашего Іѣса Хрѣта, Тивєрїю кєсарю єдиноначалствєющє на землї и ѡбладєющє восточными странами и западными, прїєдоша сєстры Лазарєвы Марѣа и Марїа, и Марїа Магдалина к' Тивєрїю кєсарю со многими дар'ми, и падше поклониша са ємѣ сицє глїюще: „Ѡ державный и грозный кєсарю! мы ѡубо ѿ землї Мадїамскїа прїєдохомъ державѣ твоей поклонити са и возвѣстити страшно дѣло вѣжїє, єже Бѣгъ роди са ѿ чистыа дѣвы Мрїи во Вифлѣемѣ Ісудейстємѣ, и крѣти са во Іврдани рѣцє, ѡ немже Дхъ стѣий свѣдѣтелствовашє во зрацѣ голєвинѣ глѣ: „Сєй єсть Сїнъ мой возлюбленный, ѿ немже вѣговолюхъ, тогѡ послєдшайте!“ и паки

рече: „Се агнецъ вѣій, в'землай грѣху всего мира“. и в'зыде на горѣ Фаворскѣю со оучѣйки своими, съ Петромъ і Яковомъ, Іванномъ, и прѣобрази сѧ предъ ними, и просвѣти сѧ лице ѣго ꙗко сѣнце, ризы же ѣго быша в'кльмъ ꙗко свѣтъ. и словомъ единымъ мертвыхъ ѿ гробовъ воскрешаа, слѣпымъ дарова прозрѣніе и прокаженнымъ ѡчищеніе; и дху нечистымъ ѿ людей ѡгнаа, и прі ѡвчей кѡп'кли разслабленнаго словомъ ищ'кли единымъ; и в' домѣ Петровѣ теиѣ ѡгнемъ жегомъ здравъ сотвори; и на брацѣ в' Канѣ Галилейскѣй вода в' вино претвори; и «ѣ. народа патію хлѣбъ прѣкорми до ѡз'обилїа; и ѣ. в'ѣсовъ из' Мрїи Магдалини ѡз'гна конъ; и врата нашегѡ Лазара оуже оумерша воскреси словомъ, ѡз'грова ꙗки ѿ сна возвѣди, и ѡнѣк оубо живъ ѣсть, ѡца повелиши ѣмъ, да прїидетъ. и в' празднѣхъ прѣполовѣнїа вииде Іисъ къ црковѣ, весь народъ оучаше развѣдъ и прѣмѣдрости, и н'ккѣю кровоточивѣю женѣ ѿ многихъ л'ктъ немоциѣ свѣдѣ ищ'кли; и ѡна многа чюдеса сотвори, ꙗже ѡсчѣсти [sic!] не возможна. ѣго же ѡнѣк ѡсчѣсти не возможнѡ прѣславныхъ чюдесъ ѣго. ѡнѣк же лѣкавый оученикъ ѣго зовомый Іуда Искаріѡскїй прѣл'сти сѧ сребролюбїемъ, предаде беззаконнымъ сѣдїамъ Іудейскимъ на смерть, да оубїютъ ѣгѡ, и вземъ за него л. сребренїкъ, самъ же шедъ на странѣ и оудави сѧ, познавъ во прѣдатель невинность ѣгѡ. беззаконнїи же Жидове вземше Іиса виша ѣгѡ немилостивѡ и предаша ѣго неповиннѡ Понтискомъ Пилатѣ, ѡнъ же повелѣ ѣгѡ на крѣтѣ распати. ѡни же и ризѣ ѣго совакше, и терновъ в'кнецъ на главѣ ѣго возложиша, и тростїю по главѣ ѣго виша, и в' прѣстѡе лице ѣгѡ плавахъ, и желчїю свиною ѣгѡ напоиша, и копїемъ в' ребра ѣгѡ прокодоша, и лѣвїе ѡзыде кровъ и вода. и два разбойнїка ѡкрѣтъ ѣго ѡвѣкшиа, единого ѡдѣснѡю и единого ѡдѣснѡю, и кельми рѣгающе сѧ ѣмъ. и ѣгда же повѣдоша ѣго на распатїе, мтїи же ѣго послѣдоваше ѣмъ плачуще и рыдающе, с'нею же и ѡны мнозы жены ѡдахъ, ѡхъ же ищ'кли Іисъ ѿ различныхъ дхѡвъ. и в' томъ часѣ тма высть по всей земли ѿ шестагѡ часа до девятагѡ, и земля трѣсаше сѧ, каменїе распалоша сѧ, сѣнце померче и лѣна в' кровь претвори сѧ, звѣкса црковнаа раздра сѧ на двое с' верхнаго краа до нижнаго, гроби ѡвверзоша сѧ и мертвїи ѿ гробовъ восташа. и н'ккїй Іѡсїфъ ѡже ѿ Аримѡфеа, потаенный в'к оучѣнкъ Іисовъ, и прїшедъ ношїю в' Понтискомъ Пилатѣ со многими слѣзми, просѧ т'кло Іисово, просѧ т'клѡ с'нати со крѣта. ѡнъ же повелѣ ѣмъ ѡдати. мы же прїшедше с' нимъ ко крѣтѣ и снемше со крѣта т'кло Іисово, и во гробъ положихомъ и погребохомъ ѣгѡ по

ѡбъчаю, ѡко же ёсть лѣпо. и в' третій день воскресѣ и на нѣса вознесе сѧ. и се мы прїдоухомъ возвѣстити ти всѧ приключшасѧ сѧ о Хрѣтѣ".

Сїе же слышавъ кесарь страхомъ ѡдержимъ велїимъ и сѧ тихимъ гласомъ рече к нимъ: „Ѡ жены, ко истиннѣ ли бысть такъ, ѡко же глѣте, ѡкѡ таковый члѣкъ ѡви сѧ на земли? можетъ таковаѧ чдеса творити?“ Они же рекоша: „Ѡй, Ѡй, истиннѣ глѣмъ, и ѡ томъ мы свидѣтели, иже видѣша и слышаша [в реп. слыша сѧ]. ѡще намъ не вкрѣши, то самъ своими ѡчиима оўзриши“.

(Глава пѣ.) Тогда кесарь посла во Іерлїимъ слѣгѣ своего именемъ Кесофа, да приведетъ недѣжныхъ и ищѣкавшихъ всѣхъ, и Лазара и Логина сотника в Римъ свидѣтелства ради, да видитъ ихъ и вкрѣшитъ.

(Глава ѧ.) И такъ приведени быша предъ негѡ. видѣвъ же ихъ кесарь, велими подиви сѧ таковомъ великомъ чдеси вышешемъ. ѡгда же введени быша в' полатѣ, тогда трѣсъ бысть велий и потрясе сѧ полата кесарева и хотѧ сокрѣшити сѧ. тогда рекоша к немъ вси предстоѡщїи: „Ѡ державный и грозный кесарю, ѡгда сиухъ ради людей сотвори сѧ сїе велїе чдѣю, иже прїидоша державкѣ твоей исповѣдати ѡ Хрѣтѣ распатомъ? повели оўбо изыти конь и сѧ полаты, да не сокрѣшит сѧ полатное зданїе или ѡснованїе. и повели по ѣдиномъ члѣкѣ вхѡдити, да видимъ, коегѡ ради члѣка чюдѡ бысть“. Тогда кесарь по глѣс ихъ повелѣ всѣмъ и сѧ полаты изыти и паки прѣста полата трасти сѧ.

(Глава чѣ.) И начаша в' полатѣ вхѡдити по ѣдиномъ. ѡгда видѣ Логинъ сотникъ паки в' полатѣ кесаревѣ, и тогда бысть трѣсъ велий и поколеба сѧ ѡснованїе полатное, хотѧ паки пасти сѧ полата. тогда кесарѧ и всѣхъ предстоѡщїихъ людей ѡвѣтъ страхъ велий и не можахъ зрѣти на Логина. и рече к немъ кесарь тихимъ и смиреннымъ гласомъ: „Ѡ члѣче, кто ёси ты и что ёсть дѣло твое, ёже зримъ кываемаѧ и вси хоцѣмъ погнѣнѣти в' скоркѣ? повѣжда намъ дѣла твое кезъ всякаго сомнѣнїѧ“. Тогда ёмъ ѡвѣща Логинъ: „Ѡ державный и грозный кесарю, не мене ради сїе бысть, но Хрѣта ради распатагѡ, нареченнагѡ Ииса, и риза ёго на мнѣ ёсть. ѡзъ ко при распатїи възѡхъ ю. ѡгда кони ребра ёмъ прокоде, тогда изыде кровь и вода, ѡзъ же тогда немѡщнѣкъ быхъ ѡчиима, и ѡвѣе ѡщѣтнїкъ кровь Хрѣтовѣ на тѣле его, и вземъ помаза ѡчи свои и быхъ здрав ѡкѡ николи же болѣхъ, и ѡ тогѡ часа вкрѡвавъ в него, ѡкѡ истин-

ний Бѣгъ“. Тогда кесарь повелѣкъ Логинѣ скоро ѣзжити вонъ ѣс полаты ѣ снати с' себе ризѣ Хрѣтовы ѣ принести ю пред' сѣ.

(Глава чѣв.) Тогда Логинъ снемъ с' себе ризѣ Хрѣтовы ѣ принесе ю к' кесарю ѣ даде ѣмѣ в рѣцѣ ѣго. Тиверій же кесарь в'земъ ризѣ Хрѣтовы, ѣ рече кесарь Марфе ѣ Марїи сестрамъ Лазаревымъ ѣ Марїи Магдалинѣ: „Сїѣ ли ризѣ Хрѣтова?“ Они же рѣкша ѣмѣ: „Ѣй, та ѣсть“. Онъ же рече к нимъ: „Ще ѣзъ ѣсцѣлкю ѣ сѣ ризы Хрѣтовы, то в'крѣю ѣ крецѣ сѣ“. ѣмѣше ко на лицѣ своемъ стрѣпъ велій, но не могоша тогѣ стрѣпа ѣсцѣлити никакимъ врачамъ. тогда Марфа ѣ Марїа сестры Лазаревы, ѣ Марїа Магдалина рѣкша: „Ѣ державный ѣ грозный кесарю, послѣшай нас: ѣще хоцѣши з'дравъ быти ѣ ѣсцѣлѣти, то возми ю ѣ ѣтри лице свое ѣ з'дравъ вѣдѣши, ѣ ѣ ѣныхъ врачей не ѣщи помощи ѣ не ѣврашѣши ѣ нимъ пол'зы“. ѣ рече кесарь: „Да какъ нареци ѣмѣ ѣго?“ ѣ глѣша к немѣ: „Знаменай лице свое крѣстоѣобразно ѣ глѣ: Во ѣмѣ Оца ѣ Сїѣ ѣ стѣгѣ Дѣа, ѣ тако ѣсцѣлкѣши“. Кесарь же сотвори тако по глѣ нѣхъ ѣ ѣтри лице свое Хрѣтовою ризою, ѣ в' томъ часѣ ѣсполнѣ сѣ гноѣ ѣ ѣспаде стрѣпъ сѣ лица ѣго ѣ бысть з'дравъ, ѣкѣ николи же болѣ. ѣ ѣ тогѣ часа крѣсти сѣ кесарь со всѣмъ домомъ своимъ ѣ в'крова ко Хрѣта ѣ возрадова сѣ радостю велію з'кло ѣ прослави Бѣгъ: „Слава тебѣ Хрѣте, ѣкѣ сподѣлѣлъ мѣ ѣси слышати ѣ крѣтѣмъ ѣмени твоѣмъ!“

Оповідане подібне до нашого надруковане Пипіномъ (Памятники III, 104—105), тільки що тут до Риму первісно прибуває сама Марта, а при кінці не говорить ся про хрещене Тиберія. Обширнійшу редакцію сего оповіданя має Порфірєв (op. cit. 197—202), але ѣ тут не згадуєть ся про Марїю Магдалину, оповідане про виздоровлене Тиберія перерване оповіданемъ про переслухуванє кесаремъ Пилата і Жидів; про хрещене Тиберія згадано тільки при кінці оповіданя про смерть Каяфи, див. у насъ текстъ Л. Про жерела сего оповіданя ми не знаємо нічого. Анї в грецькихъ апокрифахъ, анї в латинській „Vindicta Salvatoris“, надрукованій у Тішендорфа, нема нічого подібного. Епізодъ про Логина і ризу Ісусову має собі деяку аналогію в латинському оповіданю „Mors Pilati, qui Jesum condemnavit“ (Tischendorf, Evangelia apocrypha 456—458). Тутъ оповідаєть ся, що Тиберій довідавши ся про Ісусову смерть покликавъ до себе Пилата, щобъ покарати його, але коли Пилат ставъ передъ нимъ, вінъ забувъ свій гнѣвъ і бувъ дуже ласкавий для него. Коли Пилат віддаливъ ся, Тиберій зновъ запалавъ гнѣвомъ, але в при-

сутности Пилата знов подобрів. Так було доти, доки не довідав ся, що Пилат приходячи до него, все має на собі Ієусову ризу. Коли її зняли з Пилата, Тиберий гнівно дорікав Пилатови і велів закинути його в тюрму, де Пилат сам зробив собі смерть.

Л. Книга „Страсти Г҃а нашего І҃с Х҃а“, рукопис XVII в.
стор. 326—366.

[Переписка Пилата з Тиберием, смерть Пилата і покаранє Жидів]. Єї же слышавъ Пилатъ приходъ Марфы и Марїи сестръ Лазаревыхъ, и Марїи Магдаллини к' кесарю, велми оубола са кесаря и написа епистолю и посла в' Римъ к' кесарю хотѣ шправдити са.

(Глава ч҃т.) „Державномъ и страшномъ Тиверію великомъ кесарю Понтискій Пилатъ, рабъ твой, иже ш восточныхъ странъ начало имѣ твоєю властію и величествомъ. сѣ пишѣ твоємъ величествомъ страхомъ и трепетомъ шдержимъ многѣмъ, ш вещи бывшей во градъ Іерузалѣмъ на І҃са собраша са все сѣиенство и весь народъ Іудейскій, предаша миѣ нѣкоего члѣка глѣмаго І҃са, и многу зла глѣхъ о немъ, а не возмогоша единымъ словомъ обседити его. едина же его вѣк вина, іако бнѣ не шпражидет са, но дѣлаше в' сѣвботѣ, іако и во иныа дни, слѣпыа просвѣщаше, прокаженныа очищаше и мертвецы ихъ многѣа воскрешаше, и расслабленнагу лѣты многѣми ищцкани, и Лазаря четверодневна мертва ешца словомъ единымъ воскреси, точію и ма его возка, и многихъ вѣкенющѣхъ са словомъ единымъ ищцкала и целомъдры показаша. и паки нѣккю кровоточивю женѣ ш теченіа кровнаго ищцкани, и ина многа чѣдеса І҃сѣ сотвори, ихъ же и з'чести невозможно. и тогу ради негодоваша на негу родъ жидовскій, Архела и Филиппъ, Анна и Каіафа со всѣми людми, іакѣ в' сѣвботѣ недѣжныхъ ищцкалетъ. и предаша ми его іако злодѣка, и азъ испытахъ его и не могохъ ни единаа вины обрести в немъ, точію іакѣ сѣвботы не хранилъ. азъ же видѣвъ неправдѣ ихъ, еже творяхъ на І҃са оубийство многое, азъ же подвизахъ са ш рѣкъ ихъ и з'бавити его и не возмогохъ, понеже вси народи гласомъ велѣимъ вопѣяхъ, да распнет са. и видѣхъ азъ крамолѣ ихъ велюю воздвижающѣхъ и хотѣше ма к' тебе шклеветати, и шдахъ его по коли ихъ. они же в'заша его и сказавше рѣцкѣ его и на шню его возложиша члѣпъ, и виша его немногостивно

всакими мѣками, и возведше его на мѣсто ловное и распаша. и ѿвѣе в' полудне сѣнце померче и тма высть ѿ шестаго часа и до деваѳаго, звѣзды с' ибсе спадоша и лѣна в' кровь преложи сѧ. ѿмершѧ же иисѧ на крѣтк завѣса црковная раздра сѧ на двое с' верхнаго краѧ до нижнаго, и земля потрясе сѧ и каменїе распадоше сѧ и пропасти велїа ѧвиша сѧ даже до преисподнаго ѧда, и гроби ѿверзоша сѧ, и мертвиѧ ѿ гробовѧ восташа, и кцы же ѿ іудей видѣша ѧвраама, ісаака и ѧкова и двѧдѣсѧть патрїархов ѿмерших с' мѡусѣѡмѧ прркомѧ, и ииѧ мнози с ними ѧвѣшим сѧ на много час и паки невидими быша. сїе ѧзъ сам слышахъ. в' паток же поздѣ и в' сѣвотѧ в' вечеръ высть в' полудноци громъ велїи, ѧко николи же высть такѡ, и ѧвиша сѧ мѡжїе ѡдѣканиѧ сѣкло пресвѣтлыми ѡдѣждами, звахѧ глїюще: „Распы сѧ Хрѣтосъ восходитъ на иво!“ ѿ гласа же ихъ горы и вси холмы поколебаша сѧ, каменїе распадоше сѧ, ѡныхъ же пресвѣтлыхъ лицъ бяхѧ число неизчетно. всю же тѧ ноцъ неизреченный той свѣтъ и гласъ высть в' пропастехъ ѧдскихъ или земныхъ. тогда мнози іудей, иже на Хрѣта совѣщаша, с'квозѣ землю провалиша сѧ. сицевомѧ чѡдеси самовидецъ ѧзъ быхъ, и страхомъ ѡдержимъ и написа епистолю к' твоємѧ влѣдчествѧ на свѣрнїе, ѧже содѣкаша сѧ ѿ Хрѣтк иисѣкѧ“.

(Глава чѣ.) Егда же принесеннѧ бывшѧ писанїю в' Римъ к' Тиверїю кесарю, тогда кесарь повелѣк чести пред собою. егда же прочтеннѧ бывшѧ писанїю (Глава чѣ), и ѿвѣе кесарь в' той день посла во стѣий градъ іерлѧмъ к' Пилатѧ епистолю и повелѣк его привести со всеѧми архїерей жидовскими, Жидовъ же всѣхъ повѣти.

(Глава чѣ.) „Ѧ державнаго и грознаго Тиверїа кесара Понтийскомѧ Пилатѧ. вѣдомо текѣ всди, понеже неправедно и неповинно смѣрть навел еси на ииса Назарянина и предалъ еси слонравнымъ іудеѡмѧ на смѣрть крѣсно, и не пострадалъ еси егѡ ради, но и гѣвою и кїей коннѧ текши наполнивъ ѡцѧ и конзе на трость принесе ко стѡмѧ иисовымъ, ты же не возвранилъ еси емѧ, — и сего ради да приведенъ будѣши здѣ, ѧко слово воздади мнѣ ѡ Хрѣтѣ, его же ты неповинно предалъ еси его на смѣрть. ѡбаче ѿ твоей неправдѣ и бездѣи ѧзъ слышахъ ѿ икѣиныхъ женъ Марѣы и Марїи сестрѧ Лазаревыхъ, и Марїи Магдалины, ѧко многа чюдеса сотворилъ есть, слѣпымъ даде прозрѣнїе, хромымъ ходити и мертвыхъ воскресилъ есть, и вся волѣзни словомъ единымъ и сѣклилъ. какѡ смѣлъ еси его предати на смѣ[рть] неповинна сѣща? но ѿ . . . . . ваго твоего писанїѧ . . . . . го

ко мнѣ, мню . . . . . ѣси ѣго предати . . . . . беззаконнымъ Жидомъ . . . . . азъ ѣнѣ не т[окмо тебе]*) на смерть осудихъ, но ѣ всѣхъ совѣтниковъ твоихъ, ѿ нихъ же мзда взалъ ѣси“.

И даде писаніе Рафаилъ ѣ повелѣ вса старѣйшыи жидовскіа, Архелъ нечестиваго сїа Иродова ѣ друга ѣго Филиппа, ѣ архіеревъ Аннъ ѣ Каіафъ привести в Римъ, [Жид]овъ же всѣхъ повелѣ повити.

[Пришедш]ѣ же Рафаилъ с' вонствомъ [. . . вѣ] Іерусалимъ, повелѣніемъ . . . . . весь родъ Іудейскій . . . . . ескій числомъ . . . . . по всѣмъ странамъ . . . . . ѣ рыданіе горѣкое . . . . . нестерпимое ѣ погнѣбъ вѣчнаа ѣ проклатіе безконечное всѣмъ Жидомъ, кон совѣщали злаа на Гда нашего Іиса Христа.

(Глава чѣ.) Вземъ Рафаилъ Пилата [в реп. Пилатъ] ѣ Архелъ ѣ Филиппа, Аннъ ѣ Каіафъ, связанныхъ приведе в Римъ к' кесарю.

(Глава чѣ.) И вшедъ кесарь в' полатъ ѣ сѣде на прѣтолѣ, ѣ вси князи ѡбрѣтъ ѣго стаа. ѣ повелѣ всѣхъ привести ѣ пред собою представити, ѣ по повелѣнію ѣхъ поставиша ихъ предъ кесаря. ѣ рече к нимъ кесарь: „Гдъ словестивъ, какъ смѣли ѣсте тако сотворити, праведна ѣ неповинна мѣжа на смерть крѣтнѣю осудити, видѣвши знаменіа ѣ чудеса веліа?“ Пилатъ же рече: „Гдъ державный ѣ грозный кесарю, азъ не повиненъ ѣсмь семъ дѣла, но начинатели ѣ повинныи семъ дѣла Іудей“. Кесарь же рече: „Которіи сѣтъ?“ Гда Пилатъ: „Анна ѣ Каіафа, Архела ѣ Филиппъ ѣ весь родъ Іудейскій“. Кесарь же рече: „Ты по совѣтѣ ѣхъ послѣдовалъ ѣси ѣ сѣ сотворилъ ѣси, ѡкаанне“. Пилатъ рече: „Гдъ державный ѣ грозный кесарю, неистовенъ ѣсть родъ Іудейскій, не повинетъ са державѣ твоей“. Кесарь же рече: „Бгда прѣдоша к' тебѣ, ты чего ради не сохранилъ ѣси ѣго ѿ свинства смертнаго? ѣ послалъ бы ѣго ко мнѣ жива сѣща. но послалъ ѣси ѡныхъ Жидовъ, распати такова мѣжа праведна сѣща повелѣлъ ѣси, ѣже веліа знаменіа сотворилъ ѣсть [в реп. ѣси], ѣко же ты самъ ко мнѣ писалъ ѣси ѡ немъ, паче же ѣ титла написалъ ѣси на крѣтѣ: „Іисъ Назарянинъ црѣ Іудейскій“.

Бгда же кесарю ѣма Хрѣтото ѣзрекшъ, тогда все полатное зданіе потрясе са, кесарь же со всѣми предстоющими людьми ѡужасе са ѣ вел'ми вострѣнѣта. ѣ повелѣ Пилата со многою крѣ-

*) Видерго майже половину картки в рукописи.

постію влюсти ёго, да паки застра приведень вѣдетъ на сѣднице самъ же кесарь воста с' престола своего ѿ изыде ѿс полаты.

(Глава чѣ.) Но стрѣй же день сѣде на прѣтолѣ своемъ ѿ повелѣк привести Пилата паки предъ всѣми глѣа: „Ѹ слоचितие Пилате, глаголи ѿстинны, какъ сотвориша ёси надъ Іисомъ, кто оубо распный сѣ? мы точию ѿма ёго поманухомъ, ѿ страсе сѣ полатное зданіе [ѿ] ёдва не сокрѣши сѣ“.

Тогда ѡтѣраша архієрее ѿ книжніци жидовстѣи: „Ѹ державный ѿ грозный кесарю, послѣшай насъ рабѣ сконх! законъ оубо нашъ не сѣдитъ оубити челоѡкка, но ѿще самъ творитъ сѣ црѣмъ, смертію да ѡмретъ. мы оубо ѡтѣрѣхомъ члѣка сего разоряюща законъ нашъ ѿ црѣмъ творитъ сѣ, ѿ того ради ёмше ёго ѿ приведохомъ к' Понтискомѣ Пилатѣ, да повелитъ ёго оубити. ѿ ѿспытавъ ѡтѣрѣте ёго повинна быти смерти, ѿ предаша ёго на распатіе“.

Тогда кесарь рече к' Пилатѣ: „Не ѿзъ ли тѣ послахъ во Іерлѣимъ ѿ повелѣк текѣ право сѣдити? ты же возложилъ ёси рѣцѣк свои на Хрѣта ѿ неповинны пролѣа кровъ ёго. ѿ за се самъ прѣимеши лютею смерть“.

ѿ повелѣк мечнікъ оубо Пилата главоѣ ѡтѣрѣци. Пилатъ же моли кесарѣ глагола: „Гдѣне державный кесарю, повели мнѣ дати мѣчєніе, да ѡтаватъ сѣ ми грѣхи мои, понеже ѿзъ грѣшный сло сотворихъ праведномѣ семѣ Іисѣ“.

Кесарь же повелѣк тако сотворити ѿ мѣчєити ёго различными мѣками. ѿ глѣ Пилатъ: „Помниши ма, Хрѣте црю, Сѣне Бѣа живаго ѿ творче всесилне! согрѣшихъ ѿзъ предъ тобою, предавъ тѣ на смерть непокинна сѣща“.

ѿ гласъ бысть с' ѿвсе глѣа: „Радѣи сѣ, Пилатѣ, ѿко мене ради страсть сѣю терпиши ѿли прѣемлеши! види оубо во ѡтѣитель Оца моего, се во ѡтѣрѣзоша тѣ сѣ врата райскаѣ, ѿ ѿглаское воинство собрѣша сѣ держаще вѣкнецъ ѿ свѣцци, ждѣще прѣишествіа твоего“.

ѿ тогда мечнікъ ѡсече главоѣ Пилатовѣ, ѿггѣлъ же Гдѣнь шедъ с' ѿвсе ѿ вѣзѣтъ главоѣ ёго ѿ паки вѣзѣде на нѣо.

(Глава чѣ.) Іанѣ же Каіафина теста повелѣк в' кожѣ колѣвѣю ѡтѣшити ѿ повѣкєити прѣтивѣ сѣнца, да такъ оубретъ. ѿ такъ сотвориша по глагола ёго, ѿ всѣа внѣтєреннаѣ ёго ѿвѣде ѿзъ него ѿ такъ оубре.

(Глава ѣ.) Сѣе же видѣвши архієреи ѿ книжніцы жидовскіѣ рѣкша в' сеѣкъ дрѣгѣкъ ко дрѣгѣкъ: „Бѣжимъ ѡ лица кесарева, да не погѣбитъ насъ!“ ѿ вѣкѣаша до нѣкоего мѣста разѣкланы ѿ скрыша сѣ тѣ. свѣтающѣ же дню, ѿ се множество вой ѿдѣше к' кесарю ѿ твѣраше на пѣти лѣвлєнѣа звѣрѣи, ѿ ѡтѣрѣтоша сѣхъ

мужей и рекоша к' секѣ глѣюще: „Сини мужіе почто тамъ скрѣпиши сѧ?“ и познавшѣ, ѣкѡ ѡ римскѣи земли ѣзвѣкгоша, и ѣзвѣпиша ѧ, с ними же ѣще повѣпиша сѣ. мужей. (Глава рѣ.) И пришедше возвѣстиша кесарю. Кесарь же слышавъ прослави Бѣга. и вѣсть во ѣвѣрлимѣ велѣе возмѣщениѣ и сматниѣ, и скорѣ и вѣда и сокрѣшеніе.

(Глава рѣ.) Каіафа же сѣ видѣккъ, текѣи ѣскры сѧ в' пѣщѣ, хотѣ ѣзвѣсти смерти. (Глава рѣ.) Тиверій кесарь по нѣкоем времени восхотѣ видѣти градъ ѣвѣрлимѣ и поидѣ к немъ, хотѣ видѣти зѣданіе ѣвѣрлимское. и ѡвхождаше всѧ мѣста, и видѣвшѣ ѣже с нимъ ѣлена при горѣ нѣкоей ходаща и возвѣстиша Тиверію: „Гдѣне Тиверій, кесарю, возвѣщаемъ державѣ твоей величїей: ходишом на локъ звѣри ѣти и видѣхом ѣлена зѣкло прекрасна“. Ѣнъ же слышавъ сѣ скорѣ поидѣ с ними и зѣрѣ ѣлена ѣздальча и нача гнати к немъ, и постиже ѣго привѣкши к' нѣкоей горѣ. и стрѣлилъ по ѣлени стрѣлою, і ѡбѣе стрѣла вниде в' пѣщѣрѣ и стрѣлилъ Каіафѣс в' сѣдце, и тако сконча сѧ Каіафа.

(Глава рѣ.) Стрѣлы же кесаревы ѣскахѣс всюдѣ и не ѡвѣрѣкгоша ю, и пондоша к' мѣстѣ томъ, и дѣже стрѣлилъ кесарь, и внидоша в' нѣкѣю пѣщѣрѣ или просто реци ѣмъ, и ѡвѣрѣкгоша стрѣлаѣ зѣнъ в' сѣдцы Каіафинѣ и Каіафѣс мертва лежаща. (Глава рѣ.) Возвѣстиша же сѣ кесарю, зѣнъ же слышавъ сѣ велѣми ѡудиви сѧ и прослави Бѣга творѣщаго дивнаѧ чудеса, и поидѣ в Римъ со всѣмъ воинствомъ своимъ.

В виданях Тілю і Тішендора є два грецькі апокріфи, що були основою отеого оповіданя. Один має титул „*Ἀναφορὰ Ποντίου τοῦ Πιλάτου ἡγεμόνος τῆς Ἰουδαίας περιφθεῖσα Τιβερίῳ Καίσαρι εἰς Ῥώμην*“; є се текет листу Пилатоваго до Тиберия, близький до того, який є в нашім текеті, тільки троха обширнійший. В непосреднім звязку з тим апокріфом є другий грецький апокріф „*Παράδοσις Πιλάτου*“, де оповідаєтє ся про Пилатову смерть також подібно до нашого оповіданя, але з деякими відміннями. Нема в тім текеті (ані в жаднім звиснім із иньших збірок апокріфів) листа Тиберия до Пилата, а ватомісь є лист Тиберия до головного коменданта передньої Азїї, Лікіяна, щоби пішов з військом на Жидів і пометив ся за смерть Ієуса. Нема мови в тих текетах про приїзд до Риму жидівських архієреїв і їх переслухуванє перед кесарем, ані про смерть Анни та Каяфи. Близше до нашого текету є словянське „Сказаніє о приходѣ въ Римъ сестеръ Лазаря Марѣи и Марїи“, надрукованє в двох

відмінних редакціях у Пипіна (Памятники III, 104—105) і у Порфірева (op. cit. 197—204). Найблизша до нашого оповіданя є редакція Пипіна, але в ній злучено разом оповіданє подане у нас під К і отсе, пропущено лист Пилата до Тиберія (котрий надрукований у Пипіна окремо два рази, в відмінних редакціях, стор. 102—103 і 106—107; до сего другого тексту є додане оповіданє про смерть Пилата згідне з грецьким текстом Тішендорфа), нема листа Тиберія до Пилата, нема згадки про привезене Жидів до Риму, а натомість описуєть ся похід Тиберія на Єрусалим. Зрештою оповіданє і в деталях відмінне від нашого.

М. Рукописе Михайлівського Золотоверхого монастиря в Київі в XVII в. ч. 1653, т. III, к. 82—90.

(Житіє Мрїи Магдалини изкранъ ѿ многих писанїи стѣх). Оутѣшенїе грѣшником, ѡбраз кающимъ сѧ, оучителница блудникѡм, ѡзрадна всѣхъ добродѣтель къ ѡстинному оубранїю, всѣмъ сїюмъ ѡ дщерею храмъ Хвѧ дѣтъ нїкъ блженна невѣста ѡ стѧа грѣшница Магдалини, ѡ же начало сквѣрно, конецъ же ѡзраденъ; ѿ житїа вѣсовска ѡ свѣтъ в'ней ѡбытелъ чѣты ѡ чертогъ стѣа Тройца; ѡ ѿ свѣжда сквѣрнаго бѣ чаша къ пїтїю црѧ високаго, достоинъ трапезкѣ ѡго. възненавидѣна въ єдиномъ градѣ, свѣтъ сѧ чюдна оубченїемъ всѣмъ мирѡ.

Бѣ Магдалина чѣтнѣхъ родителъ ѿ сїюв Іїлевъ, ѿ Внданїи града влїжнаго Ієрлїмъ, сестра ѡсквѣрна Мар'ды ѡ Лазора. ѡ же лѣтъ своѣхъ дошедши, родителемъ же ѡ скоро ѿ сего вѣкоу прешедши, ѡмѣли мнѡжество ѡзѡблїла мирска ѡставиша, лѣпотоу телеснѡ вышше ѡныхъ ѡмѣще і ѿ похотѣнїа телеснаго ѡ свѣкта члѣкаго злаго, ѡсказательнаго н'рава ѡкъ зломъ ѡбычаю приклонена ѡ ко жизни ѡ пици временнѣи, ѡ [в']пространно житїе в'да сѣбе, попоуцающе сквѣрной плѣти похоти ѡго, в' немъ же в'сака дшѧ ѡ докродѣтель погиваетъ. различно ѡддѣще, ѡдѣланїемъ мнѡгоцѣннимъ оубравши сѧ ѡ прѣд ѡчїма члѣкѡма ѡвласти с[а] ѡ сама в лѣпотѣ своєи надѣлаше с[а]. ѡчи свої на тѣшетоу і оубши къ злымъ всѣгдамъ заїати і ѡзвѣкъ глѡм мнѡгимъ подати ко ликованїю ѡ всѣдѣкъ сѣтнѣи тѣшевкѣ выти, ѡ мѣтвѣ же ѡ постѣ николи же не радѣше [в рѣп. не раднши]. сѧ пол'за ѡ бѣ къ вреженїю ѡ погоубленїю наслѣдїа вѣчнаго.

и сице по малѣ оукрадаше с[а] клоуд и кестжаде первѣ тайно, и по сем ѿвѣ. и сице оумнѣши сѧ злобою, яко вес іерлѣим град кромѣ ѣа гнѣснѣише не ѿмѣаше, и всѧкъ честен гнѣшаше сѧ ѣа. мнѣшаше сѧ грѣх на грѣх і еденѣ грѣх другаго призываше, съоубы того геенскаго верига едина къ дрѣвѣ припѣташе с[а]. и кѣ рака діаволѣ сице, яко вѣ на седмѣ вѣсов вѣселѣша с[а], іже прѣвѣе ѣа дшоу нѣжнѣю свѣзаша, яко ѿполнѣна горѣдости сего свѣта, нечистоты телесной, лакомства на вѣзѣтѣ сребра, гнѣвѣ, владословіѧ, зазрости, ненависти, ѿвѣжирѣства и тяжкости помыслѣ къ ГС Коу, к нему же ѿвратити сѣдѣца набожными мыслами не возѣможе. сѣи вѣсы вѣреднѣиша паче нежели егда тѣлом страждеи и пѣны тѣща [sic!], ѿбаче же и аз мнѣмаю свѣтѣ, сѣа же дшѣ ѣа вѣ сицевѣх грѣхѣх порабѣтиша, яко и тѣло ѣа моуѣниша и къ земли меташа и вѣ ѿгнѣ, и ѿпочинѣнѣа тѣла ѣа не даша, да сице смѣтрѣнемѣ божѣим къ оубнѣнѣю прѣйти вѣзѣможе.

И егда Сѣитѣль силѣ свою над вѣсѣ ѿвлѣаше и сѣх ѿ члѣкѣ ѿганѣше, междѣ же ѿными приведѣна вѣ и сѣа Магдалины и прѣать вѣгдѣтѣ, яко ѿ неѧ ѿзгнѣа седмѣ ѿнѣх гнѣснѣх вѣсовѣ, съвѣтѣники вѣсѧкѣх зѣлѣх грѣхѣв. ѿмѣоуѣе Магдалины мир вѣ тѣлѣ своемѣ, слышѣи словѣсѣ дшѣвнаго врача и Гѧ, ѿвѣидѣ ѣа вѣтрѣ ѿстрѣй сѣдѣвѣ вѣжнѣх, яко мыслѣти нача ѿ гнѣвѣкѣ и ѿрости вѣжнѣ над грѣшники. Размышлѣше съвѣтѣ страшнѣа казни Сѣдома, помѣсты над клоудницею Магдѣлиниѣю и грозы вѣ законѣ на сицевѣх сътворѣно, ѿмже ѿ нас силѣно оубѣрѣнна быти. помѣнѣла ѿ смѣрти, ѿстѣкнѣе тѣла своеѣго, разсѣдила мѣжи геенскѣа, іже сътвориша ѣи страх ѣютѣй, яко трепѣтѣти с[а] и ѿчаѣвши сѧ и мѣкти и плакѣти небуѣтѣкѣшно начѣт. нѣ егда же вторѣй вѣтрѣ вѣгдѣти Іс Хѣвъ вѣзвѣкѣа, ѿзѣавнѣ ѣи вѣгдѣтѣ и вѣзчѣслѣнѣю мѣтѣ вѣжнѣю, вѣ ней же ѣи до времени Бѣ ѿстерѣтѣ, и како сѧ не мѣсти и ко геенѣкѣ не посла, и яко прѣркѣ ѿн і оубѣитѣль великѣй Іс, іже ѿзѣавнѣ ѣа ѿ вѣсѣвѣ, къ вратѣм мѣрдѣа вѣжнѣа грѣшнѣым ѿвѣрѣзѣнѣх оубѣказѣуѣа і ѿхѣ прѣѣмѣла и наоубѣчѣа и вѣ свѣтѣ призывѣа. и тогда благоуѣ мысль ѿмѣкти нача і ѿчаѣнѣа ѿхождаше и къ оубѣрѣнѣю великомѣ прѣидѣ. и дѣклѣнѣе Гѧ Іс Хѧ размышлѣоуѣе и знаменѣа ѣго, іже творѣше, помѣнѣе, крѣпѣко оубѣкри сѧ, яко сѣи ѣстѣ Сѣнѣ Бѣжнѣй послѣанный вѣ мирѣ на оубѣкнѣнѣе грѣхѣв члѣкѣх и на вѣзѣыскѣнѣе дшѣкѣ погнѣбнѣх. ѿмоуѣи оубѣо вѣсю надеждѣ свою вѣ немѣ, яко силѣнѣ ѣ ѿмыти вѣсѧ вѣзакѣнѣа ѣа, и вѣзѣлюби ѣго яко Гѧ Бѣа своеѣго тепѣлым сѣдѣцемѣ. и ѿ сего вѣремени нача вѣгодѣрнѣа и вѣзѣлюбѣнѣнѣа

і сладкіа і оумылныа слезы ѿ своихъ ѡчій іако ѿ двохъ источникъ испоус[ка]ти. і іако ѡленъ желяетъ на источники водныа, тако ѡна нача желати весѣды Хѣы, ѡбѣ томѡ, иже на на възыраше, і тамо съ нею вѣтвомъ былъ і срдце ѡа премѣнилъ і ко себѣ притагнуол. і възвѣсти ѡмѡ ѡбращеніе свое і сѣкрѡшеніе срдца, смиреніе і жалость ѡ грѣсѣхъ своихъ предъ нимъ сѣтвори. і ѡбѣ растерѣза на себѣ ѡдѣканіе мнѡгоцѣкное, иже мирскомѡ сѣтїю слѣжаше, і ѡвлече сѡ в хоудыа рызы, і възакши сїе, иже имѣаше ізащитѣнаго в' домѡ своемъ, сирѣчъ миро многое [в рѣк. миримное] і ѡкло блговонное, ѡго же на любовь помысль своихъ оумиваше, тече оубо і искаше Гѡ на томъ мѣстѣ, на немъ же оумчаше. і тамо нашедши ѡго, ѡгда же оубидѣ, іако в домѡ вѣсть Симонѡвѣ, фарисеѡ нѣкогого, чѣла чѣта, і понеже недостоаше в'нїти предъ ѡчима чѣла сѣа женѣ клоудници, ѡлма ж[е] не зван'нѣи нѣкимъ, і на часъ ѡбѣдѡ вѣшества ѡй възврани, ѡложивше же в'са н'равы і стѣд і поношеніе, не хотѣше ѡкладати исповѣданїа грѣховѡ своихъ, ѿ великіа любви і вѣры не могуще оудрѣжати сѡ, і ѡбѣ в'бѣже в' домѡ іако безвѣмна, і лице свое слезами поливаше і власы главы разпрострѣтѣ, і въ смиренномъ ѡдѣканїи припаде къ ногамъ Гѡимъ, і глы ѡа плачь вѣ і исповѣданїе, ногы слезами ѡмытїе і власы главы своѡа ѡтертїе, і сѣкрѡшеніе же дѣломъ ѡа ізлѡанїе мира мнѡ[го]цѣкнаго і на носѣ Хѣк. і кто ізрещи възможе такъ велико сѣкрѡшеніе срдца ѡй сѣго, имѣ же плакаше ѿ грѣсѣхъ, сама на себе жалоуѡщи предъ тымъ, емоу же словесъ не трѣвѣ, иже на срдце ѡа іако Бѣ възыраше!

[Пропускаемо дальше оповѣдане, основане на канонїчныхъ евангелїяхъ і тїлько риторично прикрашене, про те, якъ Фарисейъ Симонъ докоряе Магдалинѣ і Ісусъ стануе у ѣе оборонї (Лука VII, 37—50), про гостїню Ісусову у Марти в Вифанї (Лука, X, 38—42), про воскресенє Лазаря на просьбу Марї (Лука, XVI, 19—31), про друге помазанє Ісуса передъ тайною вечерєю (Матвей XXVI, 6—13; Марко XIV, 3—9), про смѣрть і воскресенє Ісусове та ѡго появу першїи Марїи Магдалинї, де компїловано деталї з усеїхъ чотирьохъ евангелїї, — і подаемо тїлько конецъ отсего житїя].

Не тѣкмо оубо в' се время Магдалинны видѣ Гѡ своѡго в' плоти [но] вѣскрїнїю із' мѣртвыхъ, но і по семъ мнѡгократъ съ инѣми оумченикы і женамы, і ѿ сего срдце ѡа снмъ болше в' любовь къ нему възгорѣ, сїце, іако і здравїа своѡго по вѣрѣ ѡго исповѣданїи не възврани. ѡгда оубо гоненїе прѣвое ѿ Жидѡвъ на оумченикы Хѣы прїиде, ѡвѣхъ оубо повиша, ѡвѣхъ із'гнаша,

и сію оубо съ инѣми хрѣтіаны смрѣти ѡсѣдиша и в' лодіи на мѡре без' кормила поустѣиша ю. Гѣ же вѣ хранитель ѡа, и зайде водою чюдне вѣ ѡфракію, вѣ град Маснаей, гдѣ вѣкрѣ Хѣс мнѡжашѣ. ѡгда Мар'ѡс съ инѣми двѣцами в' монастыри ѡставили, Магдалина вѣ мыслѣно житію наоучена сѣщи, вѣ поустыню глас-боквю поидѣ, гдѣ ѡи Гѣ Бѣ мѣсто и вер'тепѣ нѣкїи показа, и з' неа же аѣглѣскимъ слѡженіемъ лютыа и страш'ныа سموкы съ мнѡгими змѣами и з'гнаны сѣт. и тамо мнѡго время в' покланіи пребѣ, каменіе ѡное слезами ѡмакаюци. іаковыа тамо вѣсовскіа наважденіа претер'пѣ и іако во ѡбронѣ аѣглской пребѣ, трдно и з'рѣци кто имат. кореніемъ тѣкмо и водою, ѡю же вѣ ѡномъ вер'тепѣ поданіемъ вѣимъ за молитвою своєю имашѣ, и симъ питашѣ сѡ. По семъ пища ѡи вѣ пѣніѣ аѣглское, ѡго же на каждо днѣ слышашѣ. и на воз'дохѣсъ бывашѣ вѣзносима аѣглскіа рѣкѡма. Мнѡгократъ оубо Спасителя своѣго тамо видѣ, и под'крѣтомъ, иже вѣ вѣ вѣр'тепѣ поставленѣ аѣглскими рѣкѡма, мѡтвы творашѣ, к'сѣ тамо тайны Гѣна и дѣканіи ѡнѣхъ, на нѡхъ же оубо и сама взырашѣ, видѣ съ великимъ оутѣшеніемъ своимъ. ник'то же ѡ чѣкѣ ѡ ней тамо видашѣ, ни ѡ кого помощи не имоушѣ. ѡгда же растѣкша и раскпашѣ сѡ ѡдѣканіе ѡа, власы же покрывашѣ в'се тѣло свое. и живѣщи тамо лѣт ѡ. ѡгда же скончаніе ѡа приважи сѡ, смотреніемъ вѣимъ слѡчи сѡ на мѣсто ѡное през'витерѣ нѣкїи, иже такожде провождалѣ житіе поустын'ническо, іавленіемъ же Гѣнымъ видѣ, іако аѣгл ѡа на воздохѣ къ слышанію пѣнїи вѣзношахѣ и приношахѣ ей хлѣбъ [в рѣп. жѣк] в' мѣсто пища и на оубрѣкпеніе тѣла ѡа. и закланіюше ю Бѣомъ, кто сѣ вѣ, и слыша гласъ: „Магдалино азъ ѡсмъ оубо, грѣшница ѡнаа, ѡ ней же ѡвѣліе свидѣтел'ствует, и ииѣкъ приваждает сѡ часъ ихожденіа моего. ѡгда же мене ради Бѣ тѡ послалъ ѡ?“ и звѣсти ѡмѣ в'се житіе свое и посла ѡго ко Мѡзимнѣс ѡпоу, да ждетъ ѡа в' нѣлю в' цркви и вѣтвнѡхъ тайнѣхъ оубоготовит. и тако събѣсть сѡ. сѡа же аѣглскими рѣкѡма вѣ ношена, и зѡйти ѡ сѣго свѣта кромѣ причастіа вѣтвнѡхъ тайнѣхъ не восхотѣ. и сѡа, іаже вѣ гробѣ Хѣк на аѣглахѣ ѡ цри аѣглскомъ пылаюци сѡ не прѣставала, и при смрѣти своей не [до]вакюци сѡ аѣглскимъ ношеніемъ къ самомоу Хоу тѣшашѣ сѡ, иже естѣ вѣ божественѣи тайнѣхъ жертвѣ, і тамо тѣла ѡго стѣго съ великимъ вѣговѣн'ствомъ междѡ сѣн'никѣс вѣ ѡл'тари причастивши сѡ, оумнано къ Хоу взырашѣ, дѣхъ стѣи тамо вѣ ѡл'тари в' роуцѣ Хоу прѣдѡ. ѡи жъ мы мѡтвѡмъ вѡсчѡимъ

с[а] молаше са ГС, да сіа, ёже ѿ мѣтвѣхъ вѣскрѣніе брата своего ѿ Гѣ оумѣли, и нам оумѣно истинное скрѣшеніе и слезы грѣхѣ ѿмывающіе и плоды истиннаго покаяніа исходотит оумѣ Гѣ нашего Ісуса Христа. Покаяніе и честь вѣчнаа Боу нашему, ёмоу ж[е] слава вѣсгда і нѣк і рѣно і в вѣкы вѣком. *Имнь.*

Оте оповіданє, основанє в головному (з пропуском чудєє, показаних у Массилїї) на тій редакції легенди про Марїю Магдалину, яку в XIII в. списав Яков de Voragine в своїй Золотій легенді і яка була досить популярна на Заході. У Франції видано коло р. 1500 популярну брошуру про Марїю Магдалину, основану на Золотій Легенді. Зрештою нема сумніву, що оповіданє про пустинне житє і смерть Марїї Магдалини скопїованє з невеличкими відміннями із славної (єгипетської?) повісти про велику грїшницю Марїю Єгипетську. Не треба мабуть і додавати, що потожесамленє Марїї Магдалини з Марїєю сестрою Лазаря, з грїшницею, що помазала Ісуса в домі Симона прокаженого і з другою жінкою, що помазала Ісуса не довго перед його смертю, не має ніякої основи і належить до обсягу пізної легенди. Див. Douhet, Dictionnaire des légendes du christianisme. Paris, 1855, стор 840—846.

Н. Рукописний Требник Якова Казиницького, XVIII в.,
стор. 106.

(Сѣтѣа мироносицѣк і равнодѣлїа Марїи Магдалины). Из неа же иъиде словом Гнѣм' седмѣ вѣсов, и кѣ послѣдѣа Христу даже до распятїа и смѣрти, и воскресїю Его первая вѣговѣстѣница выст видѣвши Гѣ, и по вознесенїи Гнѣм проповѣдница вѣлю смотрѣнїем Гнѣм в далней странѣ, во градѣ Массилїей. Послѣди же в пѣсѣтѣни жестокоє житїе препроводила естѣ лѣтѣ а. аѣглѣом сосажащим ѣй, и тамо прѣстави са.

Основою сеї коротенької статї було без сумніву те саме обширне житє, з якого початок і кєнець надрукованѣ више.

О. Комарнянський Пролог, стор. 187—189.

(Сѣтѣа Героникѣа вышїа кровоточивѣа, и ж[е] иѣцѣкѣ прикоснѣвшї подолѣцѣкѣ ризѣ Гѣ нашего Ісуса Христа. вѣ ж[е] ѿ Панады [в ркп. Панѣды]; сѣи помолѣшоу

са црѣю Йродоу испроси сътворити комиры по по-
 довию Хѣоу и доврѣ оустроивши ѿ мѣди и сребра
 съ златом преложши пред своим домом постави
 ѿ всеѣх поклоняемоу быты). Йрод црѣ, иж[е] къ мѣ-
 стовѣдчествѣуа въ странѣ Трахонидетѣй, въ градѣ Севастин,
 и жала си по Іѡаннѣ сій црѣ Йрод, вторый по Филиппѣ,
 ѿ града Севаста [прійде] въ Паниа[д] град Ібѣдеа. и прійде к не-
 моу жена нѣкто богата, хотѣши, пак[о] же ицѣклѣвши ѿ Хѣ,
 ѡбраз ѣго поставити. не дрѣзноувши без црѣ повелѣнїа того
 творити, мѣтвоу пода томоу Йродоу и просаши, да поставит
 ѡбраз мѣдѣань Гѣсоу Хоѣ. мѣтвы ж[е] написанїе имѣаше сице:

„Чтѣномоу мѣстодрѣжцѣ и законоуставникоу Ібѣдеам' и
 Сл'анном Трахонидескы[а] страны мѣнїе, мѣтвѣ ѿ Брѣнникїа
 коларни града Паниада. правѣда и чѣколюбїе и надѣканїа хранѣт
 вашѣ бжѣтвенѣх главѣ. и нѣ же и аз' се видаши съ бл҃гыми на-
 деждами, нѣгли просимаго полоучю; чтож ѣ настоѣщаго про-
 шенїа разоум, прѣидый словес казает. ѿ дѣтства [в рѣп. дѣй-
 ства] въпадши въ стрѣтѣ кровоточных рѣкъ, разноуривши ж[е]
 свое имѣнїе и богатѣство, ицѣклѣнїа не ѡбращоуши. Слышавши
 ж[е] чжднаго Хѣ ицѣклѣнїа, иж[е] мртвыѣ вѣстави [и] пакы на
 свѣтѣ възведе, и вѣсы ѿ чѣкъ изгна и все іазѣ тлѣюща ицѣклѣтъ,
 к томоу и аз [аки къ] Бгѣоу притекѣши и приближивши с[а] ко
 ѡнѣмѣ, столцемоу народоу, оустрашивши с[а] исповѣдати ѣмоу
 непрѣстан'ноуа мою іазю, егда како сквернаго моѣго вреда гнѣ-
 шѣла са на мѣ разгнѣвает са и болїи пристѣпитъ ми недоугѣ
 іазкѣ, к себе помышлѣх, іако аще выхѣ могла прикосноути с[а]
 до подола риз ѣго, ицѣклѣла выхѣ. и тако сквозѣ народ про-
 вравши с[а] оукрадоу ицѣклѣнїе подоцѣ риз ѣго прикоснѣвши
 с[а]. и прѣставшоу ми источникоу кровномоу выхѣ ѡноуд здрава.
 ѡнѣ же наче аки проповѣдѣтел моѣго срѣдѣа помыслоу воз'пи:
 „Кто с[а] прикосноу мнѣ? сила ѿ мене изыидѣ“. аз же оужасши
 с[а] и стонашоу ми, іазю лоучшоу възвратацоу с[а] на мѣ
 помышлѣюшоу, припадшоу к немуу землю исплѣнїх слѣзѣми,
 дрѣзновенїе исповѣдавши. ѡн же іако бл҃г и мѣрдовакѣ знамена
 ми ицѣклѣнїе рѣкы: „оупавай, дѣи, вѣра твоѣ спѣет тѣ, иди
 къ мирѣ“. тако и вы, чтѣнїи, мѣтвоу выстрѣ пода[и]ти!“

Црѣ же Йрод слышавши мѣнїа ради въз'чоудн с[а] ѿ чѣ-
 десн и оубоав' са такнаго ицѣклѣнїа реч[е] к ней: „Быв'шиє
 ѿ текѣ ицѣклѣнїе, ѡ жено, вацѣше ѣ капицнаго прошенїа. шедши
 ско іако же хоушиши постави ѣмоу ѡбраз, съ любовїю славаши
 ицѣклѣнїаго тѣ“. и авѣ ѡна посрѣдѣ града постави Гѣи Боѣ

ниіемоу Іѵ Хоѵ ѡбраз ѡ мѣди, примѣсивши нѣкоюа часть злата ѿ сребра. ѿж[є] ѡбраз є вѣ Паниадѣ градѣ до ѿнѣ. ѿ прѣж[є] много лѣтъ принесенъ со мѣста, на нем же стоа посрѣдѣ града, вѣ стоую црковь. Томоу ж ѡбразу при ногоу росташе лосіе крокоточивымъ на помощь. єго же во Оуліанова лѣта нечтѣивый сѣкроуши.

Текст отсега оповіданя, близький до нашого, надрукований у Порфирева (op. cit. 279—281). Є се переклад із грецької статї, поміщеної в хронїці Івана Малали (Corpus scriptorum historiae Byzantinae, Bonnæ 1831, стор. 237—239). В нашім тексті пропущено тілько кінцеве реченє Малалиного оповіданя, будїм то воно випи-сане з хронїки якогось Васса, Жида, що писав у Панаедї подїї всїх жидівських володарїв. Натомієць нема там звістки про дозу, що росла при ногах статуї; ся звістка взята з церковної історїї Евзебія, першого писателя, який згадує про отсю статую з тим до-датком, що він сам бачив її. Звістка ж про звїченє статуї за часів Юліяна Апостати знаходить ся у Созомена, історика з V в. Див. Порфирьевъ, op cit. 68—71; Nikolaus Müller, Chris-tusbilder (Hauck, Realencyklopädie IV, 65—66), — там показана ѿ дальша література предмету на стор. 63.

II. Маластівський Пролог, XVI в. під днем 16 августа.

(Пренесенїє нерѣкотвореннаго ѡбраза вѣ цр-скїй градъ). Подобает мало ѡ том повѣсѣдовати, ѡ самой блгодати Га нїєго Іс Хѣ, многа чюдеса блголѣпнѣ сѣдѣлаваго ѿ вѣ всѣх сѣстѣх повѣдаемым. Аѵгарь Єдескый княз, нже ѡ синѣа проказы ѿ разславленѣ а томим вѣс[тѣ] ѿ желаше своим лицем таковых чюдес дѣлати видѣти, ѿ писа к нему писанїє молебное. ѿже вѣ ѿконописець, посла ѿ заповѣдав ѡбраз лица єго прописавше принести. ѿ дошед Іерлїма Аѵнанїа, ѿ даст посланїє Хѣ ѿ ѡкѣшаше сѣ вѣтѣивый ѡбраз єго вапы на харатїи напи-сати ѿ не дооумѣваше, не во можаше вѣїю Словѣ постигнѣти ѡбраз. тайнам же разѣмител тай вѣвающе іавн, ѿ водѣ ѿспросив Хѣ, оумый прѣое лице ѿ плащенницю ѡтре. ѡ чюдо! проста вода на вапное ѡсѣжденїє ѿвѣжа ѿ ставы на плащенници ѿмаше. ѿ вдаст Хѣ Аѵнанїи [ѿ рече]: „даж пославашемѣ тѣ!“ ѿ сѣ прїем Аѵгарь ѿ про-чет посланїє, плащенницѣ жѣ тѣ, на ней же вѣ вѣображенїє лица Хѣа, ѿ любезнѣ поклонив сѣ, ѿ неїсѣкланыхъ страстей сквободи сѣ.

Оаддееви же аплъ по спсеникѣи стѣрти к немѣ пришедшъ [в рѣп. пришедша] не подаж[?] Явгаръ, но съ всѣмъ домомъ пристѣпникъ къ вѣтвенномѣ крѣпленію. и ѡтолкъ нача Явгаръ чтити вѣтвеннѣю иконѣ Хѣс, и предъ градскыи враты [в рѣп. далѣ град] ѣлинскый вѣмиръ разори стѣпцъ, и нерѣкотворенныи ѡбразъ в того мѣсто постави. заповѣда сице всякомѣ приходящѣи и исходящѣи прѣвѣкѣ вѣтвеники иконѣ поклонити сѣ, тако вхѡдити и исхѡдити, написавъ сице: „Хѣ Бѣ вишъ, вес надъка сѣ на та не постыдит сѣ“.

Врема же прѣиде много, и нѣкто и долослажител прѣимъ властѣ града въсхѡткъ разорити иконѣ Хѣс, въсовское ж тѣлѡ в него мѣсто поставити. раздѣлѣв же града того епѣкъ се чаемое прѡмысленіе, сѣтворити [повелкъ] сѣктильникъ вѣтвеникѣи иконѣ, въжег и керемидѡю заложити [и] платами изноудъ въхѡды заграда и равное ѡбвѣленіе стѣпноу ѡправи. и егда невидима ѡста сѣ, начен нечестивый рече: „Что се невидимо въ времени ѡ сѣкровици?“ по семъ прѣидоша хотѣще взати ѣдес град, и на недомыслѣ късташа граждѣне ѡ вещи и Бѣ мѣлѣши сѣ роздрѣшеніе ѡбрѣт[о]ша. къ ѣдинѣ ж оубѡ ноцѣ Оулѣю епѣс того ж града жена ѣвлѣши сѣ рече: „Ирѣхъ сихъ вратъ сѣкровенъ вѣтвеникѣи ѡбразъ нерѣкотворенный Сѣса Хѣ. възми сего, доврѣкъ сѣѡдолѣеши“. ѡнъ же показаннаго мѣста дошед и ѡкопав ѡбрѣте вѣтвеникѣю иконѣ невреденъ и сѣктильникъ за толико время не оубѣсе, положена сѣхраниенъ с керемидѡю, дрѣгое кѡ подѡвѣе неизмѣнно прѣвѡмѣ къѡбрази сѣ на нѣн. и виденіе въслѣдѣ епѣкъ на различныхъ мѣстѣхъ ѣвлѣла вѣтвеникѣю иконѣ ѣко ѡгнемъ прогоними вахѣс. иже кѡ надъкаха сѣ града прѣити, Прѣсы пострадахѣе кез оубѣсѣха ѡстѣпниша, понеже ѡ късюдѣ цркви добраа прихѡждахѣс. къ же оубѡ хотеніе вѣже и вѣтвеникѣю ѡбразѣ съ инѣми добрыи сѣкровеннѣи кывшѣ къ цркви градѣ, греческѣю властѣ дрѣжащѣи Романѣ, и да съ тѡю нарочитыхъ въинѣ давъ ѣв. сребрѣникъ оубѣрѣжащаго тогда града ѣдескыи мира, и взѣ нерѣкотворенный ѡбразѣ Хѣс, тѣмъ ѡбогати сѣ. ишедше епѣпи къспрѣлаша и и къ греческѣи земли несѣще всѣ недѣгы ѡ члѣкъ ѡгонахѣс, късы оубѣстрашающѣи ѡ члѣкъ ѡвѣгахѣс, глѣще Константинъ градъ сѣще слава и радѣсть ѡбрѣте. сего ж довы Романъ къ цркви своеѣ въ сѣ. ѣвѣста, ѣго ж цркъ и стѣлкъ съ множествомъ народы с радѣстѣю прѣемше и къкрою поклонѣша сѣ и къроваша. и ѡтолкъ празднѣетъ сѣктѣло цркви вѣтвеникѣю ѡбразѣ вѣгомѣжнаго зрака Хѣа истиннаго Бѣниго.

С. Перемиський Пролог 1632 р. к. {29.

(Грѣтъ стѣмъ мѣницѣ Фетинїи Самарянина і сїа ѣмъ Іωсифа). Фетинїа славнаа Самарянина, с нею ж[е] Гѣ на каадаши всѣдова, ѣ сїа въ цѣтво Перона прїйде ѿ Самарїа к Рим поклонити сѣ стѣмъ апломъ Петрж ѣ Павлоу. ѣ по семъ прѣкываше съ сїомъ своимъ Іωсїемъ въ Вар[да]генїи градѣ, ѣстинїаго проповѣдающїи Хѣ Бѣ. снѣ же ѣмъ хравор снїи на варвары моужествовав ѣ бѣ воевода, ѣ посланъ бѣ цѣмъ оу Галѣах оубивати свѣаа хрѣтіаны. ѣ понеже не оубиваше, но паче оучаше всѣхъ вѣровати Хѣи ѣ многы къ вѣркѣ ѿвращаше, ѣко ѣ того самага джѣа Свастїана наоучи вѣровати в Хѣ, і се оувѣдав цѣрь повелѣ свазати ѣго ѣ привести къ сѣвѣ съ прочїими, ѣ различно моучими быша. ѿвѣмъ оубо ѣчи ѣзвѣтѣша, ѣвы же къ темницю вѣрѣжени быша гадовъ ѣдовитыхъ ѣсплѣненоу сжїш. ѣ в неї же ѣви сѣ имъ Гѣ съ Петромъ ѣ Павломъ оукрѣплѣа ѣхъ. ѣ по трѣхъ лѣтѣхъ ѣзвѣд ѣго ѣ повѣси на дрѣвѣ стрѣмъ главѣ і нже со нимъ вѣрныа, ѣ стржгаше ѣхъ ногты желѣзными, ѣ по семъ содраша кожѣ всѣмъ, ѣ моужемъ срамныа оуды ѿрѣзаша ѣ повѣргоша псомъ. Стѣоую же Фетинїю по ѿдранїи двѣ дрѣвѣ съгноувѣше съ вѣрхоу ѣ приказаша ю, да ю растрѣгнѣта, но Бѣ съклюдѣ ю. ѣ прочїи вси мечемъ сконѣчаша сѣ. Стѣла же Фетинїа прѣкывѣши къ темници многы дни ѣ Бѣ ѣгодаращи съ миромъ оуспѣ.

Жерел отсего житвѣ, що звичайну мученицьку історїю сплѣтає з постатю Самарянки, що з нею розмовляв Ісусе при криниці в Гаріцімі, я не міг допукати ся.

Х. Смерть Маріи Богородиці.

А. Рукопис Павла Кизикевича, писаний коло р. 1720,
стор. 290—294.

[*Пять болѣстей Богородицѣ*]. (Предословіе къ читателю вѣлѣчестивому). Єдинъ стариць ѿ вѣносныхъ ѿцѣкъ стоиць на молитвѣкъ къ ѿстровъ, и оуслыша гласъ Гдѣ нашего Іса Хрѣта розмовающаго со прѣгою Бѣю мѣкою своєю, и гдѣ къ ней: „Ирци ми, прѣта мѣи моѣ, колико волѣзній найколѣшихъ на свѣтѣкъ живучи претерпѣла єси мене ради?“

И рече прѣта Дѣла: „Єнѣ мой и Бжѣ мой, найколѣшихъ волѣзній претерпѣлаамъ тебе ради патъ: а. волѣзнь, єгда оуслышалаамъ ѿ пророка Симеѡна ѿ немлаостивомъ оуѣвѣніи, ижъ мѣлкъ єси ѿ Жидовъ ѡкрѣтне забитїи [кыти]; б. волѣзнь, єгда въ Іерусалимѣкъ шѣкаючи презъ три дни тебе не видѣла; г. волѣзнь єгда тиѣ поимано и сказано ѿ Жидовъ, презъ три дни тебе не вѣдѣла. д. волѣзнь єгда на крѣтѣкъ междѣ разъбойниками распѣятаго видѣла єсмь; е. волѣзнь, егдамъ та видѣла въ гробѣкъ полагаєма“.

И рече Гдѣ: „Прѣта мати моѣ, аще кто кождѣю волѣзнь твоєю кождого дня почтетъ мѣтвоею, то єсть ѿче нашъ и архагѣлкое ѡврадѡванїе, єже єсть Бѣе Дѣво радѣи сѣ, за а. дамъ ємѣ познанїе грѣховъ и жалкнїе и сокрѣщенїе вѣ нихъ, за б. дамъ ємѣ прощенїе всѣхъ грѣховъ єго, за г. привернѣ ємѣ добрѡдѣтелеѣ презъ грѣхи и згнѣшиє, за д. накормлю єго при смерти тѣломъ и кровїю моею вжѣственою, за е. іавлю сѣ ємѣ самъ въ часъ смѣрти єго и примѣ дѣшъ єго къ животъ вѣчній“. аминь.

Отея статя, хоча основана на канонічних євангеліях, належить до обсягу апокріфічних молитов, котрим приписувало ся чудесне значінє. Сама статя, а так само і слідуєча, повстала мабуть на основі широко розповсюджених на заході мальованих „Рожанців“, то б то сцен із житя Богородиці і Ісуса, обведених і злучених до купи рожевими вінками. В таких рожанцях мальовано між иньшим „сім болістей“ і „сім радостей“ Богородиці, часом з підписами під кождим образком. Див. Alwin Schulz, Die Legende vom Leben der Jungfrau Maria und ihre Darstellung in der bildenden Kunst des Mittelalters. Leipzig, 1878, стор. 80. Реєстр болістей Богородиці, списаний на шматочку пергамену або паперу, ношено також на шві як амулет. Пор. Johannes Ficker, Amulet (Hauck, Realencyklopädie I, 467—476) і подану там обширну літературу.

Б. Рукопис Федора Шовіора стор. 91—92.

[*Сім радостей Богородиці*]. А. (Молитва Фтомы єпископа папы римскаго*). Каждаго дня поздоровлюю пречистую Дѣву припоминаючи свѣхъ [радостей], котори мала на земли. [Первая] гдѣ Сина божаго почала. (Оченаш и Богородице).

Другая гди во животѣ своимъ носила. (Оченаш и Бго.).

Третья гди его породила. (Оче. и Богрд.).

Четвертая гди ся ему волхи кланяли. (Оче. и Богор.).

Пятая гди Христа по трнехъ [днехъ] во церкви нашли. (Отче и Богородице).

Шестая гди Христоєъ мертвисталь [sic!] и до неба ступиль. (Отче и Бог.).

Седмая гди сама зята [sic!] до неба. (Отче и Бгдице).
Конецъ.

Б. Первое веселе пресята Богородица во неби має, же со своимъ дѣствомъ ангелохъ превищує. (Отчен. и Бгдице).

Другое веселе пресята Богородица має, же на свити покой чини. (Отчен. и Бгдица).

Третье веселе пресята Богородица має, же си мешканци суть во неби всѣ ей послушни. (Отчен. и Бгдиц.).

Четвертое веселе пресята Богородица має: что хоче, у своего Сина упросити може. (Отче и Бгди.).

*) В рукоп. „потѣ фтомѣ єпископѣ Катормѣ скаго“.

Пятое веселе пресеята Богородица во неби мае, же ся сподобила сieti блиско и наисятыйшей Троици. (Отче и Богородице).

Шестое веселе пресеята Богородица во неби мае, же веимъ людемъ утрапленным [в рки. утраплена] в matka. (Отче и Бгди.).

Седмoe веселе пресеята Богородица во неби мае, же во вики радосць ей не съкончат ея. (Отче и Богор.).

В. Перемиський Пролог XVI в. стор. 45—68.

(Мѣа тогож въ ѿ. днѣ. рождество стѣа Бѣа, ѿ лѣтѣх жикота ѣа, рѣдсловоѣ стѣа Бѣа прѣно дѣмъ Мрѣа, списано иж[ѣ] къ стѣх ѿѣмъ нашимъ Ѣпифаніемъ епномъ Купрьскимъ, слово ѡ житїи ѿ рождствѣ стѣ. Бѣа). [ѿ] ѿзвѣстнѣи¹⁾ ѿ истиннѣи Бѣи ѿ прѣно дѣмъ²⁾ Мрѣи мнози вѣ провѣзвѣстиша ѿ древныхъ оуѣтлѣ. прѣци оуѣ вѣ многими виденїи ѿ имены ѿже ѡ ней, а ѿже ѿ неа неїзреченѣно рождѣшѣ са Хоѣ истинномуу Бгѣоу нашемуу прорекѣша, стѣи же [в ркп. и ѿж] [а]ли ѣже] ѿ неа вѣпльѣшаго са Слова вѣѣа тыѣанїа³⁾ сѣтвориша ѿ к нимъ велѣми поноуднїша са, ѿ ней же мала нѣкла изрекѣша [а] ѿ лѣѣи проїдоша, тако Дхѣоу оустроившѣ. ѿ вси ж[ѣ] глѣтъ ѿ Дѣа [в ркп. дѣа] ѿсходѣши. ѿ похвалнїци ж[ѣ] ѣа мнози ѿ стѣх ѿѣ выша, нѣ ни ѣдин же ѿ нихъ ѿ житїи ѣа [ѿ ѡ лѣтїхъ ѿ ѿ воспитанїи ѿ ѿ конци ѣа] право ѿ влгопрїатнѣо проѣбрази, нѣ ѿ наченше [си ѿ ѡв] час[ѣтъ] нѣкѣа ѿзрекше не ѿспракиша, нѣ сами сеѣе погнїни вѣше. [же ес[ѣтъ] Іаковъ Жидовинъ і Аррѣдисанъ Прѣсенинъ ѿ инни нѣѣи токмо ѿ разоумѣ⁴⁾ ежѣ ѿзрекше лѣѣи оумлѣчаша. ѿ оуспенїи жѣ ѣа Іѣанъ Селѣнанинъ мнѣгориданѣо слово сѣтвори, самъ сеѣе оуѣжаси. дроутѣи же Іѣанъ сѣтвори са Бгѣословцемъ ѿ ложнѣа винѣ самъ [на] сеѣе приведе. Андрей же иж[ѣ] ѿ Іерлїма епипѣ Критскїи мало изреч[ѣ] ѿ исправи ѿ похвалнѣи чинъ оустави⁵⁾. мы жѣ сїжъ применинѣше мнѣга ѿ извѣрѣше извѣстнѣиша ѿ влгоговѣкнїа ѿ истиннѣа і еж[ѣ] ѿ црѣковныхъ послѣдованїи ѿ Ѣвсеїа нарицѣмаго Памфїла ѿ ѿ прочнѣхъ оуѣчителѣи ѿ списателѣ, простѣми наказанїи желѣющимъ ѿже [ѿ нѣи ѿзвѣстнѣ слышати] ѿспроста речемъ, къѣгождѣ ѿ ма [в ркп. ѣмѣ] [приставимъ], ѿ ѿ него жѣ [ч]тѣ вѣспрїахомъ, на чѣлѣ къѣобразимъ, да не вѣсхотѣтъ нѣѣи прѣложити насъ,

¹⁾ Порф. ѿ констинѣ истинной. ²⁾ Ков. дѣци. ³⁾ Ков. тыѣанїемъ. ⁴⁾ Порф. ѿ рожденїи. ⁵⁾ Ков. похвалнѣи чинъ ѿсправданїѣ сѣтави.

ѣко своего что приложити хоташе или [в рукоп. хоташе ми] ѡати. аще и ѡ тайны¹⁾ что примем или ѡ еретик, да никто ж нас похулит, иже ѡ врагъ [во] свѣдительства вкрѣпшиша сѣт, ѣкоже реч[е] великій Василій; нѣ и чудный Кириа епѣкъ Плезандрійскій сице сътвориша.

Израаил во Дѣда в рѡдѣсловѣи Іѡсифови окрѣчникуоу вѣсенепорочнаа Бѣда Марѣа пач[е] (понеже ѡ сестры са вахѣ рѡднли Іѡсиф же и Бѣда) показавъ, ѣко же съглашаѣта два бѣлисты, Матрей оубо иеходай, а Лоука оустремлаи с[а] на Нарѣна сѣа Дѣда. ѣс[ть] же слово сего оуказанїа тако: ѡ колѣна Матѣана сѣа Дѣда роди са Левѣй, Левѣй же роди Мел'хѣж и Паѣр'фир²⁾, и Мел'хѣа пом женѣ и оумре безчаденъ. Панфир же роди Пан'фира³⁾ и Яр'ва. Панфир рѡди Иѡакима ѡца Бѣорѡдичина. ѡ колѣна Соломонова сѣа Дѣда роди са Мат'фанъ, сего ради рѡди Іакова ѡца Іѡсифа и оумре. и помт женѣ его, мѣтръ Іаковлю, Мел'хѣа брат Панфира, рѡди Ілію. Іаков оубо ѡ колѣна Сѣломонова, Іліа же ѡ колѣна Наѣамова. и помт женѣ его брат его ѣдиноа мѣтре, Іаковъ, роди Іѡсифа. ѣством оубо [Іѡсифъ] сѣи ес[ть] Іаковъ, и по законѣ Іліи. живахѣ же въ Галилеи. и подста ж[е] ѡба брата ѣдинъ женѣ, понеже оубо законъ велаше: аще кто оумрет бесчаден, да поймет женоу его брат его и вѣставит сѣма братѣ своемоу. Иѡаким же и Іліа ѡ оца Пан'фира брата сѣвѣ, Іліа же ѡ оца Мат'фана; [сице Іліа и] Іаковъ братїа ѣста. Иѡаким же роди Мрїю Бѣж, Іліа же роди Іѡсифа по законъ, ѣко быти Іѡсифови и Мрїи братним дѣтем.

Іѡсифъ же баше хѣдожством дрѣводѣла, имѣаше же иъзѣ ѣдиноа мѣтре брата именемъ Клопѣ, иже нарицает са Клеопѣа. И по мѣтри же [родословїе] Бѣи: быс[ть] Мат'фанъ іерей ѡ Биѣлема имаше три дѣщери оубо себе, Мрїю же и Гови и Янноу. Мрїа же роди Соломѣж вакоу [Іѡсѣвѣ], Гови ж[е] рѡди мѣтръ Іѡан[с] крѣтлю ѣлисавер[с]. Анна ж прѣа Иѡакима брата ѡца Іѡсифова, и нде Ян'на невѣстож в Галилеж въ град Назаредъ. и прѣбыс[ть] Ян'на съ Иѡакимомъ лѣт и. и чада не сътвориета. и вѣ имѣа вѣходаши въ Іерлїмъ въ праздникъ ѡбновленїа, — и мѣлашѣ с[а] Иѡакимѣ въ сѣтилицѣ, и быс[ть] оуслышанїе и глас съ ивѣс глѣши ѣмоу, ѣко вѣдет тѣи дѣтице и тѣм прославиши с[а]. и зачат Ян'на жена его въ старости своѣи и роди дѣтице женскій пол и нареч[е] имѣа ей Мрїа сестры своѣа ради. и сърадоваше сѣа с нею вѣси роди и дрѣси ѣа. бывшѣ же дѣтицѣж Мрїи трехъ лѣт вѣзведе-

1) Порф. ѡ скверныхъ. 2) Порф. Панфира 3) Порф. Банпанфира.

ста жъ родителѣ въ Іерѹлимъ и предпоставиша ю предъ Глѣ съ дары, и прїатъ ѿ [и] дары ежъ іерей же Варахїа, ѿца Захарїа, и вси іерейи вѣхъ радующе сѧ. и помлѣвше сѧ и вѣкиша Іѡакимѹ [и] Анноу и дѣтище Мрїю, и снїде въ Назаретъ. и въ седмѹе лѣто пакы възведоста ю родителѣ еѧ въ Іерѹлимъ и вѣдѧша ю в даръ Бѣги въ оутврѣжденїе всѧ днѣи живота еѧ. и се [в рукоп. не] сѣтворше по малѣ престави сѧ Іѡакимъ ѿца еѧ, іако же глѣтъ лѣтъ смѣи ѿ.

Мрїа же не ѡстѣпаше ѡ цркви никако ж[е] днѣи и ноць. Анна же ѡставльши еѹ Назаретъ и прїидетъ въ Іерѹлимъ и вѣтъ съ дщерею своею Мрїею живаше двѣ лѣтъ и оумре вѣвѣши лѣтъ ѡ. и ѡ. Мрїа же ѡ всюду ѡсиротѣвѣши и прѣкываше не исуходящѣ ѡ домоу Гнѣ никако ж, и аще потреба ей нѣкаа беше, токмо къ Елисаверѣ исуждаше, близъ бо еѣ вѣ. и оучи же сѧ жидовскѣи грамотѣ и еще живоу сѣщѣ ѿцоу еѣ. и беше хитра и къ оученїю любима. и оуже единакѣвоущи и троуждащи сѧ на вѣтъвѣное писанїе, дѣло же еѣ беше вѣрна и лен и шолѣкъ и оунса¹⁾. и оудивлена моудростїю и разоумомъ пач[е] вѣскѣ сѣщи в родѣ томъ двѣцѣ, іако ж[е] ѡ ней глѣти правѣцоу Голомоноу, оубо іако вѣистинноу глѣше: „женоу моужетѣвнѣ аще кто ѡбращетъ“ и прочее.

Бѣше мѣсто ѡлоучено въ цркви Гнѣ близъ лѣквы странны ѡлтарѣ, и дѣжъ ставахъ токѹмо дѣца. и дроугыя по ѡпкнїю вси исуждахъ въ своѧ сѣ, Мрїа же тоу прѣкываше стрѣгѣще жрѣтъвѣника и въ цркви слоужаше іерешѹ. ѡбычай же еѧ вѣше по всемоу вѣсѧко чѣтно, и малоглѣва, скоропослоушлива, влгоименита, недръзновена и къ всекомоу члѣкоу несмѣшлива, немѣтежна, влгопрїатна и чѣтна, чѣщи и поклонѣщи сѧ вѣскѣкомоу члѣкоу, іако дивити сѧ разоумѣ и глѣнїю еѣ. Къзрѣстомъ же беше срѣднѣа, дроусти глѣтъ, іако ж[е] срѣднѣа, ржео жолѣты власы, ѡчима чрѣнѣки, вѣозрачна, чрѣнобрѣва, длѣзѣкъ рѣцѣ, кроугла лицем²⁾, длѣгопрѣста, влгдѣти вѣїа и красоты ислѣнена, непомыслѣна и непостыдна, непрѣмѣнна, смѣренїе непрѣложно имоуще. тѣмъ же и призрѣкъ на нѧ Глѣ Бѣ, іакожъ то реч[е] величаючи Глѣ. ѡдеждѣ единозрачнѣ любаше и носаше, и свѣдѣтельствѣетъ стѣи покровъ еѧ. оувѣраючи іереш³⁾ въ цркви Гнѣ и питаше сѧ въ цркви прѣкываючи къ млѣтвахъ и къ вѣдѣнїихъ и ржеодѣлїи і въ всекой добродѣтели.

1) По грецки βύσσου. 2) На марі. приписано: Подѣкнество Богородич: ѡбразѣ.

3) Порф. тѣже же іерѣемъ.

И въ различ сѣщи сѣткѣ Мрїи, бывши ей лѣтъ вѣ., и се въ единѣ ноцѣ млѣшиж сѣ ей предъ дверїю жрѣтвѣвника и ѿкъ по-
лѣнощи свѣтѣ късѣа пач[е] сѣанїа слѣвчнѣго и гласѣ ѿ сѣтилища
прїиде к ней глѣши: „Родиши сѣнь мой“. ѿна ж ѡумлѣча и никѣ-
моу ж ѿсповѣда тайны, дондеже Хсѣ въскрѣсе. Аѣта же архїтерей
роди Едлае, еґо ж звахѣж Варахїеж, той же Андреа¹⁾ и Захарїж
їереа. и поат Захарїа Елисаветѣ теткѣ Марїинѣ, и живахѣж
въ Вифлѣѡмѣ, роди же Іѡан[а] крѣтла. Андрей, брат Захарин,
роди дѣщер ѿменем Соломѣж. и поат ю Іѡсиф дрѣводѣла
сѣнь Ілїин [и] Іаковлѣ, братучадѣ Мрїинѣ, и роди ѿ неж с. дѣтей:
Іакова, Семїѡна, Іоудѣ, Иѡсифѣ, Марѣж же [и] Мрїю²⁾. и ѡумре
Соломїа жена еґо и прѣвѣс[тъ] Іѡсифѣ [въ] вдовѣствѣ и в цѣ-
ломѣдрїи лѣтъ ѡубо пач[е] ѡ., ѿменїем же хѣд, ремѣством же
дрѣводѣла, нарочит же прѣбываа въ градѣ галилейскѣ Назар-
редѣ, Мрїа ж къ Іерлїмѣ въ храмѣ Гнїи.

И бывши ей лѣтъ дѣ., еґгда же и немощно ес[тъ] ество
женѣское ѡавѣет сѣ, мнѣше ж единосѣщїж ѿ многих, їерѣшви
ѡубо еше не ѡавлѣна вахѣ иже ѿ ней таинѣства, сѣвѣт же
сѣтворѣше сташа на мѣтѡу еѣ ради. Захарїа же ѡцѣ Іѡан[а]
крѣтла въспрїа дванадѣсѣтъ жезлы ѿ Іѡсифа и влиз дѣца³⁾ поло-
жи а при ѡлѣтари и глѣ, да покажет Бѣ знаменїе, чїа ес[тъ]
дѣца. Млѣшїж же сѣ емоу прорасте жезлѣ Іосифѡв дрѣводѣла.
прочее ж ѡубо соудом вѣїим порѣчиша емоу дѣцѣж Мрїїж не на
брак, нѣ на соблюденїе непорочнѣго дѣтва. и се ѡвѣк ѿ нїх слово
сѣтыа Бѣца бывшѣе къ архїагглѣ Гаврїѡлоу. глѣвшїж томоу к ней
ѡубо по цѣлованїи, и ѡко „Зачнїши сѣнь мой и наречнїши ѿмѣ
емоу Ісѣ, и даст емоу Гѣ Бѣ прѣтлѣ Дѣда црѣ ѡца своѣго“. и глѣ
къ архїагглѣ дѣца: „Како мнѣ се боудет, понеж[е] моужа не
знаж?“ ибѡ Іѡсифѣ законѣно присагѣс бракоу подѣать выст. и не
тако ѡубо ѡвѣща дѣца и реч[е]: „Ѣ слоучнѣшаго ми сѣ моужа
ѡврѣченѣно всако заченшїи“. вїждѣ и звѣстѣно, ѡко не на брак поат
еж, нѣ на сѣблуденїе и храненїе. реч[е]но слово, иж всакоа
їстиннѣны ѿсплѣны: „Како мнѣ се вѣдет, понеж[е] моужа не знаю,
ѡко не есмь вѣдана [в ркп. едина] моужж на врачѣное сѣвѣкоупленїе,
нѣ на сѣхраненїе вїнѣ ма дѣѡю чистоу и несквѣрнѣнѣ“. и та ѡубо не
в паматнѣ вїнѣ. Поем бо Іѡсиф сѣстрычноу свож Мрїїж ѡ рѣкы
Гнїа и свѣднїтельствѡует їерей и въведе ю въ дом свой и прѣ-
даст ей двѣ дѣщери свои ѡумдрити нѣ и вѣразѡумити, ѡко ж

¹⁾ Порф. Яггга. ²⁾ Порф. Іѡсѣѡ, Сѣфирж же и Марѣж. ³⁾ Порф. вѣ. жезлѣ ста-
рѣцѣ сѣїенинѣ.

и сама. хождаше въ Іулианѣ домоу съ всацѣм цѣломъ дѣремъ и что то ж. сътвори же оу него мѣць шесть, по ѡбываю своему посташе сѧ. при ѡ-мь часѣк молаци сѧ ей, и се архѡггль Гаврил послан вьст ѡ Бѣа и покѣда всѧ тайны, ѡже ѡ единочадѣмъ Сѣк Бѣин, и елика къ Сѣлиіи списана соут. никтож разумѣк вышѧго ѡ домѣ еѧ, она ж не възвѣсти никомѣ, ни ж самомоу Іулиану, донде ж оувидитъ Сѣа своего на нѣса късходаци. сего ради глѣт еѧнствѣ Мадри: „И не разумѣша тоѧ вещи¹⁾, дондеж[ѣ] родитъ сѣа своего прѣвѣкнца“. еж[ѣ] во не разумѣша тайны вѣіа ни съкровеныя глаоувинны ѡ ней съвершенихъ вещей. Бѣ же днѣ недѣли ѡ. мѣца къ кѣ., мѣць же марот, лоуный днѣ первый по лоуномѣ кроуг[ѣ]. мѣць ѡ. ес[ть] къ мѣцехъ апрѣл, съи мѣць ѡ. къ мѣцехъ къ лѣто ѡ. и днѣ, конѣ же прогна тѣмѣ и реч[ѣ] Бѣ: „Да воудетъ свѣтѣ“. мѣць шестый, ѡнелѣ же Іулиан крѣтль зачатъ выс[ть], къ 3-й мѣць ѡбновленіе праздника и прославленіе ковчега. потомъ вѣнїиде Захарїа въ сѣла сѣихъ единѣ по закону покадити, и ѡви сѧ емоу архѡггль Гаврилъ. ѡтолѣ оубо чтѣт сѧ мѣці по лоуномѣ (теч) кроугѣ. послѣди вѣо разумѣша индикѣта и мѣца ѡ Грекѣ. и реч[ѣ] дѣца сѣла Мрїа къ архѡгглю: „Како мнѣ се вѣдет, понеж[ѣ] моужа не знаю“, ѡко и прежде рекохъ. ес[ть] иныи нѣкторый промыслъ, ѡже приходити на прѣвѣла нїша сказана, еже сказаетъ сѧ: „Моужа не знаю и моужеска желанїа не стѣжахъ и не вѣдахъ похотѣнїа плѣтскаго и желанїа моуж[ѣ]ска“. не вѣк вѣо дѣтво по въздрѣжанїю и подвижѣ, ѡкоже къ неоукрашенїю и цѣломъ дѣрїю прилежанїе, нж ѡ ества, ѡже израдно ес[ть] въсѣмъ женамъ и странїо члѣоу ества. и сѣ ѡ прѣрка Іезекила реч[ѣ]нѣое: „Вѣдѣтъ врата затворена ѡже на възтокъ и никто ж[ѣ] можетъ пройти сквозѣ ихъ, токѣмо Гѣ Бѣ единъ иїлеѣкѣ; той единъ вѣнїидетъ и изыидетъ ими“. и вѣдж[т] та врата затворена и вси прѣрци и апѣли тако свѣдѣтелствоужѣт. нж и ѡци наши свѣтѣлиници и оучѣли сѣихъ съборныя и апѣлѣскїа црѣкве тако ж[ѣ] съглашаютъ. тѣмъ же и великий Диѡнїсїй Ерѣопогитѣ [в рѣп. Ерѣокаледа] реч[ѣ] ѡ Хѣ, ѡко пач[ѣ] человека члѣка сѣдѣла, и послоушествѣетъ дѣца рожества сѣще безволѣзное. Ирдансїй же Ілеѣзан дрїйскый и Левн Римскый рекоша ѡ ней, ѡко хотанїа моуж[ѣ]ска не позна. нж и сѣи вси събори провѣзвѣстиша, [и Ерѣки] тако ж[ѣ] послоушествѣютъ, нж и Іаковъ Жидовин тогда выв и ѡ ней написа глѣ, ѡко выв странен и прѣмѣнен ѡже прѣдъ всѣми рождѣ сѧ, и ѡсѣзана ѡ вѣвы [в рѣп. Бѣа] вѣ ѡврѣте сѧ дѣою, ѡко же и прѣжде рожества.

1) У Порф. и не позна ѡа.

Ръвим же іерей послушествоует, ѿ Бга во избѣжаніе пріем. ѿ нѣк
 который ѡ сей прѣславиѣ кѣи речеша ѿ слышавше избѣжно иж[е]
 ѿвѣрѣти бѣста иж[е] пач[е] бѣства ѿ дѣстака выс[тъ]¹). сѣла ж[е] дѣца
 въ коупѣ іако прійде іавленіе аггла, ѿ авіе іде въ Бифлѣмъ къ Єли-
 саведѣ. жидовство же прилежит Бифлѣмъ, вышше мѣсто ес[тъ]
 в Галилен, ѿ ж[е] ес[тъ] Назаредѣ. сего ради глѣтъ Авка: „Маріа
 же теч[е] в горнищѣ съ тѣжаніемъ в домъ Захаріинъ ѿ цѣлова
 Єлисаверѣ“. вшедъ къ ѿ цѣлова ю, позна ѿ разсмѣ виденіе аггла
 ѿ слова єго, іако мужескъ полъ къ чрѣкѣ ѡ ѿ іако Захаріа аггла
 видѣвъ. ѿ сего ради дѣмъльча, понеж[е] Захаріа ничтож[е] глѣше,
 не во можаше. ѿ тамъ межн съвожъ тайны ѿмоуше ѿ никомъ
 възвѣсти глѣше сѣ ѡ. ѿ по трѣхъ мѣцѣхъ скнїде сѣла Мрїа
 в Галилену в домъ Івсифовъ. вѣше же послушавша словомъ ѿ ѿвѣ-
 чаемъ ѿ образомъ сѣа. лѣтоу ж[е] пришедшѣ ѿ чрѣвѣ ѡ растѣшѣ,
 Івсифъ видѣ сѣжа ѿ не вѣдѣи иж[е] ѡ ней таинства, въ стѣдъ
 впадетъ ѿ помышлѣше изгнати жѣ ѿз домоу своего тайно. аггла
 ж[е] кожѣи възврани емъ, іако же реч[е] євѣлистъ Матѣей.

Къ вѣрѣма ѿн[о] приключи сѣа написанію выти ѿ Явѣгѣста
 кесарѣ повеленіемъ. ѿ възвїде Івсифъ ѿ Галилеѣ въ Іюудѣѣ съ
 вѣкмъ домоу своимъ написати сѣа по велѣнію кесаревѣ Явѣгѣстоу.
 снѣ ж[е] своѣ послаа прѣд[и] ѿ дщери, сѣтоу ж[е] Мрїѣ Бѣоу самъ
 въспрїемъ подаремникъ свой ѿдѣше. не дошедше Іерѣлима въ село
 видоста Бифлѣмїю, еж[е] стѣжаніе къ Голомѣкино, Бѣородичны
 сестрычны. тоу навѣташа на тоу ноцѣ, ѿ породе Ємманоила
 сѣла Бѣа. послушавши єѣ ѿ всемъ Голомѣк, вѣвѣ сѣщи къ Биф-
 флѣмѣк, сестрычнѣ єѣ сѣщи прѣтѣкѣ Бѣи Мрїи ѿ мѣтрѣ єѣ
 родъ, іакож[е] Єлисаверѣ женѣ Захаріинѣ. вѣше мѣсто тѣ, ѿдѣ-
 же вѣхѣ навѣтали, вѣрѣтѣ ѿ храмъ четверостолпѣнь. дѣвѣдавши
 ж[е] Єлисаверѣи настолнїе прїиде ѿ принес[е] имъ иж[е] на потребу,
 ѿ ини нѣкѣи ѿ близкѣхъ дѣслышавши иж[е] ѿ пастѣховъ глѣмла
 ѿ оужасошѣ сѣа.

Вѣрѣмени ж[е] ємоу не многоу минуѣвшѣ прїидоша ѿ Прѣ-
 сиды вѣтѣви ѿ лѣпотнѣкѣго вѣстока ѿ лѣкѣвѣ Іерѣлима; тако
 прилежитъ Прѣсїа Іюудѣи. свѣзда ж[е] не вѣ іако ѿ прочѣ свѣзда,
 нѣ надъ землею ѿ не по ѿвѣчаю, іако хѣждаше по нѣкѣоמוу на-
 столнїю выкаемъ, никогда же выкаемоу, іавльши сѣа, іако же реч[е]
 великїи Василїе [ѿ] Іванъ Златоустый: „Идеже прѣтноє ѿ неизгланѣ
 выс[тъ] рожденіе Ієво? не въ вѣрѣтѣкѣ вѣ, нѣ в нѣкѣотрой хра-

¹) Порф. ѿ Єлиникъ же нѣкѣи глѣхъ, [іако] избѣжноє нѣчто ѿвѣрѣте сѣа бѣство, дрѣвнѣ
 же, [іако] паче дѣстака вѣсѣвнѣхъ выте.

минѣ новѣи і Іса млада дѣтица^а, іако ж[ε] ѿ той сам свѣдѣ-
 тельствоуетъ вѣтвннй ѿвѣстъ Матѣей къ всѣмъ, ѿже по явленію
 егда тамо выс[тъ]. Іушифъ же ѿ всенепорочна дѣвица ѿ неа
 рождашаго са безъ сѣмене да ѿ ѿнородныхъ страныхъ вѣхровъ
 ѿ еже съхожденіе сътвори къ оуѣнкѣмъ. не токмо сѣ, ѿно вес
 Іерѣимъ ѿ тѣхъ властели жидовстѣи ѿ той сам Ірод цѣрвоужай.
 ѿ въ ѿ. днѣ ѿвѣрѣза дѣтице¹⁾ ѿ нарекоша ѿма ѣмоу Ісѣ, ѣже
 ес[тъ] сѣсь, ѿ възвратиша са къ Назаретъ. Скончавши са мѣ.
 днѣмъ ѿ приведоша дѣтице къ Іерѣимъ ѿ прѣставиша Гѣи съ
 дары, іако же Симеонъ старецъ приат на лонѣ свои ѿ блѣки. тогда
 назнаменоваетъ вѣкжати къ Египетъ Іушифѣи. Іродъ порѣгланъ
 ѿ вѣхрѣвъ ѿ посла ѿзвѣла вса млада дѣца къ Египетѣмъ ѿ двоюж
 лѣтоу ѿ нижайши ѿ до полѣ лѣта его, ѿже ѿспыта ѿ вѣхрѣвъ.
 ѿвѣе же вес домъ ѣго Ірода къспріатъ любезнѣкъ женѣ, ѿ неа же
 къспріатъ двѣ сѣна, Ялѣандра ѿ Яристоула, порѣвѣста жъ тожъ
 двоюжъ, съ ними ж[ε] ѿ другога Антипата ѿ ныя жены вывѣшѣ
 ѣмоу. той же Іродъ самъ Бѣгомъ посланный ѣмоу въ недрѣ впаде
 въ согнѣтѣе ѿ чрѣвѣмъ въскупеніе къ оустѣхъ ѣго ѿ чрѣвѣхъ ѣго,
 ѿ изшедъ, іако свѣдѣтельствоуетъ Іушифъ ѿ еж[ε] въ немъ послѣдо-
 ваніе. Слѣоужающъ Захаріи ѿ оубиши ѣго воини меже цѣрковію
 ѿ ѿлтаремъ, ѣже ес[тъ] оубиеніе ѣго къ надвожъ головѣ. ѿ друзѣи
 оубо глѣатъ, іако съкрытъ вѣхъ ѿскомый ѿ Ирода, дрѣзи же: сѣмъ
 цѣрѣца Бѣца, ѿдеже подоваше дѣци, въведе жъ Захаріа къ мѣсто то
 ѿ ѿсоужденъ выс[тъ] на оубиеніе ѿ книжнѣи, іавѣкъ іако законъ прѣ-
 стѣпавша, понеж[ε] всѣмъ глѣаше, іак[о] дѣца ес[тъ] ѿ ес[тъ], іако
 же прежде рожденіа выс[тъ].

Симеонъ же ѿ Египетѣмъ сѣщи въспрѣемше Іуван[а] ѿ ѿде
 въ поустыню ѿ съхрани с[а] въ поустыни съ дѣтицею своимъ
 мѣ. днѣи въ нѣкоемъ вѣрѣтѣнѣ. та ж[ε] пакы възынде едина, Іуванъ
 же тамо въспитанъ выс[тъ] ѿ прѣвыс[тъ] въ поустыни до іавленіа
 Іѿлеа. Іушифъ же шедъ къ Египетъ ѿ сътвори тоу съ сѣми сво-
 ими ѿ съ дѣщерми ѿ съ Бѣцю ѿ съ Хѣмъ, іако же глѣтъ, лѣтъ ѣ.
 ѿ пакы по ѿкровенію вѣжю възврати са ѿ прѣиде въ Назаретъ Га-
 лилейскъ, іако ж[ε] свѣдѣтельствоуетъ стѣое ѿвѣліе. поятъ же дѣщеръ
 ѣго Мрѣю въ женѣ свѣкъ братъ ѣго Клопа ѿзъ єдинаго ѿца Іакова,
 иж[ε] по ѣствоу ѿца Іушифѣи, ѿ рѣди с[а] ѿ неа Симеонъ реченный
 Клеопѣ. тѣи во Симеонъ съ Іаковомъ братомъ Гѣимъ ѣипѣ вѣкъ къ
 Іерѣимѣ при Домѣнѣтѣнѣкѣ цѣрѣкѣ, по многыхъ моукахъ послѣди
 распатъ выс[тъ] старъ велми, іако вывѣ лѣтъ ѣ. ѿ ѣ. той ес[тъ]

¹⁾ На марг. приписано: Захаріа Іса ѿвѣр.

Клешпа, иж[ε] Ха вѣскрѣша ѿ мртвѣх видѣ в ѿ. днѣ [сѣ] съпоу-
тником того Наданайлом при веси Елмаоуск, іако ж[ε] реч[ε]
Лоука дивный.

Іаковъ же снѣ Іосифов, іако рѣша нѣкоторыи, поа женоу
и поживе двѣ лѣта с нею, и оумрѣши той иныа не имѣ. Іюда
же брат єго родик снѣ Зорика¹⁾ [и] Іакова, и снѣ цѣловаша и и тако
предсташа Доментіанѣ цроу, іако соущей вноуци Дѣдвн, ак
вѣдцѣ нашемѣ Іс Хоу сродници. и наоучиша црѣа, Хѣо црѣтво
нѣсть земное, нж нѣсное, и тоа добродѣтели ради и прѣдрости
ѡста са ѿ зла хрѣтіанство генити. Іаковъ же і Іюда, брата Гнѣа
нареченнаа, и в числѣ вѣста вѣ. айлоу. Іосиф и Егемени пом-
ста сѣвѣ жнж, Екви же вѣше съ Мрїеж вѣк лѣта. Іосиф²⁾ же
сиротством ѡставлѣ ѿ мѣре и вѣспита єго Мрїа дѣци Соломі-
ина, сестра єго сжци.

На праздникъ же пѣхѣ сѣжаж са ѿ Назарефта къ Іерлѣим.
и іако вѣ. лѣт сжциж Ісоу, и вѣшедшж ємѣ къ Іерлѣимъ и познан
вѣсть ѿ многѣх, оудивленѣ вѣсть прѣмдростію и развѣмом
и мнѣги къ Іерлѣимѣ оудиви книжники и Фарисеж, іако вѣскѣм
дивити са ѿ ѡкѣтѣх єго. вѣше красенѣ лицем сѣло, іакож[ε]
реч[ε] прѣркѣ: „Красенѣ добротѣж пач[ε] снѣовѣ члѣскѣ“. вѣзрастѣм
же кѣ и вѣсѣтѣж телесе шести стоп сѣвѣршених, и ржсы имѣ
власы и не велѣми гоусты, пач[ε] оубѣ до брады висащи, крѣвѣк
имѣка чрѣны и не велѣми наклонены, ино ѡчи єго ржсы и ве-
селы³⁾, іако же ѡбраз прѣѡца єго Дѣда сказѣет глѣи: „и той
чрѣмен“, добрыма ѡчиима, ноздрат, брадою роус, длѣгы имѣ
власы и николи ж вѣ стрыженіе взыде ржкама члѣкыма, токмо
мѣрѣ єго вѣ младенѣствѣк, мало наклонен вѣеж и не велѣми
прост, распрѣтрѣ имѣк вѣзраст телесный и не велѣми имѣк лице
крѣгло, іако ж и мѣри єго, мало сѣходшца, єлико іавлѣет чѣтноє
и развѣмноє нравом и кротѣстію. и по вѣсеѣмоу вѣзгнѣвѣнѣ и по
малѣ того мѣри слова прѣжде написа и по всеѣмѣ вѣо того приѣвѣ-
шаше са и подобаше са.

Лѣт ѣ. выш и крѣти са ѿ Іван[а] вѣ Іерданѣстѣк рѣцѣк. Іван
же кѣ вѣ поустыни ѣ. лѣт и єдинаго лѣта. начинающѣ са лѣтѣ
єже ѿ сего ставрїа мѣца, и вѣс[тѣ] къ Іванѣ слово Гнѣе крѣщенїа
ради. и прїйде вѣ Іоудеж и в Галилею крѣщенїа ради и проповѣ-
даа покланїе и ѡставленїе грѣхѣов црѣвїа нѣснаго и се оубѣ [ѿ]
Дѣа сѣаго. Видѣщи же людїе житїе єго страшное и дивное
и послѣдовашж ємѣ мнѣси и выша ємоу оучѣнци, и Андрен ж[ε]

¹⁾ Порф. Зора, Макар. Мин. Зокира. ²⁾ Порф. Іосиф. ³⁾ На марг. приписано:
Подобнство Іса Хрїста ѡбраза.

[Ѡ] Вифсандекаго града Галилейскаго, Іванъ ж[є] сѣкъ Зеведеув. архіерей же жидовстѣи Ѡ Іван'нѣк же ѣ ѡ оученіи єго Ѡвн глѣахъ, іако Хс̄ ес[тѣ], дроузіи же нѣ. ѣ сѣкъзвѣсканіѣж вышѣ мнѣгъ междѣ ѣми Ѡ глѣ сем, ѣ послаша къ Іван'нѣ ѣ въпросишѣ єго. сѣи же реч[є] ѣмъ: „нѣкъмъ азъ Хс̄, нѣ по мнѣ граднѣ, срѣд насъ стѡит“. ѣ вѣ оуко по днѣхъ прѣидоша людіе мнѣши ѣ кнѣзи вѣ пѣстыню къ Іван'нѣ на Іѣрдан исповѣдающе ємоу грѣхы своѣ ѣ крѣтаще сѣ Ѡ него. Іван же людіе Ѡглашѣюще вѣ Ендѣвар'стей веси і Ѡк онъ пол Іѡр'дана, ѣ прѣиде Іс̄ крѣтити сѣ Ѡ него. вѣ ѣ. днѣ изыде Іс̄ вѣ пѣстыню Іѡрдан'скѣа ѣ сѣтвори тамо м̄. днѣи, єгда ѣ Ектона поат єго ѣ оуѣрами сѣ по пѣнѣи єго, м̄. днѣи испѣушаем Ѡ дѣвола. ѣ пакы вѣзврати сѣ къ Іваннѣ. іако видѣ Іван Іс̄а грѣдоущѣа къ сѣбѣ ѣ реч[є]: „сѣ агнець вѣжій вѣзнимаж грѣхы вѣсєго мира“. видѣ вѣ Дх̄а стѣаго вѣ крѣченіи єго сѣшедша сѣ нѣсе ѣ прѣквѣвающа на нем, ѣ глас сѣ нѣсе глѣи: „сѣ ес[тѣ] сѣкъ мой вѣзлюблен'нѣи, Ѡ нем же вѣго изволих“. слышашѣ людіе Ѡ Іван'на о нем і оудивлѣхъ сѣ. на оутрѣа же пакы видѣ Іван Іс̄а ходѣща ѣ глѣ ѡ нем: „сѣ агнець вѣжій!“ ѣ слышав'шеи оучнѣи єго Андрей, Іван і Ѡставаше єго послѣдоваста Іс̄оу ѣ пойдоста сѣ ним вѣ вителище ѣ прѣвѣст[а] оу него днѣ тѣи. ѣ Ѡвѣрѣт же Андрей брата своєг[о] Симона ѣ приведе ѣ къ Іс̄оу. слышавъ же Іс̄, іако Іван прѣдан вѣст, Ѡиде вѣ Галилеѣ на оутрѣа сѣ трѣми оучнѣи. Ѡвѣрѣте ж[є] Филиппа ѣ поат єго Іван, ѣ Надапѣла. ѣ прѣиде вѣ Ванѣ Галилейскѣю ѣ тѣѡ вѣше бракъ, звѣн' же вѣстѣ Іс̄ на бракъ сѣ оучнѣи своими. ѣ не ѣмашиим им вина прѣтвори водѣ Іс̄ вѣ вино. ѣ іма жениха Симон, нж[є] по днѣхъ послѣдова Іс̄оу; сѣи ес[тѣ] Симонъ ѣ Кананит, єдинъ Ѡ двѡнадцѣтѣхъ, ѣ ес[тѣ] же рѣв'нитель.

І Ѡтѣдѣ прѣиде вѣ Ендѣанскѣи градъ Галилейскѣи, і вѣнѣиде вѣ домъ Петровъ, ѣ колѣщѣа тѣиѣ єго Хс̄ прѣшед ѣ ѣсѣклѣи ю. ѣ вѣзвратиша с[ѣ] вѣ Назарѣд. Іѡсѣфъ же сѣѠвѣрѣжнѣи ѣ хранитель дѣци прѣстави сѣ стар. ѣспѣкъ днѣи, іако же рѣкошѣ лѣт вѣс[тѣ] р̄. ѣ і. сѣѡве же Іаков і Юда послѣдоваста Хоу ѣ хождѣста сѣ ним по вѣкмъ градомъ ѣ странамъ, проповѣдающе црѣтвѣи ѣ ѣсѣклѣюще вѣсѣкѣжъ недѣг. тѣца же Петрова сѣ дѣщеріе своєѣ ѣ сѣ женоѣ Петровѣ послѣдоваша ємоу ѣ вѣше сѣ Бѣіею.

І вѣзмише сѣ Ѡтоудѡу ѣ ѣдошѣ вѣ градъ вѣкѡторѣи Галилеѣ, ѣдѣж[є] ес[тѣ] єзеро нарицаємое Генисар, ѣж[є] ѣ Генисаретъ, вѣ томъ вѣ мнѣга дрѣкѣа насаждѣна, ес[тѣ] же пач[є] вар'самъ ѣ оуѣсон¹⁾

¹⁾ Порф. балъзамъ ѣ чуднѣи вѣсѣ.

тоу раждает [са], иже нарицают Гениса и Филаи, того яко вс[тъ] равна земля и всюду красна и маслична, мног[е]ство ж[е] руда всякаго кормит и плод дравный мног приносит, красен во вс[тъ] и многплоден, вина многа и зобилна имат. Пришед же Ис[с] в дом Петровъ Зеведевъ съ м[ат]р[е]ж и съ о[у]ченики свои и пр[е]кы[тъ] о[у] Зеведеа. имаше женъ Скломкж и два с[и]на, Иакова, Иван[а], их же пр[е]жт о[у]ч[и]нки Ис[с]. М[ат]и же еа слышавши о[у]ч[и]н[е] Ис[с]ово, мн[е]кши, яко ѿ земном цр[е]ств[и] Ис[с] възв[р]щает, и проси о[у] него, да едины ѿдесноуж тебе, а др[у]гий ѿл[е]квж скдета с[и]нове тож въ цр[е]ств[и] е[г]о. се же сътвориша як[о] любаше д[е]кти, коупно ж[е] як[о] ср[в]дницаж им[е]ши Б[е]городицж. ѿтоудъ изшедше идоша въ Капернаоум, и с[е]клан раславленнаго и ины многы всюды и с[е]кл[е]ми в[с]хж, и ж[е] и словом ѿглашамни, и приношаху аже на потребъ. многы ж[е] ѿглашаху и кр[и]цаху о[у]ч[и]н[и] е[г]о, Ис[с] же не кр[и]чалше, нж токмо и и с[е]кл[е]ше волѣшж. о[у]мр[е]шж ж[е] Зеведеву и пристяпакъ къ Хо[у] Иаков г[л]а: „повели ми ити погребсти ѿца своего“. Ис[с] же не повел[е] ем[с] ити. Иаков же [и] Иван шедше погребоста ѿца [и] м[ат]р[е] приведоста къ Хо[у], и в[к] съ Б[е]ц[е]ю и проч[е] л[е]кта живота своего. им[е]н[и]е продаш[е] и шедше въ Иер[у]салимъ к[е]шиша С[и]м[е]он. пришедш же Ис[с] о[у] съ м[ат]р[е]ж и съ о[у]ч[и]нки свои въ жидовство, всюды в[с]го-в[р]етвжщж и кр[и]щж и и с[е]кл[е]кюшоу, вшедш же ем[с] въ Иер[у]салимъ Голом[е]а же тоу, жена Зеведева, строителк[а] Ирода Филиппова, им[е]ши д[е]х лоукав, пристяпакши пом[е]ли са Х[р]и[ст]а и св[е]води са ѿ нед[е]га, и в[с]т[о]м[с] не в[с]т[о]упи ѿ Г[р]а и посл[е]доваша ем[с]. пр[е]кы[тъ]ши же имъ колико д[е]и[и] в[аш]е праздник[е] ѡбновлен[и]а, и много просек[т]и о[у]ч[и]н[е]мъ своимъ Х[р]и[ст]у въ цр[к]ви, и кером[е]дники и ѡвоци носящих и вс[е] кормивша ис[с] цр[к]ви и згна и многы волѣща и с[е]клан ѿ нед[е]га. I възвратиша са въ Галилеж, и пришедъ къ Магд[е] град, жена ж[е] и[н]каа именемъ М[ар]и[и]а богородна и когата и пр[е]жт ж[е] въ дом свой и испыта слово Х[р]и[ст]о, и видк[е]вши чюдеса, аже сътвори, и ѿрече са всего домж своего, и пристяпавши къ Х[р]и[ст]у посл[е]довавш[е] ем[с] и в[к] съ м[ат]р[е]ю е[г]о и съ о[у]ч[и]нки и съ прочими женами. в[к] [же] смыслна и т[е]пла д[у]х[ом], яко и Петръ въ моужех, ѿ им[е]н[и]а своего слоужаше им, о[у]ч[и]н[и] Ис[с]ови посл[е]доваша. в[к] же Петръ и Андрей ѿ града Епифанска, Иаков, Иван, с[и]ны Зеведовы, Филип же и Бардоломей, Иаковъ Альфавъ, Юда брат Г[и]и, и в[с] Иосифъ т[е]к[у] ѿца нарицаемый той Альфей, и Семивъ ѿ Кана Галилеж, и Тома гл[е]мый близнец, Матдей еванг[е]л[и]ст и Юуда Искариотскый. Иван же Зеведевъ по

не тѣмъ ѿ вѣрныхъ, нѣ и ѿ Жидовъ и ѿ Елѣи, и никто ж[е] смѣлаше ѿ Жидовъ или ѿ князъ или ѿ архіерей прикладывать са или глати что ѿ ней и сѣтворити. и деж[е] превываше в домоу, и сѣклаиѣа многа сѣвръшащии, волѣцимъ здракіе подаюци и вѣсныхъ свобождащии ѿ нечистыхъ дѣхъ, млѣтна ж[е] прилежаніе твораше оубѣгимъ, вдовамъ и сиротамъ. рекоша ж[е] нѣкотори, іако единъ ѿ вѣ. аплоу ѿстѣпниша далеч[е] или ѿлоучиша са Іерлима в жикотѣ ежъ, нѣ и въ скорѣви вываемѣи и в гоненіи цѣрковнѣи и по оубѣіеніи прѣвомѣника Стефан[а] вси разыйдоша са по градомъ жидовскимъ и самарискимъ, токмо вѣ. апль, іако ж[е] Лоука еулистъ пишетъ.

Выс[ть] же по оубѣеніи прѣвомѣника Стефана, по 5. лѣтѣхъ Хѣа възнесеніа, и мѣхъ ж[е] брата Гнѣа Іакова ѿ всемъ прѣваго, сѣщаго [ради] в немъ бл҃госудства, и кромѣ того не творашъ ничто ж[е]. жены ж[е] многи вѣхъ ѿ странъ богатыхъ съ Бѣцею: ѿви же ѿ недѣла свобождени были, или ж[е] ѿ дѣховъ нечистыхъ, и ни же вѣрною к ней прійдоша, ихъ жена Павлова. и то слово вѣрно и по политѣ Оивейскій сказветъ, и. и 5. лѣтъ всего житіа ежъ. нѣ пронареченный Андрей иже ѿ Іерлима еипѣ Критскій ѿ преданіи глѣа въ главокъ старостъ сѣшедшъ и. ради лѣтъ главока старостъ вѣсть, сѣща же тогда старости [в рѣв. радости] никто ж[е] списа ѿ ней.

Пач[е] же въ вѣкмена тѣа вывающъ въ Іерлимѣ пѣкнѣ, и ж[е] по 1. лѣтѣхъ по Хѣвъ възнесеніи, прѣжде пришествіа въ Іерлимѣ римскимъ воемъ апли въси въ Хѣа вѣровавшеи сѣшедше ѿ Іерлима по повеленію аггловъ и выидоша въ градъ прѣскій именемъ Пеласъ, сице зовомъ ѿ оуспеніи. Диѣнисіа Арѣпагитскій глѣтъ вывѣ оу нежъ съ Тимодемъ и съ прочими. сѣи жъ Диѣнисій и Тимодей оубѣици вывше Павла апла. Павелъ же по 5. лѣтѣхъ и 5. мѣцѣхъ по Хѣвъ възнесеніи крѣти са и по 7. лѣтѣхъ начатъ [проповѣдати]. Диѣнисій глѣтъ же, бл҃женный Павелъ по дѣ. лѣтѣхъ възыйде въ Іерлимъ по проивленію, іако ж[е] выти въскѣмъ лѣтомъ вѣ. сѣе ѿкровеніе ѿвѣртохомъ в нѣкоторыхъ поминанихъ, іако ѿ Едеса въсхищень выс[ть] Павелъ апль оуспеніа ради стѣла Бѣа. и глѣанное имъ къ Кориндомъ, іако іави са воле ф. свѣтъ брати Хѣа единач[е] по възкрѣніи: на оуспеніе сѣмоу выстъ стѣла Бѣа.

Мнихъ нѣкто прѣзвитеръ довродѣтеленъ и вѣкозникъ дѣломъ и словомъ вѣтѣвныа погна сказаше глѣа, іако превывающъ ми в си хъ въ єдинѣ ноцѣ прѣдета мѣи нѣкто глѣай, іако апль Павелъ ѿ Едеса въсхищень высть на ѿблацѣхъ на оуспеніе стѣла Бѣа. и възыйде до третіаго поаса свѣздѣнаго и оузрѣ іаже ѿвонѣ подъ ѿкѣана и самого раа. и слыша глѣи неизреченыа и пѣкнѣ

и аѳгльское и аплъское. нѣции же гла, іако елико ѿ аплъ вышла въ Іерлѣмѣ, вси на ѿбѣлацѣху прійдошѣ. нѣ Диѡнісій Ареѡпагитскій вышѣ тѣ се[м] не гѣтъ, паче же нѣкоѣмѣ смотренію прежде исхода еѣ съврашѣ сѣ. и никто ж[е] оубо къ ѿ аплъ представи сѣ до оуспеніа, токмо Іаковъ Зеведеѡв, брат Іѡанов, еѣ ж[е] оуби Ірод Аѳрипа, и ещѣ живѣ сѣи чрѣкѣми сѣдѣнь выс[тъ]. препѣтаа жѣ и прѣно дѣла и всенепорочнаа Бѣца прѣжде еѣ. дѣи прѣрѣсткова ѿ ѿшествіи своем. прежде трѣх дѣи аѳгагль Гавриѣль представѣ къзѣкети еѣ еже ѿ ѿшествіа пришествіе Гѣе. и пославѣши призва всѣа аплъ, ѿни ж[е] прійдоша к ней оубѣдавши Дѡухом стѣым преставленіе еѣ. и инѣи мнѡзи прійдоша к ней, прійдоша и жены: Мрѣа Магдалыни и дѣцери Іѡсифовы и инѣи мнѡгы в родѣ еѣ бывающей. и мнѡгы словеса ѣзложила, тайны страшныа, іаж[е] влагажци въ срдѣце свое хранаще: и цѣлованіе аѳгла и при виденію еѣ и прѣжнеѣ іавленіе, еже прежде видѣла мѣлци сѣ къ цркви, іако ж[е] и къ аплъскѣх посланіаху сказѣет, и закѣт твораѣ, іако ж[е] вѣщаѣт аплъ Варѣоломей, каше ж[е] ѿврѣченна прѣкаго ради къздръжаніа. и егда прійде час еѣ, всѣм іави себе Хѣ ѿ слова и ѿ просіаніа и еж[е] ѿ нем свѣта. и къси падоша на земли и вышла іако мрѣтѣи. реч[е] Іѣ: „мир вам“. [ѿ]ни же ничто же рѣша ѿ радости оустрашнѣшей сѣ, пѣніе ж[е] слыша аѳгльское невидимо. апли ж[е] стоахѣ оубнѣше, чудеса дѣлаши сѣ. тако къспѣша и апли, іако ѿком сладким разѣрѣше оуста своа прѣдас[тъ] дѣх[ъ] [своей Сѣоу] своѣмоу и Бѣоу нашемоу, соущей лѣт ѡ. и ѣ. и пакы аѳглы къспѣше ѿидоша съ Гдѣмъ на нѣса, стѣи же апли и іако ж[е] Ареѡпагитскій Диѡнісій гѣтъ. всѣа пѣс[нь] каждо ихъ къспѣшѣ, а не в коупѣ вси, понеж[е] Срофѡвѣс пѣнію вси подившѣ с[ѣ]. и по ѿпѣкѣи оустронѣше тѣа и положнѣше тѣло еѣ въ грѡв къ Геѣфиманин, по малѣ всѣм сѣцим и зрацим им ещѣ, въсѣхити сѣ стѡе еѣ и нескѣрѣное и всенепорочное тѣло ѿ ѡчию ихъ. егда же вѣтѣвнѣи съсѣд неѣкѣрнаго въсѣхнѣника дрѣзѡс[тъ] еѣ ѿпасти с[ѣ] творит, хвалѣше вѣтѣвнѣи апли тако прославѣшаго Бѣа и почтивѣшаго жѣ, ідошѣ къждо въ своѣ сѣ. чтѣт же сѣ лѣта еѣ сице: седми лѣт принесѡста еѣ рѡдителѣ еѣ въ Іерлѣмѣ, сътвори же къ цркви Гѣи полседма лѣта, и в домѣ ѿврѣчѣника Іѡсифа С. мѣцей, ідеже въсемирнѣю бѣви сѣ радостію, и въ еѣ. лѣто рѡди Гѣ, съ сѣомѣ же своим и Гдѣмъ нашим Іѣ Хѡмъ сътвори ѣ. и ѣ. и ж[е] вываѡт ісчитаѣми, м. и ѣ. дѣи по сѣюнемъ къзнесеніи на нѣса в домѣ Іѡана Бѣослова, и прѣвыс[тъ] оубѣ

него съ прочими а́плы лѣт кд̄., всѣхъ же лѣтъ быкѣши ей седмь десѣтъ и ѣ.

По оуспеніи ж[ε] стѣла Бѣца вси а́плы разкѣдоша с[а]. Іванъ иде въ Єфес. Матрѣи же глѣтъ євѣлист, іако до пакненія Ієрлімова никто ж[ε] ѿ а́пль далеч[ε] ѿиде. и єже ѿ нем євѣлие по л. лѣтъ списано повеленіемъ Іакова брата Гѣа, єже кѣ жив по възнесеніи же Гѣи, іако глѣтъ, лѣтъ кѣ. сей же Іаковъ раздѣли имъ страны и посла къждо ихъ и повелѣваше имъ, іако подобаше оучити и присылати по всѣмъ лѣтамъ къ нему. ѿни ж[ε] іако оучѣнци Хѣи повелѣвающа послушають. и влѣкъ всѣмъ глѣкъ сътвориши прѣнѣтніи и прѣхвалѣни а́плы, да єдиногласствоужѣтъ къ всѣхъ проповѣдаа Хѣ Бѣа нашего, ємоу ж[ε] слава, чѣтъ и дрѣжава.

Автор отсеї компіляціі хибно названий у титулі сеї статіє Епіфаніємъ Кипрськимъ. Інші копії називають його Епіфаніємъ монахомъ, ще нивші додають, „монахъ Каллістратового монастиря в Константинуполі“. З того, що в своїй компіляціі він називає своїх попередників, що описували житє і смерть Богородиці, а власне (псевдо-) Івана Богослова (апокріфъ написаний у V в.), Івана Солунського, (переробка попереднього, десь із VII в.) і Андрея Критського (ум. 720 р.), догадують ся, що він жив десь у IX в. Його претензія на критицизмъ супроти давнїйшихъ писателїв не виправдує ся змістомъ його писаня, наскрізь некритичного, не вважаючи на пробу установа хронологіі подій, і наскрізь непоетичного та низько-матеріалістичного (порівняй його пильне слїдженє генеалогічнихъ звязківъ і маєтковихъ відносинъ свѣятихъ осіб!). Та про те його компіляція про житє Богородиці мала у насъ вплив і була основою пізнїйшихъ переробокъ, скорочень та витягівъ (див. прозопографію Богородиці, стор. 150—151 сего тома і дальші статі). В рукописі Віденськїй надв. бібліотеки ч. 9, де знаходить ся Ковельська Палєя, є такожъ копія отсего житня, що має титулъ „Житіє и діаніє прѣтой Дѣкы Мрїи мѣре Гѣ Бѣ Єїса нїего, и сложенє стѣлами оци“. Для вступу ми порівняли обі ті копії. Повнїй текстъ надрукувавъ Порфірєв (op. cit. стор. 295—311), але він такъ відмінний від нашого, що ми тільки декуди могли вжити його до порівняня; надто конець у копії, з якої друкувавъ Порфірєв, а власне оповіданє про успеніє, взятий із Івана Солунського. Ще одич і такожъ значно відмінний церковний текстъ отсего слова поміщено в Макарієвихъ Четь-Минєяхъ, виданихъ Археграфічною Комісією під днемъ 8 вересня. Грецький текстъ опублікувавъ у перве Дресель у збірці творівъ Епіфанія (Eriphanii Monachi opera, cura J. Dressel), а відси передрукувавъ Мінъ (Migne, Patrologiae cursus completus, series graeca, t. CXX, p. 185—216).

Г. Рукописе Якова Казиницького XVIII в. стор. 116—122.

(Оуспеніе П^ртїа славнїа Владѣца нашеа Бѣа ѿ присно Дѣи М^рїа. Совершеніе естѣ всѣхъ нарочити^х празникъ, в онже сказаніе во кратцѣ собранное ѿ вѣодухновенныхъ оучитель, сѣло полезно ѿ тайнѣ лѣт стѣго житїа ѣи). Внгда во приближати сѣ лѣтомъ во ѿкровеніе тайны смотренїа Владѣца сонитїа на землю ѿ изкавленїа рода члвча ѿ насїлїа діавола, Прмдѣрств Бжїа ѿзбра севѣ ѿ всѣхъ родовъ во полатѣ ѿ прѣтол црѣкїи вышю Хрѣвїим ѿ чтѣнїишю Герафїмъ, прѣтсѣю Дѣс Бѣс. Їже ѿ преславныхъ ѿ прѣдныхъ родителей во старости ѿ непаодствїи свшнхъ по ѿвѣщанїю ѿ Бѣа влговѣщенїемъ архлггосвѣкмъ роди сѣ ѿ племени царска. Іованїмъ во (їако же Дамаскїнъ свѣдїтельствуетѣ) вѣ ѿ племени Дѣда црѣа, Янна же ѣго Левїт... [*тутъ бракуе картка рукопису*].. днїи старѣ снї (їако же глѣютѣ) прѣстави сѣ в лѣта Гнѣа вацше ѣ. Всѣхъ же лѣтѣ житїа ѣго выти чѣ. или іако Епифанїи ѿзрече, рї., понеже Бѣкъ не всѣ ѿкрилѣ ѣстѣ лѣта смотренїа своего, иже положи (їако самъ рече) во ѿвласти своей.

Во патнадесятое же лѣто Твверїа кесарѣа, по Явгдстѣкъ перваго, внгда ѿполнїти сѣ Гнїмъ по плоти лѣтомъ тридесатїмъ ѿ начинати сѣ тридесатѣ первомъ, ѿмїтїе первороднаго грѣха крещенїемъ Хрѣкмъ во Йорданстѣкїи рїцѣ ѿ Іованна выст', идѣже прѣсвѣтлоє во Трїци Бѣа явленїе свѣдїтелствока сѣа. По крещенїи же во пѣстїни чѣтиридесатодневное пощенїе, ѿскшнїе тамо ѿ діавола, возвращенїе ко Іованнѣ, егда глѣше Іованнъ: „Се агнїцѣ Бжїї“, собранїе дванадесати свѣчїковъ, первое чѣдодѣїствїе Гдѣне во Кана Галїлеї, ѿдеже званъ вѣи на бракъ со Мрїєю ѿ свѣнками своими, егда вода во вино прѣтвори сѣа, ѿ ѿ сего ѿ ѿна безчисленнаа чѣдодѣїствїа Гдѣна по радѣ, іако же ѿ снхъ всѣхъ чѣтїры влговѣстїа свѣдїтельствуютѣ. Во шемнадѣсатое же лѣто тогожде Твверїа кесарѣа начинающѣ сѣ лѣтѣ деватнадѣсатомъ царства ѣго, в жидовстѣкїи же земли во днїи Йрода Антїпата ѿ влас'тїтелеа сѣдїи Пїлата Понтїйскаго ѿ кесарѣа поставленна, во лѣто дванадѣсатое царства ѣго надъ Іерлїмомъ, іако приснаго дрѣга своего, тогда во ѿ Каїафа не ѿ Іерлїмлянъ, но ѿ нѣкнїхъ внѣшннїхъ властїанн архїерей вив лѣта того, внгда Гдѣ Іс Хс црѣъ слави во лѣтѣ лѣто возроста по плоти своего, начинающѣ сѣ чѣтвертомъ, сїснїе содѣка посредѣ земли волнїи на крѣтѣ рас-

патіем своимъ и смѣтїю своею смерть оумертви и тридневнимъ ѿ запечатлѣнна гроба воскреснїемъ своимъ всемъ мїрѣ живот дарова, и преславнїмъ на нѣса вознесенїемъ со плотїю и плѣнники ѿ оубъ Идовихъ свобожденїи нѣнїи правїи пст' и восходъ всѣмъ показа.

Во время же тогда крѣта возлюбленнаго сѹченика Івана предстояща предастъ Гѣ висай во сна мѣсто мѣри своей, колѣзненно же плачѹщю мѣрь свою ѿдасть во мѣрь возлюбленномъ. и ѿ того часа поат' ю оѹченикъ той во своа си и слыжаше ей даже до оѹспенїа ей. По воскреснїи же своемъ Гѣ и снѣ ѣа перкѣе іави са (вкрѣмо естѣ) мѣри своей, во печали мѣсто радость твора ей, аще и во блговѣстихъ не авѣ ѿ семъ вѣтъ, яко да вкрѣмо паче ѿ инѣхъ свѣдѣтельство воскреснїа вѣдетъ; по семъ же мѣроносїцамъ, Петрѣ іавї са, аплом и многимъ. Предъ всѣми же сими по четирыдесатїхъ днѣхъ воскреснїа своего возведъ ихъ на гора Елеонскю, наказавъ, оѹтвердивъ, инаго оѹтѣшителя послати ѿвѣщавъ и блгословивъ ѣ, зрашимъ имъ самовластно возыйде на нѣо. И в денъ патдесатїи ѿ воскреснїа своего ѿвѣщанїе исполниа, во огненныхъ іазницѣхъ пославъ престїи свой Дхъ собранїимъ тогда и чаюшимъ сѹченикомъ со прѣтою Матерїю его сѣщественно.

По приатїю же Дхѣ стї. апли разѣкаша са по всѣхъ странахъ земля раздѣленно, проповѣдающе еѹліе црѣвїа Бжїа и исцѣлающе недѣги и колѣзни в людехъ. Возлюбленнїи же оѹченикъ Хвѣ Іваннѣ оста во Іерлѣмѣ со Іаковомъ вратомъ Гнїимъ по плоты, ѣго же самъ Гдѣ постави тамъ еппомъ, неѣствнно ѿ слыженїа при прѣткїи Бжїїи Мѣри в домъ своемъ. та во со многими стїми женами тамо превылаючи исцѣленїа множества подаваше.

Во шестое же лѣто Клавдіа кесара, иже царствова четвертїи по Явсетѣ, пишетъ са ѿ оѹчителей церковныхъ, паче же ѿ Евсеїа, яко во времена Клавдіа сего быти оѹспенїю Прѣтїа Бжїа Мѣре во Сїонѣ в домъ Іванна Бгослова во лѣто ѿ рожества по плоти Хвѣ мї. По вознесенїи же сна и Бга ѣа исполнимъ са лѣтомъ патнадесатїмъ, яко всѣхъ лѣтъ житїа ей быти 3г., или яко же Епифанїи стїи и звѣстїе глетъ, кд. лѣтомъ по вознесенїи исполнїти са (исчитаа ж ѿсемъ ѿпасно ѿ лѣтъ восхїщенїа апла Павла ѿвѣломъ ко погребенїю ѣа), и совершїти са тогда всѣмъ лѣтомъ стїго житїа еи ѡв. и повѣтвѣетъ на конци быти црѣва Клавдіа кесара. Стїи же Андрей Критскїи точію во глбочайшей старости оѹспенїю ѣа изрече быти, яко тайнѣ Бжїю

Що всьху' сокровеннѣю назнамена симъ словомъ: „Неиспитанны въ свѣтъ сѣдкы Гнѣа, но паче оутѣны“.

Бгда же блговолѣ Бѣ воспріати мѣрѣ к себѣ, прежде патнадесяти днѣй прѣтѣкѣ Дѣк ѣ Мѣри, молащѣй са ѣй ѣбылно на горѣ Слѣшнѣтѣй, масличнаа дрѣвеса прекланѣхъ са, честь воздающе мѣри Бодѣтелеа. ѡна же приемши вравѣе ѡ аѣгла ѣ возвращши са прорече всѣмъ тогда ѡ ѡшествѣи своемъ ко Гнѣа ѣа. ѣ архѣаѣгъ посланній ѡ Бѣа прежде трѣхъ днѣхъ пакѣ возкѣсти ѣй ѡ пришествіи Гнѣа. Тогда внезапѣ ѡблаки аѣли ѡ конецъ земла восхнѣла мѣнемъ Гнѣмъ во Сѣшнѣ предсташа чѣдно, вси бо во житіи аѣли (развѣ Іакова оубиеннаго) быша, Дѣшнѣй ѣ Іеродѣй стѣли ѣ многи жены спослѣдствовавшиа ѣй, плачѣще са ѡ развѣченіи томъ. Іху' же всѣху' сладкими словесы ѣ блгословеніи, іако мѣи мѣра, оутѣши, наказа ѣ ѡ двою рѣзъ своєю вдовнѣам ѡдати заповѣда, ѣ ѡ всемъ мѣрѣ мѣити са ко Гнѣа своемъ непрестанно ѡвѣща. Внезапѣ же шѣмъ со нѣсе бѣ ѣ свѣтъ паче солнечнаго сѣнѣа во храмнѣкѣ той пришествіемъ Гнѣа ѣа со множествѣи аѣгъ ѡвѣлиста, пѣнѣа ѣ лики слышахъ са. Тогда всѣху' страхъ ѡвѣаъ зрашихъ блѣдѣа своего, ѣ прѣтѣю дѣш мѣре своєю снѣвними рѣками воспріемленѣ паче слова і развѣа, ѣ совоносимѣю со нимъ во славѣ вѣчнѣй.

Аѣли же оужасны негѣкнѣое тѣло ѣа ко погребенію во Гѣшманію весь со пѣнѣи аѣгъскѣи провождахъ. Іадѣже ѣ сѣдѣ вѣжѣй постиже дерзостнѣи рѣцѣ Сурѣнна Ядонѣа ко ѡпроверженію ѡсѣченіемъ, не прикасати са квѣтѣа вѣжественномъ. Но погребеніи же трѣми днѣми аѣгъскѣа гласы ликъ оубѣ грѣва слышаша са. Внегда (по смѣтренію Бѣжѣю) Ѣома аѣлѣ приспѣвѣй тогда вѣше, ѣ по трѣхъ днѣхъ его ради ко поклоненію пакѣ ѡверзѣннѣа грѣва, не ѡвѣрѣте са прѣтѣое тѣло ѣа, точію погрѣбалнаа [пелена]. Іхвалѣ Бѣсъ воздакше вси аѣли вѣкроваша, іако во истиннѣа достождѣно во небеснаа соцарствовати Гнѣа ѣ Бѣсъ своемъ паче ѣстества прѣселеннаа квѣ во безконечнѣа вѣки.

Є се, якъ видимо з текету, компіляція з рѣзнихъ грецькихъ житій Богородиці, головножъ ізъ Епѣфанія і Андреа Крѣтѣького. Изъ нецитованѣхъ у текетѣ жерелъ перше мѣсце займає Слово Івана Солуньського, відки взято лѣгенду про запізнений прихѣдъ ап. Ѣоми на похоронъ Маріі.

Д. Маластивський Пролог XVI в., під днем 15 августа.

(Всечестное и преславное оуспеніе влѣчца и шеа
Бѣа и рѣно Дѣвы Мрѣи).

Неподвижное оумрѣти мирѣ сїсентаиѣи ѓтроковници,
мирскомѣ ж Бѣдѣтею пактію Сирѣ[ш].

Внегда к севѣ Хсѣ Бѣи нѣиѣ прѣят[и] изволи свѣш свою мѣрѣ,
преж[е] ї-х днѣх агглом ѣи ѣже Ѡ земля преставленіе повѣда.
„Время же — реч[е] — вѣспрѣяти мѣрѣ мою к севѣ. да не оубо
о сем матеши сѣ, но сѣ веселіем прѣйми слово, иже кѣ безсмѣр-
тномѣ приходиши животѣ“. Таковое вѣмѣтри оубѣдавши пора-
дова сѣ радостію великою, и оубже любов кѣ Снѣ своего преста-
вленіа на горѣ Ѣлеуискю помлѣти сѣ, сѣ тощаніем во на тѣю
вѣсходит[и] ѡвыкла ваше млѣти сѣ. ижеже нѣкоемѣ преславномѣ
чѣд[ш] прилѣчи сѣ быти, приклонѣши во себе иже кѣ горѣ садѣвіе
кѣ земли, и іако мыслѣниі раки прилежнѣю чѣтѣ влѣдѣи исплѣни-
ша. по млѣтвѣ ж[е] вѣзвращает сѣ кѣ храмнѣи и оубготовлет сѣ
ѡдрѣ и всѣ ѣже кѣ погрѣвѣнію оубгоднаа іавленнаа творит, ѣа
же Ѡ аггла к ней реченѣым, ѣже кѣ нѣснѣым твоѣ преставленіе
и кѣ вѣрѣ іаже к ней реченѣым вданнѣи ѣи чѣти показѣт, ѡнаж
ваше финикова вѣтѣв. сѣзванѣым же жены таковаа слышавше,
слѣзами себе ѡбливаѣхѣ и сѣ жалостію плакаѣхѣ сѣ, ѡблѣче пла-
каниа оуставаше и не ѡбсироти[ти] сѣ молаѣхѣ. всенепорочнаа же
не точію тѣх, но и всего мира посѣщати и покривати и назн-
рати и звѣствоваше. и мнози скрѣби преставиши оубтѣшителѣны-
ми аггла, гла кѣ предстоащимѣ, глаше, вѣсѣдоваше. таж Ѡ
ѡбонѣх своих риз расчинѣвает, іаже оубоным вдовицам по ѣдиной
ризѣ, и кое ти ваѣхѣ ѣи ѡвычнаа знаемыа, и аже кѣ пици ѡнѣх
оубправляющи ваше. таковаа во ѣи вѣсѣдѣющи и расчинающи,
вѣи внезапѣн громѣ нѣждѣнаго шоума, и множество настояннѣи
ѡблаком Ѡ конец мирскѣх Хѣым оубчїкѣм вѣсхїщааемым и вне-
запѣн храмнѣк Бѣомѣтри преставленнѣкм, в них же ваше и Де-
ѡнисте Арѣѡпагит и Еродей кѣпно и Тимодей, бѣомѣрїи стѣае.
и сїи на ѡблѣцѣх предѣташа, и іако оубвѣдѣвшѣ винѣ своего на-
праснаго пришествїа, тогда тако сѣ нею начаша глѣти: „Тебе,
ѡ влѣдѣце, превывающе кѣ мирѣ срѣхом и оубтѣшихом сѣ, но
нѣиѣ ѡ твоѣм преставленїи скрѣвію ѡдрѣжимнѣи ѣсмы и слѣзами
исплѣнающнѣи себе, іако же сама видиши. но понеже сѣвѣтом Сїса
и Бѣа твоѣго прѣходиши кѣ премирным, радуѣм сѣ ѣаже Ѡ та-
ковѣкм рассмотрѣнїи“. сѣа же глѣци и слѣзами себе ѡбливаѣхѣ

испльнѧ[ю]щи. ѡна же к' нимъ: „Ни, дрѡси ѿ оубѣнци Г҃на моего ѿ Б҃га, да не жалос[ть] съдѣловаете мою радос[ть], но мое тѣло ꙗкож само ѡзвѣщавашъ, сътворите на моемъ ѡдрѣ“. симъ оубо испльнѣшимъ самъ достиже блаженный ѿ вѣдоудгодный Павелъ, съсѣдъ избранный, ѡвръ[гъ] ж[е] оубо свѡа многими похвалами похвалаше ю: „Радуй сѧ, гл҃а, животъ моему проповѣданію [и] притча! ѡще бо Х҃а плотію не видѣху, но тебе зра, ѡного мѣхъ видѣти“. та ж[е] съчиняетъ самъ пакы дѣла, ѿ възвѣщаетъ на ѡдрѣ, възвѣщаетъ прѣтое свое тѣло, ꙗкож[е] хощетъ ѿ ѡставленію мира ѿ мирскаго житіѧ, мѣтвы творитъ, блаженіемъ своимъ [въ рец. твоимъ] всяка испльняетъ, ѿ тако въ рѣцѣ Г҃на ѿ Б҃а своѣго дх҃ъ стый испльститъ. ѿ [прежде] всихъ начинаетъ испльню пѣніѧ Петръ. двигоша прочіи ап҃ли ѡдрѣ ѿ ѿни же предидоху съ свѣщами ѿ пѣніи, вѣопрѣтно тѣло въ гробѣ ѡсылающе. тогода ж[е] ѿ ѿгли поюще слышима башъ ѿ гласы премирныхъ чиновъ възвѣху испльнаху. Вои же испльстити князи нѣкихъ ѡ народа набѣстиша, начаша ѡвѣщающе самъ, еже на землю ѡдрѣ предвратити, ѿдеже животноное тѣло лежаше. но сихъ таковое посланиху[хъ] всюду достигшъ, ѡчию ѡсѣпленію всѣхъ ѿ мѣчти. единъ же ѿ нихъ ѡростію оустремивша с[а] ѡбою рѣкамъ лишаемъ, еже сѣенному ѡному ѡдрѣ прикоснѣвшъ самъ, ꙗко висѣти рѣкамъ на ѡдрѣ. ѡнъ же лежаше, ѡкаанное позорище, дондеже вѣровавши ѡ всеа дѣла Петромъ испльненъ бысть. ѿ врачество полдчикъ тако ѡсѣпавши[м] сѣителѣмъ быти всякимъ лицемъ тѣла самъ, ѿ вземъ ѡ рогоза часть ѿ приложъ къ страждѣщимъ, ѿ ѡкіе испльни вѣровавшихъ. ап҃ли же достигоша села Гепсиманіи, положиша къ гробѣ животноное тѣло ѿ г҃. дѣни тамо превѣща послѣдующіе аг҃гелскаго гласа, вывоющимъ непрестанно по вѣтвномъ смотренію. Единомъ оубѣнкѣмъ ѿоставшомъ ѿ не бывшъ на погребеніи животнонаго телеси, къ г҃. дѣнъ жаловаше велики ѿ стѣжаше, зане не сподобити самъ тѣи, его же сподобивша самъ вси ап҃ли. ѿ ѡставшаго ради оубѣнка ѡвръзоша гробѣ, ꙗко ѿ тѣла поклонити самъ мнѣши, ѿ того праздна видѣше ѿ оубѣнши самъ. ризъ ѡвръкше оубѣнши дѣло хотѣшимъ скръбити ѿ преселенію неложное свѣдѣтельство, ѿво ѿ досѣлкѣ въ камени съченый гробѣ видитъ самъ ѿ поклоняетъ самъ, телеси ж[е] тощѣ вывадетъ. съврѣшаетъ же самъ таковыи съборъ въ ѣтнѣмъ ѣ(го)мъ домѣ Блахернѣ, трѣжествемъ вывадетъ въ всякихъ мѣстѣхъ ѿ по стѣхъ цр҃квахъ. ѣмъ ж[е] мѣтвами Бѣ помѣлши насъ.

Отея проложна статья е в головному скороченемъ Слова Івана Солуньскаго. Повного текету сего апокріфа ми не нашли в до-

ступних нам рукописах; він надрукований А. Поповим (Чтенія въ Обществѣ исторіи и древностей, 1880 г. і окремо А. Поповъ, Библиографическіе матеріали II—VII. Москва 1880, стор. 40—65) і Порфіревим (ор. cit. 281—295).

Е. Староміське учительне євангеліє XVII в.
стор. 198—200.

(І єще повѣм вам ѡ том в ѿбо вѣзятю Бѣа). Престѣкѣ и славноѣ Бѣи и всегда дѣк Мрїи ведле ѡбѣчаю на гробъ Гѣ нашего ходяще кадити и поклоняюще колѣнкѣ, просаще рожденнаго и з неѣ Хѣ Бѣ нашего, аж вы к нему шл. видяще Жидове, иж на гробъ ходит, прїидоша до капанов црковныхъ глше, ѿко на всяк днѣ Мрїа ходит на гробъ. призвали архїереѣ и поставили стражу, авѣ не дали никому молити на стѣом гробѣ Гнї. Прѣтаѣ приходила невидимо молити, жаден з нух не видѣв ѣѣ. Вѣ єдинѣ днѣ на стѣю парасковѣж пришла на гробъ стѣа Мрїа и мѣгвѣ твораше, архлггѣ Гаврїил съшедъ къ неи рекъ: „Радуй са рождыша Хѣ Бѣ нашего! мѣтва твоѣа вѣзышла на ѿбо и прїемна є Бмѣ. Днѣ ведле прозѣвы твоѣѣа зоставиши тотъ свѣт, в ѿбо къ твоѣому Снѣу на живот и на покои вѣчныи ѡидѣши“. Оѣсмышавши стѣ Мрїа ѡ аггѣ Гаврїїла вернѣла са назадъ къ Вифлѣм, имаще з сокою три дѣвы, которїи слоужили єй. Рекла къ дѣвамъ: „принесѣте ми кадильницѣж, да помолѣ.“ и принесоша и помолїи рекши: „Гнї мон, Ієе Хѣ, изволивыи и з мене родити, великыѣ ради твоѣѣа блгтти, выслухай глас мон и пошли мнѣ Іѡанна, да оѣзрѣвши єго начнѣж вселити и радовати са. И пошли мнѣ стѣѣѣ аплѣ твоѣѣ, и которїи сѣт к тебѣ оуж ѡшли, и которїи сѣт на семъ свѣтѣ, стѣѣѣ твоимъ повеленїемъ. Иѿко нх оѣзрю, блѣваю многое и хвалное и ма твоѣѣ.“

Потомъ пришедъ Іѡанн, Дхѣ стѣѣѣ вѣсхытила ма на ѡблацѣ ѡ Ѣфеса и поставила ма на мѣсци; Симонъ Петръ з Рима, Павелъ ѡ Берїана, Ѣома ѡ Индеѣ вѣнжтрѣнкѣшл, Іаковъ ѡ Ієрлїма, Андрей, Филипъ, Лоука и Симонъ Кананей, Марко ѡ Александрѣѣ, Бардоломенъ ѡ Вифлѣмѣ. Снѣ всн стѣѣѣ аплїи пришли вѣсхыщенїемъ Дхѣ стѣѣѣ, и привед[ѣ] нхъ до Вифлѣмѣ на мѣсцѣ, иже лежалаше мѣти Гнѣѣ. Стѣѣѣ Дхѣ къ аплѣомъ и къ мѣтри Гнїи рекъ: „снѣ и гѣмонъ посла тысѣщѣника на васъ, Жидѣомъ вѣставшимъ на васъ. Идѣте оѣво з Вифлѣмѣ, не оѣбойте, се на ѡблацѣ про-

вождѣ васъ въ Іерѣлимъ, моць Оца ѿ Она съ мною ѿ зъ ва-
ми ѿ“.

Въстакше апѣли, носѣще ложе ѿ ѿдрѣ вѣдѣща Бѣа ѿзышли
ѿзъ домоу ѿ стромленіе оуѣчиниша въ Іерѣлимъ на ѿбѣлацѣхъ въсхы-
чени. ѿвѣрктохомъ сѣмъ въ Іерѣлимѣ въ домоу Бѣы. ѿ ставше пат-
дѣи мѣтвѣ оуѣчинихомъ не почиваѣще. ѿ вѣсмъ мѣтвѣ творѣщимъ
ѿвилло сѣмъ мнѣшество безъ числа аггѣль зъ нимъ, свѣтло знаменіе
предѣходо на стѣоужъ Дѣоу пришествѣемъ ѣдинороднаго Она.
ѿ възгласивъ къ матери рекъ ей Гѣ: „Мрѣ!“ ѿнажъ рекла: „ѿко
възрѣла ѣси на покерѣностъ слоужевѣницѣкъ своѣи, ѿ бѣжатъ мѣ въси
народи“. ѿ рекъ Гѣ апѣломъ: „начнѣте пѣнѣ“. ѿ въси апѣли начаша
пѣти аллѣла. ѿ тогда пресвѣтло сѣмъ лице ѿбѣлача ѣмъ ѿко сѣнце,
а гласъ зъ нѣа рекъ: „бѣвена тѣи межѣ женами ѿ бѣвенѣи ѿвоць
зъ живота твоего!“ ѿ стѣи апѣли лѣзавше ѿ цѣкловакше нѣзѣ ѣмъ,
ѿ стѣе тѣкло ѣмъ възложили на ложе ѿ понесли. апѣли носѣще ложе,
вънезапѣ ѿ невидимо гвалтомъ вѣи. ѿбѣлаковъ свѣтлахъ въсхытѣ-
ши зъ тѣкломъ Бѣжъ ѿ принесоша въ незаходима мѣста, въ рай-
ское мѣшканѣ, до Івраѣма, Ісаѣка ѿ Іакова. въ свѣтломъ жили-
щи цѣтвѣа прѣкываѣше съ Давыдомъ въсѣгда поѣюще аллѣла ѿ хва-
лаще Бѣа въ Трѣци ѣдинаго.

Отее оповѣданѣ е популяроно і скороченою переробкою най-
старшого апокрѣфа, що оповѣдае про успенне Богородицѣ, такъ на-
заного Слова Івана Богослова на успенне. Грецький текстъ сего
апокрѣфа опублікувавъ у перве Тішендорфъ (К. Tischendorf, Apo-
calypses apocryphae, Lipsiae 1866). Найстарший ѿого словянський
перекладъ (відривокъ руської копії зъ XII в.) опублікувавъ Срезнев-
ський разомъ зъ критичнимъ обробленемъ пізнійшого руського тексту
по кількомъ копіямъ (И. И. Срезневскій, Свѣдѣнія ѿ замѣтки
о малоизвѣстныхъ ѿ неизвѣстныхъ памятникахъ. Спб. 1867, N.
XXXVIII, стор. 61—76). Найстарший південно-словянський і най-
старший повний руський текстъ опублікувавъ Поповъ (А. Поповъ,
Библиографическіе матеріали II—VII, стор. 1—39). Текстъ ізъ Соло-
вецького рукопису е такожъ у Порфѣрева (ор. cit. 270—279). В до-
ступнихъ намъ укр.-руськихъ рукописахъ ми не знайшли повного тек-
сту сего апокрѣфа, хоча нема сумнѣву, що вінъ бувъ у насъ звѣсний.

Ж. Унѣварський рукописъ XVIII в. стор. 402—410.

(Казани на Зсъпненіе прѣстѣи Богородица). Тѣке,
Мѣтѣ Хѣа, призиваю, а вѣшихъ мѣтѣй прошѣ ѿ вѣсѣдѣна, ѿкъ

то са преставила Мѣка Хѣа с того дочасного свѣта ко вѣчному житію в небесной ѡкнтели. „Предста црѣца ѡдеснѡ тебе ѡдѣян'на ѡ прѣкрашенна, в ризахъ позлащенна“. Црѣъ Дѣдъ тоѣ написалъ ко пророцѣтвѣ своемъ с ѡслѣмъ мѣдъ.

Коли то, братіе, пришолъ былъ часъ, ижъ то Хѣ Гдѣ хотѣлъ ис того мѣзер'ного свѣта взати мѣксъ свою, пречистѡю гѣжѡ дѣс Бѣс до себѣ в небеснѡю краннѡ, то естѣ до црѣства своего стѡго, и такъ пер'ше трома дни предъ ей смѣртію послалъ до ней Бѣкъ аггла Гавриѣла изъ райскимъ квѣткомъ пал'мовимъ, ави то пречистѡи дѣкъ ѡзнаймилъ днѣ и часъ, ижъ то са маѣт с того дочасного свѣта прѣставити и понти ѡ земля до неба, а же самъ Хѣ по дѣс ей стѣс маѣтъ прійти со аггла многими, со славою великою. Я ей стѣла мѣтъ, прѣстаа Бѣа, такій совѣтъ звичай мѣла, завше каждого днѣа ходила на горѡ Елеѡнскѡю до грѡба Хѣа на мѣтви и тамъ подъ грѡбомъ Хѣимъ мѣла са за всекъ свѣтъ Бѣс нѣсномъ. Единѡго днѣ, коли тамъ пречистаа дѣа на мѣтвѣкъ была и коли са кланала, тогда са изъ нею кланали и дерева садовіе до землѣкъ, которіе тамъ были на той горѣ Елеѡн'ской. Послухай же, православніи а побожніи члѣвче, а то видишъ, же са дерева кланали, же не маѡтъ чѣства жадного к совѣтъ, а кланали са Бѣс нѣсномъ, а ми не хочѣмъ са нѣкъ мѣты Гдѣс Бѣс, нѣкъ кланати и жадной рѣчи доброй не хочѣмъ счинити Бѣс сотворителѣви своемъ, що сотворилъ насъ не ажъ дерева, але по ѡбразѡ своемъ и по подобію, и давъ оѣ насъ дѣс развѣмнѡю. але са грѣшніи люде валаѡтъ са с грѣхѡхъ свойхъ, ако свинѣа с волотѣкъ лежитъ, ако каменъ тажкѣи не хочѣтъ са двигнѣти до црѣкви вѣжѡи на хвалѡ божію и на молитвѡ поити за свои грѣхи тажкѣи.

Тѣтъ, коли са пречистаа дѣа Бѣа мѣла Бѣс, тамъ загрѣмѣлъ громъ такъ моцно, ижъ са гора таѡта затрѣсла са ѡи дерева садовіе, которіе тамъ на той горѣкъ были. Я потомъ са показала яснѡстѣкъ варзо свѣтлаа, и тѡ пришолъ з нека посланицъ вѣжѣи до прѣстоѣ дѣкъ [sic!], то естѣ стѣый архаггелъ Гавриѣлъ, и принѣсъ ей рожѣкъ, то естѣ квѣтокъ алѣко гроно райское на стѣхѡс и на знакъ пананскаго ей звѣтаз'ства. Я ставши передъ пречистѡю дѣс архаггелъ ѡи реклъ к ней: „ѡбравѡваннаа мѣко Бѣла, Гдѣ с токою! а то Бѣкъ нѣкъ а Бѣкъ твоѣи посла ма до тебе, ави ми ти ѡзнаймилъ, же то третѡго днѣа маѣшъ понти с того ѡбладѣного свѣта до небесаго меш'кана. ѡи маѣтъ самъ Хѣ прійти, Бѣкъ твоѣи, по твою стѣс дѣс. а то ти прислалъ знакъ, райскѣи квѣтъкѣ. бо ако тотъ квѣтъ нѣгдѣи не зованѣтъ, такъ и ти, црѣце

ниѣ, нѣгди не свѣнешъ оу црѣтвѣ нѣсном ѿс Хрѣтом снѣм твоим, и многѣи того свѣкта народи и азѣки вѣдѣтъ тебѣ величати и вихвалати“. То почвѣши прѣстаѣ Дѣа Бѣа поклонила сѣ аѣглѣ и напоуныла сѣ великои радости и похвалила Гдѣа Бѣа ѿ всей дѣшѣ своей. Я потом ѿишол ѿ нея аѣглѣ Гдѣнѣ, а прѣстаѣ Бѣа мѣти Хѣа пешла из гори Елевнскои до домѣ своего из великою потѣхою и радостію. Я коли войшла в дом свой и оунесла тотѣ райскію квѣткѣ, тогда сѣ свѣсѣ дом затрасѣ сѣ, каманица и мѣри ѿ моци твои квѣтѣки из самого фсдаментѣ, ѿ дерева садовіе всѣ моуно зашѣмѣли яко гром и до землѣ сѣ нахилили до пол години, познали, же то естѣ квѣтѣкѣ райскій из садѣ вѣжого, и почестѣ и хвалѣ емѣ ѿдавали. Потом пречистаѣ Дѣа почала готовати совѣкѣ ко погребѣ, що належало, свѣчокѣ сама насѣкала. Дочекавѣши третего днѣ, ждала ѿвѣтѣнныци Еѣа своего наймилѣшаго, тирѣваючи на молитвахѣ. Я коли пришовѣкѣ третій днѣ, которого то мала южѣ поити с того свѣкта на небо, варѣзо была весела, созѣвала до себе родичовѣ своихѣ и свѣсѣдѣ, почала оуукрашати сама дом свои и постѣлкѣ свою, созѣвала до себе оувогихѣ, сиротѣ, оудовицѣ, готѣетѣ сама вшитко, що потреба было на погребѣ. Сѣквѣши на постели почнет вшитким повѣдати авно, иж то маѣтѣ поити на ѿнѣй свѣктѣ, же то маѣтѣ поити дѣшѣ ей сам Хѣ, снѣ еѣ наймилѣшій. Почвѣши то приатеѣкѣ, свѣсѣдѣ, сыроти, сдовицѣ напоуныли сѣ жалости и станѣтъ рекне плакати, со слезами к ней говорити рекѣчи: „ѿ наша великаѣ господарине, мѣтко Хѣа, комѣжѣ ти нас порѣчѣешѣ? Потѣхо ниѣ ѿ застѣпѣнныце ниѣ, хтож нас потѣшит и вѣдет нас ратовати и спомогати? горе нам вѣдным!“ Станет к ним прѣстаѣ Дѣа говорити и розмовѣлати лагодными словами, же то и по смѣрти ѿвѣкѣдет сѣ ихѣ назирати и ратовати во всякихѣ пригодахѣ и потребахѣ. и такѣ ихѣ розмовѣлала и оутѣшала, и переставали плакати. Потом двом варѣзо свѣгим сдовицам дала по шатѣкѣ своихѣ любихѣ шат, ави то ей поминали, и много з ними розмаито розмовѣлала и напоминала, ави по неи не плакали. Я по той вѣсѣдѣкѣ пришол южѣ вилѣ часѣ, же маѣкѣ Хѣ прійти по стѣвю Дѣѣ и по дѣшѣ ей. Там сѣ сталѣ гром великій и шѣмѣна и мно[го] шѣлаковѣ: аво там принесены были з далекихѣ сторонѣ аѣловѣ Хѣыхѣ на погребѣ Мѣки кожен, принесла ихѣ та[м] сила кожіѣ по воздѣхѣ во ѿкомгнѣню. Гдѣ тиж вили перѣкѣсѣнныци Диѿні[сі]и Яреѿпагит вѣсѣловѣ и Ередѣй, в кѣпѣкѣ и Тимодеѣ; былѣ там Іак[ов]ѣкѣ братѣ вѣжій, перѣвій еѣпѣкѣ Іерѣлимскій. плакали жалосне. Петрѣ станет мовити: „ѿ прѣнаѣстѣкѣша гѣже, чомѣ нас

лишаешъ сиротами? зоставляешъ нас межи тими невѣрными
 Жидами, іако ѡвца меже вовками?" Потом Павелъ аплъ при-
 правши ко ногам мѣре Бжон станет со слезами горѣко плакати
 и говорити: „ѡ мѣти Хѣ Бга ѣ оучителя моего, мои проповѣди
 помощницы ѣ оутѣхо нѣша великаѣ, мы тебе маемъ помощницѣ,
 по Бозѣ заступницѣ на землі, а ты нас лишаешъ сиротѣ.“
 Ѣ шитки апла плакали со слезами. Тѣтъ еи сѣла мѣтъ станет
 говорити к нимъ: „ѡ дрѣзи Сна моего ѣ Бга, не ѡвертайте
 мои радости ко печалѣ! Але прошѣ вас, погрѣкѣте тѣло мое
 и ѡдайте ми послѣгѣ на сѣи часѣ, если то вас Бгѣ зовралѣ на
 мой погребѣ. Блгодарю тѣ, Гди, же то послалѣ еси з далекихъ
 краевъ слѣгѣ своихъ мѣ на послѣгѣ погрѣкѣтелнѣ!“ Потом еи
 сѣла мѣтъ оукрашает свое прѣчѣе тѣло ако сама хоцет, станет
 мѣтви творити за кѣеѣ свѣтъ и за люди и за родичѣ свои,
 такѣ теж за своѣе сиротѣ. Потом стал сѣ великій шѣмъ и громъ
 ѣ ѡканста свѣтъ, наполни сѣ дом асности великон и некимов-
 нон и запахѣ слѣчныхъ: тѣтъ пришовѣ его сѣла мѣтъ со мно-
 жѣством аггѣ, воинѣ нѣсныхъ. Оувѣдѣвши то прѣстѣла дѣла Бо-
 городица Іѣ Хѣ сна своего станетѣ говорити: „Готово сѣдце
 мое, Бжѣ, готово сѣдце!“ Зновѣ рече: „Божажда дѣла моѣ ко
 Бгѣ крѣпѣкомѣ и живомѣ“. Зновѣ рече: „ѡ Снѣ мой ѣ Бжѣ мой,
 подай ми свою сѣдѣю рѣкѣ правѣ, нехай еѣ цѣлаю! Я ты, Петре,
 начинай пѣсны погребнѣи. Бо Гепсиманѣи сѣлѣ погрѣкѣте тѣло
 мое, и ты, Снѣ мой и Бжѣ мой, прѣйми дѣхъ мой!“ Потом легла
 на постѣли свои, которѣю то сама совѣк ѡкрасила, и тѣ Хѣ по-
 дѣла рѣкѣ сѣдѣю свою, абы цѣловала. Ѣ коли цѣловала рѣкѣ Хѣѣ,
 рече: „ѡ Снѣ и Бжѣ мой, в рѣцѣ твоѣи предаю дѣхъ мой!“ К той
 час дѣла еѣ сѣла вскочила к рѣкѣ Хѣ Бга, и принавши Хѣ дѣѣ
 мѣтки своей, чѣтно попроважено к неко с пѣснами сѣхъ ликѣвъ
 аггѣлихъ. Я тѣло еи прѣчѣстоѣ зостало мертво на постѣли и па-
 хнѣчеѣ ако арамати и сладко. Потом Петрѣ сѣхъ со сѣеныками
 и апстолами стали начинати пѣсны погребнѣи по ѡбичаю, взѣв-
 ши тѣло Прѣчѣстоѣ попровѣдали до грѣвѣ; ѣнѣшѣи несли тѣло,
 а ѣнѣшѣи ѣшли со свѣрами спѣваючи пѣсны. Тогда спѣвали
 ѣ аггѣлы сѣхъ на воздѣвѣ, чѣли то там шитки люди, котрѣе на
 погрѣкѣ вѣли. Знаѣ то ѣ каждѣй доверѣ, же то единѣ аггѣловѣ
 войска попровѣдали дѣѣ со Христом к неко, а дрѣгѣе аггѣловѣ
 войска зостали при тѣлѣ мѣтки Хѣон при погрѣкѣ еи славноѣ.

Там тежѣ цю счинивши проклатѣе Жидѣѣ? Зненавидѣли
 зобравши сѣ ѣ громадѣ, почали сѣ радити, акѣи бы то глѣмѣ
 мали вчинити над тѣлом прѣстѣон Бѣи. Тѣди там ѡбывралѣ

са з межи ныхъ единъ Жидъ на има Іѡфоніа слав'ніи: прие'к'ши хот'к'ахъ стр'стити з носилъ т'кло м'тки Б'жїи ѿ кал'ж'а и хот'к'вши тимъ см'к'хъ ѿчинити. Ано, щожъ тамъ са стало? С'тїи Мухамилъ коєвода небесній невидимо ем' мечемъ р'ски ѡтав'к', и прик'п'кли к носиламъ, а Жидъ зоставъ с кик'тами. и з коле-стїю великою кричачи голосомъ великимъ со слезами почалъ мо-вити: „ѡ пр'стѣа д'во Б'городице, в'кр'сю, же естєс ти прав'ди-ваа м'тка Б'жаа и правдивїи С'н' твої ест' а Б'гъ нїшъ, кото-рого ти плотїю породила намъ, але ми, м'тко Х'ѣа, слов'кр'ніи Жидове, що не хочемъ ем' в'крити. Але ти, м'тко Х'ѣа, змил'б'ї са надо мною в'ѣднимъ! если ми мой ѡкланнїи р'ски ѡс'ц'клишъ, своего ворога, которїе тоб'к' х'т'кли гл'б'мъ ѿчинити, то а са ѡкр'стїс' зо вс'к'мъ домомъ моймъ и в'кр'сю Х'с' С'н'с Б'ж'омъ и то-б'к', м'тко Б'жаа, и поклан'ю са Ѡц'с' и С'н'с' и с'гомъ Д'х'с', Троици єдинос'щ'н'кїи и неразд'к'лної“. Т'в'т'к' ап'лы и вс'е совор'к' стали с т'кломъ м'тки Б'ж'ои ѡ казали прїст'внїти том' зрадци пр'стѣи Б'цїи до т'кла, гд' его ѡ[та]тїе р'ски вис'кли на носилахъ, и казали ем' кик'т'к' его прїст'внїти до р'к'к'. Жидъ тотъ при-пав'ши со слезами ставъ ц'кловати носила ѡнїе, на которїхъ ле-жало т'кло пр'ч'тѣи Б'цїи, и почалъ са молити просачи єи с'тѣи м'л'ти ѡ помоч'к'. Скоро прїст'внїк' кик'т'к' свои до р'к'к', тамъ са заразъ его р'ски ѡс'ц'клили. И в'нетъ ѡнїи Жидъ закричалъ ве-ликимъ голосомъ: „великїи ест' Б'гъ х'ристианскїи и заправ'ди то ест' м'тка его!“ И рекъ: „В'кр'сю Х'с' С'н'с Б'ж'їю и м'три его, пр'ст'внїи Б'цїи, а свою зл'ю в'кр'с' на в'кки проклан'ю“. И ѡкр'стїа са заразъ тамъ со в'шнїткимъ домомъ, само-єї, ѡ нареченно ѡма ем' кїло Іѡан'к'. И то вид'к'вши Жидове ѡв'к'рило ихъ ко Х'а ї., Т'в'рков'к' ѡ., Татаров'к' ѡ., Ярапов'к' ѡ., Ін'дианов'к' ѡ. Тамъ ѿ той часъ сл'к'пїи прозирали, в'к'сноватїи са ѡчищали, многїе не-мощнїе здорокими ставали при погр'єв'к' м'тки Б'ж'ои.

И потомъ ѡгер'н'с'к' великїи ѡволокоъ аснїи [кїнц'а нема].

І отее казанє є популярною переробкою Слова Івана Бого- слова на успєнїє Богородицї, хоча, якъ бачимо, угр'оруськїи попу- лярїзаторъ поводивъ ся з церковнимъ текєтомъ досить свобідно, однї деталї пропуская, иньшї, а особливо розмови, розводивъ ширше.

Доповнення і поправки.

До розділу I.

И. Крехівський рукопис XVII в. стор. 427—435 pass.

[Гермес Трісмегіст і Пітагор]. [Юліян Апостата, прибувши до Антиохії, переслідує християн. До него приводять святих Євгенія; Юліян одает ся з ним у розмову, закидаючи, що Христос не є вічний, бо родив ся за кесаря Августа. Євгеній відповідає, що родив ся як чоловік, але як Бог був завжди]. Преступникъ ж[є] мнѣвъ ненаказаннѣ быти нѣкоёмѣ Хѣж мѣнкѣ, ёллинскыѣ мдрѣти непричастноу, рѣгаѣ реч[є] к нему: „тѣм же, ѡ ѡкаанне, Хс твоѣ оубо двожды родил са ёсть, ѣ ѡ сем хвалиши са? соуть ѣ въ ёллинѣхъ моужіе мдрѣишіѣ, не точио дваци рожшеё са, но и трижды. Ёрми во Тревеликыѣ нарицаёмый третицею прїде въ миръ себе показѣѣ, іакъ ж[є] сѣнныѣ ёго ѣ чудныѣ книги сказоуѣтъ, ѣ сего ради тревеликѣ ѣменѣёмъ ё. по доврѣ же ѣ Пидагорѣ, ѣже того послѣднѣишіѣ, ѣ тѣ третицею прїде въ житіе: прѣкѣ оубо Ёгѣптенинѣ вывѣ Навкларѣ, потѣм же Ёвфорвѣс, ѣже ѡ Омира въспоманстыѣ, послѣ же Пидагорѣ Мнисархѣс сѣѣ Симнианинѣ“.

[Євгеній відповідає, що Ісусів приход вїщували пророки „ѣ Євганиннї писмѣна“ і його наука здобула собі есь свѣт та творила чуда, зоча апостоли були прости і неписьменї]. „ѣ ѣх же ты, хѣдобѣмный црю, приведе рѣгаѣ са Хѣс рѣтвоу, моужа мдрѣ же нарицаѣ ѣ бѣсловны, іакъ ж[є] рече ѣнѣ быти сѣѣ блади, чтѣ рожшаѣ са двожды же ѣ трижды ѣ четырижды миръ ползоваша, ѣли часть нѣкоуѣ ѡ мира, мало ѣли менше? Кто ѡ книгѣ Ёрмовѣхъ же ѣ Пифагоровѣхъ мртѣвѣхъ вѣскрѣс, ли прокаженыѣ ѡчисти, ѣли вѣсѣ ѣзгна, ѣх же вы слѣжите? но Ёрми оубо Тревеликѣ ѡ вас нарицаёмый Ёгѣптенинѣ

вѣ члѣкъ, и ѳгипетскими законы вѣспитанъ бывъ, женѣ же по-
 емъ чада роди, ихъ же старейшаго Татъ именовѣтъ, къ нему же
 той вѣсѣдѣтъ и своѣ словеса съчетовѣтъ къ иже Ѡ Ѣпидавра
 Асклипию, предначеншѣмоу къ васъ врачевское хрѣдожество, ёмоу
 же и своѣ вѣсловие и звѣивлѣтъ и моущеи сице: ¹⁾ „Вѣа разжмѣти
 оубо небудовно, сказати же невѣзможно; ёсть бо трисоставенъ,
 несказаненъ, сѣщество и ёстество не имѣщи въ члѣкъхъ оуподо-
 вленїа. а ёже вѣи именѣють члѣци, мнѣг[о]васнѣое и влазнѣое
 сѣвѣкъ привлѣкоша“. и Ѡ Хѣк же пришествїи и той тонко нѣкоѣ
 прѣрчество сказѣтъ, не Ѡ себе, но Ѡ ѳврейскаго вѣсловїа то по-
 черпъ. но что ми гнилыхъ же и смрѣдацихъ Ѣромѣкхъ глѣ, иже
 вами почитѣемыхъ, привѣдити, оубо прежемнога съгнившихъ
 и истаѣвшихъ? ни бо лѣпо ё Ѡ живыхъ вѣпрошати мертвѣа, имѣа
 Ѡ вѣомѣдрѣхъ словесъ истиннѣа сѣвѣдителя, иже Хѣо пришествїе
 и вѣтво провѣзвѣстиша.

„Пифагоръ же иже италїйскїи начальствовавъ ѳрѣси, что
 велѣе и чуднѣ, къ житїи трижды приведенъ бывъ, сѣдѣла?
 развѣкъ іако въ Ѡлимпїи бывъ, іако ж[е] вы глѣте, злато своѣ
 стегно сѣдїамъ показа, и волѣ пожертѣ быти хотѣши и порѣвав-
 шѣ, „мѣжа — реч[е] — мнѣкъ любилъ мало дѣша и мать, и рѣванїемъ
 призываетъ мѣ“ — ѣвѣаннѣый, и ѣрла по высотѣкъ летающа
 ѣвѣаннѣемъ низпадѣти на землю сѣтвори. сїа иже трижды
 родившїи сѣа чудодѣйствова въ Ѡлимпїи бывъ, славонѣество-
 ствїа и мечтѣа сѣа, трѣѣвѣаннѣый, иже четверницею клѣтѣкѣ
 положившїи, и „тоу — глѣа — иствѣчникѣ присно текѣщаго ёства“,
 иже кѣлми ²⁾ чтѣи, ихъ ж[е] ради и погыкѣ съ своими
 дрѣгѣ Ѡ Тарннѣи гонимъ. не хотѣа бо мѣстѣ настѣпити, на
 немъ же кїами сѣкѣни вѣхѣ, тоу съ своими дрѣгѣ оубѣи закла-
 лѣтъ сѣа и врагѣмъ вывѣтъ въ понѣшенїе. Ѣнѣвно ж[е], того
 жена и оубѣица, не хотѣши винѣ и зрѣци, ёго же ради кѣлми не
 іадаъ, іазыкъ и зѣркѣза навѣши и тако погыбѣтъ. снѣа твоихъ
 люкомѣрѣ прѣстованїа, иже двѣци и трижди родившихъ сѣа,
 іако ты вѣтїнствова. ѣна же моѣго Хѣа на сїенїе и вѣзведенїе
 члѣкомѣ родѣ чудодѣйствова. и Пифагорѣ оубо и Ѣрмїи
 члѣчскѣа дѣша въ адово днѣ свѣдѣтъ, прѣѣдѣвеленїа нѣкѣла
 и прѣтѣкѣаниа прѣкѣвѣаще, ѣвогда оубо къ бесловеснѣа животѣ-
 нѣа и свѣри снѣо прѣкѣвѣаще, ѣвогда же въ рыбы и садѣвїа и ина
 нѣкѣла вѣзвѣращенїа и вѣнѣхѣженїа низвлѣаще тѣа и прѣмѣтающе“.

¹⁾ На марї. ивнѣшоу, пїзнїишоу рукою приписано: Ѣрмїно вѣзнѣна Ѡ три-
 собѣствннѣмъ вѣствѣкѣ вѣа вѣанскаго“. ²⁾ Зъ грѣцкаго *κνίμιος* — бїб.

Отсе оповіданє виняте із минейної статі „Память стго ивѣ-
ликомѣнка Артемїа, иж[є] въиинъ свѣтелъ Артемїе житиѣмъ,
посеченъ къзыиде на прескѣтлоую славоу. Ѡ бл“^а. Се житне зна-
ходить ся в рукописній збірці Крехівського манастиря, стор.
392—512. Воно написане Метафрастом, котрий користував ся
старшими істориками і записками зробленими мабуть швидко по
смерти Артемія і тим то дає досить живий образ між иньшим тих
диспут християн з поганськими Греками, які вели ся за часів Юлі-
яна Апостати.

I. Крехівський рукопис XVII в. стор. 463—464.

[Пророцтво Аполлона про Ісуса]. [Св. Артемій, поставлений перед
Юліяном Апостатом, говорить про Ісуса:] „И что оубо снѣ глѡ? Хѣ
свѣше прѣци прокъзвѣстиша, іако же ѿ самъ болѣи въси, ѿ мнѡга
сжѣть тѡго пришествїа свѣдѣтельства ѿ ѡ ѿже вами чѡмоу
вогъ ѿ прорицанїи предгланїа ѿ Сициліа писмена ѿ Брагилїа
Римлянина творенїе, еже въ ѿ чредарьскоѣ именовѣте. ѿ самѣ
ѿже ѡ вас чудимѣи Аполонъ вѣшьевнїи таково нѣкоѣ ѡ Хѣ
възгласи слово. въпрошенъ въкъ ѡ своихъ слоужителей, ѡвѣщаает
сице: „не хоташе последнѣ ма ѿ конечнѣ изгнати злосмертнѣ
моухъ слоужителей ѡ чуднѣишаго вѣа, ѿ дѣханїе, ѿже всѣ ѡкрѣтъ
грѣшдовиднѣ имоуцаго звѣзды, свѣтъ, рѣкы ѿ Тартаръ,
въздоуухъ ѿ водоу ѿ ѡгнь, ѿже ма ѿ не хотѣща дома ѿже здѣ
ѡгонать, моѣмоу тринѡгоу ѿ еше ѡскоудѣтъ ѡтрорѡдица.
ѡвѣ, ѡвѣ, мене, троѣнози, постенете! ѡхѡднѣ Аполонъ, ѡхѡ-
днѣ! ѣлма земленъ ма ноуднѣ нѣннѣ свѣтъ ѿ пострадавнѣи
Бѣ ѣсть, ѿ не вѣтѣво пострада само“.

Уступ виятий із того самого житня, що ѿ попереднїй. Коли
справдї статя, надрукована нами на стор. 2—3, походить від Ки-
рила Єрусалимського, то отея статейка могла бути взята з його
писань, бо хоча Кирил пережив Юліяна Апостату на 23 роки (ум.
386 р.), то житне Артемія писане було далеко пізнійше. В усякім
разі ми не можемо сумнівати ся, що легенда про те, буцім то
грецький Аполлон сам пророкував про прихід Ісуса, була попу-
лярна серед християн уже в половині IV. віку.

К. Йоаннікія Іаліатовського „Неко новое“, к. 1—4.

Чѣда прѣтой Бѣи межи Сувѣклами пророчицами поганскими, которыи предъ зачатіемъ еѣи за вѣгословеніемъ Бѣскимъ знали еѣи ѣи в' книгахъ своихъ ѣи нѣю писали ѣи людемъ проповѣдали ѣи славажи.

Чѣдо первое.

Сувѣкла Персика пророцимъ дѣомъ ѣи Бѣа наполнена, такѣи слова ѣи Прѣтой Дѣк в' своихъ вѣршахъ написала:

Прійдетъ на свѣтъ великій прѣркъ
Зъ нѣныхъ краинъ презъ ѣолокъ,
З' Дѣи са чѣи народитъ,
ѣи насъ з' Бѣомъ погодитъ.

Чѣдо второе.

Сувѣкла Ливика за повѣдкою Дѣа стѣго такъ ѣи Прѣгой Дѣк пророковала:

Ѣто прійдетъ дѣи свѣтлости,
Роспорошитъ всѣ темности,
Котрого часъ вѣчный Панъ
Дла всѣхъ грѣха вѣдетъ посланъ,
Вѣдетъ вѣдлгъ тѣла жити,
Панна егѣ вѣдетъ мѣти,
Накор'митъ пер'сми своимѣи —
Такъ ѣетъ тайнами Бѣскими.

Чѣдо третье.

Сувѣкла Делфика маючи в' совѣ Дѣа стѣго такѣи ѣи Прѣчѣтой Дѣк написала пророцтво:

О члѣвѣче, знай Пана своего!
Прѣркъ прійдетъ дла звавлена твоегѣи.
Тѣи навкою в'весь свѣтъ ѣи свѣтитъ,
Нехай в' памяти каждый хочетъ мѣти.
Бѣскимъ са дѣиствомъ изъ Дѣки народитъ
ѣи своимъ вѣрнымъ сѣдца ѣи холодитъ.

Чѣдо четвертое.

Сувѣкла Химеріа ѣи Дѣа стѣгѣи навченна такѣи ѣи Прѣгой Бѣи слова написала:

Дѣца в' молодомъ вѣкѣи
Вѣдетъ в' чести члѣвѣкѣи.

Мы все введем ей чтить,
Црѣ в' рѣкахъ вѣдетъ мѣти,
Котромъ принесутъ дары
Правоткрные три цари.

ЧѢДО ПЯТОЕ.

Свѣклаа Саміа за справою Дѣа стогw ѡ Прѣтой Дѣк
такъ пророковала :

Ото на свѣт' к' намъ прійдетъ Панъ богатый с' ѣка,
Народитъ сѣ з' оубогой Дѣци, такъ треба.
Звѣрата ѣмъ хвалѣ вѣдѣтъ ѡдавати,
Нѣо, земля, ѣгган вѣдѣтъ визнавати.

ЧѢДО ШЕСТОЕ.

Свѣклаа Ксмеа такое пророцтво мѣла ѡ Прѣтой Дѣк,
даное сокъ ѡ Дѣа стогw :

Южъ мои слова, южъ ѡстатечные,
Правдиве сѣтъ ѣ вѣдѣтъ тежъ вѣчные,
Которыи намъ црѣ знаменѣютъ
Ѣ пристѣ ѣгw на свѣтѣ ѡбѣщѣютъ,
Котрый в' покою вѣдетъ з' нами жити
Ѣ всемъ свѣтѣ мильный маетъ быти.
Прійметъ на себе людское ѡнъ тѣло,
Гдѣ Бѣс тоѣ барзо мило ;
Дѣицѣ ѡзметъ сокъ ѡнъ за Мѣкс,
Ѣбачитъ вѣкѣмъ ѣи в' правымъ статкѣ.
Прійдетъ певне насѣ невѣста годностю,
Покорою и цнотю, цѣдностю ;
Дла тогw зѣавитъ Пана тѣтъ своего
К' чистый животъ свой з' ѣба высокого.

ЧѢДО СЕМОЕ.

Свѣклаа Гел'еспонтика ѡ Прѣтой Дѣк дѣомъ пророцкимъ
такъ написала :

Гдымъ тежъ ѣакѣсь рѣчи розмышлала,
Паниѣ-мъ к' великой чести ѡгладала,
Котраа своего дарѣ такового
Годна з' прѣзрена Пана премѣдрогw.
Такъ оубажитъ Панъ свою слѣжебницѣ,
Жѣ в' ѣи животъ прійдетъ ѣкъ в' ложницѣ,
Ѣ той рожай ѣстѣ барзо знаменитый,
К' Бѣкой справѣ такъ предъ людьми закрытый,

Же великое диво сам покажетъ,
Панна такой речы гды докажетъ.

ЧѢДО БЪСНОЕ.

Свѣтлая Фрѣга презъ навѣс Дѣла стѣговъ пророцкіе вѣрши
такѣи ѡ Престѣи Бѣи зложила:

Видѣла-мъ Пана надъ всѣхъ найкышшога,
На злосливый свѣтъъ карзо гнѣвливого,
Мѣла ѡжъ невожнихъ людей загѣтити, —
Зновѣ братерство зъ ними сѣчетъ мѣти:
Пошлетъ къ Дѣици аггала своего,
Жебы зъ вѣрою принала ѡного.
Предвѣчномѣ естъ Бѣс тое мило,
Если ѡнъ ѡзметъ ѡ Дѣици тѣло;
Тое за своихъ ѡнъ ѡфѣкровати
Млетъ, оупалыхъ людей заховати.

ЧѢДО ДЕВЯТОЕ.

Свѣтлая Европа за спораженіемъ Дѣла Бѣго такое прѣцтво
ѡ Прѣтой Дѣк свѣтѣ ѡбавила:

Прійдетъ на свѣтъъ слово вѣчное,
Вѣрнымъ своимъ пожитичное;
Зъ нѣка естъ ѡ Бѣа посланный
Презъ животъ цнотливѣи Панны;
Горы ѡ великіе валы
Прійдетъ, вѣдетъ тѣтъ часъ немѣлый.

ЧѢДО ДЕСЯТОЕ.

Свѣтлая Тивѣртина Дѣомъ Бѣкимъ наполненіла такѣ
слова ѡ Прѣтой Дѣк Бѣи вѣ вѣршахъ своихъ написала:

Бѣ правдивый далъ мѣк вымовѣ такѣю,
Жемъ ѡбавила свѣтѣ Дѣицѣ дивнѣю,
Котраа вѣ Вифлѣомѣ снѣчка породитъ,
Единакѣ дѣицтѣ ѡнъ тое не зашкѣдитъ.
Стѣла то, годнаа, цѣсливаа Мѣи,
Котерла дастъ томѣ свой покармъ дитѣти.

ЧѢДО ѡДИНАДЦАТОЕ.

Гды погане вѣ Римѣ звѣдовали божицѣ Иѣсѣовѣ богами
своимѣ фалшивомѣ, на той часъ пытали Свѣтлаа Тивѣртинаа,
поки бы таа мѣла божица стѣати? Ѣказала Тивѣртинаа: „Поки
Дѣица снѣ породитъ“. Такъ же самъ ѡ стало. Бо поты Иѣсѣова

вожница стояла, поки Пречѣта Дѣа Хѣ не породила. А скоро оуродила Хѣ, зараз' таж вожница в' Римѣ на землю оупала.

ЧУДО ДВНАДЦАТОЕ.

Гды Октовіанъ цесарь Римскій хотѣлъ звати са Богомь, в' той часъ Евкѣлла Тивертина, пророчица поганская, показала емъ на нѣкѣ Дѣицѣ держачю на рѣкахъ своихъ дитатко, и мовила: „Той ѡтгаръ ёсть Сѣа Бѣго“. Для того Евкѣлла показала Дѣицѣ держачю на рѣкахъ своихъ дитатко, во пророковала ѡ тымъ, же мѣла Пречѣта Дѣа Хѣ породити и ёгѡ на рѣкахъ своихъ держати.

Порівнюючи сей текст із тим польським текстом, що надруковано више (стор. 25—30) бачимо, що Гаятовський по просту перекладав польські вірші, скорочуючи їх значно і пропустивши пророцтва двох остатніх Сибіль, натоміє розділив на три „чуда“ польське оповідане про Сибілю Тибуртину.

Л. Рукоп. Від надв. бібл. 88, к. 49 в. — 50 в.

(О Ёллинскихъ философхъ, понеже и ти про знаменоканіа ради вкры и чѣтаго житіа ихъ коснѡша са итинны ѡ Дѣа стѣго и глѡхѡ вѣдѡща члѣком).

О Фалѣ. Фалъ или Фсидитъ философ, сей вьсть в' црѣтво четвертого црѣа вавилонского Даріа Миданнина, иже ѡ померковеніи снѣца мѡдрствова, сице рече: „Ѣдино трне, а трне Ѣдино, безплотно ѡбразно ёсть Трѣца“.

О Ёрміе. Ёрмін Тревеликн вѣи мѡж хитръ, иже оуразмѣ златю рѣдѡ ископати, и первне нача злато ковати, сице рече: „Заклинаю та нѣко, великаго Бѣа дѣло мѡдрое, заклинаю та гласомъ ѡтчимь, иже провѣща прежде ёгда весь миръ оутверди и Оцъ прогѣла ко единородномъ Словѡ своемъ“. и паки той же рече: „Бѣа размѣкти сѣко не сѡбно, ниже изречи возможно, ёсть во трипостасень Бѣъ, а несказанень, сѡщество же ёго и вѣстество не имѡщи в' чѡлѡвѣцехъ оуподобленіа“.

О Аристотели. Аристотель вьсть к' црѣтво Алезандра црѣа Македонского. Сѣи мѡдрствова ѡ нравехъ члѣскаго вѣстества вѣлгнхъ же и змѡхъ, разсѣждала сѣды тклесныа, прилагаяци са развѡмомъ смысла своего к' добрѣ живѡцимъ к' члѣкомъ, паки ж ко злымъ, но не ёсть бѣгословеннаа вѣрь. почтен ко ёсть само-

властнемъ члвкъ ѿ спасень покланнемъ, ꙗко ѿ разбойникъ при крѣткѣ Гдѣни. Сей философъ рече: „несмынное бѣство бѣжа сѣщества, не ѿмѣши начала, ѿ него же все крѣпкое сѣществит са словомъ“.

О Етисихорѣ. Етисихоръ философъ высть в лѣта Елиакима, ѿже ко Іерлмк. Сей высть ко Еллинкѣхъ писменамъ слагатель, сице рече: „почтемъ Маріамъ, ꙗко добрѣ скрившю таинство вѣка. ѿ нея же хоцеть родити са Бгъ“.

О Фисксдидисѣ. Фисксдидисъ ѿли Филодит, ѿже ѿ Идинокѣски писатель, сице рече: „прежде Бгъ, таже слово, ѿ Дхъ с нимъ“.

О Платонк. Платонъ рече: „Бгъ понеже кѣгъ бѣсть, ѿ благимъ виновен, слымы же никако же“.

О Дионисіи. Сей оубо не философъ, но кѣмиръ, ѿже ѿвѣты дла жерцѣ своемѣ, рече ко Прокс жерцѣ: „ннк ѿат' са ѿ насъ чѣть, ѿже ко ѿ небытиа в' бытие приведшее слово бжїе прїиде новотворѣ всаческаа“.

Отсей текст виявляє не тільки скорочену, але й річево відмінну редакцію від того, який надруковано више на стор. 33—35. Згадана на стор. 35 праця д. Щоголева почала вже друкувати ся в „Извѣстіяхъ“ петерб. Академії Наук, та друк її поки що не дійшов до обговореня отсей статї.

До розділу П.

До тексту Д., стор. 59—65.

Сей текст є в першій часті (до слів „Гди час пришоу рождѣству“ на стор. 63) скороченим перекладом польського тексту Опєця „Żywot Pana у Boga naszego Jezusa Chrystusa“, розділи I—XI; се ѿ пояснює сей незвичайний у наших апокріфічних оповіданях факт, що тут знаходимо деталі взяті з латинського, у нас зрештою незвісного Псевдо-Матвієвого євангелія про молодість Богородиці і Ісуса (поділ часу Богородиці в храмі у нас стор. 61, пор. Ev. Pseudo-Matthäi, VI; сватанє Абїатара і відмова Марїї, тамже VII; нарада і аргументація сьвященників про дївоцтво Марїї, тамже VIII, див. Tischendorf, Evangelia apocrypha, 63—67).

С. Угроруський рукопис із села Літманової, Спізьького комітату, XVIII в., стор. 66—67.

[Із казаня „о жытїи чѣтнаго прѣрка ѿ прѣтчи ѿ крѣтла Гна Іwannа“]. Твѣ предивный прѣркъ ѿ прѣтча, не чекаючи възраста великаго, толко къ трехъ лѣтѣхъ вѣдѣчи, межѣ гадѣнїи лѣсы, дикїи а ѡкрѣтнїи вѣстїи на пѣстелнїи живот оудал са, ѡпѣстивши родичовъ ѿ не чекаючи лѣт' томѣ звичайныхъ. Тамъ зараз покормѣ материн'ского занѣхавши, ѡстрыи животъ провадил. не оучыл са до роскошныхъ ѿ смаковитыхъ потрав, але саранчѣ, то ѣсть ѿлеа лѣсеню ѿ медстковїи корѣночки ко свой час поживалъ, ѡ хлѣбъ нї ѡ вино ни мыслалъ. ѡдѣна ѣго было верѣблюжа сереть, подѣшки ѣго ѡстрѣ камѣна, леже ѣго ѿ комора гадѣла скала, ѡкрѣта ѣго нѣш, товариство ѣго нѣмкий звѣрата. межѣ которыми выжыкши лѣтѣ къ, ѿшолъ нащати люди, проповѣдѣючи ѿмѣ поканїе ѿ црѣвїе Бжїе ѿ ѡповѣдѣючи прихѣд Меѣссїи Хѣ, правдивого Гна Бжїа.

Автор отсего казаня очевидно не знає апокріфічних оповідань про те, що Іван жив у пустинї від 40-вого дня по своїм уродженню. Але з якого жерела він узяв те, що св. Іван сам пішов у пустиню маючи три роки, не вміємо сказати.

Де розділу IV.

До текстів Б, В і Г., стор. 153—157.

Текст Б (стор. 153) і текст В, чудо 2 і 3, текст Г, чудо 5, пор. Галятовский, Небо новое, стор. 18, чудо третє, з покликком на Кассіодора Historia tripartita і на Огородок Радивиловского, казанє 22.

Текст Б, стор. 154, текст В, чудо 5, текст Г, чудо 6 пор. Галятовский, Небо новое, стор. 18—19, чудо четверте, з покликком на ті самі жерела. Місто у Галятовского називаєть ся Сирем, як у нашїм текстї Г, а начальник єгипетський названий Евфродозий.

Текст В, чудо 1, текст Г, чудо 9, пор. Галятовский, Небо новое, стор. 21, чудо 11 з покликком на Іюана Де Картаг[іне], автора незвісного менї.

Текст В, чудо 2 пор. Галятовский, Небо новое, стор. 17, чудо 2, тільки що чудо поміщене не в Гермополї, а в селї Натареї, і де-

рево фігове не кланяєть ся Ісусови, але робить намет, у котрому живе сьв. сімя, не мігши знайти хати в селі. Сю верзію Галятовский узав із Перегринациі князя Радивиля (Illustr. Principis Nicolai Christophori Radzivili... Jerosolymitana Peregrinatio, Antverpiae, 1614); перше виданє вийшло 1602, польський переклад 1607; Вішневский згадує про руський переклад доконаний кимсь незвісним (М. Wiszniewski, Historya literatury polskiej, t. VII, стор. 566 ноти 545 і 546). Зрештою осьме чудо у Галятовского (стор. 20) більше зближене до чуда в нашім тексті, тільки що Гермополь означено ближше як місто, „которое есть в' Евлидѣ“, а як жерело покликано Созомена Історію церковну, книга 15, глава 20. Текст В, чудо 4, текст Г, чудо 8 пор. Галятовский, Небо новое, стор. 19—20, чудо 6 з покликком на Кассіодора і Радивилового.

До тексту В., стор. 154—155.

Подаємо тут повний текст польської апокріфічної пісні, друкованої для люду „за pozwoleniem zwierzchności duchownej“ в Печарах у Горішнім Шлеску, без означеня року, пс. „Pieśń o Najświętszej Pannie Maryi“.

Gdy Najświętsza Panienska po świecie chodziła,
A swojego Synaczka za rączkę wodziła,
Gdy oboje z Józefem tu na świecie żyli,
I co pracę rąk swoich Synaczka żywili.

Byli w mieście Nazaret, tam roboty mało
I nie mieli za co żyć, Dziecię głód cierpiało;
Ludzie z miasta Nazaret tak im doradzili,
Do Jeruzalem miasta by się tam dostali.

Jeruzolima wielka i bogate miasto,
Tambyście mieli życie i roboty nadto,
Ale do tego miasta jest tam bór nie mały,
A na pośrodku mieszka zbójnik tak zuchwały.

A gdy w ten bór przyjdziecie, dwie drogi znajdziecie,
Udajcie się na prawo, bo lewą zbłądzicie;
A gdy prawą pójdziecie, bór będzie zmniejszony,
Bardzo gęsta krzewina ze samej olszyny.

Gdy olszynę miniecie, na baczności miejcie,
Aże jako dom zbójcy daleko ominiecie;

Józef święty strachawszy bardzo był strapiony,
Oglądał się po świecie wnet na wszystkie strony.

Lecz Najświętsza Panienska Józefa cieszyła:
A z czegóżby nas zabił? te słowa mówiła;
Pójdźmy na wolą Boga, darmo tu być mamy,
Gdy roboty i życia żadnego nie mamy.

Tak się na wolą Boga w tę drogę puścili,
Jak do pół boru przyszli, dwie drogi trafili,
Udali się na prawo, gdzie bór był zmniejszony,
Bardzo gęsta krzewina ze samej olszyny.

W tenczas deszcz zaczął padać, bardzo zimno było,
I Dziecię im oziębło, aż im się kwiliło;
Usiedli pod drzewem, Dziecię ogrzewali,
Przytulili do siebie, rączki Mu chuchali.

Tymczasem zbójnik idzie, widzi trzy miesiące,
Wielce się uradował, myślał, iż tysiące;
Przybliżył się do krzaka, usłyszał gadanie,
I bardzo się zatworzył [sic!], dziwował się na nie.

Przyszedł wcale aż do nich, widzi troje ludzi,
Począł z nimi rozmawiać, bo go serce budzi;
Mówi: z kądżeście ludzie i dokąd idziecie?
Czy tu nocować chcecie? wy tu pomarzniecie,
I to wasze Dzieciątko marnie utracicie.

Lecz Najświętsza Panienska w radę z nim się dała,
O swych wielkich przypadkach mu opowiadała;
Mówi: idziem z Nazaret, miasteczka małego,
Bo tam roboty nie ma i życia żadnego.

Ludzie z miasta Nazaret tak nam doradzili,
Do Jerozolimy miasta byśmy się dostali;
Jerozolima wielkie i bogate miasto,
Tam byście mieli życie i roboty nadto.

Ale do tego miasta ma być bór nie mały,
A na pośrodku mieszka zbójnik tak zuchwały;
Tak się przeto bojemy, bardzo frasujemy,
Jedno drogi nie wiemy, zbójcy się bojemy.

Zbójnik im odpowiada; już go nie miniecie,
Aboć ja jest ten to sam, czy mi wierzyć chcecie?

Pójdźcie ze mną na drogę do domu mojego,
A nie bójcie się śmierci przypadku żadnego.

Jak ich wywiódł na drogę, dom im pokazuje,
On chcący iść wartować, przyjść zaś obiecuje;
Jak się z sobą roześli, w dom jego przybyli,
Żonę jego z pokorą o nocleg prosili.

A żona im powiada: nie mogę nocować,
Bo mam męża zbójnika, poszedł w bór wartować,
Jak po borze pochodzi, w koło powartuje,
Do domu zaś powróci, wam też nie daruje.

A oni powiadają, że się z nim trafili,
Gdyby nam tu nie był kazał, tu byśmy nie byli,
Ale na rozkaz jego my tutaj przybyli,
Byśmy nocleg dostali, onego prosili.

Żona zbójcy to słyży, wymawiać przestała,
Kolo pieca ciepłego usiąść im kazała,
Ale oni od strachu grzać się zapomnieli,
I poszli na zapiece, przy kupce stanęli.

A zbójnik wtenczas idzie, ledwo w dom wstępuje,
Pyta się żony swojej: jeżeli kto nocuje?
Nocuje troje ludzi, na zapiecu stoją,
Ale nic nie gadają, bo się bardzo boją.

Zbójnik każe swęj żonie wieszczą gotować,
Dla tych ludzi i pościel wygodną szykować;
Jak wieszczą odbyli, szykują posłanie,
A Pan Jezus zaczyna rzewliwe płkanie.

Lecz Najświętsza Panienska te słowa mówiła:
Może On o to płacze, dawnom Go nie myła;
A zbójniczka to słysząc, szykuje wanienski,
Srebrnej, obmyć Synaczka przeczystej Panienski.

Gdy Najświętsza Panienska te słowa mówiła,
Zbójnickiego w kolebce płakać usłyszała;
Gdy Jezusa skąpała, zbójniczce mówiła:
Żeby też i jej syna w tę kąpiel włożyła.

Żona zbójcy powiada: mój syn jest zwrzodziąły,
Gdyby do wody przyszedł, byłby płacz nie mały;

Lecz Najświętsza Panienska leguchno go wzięła,
W tę kąpiel go włożyła, płacz uspokoiła.

Ledwie w kąpiel włożyła, już jest uzdrowiony,
Od wrzodów i skorupy wcale oczyszczony.
Zbójnik się przypatruje, że skóra świecąca,
Mówi żonie: ta Panna bardzo wszechmogąca!

Mówi: zkadżeście ludzie i jakiego rodzaju?
Iżem was tu w dom dostał, chwała Panu Bogu!
Mówi powtórnie żonie: może to ci ludzie,
Co to pismo k'woli nich w całym świecie idzie?

Nazajutrz rano wstawszy, onych wypytuje:
Co wy za to żądacie? — płacić obiecuje;
Lecz Najświętsza Panienska tak odpowiadała:
Za wieczszą i nocleg, com tu otrzymała.

Zbójnik im odpowiada: nie pyta się o to,
Bo mam dosyć wszystkiego, mam srebro i złoto;
I poszedł po pieniądze, w klin Jój wysypuje,
A jak wam tego braknie, przyjsć im więc kazuje.

I zaraz też ta woda, w której Go kąpała,
Jakoby drogi balsam, wonna maść się stała;
Tedy żona łotrowa mądrze postąpiła,
Do dzbana ją wylała, w ziemię zachowała.

A gdy się rozejść mieli, sobie dziękowali,
Pan Jezus synaczkowi, aż się dziwowali,
Mówiąc: rośnięj braciszku, a jak porośniemy,
To oboje na krzyżu przy kupie pomrzemy.

A rodzice to słysząc, bardzo się strwożyli,
Wszystkie swoje marności zbójstwa położyli;
Jak syna wychowali, wszystko mu oddali,
Żeby sobie szanował, tak mu przykazali.

Gdy już mieli umierać, zejść ze świata tego,
Dali mu napomnienie, by nie krzywdził nikogo,
Lecz on po ich śmierci rozproszył to prędko,
Nie długo mu trwało, utracił to wszystko.

Poszedł do złodziei, tam z nimi targował,
Z jednym go chwycili, z którym on wartował;

Powiesili na krzyżu : trzeciego Jezusa ;
Jednak tego zbrojnika szczęśliwa jest dusza.

A ci jego rodzice mają darowane
Kary za grzechy ich przez to nocowanie ;
A że i syna z grzechu wyswobodził,
Sowiec Jezus za nocleg nagrodił.

Powiadał on w rozdziale : i teraz nagrodi,
Kto takiego nocuje, kto po świetle chodzi.
Zważcie chrześciance, którzy to czynicie,
Jako Bóg dobrotliwy, niebo otrzymacie. Amen.

Зміст отцеї пісні найближчий до тої версії оповідання про спасенного розбійника, яку подаємо далі з угоруського Літманівського рукопису як доповнене до розділу IX, під Т. І там мова тільки про одного розбійника, про вздоровлене розбійницького сина в Ієусовій купелі, є навіть такий деталь, як закопане масти, що зробила ся з тої купелі і оповідано далі історію її відкопаня. Нема сумніву, що обі ті версії, польська віршована і угоруська, черпали з одного жерела. З того самого жерела пішла ще одна польська вірша, також друкована на окремих листках, але тепер недоступна мені, де з розбійника зробив ся „ubogi wieśniaczek“, котрий ночує сьвяту сімю, в ночі видить над сонними сьвітло, а коли рано його хорий син подужав у тій купелі, в котрій купав ся Ієус, батько жалує, що дав тим людям такий убогий нічліг; волів він був з жінкою спати коло порога, „a Najświętza Panienska w łóżku z Panem Bogiem“.

До текстів Ж, З, И, стор. 159—173.

Що євангелиє Θоми було звіне також Білорусам і уживало ся ними до ворожбитських цілей, бачимо з того, що деякі його розділи увійшли в склад ворожбитської книги званої „Загадки царя Давида“, котрої текст, на жаль неповний, опублікував Е. Р. Романов (Бѣлорусскій Сборникъ, вып. V. Витебскъ 1891, стор. 212—223). Ся книжка зложена з виривків ріжного змісту і ріжного походження; одні мають, судячи по мові, безперечно білоруську закраску, але багато є зовсім певно українсько-руських. З огляду на те, що доси при дослідах над Θоминим євангелиєм не звернено уваги на ті виривки, а вони мають у своїм текстї деякі інтересні

відміни і додатки, я передруковую їх тут, подаючи при кождім виривку в скобках главу, з якої він узятий і пропускаючи при вінці неналежні до тексту ворожбитські формулки.

[I]. Пошолъ Іс Хс̄ играти з дитми жидовскими на горѣ И҃годицѣ, и ставши пред ними взалъ паскѣ и поробивъ пташки, и сплеснѣвъ рѣками Іс Хс̄, и полетили пташки. И побегши дѣти жидовскія повели ѿцем своимъ. и радъ бывъ Іс Хс̄ своимъ дѣламъ...

[II]. Обачилъ Іс Хс̄, што Жидове на него лихими словами клеветѣтъ и ледашто говоратъ на Іса Хр̄та. Іс Хс̄ мовит до Жидов: „Дла чого вы на мене клеветете?“ И тако ледво доворожик са и своего дошолъ, и заразъ тей Жидъ здоух.

[VII]. Стый Иосифъ привел Іс Хр̄та до школы писма счнти са, и ѿдавъ в рѣки оучителю, и тотъ оучител писмо вказѣючи Хр̄тѣ вдаривъ Хс̄ по голове. Хс̄ же ѿказавъ оучителю: „дла чого ты мене бѣшь, а самъ того не веддешъ часѣ, же не бѣдѣшь живъ?“ И заразъ падъ на землю и смеръ.

[XII]. Привелъ Иосифъ Іса Хр̄та к майстрѣ оучити са сѣконъ красити. И розказал майстеръ Ісѣ Хр̄тѣ оукрасити сѣкна по розныхъ цвѣтахъ, а самъ на часъ малый ѿшолъ з домѣ. Іс Хс̄ вклатъ во однѣ клад фарѣс чорнѣю. И пришолъ майстеръ, ставъ тѣжити и розгнѣвал са на Ісѣса Хр̄та. И Хс̄ ставши над кладю мовилъ до майстра: „Икого цвѣтѣ хочешъ мити?“ Майстеръ мовилъ до Іса Хр̄та: „Дай мнѣ розныхъ цвѣтовъ“. Іс Хс̄ вымалъ с той кледи и фарѣы чорной на вси розныхъ цвѣты.

До тексту К, стор. 172—173.

Сей текст находить ся і в друкованих Прологах, а в рукописнім Пролозі Новгород-софійськім з XIII в. є ще долучена до него ось яка „прѣ“ між землею і морем: „Тогда прашетъ са земля с моремъ глаголюци: „їеда горши тебе єсмь, вѣзднвлало їестъство, раслакленое и нестоѣщие, горко шюмащие, пагѣбноє, сланое пиво, непотребное житию, нетлачный поуть вѣтремъ и стѣженки, посинѣлоє коурею? сице ли, іако реч[е], чѣстѣнкиши мене, тѣ к тобѣ бы прѣже пришелъ Господь. нынѣ же отъселѣ явлѣють ми са самъ Господь, іако сѣдержации тѣ єсмь, іако во мнѣ испѣсти лоуча вѣжества. или толнцемъ тебе прѣжжиши єсмь, іако мати єсмь всѣмъ человекомъ, а ты прѣсмыкае-

мымъ гадомъ. азъ сватыа Дѣвы іесмы мати, іаже Блѣдѣс про-
заке, ты же лѣкакомъ змию, иже рѣгаєт са животнымъ. азъ
мати іесмы аплъ и прѣркъ и сватымъ моужемъ, ты же дивнимъ
присмыкающимъ іеси мати и двоуплавающихъ тѣлесъ. азъ іесмы
ран плодѣшини, имѣща чвѣтча [sic!] арамафы, ты же вѣтры не-
строєны. аще бы по мнѣ ходилъ, дабыхъ азъ держала Господ-
да, не быхъ іемоу дала приближити са к токъ“. сиче [sic!] же
пращима са тварма Иерданъ исполнише са водъ“. Див. Па-
мятники древне-русской церковно-учительной литературы, вып. IV.
Славяно-русскій Прологъ, ч. II. Спбургъ 1893, стор. 7—8 і увату
проф. Пономарева, стор. 205—206.

До розділу IV.

Л. Угроруський рукопис із села Літманової
к. 107 в. — 108 в.

(Слово ѿ разбойникахъ). Ёгда іскаше Іродъ оубити
Гѣ нашего Іс Хѣ, тогда пріємъ Іѳсифъ ѿ аїггала во снѣ, ідаше
съ Бѣю и съ ѿтрочатомъ Іѳсомъ въ Ёгипетъ. и вѣста въ єди-
ной горѣ лѣсноу в' пещерѣ разбойника два съ женами и съ дѣт-
ми, и ѿбож імаше дѣтища млада, єдина же в'к жена ѿ єди-
ном сос'цѣ, и дрѣгла лютѣ болаше ѿ. днїй, єи же ѿроча оуже
гладом оумираша, и сїа вѣ єдиним сосцем єдва свое можаше
питати. тогда ідѣщи пѣтемъ іаша прѣстѣю Бѣс съ ѿтрочатемъ
Іѳсомъ и съ Іѳсифомъ и ведоша іхъ въ пещерѣ свою. тогда
рече разбойникъ, егѣж жена болаше: „не сотворим зла члѣкѣс
семъ ни женѣ єго ни ѿтрочатю, но да воздонѣт ми чадо, да-
бы не оумерло“. и приведена бывши прѣстаѣ Бѣа воздой ѿтро-
чице то ѿ. днїй и ѿ пеленъ Іѳсовыхъ вѣдою ізмы є и мѣрѣ
єго болашю, и бѣ здрава, и ѿтроча воспита са красно. ди-
влахъ же са Іѳсови разбойника ѿного жена и глаголаше: „въ и-
стинѣ, іако ѿтроча, видитъ ми са, члѣкъ сєй сам' Бѣк єстѣ,
с'кло во красно и прѣчюдно“. по сем' ѿпровадѣша іхъ и дари
многи воздаша іма. ѿтрочата ж разбойнича возрастоша и выша
разбойници, іако же и ѿци іхъ, и сїй распата выша съ Хѣмъ:
єго же воздой прѣстаѣ Бѣа, ѿдѣснѣю Хѣ в'к распатъ, іменем
Дижма, а єже єдиним' сос'цем' питанъ, ѿшнѣю Хѣ распатъ
выстѣ, іменемъ Євѣстасъ, сєй проклатъ.

Є се кінцевий уступ скорочевої редакції Слова про хрестове
дерево, що тут має титул „Ізвѣстїє ѿ чѣнкѣмъ дрѣвѣк крѣта

стїго, на нем' же Хс̄ распат висть". Супроти тих версій легенди, які надруковані вище [розд. III, текст В (чудо ѿ.), Г (чудо з.), Д, Е, розд. IX текст Ж і поміщений далі в додатках до IX-го розділу текст Т] тут бачимо нові відміни і додатки, як ось те, що жінка одного розбійника мала одну грудь, що Богородиця вздоровила хору жінку розбійника водою, в якій мила пеленки Ісусові і т. и. Де з чого видно, що отсей текст, хоча вставлений у раму греко-руського апокріфа, був перероблений на основі якогось польського або чеського взірця.

До розділу V.

До тексту Д.

Той сам текст, що й Тихонравов, із того самого рукопису Імп. публ. бібліотеки, зладженого в р. 1602, видав також Піпін у своїй збірці апокріфів (Памятники, III, 86—88) пз. „Слово о Ісусѣ Христѣ о Господѣ нашемъ“. Сербський текст опублікував Ст. Новакович (Starine, 1884, кн. XVI, 86—89), а другий др. Ю. Полівка (Starine, 1890, кн. XXII, ст. 200—203).

До розділу VI.

До тексту Б, стор. 206—209.

Розібравши детально сирийські і грецькі свідощтва про переписку Авгаря з Ісусом і про християнство в Едесі, д. Ж. Воне-Морі доходить до висновка, що хоча сама переписка Авгаря з Ісусом і захована в сирийських текстах його переписка з Тибернем без сумніву неавтентична, то про те легенда має історичне зерно і традиція про проповідь Таддея (Леввея) = Юди в Едесі сягає II в. по Хр., коли християнство в Едесі справді здобуло собі значний успіх. Інтересно, що сирийські тексти, давнійші від грецьких, нічого не знають про нерукотворний образ Ісусів і викладають справу так, що Авгар був уздоровлений Таддеем (Аддеем) аж по вознесенню Ісусовім. Коли в сирийських текстах Авгар у своїм листі просить Ісуса, щоб уздоровив його, то грецькі тексти стилізують сей лист загально, що рад би бачити Ісуса і обіцює йому у себе захист від Жидів, а ще пізнійша редакція (до неї належить і наш текст) чинить Авгарів лист подякою за dokonane вже вздоровлене.

Див. про сю легенду G. Bonet-Maury, La légende d' Abgar et de Thadée et les missions chrétiennes a Edesse (108—180). (Revue de l'histoire des religions, t. XVI, Paris 1887, стор. 268—283).

До розділу VII.

Н. Рукопис Київського Михайлівського монастиря ч. 1737,
стор. 98—102.

Слово ѓ плачи Прѣтой Бѣи под крѣтомъ Гѣнимъ
и ѡ снятїи тѣла Ісѣ Хрѣта.

Бѣ мъжъ именовъ Іѡсифъ благообразный, совѣтникъ оубо
іудейскїй, но на оубѣненїе Хрѣта Гѣа не совѣщавый нї соизволивый,
яко же Лука божественный глеть: „и се мъжъ именовъ Іѡсифъ,
совѣтникъ сый, мъжъ благъ и праведенъ, сей не бѣ присталъ
совѣтс и дѣлс иѣхъ“. чесо ради мнать нѣкїи, яко о немъ ѡпа-
ломъ первїи пророчскїй написа сѣ: „Блаженъ мъжъ, иже не иде
на совѣтъ нечѣстивыхъ, и на пѣти грѣшнихъ не ста, и на сѣдла-
лици гвѣителей не сѣде“. Сей видѣ знаменїа и чѣдеса бывшаи,
иже солнце сокри луча свои, ѡ шестаго бо часа тма бысть по
всей земли до часа девятаго, и совистъ сѣ писанїе Аммосомъ
прореченное: „занде слонце въ полудне, и померкнетъ въ вѣнѣ свѣтъ“.
той прїиде въ Іерусалимъ, и шкрѣте тѣло Ісѣова на крѣтѣ рапшато
междѣ двома разсѣеники, и Марїю Мѣтръ егѣ со единимъ оубе-
никомъ тѣ предстоищѣ, горко же ридатиш¹⁾.

Смѣ же оумершѣ единѣ ѡ воинѣ копїемъ ребра его проводе,
и ѣкїе иѣйде кровь и вода: кровь на окупленїе, вода же на оочи-
щенїе рода нѣего. Зриши-ж сѣя преблагороденная Царица и рече:
„ѡ превеззаконїй злодѣю немилостивый, како ты рѣцѣ не оубсхо-
ша, како же ты земля не пожре, яко оубже мертвѣ сѣя твориши
Сїѣ моему и Бѣѣ всѣхъ, ѡбновляши ко жалость мою и вѣзвѣ-
жаши вольный плачь въ срѣци моемъ, зришой мнѣ проведеное
ребро Сїа моего! ѓ сви мнѣ, чѣдо возлюбленное, не могѣ азъ
зрѣти страданїа твоего! молю ти сѣя, помни и менѣ со собою.
ѓ оутробо моя и ѓ каменное сердце мое, чѣмѣ не разсѣдетъ сѣя
с тяжкою жалости сѣя! ѓ ѓчи мой, доколѣ не померкнетъ, что би
азъ сѣя скорби не видѣла! ѓ вѣднаѣ оубѣта моя, чѣмѣ не онѣмѣк-

¹⁾ Пропускаемо риторичный плач Богородиці, її остатню розмову з розпятим Ісусом і опис його смерти, взятїй із канонїчныхъ евангелїй.

ете, да вихъ далѣкъ ничто же ректи могла!“ и зряци Жидовъ тамо стоищихъ гл҃аше їмъ: „соколзнуйте жалости моеї, и дадите мнѣ тѣло мертво наго на крѣтѣкъ висѣишъ [sic!]! вѣрно прошу оубо вас, оуже во исполнили есте хотѣнїе свое, жестоковїиїи юнци! прошенїе съ моленїемъ творѣ вамъ: їли скоро мене вѣднүю смерти предайте, нан тѣло снакши ѿдайте мнѣ, вамъ во оуже въ мертвомъ тѣлѣ нѣсть коїа пользи“. они же ѿнюдь не изволиша на такъ жалосное прошенїе, и вргоша, да би кто не изнаи тѣла Ісѣова. Мати же его ласкавимъ видѣнїемъ зряци Хр҃та на крѣтѣкъ висѣица, на нозѣ скон воспинаючи сѧ занимала сѧ ко горѣ, хотѣиачи досѣгнути рѣкама прѣтаго тѣла сѧа своего и Б҃га, но не могла за висоту кр҃та. Паде же на землю силою волестїю изнемогши, все же лице и оуста кровїю С҃їа Бж҃їа оной окровави сѧ. и еще не довакло того Матери Гд҃а ншего, идеже во зрѣла каплю крови пренаидерогшой С҃їа своего, сѣми оустѧ з' земли занимала, а землю любезно цѣловала. Тогда соколезнова тварь творца оумершаго, и возжалѣ сѧ матери горко плачүщей: закѣса во цр҃ковнѧа раздра сѧ на двоѣ, солнце свѣтлость свою во тмү преложи, и лүна во кровь претвори сѧ, и ввѣ мир поколѣва сѧ ѿ несповѣдимаго трусѧ, громи же велїи выша и шумь много, яко всѧ земля поколѣва сѧ, и каменїе рѣпадоша сѧ, многи же тѣлеса стїхъ востаха ѿ мертвихъ внїйдоша въ сѣиы градъ, яко и сами Жидове гл҃аша: „видимъ Івраама, Ісаака и Іакова и дванадесѧть патрїарховъ“. вустѣ же плачь велїй Іудеомъ страха ради, мнѣша во, яко нхъ живѣ сѣишъ земля пожре. и кто може изречи тогда страхъ нашедшїй въ срдца їхъ! рѣша во: „вѣда намъ грѣшникомъ, яко кровь праведнүю неповинно пролїахомъ!“ и ввѣ народъ сошедше сѧ на позор сей вїюще въ перси свои горко ридахү. стоѧ же тамо иже ѿ Аримадѧа Іосифъ, оученикъ Ісѣовъ потаеннїй, зкло плачүщи сѧ, его же видѣ Дѣа Мрїїа молевнїа глїи прокѣшавѧа ридаючи: „потчи сѧ, благошобразнїй Іѡсифе, ити ко Пилатү, и неспроси тѣло Ісѣово сняти съ кр҃та оучителя своего! подвигни сѧ причастниче скоро а не медли!“ И оуми сѧ Іѡсифъ прїиде без страха ко Пилатү, молиа кланяючисѧ, просѧ тѣла Ісѣова гл҃и: „ѿ Пилатѣ, даждь ми тѣло Ісѣово распятое на крѣтѣкъ, оклеветанна тѣвѣ ѿ архїерей! даждь ми, ѿ Пилатѣ, тѣло Ісѣово, его же едины ѿ оученикъ прода“. и прочла ридающе гл҃а ко Пилатү. оумили сѧ же Пилатѣ, даде тѣло Ісѣово сняти съ кр҃та, да би погребли е¹).

¹) Пропускаемо дальше оповідане про те, як Іосиф з Нїкодимом знимали з хреста тїло Ісусово і як Марїя плакала над тїлом і не хотїла дати занадто швидко покласти його в гробі.

Іўсифъ же съ Никодимомъ взяша тѣло Ісѣво и несеша ѣ ко гробу. и возрида съ великимъ воплемъ Іўсифъ гл҃юще: „оуви мнѣ, пресладкій Ісѣ, незаходимое солнце, творче вѣковъ, како нѣк воспою ты надгробнїи песни? како ли ты понесѣ на мою рѣкѣ или како положиши ты въ хѣдомъ гробѣ? кою же плащаницею шевню ты?“ и тако несеша тѣло Ісѣво ко гробу, ничто колеи возмогша за волѣзнь сѣрца гл҃ати. на онаи же молчанїи аще и ничто же Б҃г҃с Слово не плоти шѣкшаше, ѡбаче ко сѣрцѣ Іўсифа невидимо гл҃аше: „не молчи носай мя ко гробу, но воспой ѡ аг҃лкѣ и ѡ цр҃кве сладко оумилано поемое слово „С҃тый Б҃же, с҃тый кр҃пкій, с҃тый безсмертній, помилуй нас!“ Іўсифъ же с҃тимъ Дх҃омъ нашенъ, нача пѣти непрестанно, дондеже принесоша и положиша тѣло Гд҃а Ісѣа въ каменномъ новосѣченномъ гробѣ, и тако Гд҃а предаша смертнѣмъ гробѣ. И егда вже вѣ затворен со Ісѣомъ гробъ, тогда еще болшїй плачь раствори прѣблагословенная Дѣла Марїа, грѣкъ любезно шѣловизаючи, и непрестанно ридаючи гл҃аше: „оуви мнѣ! свѣтъ и радость ко гробѣ же затвори ся! ѡ жени мироносниці, соридайте ми и плачьте ся горцѣк, се ко свѣтъ мой, а вашъ творецъ, оубѣенъ вѣ и гробѣ преда ся, яко же зрите. азъ же волю сѣрдцемъ и растерзаю ся оутровою. оуви мнѣ, снѣ и Б҃же мой, чѣмъ не гл҃ѣши ни единого слова ко мнѣ равѣ своей? оуже ко зашея еси ѡ очю мою, снѣ, свѣте мой! азъ же раба твоа ни ѡ гроба твоего востанѣ, ни слези точити престанѣ. оуви мнѣ, снѣ мой сладчайшїй Ісѣ, почто мя единѣ оставилъ еси? но снїдуй нѣк с товою ко Ідѣ. Снѣ мой вселюбезнїй, воскресни тридневно, яко же самъ ѡвѣща ми ся преставити волѣзнь смертнѣю и печаль на радость“. Гд҃ъ же в тайнѣ изрече: „твар ко мою хоцѣ ми спасти. изволнѣх оумрѣти, но воскреснѣ и тебе возвелнѣх яко Б҃г҃ъ небсїи и земли“. и пристѣпи къ ней Іѡанъ оучнїкъ Ісѣовъ, плачючи и ридаючи горко воздвиже ю ѡ земли, занеже великимъ плачемъ и жалостїю овята вѣк и изнеможе алканїемъ яко и на нозехъ мало стоаше. И тако едва Іѡанъ со женами мироносницами съ великимъ плачемъ ѡ гроба въ Іерусалимъ возмогоста ю вѣвести¹⁾.

Отея статья мабуть словянського, а може навіть руського походження, написана не без впливу західніх Пасий, але також під впливом шумно риторичного слова Епіфанія Кипрського на велику суботу, з якого вона цитує дословно початок промови Йосифа Ариматейського до Пилата. Те слово Епіфанія надруковане Порфірєвим (op. cit. 214—228);

¹⁾ Пропускаємо кінцеві рядки про поворот Богородиці до Єрусалиму.

копія його, де в чому відмінна від Порфіревої, є в рукописі Від. надв. бібліотеки ч. 9 (Ковельська Палея) к. 310 в. — 317 в. пз. „Слово ѿ існ'натїи іс дрека Гѧ нїшего Ісѣ Хѧ“. Для характеристики риторичного стилю сего слова досить привести отсе місце, де оповідаєть ся про прихід Йосифа до Пилата: „И вниде члѣккъ к члѣкоу просѧ прїѧти Бѧ члѣком. просѧше кернїе ѿ кернїѧ прїѧти творѣца ксѧческым; сѣно ѿ сѣна прїѧти небескїи хлѣвѣ; капла мала ѿ капли малїи прїѧти безднѧ. и кто видѣ и кто слыша члѣккъ творѣца члѣка дающа, безаконїники праведника и творѣца законуу обнїцуетѣ дати, соуднїи ѿсѧждень іѧко ѿсѧжденїа соудѧми и во погребенїе дастѣ“ (пор. Порфирьевъ, op. cit. 217). Слїд впливу слова Епїфанїевого бачимо і в тїм „Словѣ ѿ снѧтїю с крѣта тѣла Гѧда нїшего Ісѣ Хѧ“, яке надруковано у нас на стор. 246—252, хоча в тїм словї переважає оригінальна творчість укр.-руського автора. З другого боку нема сумнїву, що подане ось тут „Слово ѿ плачи пресѣои Бѣци“ було одним із жерел угроруської Пасви, надрукованої у нас на стор. 222—235, пор. особливо таємні упїмнення мертвого Ісуса до Марїї і до Йосифа, на стор. 235. Завважимо, що статя про плач Богородицї над тїлом Ісусовим (прозою) є також у книжцї Транквїлїона-Ставровецького „Перло многоцѣкнїое“, в части другїй. Не маючи сеї книжки під руками ми не можемо сказати, чи і на скїлько ся статя залежна від котрої з двох редакцій, „Плачу“, надрукованих у нас.

До розділу ІХ.

Т. Угроруський рукопис із села Літманової к. 77—79.

(Слово ѿ рѧждѣствѣ Ісѣ Хѣѣ). Коли зг҃гль Гѧднь показал сѧ вѣ снѣ Іѧсїфови мовачи: „вѣстанї Іѧсїфе и поїми мѣрѣ и ѡтроча и поїди скоро до Єгїптѧ и вѣди там, покла ти розкажѧ, вѣ хоцетѣ Ірѡдѣ царѣ гладати ѡтрочате и погѣбити єгѡ“, Іѧсїфѣ вѣставши ѿ сѧ вѣзалѣ ѡтроча и мѣрѣ єго Мрїю и пошол скоро до Єгїптѧ. а коли ишол през єденѣ лѣс, а был на томѣ лѣскѣ великїи разбойникѣ именемѣ Цѧтѣс, и ѡдиралѣ много людїи. а коли Іѧсїфѣ ишолѣ тою стѣжѣкою, и выскочилѣ на нѣ тен то Цѧтѣс илѣ своїми помощнїки, и покмалї Іѧсїфа и Мрїю и повелї ихѣ до своєгѡ мѣсцѧ закрытого, гдѣ єго жена прѣкывала. и приказалѣ разбойникѣ своїй женѣ, авы ихѣ пїлно варѣвала, а коли ночѣ прїїде, авы ихѣ . . . рала. самѣ разбой-

никъ пошолъ ѿнѣхъ . . . . . 1)
 [сынъ] разбойника былъ слѣпый, горбатый, кривоногий ѿ крикорѣй. а коли жена разбойникова вложила сѣна своего двѣ кѣпелы кѣпати, а сама рекла прѣтой Бѣци: „развѣй сѣна своего ѿзъ пеленокъ ѿ скѣпани ѿго съ моймъ сѣномъ“, — реч[е] прѣтла Мрїа: „мысмо ѣзме Жыдове, не можеме мы дѣкти своѣ кѣпати вѣдѣчи оу вазѣню“. рече жена разбойникова: „то ты про то не хочиш сѣна своего кѣпати съ моймъ сыномъ, ѿжъ мой сынъ ѣсть слѣпый ѿ горбатый!“ а коли тоѣ слово оуслышала прѣтла Мрїа, ѿ оубола сѣна ѿ, ѿ розвила сѣна своего ѿ положила ѿго стѣ мѣть до кѣпели. а скоро положила Іс Хъ къ дитатю, зараз ѿтворили сѣмѣчи ѿго ѿ розвазали сѣмѣ рѣки ѿ ноги ѿго, ѿ тако стало сѣмѣ здраво ѿтроча разбойникова. тогда жена оудрѣкла ѿ посмотрѣла на прѣтѣю Мрїю ѿ рекла ей: „вѣрѣю ѿ, ѿжъ твой сѣнъ правдивый то ѣсть Бѣ!“ а сама жена пошла скоро ко своѣмъ мѣжеви, къ разбойникови, ѿ повѣдала ѿмѣ тыѣ кѣк речѣ, ѿжъ ѿхъ сѣнъ здравъ ѣсть. тогда ѿнѣ разбойникъ пошолъ скоро ѿ знашол такъ, ѿко ѿмѣ жена ѿго повѣдала. а самъ разбойникъ скоро оупадиши на своѣ колѣна ѿ молиа сѣ Іс Хъ в лонѣ прѣтой Мрїи, а потомъ выпровадила ѿхъ ѿгочѣтнѣ ажъ до Египтѣ, ѿ вывелъ ѿхъ ѿзъ лѣса.

А таа вода, что сѣмѣ в ней кѣпалъ Сѣнъ Бѣжїи, вѣнѣтъ оучынила сѣмѣ ѿко бы была з драгаго балсанѣ, ѿгвогонна масть. тогда жена разбойникова мѣдре помыслила ѿ вылала тѣю водѣ до звана, ѿ шедши съ великою пилностїю ѿ закопала тѣю водѣ съ званомъ в землю. але перше, нижли прѣтла Мрїа съ Іѿсѣфом пошла, ѿ вывѣдовала сѣмѣ, ѿко ѣсть ѿмено сѣнъ ѿхъ. повѣдала прѣтла Мрїа: „сѣнъ моѣмъ ѿмено ѣ Іс“. а жена рекла: „а моѣмъ сынѣ ѣсть ѿмено ѿзмасъ“. то взато ѿмено ѿ Гѣла, ѿжъ ѣсть товаришъ Ісѣ, ѿжъ вѣ ѣдиной кѣпели сѣмѣ кѣпали, ѿ про то ѣсть названъ ѿзмас. а коли ѿзмас выросѣлъ, ѿ такий вылъ тыж разбойникъ, ѿко ѿ ѿцѣ ѿго. а коли старѣа сѣмѣ ѿтецъ ѿго ѿ не могаъ розвѣвати, ѿ почал оубожати. тогда жена ѿго споманѣла совѣкъ ѿ ной водѣ, што ей закопала. ѿ шедши выкопала ѿнѣнѣнѣ званъ ѿ ѿкрыла ѿго, але масть сѣмѣ оучынила с той воды ѿгвогонна. тогда жена ѿго взяла ѣдинѣ флѣшѣ ѿ насыпала полнѣ масти драгоцѣннѣ ѿ рекла мѣжеви своѣмъ: „пойди до Іерлїма ѿ продай тѣю масть, во кж тебе не познаѣтъ про то, же

1) Вирізано два або три рядки тексту.

жінка „мудро зробила“ закопавши ту масть у збані. Значить, і польська пісня і руське оповіданє (писанє в кінці XVII або в початку XVIII в.) мусіли мати якесь спільне жерело. Може б воно знайшло ся у Чехів або Словаків?

У. Рукописе Київського Михайлівського монастиря,
ч. 1650, т. III, к. 255—256.

Слово како Марда [шввини] Пилата пред црєм Августом. блвн шче проч[ести]¹⁾.

По възнесенїи Гѣ ншого Іс Хѣ вѣставше Мрѣа і нде в Рим ко црю Августѣс кесарю. и припаде съ плачем і реч[е]: „помлѣи ма влѣко, да виждѣ швраз твой и да проглю рѣч мою к тебѣ!“ тогда повѣдаше ш неи црєви, і повелѣк црѣ ю привести к себѣ. и вѣведоша ю к немѣ, і рече єи Августѣ: „что вѣпїєши жєно? повѣдай ми рѣч своєю!“ Она же реч[е]: „ги, имам ти повѣдати ш великои їстиннѣ. да наставит тѣ Гѣ, да ш правдѣ оуслышиши ма“. реч[е] црѣ: „ш коа землѣ єси пришла?“ і реч[е] Марда: „ш землѣ Мадїамскїа єсмѣ і прїдох ш правдѣ тебѣ глѣти“. црѣ реч[е]: „глїи, єже хошиши“. она ж[е] реч[е]: „гїи, їавла ми са мѣж крѣпокѣ и силен, єго ж[е] земнїи изрєци никто ж[е] не может. Он мрѣтвїи вѣскрѣшает и слѣпыа просвѣщашє и вѣси прогонит. и Пилат єго преда їудєѣм, і распашє єго. і Логвин єдин сотник проведє в рєбра єго, и змїде кров и вода и из кокѣ єго. и тои видѣ и свѣдїтелствова“. слышав Август таковыа глѣи і съ радостїю вѣпрошашє ю: „вѣ їстиннѣ ли глєши, їако таков вѣ члѣк? может ли кто їныи изрєци, їако таков вѣ?“ Марда реч[е]: „гїи, брат мои был оумрѣл, и вѣ гробѣк положєн вѣ дїа. и того вѣскрєси четвєроднєвна мрѣтвѣца. и вси прокаженнїи и слѣпїи, их же ищєли, в мирѣ ходѣат“. реч[е] црѣ: „вѣ їстиннѣ пошлю вѣ їєрлїм і привєдѣт ми ш недѣжных, их же ищѣли“. и посла слугѣ Капєафа, и Мардѣ реч[е]: „їди и привєди ми їстинных свѣдїтелєи, і аз вѣрѣю“. и тако вознавше вси людїє їєрлїмляне їстинное кесарєво посланїє, и съшєдше с[а] вси єдїногласно написавше писанїє: „и вѣ їстиннѣ право глєт Марда“. и послаше с нею Логвина и Лазарѣ в Рим. єгда вїидєша ко црю в полѣтѣ, и вострає с[а] полѣта і вѣ страхѣ на всѣх. і реч[е]

¹⁾ На марї, приписано пїзнїйшою рукою: „І се ижеї їстиннїа, но лѣжа. Сєє слово баламут.“

црѣ: „сѣе знаменїе, ѣже творитъ сѧ, велїе чудо“. і рѣша боаре ко црѣю: „гїи, ѣгда снхъ [ради] людїи тако творитъ сѧ, ѣже прїйдоша ѿ Іерузалїма глати ѿ Хрїста распатомъ?“ Явѣстъ црѣ реч[е]: „їзыидѣте вси кони и сѣ полаты, и паки, реч[е], вїидѣте вси по ѣдиноумѣ, да видимъ, кого ради трасетъ сѧ домъ?“ и сице вси вїидоша. егда же вїиде Логвинъ, вѣстрасе сѧ полата и вси людїе страхомъ ѿдрѣжими вѣхъ великимъ и ѿ страха не можаху зрѣти ко Логвинѣ. црѣ реч[е]: „кто еси ты, иже тебе ради хоцемо погнѣнїти вси?“ [ѿвѣща Логвинъ]: „гїи, ѣгда страхомъ ѿдрѣжими есте, нѣ нѣк[тъ] менѣ ради, токмо Хрїста Бѣго моего распатаго, ѣго же прокодохъ на крѣтѣ оу рѣбра, і зыиде кров і вода, і снѣце померкне і каменїе распаше с[ѧ]. и зде ес[тъ] члѣкъ Лазаръ, ѣгожъ вѣскрѣси и з гроба“. црѣ реч[е]: „да вѣ истинѣ вѣрѣемъ, іако тако е. нѣ почто тебе ради мои трасетъ сѧ домъ и мы вси съ страхомъ ѿдрѣжими есмы?“ Логвинъ реч[е]: „ѣдина риза ѣго на мнѣ ес[тъ]“. црѣ рече: „їзыиди кони и сколоци ризѣ“. и зыиде Логвинъ, снѣт из себе ризѣ вѣотканнїю, і ѣгда вїиде, не вѣс[тъ] трепетъ нї страхъ. црѣ і мѣкаше оу носѣ своемъ іазю, и много пакосташе емѣ і не можаху врачеве и сѣклити ѣго. и реч[е]: „аще вѣ тотъ былъ зде ииѣкъ, ииѣ вѣ сїю колезнь мою и сѣцели“. Марда реч[е]: „ѿ гїи, і на нѣсехъ е! нарицаа и мѧ ѣго, и тои и менемъ своимъ и сѣцелитъ тѧ“. црѣ оупреси: „да како нарекѣ [и мѧ ѣго]?“ Марда рече: „прекрѣти колезнь свою і рци: вѣ и мѧ ѿца і снѣа і стѣго Дѣа“. і сѣтвори црѣ тако, іакожъ повелѣ емѣ Марда, тогда іазѣ паде предъ нимъ. егда тѣ видѣ Явѣстъ і приспѣ сердце его съ трепетомъ і припаде ко Лазарю и Логвинѣ и крѣтиша ѣго. и събра црѣ всѧ вой своѧ и снїде вѣ Іерузалїмъ. и събра всѧ архїереѧ и книжники и проча кнѣси и власти і повелѣ сѣчи ихъ. и сѣккоша ихъ, дондеже паде на нихъ тма. црѣ рече: „престанѣте ѿ сѣча!“ тогда тма ѿшатъ сѧ в нихъ і перече ихъ црѣ гїи, ихъ же тма ѿшатъ. і тѣхъ лде црѣ в Ката [?] градъ, по два, і разсѣка ихъ. і іаша Пилата, Каїафа же вѣжа вѣ поустыню, и скры с[ѧ] в пещерѣ. Пилат же молаше с[ѧ] црѣви глѧ: „Гїи, не посѣци мене скоро, нѣ дайже ми мѣчїиѣ, да ѣгда і азъ причтенъ вѣдѣ вѣ стадо и збранное ѣго“. Явѣстъ мѣчи ѣго велми, Пилат же взираа на нѣо мѣлаше с[ѧ]: „помѣши мѧ Хрїста Бѣго всесилїи, и прїими мѧ съ собою, да за равѣ своѧ прочеѣ і мене не ѿстави“. гласъ же вѣ снѣси глѧ к немѣ: „радуй с[ѧ] вѣзлюбленни мой, оу прѣтла ѿца моего стойши!“ і егда оу сѣкнѣша ѣго, аїглы вѣїи оу заша главу ѣго на нѣса. и по ѿсмихъ днѣхъ и зыиде црѣ на ловы. и вѣздвиже с[ѧ] ѣленъ съ ѿтари, и ста ѣленъ предъ пещерою, где ж[е] и сѣрїи сѧ былъ Каїафа.

цркъ же стрѣли на єлена і Каіаѣѣс оустрѣли оу срдце. і прїиде
 ѡтрок цркъ оузати стрѣлу і ѡбрѣте Каіаѣѣс лежача і спокѣда
 црю. цркъ же видѣвъ і рече: «слава тебѣ Хѣ Бѣ наш! велїа
 і страшна сѣт дѣла твоа! прїйми мѣтєѣс мою, ѣже не видѣвъ
 вкрѣсїю къ тебѣ єдїнаго Єна Бжїта!» емѣж слава къ вѣки. аминь.

Отсе оповіданє наближуєть ся до того, яке надрукував Пипін
 (Памятників, III, 104—1 5), хоча стилїзація у нас декуди досить
 відмінна.

P. S. Згадана на стор. 70—71 і полишена in dubio книга
 „Рай мысленный“, се мабуєть за одвока руська книга друко-
 вана на Афонї пз. „Рай мысленный, къ немже различныа цвѣткы,
 прїбѣныи къ Стефаномъ Стгогорцемъ сокраны, ѡ стїкї Язонсткї
 Горк, присококспленно же і ѡ монастыри Іверскомъ стго-взєр-
 скомъ“, видана 1658 р. Я не мав сеї книжки в руках і нїде не
 знаходив її [докладного опїсєу, то і не знаю, чи поклик на неї
 автѡра угро-руського казаня оправданий, чи нї.

ПОКАЗЧИК ІМЕН.

А.

- Аарон 40.
 Абіатар 402.
 Аввакум 301, 311.
 Авгар 206—210, 364—366, 411, 412.
 Август кесар 21, 43, 70, 114, 116, 118, 124, 205, 375, 384, 385, 418, 419.
 Августин сьв. 31.
 Авімелих 18.
 Авірон 40, 101.
 Авія архіерей 373.
 Авраам 33, 36, 45, 50, 51, 54, 57, 77, 84, 98, 112, 113, 183, 188, 269, 288, 316, 318, 354, 371, 390, 413.
 Авреліян кесар 341.
 Ага книжник 269.
 Аггей сьвященник 103.
 Агей пророк 28.
 Агей (Agaeus) книжник 269, 288.
 Агнісні книжник 288.
 Агрипа (Ірод) 341, 382.
 Агрипа книжник 257, 278.
 Агриа див. Сивилла.
 Ад 251, 296—301, 305, 307—310, 315—323, 329, 342, 385, 414.
 Адам 32, 42, 92, 94, 96, 158, 159, 174, 176—179, 182—190, 197, 203, 235, 242—245, 251, 294—296, 300—303, 305, 307, 310—312, 315, 317, 318, 329, 342.
 Ада магістер 269, 288.
 Адамоіст книжник 288.
 Аданай 294, 305.
 Аддей апостол 209, 411.
 Адек книжник 278.
 Адонай 79.
 Адріятське море 242.
 Азія 1, 357.
 Аким (див. Іоаким) 58, 65, 99, 110.
 Александер Македонський 25, 27, 136, 401.
 Александер К. писатель 23.
 Александер книжник 253, 254, 274.
 Александер син Іродів 376.
 Александрія місто 22, 389.
 Алляций Лев 136.
 Алфей батько апостола 379.
 Алфей бгиптянин 147.
 Амаликити 31.
 Амврій волхв 260.
 Аммарь книжник 278.
 Аммос пророк 412.
 Анаїтя борзописець 208.
 Анаїтя маляр 364.

- Андре Рішард 334.
 Андрій апостол 204, 205, 377—379, 389.
 Андрій брат Захарії 373.
 Андрій Критський 370, 380, 381, 383, 385, 386.
 Анзельм еп. Люкканський 268.
 Анень (Ананень) фарисей 42, 43.
 Анна архієрей (Аннаш) 229, 236, 253, 256, 257, 267, 269, 271, 272, 274, 277, 278, 286, 289, 291, 293, 304, 305, 313, 324, 353, 355—357, 417.
 Анна жінка апост. Петра 380.
 Анна жінка Пилатова 135.
 Анна мати Богородиці 36, 48, 50—55, 57—60, 65—75, 77, 79—81, 87—89, 98—102, 110—113, 371, 372, 380, 384.
 Анна пророчиця 136.
 Антверпія 242, 404.
 Антіохія 395.
 Антипа (Ірод) 340.
 Антипат син Іродів 376.
 Антипатер син Іродів 110.
 Антихрист 311, 343.
 Антоній книжник 357, 378.
 Апокрізіс книга 134, 136, 175.
 Аполлор Ерitreйський 31.
 Аполлон 2, 3, 33, 34, 397.
 Апостольські діяння 172, 341.
 Арабське євангеліє (апокріф) 157, 159.
 Аравитські острови 3.
 Аравія 114.
 Арапи 394.
 Арв 371.
 Ареопатіт див. Діонісій.
 Аріаваледа 374.
 Арімафея 265, 268, 270, 271, 285, 287, 289, 291, 293, 305, 350, 413.
 Арістотель 33, 181, 401.
 Арістоул син Іродів 376.
 Арістофанес 22.
 Артемій єв. 397.
 Архелай (Архела) син Іродів 116, 131, 142, 148, 339, 355.
 Археографічна Комісія 49, 383.
 Archiv für slavische Philologie 346.
 Асафатова долина 215.
 Асія 124, 347.
 Аскліпій 1, 2, 396.
 Аспар 114, 127.
 Астерій книжник 257, 278.
 Атений книжник 278.
 Atenu Nowe 32.
 Атенська бібліотека 149.
 Атик, поет 26.
 Ахав 340.
 Афінеї 3.
 Афіни 2.
 Афон 420.
 Афридин 10.
 Африка 19, 26, 34, 245, 246.
 Афродизій 10.
 Афродисей 155.
 Афродитян 3, 10, 11, 13, 17, 18, 34, 35, 116, 338.
 Афанасій Александрійський 194, 374.
 Аѳеней 402.
 Аѳоній 386.
 Аѳродисіян 370.
- Б.**
- Базель 23.
 Баракхїл 104.
 Белярмін 242.
 Береніке 239.
 Берлін 339.
 Берга 24.
 Бетанія 216.
 Бетсаїда 153.
 Бегулей Кенет 23.
 Бельський 24, 32.
 Бития кн. 188.
 Bibliotheca patrum Lugdunensis 218
 Білоруси 408.
 Біолон 253.
 Бірїтта (Бритїда) єв. 218.
 Біропція 262.
 Богородичина риба 330, 331.
 Бонé Морі 411 412.
 Бовн 364.
 Бораньця 262.

В.

Вавилон 1, 134.
 Валаам 11, 13, 14, 33, 114, 117,
 123, 127.
 Валерий Максим 24, 25.
 Валтасан 114.
 Валтасар 11, 18, 127.
 Ванбанфир 371.
 Варава 231, 262, 282, 338.
 Варахііль 106.
 Варахія 150, 372, 373.
 Варинсив монах 240.
 Варро М. Теренций 22, 24, 25.
 Варшава 35.
 Варѳоломей апостол 379, 382, 389.
 Василій Вел. св. 371, 375.
 Василєв 149, 200, 340.
 Васє едеський літописець 364.
 Велеріян кесар 341.
 Великоруси 22.
 Велион конзуль 274.
 Величко Гр. др. 59.
 Вельзаул 253, 300, 325.
 Вельте 209.
 Веневитинов 123.
 Венеція 209.
 Вергілій 24, 28.
 Веренція 282.
 Веріан місцевість 389.
 Верона (Веронка, Верунка)
 237—239.
 Вероніка 366.
 Веронікія 262, 362, 363.
 Веселовский А. Н. 24, 246, 340.
 Вифлеем 5, 6, 17, 21, 43—45, 49,
 52, 53, 62, 69, 102, 110—113,
 115, 116, 118, 121, 124—126,
 131, 137—139, 141, 143—147,
 150, 152, 153, 172, 191, 192,
 213, 256, 263, 277, 283, 339,
 349, 371, 373, 375, 376, 389,
 400.
 Вифлемія 375.
 Вифсаїда 378, 379, 389.
 Вифтанія 214—216, 224, 322, 348,
 359, 360, 378.
 Виоавар село 378.
 Відень 157.

Віденьська надв. бібліот. 346, 383,
 401, 515.
 Віридар книга 134, 136.
 Вірмене 209.
 Вірунія 262.
 Вітебськ 408.
 Вішневський 404.
 Влахерни 110, 388.
 Волоколамський монастир 245.
 Волошки 113.
 Вольфенбіттельський рукопис 252.
 Врагилій 397.

Г.

Гавриїл архангел 41, 56, 79, 80,
 89, 92, 95, 99, 107, 116, 147,
 148, 247, 316, 317, 328, 373,
 374, 389, 391.
 Гайдельберг 117.
 Галилейське море 211.
 Галилея 65, 110, 111, 131, 148,
 153, 179, 180, 188, 211, 253,
 265, 268, 269, 274, 285, 287,
 288, 294, 306, 330—332, 339,
 371, 375—380.
 Галилеянин (Галилейчик) 48, 153,
 238.
 Галин 328, 329.
 Галицька Русь 65.
 Галле 156.
 Гамаліїл 253, 274, 293, 304, 305,
 313.
 Гамбург 205.
 Ганновер 252.
 Гасим 269, 288.
 Гаук 206, 209, 314, 364, 366,
 369.
 Гаусрат 117.
 Гебреї 336.
 Геднин 269.
 Гегезіп 136, (псевдо) 336.
 Гельфт 218.
 Гениса 379.
 Генисар 378.
 Генисарет 378.
 Гепсиманія 56, 222, 382, 385, 388,
 393.

Гераклід 25, 28.
 Геракліт 22.
 Герас 257, 278.
 Гермес Тріметет 1, 2, 27, 33, 35, 395.
 Гермополь 154, 155, 403, 404.
 Геродяш (Прод) 219.
 Герцог 23, 206, 209, 314.
 Гесияр 11.
 Геста (див. Геста) 264, 284, 329, 342, 343.
 Гестан 284.
 Гільдесгаймський Йоан 18.
 Гнатюк В. 236.
 Голгова 192, 215, 216, 232, 233, 238, 342.
 Голїад 267, 286.
 Головацький Я. 65.
 Гомор 107.
 Гоморяне 134.
 Гонорат від свв. Марії 209.
 Гофман Руд. 103, 111, 131, 132, 137, 149, 150, 157, 184, 205, 206, 314, 331, 338, 343, 346.
 Гофман фон Фаллерслебен 252.
 Греки 22—24.
 Гречин 254.
 Греция 11, 22, 184, 374, 397.
 Григор Йосиф 50, 53.
 Григорій богослов 181, 242, 246.
 Григорій чудотворець 341.

Г.

Габінїй 24.
 Галлія 267.
 Галятовський 339, 398, 401, 403, 404.
 Гаріцім гора 367.
 Гедеон 21, 31.
 Гелязий папа 209.
 Герціціян 28.
 Гертруда свв. 216—218.
 Геста 159, 233.
 Гольгота 264.
 Грессе Теодор 338, 346.
 Гунїй поет 27.
 Гутшмід 23, 209.

Д.

Давид 13, 35, 41, 47, 53, 59, 62, 63, 71, 74, 82, 94, 98, 102, 103, 105, 108, 112, 113, 124, 130, 180, 194, 199, 215, 216, 233, 236, 247, 254, 265, 267, 275, 282, 298, 299, 301, 309, 310, 315, 316, 318, 319, 325, 326, 370, 371, 373, 377, 384, 390, 391, 408.
 Дамаскин 384.
 Дамеїстр (зам. Ада матістр) 288.
 Дан племя 343.
 Дан ріка 179, 189.
 Даниїл пророк 317.
 Данило паломник 123, 149.
 Данічіч 253—262, 264—266, 268, 269, 273.
 Дарий 134, 136, 401.
 Датан 253.
 Дафам 40, 101.
 Дельфи 24, 26.
 Дельфіка див. Сивилла.
 Децій кесар 341.
 Дижма (Дижман) 329, 410, 417.
 Дизма 159, 233, 264, 342, 343.
 Дий 1.
 Димитрій Ростовський 366.
 Димофіла див. Сивилла.
 Диня книжник 257.
 Диоген 34.
 Диоклітіян 134, 341.
 Дионїзій Ареопатіт 374, 381, 382, 386, 387, 392.
 Дионїзій кумир 422.
 Дионіс 5, 8, 34.
 Диопет 7.
 Дияк книжник 257, 278.
 Дніпро 184.
 Доментіян кесар 376, 377.
 Драгоманов М. 346.
 Дрессель 383.
 Дрогобицький рукопис 59, 245, 246.
 Дуе (Douhet) 346, 362.
 Дусман 284.

Е, Є.

- Ева 92—95, 174, 176—178, 184—187, 243, 317, 318.
 Евгеній свящ. 395.
 Євер 76.
 Євреї 78, 335, 336, 374, 386.
 Євреянин 75.
 Євреянка 20, 44.
 Євріпід 22, 26, 34.
 Європа 30, 220, 273.
 Європії див. Сивилла.
 Європія 1.
 Євсевій Александрійський 314, 317, 327, 339, 348.
 Євсевій Памфіл історик 208, 209, 364, 370, 385.
 Євсевій Самосатський 327.
 Євстас 410.
 Евтропій 341.
 Евфорвос 395.
 Евфродизий 403.
 Єгипет 1, 64, 115, 128, 131, 134, 138, 142, 143, 146—149, 152—157, 256, 260, 263, 277, 281, 283, 342, 376, 410, 415, 416.
 Єгиптяне 1, 135, 281, 395.
 Єдай 373.
 Едем 186, 243, 244.
 Едесса 206—210, 364—366, 381, 411, 412.
 Едіп 346.
 Едом 114.
 Єзавель 340.
 Єзман 417.
 Єзмас 416, 417.
 Ексапомирон книга 120, 122, 187.
 Єлазар 257.
 Єлена цариця 110, 242.
 Єлеонська гора 200, 224, 226, 227, 331, 332, 385—387, 391, 392.
 Єлиав 18.
 Єлиазар 102.
 Єлиам 3.
 Єлиамська гора 211.
 Єликур 14.
 Єлисавета 41, 45, 48, 62, 63, 69, 96, 98, 102, 104, 106—110, 146—150, 371—373, 375, 376.
 Єлисей 243, 270, 289.
 Єлиспонта див. Сивилла.
 Єллини 3, 255, 363, 375, 381, 395, 401, 402.
 Елмаус 377.
 Еммануїл 62, 124, 137, 318, 338, 375.
 Ємніш 281.
 Енній 25.
 Енох 199, 272, 292, 302, 311, 316, 327.
 Епідавр 396.
 Епіфаній монах 11, 150, 151, 206, 383—386.
 Епіфаній Кипрський 204, 370, 383, 414, 415.
 Єр ріка 179, 189.
 Єраполос 207.
 Єратостен 27.
 Єрдан 181, 189, 190, 306, 307, 410.
 Єрданська пуца 182.
 Єремія пророк 35, 115, 142, 315, 318.
 Єретри див. Сивилла.
 Єрихон 134, 191, 192, 214, 322.
 Єрмії Тревеликий (Єремія) 1, 2, 33, 395, 396, 401.
 Єрмон гора 179, 188.
 Єродій (боцян) 105, 106, 109.
 Єрофей 382, 390, 392.
 Єрофія див. Сивилла.
 Єрусалим 5—7, 12, 15, 16, 44—46, 54, 56, 57, 74, 75, 79, 80, 82, 84, 86, 100, 108—110, 113, 114, 116, 124, 129—131, 133, 134, 136, 137, 139, 143, 146, 150, 171, 191, 195, 196, 205, 206, 211—216, 219, 223, 224, 229, 230, 232, 243—245, 252, 254, 261, 269, 272, 275, 288, 290, 293, 294, 302, 303, 305, 311—313, 317, 324, 326, 328, 331, 332, 336, 337, 339, 343, 344, 351, 354—359, 364, 366, 368, 370—373, 376, 377, 379—385, 389, 390, 392, 402, 404, 405, 412, 416—419.
 Єрусалимляне 6, 418.

Есфира (Есфир) дочка Йосифа
обручника 103, 373.
Етнографічний Збірник 348.
Ефес 381, 383, 389.
Ефіопія 13, 114.
Ефраксія 361.
Ефрем місто 214.

Ж.

Жиди 22, 104, 105, 108, 112, 134,
135, 137, 139, 150, 159, 160—
162, 164—166, 169, 170, 208,
212, 213, 215, 220, 222—225,
227—235, 238, 240, 245, 246,
353, 254, 256, 259, 263, 265,
268, 269, 271, 272, 275—277,
280, 281, 285, 288, 290, 291,
302, 304, 312, 314, 318—324,
327—332, 335—339, 345, 349,
350, 353—355, 357, 358, 360,
364, 368, 381, 389, 393, 394,
409, 411, 413, 416.

Житецький 142.
Житє і Слово 164, 172.
Життя святих 143.

З.

Заведей див. Зеведей.
Захей учитель Ісусів 160, 161, 166.
Залижей учитель Ісусів 165.
Замойський рукопис 38, 43, 46, 47,
49, 50, 53, 146, 148.
Зарааш 278.
Затхей 170, 323.
Заулоня земля 294, 306.
Захарія 40, 41, 46, 49, 56, 63, 69,
72, 73, 79, 83, 84, 91, 100,
101, 104, 106—110, 136, 146—
150, 182, 372—376.
Зеведей 103, 378, 379.
Зембер книга 175.
Зіпрок 18, 23.
Зінцель 218.
Зіра 278.
Зоїр 377.

Зокир 377.
Зонарій 139.
Зорик 377.

I, (И).

Іанній 260.
Іван Богослов апостол євангелист
56, 57, 103, 104, 151, 152, 174,
179, 201, 205, 211, 217, 220,
225, 226, 234, 235, 237, 249,
250, 252, 265, 327, 345, 350,
378—380, 382, 383, 385, 389,
414.
Іван Дамаскин 120, 122, 123, 125,
180, 183, 187, 314, 326.
Іван де Картагіне 403.
Іван Золотоустий 71, 130, 136, 173,
375.
Іван, перед тим Жид Афоній 394.
Іван псевдо-Богослов 370, 383, 390,
394.
Іван Солунський 370, 383, 386,
388.
Іван Хреститель, предтеча 46, 63,
69, 70, 102—104, 106—109,
146—150, 180, 182—184, 190—
194, 198, 199, 295, 306, 316—
319, 340, 363, 371, 373, 374,
376—378, 384.
Іверський монастир 420.
Ідиней 257, 278, 403.
Ідумейчик 138, 141, 145.
Іезекііль 374
Іелісей 270.
Іелісур 18.
Іерданська ріка 377, 378.
Іерикхо 194.
Іермонська сторона 189.
Іеронім св. 343.
Іерошей св. 386.
Ізмаїл ангел 317.
Ізраїліти 269, 288.
Ізраїляне 57, 57.
Ізраїль 11, 14, 21, 33, 36, 40—43,
45—47, 50, 52—54, 57—59,
64, 75, 99—101, 114, 133, 137,
138, 143, 146, 269—272, 288—

- 291, 294, 295, 305, 306, 358, 374, 376.
- Ізраїльська земля 116.
- Іля, пророк 64, 192, 199, 211—213, 234, 247, 270—272, 289, 290, 292, 311, 316, 327.
- Іля стрій Іосифа обручника 02, 371, 373.
- Ілой ріка 243.
- Індійчики 339.
- Індія 105, 106, 389.
- Індіяне 106, 394.
- Іоаким (Аким, Яким) 36, 38, 39, 46, 47, 50—55, 57—60, 65—75, 78—81, 88, 89, 98—103, 110, 112, 113, 117, 123, 204, 371, 372, 380, 384.
- Іодай 150.
- Іор ріка 179.
- Іордан 173, 174, 179—184, 188—193, 243, 294, 295, 303, 348, 349, 378, 384, 410.
- Іорданська пустиня 109, 378.
- Іосиф Аримафейський 220, 227, 228, 234, 235, 240, 246, 247, 250, 251, 265—268, 270—272, 274, 286, 287, 289, 290, 293, 301, 305, 313, 327, 350, 412—415.
- Іосиф обручник (древоділя, козник) 17, 40, 42—44, 47, 48, 62—64, 88, 90—92, 94, 97, 101—103, 112, 115—119, 121, 127, 130, 131, 142, 143, 146, 148, 151—172, 204, 253, 256, 263, 274, 277, 283, 342, 371, 373—376, 378—380, 382, 404, 405, 409, 410, 415—417.
- Іосиф син Фетинії Самарянки 367.
- Іосиф Флявій жидівський історик 376.
- Іосія син Іосифа обручника 103, 373, 377.
- Іосія син Фетинії Самарянки 367.
- Іофонія (Авоній) 394.
- Іюда 149, 150.
- Ішполіт Фівейський 38'.
- Іра 3, 4, 34.
- Іреней 242.
- Ірина 34, 35.
- Ірисяда 241.
- Ірод 7, 11—13, 16, 17, 45, 46, 63, 64, 69, 106, 109, 110, 113—116, 129—131, 134, 137—139, 141—150, 152—154, 157, 205, 230, 253, 256, 263, 274, 277, 283, 315, 316, 318, 319, 339—342, 355, 363, 376, 379, 382, 384, 410, 417.
- Ісаак 36, 37, 45, 50, 51, 54, 57, 98, 112, 184, 257, 269, 278, 288, 316, 318, 354, 390, 413.
- Ісав 94, 114.
- Ісаія пророк 62, 117, 136—138, 148, 234, 294, 298, 306, 309, 315, 317, 318.
- Ісаія Левіт 269.
- Ісахар 75.
- Ісиміел ангел 317.
- Іскаріот острів 343.
- Іспаський рукопис 159.
- Істріт В. 346, 348.
- Істукік 33.
- Іусе 1, 7, 10, 13, 34, 35, 73, 87, 94, 98, 100, 103, 112, 113, 116, 123, 124, 131, 132, 137, 138, 146, 148—154, 156—174, 184, 188, 190—213, 215—220, 228, 233, 238—242, 245—250, 252—259, 261—297, 299, 300, 302—305, 307, 308, 312—314, 317, 320, 321, 323, 326, 327, 330—333, 434—339, 342, 343, 345, 346, 348—350, 352—357, 359, 360, 362, 364, 366—369, 375—379, 382, 384, 393, 395, 397, 402, 404, 406—418.
- Італія 1, 22, 30.
- Іюда Іскаріотський 214, 222, 224—228, 232, 233, 320, 323, 343—350, 379, 417.
- Іюда книжник 253, 257, 274, 278.
- Іюда патріарх 62, 143.
- Іюда син Іосифа обручника апостол 103, 123, 373, 377—379.
- Іудеї 150, 240, 246, 250, 253—269, 274, 275, 277—288, 304, 313, 335—337, 345, 353—355, 363, 366, 413, 418.

- Іудея 45, 116, 139, 148, 345, 349,
 357, 363, 375, 377.
 Іуднє 37, 47, 51, 54, 99.
 Іюліян Апостат 341.
 Іюстин первісне імя Іюди Іска-
 ріотського 347, 348.
 Іюстин сьв. мученик 242.
 Іяков Алфеїв апостол 379.
 Іяков батько Іосифа обручника 62,
 102, 37', 376.
 Іяков внук Іосифа обручника 377.
 Іяков Жидовин, автор Первобан-
 гелія 370, 374.
 Іяков Зеведеїв апостол 63, 103,
 341, 350, 379, 382.
 Іяков патріарх 12, 45, 46, 62, 63,
 104, 114, 184, 269, 318, 354,
 390, 413.
 Іяков син Іосифів, брат божий,
 апостол 103, 123, 163, 168,
 171, 172, 204, 205, 226, 373,
 376—378, 381, 383, 385, 386,
 389, 392.
 Іяков, що зібрав кров Іеусову
 240.
- К.**
- Казиницький Яков 210, 362, 384.
 Каїн 177, 178, 187, 278.
 Калитовський Омелян 14, 17, 146,
 190.
 Калдістратів монастир 383.
 Калуський повіт 190.
 Кана Галилейська 152, 153, 262,
 350, 378, 379, 384.
 Кападокія 366.
 Капеаф 418.
 Капернаум 379.
 Карас книжник 257, 278.
 Карин син Симеона книжника 252,
 273, 293, 294, 303—305, 312—
 314, 328, 329.
 Карло Великий 314.
 Карльсруге 252.
 Кармеліт 209.
 Карагенія 367.
 Кассель Павло 339.
- Кассіодор 403, 404.
 Каспар 18.
 Кастелліо 23.
 Ката город 419.
 Катиліна 25.
 Кауфман 70.
 Каяфа 213, 229, 230, 253, 256, 257,
 267, 269, 271, 272, 274, 277,
 278, 286, 289, 291, 293, 304,
 305, 313, 352, 353, 355—357,
 380, 384, 417—420.
 Кашпер 14.
 Квіріній 117, 131.
 Кедрен 2.
 Кедрський потік 229.
 Керестур 195, 235.
 Керестурська Пасія 239—241.
 Керестурський рукопис 71, 191,
 194, 21, 213.
 Керестурський сьпіванник 237.
 Кизикевич Павло 53, 368.
 Київ 358.
 Київська Духовна Академія 156,
 157, 206, 241, 315.
 Кипр город 349.
 Кир цар 28.
 Кирило Александрийський сьв. 2,
 3, 150, 371.
 Кирило Єрусалимський сьв. 397.
 Кириней 117.
 Кириній 116, 117.
 Київська Старина 142, 190.
 Кіль 314.
 Кіршічійков 149.
 Кішка Тома 190.
 Клеопа 102, 103, 371, 377.
 Клеопатер 110, 111.
 Клопа 371, 376.
 Клявдій кесар 304, 314, 335—337,
 385.
 Книга Судив 117.
 Ковельська Палея 273, 305, 310,
 336, 337, 370, 383, 415.
 Козари 1.
 Комаревський Степан 252, 293,
 335.
 Комарнянський Пролог 109, 152,
 362.
 Константин 34, 35, 242.

Константин-город 365, 383.
 Константинополь 110, 210.
 Копсоф 351.
 Кордуба Мирон 22.
 Корей 47.
 Коринтяне 381.
 Костомаров 346.
 Краків 24, 327.
 Крехівська Палея 1.
 Крехівський монастир 49.
 Крехівський рукопис 395, 397.
 Кризипп (Хризипп) 26.
 Кринда 235.
 Крип 278.
 Крип 257, 278.
 Кріель 70.
 Крон 1.
 Кумейська див. Сивилла.
 Кур (Кир) 3.

Л.

Лазар 213, 214, 257, 262, 278, 282,
 297, 308, 315, 316, 322, 348—
 354, 357, 358, 360, 362, 418, 419.
 Лев книжник 253, 274.
 Лев цар 349.
 Левайда 347, 348.
 Леввей 411.
 Леввин 305.
 Леввій 371.
 Левгин 305, 312, 313.
 Левити 259, 567, 269, 272, 288, 384.
 Левитон 83.
 Леві 253.
 Левій 102, 109—111, 136.
 Левкій 273, 293, 314.
 Лентій 294, 304.
 Лентул 205.
 Леон Римський 374.
 Леонід архимандрит 71.
 Ливійський апостол 206, 208.
 Липськ 2, 98, 136, 154, 157, 164,
 209, 369, 390.
 Лисимах 34.
 Лисин 294.
 Лицеюш 303, 304.
 Лицинь 294.

Лиціюш 252.
 Лібіта город 26.
 Лібіта (Лібія) 26.
 Лікіян 357.
 Ліпсій Юст 242.
 Ліпсіус 209, 314.
 Літманова 403, 408, 410, 415.
 Логвин 234, 418, 419.
 Логвин 264, 284, 351, 352, 366.
 Локвин 239.
 Лонгин 240, 349, 366.
 Лондон 209.
 Лот 107, 158, 159, 243.
 Лувійський (Лувськ) апостол 209.
 Лука євангеліст 102, 117, 124, 131,
 153, 206, 265, 330, 360, 371,
 375, 381, 389.
 Луципер 333.
 Любека 218.
 Любика див. Сивилла.
 Любек город 19.
 Люцифер 188.
 Ляктанцій 22, 24, 341.
 Львів 17, 146.
 Львівський рукопис 36, 38, 43, 47,
 49, 50, 116, 137, 148.
 Льборетанський дім Марії 35.

М.

Магда город 379.
 Магдалина 213, 214, 216, 223, 250,
 див. надто Марія Магдалина.
 Мадіам 243, 244.
 Мадіамська земля 349, 418.
 Мадіянка блудниця 369.
 Май Анджельо 23.
 Макарий митрополіт 47—49, 377,
 383.
 Максим Грек 11.
 Максимин єпископ 361.
 Максимін кесар 341.
 Максиміян кесар 134, 341.
 Малала Іван 2, 364.
 Маластівський Пролог 340, 341,
 364, 387.
 Малахія пророк 28.
 Малх 229, 236.

- Мандріш волхв 281.
 Маргарит 174.
 Марифин 253, 274.
 Марія Богородиця 3, 4, 7, 13, 15, 18, 19, 24, 36, 38, 40—45, 48, 52, 53, 55, 57—61, 63, 64, 68, 69, 72—74, 79, 81, 82, 88, 89, 92, 94, 98, 100—103, 110—113, 115, 116, 118—120, 122—125, 127, 128, 130, 131, 133, 136—138, 143, 148, 150—153, 166, 171, 172, 180, 189, 214, 216—219, 238, 247, 252, 253, 256, 257, 272, 274, 277, 291, 320—322, 337, 338, 342, 349, 368—375, 377, 383, 384, 386, 387, 389, 390, 402, 404, 412—416.
 Марія дочка Іосифова 373.
 Марія дочка Матеонова 371, 376.
 Марія Єгипетська 362.
 Марія жінка Матеонова 102.
 Марія Клеопова 380.
 Марія Магдалина 349, 350, 352—354, 358—362, 379, 380, 417.
 Марія сестра Лазарева 349, 352—354, 357.
 Марія Якова малого 380.
 Марко євангеліст 106, 180, 214, 265, 360, 389.
 Марта дочка Іосифова 103, 373, 377.
 Марта сестра Лазарева 213, 214, 216, 249, 352—354, 357, 358, 360—362, 418, 419.
 Масилія 349, 361, 362.
 Маслична гора 270, 272, 288, 289, 291.
 Матай 214.
 Матеоан 53, 102, 110, 111, 371.
 Матей євангеліст 10, 102, 112, 117, 123, 131, 138, 142, 215, 265, 322, 360, 371, 374—366, 379, 383.
 Мелхіон 11, 114, 127.
 Мелхіседек 194.
 Мелхія 102, 371.
 Мельхіор 18.
 Менандр 34.
 Менегдям 269, 288.
 Мерка ріка 243.
 Мертве море 211.
 Метафраст 397.
 Мехтільда 218.
 Мидянин 401.
 Миня 366, 383.
 Мирон 190.
 Мирра 158, 159.
 Михаїл архангел 147, 174, 177, 185, 186, 197, 201, 295, 302, 303, 306, 307, 311—313, 317, 328, 394.
 Михайлівський монастир у Києві 358, 412, 418.
 Михей пророк 301, 311.
 Міллер Мик. 364, 366.
 Мінь 327, 383.
 Мірандоля 25.
 Мнисарх 393.
 Моавитське панство 114.
 Моан 11.
 Мойсей 61, 77, 136, 158, 159, 191, 211—213, 243, 244, 247, 259, 260, 263, 272, 273, 280, 281, 283, 292, 305, 316, 354.
 Мойсей Хоренський 209.
 Монахів 23.
 Моне 252.
 Монтеґльон 23.
 Моравська гора 215.
 Морава ріка 340.
 Морія гора 84.
 Москва 53, 149, 164, 168, 273, 314, 327, 389.
 Мостиський пов. 205.
 Мостица село 190.
 Мука (Ад) 297.
 Муссафія 23.
- Н.**
- Навклир 395.
 Назарет 74, 81, 82, 91, 110, 113, 116, 117, 124, 131, 148, 153, 180, 188, 192, 195, 211, 215, 371—373, 375—378, 404, 405.
 Назарянин 116, 148, 206, 207, 228, 229, 233, 330, 354, 355.

- Назореї 86, 205, 206, 247.
 Нанаїл ангел 317.
 Натарея село 403.
 Нафан (Нафан) 102, 371.
 Нафанїл апостол 152, 153, 377,
 378.
 Нерон 367.
 Нефталім 253, 274, 294, 306.
 Ніканор 25.
 Нікіфор Калліет 103, 111, 136, 206,
 340.
 Нікодим 213, 234, 235, 240, 246,
 247, 250, 253, 260—262, 265,
 266, 270, 271, 274, 280—2*2,
 285, 286, 289, 290, 293, 304,
 305, 313, 327, 413, 414, 417.
 Нікодимове євангеліє 250, 273,
 274, 304, 314, 331, 334, 336,
 342.
 Німеччина 23, 136, 217.
 Новакович Стоян 8—10, 49, 50,
 164, 366, 411.
 Новгород-Софійський Пролог 409.
 Новоросійський університет 53.
 Ной 316.
 Номоканон 245.
- О.**
- Одесса 53.
 Оким 98.
 Оклоон 278.
 Октавія 28.
 Октавіян 24, 30, 112.
 Окталцій 24.
 Октовія 401.
 Олександр 275.
 Оливецька гора 218, 220, 269.
 Оливна гора 331, 332.
 Олімбія 396.
 Олор 34.
 Омир 34, 395.
 Омніси книжник 257.
 Омніщ книжник 278.
 Онїй 136.
 Опець Бальтазар 327, 402.
 Орданська ріка 306, 313.
 Оріген 150, 206.
- Осиф Арпматейський 285—287,
 289—291, 293, 313.
 Осолїнських бібліотека 10, 24, 49,
 148.
 Оштерин книжник 278.
 Ощрінин книжник 257.
- П.**
- Павзаній 22.
 Павло апостол 63, 188, 205, 241,
 367, 381, 385, 388, 389,
 393.
 Паїрфіра 371.
 Палестина 117, 194.
 Палестинській правосл. збірникъ
 123.
 Палея 11, 35.
 Пансада 208, 239, 362—364.
 Панфир (Понфир) 371.
 Панхир 53.
 Панєр 102.
 Париж 2, 23, 346, 362.
 Паргей 2.
 Пасія 235, 236, 240, 252, 317,
 414.
 Пасхальна драма 190, 252.
 Патерик єгиптоскитський 237.
 Пафнутій сьв. 236, 237.
 Пекари місто 404.
 Пелає город 381.
 Первоеквангеліє 49, 53, 57, 59, 64,
 70, 74, 98, 100, 102, 110, 116,
 122, 138, 148—150, 154.
 Перемиський Пролог 110, 117, 131,
 132, 136, 149, 152, 172, 173,
 240, 366, 367, 370.
 Перемиський рукопис 57.
 Перемішль 59.
 Перло многоцѣнноє 415.
 Перси 1, 3, 5, 8, 365, 370.
 Персида 11, 13—15, 35, 143, 375.
 Персидіє 128, 129.
 Персянин 35.
 Петербург 35, 49, 123, 390, 410.
 Петро апостол 63, 198, 201, 204,
 205, 211, 212, 221, 226, 227,
 229, 230, 236, 252, 330, 350,

367, 378—380, 385, 388, 389,
392, 393.

Петро патріарх єрусалимський 110.
Пик 1.

Пилат Понтій 14, 135, 158, 159,
216, 218, 230, 231, 233, 234,
237, 238, 245—247, 252—268,
272—286, 288, 292, 304, 313,
314, 324, 327, 328, 335—339,
341, 342, 344—346, 350, 352—
358, 366, 384, 413, 414, 417—
419.

Пилатові акти 292, 305, 314, 317.

Пишін А. Н. 8, 49, 246, 254—256,
258—262, 264, 266—268, 273,
352, 358, 411, 420.

Пітагор 395, 396.

Пічман 2.

Плотомій 136.

Плютарх 22, 34.

Плятон 22, 33, 402.

Погодинська збірка 346.

Полівка 245, 411.

Поллїон 25.

Польща 32, 205.

Пономарев 410.

Попов А. Н. 164, 389, 397.

Попович Теодор Тухлянський 13,
14, 18, 117, 142, 143, 184,
337.

Пор цар індійський 134, 136.

Порфірєв 8—16, 38, 46—50, 184,
246, 254—256, 258—262, 264—
268, 273, 317, 327, 346, 352,
358, 364, 366, 370—375, 377,
378, 383, 388, 390, 414, 415.

Потебня 65.

Прислопський Іван 109.

Прокла жінка Пилатова 256.

Прокопій 34.

Прокула жінка Пилатова 277.

Прольот 49, 50, 409, 410.

Пропко 402.

Пруп жрець 5.

Прупій 4, 8.

Псалтир толкова 109.

Псевдо-Матвієве євангеліє 98, 154,
156, 157, 402.

Птоломей Лагос 137.

Р.

Рагуїл 317.

Радивил князь 404.

Радивіловський 403, 404.

Рай мисленний 70, 71, 420.

Райс Едвард 23, 132.

Райнш Роберт 156.

Рама город 141, 142, 145.

Рафаїл архангел 147.

Рафаїл посол Тиберія 355.

Рахиль 115, 141, 142, 145.

Reine Pédauque 24.

Ржах 23.

Рим 24, 30, 33, 217, 241, 242, 253,
273, 349, 351—355, 357, 367,
389, 400, 401, 419.

Римляне 21—25, 30, 113, 205, 213,
397.

Рихно город 191.

Ровоам 318.

Рожанці 369.

Роман Багрянородний 210.

Роман цар 365.

Романов Е. Р. 408.

Ротшільд Джеме 23.

Рувим 21.

Румянцівський музей 164.

Русь 209, 317.

Руфь 233.

С.

Сава край 13.

Саваоє 73, 79, 125, 227, 329, 333.

Савська цариця 23.

Садукеї 338.

Саломія 44, 45, 48, 102, 103, 110,
119, 126.

Самарія 367.

Самарянка 367.

Саміянин 395.

Самовила 24.

Самос остров 27.

Самуїл 48, 257, 278.

Сапар цар перський 110.

Сапор 111.

Сарра 37, 51, 54.

- Сатана 19, 184, 190, 201—203, 307, 309.
 Сатанайл 201.
 Саул 112.
 Севастія город 363.
 Севастіян дукс 367.
 Селуямська купіль 321.
 Семіон син Іосифів 373.
 Сенечів 348.
 Серафими 248, 305, 317, 384.
 Сергій 253.
 Сибілліни 22—24, 395, 397.
 Сивидла 24, 35.
 Сивилла 18, 22—25, 32, 33, 35, 71, 113, 244, 398, 401.
 „ Атрифа 21, 25, 31.
 „ Геллеспонтика 399.
 „ Делфіка 19, 22, 25, 26, 39.
 „ Димофила 20, 28.
 „ Європія 20, 25, 30, 400.
 „ Єлеспонта 20, 22, 25, 28.
 „ Бретри (Брофилія) 21, 22, 25, 31.
 „ Бриктерія 34.
 „ Кумейська 22, 24, 25, 28, 116, 399.
 „ Либика (Любика) 19, 22, 25, 26, 398.
 „ Перенка 19, 25, 26, 398.
 „ Самія 22, 25, 27, 399.
 „ Сивія 19.
 „ Тибуртіння 21, 22, 25, 116, 400, 401.
 „ Фратія (Фригія) 20, 22, 25, 29, 400.
 „ Хивка (Химіка) 19, 27.
 „ Химера (кіммерійська) 22, 25, 27, 398.
 Сигор 107.
 Сидон 250.
 Сидонська сторона 339.
 Симеон богоприємець 41, 43, 46, 133, 134—137, 272, 291, 293, 295, 305, 306, 314, 368, 376.
 Симеон Клеопа 376, 377.
 Симеон Метафраст 366.
 Симеон син Іосифів 103.
 Симіон книжник 274.
 Симон фарисей 222, 360, 362.
 Симон книжник 253, 417.
 Симон Кананіт 378, 379, 389.
 Симон отець Руфа 233.
 Симон отець Юди 343, 347, 348.
 Симон Петро апостол 378, 389.
 Синайська гора 211, 213.
 Синаксар 366.
 Синодальна бібліотека 208.
 Сирем (Сирен) город 156, 403.
 Сирій 274.
 Сирийські сторони 321.
 Сиф 114, 243, 295, 296, 306, 307.
 Сіон 56, 84, 213, 326, 243, 245, 247, 379, 380, 385, 386.
 Сіонська церква 317.
 Скаріот город 347, 348.
 Скіфія 1.
 Словаки 418.
 Слово о полку Игореві 317.
 Смаржевский 32.
 Сови дочка Матанова 111, 371, 377.
 Совіанія 110, 111.
 Содом город 107, 359.
 Содомляне 134.
 Созомен 364, 404.
 Соколя село 205.
 Сокольський рукопис 154, 236, 237, 305—313, 337, 346.
 Сокретас 71.
 Солін 25, 30.
 Соловецька бібліотека 184, 273, 316, 317, 327, 390.
 Соловев С. 346.
 Соломія баба Ісусова 371, 375, 377.
 Соломія жінка Зеведесва 379, 380.
 Соломія перша жінка Йосифова 373.
 Соломон 23, 26, 35, 84, 86, 102, 112, 243—245, 258, 279, 317, 318, 328, 371, 372.
 Солон 34.
 Сон Богородиці 220.
 Состр 2.
 Сосурні (Сьсурні) 274.
 Сотона 178, 179, 222, 296—298, 300, 307, 308, 320, 378.

Софія 102.
 Сперанський М. 53, 149, 164, 168,
 169, 253—256, 260, 261, 264—
 270, 273, 278, 280—283, 285,
 286, 293, 314.
 Спіжеський комітат 403.
 Срезневський 390.
 Ставропігійський Інститут 341.
 Староміське учительне євангеліє
 389.
 Стефан первомученик 381.
 Стефан Святигорець 420.
 Стисихор 402.
 Стоянович Л. 257—270, 273—314,
 336.
 Страсти Христові (рукопис) 249,
 353.
 Стрийський повіт 348.
 Суммас книжник 253.

Т.

Табор гора 213.
 Таддей апостол 411, 412.
 Тарквіній 20, 28.
 Тарняне 396.
 Тартар ангел 317.
 Тартар пекло 300, 397.
 Татари 394.
 Тать син Гермеса Трімегіста
 396.
 Теодор з Дубівця 150, 158, 196,
 199, 203, 242.
 Теофілякт 130, 150.
 Теридат князь вірменський 341.
 Тесбіт 302.
 Теслевців Степан 65, 71, 103,
 109, 123, 132, 138, 153, 174,
 222, 240, 241, 317, 327, 334,
 346.
 Техуті 2.
 Тиберій кесар 253, 274, 349,
 352—354, 357, 358, 366, 384,
 411.
 Тибуртина див. Сивилла.
 Тимофей 381, 387, 392.
 Тирська сторона 339.
 Тібінга 157.

Тільмон 209.
 Тільо 260, 314, 357.
 Тіхонравов 8—10, 65, 184, 199,
 203, 208, 209, 245, 411.
 Тішендорф К. 49, 50, 98, 154, 156,
 159, 164, 169, 293, 314, 352,
 357, 358, 390, 402.
 Томи євангеліє (апокріф) 154, 164.
 Транквіліон Ставровецький 415.
 Траян 134.
 Трахонїдська сторона 363.
 Тревір 241, 242.
 Троя 20, 29, 31.
 Турки 211, 394.

У.

Уваров 71.
 Угорська Русь 65, 195.
 Угорщина 235.
 Угроруська Пасія 415.
 Угроруське учительне євангеліє
 112, 348.
 Угроруський рукопис 410, 415.
 Удея 43.
 Удит 37.
 Улій єпископ 365.
 Уліян Апостат 2, 134, 363.
 Унгарський рукопис 331, 334, 338,
 339, 390, 403.
 Уранія 4.
 Урііл архангел 147—149, 220.
 Урїїна мати Соломонова 318.
 Урїя богиня 14, 15, 127, 128, 338.

Ю.

Юда (Леввей) апостол 411.
 Юда Іскарїот 221, 236, 320, 323,
 324, 346—348.
 Юдаш 218, 220, див. Іюда.
 Юдеї 13.
 Юдея 5, 43, 45, 49.
 Юдіноа 66.
 Юліян Апостат 2, 364, 395, 397.
 Юстин мученик 206.
 Юстин первісне імя Юди Іскарї-
 отського 348, див. Іюстин.

Я.

- Ягодища гора 409.
 Яким 65, 66, 68, див. Іоаким.
 Яков автор Первоговангелія 11, 46,
 49, 50, 70, 74, 98.
 Яков апостол 211.
 Яков de Voragine 338, 346, 362.
 Яков книжник 257, 278.
 Яков Малий апостол 380.
 Яков патріарх 11, 14, 33, 45, 112,
 114, 127, 288.
 Янус 21, 30, 400.
 Яремецький-Білашевич 3, 18, 33,
 103, 137, 169, 200, 236, 237,
 243, 245, 246, 342, 343, 346.

Ф.

- Фабрицій 49, 205, 209, 253—283,
 285—313, 336.
 Фаворська гора 350.
 Фаддей апостол 206—208, 253.
 Фадій книжник 274.
 Файфалік 157.
 Фал 401.
 Фаре 210.
 Фарисеї 335, 337.
 Феглін 157.
 Феодосій 252.
 Фетинія 367.
 Фикидид 33.
 Филлос 33.
 Филип апостол 339, 353, 355, 363,
 378, 379, 389.
 Филодит 402.
 Финноф 288.
 Фискидидис 402.
 Фізіольої 109, 184.
 Фіккер 76, 369.
 Філадельф Птолемей 137.
 Філіпе 209.
 Фін 2.
 Фінес 257, 269, 278, 288.
 Фіяли 379.
 Флегон Тральський 22.
 Франція 23, 362.
 Фрагія 29.

- Фтома єпископ римський 369.
 Фукидид 401.
 Фунеос 278.

Х.

- Халдеї 1.
 Хамово плем'я 1.
 Харін 304.
 Харків 346.
 Хелон 34.
 Херувими 173, 177, 184, 248, 278,
 317, 384.
 Хивика див. Сивилла.
 Химера див. Сивилла.
 Хлудов 164.
 Хмельницький 143.
 Хмельовський 32.
 Хозрой 210.
 Chronicon Paschale 2, 340.
 Хронограф 103, 110.

Ч.

- Четвероевангеліє 205.
 Чехи 418.
 Чубінський 65.
 Чужбінський 184.

Ц.

- Цан 23.
 Цариград 364.
 Цатуре розбійник 415.
 Цезар Юлій 25.
 Цезарій Гайстербахський 69, 70,
 131.
 Цеклер 23.
 Циборія мати Юди 343, 345.
 Цигане 135.
 Curgus 253, 257, 278.

Ш.

- Шатан 179, 232.
 Шафарик 245.

Шенеман 252.
 Шлеск 404.
 Шмід К. 209.
 Шовгор Ф. 76, 191, 194, 195, 211,
 213, 218, 236, 369.
 Штутгарт 334.
 Шульц Альвін 136, 157, 369.

Щ.

Щоголів 35, 402.

Ө.

Өаворьська гора 247, 250.
 Өадій апостол 209, 210, 265.
 Өарсія 13, 114.
 Өеано 396.
 Өеаіда 404.
 Өезвіт 302.
 Өеодосій цар 373.
 Өома близнець апостол 379, 380,
 386, 389.
 Өома (псевдо-) євангеліст 408.
 Өрагія (Фрагія) див. Сивилла.